

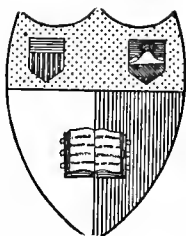

DS

124

M28

v.2

Cornell University Library

Ithaca, New York

BOUGHT WITH THE INCOME OF THE
SAGE ENDOWMENT FUND

THE GIFT OF
HENRY W. SAGE

1891

The date shows when this volume was taken.
To renew this book copy the call No. and give to
the librarian.

HOME USE RULES

All Books subject to recall

All borrowers must register in the library to borrow books for home use.

All books must be returned at end of college year for inspection and repairs.

Limited books must be returned within the four week limit and not renewed.

Students must return all books before leaving town. Officers should arrange for the return of books wanted during their absence from town.

Volumes of periodicals and of pamphlets are held in the library as much as possible. For special purposes they are given out for a limited time.

Borrowers should not use their library privileges for the benefit of other persons.

Books of special value and gift books, when the giver wishes it, are not allowed to circulate.

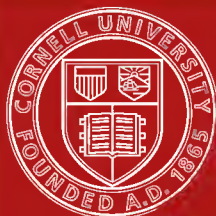
Readers are asked to report all cases of books marked or mutilated.

Do not deface books by marks and writing.

CORNELL UNIVERSITY LIBRARY

3 1924 082 467 980

Cornell University
Library

The original of this book is in
the Cornell University Library.

There are no known copyright restrictions in
the United States on the use of the text.

THE JEWS IN EGYPT
AND IN PALESTINE

OXFORD UNIVERSITY PRESS

London Edinburgh Glasgow Copenhagen

New York Toronto Melbourne Cape Town

Bombay Calcutta Madras Shanghai

HUMPHREY MILFORD

Publisher to the University

THE JEWS IN EGYPT AND IN PALESTINE UNDER THE FĀṬIMID CALIPHS

A CONTRIBUTION TO
THEIR POLITICAL AND COMMUNAL HISTORY
BASED CHIEFLY ON GENIZAH MATERIAL
HITHERTO UNPUBLISHED

BY

JACOB MANN, M.A., D.LIT. (LOND.)

VOLUME II

OXFORD UNIVERSITY PRESS
M
HUMPHREY MILFORD

1922
S

S13/76
K11
12

A518112

CONTENTS

PAGE

PREFACE	9
-------------------	---

APPENDIX A (to volume I, chapter I).

1. A poem in honour of 'Adayah b. Menasse the Wezīr	11
2. Eighteen poems from an old Diwān	14
3. A poem by Dunāsh b. Labrāt in honour of Shemarya b. Elḥanan	21
4. A letter from Samuel the 'Third' to Shemarya b. Elḥanan	23
5. Data concerning Samuel the 'Third' and his son Abraham	25
6. A letter from Fustāt relating to the demise of Shemarya b. Elḥanan	26
7. An elegy, probably on the demise of Shemarya b. Elḥanan	27
7 ^a . Fragments of letters from Shemarya b. Elḥanan	29
7 ^b . Note on historical accounts in the form of 'Scrolls' (Megillot)	30
8. First version of the Egyptian Scroll of 1012 C.E.	31
9. Second version of the Egyptian Scroll of 1012 C.E.	35
10-12. Letters from Elḥanan b. Shemarya	38
13. Fragment of a letter from the Babylonian Exilarch, dated 835 C.E., concerning the fixing of the Calendar	41
14. The Massorites of Tiberias and the Palestinian Academy	43
15. The Gaonic family of Ben Meir	49
16, I. Data concerning the priestly Geonim Joseph, Samuel, and Yosē (?)	58
16, II-III. Concerning Joseph ibn Abitur	59
16, IV. Concerning Abraham Hakkohen b. Joseph Gaon	60
17. The Gaonic family of Ebyatar Hakkohen	62
18-21. Letters from Josiah Gaon	66
22. An epistle from the community of Ṭarābulus to Ḥesed b. Sahl (al-Tustari)	72
23. A letter from Abū'l Ḥayy b. Ḥakim, of Sicily, to Ḥananya Hakkohen Ab	73

APPENDIX B (to volume I, chapter II).

1. A poem in honour of Abū Sa'ad b. Sahl al-Tustari	75
2. A letter from Solomon b. Yehuda b. Ephraim b. Shemarya	77
3-5. Concerning the demise of Abū Sa'ad and Abū Naṣr, the sons of Sahl al-Tustari	79
6-11. Concerning the physician Abraham Hakkohen b. Isaac (b. Furāt)	81
12-17. Letters relating to Jewish prisoners from Byzantium who were brought to Egyptian ports	87
18. An epistle from the community of Alexandria to that of Mastaura (in Byzantium)	92
19. A marriage document, dated 1022 C.E., and drawn up at Mastaura	94
20, I. Data concerning the communal leaders of the Palestinian section at Fustāt	97
20, II. Similar data concerning those of the Babylonian section at Fustāt	100

	PAGE
20, III. Sahlān b. Abraham as a liturgical writer	104
21-27. Letters to Ephraim b. Shemarya from several people	106
28. An epistle from Solomon b. Yehuda to Samuel Hakkohen b. Abṭalion	112
29. A letter to Sahlān b. Abraham	113
30. A letter from Isaac the Reader to Abraham Hakkohen b. Haggai	113
31. Fragments of letters from Solomon b. Yehuda	115

APPENDIX B (concluded, to volume I, chapter III).

32. A letter from Solomon b. Yehuda, when still Ab of the school	117
33. A letter to Solomon b. Yehuda	118
34-6. Letters from Solomon b. Yehuda	119
37. An epistle to the Nasi David b. Hezekiah	122
38-41. Letters from Solomon b. Yehuda to Ephraim b. Shemarya	124
42-44. Letters from Solomon b. Yehuda to Abraham b. Sahlān and Samuel (?) b. Abraham (al-Taherti?)	129
45. An epistle to David b. Aaron	135
46-58. Letters from Solomon b. Yehuda to several people	136
59. A declaration by a Karaite	158
60-65. Epistles from Solomon b. Yehuda relating to his rival Nathan b. Abraham	159
66-72. Letters from Nathan b. Abraham	167

APPENDIX C (to volume I, chapter IV).

1. An epistle from a community, probably from Palestine	175
2. An account of an earthquake at Ramla in December 1033 C.E.	176
3-4. Letters from Jerusalem concerning the revolt of 1024-9 C.E.	179
5. An epistle from Ṣadoḳ Halleḳ b. Levi to Ephraim b. Shemarya	182
6-11. Appeals on behalf of the Rabbinite community in Jerusalem	184
12, 1. Concerning Reuben b. Isaac of Rhodéz (France)	191
12, 2. A fragment of an epistle from Salonica concerning a Russian pilgrim to the Holy Land	192
13. Appeals on behalf of the sick taking the cure at the hot springs of Tiberias	192
14. A letter from the communities of Ashkelon to those of Fustāt	198
15. An epistle from Joshu'a b. 'Alī, the Ḥaber of Ḥaṣor, to the Nagid Meborak	199
16. Data concerning the Jewish community of Ashkelon	200
17. Data concerning other Jewish congregations in Palestine	202
18. An epistle relating to a bogus-nasi	205
19. Concerning the Nasi Sar Shalom b. Pinḥas	207
20. Data relating to several Nesiim	208
21. Karaite Nesiim	210
22-3. Letters from Daniel b. 'Azarya, Nasi and Gaon	215
23 ^a . An epistle from Fustāt	217
24. Daniel b. 'Azarya, Nasi and Gaon, and his sons	218
24 ^b . A letter to the Nagid Yehoseph b. Samuel (b. Palṭiel)	221
25, 1. Extract from a letter from 'Alī Hakkohen b. Ezekiel to Ebyatar Hakkohen b. Elijah Gaon	222

	PAGE
25, 2. Extract from a responsum of the Gaon Elijah Hakkohen to Meshullam b. Moses	223
25 ^a . Note on liturgical compositions, probably by the Nasi David b. Daniel (b. 'Azarya)	224
26. An epistle from Shelah the 'Sixth' b. Naḥum to Ephraim (Abū Khair)	225
26 ^a . Fragments of letters from Ebyatar Hakkohen Gaon	228
27. Letters to Elijah Hakkohen b. Ebyatar Gaon and to Nathan Ab b. Abraham	229
28. Data relating to Abraham b. Nathan Ab and some of his colleagues	231
29. A letter from Solomon Hakkohen, Gaon of Ḥadrak, to 'Ulah Hallevi b. Joseph	233
30. Fragments of letters to Solomon Hakkohen Gaon and his son Maṣliah	234
31. An epistle from Baruk b. Isaac to Joseph b. Samuel	235
32. Letters from a Ḥaber in Syria to a Gaon	236

APPENDIX D (to volume I, chapter V).

1. A letter to 'Ali b. 'Amram	239
2-2 ^a . Epistles from Yeshu'a Hakkoben b. Joseph, of Alexandria, to Nahrai b. Nissim	240
3. Data concerning Nahrai b. Nissim and his son Nissim	245
4. The family of Meborak Nagid	249
5-7. Fragments relating to Meborak Nagid and his brother Yehuda Nagid	252
7 ^a . An elegy on the demise of Meborak's wife	255
8. An epistle from Abraham b. Sabbatai, the Ḥaber of Minyat Zifta, to Moses Nagid b. Meborak	257
9. Poems in honour of Yakin b. Netaneel	260
10. Poems in honour of Abū'l Munajja b. Sha'ya	264
11. The family of Joshu'a b. Dosa	270
12. A letter from Isaac b. Benveniste to Joshu'a b. Dosa	271
13. A fragment of a letter from an imprisoned government official	273
14. Maṣliah Gaon	274
15-16. Letters from Nathan b. Samuel	277
17. The family of the Nagid Samuel b. Ḥananya	281
18. An epistle from Elijah b. Kaleb b. Leon to Samuel b. Ḥananya	288
19. A collection for the ransom of prisoners, made by order of Samuel b. Ḥananya	289
19 ^a . A calendar for the years 1153-6 C.E.	291
20. The family of the Gaon Sar Shalom Hallevi	292
21-23. Letters from and to Sar Shalom Gaon	298
24-25. Epistles from and to Yehiel b. Elyakim	301
26-28. Family Letters	306
29. The period of Maimonides (died in 1204 C.E.)	310
30. An epistle from Rakḡah (Kalne)	321
30 ^a . Concerning Joseph ibn 'Aknin	323
31-32. Letters to Anatoli b. Joseph	324
33. Abraham Maimuni and his descendants	326
34. Concerning certain compositions ascribed to Abraham Maimuni	331
35. Data relating to several Egyptian Jews of prominence	336

	PAGE
SUPPLEMENT.	
I. [to volume I, chapter I]	341
II. [to volume I, chapter II]	344
III. [to volume I, chapter III]	347
IV. [to volume I, chapter IV]	355
V. [to volume I, chapter V]	363
VI. [to volume I, chapter VI]	373
ADDENDA	375
CONCORDANCE OF MANUSCRIPTS USED	384
GENERAL INDEX TO VOLUMES I AND II	389
HEBREW INDEX AND GLOSSARY	413
CORRIGENDA	428

PREFACE

THE Genizah material, which formed the basis of the first volume, is edited here *in extenso* and in extract, accompanied by explanatory notes and other matter in close connexion with it. Since the writing of the first part I have come across a number of new fragments, which are incorporated here in a Supplement. A number of Addenda and Indices to both volumes conclude this work.

In the letters and other documents, reproduced in the following pages, we possess a good sample of Hebrew as she was written (and perhaps spoken) in the tenth, eleventh, and twelfth centuries. We see how the Paitānic phraseology pervaded the style of ordinary private letters. However arbitrary a treatment was meted out to grammar and philology, it cannot be denied that the Piyyuṭ as a literary form widened the limits of the language, making it flexible and capable of expressing new thoughts and various shades of meaning. On the other hand, we detect a considerable influence of Arabic, the native tongue of the Jews in the Orient, on the syntax of literary Hebrew. At all events, the Semitic character of the language remained unimpaired. The manuscripts edited here will supply material of no negligible a quantity for a fascinating study on Hebrew in speech and in writing throughout the centuries both in Palestine and in the countries of the Diaspora.

There remains finally to tender hereby my heartfelt thanks to all those who have helped the present volume to see the light of publication. Through the kind offices of the Chief Rabbi, the Very Rev. Dr. J. H. Hertz, Mr. Jack Mosseri of Cairo, and a number of his friends contributed a considerable part of the cost

of production. It is of special gratification that contemporary coreligionists in Egypt have thus shown practical interest in a work that sheds so much light on the history of Egyptian Jewry in the past.

J. M.

LONDON, *August*, 1920.

PS.—In addition I am greatly indebted to my friend, Professor Israel Davidson of the Jewish Theological Seminary of America, for having been good enough to read second proofs of this volume and for offering several valuable suggestions.

J. M.

BALTIMORE, MD., *February*, 1922.

APPENDIX A

(to Vol. I, Chapter I).

[Doubtful letters are marked with superlinear dots.]

1. [Vol. I, pp. 20-22.]

A poem in honour of 'Adayah b. Menasse the Wēzār.

[T.-S. 32. 4 (under glass), paper, square writing, with vowel-signs; the Raphē of כפת as well as the ה without a Mappik are indicated by a small line over the corresponding letters. Up to about line 49 there are corrections by a later hand on the top of the lines, evidently by an amateur versifier attempting to remodel the strophes. Thus line 1 reads, as corrected, פאר בושר ירא שוכן עליה 'רחיל נורא וטוב השם פרחיה, אשר יפרה שבויים ועניים וכו' l. 14, אשר היה גדול בעוצם המלוכה וכו' 3, and so on. Whether this versifier took the name of Perahya at random or actually had in mind a prominent Jew of his own time, is difficult to ascertain.]

(recto)

	— — — — — — — — — — —
	בְּשֵׁם יְיָ אֵל עוֹלָם.
נְבִירֵנוּ וְשִׁרְנוּ עֲרִיָּה ¹	וְכֵן בּוֹשֵׁר פֶּאֶר דְּרֵי נְשִׂיָּה
וְרֹאשׁ רָאשִׁים וּמִשְׁתָּרְתּוֹ עֲלוּיָה	אֲבִיר שָׂרִים וְשָׂר בֶּן שָׂר מְעוֹלָה
וּמִלְתּוֹ מְקַבֶּלֶת ² עֲשׂוּיָה	אֲשֶׁר הָיָה גְדוֹל הַשֵּׁם בְּעֵתוֹ
וְשָׂר צָבָא פִּיּוֹאֵב בֶּן צְרוּיָה	וְגַם דִּגְלוֹ בְּהוֹר מְלִבּוֹת מִיּוֹקֶר ³
לְכָל מַחֲזִי וְכָל מִכָּה מְרִיָּה	הֵלֵא הָיָה שְׁמוֹ מְרַבָּא וְחַיִּים ⁵
קַהֲלָתָהּ ⁴ בְּתַפְאֲרֹתָהּ חֲרוּיָה	אִיוֹמְתִי הֵלֵא שְׁשֵׁהּ בְּיָמָיו
וּפּוֹחֲדָת וְנִשְׁאֲרָת שְׁחִיָּה	וְאִוִּיבַת בְּיַמִּיהוּ נְשִׁפְלָה

¹ This name is biblical (cp. e. g. 2 Kings 22. 1), but in A. B. 56, *infra*, p. 222, l. 9, he is called עָרִי, which may either be shortened from עֲרִיָּה or the name by which he went in Arab society, viz. 'Adi.

² MS. מקובלת.

³ MS. מיוקר.

⁴ Lengthened from קהלה, to suit the metre. But, as Dr. Davidson suggests, probably read קַהֲלָתִי in agreement with אִיוֹמְתִי at the beginning of the line.

וְכָל מַסְמִין וְכָל דּוֹכֵר רַמְיָה
 וְכָל נְהִי וְנֶאֱסַק תְּאֵנִיָּה
 וְגַם אָנַח ³ בְּשִׁמְחָה הַנְּחִיָּה
 וְהוֹדִי צִיר מִדְּרָם הָעֲנִיָּה
 לְיֶשֶׁר גְּדוֹל בְּעוֹרָא בֶן שְׂרָיָה ⁴
 מְעַטֵּר ⁵ הוֹד לְעֵין כָּל חַי וְחַיָּה
 בְּהִדְרָתוֹ עֲצוּמָה הַפְּגִיָּה
 מְשִׁבְחָתוֹ ⁸ לְעֵין כָּפֵל גְּלוּיָה
 אֲשֶׁר הוּא ^a וּמִשְׁרָתוֹ רֵאשִׁיָּה
 מְשׁוּעֲשַׁעַת וּמְכַבֵּל בַּע פְּרוּיָה
 וְצוֹר צִידוֹן וְרַמְלָה הַקְּרוּיָה
 וְשֵׁם נִפְשָׁם שְׁפוּלָה גַם דְּוִיָּה
 בְּהִכְרָחוֹ ¹⁰ וְגַם נִדְחוֹ דְּחִיָּה ¹¹
 יְטוּר נִפְיֵשׁ וְקִדְמָה הַשְּׁסוּיָה
 וְגַם בּוֹשֵׁי וְחִרְפָּתָם עֲטוּיָה ¹³
 וְזוֹרֵשׁ טוֹב לְאֻמָּה הַבְּרוּיָה
 מִתְּדָה לֵב בְּנֵי מִקְהֵל לְוִיָּה
 וְכָל נִפְשׁ צִמְאָה הִיא רוּיָה
 חֲלִיפּוֹת הַבְּגָדִים ¹⁶ הִיא כְּסוּיָה
 וְנִבְשׁוּתָם בְּחִסְדּוֹ הִיא רְצוּיָה
 וְנִפְשׁוֹ תוֹךְ צָרוֹר חַיִּים חֲבוּיָה
 כְּמוֹתָי יֶשֶׁר בְּתוֹךְ אוֹם הַקְּנִיָּה
 וַיִּרְאֵת אֵל אֲשֶׁר שׁוֹכֵן עָלֶיהָ ¹⁷
 וְהַמְשִׁרָה עָלֶי רֹאשׁוֹ חֲנִיָּה
 הִלָּא דּוּמִים ¹⁸ וְלֹא עוֹנִים עֲנִיָּה

וְכָל צוֹרֵר וְכָל עוֹנִי הִלָּא סָר
 וְנִשְׁבַּח קוֹל בְּבִי גַם קוֹל צַעֲקָה
 10 וְגַם חֲלָף כָּלֵל ² אֶנְן בְּרִנָּן
 וְשִׁמְעוּ הָרַחֲקִים הַשְּׁמִיעָה
 אֲשֶׁר חֲלַק בְּחִסְדּוֹ מִכְּבוֹדוֹ
 וְאִמָּר זֶה לְוִי מִי זֶה אֲשֶׁר הוּא
 אֲשֶׁר פִּיֵּר ⁶ כָּלֵל ⁷ אֲרָצוֹת כְּנָעַן
 15 הַשִּׁיבוּם עוֹד בְּנֵי עַמִּי תִשׁוּבָה
 הִלָּא הַשֵּׁר אֲדִינְנוּ מִנְּשָׁה
 בְּמִיָּהוּ הִלָּא הִיתָה אִיוֹמָה
 וְאִמָּתוֹ בְּרַמְשֶׁק וְצוּבָה
 וְגַם הַשְּׁפִיל בְּנֵי קָדֵר נְכוּיֹת
 20 בְּנֵי אֲדָבֵל וּמִכְשָׁם גַם מִשְׁמַע ⁹
 בְּנֵי דוּמָה תָּדֵר מִשָּׂא וְתִמָּא
 הִלָּא שְׁפֵלוֹ כָּלֵלִימוֹ ¹² בְּיָמָיו
 הִלָּא הָיָה דָּבָר שְׁלוֹם בְּפִיָּהוּ
 מִשְׁמַח בְּנֵי אֶהֱרֹן ¹⁴ וְדוּדִיר
 25 וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל נִפְשׁ רַעֲבָה
 וּמִלְּבִישׁ סוּת לְעִירוּמֵי ¹⁵ אִיוֹמָה
 וְלִיתוּמִים וְאַלְמָנוֹת מַחוּזִן
 הִלָּא נִפְטָר בִּשְׁם טוֹב מַעֲרָתוֹ
 וְהַקִּים מִתְּלָצוֹ הָאֱלֹהִים
 30 עֲנִקְהֵי בְּחִכְמָה עִם תְּבוּנָה
 וְהַחֲבִימוֹ הָיִית סוֹפֵר מְמַהֵר
 בְּשִׁבְתָּהּ תוֹף חֲכָמִים הִיד[וּעִים]

¹ MS. עֵיין.

² For כל to suit the metre.

³ אנה ; אַנן, רַנן, אַנח ; for similar noun-formations, cp. Zunz, *Synag. Poesie*, 384 ff., and *Die Ritus*, 235.

⁴ MS. שְׂרִיָּה.

⁵ MS. מְעוֹטֵר.

⁶ MS. פִּיֵּר.

⁷ See note 2.

⁸ MS. מְשׁוּבַחַת.

^a The metre is here faulty. Probably the word יֶשֶׁר has fallen out after הוּא.

⁹ See Gen. 25. 13-15. אֲדָבֵל, instead of אֲדָבָאֵל, for the sake of metre ; מִשְׁמַע is evidently taken as מִשְׁמַע.

¹⁰ MS. כְּבוֹדֵרָחוֹ.

¹¹ MS. דְּחִיָּה.

¹² For כוֹלם 'all of them', to suit the metre.

¹³ Cp. Ps. 89. 46.

¹⁴ The metre demands this vocalization.

¹⁵ Cp. Gen. 49. 11. MS. לְעִירוּמֵי.

¹⁶ Cp. Judges 14. 12, 13.

¹⁷ 'In heaven', cp. בְּנֵי עָלִיָּה (Sukk. 45^b).

¹⁸ Instead of דּוּמִים (דָּמָם), to suit the metre.

בְּמִלּוֹלוֹ בְּתַפּוּחֵי זֵהָבִים
 וְרַע² הוּא לְרוֹנָנִים גַּם נְסִיכִים
 35 וְהוּא יָקָר [בְּמִ] עֵזוֹ הָאֱלֹהִים
 נָדִיב לֵבָב וְיוֹעֵץ בְּנִדְיבוֹת
 וְגַם יָדוֹ בְּמֹ עֲבִים מְדִיקִים
 אֲשֶׁר הוּא לַעֲנִי אֹם לְחֹמֶה
 לִבּוֹ³ יָבֵה וְלָקַח בַּת גְּדוֹלִים
 40 וְנָתַן⁴ לוֹ שְׁנֵי בָנִים אֲצִילִים
 שְׁמוֹנָאֵל גַּם וְיִשְׁמָעֵאל נְיָדִים
 יִשְׁיָמָם אֵל לְתַפְאֶרֶת תְּהִלָּה
 וַיִּרְאֵהוּ בְנֵי בָנִים חֲבָמִים
 וַיַּחֲנֵהוּ אֱלֹהִים הוּא וּבָנָיו
 45 בְּבֹא יִנּוֹן מְשִׁית הָאֱלֹהִים¹⁰
 בָּעַת יִשְׁיָב לֵבָב אָבוֹת לִבָּנִים
 בָּעַת יוֹדוֹן בְּמֹ שְׁפָה בְּרוּרָה
 בַּקִּבּוּיִן¹¹ עַם בְּמֹ שְׁמַח וְעֶלְצוֹן
 נְשָׂאֲלֵיהֶם¹² לְשִׁלּוֹת לִי נִדְבָה
 50 וַיַּתֵּן לִי בְּפִי גֹדֶל כְּבוֹדוֹ
 לְהַתְּפָאֵר בְּנִדְבָתוֹ לְעֵין כָּל
 יוֹדוֹן אֶת נְדִיבוֹתוֹ בָּלָלָם
 וַיֹּאמְרוּן בִּי אֲדוֹנֵנוּ עֲדָה
 בָּקֶר עָשָׂה מְאֹד טוֹבוֹת גְּדוֹלוֹת
 55 לְמוֹדָה אֶת שְׂבָחָיו בִּקְהָלוֹת
 וְהַשְׁבִּיעַ רַעְבּוֹ מַעַדְנִים
 וְהַחֲזִירוֹ אֵלַי אֲבִי בְּטוֹב לֵב
 לִבּוֹ יִקְרָא אֵלַי אֵל הוּא וְאֲבִיו

בְּמִשְׁכָּבוֹת כְּסָפִים הִיא תְּהוֹיָה¹
 וְתַפְאֶרְתָּם עָלַי רִאשׁוֹ שְׁרוּיָה
 וְגַם נִכְבֵּד בְּתוֹךְ אֹם הַכְּנִיָּה
 וְגַם פָּתוּ לְכָל אָדָם מְצוּיָה
 לְדִוּוֹת גֵּיא וְגַם מְדַבֵּר וְצִיָּה
 בְּיוֹם צָדָה וּמַחֲיָה גַם תַּחֲיָה
 וְנִתְגַּדֵּל בְּמֹ בְּרָיָה וּרְבִיָּה
 מִיּוֹפִים⁵ הֵם בְּמֹ תִּאֲמִי⁶ צְבִיָּה⁷
 וְגַם שְׂרִים וּמִשְׁתַּרְתָּם רְבִיָּה
 וּבִרְכַּתָּם קְרוֹבָה לֹא דַחֲוִיָּה
 יִרְאִי⁸ אֵל בְּמֹ נִפְשׁ צְבִיָּה⁹
 תְּחוֹזֵת שְׁלָם וְצִיּוֹן הַכְּנִיָּה
 לְהוֹשִׁיעַ עֲדָתִי הַשְּׁבִיָּה
 וְתִשְׁיָב כָּל אִיּוֹמָתִי אֲתִיָּה
 אֱלֹהֵיהֶם וַיֹּאמְרוּן הַלְלִיָּה
 אֵלַי צִיּוֹן וְאָבֹן הַשְּׁתִּיָּה
 רַחֲבָה גַם וְרַבָּה גַם בְּשִׁיָּה
 וַיִּשְׁיָם אֶת שְׂאֲלֵתִי שְׁעוּיָה
 בְּנֵי תוֹרָה הָיוּת נִגְדָם¹³ צְפִיָּה
 בְּתוֹךְ עַמִּים וְשׁוֹכְנֵי אֵי וְאִיָּה
 אֲשֶׁר הוּא רֹאשׁ בְּהַתְּפָאֶה נִחְמָה
 בְּרַחֲב לֵב וּנְפִשׁוֹ הַנִּקְיָה
 בְּכָל לְבֹ בְּתוֹךְ אֹם הַדְּוִיָּה
 וּכְסָה סוֹת לְכָל עֵרוֹם¹⁴ וְעִרְיָה
 אֲשֶׁר נִפְשׁוֹ לְבִיאָתוֹ תְּלוּיָה
 לְשׁוֹכֵן עַד אֲשֶׁר יִשְׁמַע קְרִיאָה¹⁵

¹ Pr. 25. 11; מִלּוֹלוֹ is taken as feminine to suit the metre.

² MS. וְרַע.

³ For metre's sake, instead of לִבּוֹן.

⁴ MS. וְנָתַן.

⁵ MS. מִיּוֹפִים.

⁶ Instead of תִּאֲמִי, for metre's sake.

⁷ Cp. Cant. 7. 4.

⁸ MS. יִרְאִי.

⁹ 'Desirous' (from Aramaic, צָבָא).

¹⁰ See Sanh. 98^b: מה שמו (של משיח)? . . . רבי ינאי אמרי ינון שמו שנא' יהי' שמו (Ps. 72. 17) שמו רעולם לפני שמש ינון שמו.

¹¹ MS. בקיבוין.

¹² Read נְשָׂאֲלֵתִי in order to repair the metre.

¹³ 'It (the gift) is expected towards them' (viz. by the scholars).

¹⁴ MS. עֵרוֹם.

¹⁵ MS. קְרִיָּה.

2. [Vol. I, pp. 22-26.]

Eighteen poems from an old Diwān.

[Oxford MS. Heb. d. 36, fols. 9-10, cp. Bodl. 2776³; brownish vellum, square writing, old hand. The lines run on in the MS. and only occasionally are some words vocalized.]

(fol. 9, recto)

I

-- u | -- u | -- u

מִפְּרָצִיו:¹

וְתַמְרָה פִּי וְלֹא תִקְשֵׁב מְלִיצִיו:

וְיַחֲפִיץ בּוֹ עֲשׂוֹתוֹ כֹּל חֲפָצָ[יו]:

וְתַרְאָה פִּי אֶהְבֵּתוֹ בְּכָל לֵב:

וְאֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר יֶאֱהָב יִדְרֹו:

II וכתב לאבי יהושע בן אלקמורי:^{אלפרנ}

לְאִישׁ פָּנָיו כְּמוֹ שֶׁמֶשׁ בְּצִאתוֹ:

פֶּאֶר רַעֲיוֹ² יָקָר אֲדָר³ עֲמִיתוֹ:

פָּנָי צוּרֹ לְשִׁבְדֹּךָ אֵת חֲמָתוֹ:

תִּפְלָתוֹ⁴ וּמַחֲקֵךְ שִׁיר שִׁפְתוֹ:

אֲשֶׁר יִמָּאֵם בְּחִירִי אֶהְבֵּתוֹ:

אֶמֶת פִּי אֵין בְּנִלּוֹתוֹ כְּמוֹתוֹ:

וְכֹלֶם⁵ יִתְמָהוּ כּוֹ עֵת חֲזוֹתוֹ:

בְּתֵבֶל עִם בְּנֵי אָדָם חֲמָתוֹ:

עָלִי רֹאשׁוֹ וְשֵׁם כְּבוֹד כְּסוֹתוֹ:

מְשֻׁבֶּת אִישׁ אֲשֶׁר לֹא קָם כְּמוֹתוֹ:

בְּשֵׁם מֹשֶׁה יְהוֹשֻׁעַ מְשֻׁבֶּתוֹ:

וְאַל רַעֲיוֹ⁶ וְהַשְׁמֵשׁ אֲמָתוֹ:אֶהֱי פָרִיז² אֲנִי עִם כָּל עֲדָתוֹ:

כְּלִיל עֵצוֹ וְתַפְאֶרֶת קָהְלוֹ:

אֲשֶׁר שָׁמוֹ אֲדוֹנָנּוּ שְׁלוֹתוֹ:

בְּהַעֲתִירוֹ בְּעַד עֵצוֹ בְּנוֹעָם:

5 בְּדָרוֹ רֹאשׁ לְיִשְׂרָאֵל וְיָמִי הוּא:

אֲדוֹנָנּוּ אֲשֶׁר כָּל עִם יְהוּדָה:

יִדְמֻהוּ לְמוֹ מֶלֶךְ אֱלֹהִים:

וְהִנֵּה מִמָּקְרָם מֶה לְמֶלֶךְ:

לְקַחְהוּ וְסַמֵּךְ אֵת יָמֵינוּ:

10 קְרָאָהוּ יְהוֹשֻׁעַ בְּנִקְרָא:

וְשִׁמְהוּ כְּתוּף עֵצוֹ לְנִגִּיד:

אֲנִי אֶחָיו וְיִשְׂרָאֵל קָהְלוֹ:

III וכתב לשמואל בן אללברי:⁸

בְּעֵינֵי הַשְּׁפָחוֹת לְנִבְרִיּוֹת:

בְּתוֹחֶלֶת אֲדָמוֹת לְמִסְרֹת:

לִךְ עֵינֵי יִדִּיד נִפְשֵׁי תְלִיּוֹת:

וְאַל שִׁמְעֶךָ בְּכָל עֲתוֹת אֲיִחֶל:

¹ The poet seems to use already the licence of changing a Sh'va quiescent into a Sh'va mobile. But, as Dr. Davidson suggests, the vocalization may be מִפְּרָצִיו. For מִפְּרָץ, cp. Judges 5. 17; for פְּרָצִים, Amos 4. 3.

² Cp. Num. 3. 49-51.³ MS. ריעיו.⁴ Cp. Zach. 11. 13.⁵ MS. תפלתו.⁶ MS. וכולם.⁷ MS. ריעו.⁸ See vol. I, 23, note 2.

וְאֵלֶיךָ מֵאֵד הוֹמָה לִבִּי:
וְאִם אֵין בּוֹ אֲשֶׁר נִשְׁאַר בְּתַפּוֹ:
5 בְּפִירוֹד² אַח וְסוֹד רַע וְנוֹד נֹס:
וְאִיכָבָה יְהִי לוֹ לֵב וְכָל אֵל:⁴
יְדִירִי לֹא וְכִרְתִּיד וְאִיכָה:
וְעֲלִיד וְעֲדִיד וְעִמָּה:
[ח]ל[אי] מִחֲלָאִיד אַצִּילוֹת:
10 אֲנִי חוֹלָה וְאֵת [ח]לָה וְגִנִּי:
לִבִּי לָהּ וְעוֹפֶף בְּנִשְׁרִים:
וְמִי יִתֵּן וְיִהְיֶה בִּי אֲשֶׁר בָּהּ:
בְּעִצְמוֹתַי וְתִשְׁנֹב אֵת לְכוֹתָהּ:
לְמַעַן בִּי רְפוּאָת מִחֲלָתִי:
15 אֲבָל אֶתָּה כִּמוֹ אֶתָּה וְאֲנִי:

בְּמִכְאוּבִי כִּמוֹ אֲשׁוֹת מִצְרוֹת:¹
מְקוֹם מְרוֹט עֲרִי בְּתֵר מִצְרוֹת:
וְרֹב חוֹלֵי וְעוֹצֵם הַמִּצְרוֹת:³
סִבְבוּהוּ וְעָלְיוּ נֶאֱנָרוֹת:
אֲהִי זוֹכֵר לֵלֵא מִשׁ מִזְכִּירוֹת:
יְחִידָתִי וְנִשְׁמָתִי קִשְׁוֹת:
וּמִמָּה הִלְאֹמֵתִי נִזְוֹת:
לְבִינָה יוֹם וּמִדְּבָרוֹת סִנְוֹת:
וְרִנְלִי מִלְּבַקְרִי אֲסוֹרוֹת:
וְתִהְיֶינָה חֲלָאִיד עֲצוֹרוֹת:
וְרִי לִי מִמָּה שְׂפוּף⁵ עֲתִירוֹת:
כִּמוֹ עֵתֶר שְׂפִתֶיךָ שְׁמֹרוֹת:
כִּמוֹ תַעֲנָה כִּמֶּשֶׁל מִאֲמֹרוֹת:⁶

IV וכתב ינדב אלפרקה:

בְּלֵב נֶעֱכַר בְּמִסְפֵּד מֵר אֶקוֹנִי:
וְכִבְנוֹת יַעֲנָה אֲבָל אֲסִדֵּר:
לְבָלִין וְמִנִּי יִדְרַפְנִי:
יּוֹם פִּירוֹד⁸ בָּאֵלֹו בְּפִטְרוֹה:⁹
5 לְמִי אֵלֶיךָ וְמִי אֶבִּיט וְאֵל מִי:
וְעוֹבַתִּי בְּנוֹ דְּוִיר אֲשֶׁר הוּא:
אֲשֶׁר מִלִּי יִחִיד הַנִּשְׁמֹת:

וְאֶאֱנַח וּבִבְכִי אֲמַר:
וְמִנְתִּי וְנִהְיִיתִי⁷ אֲעוֹרֵר:
בְּכָל רְעוֹת לְבָלוֹתִי בְּצוֹרֵר:
יְחִידָתִי וְנִשְׁמָתִי יְנוֹרֵר:
אֲנִי אֶפְנֶה וְעַל שֵׁם מִי אֲשׁוֹרֵר:
לְכָל סָלַע כִּמוֹ פְּטִישׁ מִפּוֹרֵר:¹⁰
בְּאִישׁ תִּיָּה¹¹ לְמוֹ נֶעַר מוֹזֵר:

¹ The curious plur. of אֲשׁוֹת, אֲשׁוֹת, is unnecessary here, as נִשְׁמֹת would suit the metre just as well; מִצְרוֹת, MS. מִצְרוֹת, cp. Jer. 48. 41; 49. 22.

² MS. בְּפִירוֹד.

³ Fem. of מִצְרִים, Lam. 1. 3.

⁴ Cf. Job 19. 22, בְּמֹו אֵל, which Sa'adya takes as אֵלֶה. See Dunāsh b. Labrāṭ's ופירש (רס"ג) למה תרדפוני, ed. Schröder, 1866, p. 2, no. 5, against תשובות כמו אל כמות אלה שהוא לשון חול כמו הערים האל (Deut. 19. 11) וצריך אתה לידע כי לא היה בדבר איוב לחבירו אדם וזולתם שיאמר עליהם כמו אלה ואינו (i.e. God) קודש.

⁵ MS. שִׁיפּוֹךְ. ⁶ This hemistich is not clear to me. (But see Addenda.)

⁷ Cp. Mic. 2. 4.

⁸ MS. פִּירוֹד.

⁹ Terror, cp. Prov. 10. 24; MS. בְּמִטְרוֹה.

¹⁰ Cp. Jer. 23. 29.

¹¹ By mistake כִּאֲשֶׁר is written in the manuscript; but dots inside the letters denote that it should be cancelled; כִּאִישׁ is written on top; MS. חִיִּיה, cp. 2 Kings 4. 35.

קחו אותי¹ ידידי ועשו בי : בצווי² אל בן מורה וסוהר :
בעובי שר שלחו אל לבאר : כתומי דת וסוד הדין לבאר :

V ולה ערל אלי אלמטל :

ידיד נפשי ונפש כל ידידי : תהי ברופ ברכה ער בלי די :
וישלח אל בחינה משיחו : ואל עירם יקבצו⁴ שרידי :
ער מתי אחי נקל בעיני : וקיוון תהי הופה חסדי :⁶
ותבוגי ותשים את לבבי : ונם נפשי כמו נפש עבדי :
וערתי ונדרתה כפיד : ואחרתה ולא בוזת נגידי :⁸
ואף תרצה ידידי מעשה זה : ולא תבוש ואף ראש לחסידי :
אני אדרש בחינה נדרי : ואם אמות אצנה בם ילדי :

VI וכתב לאבי סלימן ישבו תאכיר גואב מריחתה

מן מנשה בן אברהם אלקואז :⁷

למי אפנה ועד אנה אהלך : ונם על מי אני ארעים בקולות :
הנשאר עוד כמו ארץ נשיאים : אשר להם תהלותי⁸ בפילות :
הלא אלה נשיאי האדמה : אשר להם תמבין הטלאות :⁹
הלא זה הוא אשר כל האנשים : בכל עיר יעני לו במחולות :¹⁰
ידידי אל תריבני ותאמר : ערוף השיר והחל תפחולות :¹¹
שלחתי לנן נעים מגדיו : בראש הרים מצאתימו אפילות :¹²
ונתליתי כמו קרני ראמים : ואנכי מטבע¹³ במצולות :
ועליתי עדי שחק ורבלי : כמו מימי תהומות נאצלות :¹⁴

¹ MS. אתי.

² MS. בציווי.

³ Cp. Deut. 21. 18 ff.

⁴ MS. יקובצו.

⁵ Jonah 4. 6 ff.

⁶ The plural is used for sake of the rhyme.

⁷ 'The silk merchant', referring to the occupation of Ibrāhīm, Menasse's father.

⁸ MS. תהלותי.

⁹ Cp. Isa. 40. 11, a figure of speech for a ruler shepherding his people.

¹⁰ Cp. 1 Sam. 18. 6-7.

¹¹ On top of this word there is written in the same handwriting הנמולות, but this gives no meaning.

¹² Cp. Exod. 9. 32.

¹³ MS. מטובע.

¹⁴ Can also be read נמצלות. It will then be a verb formed from מצולה. But נאצלות is also suitable, as אצל in the Middle Ages has the meaning of emanating and also descending from high downwards (cp. אצילות). Thus the thought is well expressed here, 'I ascended heaven but my feet dangle in the waters of the deep'. Cp. also *infra*, p. 239, note 3.

וְהָיָה [יְהִי] דְבָרִי אֶל לִבִּי: 10
 חָדַל לָךְ אֵל תִּקְנָה מִ[חֻכְדִּי]:
 וְאֵל תִּחְפֹּץ לִבְךָ [מִנִּי] דְּלִמְתִּי:
 אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּשִׁיחַת מוֹעֲדֵי לָךְ:
 הֲלֹא תִרְאֶה חֲרוּזוֹתִי לִנְגִידִם:
 וְשִׁירוֹתִי אֲשֶׁר בָּהֶם עֲשִׂיתִים:
 יִפְּסִיּוֹת חֲרוּזוֹת בְּעֵנָקִים: 15
 בָּרַח לָךְ אֶל מְקוֹמְךָ אֵל תִּיחַל:
 וְאֵל יִהְיֶה לִפְנֵיךְ וְעִמָּךְ:
 מַעֲנָה¹ אֵל תִּבְשֹׁף לָךְ נְדוּלוֹת:
 וְטוֹבוֹתָיו בְּצֵל עוֹבֵר מִלִּילוֹת:
 וְדַלְתִּי בִ[יָּתוֹ]² בְּפָנֶיךָ נְעִילוֹת:
 וּמִדּוֹתֶם וְאֵלֶּה הַנִּחְלָנוֹת³:
 אֲשֶׁר אִירֹד בְּמוֹ חֲשָׁךְ אֶפְלוֹת:
 וְהַבָּאִתִּים אֵלֵיהֶם בְּבַתּוֹלוֹת:
 הֲלֹא הֵנָּה בְּמוֹ זִנּוּת תִּלְלוֹת:
 אֲמָרוֹת לֹא תְבוֹאָנָה בְּטָלוֹת:
 אֲשֶׁר לוֹ נִתְּנָנוּ כָּל הָעֲלִילוֹת:⁴

VII וכתב אליה וקר בעת אליה הדיה אלפור:

יְמֵי פוּרִים יְמֵי שְׂמֻחָה: ---
 אֲשֶׁר בָּם נִנְאָלָה מִ[יָּד]
 נְאֻלָּה אֵל לִבּוֹ שְׂמֻחָה:
 מְנוּחָה
 יְמֵי הַשִּׁשָּׁט יְמֵי בִטָּחָה:
 יְרִיבָה אוֹם מְנַדָּחָה:⁵
 יְמֵי פוּרִים לְשֻׁלְחָה:

(fol. 10, recto)

VIII

וְאֶתְעָאֵר אֲנִי בָּה עַל יְרִיבִי: ---
 עֲרַחְנוּ⁷ מְאֹד שִׁשָּׁה בְּיוֹם זֶה:
 וְהַנִּינוּ בְּשׁוּרֵינוּ נִדְלַת:⁹
 יִקְבְּצוּ¹⁰ מִפְּזָרִים¹¹ בְּיָמָיו:
 5 וְלִפְנֵיהֶם יְהִי עוֹבֵר טְבֻרָה:
 וְכָל צָרוֹ יִתְרַגְּמוּ טְבוּתִים:
 תִּבְרְכוּ¹⁸ יְרִידִי בְּלִבָּם¹⁴ יוֹם:
 וְיִתֵּן חֵן לְעַבְדְּךָ שְׁלִבְבוֹ:
 וְאֵכָּה בָּה פָנַי כָּל נְאֻלָּחִים:⁶
 בְּנֶה הַשֹּׁר מְצַמַּח⁸ טוֹב צְמָחִים:
 נְשִׂיאָנוּ מְשִׁיחָנוּ מְשִׁיחִים:
 וְיִשׁוּבוּ אֵלַי עֵירִם נְדוּחִים:
 לְכֻלָּם¹² בְּאִבּוֹתָיו הַמְּשׁוּחִים:
 בְּצֹאן צִיּוֹן בְּלִילֵי הַפְּסָחִים:
 מְקַבְּצֶכֶם עָרֵי נֶצַח נֶצְחִים:
 וּנְפֹשׁוֹ אַחֲרֵיכֶם נְאֻרָחִים:

¹ MS. מעונה. ² This reading, however, spoils the metre. Read וְדַלְתִּי.

³ This hemistich is not clear to me.

⁴ Cp. 1 Sam. 2. 3.

⁵ MS. מנודחה.

⁶ Cp. Job 15. 16.

⁷ MS. עדתינו.

⁸ Instead of מְצַמַּח for sake of the metre.

⁹ MS. נדלת.

¹⁰ MS. יקבצו.

¹¹ MS. מפזרים.

¹² MS. לכולם.

¹³ MS. תבורכו.

¹⁴ MS. כולם.

IX ולה פי אלפראק:

פְּרִידְתֶּכֶם בְּמֶר נֶפֶשׁ אֲבָכָה : וְאֶקְרַע אֶת סִנּוֹר לְבִי בְּמַדִּי :
 וְאֶת־אֶבֶל כֶּבֶת יַעֲנָה וּמִסְפָּד : בְּמֹו תִנּוּן אֲנִי אֶעֱשׂ לְבַדִּי :¹
 נִגְדִי ² אֲשׁוּב וְאֶרְאֶה אֶת תְּמוֹנֹת : מִהֲלָלִי ³ אֲשֶׁר אֲשׁוּר לְנִגְדִי :
 רַבִּי ⁴ נָפִים [וְנִגְדִי] וְאֶדְוִנִי : אֲשֶׁר יָחַד בְּשָׁרִי לוֹ וְנִלְדִי :
 וְנָם דְּמִי וְחִלְבִּי מִתְּסָדְרִי : וְחִתִּי וְנִשְׁמָתִי וְחִלְדִּי :
 וְהֵן אוֹדָה עָלַי נֶפֶשִׁי בְּכָל זֹאת : לְהַעֲדִיר עַל אֲמוֹנָתִי וְחִסְדִּי :

X וכתב אלי מן דם בעץ אכואנה:

הִנֵּקְבָצְתֶּם וְהִעֲתַרְתֶּם דְּבָרִים :⁵ וְכָל אִישׁ בַּעַי יִרְבֶּה ⁶ מִכֶּם מִשְׁלִי :
 עָלַי יָחִיד אֲשֶׁר הַתּוֹם לְבוֹשִׁי : וְהַחֲסֵד וְהַצֶּדֶק מֵעִלְיָי :
 הַיַּחֲת ⁷ הָאֲרִי מְקוֹל גְּדִיִּים : אֲשֶׁר הִכִּין לְטָרֶף מֵאֲבָלָי :
 וְנִבְרִים ⁸ וּבִפְרִים הֲרֹנִי : וְכָל שַׁחַל וְכָל לִישׁ חֲלָלָי :
 וְאִיִּכָּה תְהוּ בֹו נֶעְרָכִים : יֵשׁוּ הָאֵל לְחַיִּיכֶם נַעֲלִי :⁵

XI ולה ימרח בעץ אלרוסא:

נִמְלֹוֹתִי וְהִיִּיתִי כְּעֵינִי : בְּאִישׁ סָכַל וּמֹנֵן חֲלָב [בְּרִי] וְחֹו :
 בָּעֵת לִקְחָה יְמִינִי עִט [לָהּ] שִׁיר : בִּשְׁם הַשֵּׁר . . . אֶת שְׂבָחֹו :
 וְאִיָּה יוֹשֵׁר ⁹ בְּתוֹשִׁבְתָּהוּ [וְאִיָּכָה] : וְאִיָּכָה [אֶ] הִי הוֹלֵךְ נִכּוּחֹו :
 וְמָה אוֹכֵר בְּעַד נְבִיא וְחָכֵם : אֲתִי מוֹסֵר ¹⁰ נִשְׂאֵא אֵל בֶּן מִשְׁיָהוּ :

XII וקאל פי אבי סלימן:

אֵלָלִי ¹¹ לְבִי וְנָם מְרִבִּית יְנוּנִי : וְצֹרֹתִי וּמִכְאֻכִּי וְאֹנִי :¹²
 בְּמֹו עֵינִי בְּלִיל יוֹפִי צָבִי חֹו : אֲשֶׁר חָלַל ¹³ בְּלִי מִכְאוֹב בְּעֵינָי :

¹ See Mic. 1. 8, and cp. Job 30. 29.² Read הָכִי, as the metre is faulty.³ MS. מהוללִי.⁴ Instead of רַבִּי, for the sake of the metre.⁵ Cp. Ezek. 35. 13.⁶ For metre's sake instead of יִרְבֶּה.⁷ MS. היחת.⁸ MS. וניברים.⁹ MS. יישר.¹⁰ מוֹסֵר in the meaning of culture, i. e. a man of culture. So also Samuel ibn Nagdela in his poems (ed. Brody, pp. 35, l. 1, and 21, l. 7). See also *J. Q. R.*, N.S., I, 247, l. 14.¹¹ For אֵלָלִי see Mic. 7. 1, Job 10. 15. But to suit the metre read here אָלִי (see Joel 1. 8).¹² Sorrow, cp. Gen. 35. 18, Hos. 9. 4.¹³ MS. חולל, but read חָלָה 'became sick'.

וְהוּא יִישֹׁן עָלַי מִשְׁבֵּב מְלוֹנִי:
 וְצִנְאוּ אָבֵל אֵין לוֹ קָרְנִי:
 שִׁשֹּׁן לְבִי וְעַת יַחַד אֶסְוִי:
 וּמִי יִרְאֶה חֲלִי עֵינֵי אֲדוֹנִי:
 לְרַפָּא אֶת לְבָבִי מִיְּנוֹנִי:
 בְּנֵי עַמִּי לָעַם אַחֵר קָצִינוּ:¹
 וּמִטְרוֹן² וְהֵב אוֹפִיר עֲנִינוּ:
 צָעִיר יָמִים בְּכָר הוֹכִישׁ וְנָקִינוּ:
 נְתִיבָתָם בְּשֵׁם שְׁמֶשׁ מְעוֹנִי:³
 יְדַעְוָה כְּאֵלֹהִים הֵם שְׂבַגְנוּ:
 דְּמוּתוֹ שֶׁר תְּמוּנָתוֹ לְפָנֵינוּ:
 וְהַפְסַת וְהַקּוֹלְמוֹם אֲנִינוּ:
 לְאִישׁ יִפְקֹד לְכָל שׂוֹאֵל [רַצ] וְנִינוּ:
 צָבִי הַמַּאֲדִיף לִלִי עֲשׂוֹקִי:⁴
 צָבִי יְדָמָה בְּרוּאוֹתָיו⁵ לְעוֹפֵר:
 5 וְכֵם⁶ הַיָּשִׁים בַּעַת יִרְצָה יְדִידִי:
 הִירְפָּא לְבָבִי מִחֲלָאִי:
 אֲלִי דְוִיד יְדִיד נִפְשִׁי אֶחְלֶף:
 אֲלִי קָצִין נְדִיב הַלֵּב אֲשֶׁר שָׁם:
 אֲשֶׁר עָבִיו בְּדוֹלָתִים יְרִיקִין:
 10 וְזֶן עַמִּי בְּמַדְעוֹ וְאֵם הוּא:
 לְבֹן שְׁמוֹ אֱלֹהִים גֵּר לְהֶאֱיִר:
 וְהֵן כָּל הָאֲרָצוֹת הִרְחֻקוֹת:
 שְׁמוֹ נְדוּל וְחֶבְדוֹ רַב וּמִיֵּלָא:⁷
 אֲחִי מוֹסֵר אֲשֶׁר חֲבָמָה תְּנִיתוֹ:
 15 אֶהֱי פְדוּם וְכָל אִישׁ שֶׁר בַּעֲמִי:

XIII וְקֵאל יַבְכִּי וַיִּנְדַּב בַּעֲזָהֶם:

וְשִׁמְנִי אֱלֹהֵי הַצְבָּאוֹת:
 וְכִלְנִי בְּמִבּוֹתָיו אֲשֶׁר לֹא:
 וְהַיָּמִים בְּהַמּוֹת יָמִים קָרְבִּים:
 וְלִתְלָאוֹת צָפוֹ⁸ עֵינֵי בְּאֵלֹי:
 5 לְבֹן עוֹבֵל נְהִי נְהִי⁹ מְקוֹנֵן:
 וְשִׁמְנִי בְּמִשְׁפָּטָיו לְמוֹ אוֹת:
 לְוֹלָתִי בְּהַבֵּל לֹא בְּרוּאוֹת¹⁰
 וְכֵם נִפְשׁ מְלָאָה מִתְּלִנְ[וֹאוֹת]:
 אֲנִי אִישׁ מְעַמָּד¹¹ עַל הַתְּלָאוֹת:
 וְעֵינֵי מִמְּקוֹר דְּמָעָה מְלָאוֹת:

¹ Since the sick hero of the poem cannot attend to the communal affairs and administer justice, the wronged people have no redress of their grievance; accordingly 'the nights of his oppressed ones' are prolonged (see also Eccles. 4. 1).

² 'By his eyes' (cp. Eccles. 12. 3).

³ For *ובחן* (i. e. in these eyes), to suit the metre.

⁴ Fol. 10, verso, begins with *קציניו*. But this hemistich is not clear to me. In l. 7 *Abū Sulaiman* (= David) is apparently eulogized. But it is possible that the poet means, I shall go to David for curing the grief of my heart, i. e. obtain comfort from reading the Psalms of king David.

⁵ *ברואותיו* for *יריקיו*, to suit the metre, though *יריקיו* would have been sufficient. *מיטרון*, a *Pi'el* formed from *מטר* 'rain'.

⁶ I. e. Moses.

⁷ So in manuscript, but the meaning till the end of the line is not clear to me.

⁸ *לואותי* = anybody else in the world.

⁹ For *צפניו* to suit the metre.

¹⁰ *מעמד* (cp. 1 Kings 22. 35) = here *ממנה* 'appointed'. An allusion to the various temple officers (see *Shekalim* 5. 1).

¹¹ Cp. Mic. 2. 4.

וּנְפִלְתִּי בַּמְּבֹאזִים בָּאֵלֹו : אֲנִי נִפְלָא בְּעֵינִי כָּל פְּלֹאוֹת :
 וְיָמָּה אוֹחִיל לְאֵל אוֹ מָה אֶקְנֶה : וְכָל אֵלֶּה קְבוּצוֹת בִּי מִצּוּאוֹת :
 לְמַעַן כִּי בִפְשָׁעֵי נַאֲסָף בֶּן : נִשְׂיָא עִמִּי וְאַף בֶּן הַנְּשִׂאוֹת :
 בְּכֹו עִמִּי וְחִנְרֹו שֶׁק וְסִפְרֹו : וְתִבְכְּיָנָה בְּתוֹלוֹת גַּם נְשׂאוֹת :
 10 עָלַי בְּחֹדֶר אֲשֶׁר רוּחִי וְנִפְשִׁי : בִּיגִן אַחֲרָיו לְעַד נִבְאוֹת :

XIV וקאל איצא :

אֲדוֹנִי אַתָּה וְאַם הִרַע לְשׁוֹנִי : בְּאֲמָרֵי בֶן אֲדוֹנִי אַתָּה וְאַתָּה :
 לְכָל מַלְּךְ וְכָל נָשִׂיא אֲדוֹנִים : וְלָבָם מִמֶּד מִלֵּא מִחֲתָה :
 וְעַתָּה בּוֹא וְשִׁמַּח אֶת לִבִּי : וְאַל תִּשְׁאִיר בְּמוֹרְשֵׁי מִכָּתָה :²

XV ואסתהדי בעצהם כמרא פוגה לה גבנה פכתא אליה :

שְׂאֵלְתִּיךְ אֲדוֹן נִפְשִׁי בְּרִנָּה : וְהִרְבִּיתִי לְפָנֶיךָ תַּחֲנֶה :⁴
 וְשִׁמְתִּיךָ כְּמַגִּדֵּל עוֹז לְנוֹסִי : וְלִפְנֵי צָר כְּסוֹחֲרָה וְצָנָה :⁶
 וְכִסְפָּה בְּיוֹם שְׂמֹשׁ וְשָׁרֵב : וְגַם כָּאֵחָ ⁷ בְּיוֹם שֶׁ'ג וְצָנָה :
 וְכִרְתַּנִּי וְכִרְדָּ אֵל לְטוֹבָה : כְּאֵלְקָנָה בּוֹכְרָו אֶת פְּנִינָה :⁸
 5 וְשִׁלַּחְתָּ נִבְנָה לִי לְמָנָה : וְיָמָּה יִדְמָה בְּיוֹם אֶתְמוֹל נִבְנָה :⁹

XVI ולה איצא :

הֲלֹא אַתָּה יָדִיד נִפְשִׁי לְנִפְשִׁי : כְּמוֹ מָטָר וְנִשְׁם לְאֲדָמָה :
 אֲשֶׁר הוּא לָהּ בָּעֵת דְּרִתּוֹ מְרָנָה : לְחִיּוּתָהּ וְלִבְיָא ¹⁰ לָהּ נְעִימָה :
 וְגַם אַתָּה מְחִיָּה אֶת לִבִּי : כְּמוֹ חֲנוּף מְחִיָּה הַנְּשָׁמָה :
 וְעַתָּה בּוֹא לְחִיּוּתִי וְאַזְכֵּר : לְךָ חֶסֶד יְדִידוֹת הַקְּדוּמָה :

XVII ולה יעין בעצהם :

עוֹזֵב לְצִים בְּהֶבֶל נַאֲחִים : וְהִרְחַק הִרְשָׁעִים הַנְּלוֹזִים :
 רָצָא מֵהֶם וְגַם מִתּוֹךְ קְהָלָם : וְלִי הָיוּ נְסִיכֵי הַר גְּרִיזִים :
 וְאַל תִּבּוֹא בְּסוֹד אִישִׁים אֲשֶׁר הֵם : בְּרוּעַ מַפְעֵלוֹתֵיהֶם מְכֻּזָּם :
 וְאַל תִּאֲמַן מִמֵּלָא בְּיוֹ שְׁחֹק לָךְ : וְאַתָּה בְּטָנִי מִזִּלְאָה רְגִוּים :
 5 וְאַל תִּבְטַח

¹ Cp. Exod. 33. 16.² Cp. Isa. 30. 14.³ MS. ברינה.⁴ MS. תחינה.⁵ Cp. Ps. 91. 4.⁶ Cp. Isa. 49. 10.⁷ A brasier, Jer. 36. 22.⁸ Cp. 1 Sam. 1. 4, 5. An allusion to the ungenerous gift of the donor, just as Elkanah treated Peninah with less generosity than he did Hannah.⁹ The meaning of this hemistich is not clear to me.¹⁰ = ולהביא. So also in Jer. 39. 7, 2 Chron. 31. 10.

XVIII

[One more poem (beginning missing) from this Diwān is preserved in a small paper leaf, recto, in T.-S., Box K. 8. At the end there is written במל איצא (כָּל), i.e. the poem is also finished. Verso contains poem X without the superscription, and again with the ending במל איצא. Evidently the sequence of the poems was different in this manuscript. The lines run on and only the hemistichs are separated. The metre is --- - - - - | --- - - - - .]

לְרַגְלֵי פַח וְנֶם רָשָׁת	מְחַצְנֵי וְנֶם פָּרֵשׁ
בְּלֹא חֲצִים וְלֹא קָשָׁת	וְנֶם הוֹרָה י בְּרֹאוֹתָיו
בְּמֹ עֲנָלָה מִשְׁלֶשֶׁת ²	וְשֶׁם לְבִי וְכִלְיוֹתִי
בְּמֹ לָחִיו בָּעַת בּוֹשֶׁת	וּמִדְמֵי אֲדָמִים ³ הֵם
בְּנִפְשׁוֹ הַמְקַדְשֶׁת ⁴	יִשְׁיֵנִי אֱלֹהֵת חֵי 5
אֲשֶׁר מִנְהוֹ מְגוֹרָשֶׁת	וּפְדִינֹנֹ תְהִי נִפְשׁוֹ ⁵
אֲשֶׁר נִקְלָה בְּמִרְהָשֶׁת ⁶	יְרִידִי הַחַיָּה עֲבָדָה
אֲשֶׁר הִכַּל מְנַחֶשֶׁת ⁷	לְהַשְׁמִיעוֹ אֲמִירָתָה

3. [Vol. I, p. 27.]

*A poem by Dunāsh b. Labrāt in honour of
Shemarya b. Elhanan.*

[Oxford MS. Heb. d. 75, fol. 15, paper, stained, doubled into two columns of which the second is damaged; the hemistichs follow each behind the other.]

(recto, column 1)

----- - ----- - -	צָרָה כְּתָאב מִן רוֹנֵשׁ בֶּן לְבַר[ט]
	אֵלֵי אֶלְרֵב שְׁמַרְיָה בֶּן אֶלְחָנָן
וְעֵצוֹת וּמִזְמוֹת וְלִפְזֵל מְצִיִּים	לְרֵב לֹא יֵם חֲבָמוֹת וּבִינֹת נֵם עֲרָמוֹת ¹
בְּיָפְיוֹ וְקוֹי מְתוּקִים וְשִׁת[וֹ] יֵם ²	בְּתַמְצִיתָהּ רוֹי אֲשֶׁר חַ[ב] מָה אוֹי ³

¹ Shot with (the glance of) his eyes, i.e. became angry with him.

² MS. משולשת. The reference is to the calf which Abraham cut into pieces (Gen 15. 9), so is the poet's heart torn.

³ MS. ארומים.

⁴ MS. המקודשת.

⁵ We should expect נפְשִׁי, i.e. may God rejoice me by granting me his (my friend's) sacred soul while he in lieu receive my own soul which is now divorced from him. In this way their friendship will be renewed by this interchange of souls. A pretty idea finely expressed.

⁶ Has been parched as if in a pan.

⁷ Enchants everybody.

⁸ Yehudi ibn Sheslet, Dunāsh's disciple, in his polemical reply to the disciples

וּמִמֶּנּוּ עוֹלִים • מְטָרוֹת וּמְלָלִים • בְּרוּחוֹת נִשְׁקָלִים • שְׁלוּחִים נִשְׁקָוִים ¹
 וְכֵלָם בּוֹ שָׁבִים • נִחְלִים עִם גְּבִים ² • וְגַם הַנִּשְׁאָאִים • בְּנוֹדוֹת וְדָלִים
 5 בְּמִוּ כָּל גְּמִי • בְּמִו רַבִּי שְׁמָאִי • מִסְפַּל כָּל קָמִי • לֹחַת בְּמִי הַגְדִּיִּים
 בְּמִו מְלָחִים • וְשָׂמִים לֹא שׁוֹחִים ³ • וְבוֹ לֹא מִשְׁלִיחִים • סְפִינּוֹת גַּם צִיִּים
 וְבוֹ אֵין תַּנְיִנִים • וְלֹא דָגִים מִיָּמִים • אֲבָל בּוֹ לְמַבְיָנִים • בְּדוּלַח לְעִינֵינִם
 וְאֲבָגִי מְלוּאִים • לְשָׁרִים וְנִשְׂאִים ⁴ • לְבֵית אֵל מִזְבָּאִים • מְנַחוֹת גַּם שֵׁיִים ⁵
 בְּחֻכְמָה לֹא זוּחָה ⁶ • וּמִהָאֵל רוּחָה ⁷ • וּבְדִינִים שׁוֹחָה • וְלֹא ⁸ בָּם חֲבִינִים
 10 בְּמוֹכָא וּבְמוֹצָא • דְּבֵר פִּיּוּ נִרְצָה • וְשֵׁם טוֹב לוֹ יִצְאָ • בְּשִׁבְעַת הָאִיִּים
 בְּפִיו מְרַגְלִיּוֹת • וּמְקִיר בְּצִיּוֹת • וְהוּא מְרַגְלִיּוֹת • מְקוֹר מִים חִיִּים ⁹
 פְּנָאִי יֵשׁ לְנֻעָה • וְלִמְעָרָה כּוּעָה • וְלָרֵב לֹא שָׁעָה • יְדוּעָה לְפָנִיִּים ¹⁰
 ו... ל לְגוֹרִם • וּבְמִקְוִי [ו] קוֹרִם ¹¹ • וְאֵת פִּתּוֹ פּוֹרִם • לְכָל גְּרַסְנִיִּם
 [ח] בְּמִים שְׁחָבִים ¹² • לְעוֹלָם בָּא וְכָם • אֲשֶׁר לְרָצוֹן מִלָּבִם • יְרוּצוֹן בְּצִבְרִים
 15 שְׁתִּי [י] חֵן הִשְׁיִיבוֹת • בְּכָל עֲצוֹת טוֹבוֹת • אֲנִי... מִחֲשָׁבוֹת • בְּכָל הָעֲבָרִיִּים
 לְהַלְךְ • [ו] תוֹמָהּ בְּפִלְקָה • בְּהִדְרַת כָּל מְלָקָה • וְשָׂרִים עֲלִיּוֹנִים
 וּמִמֶּשֶׁי מִצָּע • [ב] מִפְּתוֹ יִצָּע • מִנְטָף וּמִצָּע ¹³ • וּמִיָּי בְּ[רַב] וַיִּים ¹⁴

of Menahem b. Sarūk (in Stern, *Liber Responsionum*, II, 9, l. 62), has modelled a line with reference to his master after the one here which Dunāsh himself used about Shemarya, אשר חכמה אוו' בצו יקוו' נחלים ונהרים.

¹ The fields are irrigated; for שלוחים, cp. בית השלחין, M. Kat. 11, &c.

² MS. ניבים.

³ In his sea neither sailors nor rowers do ply; for שוחים, cp. Isa. 25. 11.

⁴ Cp. Exod. 35. 29.

⁵ Plur. of יָי 'gift'. The word can also be vocalized as שֵׁיִים, plur. of שֵׁה.

⁶ The root is really זוּחַ 'to be unsteady'. Here זוּחָה is used, instead of זוּחַ, for metre's sake.

⁷ Is afraid, see Isa. 44. 8.

⁸ Read וְלוֹ, i. e. people are looking out to him for his legal decisions.

⁹ This hemistich reads in the manuscript והוא מרגליות והוא מקור מים חיים. This is clearly in accordance with the sense, 'and he wells forth in the deserts a fountain of living water'. But the rhyme obviously demands the transposition as above in the text. The meaning of והוא מרגליות is not clear to me. The plur. of מרגלית 'a pearl', is מרגליות.

¹⁰ Plur. of פנאי 'for leisure'.

¹¹ Bends down in his place (while studying), i. e. intent on his study.

¹² For שחבמם 'whom he made wise', and thereby entitled them for the bliss of the future world.

¹³ MS. מנטף ומקוצע; יוצע מנטף formed from נטף, an odoriferous gum (Exod. 30. 34), and קציצה from מקצע 'cassia'.

¹⁴ The usual plur. of כרכום 'saffron', is כרכמין.

בְּהַר שְׁבָחוֹ וְיִלְדוּ יַעֲתוּ צִאתוֹ אֲבָ[לִי] * וְעַתָּה[רִנִּי] בְּשִׁבְלֹי * יִאָּרְדָּה לַחַיִּים
 אֲשֶׁר לֹאֵל קָנָא * וְלִישִׁבוֹחַ יִבְנֶה * [פִּי] אֶרְגֹּם¹ שְׁנִי * אֲרֻרִים דְּמִיִּים²
 וְהוּא יִבְנֶה בֵּית אֵל * בְּבִיאַת הַנּוֹאֵל * יִשְׂרָאֵל *

4. [Vol. I, pp, 27-8.]

A letter from Samuel the 'Third' to Shemarya b. Elhanan.

[T.-S. 16. 68 (under glass), paper, size 36 × 33 cm., rough square writing; cp. Worman, *J. Q. R.*, XIX, 729, no. 21.]

Address. (verso)

לכבוד גדולת קדושת מר ורבינו	בן רבינו אלחנן הרב הגדול נע
שמריה הרב המהודר המכובד	ישועה
ישמרו שומר נפשות חסידיו	תקרב

(recto)

שלום לשוחר [טוב] כל המון בברוש
 . . . יקר שמו [ב]מקהלות . . . כרמון הולך וגדל כרקח בשמון קנמון³
 [בב]ור גדולת קדושת מרינו ורבינו שמריה הרב המהודר ומבובד במחברת⁴
 אור מזרח נר המערב לזו[נ]⁵ ישועה חמד אשבל⁶ ממולא ברבות איש שהלו
 5 בו רחון⁷ מלא מכל טוב יסוד נשי אלי חלד עמוד הימני פטיש החזק הונה שיש
 לי מסלסל בתשע⁸ אשריו ואשרי אנשיו יושבי לשמוע מתק
 דרשיו ו[פי]רקויו ופישוריו ופירו[שיו] י[שמ]רהו צור עו[נ]למים וענידהו

¹ evidently means here 'to break' (see Lam. 3. 16). The meaning is: by building academies 'the glory (i.e. the glorious scholar) breaks the teeth of the cursed ones who become silent'. Probably allusion is made here to the Karaites who are worsted if there is an increase of learning among the Rabbanites.

² For דומים (דמם), to suit the metre and the rhyme.

³ For such noun-formations in חון in the Piyyuṭim, see Zunz, *Synag. Poesie*, 397 ff.

⁴ במחברת = בחבורה 'in the company of scholars'.

⁵ Read perhaps כובע ישועה, cp. Isa. 59. 17.

⁶ A Paṭānic expression for אשבל נחמד; here the adjective is formed into a noun (חמד) and placed before אשבל. For similar cases see Zunz, *Ltg. synag. Poesie*, 642, 16: Genitiv-Umstellungen.

⁷ A man upon whom God caused (His lamp) to shine, see Job 29. 3. For רחון (?) read רחון.

⁸ Magnifies God by Piyyuṭim or hymns recited during the 'Amida of the New Year, which consists of nine blessings. The expression סלסל is already used by Kalir and other early Paṭānim (see Zunz, *Syn. Poesie*, 125).

... ויבלה בטוב ימיו ושנותיו בנעמים בן כבוד גדולת
קדושת מרינו ורבינו אלחנן הרב הגדול שהיה אור דורו וכתרם ונזרם נוחו
10 בנן [עדן] שלום גדול ממנו אוהביו וממתיקי שבח מידותיו
ומזב מעברתו אשר ה[ציב] גבול לדתי יקרה. וקבע להגיונה קבע שלא ימוש
להשיב נפש נוחליה לש[בת]. היום לרוות ר[ו]ים משכורתו מוכפלת.
ומנעמתו
נכפלת. אמנם אוזן שמעתו מאשרתו. ועין ראתו מעידתו.¹ יהי רצון לקיימו
ולקיים מתנות² נעמו באותו האילן קְתוּק הפרי ברב העלים משוך [המ]עין
מתחתיו
15 צאליו מחר. ים. צלליו משבכים וסבבים. שפרה עליו נחלת.³ ובארץ
הושם תהלת⁴. אלהי קדם ימלא משאלו. ויראים⁵ דנלו. ואף [י]שא
ברכה כתבנו
להודיע רבינו כי בימים האלה נשמעה שמועת רבנא אברהם בן שאול כי
נפטר ימצא
רחמים וחי לרבינו שבק ושם בלבו ר' נתן בנו לצאת בשביל עזבונו
שלא יאברו
ופייסנוהו למנות שליח ולא יטריח הוא על עצמו כי חסנו עליו מיניעות
הארחות ולא הוטבה
20 נפשו בשליח והוא ילך זך תמים גידול טהרתו. ודינול⁶ תורתנו. וכל יום
מוסיף לקח
ויש בו תמימות וברירות ולא ניסה במה שהושרר לו ותובעים אנו מרבינו
שישים עליו
עין ויורהו דרך הטוב המועילתו ויבינהו וישכילתו ויפארהו במכתביו
ואגרותיו אל
מקהלותיו ואל סיעותיו. השותים בצמאה מרברותיו. ואל ריעיו ואוהביו גמאי
הטפותיו.
כי כל מה שיעשה עמו עמנו הוא עשוי האלהים ישגב רבינו ויוסיף ימים על
25 [ימיו] ושנים על שנותיו ויאמין תקותו. ויזהיר הדרתו. וינהיר יפעתו.
וינצור חיותו. וישמור יחירתו.⁷ וירבה ויעצים ויסלסל שלום ברכתו. סלה
שמואל השלישי⁸ בחבורה בירבי

¹ Cp. Job 29. 11.² Read perhaps מתיקות.³ Ps. 16. 6.⁴ Cp. Isa. 62. 7.⁵ Read יורים.⁶ From הַגֵּל 'the banner'. For similar noun-formations, see Zunz, *l. c.*, 387-8.⁷ His soul (cp. *infra*, p. 85, note 6).⁸ In T.-S. 16. 14 our Samuel is mentioned as head of the court at Damascus in a document drawn up in 1007 C.E.

5. [Vol. I, p. 28.]

Data concerning Samuel the 'Third' and his son Abraham.

Samuel השלישי is known as a liturgical writer. T.-S., Box H. 5, contains four torn paper leaves of liturgical compositions for the Day of Atonement. Fol. 1 verso, reads אחר (ד') שמואל (another composition) אחר דר' יוסף הרב זל. השלישי ב' הושענא זל. Fol. 4, verso, has (Ibn Abitur?) אחר דר' יוסף הרב זל. T.-S. 8 H 23⁷, verso (recto contains scribbling) begins a composition for הוצאת הברכה. יוצר לזאת הברכה. לר' שמואל השלישי. וזאת הברכה בשמך רחמנא. יוצר לזאת הברכה. ימ' ר' (= ימצא רחמים). ארבע ברכות הוסיף וכו' Alphabetical, preserved till letter ו'. T.-S., Box H 15 contains four paper leaves wherein we read (fol. 1, recto) אפרתים בשמלה שאירעם בנת אחר לשמואל השלישי זל: אפרתים בשמלה שאירעם בנת אחר לשמואל השלישי זל: אפרתים בשמלה שאירעם בנת אחר לשמואל השלישי זל: (on fol. 4, recto). Two more pieces follow.

Two other paper leaves in the same box contain (fol. 1, verso; recto blank) *מי כמוד אלשלישי זל* ; בשם רח שמואל השלישי זל מי כמוד (blank). A colophon in T.-S., Box K 6, reads (verso) *וכאן אלפראנ מן | נסכהא יום* (אלאתנין r.) | אלכאמס ואל עשרין | מן נמארי אלאול | סנה כמסין וכמס | מואה תציף מור | שמואל ב מור הושענה | וכתב יהודה הלוי | בר כנך מור יפת | הלוי סט ושלום. Accordingly a copy of a work by Samuel b. Hoshanah was completed on Jumada 1, 550 (probably A.H. = 1155 C.E.). The copyist was Yehuda Hallevi b. Yefet. A leaf in T.-S. Box Library Collection, contains (verso; recto blank) *יוצר בר[אשית] דר שמואל שלישי נכץ* | Or. 5557, A., fol. 7, recto, contains a part of *ברכת מוזן לשני ארוסים דר'* | *אופן לרבינו שמואל* ; Or. 6197, fol. 10, has a part of *שמואל השלישי זל* ; *חטאנו לשמואל אלשלישי* ; Cp. *R. É.J.*, LXIII, 118, no. 132: *השלישי פומון לו והשנים לרבי' שמואל השלישי ברבי הושעיינא* (הרשענא r.) ; p. 285, no. 123: *והשנים לרבי' שמואל השלישי ברבי הושעיינא* (הרשענא r.) ; see also p. 287, no. 300. Harkavy, *Hakkedem*, I, Hebr. part 64, mentions a Petrograd MS. (Antonin), no. 104, with the superscription *ממחזור ר' שמואל בן הושענא*. Bodl. 2715^{4f} contains a liturgy which reads at the end *מלכנו לסנארי ויי מלכות ווללות ויי במלת יוצרות ווללות ויי מלכנו לסנארי* (ומי כמכה r.) *לבן הושענא זל* ; Bodl. 2729^{4e,5} ; 2548^{13b}. Probably several pieces in *Bodl. Catalogue*, II, Index, s. v. Samuel, are by our scholar. See also Marmorstein, *R. É.J.*, LXVIII, 47, note 1.

Samuel's son, Abraham, signs a Geṭ dated [שנת ארבעה אלפי] (l. 2) (3) ושבע מאון ותמנין] וישית שיני (4) . . . [רמלה] מדינתא דסמיכ[א] (5) ללוד . . . (signature) אבא אברהם החכר בירבי שמואל השלישי כתבית (T.-S. 10 J 2³). T.-S. 13 J 20¹ contains a letter in Jewish Arabic,

(3. 1) לוקננו ואדירנו ויקירנו ונכבדנו (4) כבוד נדולת מזוד אברהם addressed אהובו אברהם בירבי שמואל, הכהן (5) השר היקיר בירבי יצחק הכהן נע השלישי בתבורה נע. It is nowhere mentioned that Samuel's son, Abraham, held the dignity of 'Fourth' as Dr. Marmorstein, *l.c.*, states. He evidently confused him with Abraham 'the Fourth', the son of Solomon b. Yehuda (*infra*, A. B. 31).

6. [Vol. I, pp. 28-9.]

*A letter from Fustāt relating to the demise of
Shemarya b. Elhanan.*

[Or. 5560, A, fol. 1, recto, paper, size 21 × 18 cm., square writing, very faded and much damaged towards top and bottom; verso contains a selection of biblical verses apparently in different handwriting.]

[1] דבר עלי [מ]רעים וקבלם
שנתיים וח[מש]ה חדשים
שליח מאת המלך מלך מצ¹ ואמר אל
כי הלך אל מערב וכי מבקש הון ואינו
5 [שמ]רנו מכל הצרות האילו ואשוב אל מצ¹ כדי שאהיה
ואמצא בה חלואים וימותו הבנים כרצון שמים
נו חללתו עלי גם אמרתי במעי מחבא ב
הרבה מ חיי שווה גם נתנחמתי על שלשה בנים
ואחותיה ע[מ]ם ומצרות אילו נתעכבתי ל [ובימים]
10 החם חלה מזוד שמריה הרב זל וימת ונפטר לבית עולמו [וחיין]
לרבנן שבק ובימי אבלו בא אלינו שמואל השלישי זל
א הדין כל שואל וקהל גדול ספרוהו ויק[ומו]
ו[חל]שינו למלך כי אמרו על
ונחבש
[וי]תפסונו אני והשלישי עם כז איש בבית אסירי חדמים כי
15 כל הזא לשם בן מות הוא ונצעק אל יי אהינו² וישמע נאקת לבנו
ויחן אותנו ויוצי[אנו] בכבוד מהוך שלשלאות וכבלים והורינו
לאשר נאה להורות ובערי
אמרו
תניסוני ומי יעין
20 קה ואשמ[ע]

¹ מצרים.

² אלהינו.

7. [Vol. I, pp. 29-30.]

*An elegy, probably on the occasion of the demise of
Shemarya b. Elhanan.*

[Or. 5557 P, folios. 55-6, paper, square writing, vocalized.]¹

I

(fol. 55, recto)

טָרַף לֹא יָמִישׁ וְטוֹבִים
טָרוּף הִדַּעַת וְלֹא עוֹ זְרוּעִים²
יָחִיד הַדּוֹר אֶזֶל בִּי לוֹ פְּנֵעִים
[ק]וֹל יִלְלַת הַרְוּעִים:³ בִּי תַלְמִידִים
5 חֲמוּד בַּחֲזוֹרֶתֶךָ הִדְרַתָּם:
כִּי בִלְאִי⁴ בִּכְסָף וְלֹא מַחִיר חֲנַם הַשְּׁכֵרָתָם
לְמוֹתֶךָ נִבְהָלוּ וְאִבְלָךְ לֹא מִשׁ מִ[אֵת]־סִי
כִּי שׁוֹרְדָה אִדְרַתָּם:⁵

II אַחֲרֵתִי לֵה זֶל⁶

10 הִנֵּה קוֹל שְׁוַעַת בַּת עַמִּי⁶ מִצֵּעַן מִרְהָ
הָאֵם הָרַב אֵין בִּקְרִבָּה אִם הֵלֶךְ לְקִבּוּרָה
אֵי־הָ בָּהֶן וְתוֹרָתוֹי וְחֻכָּם וְעֲצָתוֹי⁷
וְרַב וּמִשְׁנָתוֹי מִשִּׁב מִלַּחֲמָה שְׁעָרָה⁸

(verso)

בָּאוּ לְ[יָנוּ] בִּשְׁקִים⁹ תַּלְמִידִים נֶאֱנָחִים¹⁰
וּמִסְפָּר [בִּשְׁוֹ]קִים סִפְדוּ בִּמְרָה:
גָּלָה מִשׁוֹשׁ הָאָרֶץ¹¹ וּפְרִץ בְּצוּעוֹן פְּרִץ
כִּנְחֻטָּף הָרַב בַּחֲרִץ וּמִן קִיר עָרָה:¹²
5 דָּעַךְ נֵר מַעֲרִבִי וְנִכְחַד מִקְרִבִי
לִבִּיאִי כֹל זֹאת בִּאֲתָנִי בַּחֲבוּבִי כַחֲבוּ
גָלוּ קִירָה:¹³ דְּהִנֵּפִי הוֹכִישָׁה וְהִתְאַנָּה
אוּמִלְלָהּ¹⁴ וְעִבְשָׁה וְעֵין הַמִּים יִבְשָׁה

¹ Poem III, from letter ט, is also to be found in T.-S. 8 J 31¹⁰, recto and verso, in different handwriting. Letter ט occurs only in this manuscript (verso, l. 6 ff.).

The beginning of the strophes are indicated by me with large letters.

² Cp. Dan. 11. 31.

³ Zach 11. 3.

⁴ The ב is evidently intended for the reading וכו' בְּכָסֶף.

⁵ Another poem by the same author. Read either אַחֲרֵת or אַחֲרִי (the Arabic feminine form).

⁶ Jer. 8. 19.

⁷ Cp. Jer. 18. 18.

⁸ Cp. Isa. 28. 6.

⁹ Joel 1. 13.

¹⁰ The rhyme demands here the reading נֶאֱנָחִים.

¹¹ Isa. 24. 11.

¹² Isa. 22. 6.

¹³ Cp. Amos 1. 5.

¹⁴ Joel 1. 12.

ותעלת הברכה נעברה :
 10 ומימי הקילון¹ יבשו והשואבים נשתבשו
 וסוף לראשם חבשו² כנתאלמנה התורה :
 זעם קראני ואויבי מצאני אך
 עתה הלאני³ ושפני בסערה⁴ :
 חבלה רוחי⁵ והיום מרי שיחי⁶

III

(fol. 56, recto)

בני ארץ הברית [עשו] עמי מספר [כלי תכלית]
 על איש היה שארית [כל] וית חן עלי ראש[י] :⁷
 גמותיו בעפר ארץ ביום עברה וגם חרין
 ו[אב]לו כמרין מרין עמי והאדיב נפשי
 5 דמעות ע[ל]יו אורום ומדי עליו אפרום
 ואלכה שולל וערום⁸ ואשים שק לבושי⁹ :
 דה על מקרא ומשנה ותוספות [אש]ר השנה
 לקחם ועפר חנה והנו במתים חפשי¹⁰ :
 וי על התלמוד הנתאב והחמוד אשר מפיו היה למוד
 10 איך אפם ביו[ם] גלמוד¹¹ ומי יפרק הקושי :
 נא יפה¹²
 זקן בינה זקן חכמה יפה צ[ור]ה וגם קומה
 איך הלך ביום מהומה ובנחמה אי אפשי :
 פן¹³

(verso)

חבלה [כיו]לדה ומצרים הובירה
 וכנען כבר חרדה וספר בית השמשי¹⁴ :
 מפחה ישיבת צבי בחבל עם ישיבת בני בבל ושמו י[ד] עלי
 שובל¹⁵ בחמהו לב עלי מוקשי :
 5 ירד מראשם זר מתי יהיה חוזר
 [ום]ר שהרון¹⁶ וגם נור ומלבוש שש
 ומשי כל עמוק ידליהו
 וכל סתום ינליהו וכל חסרון

¹ Swivel and bucket for drawing water (see Jastrow, s. v.).^{1a} Cp. Jonah 2. 6.² Job 16. 7.³ Cp. Job 9. 7.⁴ Cp. Job 17. 1.⁵ Cp. Job 23. 2.⁶ Cp. Prov. 4. 9.⁷ Mic. 1. 8.⁸ Cp. Ps. 69, 12.⁹ Ps. 88. 6.¹⁰ Cp. Job 3. 7.¹¹ I.e. נוסחא אחרינא וגם יפה קומה. It therefore seems that the copyist of this composition had before him more than one version.¹² פזמון.¹³ Cp. 1 Sam. 6. 14, 18.¹⁴ Cp. Isa. 47. 2.¹⁵ Cp. Judges 8. 26.

[מלא] הו' כרב אשי ומנשי: ¹

10 [לב] בות וליבמות ועירובין הסתומות: ²

[י] באר במ העלומות כאור

סהרי ושמישי:

מחצתו ³ עם הסידים

מושביו עם נגידים

15 ויקבץ עם נדודים

ויבנה בית מקדשי:

הקוף ⁴

7^a. [Vol. I, p. 30, note 2.]

Fragments of letters from Shemarya b. Elhanan.

Oxford MS. Heb. b. 11, fol. 8 (cp. Bodl. 2874^a) was apparently issued from Shemarya's court. It has nothing to do with the appointment of a פקיד or Nagid, as is stated in the *Catalogue*. The fragment is much damaged and faded. We give here a number of lines

(1) . . . [שמריה ה]רב בירבי אלחנן הרב . . . (2) . . . מר כלוף בן אהרן
הידוע ב[ן] . . . אש . . . א ע[ד] יבשרוני כי קנו מכנו ד[בר] (3) . . . [כ]לף
בן אברהם בן כליל אלאטראבלס[ן] . . . [הט]יל לבים שלש מאות ותשעת
זהובים (4) . . . שיתוף מחציתם לכלוף ומחציתם לכלף במחצית שהוא קונה
(5) . . . [ה]לואה בדרך כל מתעסק שברמלה משותף בנכה והתמו העדים ונתקיים
(6) . . . [הלך] לו כלף בן אברהם בן כ[ל]ל לרמלה בממון . . . ל . . . ר אחרי
בן בא מר כלוף (7) . . . שמוע שמעתי כי הלך לו כלף שותפי בדמשק בלא
רשותי ואני צייתיו (8) . . . מן אלרמלה ושיהא ממכרו ומקחו על ידי סבאע
הפקיד ברמלה כי בן כתב (9) . . . [אבן אוכת שמ]עאן הפקיד ממצרים על
פיו . . . בדבר . . . לנולתי ולחמסני (10) . . . עת הרב נט דה דבר זה
שיהא לו לאחר היום לזכות לפניו אם אצטרך (11) . . . מחצה בכחבי השוגט
[ובכתב]י גדולי המלכות שיהיו לו לעזרה אם יחרים (12) . . . בנא כלוף

¹ Instead of ומנשי, for sake of the rhyme. The interpreter between Joseph and his brethren (הַפְּלִיץ, Gen. 42. 23) was Menasse. See Gen. R. c. 91.

² Likewise in the answer of the Palestinian academy to אנשי ריגום, 960 c. E. (see *Graetz Jubelschrift*, 31-2, and *R. E. J.*, XLIV, 238) we read לְכֶם היה טוב וטוב לנו בעומקי יבמות ועירובין.

³ Read מחיצתו.

⁴ Probably reference is made here to a פומון which began with הקוף; perhaps הקוף עלי ראש ותלאה (see Lam. 3. 5).

לרמלה . . . לכלף שחזר מדמשק ונתרעם על כלוף (13) . . . הלבתי
והחציה כנגדו ושתק לו כלוף ולא עוד אלא שהיה משרלו ברברים
follow six more lines, very faded. It is evidently a legal document
setting forth the dispute between two partners, Khaluf b. Aaron and
Khalaf b. Abraham. The latter went on business to Damascus without
the former's consent. The 'official' (פקיד) of Ramlah (ל. 8),
probably was superintendent over the merchants (פקיד המוחרים). His
colleague in Fusṭāt (l. 9) is probably identical with Muḥassan b. Ḥusain
אבן אוכת שמעאן (i.e. the nephew of Simon) who is mentioned in a
document of 1026 C.E. (see vol. I, 82). A very damaged fragment
(T.-S. 12. 43), top and left-hand side torn, seems to be a letter from
Shemarya to a friend of his. There are mentioned (X. b. ?) Nissim of
Alexandria, and Musa Jalāb ibn Ezra. The fragment concludes
. . . ושלומך ושלום ר' יוסף בר סלים אהובנו . . .
Ab-Bet-Dīn של כל ישראל.

7^b. [Vol. I, p. 31.]

*Note on historical accounts in the form of
'Scrolls' (Megillot).*

The same form Sa'adya gave to his Sepher Haggaluj. In defence
against criticism he mentions that 'in this our generation the people of
Ḳairowān composed a Hebrew book on what they suffered at the hands
of אל שנורי 'the Christian'; it was divided into verses and provided with
accents (cp. Malter, *J. Q. R.*, N. S., III, 489-90). Evidently this book
was a מנלת מצרים, and after the same model we have the מנלת מצרים
discussed here. Indeed Egyptian Jewry during its long history had
occasion for several such scrolls describing events fraught with danger
for the community, and the subsequent deliverance. The so-called
3 Maccabees is in fact a Megillat Miṣraim, setting forth the perils which
the Jews of Alexandria escaped during the reign of Ptolemy Philopater
(221-204, B. C. E.; cp. also Josephus, *Contra Apionem*, II⁵). The Jews
were to suffer destruction from the fifth to the seventh days of Epiphi
(month of Epiphi=June 25-July 24). After their rescue the Jews fasted
from the seventh to the fourteenth days of this month (6. 38-40). Another
Megillat Miṣraim describing the deliverance of the Cairene Jews in
1524 C.E. was published by the Rev. Margoliouth, *J. Q. R.*, VIII, 277 ff.;
cp. *ibid.*, 511-12. A second recension of this scroll, with an Arabic
translation in parallel columns, is contained in Or. 7768 (Margoliouth,
Catalogue, III, 1915, 591-2).

8. [Vol. I, pp. 31-2.]

First Version of the Egyptian Scroll of 1012 C.E.

[Oxford MS. Heb. e. 95, fol. 54, square writing, provided with accents and occasionally with vowel-points.]

(recto)

לשי . . . יש: ויאסף איש [אחר את]
הקהל ויקבצו כל הקהל לגמול לו חסד וי[שאו]
את מטתו ויעברו באחד השוקים בדרך
אשר יוצא אל בית הקברות ויקנאו כם
5 אספסופי מצרים ויסקלום באבנים ויקללום
וירנישו¹ עליהם ויחוקקו עליהם חקקי און
ויכתבו עליהם כתובי עמל: וילשינו עליהם
ויקראו עין וילעיבו וילעיזו ויהותתו²
ויבקשו להאבדם ויהמיון זה עם זה וישאו
10 ראש: וישלח הפחה נונשיו ומוכסיו וגם
הפליל לשון[טר]יו וצרייו ויפרצו בעם בסובם
מאחרי המטה ויכתרום וידריפום וידריכום
ויע[וללו]ם במסלות: ³ ויבהלו העם וינוסו על
נפשם מהם ברחו ומהם נחבאו מהם השחידו
15 ממון מהם הופשטו בנדיהם ומהם
הושלכו לבור ומהם רותקו ידיהם וכוב[לו]
רנליהם: וילקטו מן העם עשרים ושלש[ה]
איש ויאספום אל משמר בש[ני] כלאים וא[הל]

(verso)

כאיבום⁴ לנים רעיבים גם [צמאים ויקחו]
[מ]קצת בנדיהם על מכס [נני]שותם:
ויהי בהם מבני סנהדרין איש זקן ושב
עני ונכה רוח ירא אלהים והוא שלישי
5 בחבורה ושמו שמואל בן הושענא:
וישבימו בבקר ביום השני בארבעה
ימים לחדש שבט ויוציאום בבתל נדול
בחיל וברתת בשלוש שעות מהיום:

¹ Thronged, cp. Ps. 2. 1.

² Cp. Ps. 62. 4.

³ Cp. Judges 20. 43, 45.

⁴ The meaning here is probably that the cell assigned to each prisoner was no larger than the space of a crib (see Isa. 1. 3). The word לנים can be read in the MS. as לצים or לינים.

וימשיכום ויריצום בשוקים ויסובום
 10 ויסובבום ויקיפום המונים המונים אלפים
 ורבבות ותהום מצרים עליהם ותבקע
 הארץ לקולם: ויתאספו עור אחריהם
 כל עריין וכל פריין וכל נקלה וכל נבזה
 ויתרפום ויגדפום ויעתירו עליהם בדבריהם
 15 ויובילום ממושכים אל מקום ההרנ ויערימום
 [פא]ת רוב מלבושיהם ויצעידום בזעף
 [וב]זעם למען הרגם כולם בבת אחת:
 [ויה]י בהוליכם כעשר אמות והנה קול

[Or. 5560, A, fols. 5 and 6, paper, clear square writing, size 19.7
 × 14.2 cm.; fol. 5, recto, ll. 1-4 (קול) is identical with the preceding
 fragment, verso, ll. 14 (ברבריהם)-18]

(fol. 5, recto)

בדבריהם ויובילום ממושכים אל מקום
 ההרנ ויערימום סאת¹ מלבושיהם ויצעידום
 בזעף ובזעם למען הרגם בבת אחת:
 ויהי בהוליכם עשר אמות והנה קול אחריהם
 5 השיבום אל ארמון המלך ויהי מקצת
 הנוגשים מושכים אל המטבח ומקצתם
 מושכים אל הארמון: ויצוה המלך וינהגום
 אל המשמר אשר פנימה בארמון המלך
 ויענו בכבל רנלם עד ברזל באה נפשם:²
 10 וכל ישראל אשר במצרים צר להם עד למאוד
 ויתחבאו בבתים ובמטמונות ולא יכלו לצאת
 ולבוא ויוצרו צעדיהם ותצר להם: ויאמרו
 בני המרינה לשלל הונם ולאבד נפשותם
 ולה[שחית]ם מעל פני האדמה ויפנו לימין
 15 ואין עוזר ויביטו לשמאל ואין סומך: ויתאבלו
 ויאנחו וי[אנ]קו ויצומו המה נשיהם
 בניהם ובנותיהם עד מעוברותיהם ומניקותיהם
 ויגרל פחדם ותעצם חיתתם ולא מצאו עצם³
 [ולא מ]ענה להשיב: ותאמננה נפש עו . . .
 20 נשיהם ונערי[הם] וימסרו

¹ Read פאָת.

² Cp. Ps. 105. 18.

³ 'Strength'. But read perhaps עצָה.

(fol. 5, verso)

נפשותיהם: וישכימו בנקר ביום החמישי
 ויפילו נפשם ויתאבקו לפני שער המלך
 ויעלו עפר על ראשיהם¹ ויצעקו ויקראו
 בחזקה לאלהים² וישתחוו ויאמרו הושיעה
 5 אדונינו המלך:³ והיה כי נשמעה צעקתם
 לפני אדוננו וידע המלך מכאובם ואנחת
 רוחם וירחם על דלותם ויטה אלהינו את
 לבו ויהם עליהם כי לב המלך ביר י' בפלגו
 מים על כל אשר⁴ יחפוץ יטנו:⁵ ויתודע לו
 10 שקור העדים החקקים און והכתבים עמל⁶
 וכי אמרו כי היה מספרם קרוב למאתים
 ולא נמצא בהם איש יודע עדות ולא חקר
 שהדות כי אם ארבעה אנשים מוספיקים
 בשהדותם וגונעים בעדותם: ויתגלו לו
 15 שקריהם ופחזותם ונכליהם ורכליהם
 והמלך יחי לעד מלך צדק מתעב כל מתי
 רשע ונחסד סעד כסאו:⁷ והיה כצעק
 [המ]ונם⁸ ונשיהם וענייהם ויחמל אדוננו [המלך]⁹
 [וי]צוה להתיר הכלואים ולהסיר ה[כבלים]
 20 מרגליהם והסוגרים מצוא[ריהם ולהוציאם]

(fol. 6, recto)

מכלאם: ויצוה המלך להשיבה את
 מלבושיהם מחוט ועד שרוך נעל ויעשו
 כאשר צוה: ויצאו ויברכו את המלך
 ויסובבו שערי ארמונו וירבו לו ברכות
 5 להאריך חייו ולהנותו מלכותו ולאמץ
 חייליו ולעזור נרדיו ולפתח לפניו מזרחי
 העולם ומערביו ולהכחיד שנאיו ולהשמיד
 אויביו: ויועדו עם אחיהם הצועקים
 והבוכים ויאתיו כלם אל המדינה אל שְׁקִי
 10 מצרים: ויצאו לקראתם אחיהם הנחבאים

¹ Cp. Joshua 7. 6.² Cp. Jonah 3. 8.³ Cp. 2 Kings 6. 26.⁴ From אשר to fol. 6, recto, l. 3 (צוה) is also found in one leaf, belonging to Mr. Adler, paper, provided with vowels and accents. It is perhaps a part of Oxford MS. Heb. e. 95 (above, p. 31).⁵ Prov. 21. 1.⁶ Cp. Isa. 10. 1.⁷ Prov. 20. 28.⁸ MS. Adler העם כועוק.⁹ MS. Adler עליהם.

ויתוספו עליהם כל בורח ונס וכל נכומ¹
 ונטמר וכל נפחד ונחתת: ויתחברו כאחת
 ויבואו בשוקים הולכים הלוך ומברכים
 את המלך עד אשר באו אל בית הכנסת
 15 הגדולה: ויציאו שלשת ספרי תורות
 וירבו הודיות לאלהים חיים וישנו ברכות
 [לא]דוננו המלך ויקראו הלל הגדולה ותהי
 [השמח]ה גדולה: ויקבעו עליהם רשי². . .
 . . . לצום במ ולהתענות בכל [שנה]

(fol. 6, verso)

ושנה מיום שלשה לחדש שבט עד חמשה
 בו: קבלו היהודים עליהם לצום של[ש]תם
 ושאר העם יום אחד והוא יום
 הלקחם: ואז ישמיעו בשבת ויעבירו קול
 5 לבנום את היהודים אשר במצרים לקבעו
 תענית לזכר הנסים האלה להודות לשם
 אלהינו³ ולהרבות ברכות לאדוננו המלך: ובכל
 העיירות והכפרים אשר סביבות ארץ מצרים
 ובנציבים אשר בדרכים ובנוא אמן בקשו
 10 לשלוח יד ביהודים ויתועדו עליהם לשלול
 ולבז ולחשמיד ולהרוג: ויהי בהשמע
 הדבר לאדונינו המלך יחי לעד ויצוה לבחוב
 ולחתום ולשלוח ספרים אל כל המקומות
 לבלתי שלוח יד ביהודים: וימנעו כל
 15 מבקשי רעתם ולא נגעו במ בכל מקום
 ומקום⁴ ויתקבצו היהודים ויצומו ויקבעו
 עליהם צומות שני⁵ וחמישי לצום ול[ה]ל[ל]
 [א]ת פני יי ולברך את אדוננו: [ברוך]
 אלהי אבותינו אשר נתן כזאת [בלב המלך]

[Continued in T.-S. 8 J 34³, verso, l. 1.]

בלב המלך להחיות נפשותינו ולקיים
 להקותינו⁶. על כן אנחנו חייבין לחגדיל
 הודיות לאלהים חיים ולהזכיר פלאיו

¹ From Aram. כִּמְן 'to hide'. Likewise ונטמר from Aram. נִטְמַר.

² Probably read [העם] ראשי.

³ From here also in a leaf (brownish paper, square hand), T.-S. 8 J 34³.

⁴ T.-S. 8 J 34³, reads המקומות האלה בכל.

⁵ T.-S. 8 J 34³, reads יום שני.

⁶ Cp. 1 S. 19²⁰.

אשר בחיים שם נפשינו ולמוט
 5 לא נתן רגלינו המהולל במבטא
 כל ארשת ובנבאן כל שפה
 אשר על כל ברכה ותהלה הוא
 מרומם הרוצה יריאיו: הקרוב
 לקראיו מהולל יועצים מחפיר
 10 קוסמים מסבל דעת מתחכמים
 משיבם אחור הוא האל עושה
 פלא אשר בעמים הודיע סנו: ^{???}

Second Version of the Egyptian Scroll of 1012 C.E.

[T.-S. 8 K 10, pointed, with accents, large square writing, size about 16.1 x 12.5 cm. Fol. 1 contains the morning blessings from ברכת התורה; נשמה הטוהרה; fol. 2 should come between fols. 6 and 7. Fol. 3, verso and recto, is identical with Oxford MS. Heb. e. 95, recto, l. 12 (ויריכום) to verso, l. 8 (וברתת).² Between fols. 3 and 4 there is a gap which is partly filled up by *J. Q. R.*, IX, 25, ll. 1-8. There is likewise a probable gap between fols. 5 and 6. Fol. 6, recto, ll. 1-11 (ויאתיו), agrees with Or. 5560, A, fol. 6, recto, ll. 3-9.]

(*J. Q. R.*, IX, 25, ll. 1-8.)

נוה שני עד נחתם חזון ונביא באשר העתיקו הנביאים הראשונים: יהיו עם
 אלהים נעתקים ממלכות למלכות מבבל למדי וממדי ליון אל עוצים ואל הנגרים:
 ובכל אלה הימים הניעו לעם זו צרות רבות ויאפפום רעות ותלאות על זנחם
 מוסר עין חיים: ובבל דור ודור בקרדם ובשובם אל יי אלהי א[בות]יהם יקים
 ל[הם] מושיעים ויפליא פלאים גדולים וינוססם רוב נסים ויתן להם רחמים בעיני
 כל מלך ומלך: למען ברית אבותם ולמען תורתו אשר היא הניזנס ולבדתי
 הכרית שאריתם: ויהי בימי המלך הנקרא הָדֵן בְּאֶמְרֵי־אֵל המולך

(*J. Q. R.*, l. c., l. 8 ff. = fol. 4, recto.)

בן שלוש עשרה
 שנה היה במלכו וינהג את
 כל הממלכה ברוחב לב
 10 ובטוב שכל ולא נצרך
 למשנה ולא ליועץ במה
 קושרים קושרו⁴ עליו וכמה קמים
 קמו עליו

בארץ מצרים והמשל
 בפינות הארץ במערב
 ובמזרח בצפן ובים:
 ותנבה מלכותה⁵ ותחזק
 5 ותאמץ וירם כסאו מכסא
 אבותיו ואבות אבותיו:

¹ Read perhaps נסו.

² Above, p. 31.

³ Arabic suffix (ي). Read מלכותו.

⁴ Read קשרו.

ושתים ליצירת עולם:

היא שנת אלף ושלש

5 מאות ועשרים ושלש

להפסק הנבואה והיא

שנת השע מאות

וארבעים ושלש לשממות

נוה קודש:

10 ויאסף איש מחוני הקהל

ושמו פוטיאל

(fol. 6, recto)

ויצאו ויברכו

את המלך ויסובבו שערי

ארמונו וירבו לו ברכות

להאריך חייו ולהנותו

5 מלכותו ולאמץ חיליו

ולעזור נדודיו ולפתוח

לפניו מזרחי העולם

ומערביו ולהכחיד שונאיו

ולהשמיד איביו ויעודו⁶

10 עם אחיהם הצועקים

והבכים ויאמרו

(fol. 6, verso)

נפשינו בצפור נמלטה

מפח נשבר הפח ונמלטנו

אנחנו⁷ צדר תחיד⁸

נודה לאלהים⁹

5 עליון כהודיות תועי

(fol. 4, verso)

ויפילם אלהים תחת כפות

רגליו: למען כי אהב צד¹

צדק וישנא רשע² ויעמד

שופטים בארץ לדון

5 דין צדק ולשפוט משפט

אמת: וירחק את אנשי

חמס ויסר את מתי און

ויתעב את מסלפי

דרך וגנויי מפעל ויאהב

10 את מתי שכל ואת יצוב

המשפט ואת דרך

הטוב: ויהי מרוב

(fol. 5, recto)

אהבתו לצדק ויצב

עדים נאמנים לגרדון

ולפליזות ולמשוטטי

לילה אשר לא³ על לב

5 מלך ולא קדמו בזה

כל שלטון: ויודע לכל

כי אין חפצו לא בכסף

ולא בזהב ולא בגזל⁴

ולא במרד: ויהי היום ביום

10 שלשה לחודש שבט

(fol. 5, verso)

בישנת ארבעת אלפים

ושבע מאות ושבעים

¹ The first two letters of next line, to fill up the space.

² Cp. Ps. 45. 8.

³ Supply עלה.

⁴ Better בגזל.

⁵ Oppression (sec Jer. 22. 17).

⁶ Read וייעדו, and they assembled themselves.

⁷ Ps. 124. 7.

⁸ The beginning of the Tauḥid, (the declaration of the) unity of God. Probably the Shema' was to be recited here.

⁹ The stroke on second Aleph denotes that the letter should be deleted.

10 חסדיו כי כאשר ייסר
איש את בנו יי אלהינו

(J. Q. R., l. c., ll. 5-9)

יסר אותנו⁴ ויושיענו למען שמו
ולמען ברית אבות ולמען ברית
ראשונים ולמען הבטחת ואף גם
זאת בלי עשות כלה:⁵ יהי שם
יי אלהינו מבורך ומשובח מעתה
ועד עולם לדור דורים ולעולמי
עולמים ולנצח נצחים אשר
[נפ]לאותיו ומחשבותיו אלינו

(J. Q. R., l. c., ll. 25-6 = fol. 7, recto)

נגידה ונספרה עצמו
מספר⁶ הללויה הללויה
שבחוהו רוממוהו כי נבר
עלינו חסדו
5 ואמת יי לעולם הללו
יה⁷

נגמרה המנלה בעזרת
נורא עלילה בריך
שמיה לעולם
10 ברוך יי לעולם אמן ואמן
ואמן ימלך יי לעולם אמן
ואמן ושלו

(J. Q. R., l. c., bottom)

כסום פסוקיה עו פסוק

מדבר אשר ידריכם
בדרך ישרה וכהודיות
יורדי הים אשר בהתמוגג
(J. Q. R., l. c., l. 18 ff.)
נפשם ישחוק מעליהם
10 רום גליו ומשבכיו:

(fol. 2, recto)

גם כהודיות אנושי
מחל אשר ימלט משח
משחיתותם אף כהודיות¹
אסירי עני וכרזל אשר
5 יגרע בריחי ברזלם:²
ועתה אחינו כל
בית ישראל שובו נא א
אל יי אלהי אבותינו ושימו
לבבכם על צרכיכם הכנעו
10 ושבירו לב הוסרו וקחו
מוסר: זכרו זאת ושימוהו

(fol. 2, verso)

נגד עיניכם וספרוהו
לבנים ובנים לבניהם
ובניהם לדור אחר:³ שובו
והושיבו הזהירו והזהירו
5 הזכו הדכו הסירו רוע
מעלל והטיבו דרכיכם
ומעלליכם ואל תשכחו
כל תגמולי אל אשר
גמלנו ברחמיו וברוב

The division into verses is not consistently indicated in the Cambridge fragment.

¹ Read כהודיות.

² Cp. Ps. 107.

³ Cp. Joel 1. 3.

⁴ Cp. Deut. 8. 5.

⁵ Cp. Lev. 26. 44.

⁶ Cp. Ps. 40. 6.

⁷ Ps. 117. 1-2.

Nos. 10-12. *Letters from Elhanan b. Shemarya.*

10. [Vol. I, pp. 34-5.]

[Oxford MS. Heb. a. 3, fol. 21; cp. Bodl. 2873²¹.]

אלחנן ראש הסדר בירבי שמריה אב
 אל העדה האפורה • אודם ופטרה • המישרת צעירה • ומשינה
 נדודה •¹ באזרוע צעדה • ועל ידים צמודה •² המשפרת רעודה •³
 המשמרת תעודה • בצרה מודה • ובישועה הודה •⁴ המבוננת
 5 חידה • ופרקי מדירה •⁵ כנצני ברידה • וזכי בודרה •⁶ הקהל הקדוש
 הדרים בעיר הקודש ירושלים עין ישראל ויהודה • אחינו
 חשובינו נדולינו הדרינו נכבדינו החשובים תרומיה •⁷ בת דורים
 שביה • העולה על שביה • ועושה שלום בפמליא •⁸ סוערה ענ[י]ה •
 המחכה אליה •⁹ יברכה שוכן עליה • היותה כגפן פוריה • בצל שמו
 10 חסויה • מני אלחנן בן שמריה • הרוה תאניה • השבע אניה •
 בנפש הומיה • כבים אניה •¹⁰ השוחר פריה • מנע תמיה • ומ . . .
 למצות תחיה • שלום כפול • טוב משולש • אור מרובע •
 בוד החומש • זר בשש שור • יהיה לכם רבותי בבתי •¹¹
 ראשי קהילותי • מציבי עמדותי סלה ומודיע כי הרעת שופטת •
 15 והיר [ח]ורטת • והלבה כוללת • והנפש ממללת • כי הבורא צדק
 מפעלו • ורב מעללו • ועל הכל הלולי • בין בהגדילו בין בהשפילו •
 ולפי כי יש בין היוצר ל[יצ]ור הפרש לכן נודיע כי
 האל חי לעולמים • ונלוויים לו בלי נעלמים • וכל ברוא הול[ך] •

¹ Foregoes sleep (in order to study the Torah).² Probably an allusion that they put on Tephillin on their arms.³ I. e. prays to God in awe (משפרת = שפר, cp. Gen. 49. 21).⁴ Both in weal and woe gives thanks to God. See Ber. 9. 7.⁵ I. e. Erubin and other difficult parts of the Talmud (cp. above, p. 29, note 2).⁶ These phrases are not clear to me.⁷ Israel is God's Terumah (cp. Jer. 2. 3, ראשית תבואתה).⁸ Israel, a beloved daughter but now a captive, surpasses in value all (delightful) imagery (שביה, cp. Isa. 2. 16, שביית החמדה). By her good deeds establishes peace in the world (פמליא של מטה probably refers here to מטה, see Ber. 17^a top), i. e. appeases God when He is incensed against the world.⁹ The storm-tossed, afflicted nation (Israel, Isa. 54. 11) that awaits the coming of Elijah (אלהיה), the forerunner of the Messiah.¹⁰ Like a ship on sea, so is Elhanan's soul disturbed.¹¹ I. e. my masters (that are as precious to me as) the apples of my eyes (cp. Zach. 2. 12).

רש או מוֹלֵךְ. כב' בו וי' אהים אמת¹ וכת בהם יחד על עפר
 20 ישכבו.² ולבתחילה תפלה. ולכלתי הנבלה. ונרמו עוני ונפטרו
 אבי מרי אדוננו הריני כפרת משכבו ואני במדינת דמשק
 ולא זכיתי להתעסק בו כי הייתי במיני תחלואים יוצאים
 ובאים ושנושים ושובשים במדינה ובדרכים ובאשר
 היה רוח כמעט בעולם אמרתי אלך אל מצרים ולא התמהמהתי
 25 ויצאו עלינו לסטים. טורפים וחוטפים כעימים. ומירי
 מות נצלנו אחרי חבורות מרות ונמלטנו כמה פעמ[ים] מועף
 הים ונליו. ופישון³ ועקולי שביליו. כ. הנו אולי. אותנו
 ובית מדרשו לבונן. והתאים לבונן.⁴ ולחזק ידים רפות. ולחזוק
 הברכים טופות.⁵ ולהחזיק במעוז שם י' מגדל עז⁶ וקבצנו
 30 רוב הקהל ליום השבת ודברנו על לבם. להדיח קרבם.⁷ להסיר
 חרבם. שלא יאריכם. ונכרו החובות. והוסרו הטובות
 לרוב התועבות. ולא נ[צלנו מ]חרון וירדה אש ולהטה
 לחים. בקצים בסוחים. והיבשים בקשים. והעניים והראשים
 כמו נבששים. ונהרסו בתי בנסיות. ובאו האותיות. וספרי
 35 תורות נקרעים. וזרעים נזרעים. והחמשים נשליכים.
 בבל מהלכים. והבנסיות שאות. וישימום למושאיות.
 ולבשנו שחורנית. והלבנו קדורנית. ושמנו במתנינו מועקות.⁸
 ומלאו בתינו נאקות. ותלו עין על צִדְנֵנו⁹ ואפנו⁹ ולא הונח
 לנו ונתקיים בנו מדרש רבותינו זל¹⁰ חשתכנה
 40 אבני קודש¹¹ אילו תל חכ¹² הנולים וספרי תורות הנשללים
 ורבי[ם] ש[ב]י מאמונתם והניחו דחותם ורצו

11. [Vol. I, pp. 38–9.]

[T.-S. 18 J 4⁶, paper, handwriting very erratic.]

(recto)

(1) אלחנן ראש הסדר בירבי (2) אל אחינו יקירנו גדולנו אשר בדמשק
 היעצים נדיבות (3) בעלי נתיבות מצדיקי הרבים. מזהירים בבוכבים. . . .
 (6) יודעי דין ויושבי על מדין. נדיבי לב. להרחיק עולב. . . . (15) ומודיעים

¹ Jer. 10. 10.² Job 21. 26.³ The Nile. So also Sa'adya in his translation of Gen. 2. 11.⁴ For לבנות in order to rhyme with לבונן.⁵ From the Aram. טָפַי 'to grow faint'.⁶ Cp. Prov. 18. 10.⁷ To cleanse their inside, i.e. improve their character by giving up strife and discord.⁸ Cp. Ps. 66. 11.⁹ צוארינו ואפינו.¹⁰ This Agadah I could not locate.¹¹ Lam. 4. 1.¹² = תלמידים חכמים.

כי אנו תמיד שואלים על כבודכם ודורשים שלומכם¹ (16) ומתפללים עליכם².
 יהי רצון להוסיף לכם הוד והצלחות³ (17) וטוב וברית מצליחות לכם ועליכם
 באות ונחות⁴ (18) ואף עלפי שאחזנו השבץ ונדלו מהומותינו⁵ (19) ורבו
 אנחותינו בבוא שמועת חתתנו (חתננו ז.) כי טבע בים (20) וכל ממונו אבר
 והרבה היה שם עמו מהנשגר והנשלח (21) והניח בתנו בקירואן אלמנה הרה
 בארץ גרות ליי⁶ (22) אנו מודים ושמו מהללים וחייבים אנו לדרך על הרעה
 (23) כמו הטובה⁷ ואינה רעה אלא חכמה כי ננדינו⁸ מעט (24) מחובינו ובאומר
 הכה ביי אהלל דבר באלהים ונ⁹ ואמרו רבותינו ז"ל (25) באלוהים מדת הדין
 ביי מדת רחמים¹⁰ וכת צרה ויגון בכוס (26) ישועות שם יי אקרא בצרה ויגון
 שם יי אקרא¹¹ וכת (27) בחסד ומשפט בחסד אשירה במשפט אשירה¹²
 וכת יי (28) נתן ויי לקח יהי שם יי מבורך¹³ והיום כמה שלא עמסנו עליכם
 (29) ושמא טרחנו וזעה בנו מת (מרת ז.) הדין והניעה עד כדי (30) בנו ואנו
 בכם אחרי אלהנו מתחזקים ואליכם מתפ[לל]ים (31) ועלינו חזק שלא לתכוע
 ולשאול כלום דבר מלפני אדונו (אדוננו ז.) (32) המלך שצ עד יערה יי רוח ויתן
 לנו כפי יי שבך אנו (33) דורשים לב מלך ביר יי¹⁴ וכאשר יעורר שדי רחמיו
 לנו (34) והכרמל ליער יחשב¹⁵ ואנו ממון לא קובצים ואתם יד לא קופצים |
 | והעת כתבנו | תעשון כפי | [יבלתכם] | וכפי ענין הכה¹⁶ | יכפה אף |
 ויי יכפול שברכם | ויחשוב לצדקה | כשי . . . ואשכר | עור ומנחה (כמנחה ז.) |
 טהורה . . .

Verso begins בירבי אלחנן and contains greetings to three prominent men, evidently at Damascus. (1) אחינו יקירנו גדולנו חשובנו מרור אברהם יקר החונים (9) אחינו מרור אפרים המאיר כצהרים מישר עקוב ושם לנקיב (15) . . . והנה כתבנו לה שמואל כהן זר אברהם חזן יקירנו (19) אחינו ז שמואל כהן איש מדעים נזע ידועים משען לחכמים (20) ומסמך לחמימים . . .

12. [Vol. I, p. 39.]

The following small epistle is also in Elhanan's handwriting. T.-S. 13 J 11⁴, paper, square writing, (2) אחינו יקירינו (1) ראש הסדר גדולינו אהובינו המתפללים בבית ז (3) מותוב היקרים הברים הישרים הטהורים (4) יהיו [ימי] [הפ]ורים עליכם ולכם סימן טובה (5) ואהבה סימן נרכה ערוכה ושמחה צמחה (6) וצחלה וגילה ונחתם בבינות ומשלוח מנות

¹ Cp. Ber. 9. 7.

² Probably r. ננדינו.

³ Ps. 56. 11.

⁴ Cp. Ber. 60^b, bottom. See *Dikduke Soferim*, a.l.

⁵ Cp. Ps. 116. 3, 4, 13.

⁶ Cp. Ps. 101. 1.

⁷ Job 1. 21.

⁸ Prov. 21. 1.

⁹ Cp. Isa. 29. 17.

¹⁰ Cp. Prov. 21. 14.

(7) תבורכו בצירות¹ וז' חסין החון יהיה עם ז' (8) מוהוב עוזרים ברבר וז' יקיים עליכם (9) הכת כי כאשר השמים החדשים וגו' (Isa. 66. 22) . . . ושלומכם וטוב[תכם] ירביון.

T.-S. 13 J 22²¹, in different handwriting, contains an epistle beginning (1) ראש הסדר (2) אהובנו ר' אהרן החון תבורך (3) ויחי חמודך ויפרח וירבה לעד (4) הצר מן ערף אן מ[ש]ה אבו אלחסן (5) אלצירפי . . . Ends with *וְשִׁלּוּמְךָ יִרְבֶּה בְּרִית חַם*. Possibly it also emanates from Elḥanan. Aaron is perhaps identical with Aaron b. Ephraim of Fusṭāṭ (*infra*, p. 103, note 3).

T.-S. 8 J 33⁶ (a narrow paper strip) contains another letter from Elḥanan to this Reader Aaron. (1) ראש הסדר (2) [שלום]ך אהובנו ויקרנו . . . מ' אהרן (3) החון ירבה לעד לבנו אליך כי (4) ידידותך אצלנו . . . תר (5) המק' ב'ה (= המקום ברון הוא) יפ' . . . ר' וקר מלע סירי אל . . . ש[צ] (6) ומעה כתאב [ארן]נו גאון נט' רח' אלי אלשיך אבו אלמעלי שצ' ואל' אבי (8) יעקוב וכתב אכר. (9) יתעיין עליך אן ת . . . נמיע אלשנלך ותמצי מעה (10) ל . . . ת פלך בולך גאה כביר ושכר ענר גאון והו יצלי פי (11) . . . ה אלסבת ענרכם פתתופר עלי (12) . . . מעמל מעה לישכרך הנאך (13) ושכרך ייכפל.

Verso is blank. The Gaon mentioned is very likely Hai. A certain person arrived at Cairo-Fusṭāṭ with epistles from the Gaon to Abu'l Ma'ālī and Abū Yaḥṣub. Aaron is requested to bestir himself on the behalf of the Gaon (probably by collecting donations for the school) in order to receive the latter's thanks, who will also recite prayers on the Sabbath (at the synagogue of the academy) on behalf of the donors.

13. [Völ. I, p. 52 ff.]

Fragment of a letter from the Babylonian Exilarch, dated 835 C.E., concerning the fixing of the Calendar.

[T.-S. 8 J 7¹, vellum, square writing.]

(recto)

דליהוי² בולן³ וכל יש' אגודה [אחת בת]רשים
וכל מועדים ככהרין מנהגא ק[א מ]דברי א'⁴
אבהתן ומתיבאתא עד הינא והי[א] שתה רהוה
שנת אלפא ומאה וארבעין ושבע שתינ

¹ This word is not clear to me. The צ is doubtful.

² Spelt in manuscript as two words דלי הוי.

³ = בולנא 'all of us'. Likewise in l. 3 אבהתנא = אבהתן 'our fathers'.

⁴ = ישראל.

⁶ First letter of next line, to fill up space.

5 לשטרות והיא שנת ארבעת אלפים וחמש
 מאות וחשעים וחמש שנים לבראשית
 אף עלנב דילענין¹ מרחשון ובסלוי
 וטבת מתאחר סהרא דילהון אפילו הבין
 משום סיהרא דניסן דקא מיתלי
 10 ביממא דתלתה בש[ב]ה בארבע [שע]ות
 אי מעברין שלימ[י]ן האוי קבעיה דניסן
 בחמשה ומתחזי מן קמי קבעיה במערב
 ומיקלקל מידי דשויוון בסדרן לא איפשר
 דמיתרמי פסח בארבעה בשבה ולא ברו
 15 פסח ולמה לא ב[דו] פסח ולא נהו עצרת
 משום לא אדו ראש השנה ואי עבדינן
 פסח בתרין בתר[י]ן² ב[שבה] מתרמיא ראש
 שתא בארבעה ו[יום] ב[פורים] במעלי

(verso)

ולית איפ[שר] משום [שבה] וא[י] ע[בדינן] פסח
 בארבעה [אתיא] ראש שתא בארבעה³ [ב]מעלי [ו]י[ום]
 כפור בחד [בש]בה ולית איפשר משום שבה
 למינת חרי יומי דשבת שבתן⁴ ואי עבדינן פסח
 5 במעלי אתיא ראש שתא בחד בשבה ולית אי[פשר]
 משום יום טוב גדול של ערבה דלא לית[ר]מי
 ערבה בשבתא ולא סניא דלא לשוינין
 לירחי חסירין משום ניסן דלא ליקלקל
 סיהרא ולא [מי]בעיא כהבדין מעשה
 10 דכ[דין] עברו ושדר[ו] לקמי⁵ ראש החבורה
 וב[ני] החבורה חסירין [דס]מכינן עליהון דלא
 דלא⁶ איפשר לשוינין לא בסדרן ולא שלמין
 אלא אפילו זמנין דאי עבדינן בסדרן ושל[מין]
 או חסירין דאמי להדדי ולעולם עליהון סמכינן
 15 דלא ליהוי ישראל אנודות אנודות ואנא וראשי
 מתיבאתה ורבנין וכל יש אסמכינן על עיבורא
 דאישתדר לקמי ח[ב]ירין . . . לבר . . . היכין
 ראמרו קמי אית . . . קה דהלן מן שמיא

¹ = 'as regards' דלענין.² Repeated in manuscript.³ The dots on top indicate that the word should be deleted.⁴ Really only one day would be spent in fasting. But the sense is clear.⁵ מלקמי really agrees with עברו, whereas after שדרו we require מלקמי. See, however, l. 17.⁶ Repeated in manuscript.

14. [Vol. I, pp. 55, note 2, and 58.]

The Massorites of Tiberias and the Palestinian Academy.

(1) The chief seat of learning in the Holy Land during the Byzantine period, Tiberias, was also a famous centre of study of the Massora and the Hebrew language. After the school had long been transferred to Jerusalem, Tiberias apparently still remained the home of the Massorites. At the beginning of the tenth century there lived there the famous Aaron b. Moses b. Asher. There exists a well-known list of early Massorites and grammarians, published several times by Harkavy and Strack (see Baer-Strack, *Dikduke ha-Ṭe'amim*, pp. 78-9), to which Merx (in *Abhandlungen des 5. Orientalisten-Congresses*, II, pt. 1, 188 ff.) devoted a thorough paper. Unfortunately the corrupt text in the Codex Tshufutkale (now at Petrograd), being a translation from the Arabic into Hebrew, as Merx has already noticed (*l.c.*, 192, note 1), led him into the realm of speculation wherein to reconstrue with much ingenuity two rival schools of Massorites in Tiberias, going back to the middle of the seventh century, with their respective principals in succession. Merx's conclusions have been adopted without demur by Eppenstein, *Beiträge zur Gesch. u. Liter. im gaon. Zeitalter*, p. 49.

(2) The same list, entirely in Arabic, is to be found in Genizah fragments of an old grammatical work. Several difficulties that beset Merx in his examination of the passage in the Codex Tshufutkale disappear. Moreover, any suspicion inherent to a manuscript that passed through the hands of Firkowicz cannot fall upon leaves coming from the Fuṣṭaṭ Genizah. Or. 5554 A, fol. 28, recto, begins בנללו כנללו שממו (1) בזו • אם גע[יה] (2) קדומה • לאות ראשון בנאימה • בשפת (3) נעימה • הפתח התיבה • בשפת ערבה • ישע שאובה The whole passage is very similar to that in *Dikduke ha-Ṭe'amim* by Aaron b. Moses b. Asher (ed. Baer-Strack, § 33). The last two lines of verso begin a new chapter, שרט אלריש יחרך אלשווא | כל ריש תחתה שוא פי אלהרף אלתאני. There is a gap between fols. 28 and 29, which is filled up by Bodl. 2862²¹, alike both in size and in handwriting. We give here the parallel accounts for the sake of comparison.

In dealing with the pronunciation of שְׁתִּי and שְׁתִּי and referring to the Tiberians (אל טבראנין), Bodl. 2862, fol. 59, verso, l. 12, continues, ולא בינהם פי הדא כלף בל בלהם אַנְמַעו עלי דלך וקאלו אן הוּא הוּא אלהלקין אלצחיה אלדי אבראנה בקבלה שלאמת מאנשי כנסת הגדולה והאולי אלתלאמדה אלדי אתבתו הדא אל אקואל הם אברהם בן ריקאט וריקאט מן קבלה (end of page).

[Or. 5554, A., fol. 29, verso, but really *recto*.]

ואברהם בן פראת ופינחס ראש הישיבה
 ובאן קבלה צמח בן אבו שיבה וצמח אל
 מערוף באבן אל ציירה ודבי חביב בירבי
 פיפס ואחייו הכהן החבר ממדינת
 5 מעזיה ומע האולי רבי אשר אלשיך אלכביר
 תם [נח] מיה אבנה תם אשר [בן] חמיה תם
 משה בן אשר תם אהרן בן משה והו
 כאן אכר אלסלסלה ודברו אנהא מן עזרא
 וקר כאן מע האולי קום אן אוכר מתל רבי
 10 משה מוחא ומשה העזתי הנקדן ולירחם
 ואנמא רכרת לך אסמאחם וזכרוניהם לבר[כה]
 לאנהם קר אכתיפו¹ פי אשיא כתייר
 מן קמין ופתח ותנתין ותלתין² ושוא סאבן
 ושוא מחרך ואמא הדא אלקאנן³
 15 אלדי כלאמי פיה . . . ח ביתח ענהם אנהם
 יקרון אש . . . שתים אשר הם פכולהם
 מתפקין עליה בלא כלף בתה וקמיע [אהל]

(recto, but really *verso*)

טבריה הדא מעהם באלתלקון ואן באן עלתה
 לא יעלמונהא ולא יערפו מה הו

Codex Tshufutkale.

. . . ואעלם אן קאלו עלי הדא אלשרט ואלקראן אן הדא הו
 אלתלקון אלצחיה אלדי אכרנאה בקבלה של אמת מאנשי כנסת הנדולה ואלה
 הם התלמידים אשר קמו וקבלו זה המאמר⁴ וכן שמותם מהם⁵ אברהם
 בן ריקאט וריקאט אביו מקודם היה יקר יקרא! בן⁶ ואברהם בן פראת
 ופינחס ראש הישיבה והיה מקדם זה צמח בן אבי שיבה וצמח הידוע בן
 צוארא ור חביב בן ר' פינחס⁷ פיפס ואחייו הכהן החבר ממדינת מעזיה ועם

¹ Read אכתלפו.

² Probably meaning the צרי and the סנול having two and three dots respectively.

³ Read אלקראן.

⁴ The Arabic has the plur. אקואל referring to the pronunciation of שתי and שתים.

⁵ The Arabic has הם not מנהם.

⁶ The last three words are not in the Arabic. They are a gloss telling us that יקר = ריקאט.

⁷ To be deleted, being the copyist's mistake.

אלו היו ארבעה¹ אשר הזקן הגדול זל ואחריו היה בנו נחמיה ננפש² ואחריו היה אשר בנו ואחריו³ משה בן נחמיה ואחריו היה משה בן יעני משה בן אשר בן נחמיה בן אשר הזקן הגדול היה אחרית השלשלה⁴ וזכרו ואמרו כי אילו היו⁵ מן עזרא הכהן זל ועוד כי גם היו עם אלו הזקנים המלמדים הגדולים הנזכרים למעלה מלמדים אחרים והיו חכמים גדולים על קריאת ארבע ועשרים ובקיים (ובקיאים) בבל הנקודים והטעמים והמסורות ובכל שמושיהם ואלה שמותם מהם רב משה מוֹתָה זל לב ומהם משה העזתי הנֶקֶדָן וזולתם הרבה⁶ ולא נזכרו שמותם הנה.⁷

(3) It is obvious that our text is by far superior, if not the original underlying the Hebrew translation. The author gives his reason for mentioning the names of these Massorites in order to point out that, though holding different opinions in many instances as regards the reading of either *Kameṣ* or *Pataḥ*, חֲלֹתִין or חֲנֹתִין,⁸ *Sheva* quiescent or *Sheva* mobile, they all agree with reference to the pronunciation of שתי and שתיים that the ת should have a Dagesh (*Ḳal*) though preceded by a *Sheva* mobile. The 'people of Tiberias' concurred in their view. Yet the reason for that irregularity was unknown to them. This pronunciation is traditionally traced from the 'men of the great synagogue'. There is given a list ('chain') of Massorites, the beginning of which is reported to have extended to Ezra the Scribe. We possess unfortunately only the end of it. The last link in this 'chain' is the famous

ועם אלו היה רבי אשר¹ is no doubt a corruption of רבי! Hence read *אשר*, exactly corresponding to the Arabic.

² נוחו נפש = נפשו, but should better be deleted.

³ These three words between the lines are apparently by first hand (so Strack-Baer, *l.c.*, 79, note 1). Evidently the copyist discovered his mistake in calling Nehemia's son Moses. He thus put on top *אשר בנו* instead of *נחמיה בן*. The next word *ואחריו* is merely a catch-word to indicate wherefrom the text is correct, viz. *ואחריו היה משה בנו*, a device familiar to those acquainted with mediaeval Hebrew manuscripts. To make his meaning clear beyond doubt, the copyist inserted afterwards *אשר בן משה*, and likewise *משה בן משה* after *יעני בן משה*. There are only five generations of the Ben Asher family who were Massorites, as is clear from the Arabic.

⁴ This whole sentence amplifies the short one in the Arabic, 'and he was the last of the chain' of tradition. Here correctly five generations are enumerated.

⁵ Incorrectly translated, because the Arabic has *אנהא* referring to the 'chain'. Hence read here *כי היא היתה מן עזרא*.

⁶ This whole passage is greatly amplified from the Arabic.

⁷ This seems to be a wrong translation of the Arabic *ואנמא דברת לך אסמאם*!

⁸ Probably meaning the *צרי* and the *סנול* having two and three dots respectively.

Aaron b. Moses b. Asher b. Nehemiah b. Asher the elder. The last person was a colleague of Abraham b. Rīqāt, Abraham b. Furat, Pinḥas 'the head of the school', Ṣemah, known as ibn Ṣayyara (or Ṣawwāra), Ḥabīb b. Pipim, and Aḥiyāhu Hakkohen, the Ḥaber of Tiberias. Their contemporaries were Moses Moḥa (or Moḥeh), Moses of Gaza, and others unnamed. The immediate predecessors of this generation were Rīqāt, the father of Abraham, and Ṣemaḥ b. Abū Shaiba.

This is the most probable construction of the data which our text furnishes. In l. 2 of Or. 5554, *recto*, וכאן קבלה refers only to Ṣemah b. Abū Shaiba, and not to the following names. The Hebrew has also correctly והיה מקדם זה and not והיו. Of course וכאן קבלתם would have been more explicit, since Ṣemaḥ was the predecessor of the two persons mentioned before. All the speculations of Merx about groups of four scholars (*L.c.*, 192, 194, 197) are now disposed of, since our text proves that the Hebrew ועם אלו היו ארבעה is a corruption (see above, p. 45, note 1).

(4) Now another Cod. Tshufutkale (no. 14) has the following passage: ואנמא הו כלה בין אלאסאתרה (אלאסאתרה. 1) אל אואיל מתל רבי פינחס ראש הישיבה ורבי חביב בן רבי פיפיים ואברהם בן פראת ואברהם בן ריקאט ואריקאט (וריקאט. 1) מן קבלה וצמת בן אבו שיבה ומשה מוחה וצמת אבו סלוטום ואשר בן נחמיה ואבו אל עומיטר האולי תלמידה אלאואיל אלדי דכרנאהם קבל האולי אלאסאתרה אלדי קתדה בראיהם וירוא סנהם (printed by Merx, *L.c.*, 190, l. 16 ff., see the corrections, p. 196). It will be noticed that here ten names are mentioned, while in the former list we have eleven scholars exclusive the descendants of Asher the elder. Ṣemaḥ Abū Sluṭum is most likely identical with Ṣemaḥ ibn Sayyara (or Sawwāra). By Asher b. Nehemiah Asher the elder is meant; from his son's name Nehemiah it is to be inferred with great probability that his father was also called Nehemiah. But this Nehemiah I was no Massorite, else it would have stated expressly so just as in the case of Rīqāt, the father of Abraham. Neither Aḥiyāhu Hakkohen nor Moses of Gaza are mentioned. But instead we hear of a new person, Abū'l 'Umaiṭar, who is probably identical with the former, being a more prominent person than Moses of Gaza.¹ As for Ṣemaḥ b. Abū Shaiba, the contemporary of Rīqāt, he is indeed mentioned next to him. Hence מן קבלה ought really to follow בן אבו שיבה.

The end of the passage from Cod. Tshufutkale, no. 14, calls for some

¹ The Jews in Muslim countries usually went by double names, one being Hebrew while the other Arabic.

comment. After enumerating these Massorites, the writer says: 'These are the early disciples whom we have mentioned before those "masters" whose (sc. "the masters") opinions one follows and whose rules are handed down'. But at the beginning of the cited paragraph he styles the 'disciples' as 'the early masters'. There is obviously an inconsistent use of these terms. But in the first list our Massorites are also styled 'disciples'. Hence in Cod. Tshufutkale, no. 14, אלאמארתה אלאואיל should be corrected into אלתלמידה אלאואיל. It is obscure who these 'masters' were. But probably the earliest Massorites are meant, whose names have not come down to us.¹ Their early 'disciples' were the above-mentioned Massorites. Even Rikāt and Şemaḥ b. Abū Shaiba are already placed amongst the 'disciples'.

(5) On the whole the two lists bear out each other. The very omission of the descendants of Asher the elder in Cod. Tshufutkale, no. 14, as well as the different sequence of the names enumerated, prove that these eight or nine scholars, exclusive of Rikāt and Şemaḥ b. Abū Shaiba, who belonged to a older generation, were contemporaries. Their time is to be placed at the first quarter of the ninth century, because Asher the elder's fourth generation, viz. the famous Aaron b. Moses b. Asher b. Nehemiah, lived in the first half of the tenth century (see Baer-Strack, *l.c.*, XI). Aaron's father Moses was still alive in 895. Hence we have the following list of Massorites:

I (c. 775-800 c.e.).

Rikāt Şemaḥ b. Abū Shaiba.

II (c. 800-825 c.e.).

1 Abraham b. Rikāt.	5 Ḥabib b. Pipim.
2 Abraham b. Furat.	6 Asher the elder (b. Nehemiah).
3 Pinḥas 'head of the school'.	7 Moses Moḥa (or Moḥeh).
4 Aḥiyāhu Hakkohen the Haber of Tiberias (probably = Abū'l 'Omaitar.)	8 Moses of Gaza.
	9 Şemaḥ ibn Şayyara (or Şawwara) = Abū Slutum.

III (c. 825-850 c.e.).

Nehemiah b. Asher.

IV (c. 850-875 c.e.).

Asher b. Nehemiah.

V (c. 875-900).

Moses b. Asher.

VI (c. 900-925).

Aaron b. Moses.

¹ In Merx, *l.c.*, p. 189, Fragm. II, l. 6, there are mentioned some of the masters (בעץ אלאמארתה) anonymously. On II, 10 ff. we read ונעלם אן פי הדא כלף בין אל אואיל לן אלמעלם בן אשר רחמה אללה כאן יקטע . . . ובעצהם . . . יסמי. Ben-Asher is very likely identical with Aaron b. Moses b. Asher whom our author places amongst the 'early ones' though he was the last of the 'chain'.

(6) Now of the contemporaries of Asher the elder only Aḥiyāhu the Ḥaber is expressly stated to have hailed from Tiberias, while another Massorite was Moses of Gaza. As to the residence of the others we are in the dark. Pinḥas, the head of the school, very likely presided over the academy in Jerusalem. Aḥiyāhu also held a diploma of the school. We thus see how some of its members, as is only natural, were interested in the work of Massora and grammar. But how far the school as a whole was officially connected with this work is impossible to ascertain. The academy was transferred to the Holy City. But Tiberias remained the centre of study of the Hebrew language. There are mentioned in the above fragments the 'ahl Ṭabariyya', apart from the scholars in group II. A system of vocalization was evolved in Tiberias different from that in vogue in the rest of Palestine.¹ The 'people of Tiberias' had a peculiar pronunciation of דלת, sounding sometimes as צ, and sometimes as ט, still in the period of Isaac Israeli at the beginning of the ninth century.² About that time the famous Aaron b. Moses lived there. His father Moses seems to have also been a resident of Tiberias (see Baer-Strack, *l.c.*, XI). But wherefrom the earlier generations of this family hailed is unknown.

(7) The point need now no longer be laboured that these Massorites were not Ḳaraites. But the study of Massorah and Hebrew grammar must have strongly appealed to these sectaries, who endeavoured to erect a new system of Judaism on the Bible text. Those that settled in the Holy Land must have devoted themselves with zeal to these branches of Biblical knowledge. In course of time they characteristically pretended to possess a monopoly of knowledge about vocalization, accents, pronunciation, and everything appertaining to the Bible text. A Rabbinite challenges them to make good their claim, demanding from them reasons for the vocalization of certain words by Ben Asher.³ Moreover, the

¹ *Maḥzor Vitry*, ed. Hurwitz, p. 462, לניקוד שלנו, ולא שניהם לניקוד ארץ ישראל. See especially Kahle, *Z. A. W.*, 1901, 273 ff.

² See the extract (given by Dukes, קונטרס המסורת, p. 73) from the commentary on Sepher Yešira, variously ascribed to Isaac Israeli, Dunāsh b. Tamim and Jacob b. Nissim of Ḳairowān (for the latest discussion of the problem, cp. Poznański, והיה רבנא יצחק בן רבנא שלמה ו'ל אומר בי יש בלשון, p. 17), אנשי קירואן העבריים אצל הטבריים הטא והצאר . . . זה למה מפני שהיה בקי בקריאת בני טבריה.

³ See the passage from a Massoretic work, cited by Baer-Strack, *l.c.*, XXXVIII-XXXIX, אהרן, כי המלמד הגדול ה' אהרן, שאלה שאלתי אתכם בעלי המקרא כי המלמד הגדול ה' אהרן, בן משה בן אשר זכרם לברכה (referring to all the three) שהוא (שהיה) אמן

author of the remarkable poems (*J. Q. R.*, XIII, 345 ff.), who defended the Palestine academy against the Ḳaraite in the Holy City (as proved in vol. I, p. 274 ff.), does not spare them on account of their boasted expert knowledge of vocalization and intonation.¹ It is obscure as to what sort of fusion there took place between the Massorites of Tiberias, after the death of Aaron b. Moses b. Asher, and the Ḳaraite scholars of Jerusalem. But it seems that the latter took the whole study of vocalization and intonation under their special wing. This led to its losing credit in the eyes of the Rabbinites. Hence the sarcastic remarks of the author of these poems.

15. [Vol. I, pp. 65-6.]

The Gaonic Family of Ben Meir.

(1) To determine the chronology of Ben Meir's family we begin with a fixed date. A descendant of his was Joshiyah Gaon, some of whose letters are edited farther on. T.-S. 13 J 1² is a document of the year 1015: למטה (2) והעדים ההתומים (3) שלשבע ב' רהיא שנת ארבעת אלפים ושבע מאות ושבעים וחמש (4) במדינת רמלה הסמוכה ללוד יעקב בן כיראן נכתבה עירותי בפניו | Signatures, | בנחלת בני יהודה . . . שמואל בן צמח החזן נז' | כלף בן ישראל נז' | יאשיהו ראש ישיבת | נאון יעקב בירבי.² Thus this document was signed by the Gaon at Ramlāh, where he resided, as shown above (vol. I, p. 72), for some time.

גדול בתקון הסופרים . . . למה נקד בן אשר זה באות אחת . . . אם יש אצלכם אחינו בעלי לשון המקרא תשובה השיבנו כי המקרא היא מלאכתכם וחכמתכם ואתם תאמרו אנחנו מהירים ורנילים בשפת הקודש ומורים בנקודות ובגנינות ואם אין (לכם supply) ישובה (תשובה read) לשתי המלין איך תקראו נפשכם בעלי המקרא ומלמדים ומורים? כי אתם לא תדעו עלילות הניקוד והטעמי ולא חילוף עשרים וארבעה ספרים.

סבו אל טרחה ואולה | ואל דרגה ומארכה | ויעמרי L. c., 358, l. 3 ff., (see *J. Q. R.*, XIV, 130) וסנולה | עורה בצרות אולי תשאלו כי יד מכם אולה | אל ארין עיפתה תלוהה: עונבי הטעמים ופורטים בשיר כעל יין | ישרו קולם באחי (כאחי read) תובל קין | כדויד חשבו להם חכמה ולב אין | ולא יוסיפו לגבה: פערי פיהם ובלשונם חוכים | יבש כחרש כוחם בקמצה מאריכים | נהי נהיה נהה.

² See now also Poznanski, *Schwarz-Festschrift*, p. 475, where this document is discussed.

(2) About Joshiab's predecessors and descendants there exists several conflicting genealogy lists. A Memorial List (printed by Pozn., *R.É.J.*, LXVI, 65, ll. 1-17) begins with Abraham Gaon (ראש ישיבת גאון יעקב), followed by his son Aaron Gaon, his son Joshiab Gaon, his son Aaron Ab (אב בית דין שלכל ישראל), his son Joshiab Ab, and finally his son Šadoḳ Ab.

(3) But Bodl. 2443 (which Pozn. cites *l.c.*, p. 62, cp. p. 67) has a different list, צדוק אב בית דין ביר יאשיהו הרב ביר אהרן ראש הישיבת ביר יאשיהו. אב בית דין ביר אברהם ראש ישיבת גאון יעקב נכד הנאונים נין רבינו הקדוש. Placing the two lists in parallel columns (A = *R.É.J.*, LXVI, 65; B = Bodl. 2443), we have the following contradictory genealogies:

B	A
Abraham Gaon	Abraham Gaon
Joshiab Ab	Aaron Gaon
Aaron Gaon	Joshiab Gaon (1015)
Joshiab הרב	Aaron Ab
Šadoḳ Ab	Joshiab Ab
	Šadoḳ Ab

(4) Two more Memorial Lists are to be found in MS. Adler 2952. The first, one loose leaf, reads as follows. Only the part relating to Abraham Gaon—Šadoḳ Ab is given here:

דברן טב לניחי נפ (= נפשא)
המשפחות המיוחדות משפחת
ואבונת] הנשיאים והנאונים וראשי ישיבות
בתי דינים והחכמים ומרי דת ודין
משפחת רבינו הקדוש [דו] ש זקל ברא [ש]
הז יק צפ תפ מ[רינו ור] בינו אדו[נינו]
נאוינו אברהם ראש ישיבת גאון יעקב
זל וחמודו הז יק [צפ] תפ מר ור [אד] ונינו
אהרן אב בית [דין] של כל ישראל זל
יאשי[הו]
10 וחמודו הז יק צפ תפ מר ור אדונינו
ראש ישיבת גאון יעקב זל וחמודו [הז יק]
צפ תפ מר ור אד[ונינו א] [הר] א[ב בית דין]
שלכל ישראל זל וחמודו הז יק צפ [תפ]
מר ור אדונינו יאשיהו הצדיק אב בית

15 דין שלכל ישראל זל וחמורו הו יק צפ תפ
 מו ור אדונינו צדוק הצדיק אב בית דין
 שלכל ישראל זל

(5) The second memorial-list consists of two leaves, and contains several genealogies. Fol. 2 verso has the following list:

בית . . .
 משפחת רבינו הק[דוש] יה[ודה] נאון ור[ח] מ[א]ר[ר] [נאון]
 ור[ח] משה נאון ור[ח] אהרן נא[ון] ור[ח] יאש[יהו] נאון ור[ח] אברהם
 נאון ור[ח] יאשיה[ו] ג[און] ור[ח] אהרן נאון ור[ח] יאשיהו
 אב בית דין ור[ח] [צדוק הצדיק] אב בית דין ור[ח] [לל]

Placing the two lists in parallel columns (C = no. 4, D = no. 5), we have the following contradictory genealogies:—

D	C
Yehuda Gaon	
Meir Gaon	
Moses Gaon	
Aaron Gaon (I)	
Joshiah Gaon (I)	Abraham Gaon
Abraham Gaon	Aaron Ab (I)
Joshiah Gaon (II)	Joshiah Gaon
Aaron Gaon (II)	Aaron Ab (II)
Joshiah Ab	Joshiah Ab
Šadoḳ Ab	Šadoḳ Ab

(6) We shall first discuss the genealogy from Abraham Gaon-Šadoḳ Ab given in these four lists. A comparison of these lists show that A and C are practically identical, the only difference being the title held by Abraham Gaon's son, Aaron. B and D agree so far that five generations are enumerated from Abraham Gaon to Šadoḳ Ab. Joshiah הרב is probably equal to Joshiah Ab. Hence the difference between B and D would consist in the title assigned to Abraham Gaon's son, Joshiah.

(7) In view of these conflicting statements, the facts have to be ascertained by means of other data. All lists agree that there are four generations from Joshiah to Šadoḳ. Now the latter was still 'Third' in 1094, as we learn from *Megillat Ebyatar* (see Pozn., *Babyl. Geon.*, p. 95). We know of a Joshiah Gaon in 1015. A Gaon Aaron in the period 1015-1094 is nowhere mentioned. Joshiah's successors to the Gaonate were Solomon Hakkohen b. Yehoseph and after him Solomon b. Yehuda, as will be established in A.A. 17. It is fairly certain that A represents

the most correct genealogy.¹ The confusion has probably arisen from the fact that Abraham Gaon had several sons, viz. Aaron Gaon, Joshiah Ab, Isaac the 'Third', and also Meir Rosh Hasseder (see *sub* 8-9). Joshiah Ab never succeeded to the Gaonate. But Aaron's son, by name Joshiah, we find holding the dignity in 1015. As is proved in the next paragraph, there must have lived before 1000 a Joshiah Ab. From the fact that a son of his is called Aaron it is evident that he belonged to the Gaonic family of Ben-Meir.

(8) Joshiah Ab, the grandson of Joshiah Gaon, cannot be identical with Joshiah Ab mentioned in Saadyana XXVIII (= T.-S. 12. 722), as Pozn., *R.É.J.*, *l.c.*, 64, 68, thinks. The fragment, as re-examined by me, reads קנהו בנק יאשיהו החבר [בר בנק] (7) מר אהרן המעולה חמוד רבינו יאשיהו אב נוחם [ערן] (8) מממונו לעצמו בשנה שזכה והוסמך בישיבה (9) הקדושה ישיבת צבי היא שנת ארבעת אלפים (10) ושבע מאות ותשעים ואחת ליצירה במדי[נת] [עכו]. A brother of this Joshiah Haber was Elijah. T.-S. 8 K. 20³, one paper-leaf, contains the end of a concordance of all Biblical words with their meaning and etymology. The colophon reads: חמת אלפאט אלמקרא כולה אלתפסיר | ואל אשתקאק במשיה אללה | ועונה בעכא סנה דתתא ללכליקה וכחבתי אני אליהו | ברבי אהרן החבר נב' | ברבי יאשיהו אב ישיבת | נאון יעקב תנצבה | ברוך יי לעולם אמן ואמן. Both brothers evidently resided in 'Akko. Probably Joshiah, after obtaining his diploma in the Jerusalem academy in 1031, settled in the same year in 'Akko as the local Haber.²

Now, seeing that Joshiah Gaon was probably still alive about 1020 (see vol. I, p. 72), it is of course hardly possible that his fourth generation, Joshiah Haber, received his diploma in 1031! It should be added that both the father and the grandfather of Joshiah Haber were then no longer alive (נחם ערן clearly refers to them). There is no doubt that there lived towards the end of the tenth century a Joshiah Ab, probably

¹ T.-S. 8 K 22¹⁰ contains a small paper leaf (verso blank) with the following genealogy:

(1) מיפחת רב' הקדש (2) איתני (3) אברהם ראש ישיבת (4) נאון יעקב זל וחמ' (5) יק צפ' אהרן ראש (6) ישיבת זל (נאון יעקב) זל יק צ' (7) יאשיהו ראש ישיבת (8) אב בית דין זל.

There is no doubt that between lines 7 and 8 a line is missing as the title יאשיהו ראש ישיבת [זל וח'] is impossible. Hence read יק צ' אהרן אב בית דין זל. It thus fully agrees with list A.

² A Menasse b. Mauhub Hallevi of 'Akko is mentioned in a document of 1013 (*J. Q. R.*, XVI, 574).

a son of Abraham Gaon. He had a son Aaron, who in his turn gave birth to two male children. One was Joshiab Ḥaber, who received his diploma in 1031 at the Palestine academy. The other was Elijah, who finished his work on the Bible in 1041. Their grandfather was probably 'Father' under the Gaon Joseph Hakkohen (see vol. I, pp. 66 and 71). Indeed, Harkavy prints in *Hammaggid*, 1877, p. 134, col. 2, a colophon at the end of an old Midrash: קדש מרינו ורבינו יוסף הכהן ראש ישיבת גאון יעקב המכובד ומרי' יאשיהו אב בית דין ומרי' יצחק אחיו השלישי כב נר קדש מרינו ורבינו יוסף הכהן ראש ישיבת גאון יעקב המכובד ומרי' יאשיהו אב בית דין ומרי' יצחק אחיו השלישי וז' שמואל בן עזרון ז"ל. Probably Isaac the 'Third' was Joshiab's brother. Another indication that they belonged to Ben-Meir's family, in which the name Isaac recurs (see Table, *infra*, p. 57). Pozn. (*Babyl. Geon.*, 91, note 4) makes this Joseph Hakkohen Gaon to have been the successor of Solomon b. Yehuda and the brother of Elijah Hakkohen, both well known from *Megillat Ehyatar*. As will be shown farther on (p. 62), this Joseph never succeeded to the Gaonate, but died as Ab. Pozn. thought of Joseph Hakkohen Gaon, the father of Samuel Gaon, but could find no Joshiab Ab as his contemporary. This difficulty is now removed by our having established the fact that there lived a Joshiab at the end of the tenth century.

(9) We shall now deal with Abraham Gaon's predecessors mentioned only in D. We have seen that this list was incorrect as regards his descendants. This bids us be on our guard when considering the first half of the list. After Meir Gaon his son, Moses Gaon, is mentioned. Was he the Ben Meir who had the famous calendar-dispute with Sa'adya in 921? But Ben Meir quotes his forefathers by name, viz. Meir and Moses, the latter evidently his grandfather (see vol. I, p. 57). According to our list Moses Gaon's grandfather was Yehuda Gaon. It can also be proved from new data that Ben Meir's successor to the Gaonate was his son Meir, called ראש ישיבת גאון יעקב.

Mr. E. N. Adler printed in *R.É.J.*, LXVII, 52, a poem with the acrostic שלמה and the heading מן קול בן מאיר צריק מולאי. He cited in addition (p. 45, note 1) from T.-S. 13 J 16¹⁶ the signature מינה הסופר ביר שלמה החבר בסנה' נר' ביר מאיר ראש יצחק החבר בסנה' [רין] גדולה ביר שלמה החבר בסנה' נר' ביר מאיר ראש ישיבת גאון יעקב. Combining the two data, Mr. Adler assumed that Ben Meir, the antagonist of Sa'adya, was called Solomon. Against this Pozn. (*R.É.J.*, *l.c.*, 291, and *Babyl. Geon.*, 83, note 3) rightly argued that if Ben Meir be identical with Solomon he would not simply be styled Ḥaber. He was the head of a school, and even his opponents addressed him as Rosh Yeshiba or ראש הישיבה.

We give here, in addition to other data, the essential lines of T.-S., 13 J 16¹⁸:¹

(a) (1) אתך² השר היקר הנחמד יפרה צור ממעדי (2) ברכותיך יעדיף וישר לך נהל בכל צעד . . . (6) אתה כבן[ר] יקר' תפארת מר[נא] אבי סעד . . . (8) וישמור צור את חמורו י ויברך כל משלח ידו . . . (9) בן כבוד [יק]רת מר' סהל (10) חסדי השר הנדול לכל משובים ואל מעינו יאתיו (11) כל מבכנים³ וצ[ר]כים . . . (14) ואני עברו הצעיר שוחר טובו מקוה חסדיו באתי (15) להקדים פניו כפי נואי שמועתו אשר שמעתי אשר הוא מוסיף (16) עליה ועודף ובעניין שאמרת מלכת שבא לשלמה אשרי (17) אנשיך אשרי עבדיך כול' אם טוב בעיני השר לנהוג עמי (18) די אושר מנחגיו למען שאשוב מנוכח הדרתו שיש ושמה (19) ואני נחין ללכת אל זקני שהוא חולה יעשה ביקרו' הקדוש (20) ברוך הוא יכפיל שכרו' ועל בני נילו יגבירו' ויקיים שיברו' (21) וישמרו וינצרו לעד ושלום כבודו ירבה לנצח

קמון עבדיו משה הסופר ביד יצחק החבר בסנ גרז ביד

שלמה החבר בס גרז ביד מאיר ראש ישיבת נאון יעקב⁶

תנצבה

T.-S. 8 J 8⁶ contains a document which is signed among others by [משה הסופר] ברבי יצחק החבר ברבי שלמה החבר ברבי מאיר נאון [י]ע[קב] and עלי החבר ברבי עמרם תנצבה

(b) [T.-S. 8 J 14²⁴].

וליה⁷ שלמה בן מאיר ראש הסדר

בן מאיר ראש ישיבת נאון יעקב

שלום כנלי נהר פרת' וישועות כבן פורת⁸ וישע

מתעורר כמבית לחם אפרת⁹ עם שאר כל

5 האמונים יהיו נא נקבצים . . . (6) יהיו נא זר ונזר וכתר ועטרה

(7) לבב גר קרש מלי ורב אברהם כהנא (8) שר העדה

פאר הכהנה ה[נ]אור (9) בחכמה האושר בתשיה יהי צור בעזרו

(10) בן כב גר [קר] מר ורב יצ[חק] זקן (11) הקהלות זל וכו'

¹ Now also printed by Poznański, *Schwarz-Festschrift*, p. 476.

² אותך =

³ From בכה, all that are in tears and in want.

⁴ 1 Kings 10. 8.

⁵ = סברו 'his hope'.

⁶ T.-S. 10 H 3, fols. 2-5, are written by Isaac b. Solomon Haber נאון. 'Grandson' (נין) may refer to Isaac. Hence the copyist is identical with Isaac the father of Moses Hassofer.

⁷ His friend (וְיָסֵד).

⁸ Joseph, Gen. 49. 22.

⁹ David, a native of Bethlchem, 1 Sam. 17. 12.

The above data establish the fact that this Meir Gaon was Ben Meir's son, and not his father. The great grandson of our Meir, Moses Hassopher, asks for support from Abū Sa'ad b. Sahl. As was shown above (vol. I, pp. 76 ff.), this benefactor wielded great power in the Egyptian court from about 1030-48 (see also *infra*, p. 73, note 1). When Moses wrote his epistle, his grandfather, most likely the paternal one, Solomon the Haber, was still alive (l. 19). This precludes at once his identification with Ben Meir of 921. But this Ben Meir's grandson, Solomon Haber, could quite well have been alive about 1030. Our Moses Hassopher also signs a document together with 'Āli the Haber b. 'Amram. The last scholar was the head of the Palestinian community of Fustāt after the death of Ephraim b. Shemarya (see vol. I, p. 203). A brother of Moses Hassopher was probably Solomon b. Isaac, 'a grandson of Meir Gaon', who was a member of the Bet-Dīn of Tarābulus al-Shām (see about this community, vol. I, p. 72 f.) T.-S. 10 J 26⁸ being a document, dated Sivan(?) 4839 A.M. = 1079 C.E. מותבה ב[מר]אבלם [אל]שאם שעל חוק הים הגדול מותבה, is signed by Yehudah Hakkohen b. Nathan, Abraham b. צאלח, X. Kohen b. Aaron, Naḥum b. Yannai (יניי), Solomon b. Ḥalfon and משפר b. Ṣadaḡah. The testatum of the Bet-Dīn is signed by בר צאלח [נא]ן. ברבי יצחק נין מאיר נא[ן]. יבחר החבר, [יע]קב בר יוסף נע' Solomon b. Isaac was probably president of the court, as his signature is appended first. He must have been several years younger than his brother Moses Hassopher, because he bore already his grandfather's name, Solomon. His birth must have taken place some time after the date of the above epistle to Abū Sa'ad b. Sahl.

T.-S. 10 J 26⁶ contains a document (very damaged, right-hand side as well as top are torn off) which seems to have been signed by Isaac the Haber, the grandson of Meir Gaon. The signature reads

... וק החבר הראש נין מאיר גאון זל

... בר יאיר השופט נע ער

The first letter of line 1 seems to be the remainder of the יצח in קח [יצח]. The name of the witness was probably [אברהם], because a document (T.-S. 28. 6), dated 1079 C.E. at Fustāt, mentions יאיר בר אברהם בר יאיר השופט. Thus the time of Jair II fits in with that of Moses Hassopher the son of Isaac the Haber. Accordingly Abraham b. Jair the judge and Isaac the Haber could very well have been contemporaries. In the

first-mentioned fragment the following names occur: סִיירִי הַחֲבֵר^{??} (l. 1) אלפאצל שֶׁצֶ, (l. 2) אבי אלחסין בן אלאנדלסין, (l. 5) עלון אלצהרשתי שֶׁצֶ, (l. 10) אבו כלף צאחב מולאי אלשיך אלגליל אבו סעד.

A grandson of Meir Gaon was Meir Rosh Hasseder, who probably resided in Egypt. His son Solomon corresponded with Abraham Hakkohen, b. Isaac (b. Furāt); the highly-influential physician in the time of Solomon b. Yehudah (see vol. I, p. 84 ff.). The Gaon in a letter (printed in A. B. 53, end) also mentions Solomon b. Meir as one of the opponents of Ephraim b. Shemarya. Very likely the poem printed by Mr. Adler is by this Solomon b. Meir Rosh Hasseder.

(10) To return to the Memorial List D, Meir Gaon mentioned therein is undoubtedly identical with Ben Meir's son, dealt with under 9. As his father was Yehuda Gaon, we now learn for the first time Ben Meir's proper name. Yehuda's forefathers were Meir and Moses. Now according to our list between Yehuda Gaon (= Ben Meir, 921) and Joshiiah Gaon (II), evidently the Gaon of 1015, there are mentioned five generations. Within this period the dignity was also held by Joseph Hakkohen and his son Samuel¹ (vol. I, p. 66). Accordingly, including Yehuda Gaon and Joshiiah Gaon (II); we shall have in less than a century nine Geonim. This number is obviously excessive for the usual average assigned to a generation. In my view the list D is incorrect also in the genealogy of Yehuda Gaon—Abraham Gaon. While the first two names, Yehuda and Meir, are well established, Moses Gaon has crept in by mistake. He is the grandfather of Ben Meir (= Yehuda). Aaron Gaon (I) should be placed between Abraham and Joshiiah (II) in agreement with list A. Joshiiah Gaon (I) should be removed altogether. There really existed only one Joshiiah Gaon, the grandson of Abraham Gaon, whom we found in office in 1015–20.²

We are thus able to construe the following genealogy of Ben Meir's family:

¹ Whether his son Yosē was in turn Gaon, is questionable (see vol. I, p. 66).

² The above investigations dispose of Marmorstein's remarks (*J. Q. R.*, N. S., VIII, 3 ff.) which need not be refuted here in detail (see also my remarks, *ibid.*, IX, 409 ff.).

16. [Vol. I, pp. 66-70.]

I.

Data concerning the priestly Geonim Joseph, Samuel, and Yosē (?).

(1) A fragment Adler (a loose leaf in no. 2805, very damaged) has the following signatures:

אהרן הכהן הר' בח' נין גאון
שמואל הכהן הנ' בח' ביר
אל' ישמ' רו
[יום] ה' הכהן [ראש יש'] יבת גאון יעקב [ביר]

Over Aaron's signature there are some illegible letters. The ה' in Joseph is not certain, but can hardly be anything else. Apparently we have here the signature of Joseph Hakkohen Gaon. His son Samuel, the later Gaon, was then still 'Third'. The letters beneath his signature = אל' ישמרו refer to ביר', i.e. his father Joseph. It is doubtful whether Aaron Hakkohen the 'Fourth' is a grandson (or son, see A. C. 25, I, ll. 6 and 8) of our Joseph Gaon or of another Gaon who was also a priest.

(2) T.-S. Box K 6 contains two paper leaves, consisting of several Memorial Lists, from which the following lines are given here:

(fol. 1) אלתרחים לבית אלשומר¹ בכת אלריים אבו נצר | דוכרן טב לזכר
נאוני ישראל עד כג' אדוננו שלמה ראש ישיבת | גאון יעקב וחמודו רבנו אברהם
הרביעי בחבורה | ועוד דוכרן טב לזכר הכתנים הנאונים עד כג' אדוננו | שמואל
הכהן ראש ישיבת גאון יעקב וחמודו יוסי הכהן | ראש ישיבת גאון יעקב ועוד
דוכרן טב משפחת | השרים עד כג' מנשה הלוי השר ראש הקהלות |
וחמודו מבורך² | וכג' אלעזר הלוי וחמודו מנשה הלוי | ועוד דוכרן טב עד כג'
מרנו ורבנו אברהם הדיין | וחמודו יעקב השר הנכבד ראש הקהלות | וחמודו
אברהם השר הנכבד ואחיו יצחק השר | ורבנא יוסף וחמודו אברהם הבחור |
והחיים והשלום לשני האחים יעקב ויצחק ושני חמודיו | בית בן פצלן איוב ויוסף
אפרים עזריה אפרים אלוף | הבינות שלמה אלוף הבינות.

(3) This Memorial List, belonging to 'the house of the super-intendent'² (אלשומר), perhaps this official had a synagogue at his residence where the list was recited on Sabbaths and Festivals, especially on the Day of Atonement), and written by the Rāis Abu Naṣr, included Solomon Gaon (b. Yehuda) and his son Abraham the 'Fourth' (see above, A. A. 5, end), and also the priestly Geonim Samuel and his son Yosē. As we know of no other Samuel Hakkohen Gaon but the son of

¹ This word is traced over another word which is illegible.

² About this title see vol. I, p. 270.

Joseph Gaon, he is probably meant here. Yet he ought to have been mentioned before Solomon b. Yehuda, whom he preceded in the office at least thirty years before. Of Yosē Gaon nothing further is known. The 'head of the congregation', Menasse Hallevi, is also unknown. El'azar Hallevi was probably his brother. Another unknown family of consequence was that of Abraham Dayan, whose son Jacob was also 'head of the congregations', probably in Fustāṭ. The latter was probably the father of Abraham, Isaac, and Joseph. The latter's three sons in turn were Abraham, who died a bachelor, Jacob and Isaac, who were still alive when the list was drawn up. Isaac's two sons are also mentioned anonymously.

The next item in the Memorial List deals with the house of Faḍlān. In another list (published by Pozn., *R.É.J.*, LXXI, 72, ll. 16-18) we read: בית פצלן ישראלים איוב וחמודו חסדאי השר הגדול הירושלמי וחמו: עוריהו רח ובנ[?] (החכ והנ[?]) וחמ[?] אפרים הח והנ וחמ[?] עוריהו הח והנ וח[?] אפרים הבחור וכלל. In our list evidently the genealogy of another son of Job is given, viz. Joseph, whose lineal descendants are enumerated without the indication of חמודו. We thus have Job-Joseph-Ephraim-'Azaryah-Ephraim Alluf-Solomon Alluf (this title אלוף הביתות was held also by the Nagid Meborak and others, see vol. I, p. 278 f.).

[Vol. I, pp. 67-9.]

II.

Concerning Joseph ibn Abitur.

[MS. Adler 4009, two joined paper leaves, square writing. Now printed by Dr. Marmorstein, *R.É.J.*, LXX, 1920, pp. 101 ff. The text has been carelessly edited. See my corrections, *ibid.*, LXXI, pp. 110-12.]

[Vol. I, pp. 69-70.]

III.

Oxford MS. Heb. e. 76, fol. 50, recto, very damaged at right-hand side, contains the following poems. The lines run on:

בשם אל רס[אלה] רבי יוסף בן שמנאש רוח יי' תניחנו לאהל אנדלוס
א[ם] בעת צרה ידו קצרה ולאלהים אקרא ושם היה יי':¹
עלי... אלהים ילוני חיים הנה ימים באים נאום יי':²
מתי בר... וא[ו]חי שנאתם³ ולי גירשתם⁴ וחביתי ליי':⁵

¹ Cp. Exod. 35. 10.

² Probably referring to Amos 8. 11.

³ MS. שניתם.

⁴ MS. גירשתים. Cp. Judges 11. 7.

⁵ Isa. 8. 17.

5 יחרי ועלי התקבצתם באחרי וגתתם [תשיב] להם גמול יי:
 ואמרת ל[גפ]שי יי:
 בלבס ב[יג]י ובינ[יב]ם ישפוט יי:²
 ת עלי גזירות קשות [ב]או [יי]:
 לפני אלוה אילותי והיא בעזרתתי [השב גמול]לם יי:³
 אלנאב מן בן קלימא 10
 [תה] וממונם ביד זרים מסרתה ולע[ש]ות הרע [בחרתה] יי:
 ולשון רע סיפרתה ביד אותם [מסרתה] ורשע גמתה ודיברתה על חלק יי:⁴
 קטו [ע]שיתה [וישר] העויתה כל זאת עשיתה וגמתה אין רוא[ה] יי:⁵
 שרתה כאחר⁶ ונחשבתה כמו זר וגמתה⁷ ב דבר יי:
 15 בידך היו עלי וקיבלת[ה] שוח[ר] ביאים אש [יי]:
 [ודברי] תורה עברתה ומאחרי יי סרתה [י]יי:⁷

[Vol. I, p. 68.]

IV.

Concerning Abraham Hakkohen b. Joseph Gaon.

MS. Adler 223, from which Dr. Marmorstein printed extracts in three different places (*Z.D.M.G.*, LXVII, 641-2, *J.Q.R.*, N. S., IV, 623-4, and *R.É.J.*, LXVIII, 42-4) in an unscientific manner, should be discussed here. It consists of four leaves; from the binding it is impossible to ascertain whether they were originally joined or detached. Leaves 2 and 4 are of the same ink and handwriting. The number of lines on each page is 21 (fol. 4, recto and verso, fol. 2, verso); fol. 2, recto, has 18 lines, but between lines 3 and 4 there is a blank space of 3 lines, since with line 4 a new composition begins.

Leaves 1 and 3 are in paler ink. The number of lines is 19 (fol. 1, r. and v., fol. 3, r.; fol. 3, v., has 20 lines). Several words have Babylonian and also Tiberian vowel-points; אָחֵר (fol. 1, r., and 3, r.) occurs before new letters, whereas in fol. 2, v., אַחֵר has no vowel signs. It is, therefore, questionable whether fols. 2 and 4 are by the same person who

¹ Lam. 3. 64.² Cp. Gen. 16. 5, 1 Sam. 24. 13.³ Cp. Ps. 28. 4.⁴ I. e. Israel, cp. Deut. 32. 9.⁵ Cp. Ezek. 8. 12.

⁶ Perhaps the meaning is you have turned aside (taking שָׁרְתָה = סָרְתָה) like Aḥer, i. e. Elisha b. Abuyah, though the rhyme separates the words. Likewise in the next phrase 'and art regarded as a stranger'.

⁷ This strophe ends in the manuscript in the middle of the line. A few more letters are preserved. Evidently the poem is incomplete.

wrote fols. 1 and 3. The manuscript is wrongly bound; fol. 1 is the continuation of fol. 3, while fol. 2 follows fol. 4.

Fol. 2, r., begins: (1) עיניכם וחוסו על [ענייכם ורחמו ע]ל [אחיכם] וחמלו (2) על [ח]כמ[יכם] החשובים כפי . . . ועיניהם (3) תליות לחסדי יי וחסדיכם (4) בשם אל רם: תאליף ר אברהם הכהן ה[צע] בחבורת (5) סנהדרין גדולה (6) בן [כנ] מרז יוסף ראש ישיבת ארץ (7) ישר נע סגולת האיגרות Then follow specimens of letters in heavy Paitānic style.

Of more interest are fols. 3 and 1, containing again specimens of letters from the Rabbinite community of Jerusalem and from the head of the local academy. Fol. 3, r.: . . . (2) לאחים נעימים (3) שלימים (4) ומכניזו אנו דרי עיר קדוש יי חבנה ותכונן כת (6) הרבנים תורת¹ הכנסיה שומרי תיקונים (7) אבינו א[ד]ם בכורי דלים גדועי קרן [דח]ופי (8) מדרך הדופי מצב וועותי מהלך זנחתי (9) שלום חשובים כמתים טרופים כפירים יקושי (10) מלכה (מהלך ר) כשולי צהר לבושי קדרות ממושכים (11) ממורטים נשוכי נשה סגורי כלאי סגופי סורר (12) עשוקי מעבור פרוצי פירות צלולי עומק (13) קמולי קהלי רצוצי רועץ שלולי שורד תעובי (14) כל גוי יתר הפליטה הפקטה מ . . . (15) הממושכה וממורטה אחר (16) אל הק[ה]לות הקדושות אשר בחמת ורקת (17) יושבות . . . (fol. 3, v., l. 15) ישאו חשבוני ונדיבני וחקקים בלכבינו שלום (16) לאין קץ ממנו ומסמוכי ישיבתנו וזקני (17) מושבינו והסרים אל מיטמעתינו כי בחדר (18) מעווינו אנו נהוגים וברח[מי] מחוננינו (19) אנו נהולים ובצל סתר מ[רחמי]נו אנו יושבים (20) יהי שמו מבורך בגדולה ומרומם על כל (fol. 1, r., l. 1) ברכה ותהלה אחרי אל כל המון הקהלות (2) הקדושות הנאהבות אשר בצוען . . .

That Abraham Hakkohen b. Joseph Gaon composed all these letters is far from certain. The above examination of the manuscript tends to the reverse conclusion. It is also doubtful whether the sad condition of the Jerusalem community, as described in the alphabetical composition (fol. 3, r., ll. 7-14), is a true reflex of the actual state of things in Jerusalem or merely an embellishment to meet the requirements of the alphabet. Though there is no doubt that the congregation in the Holy City was greatly dependent on outside support (see vol. I, pp. 162 ff.). Altogether it is questionable whether these compositions ever served for epistles to the mentioned communities of Aleppo, Tiberias, and Fustāṭ. They may have been the exercise of a tiro in the art of writing. The only definite detail we gather is that a son of Joseph Hakkohen, Gaon of Palestine, Abraham, was the author of a letter-writer in heavy Paitānic style.

¹ See *infra*, p. 75, note 1.

17. [Vol. I, p. 70.]

The Gaonic Family of Ebyatar Hakkohen.

The genealogy of Ebyatar Hakkohen is preserved in a Memorial List published by Pozn. (*R.É.J.*, LI, 53) from Or. 5549. It is now fully reprinted in the Rev. Margoliouth's *Catalogue*, III (1915), 561^b-2^a. Of the Geonim mentioned therein only one, Maṣliāḥ, held this office in Egypt. His father, Solomon, probably occupied the Gaonate in Ḥadrak (Damascus), as has been shown in vol. I, p. 196. But Pozn. (*Babyl. Geonim*, 101-2), unable to fix the first three names of the list, Elijah, Solomon, and Menaḥem, in his scheme of Palestinian Geonim, makes them to have held office in Egypt after the overthrow of the Nasi David b. Daniel b. Azarya. Pozn. adduces no proofs for this assumption.

We are able to print two new lists which have the advantage of indicating the genealogy from son to father. One is in Or. 5557 A, fol. 7, verso, in faded handwriting, while the other is to be found in Oxford MS. Heb. c. 50, fol. 11. We shall place the three lists side by side for the sake of comparison, indicating A for Or. 5549, B for Or. 5557 A, and C for Oxford MS. Heb. c. 50.

It should be noted that A, though headed 'principals of the schools', includes also names of people that were no Geonim. Ebyatar's son, Elijah (l. 10), must have died when only 'Fourth'. Yehoseph (l. 6) was only 'Father' (Bet-dīn = Ab-Bet-Dīn), while Mordecai (l. 5) evidently held no office. In C, Joseph (ll. 6-8), the son of Solomon Hakkohen, and the brother of Elijah, is styled Rosh Yeshiba. This agrees with *Megillat Ebyatar* (*J.Q.R.*, XIV, 458, l. 8, where he is styled Gaon (בימי יוסף הכהן ואליהו הכהן שני גאונים). But in another Memorial List (*J.Q.R.*, N. S., I, 48, ll. 6-7) he is mentioned as Ab (ואחיו יהוסף אב) (בית דין שלכל ישראל). This is more correct, as his own son, Solomon, styles him only as such (see vol. I, p. 187, note 2). Likewise Elijah Hakkohen, when already Ab, mentions his *late* brother Joseph as Ab only, as we read in T.-S. 12. 775, which is a letter from Elijah to X. ביר שריה . . . הנאמן לבית דין הגדול (there is a blank space for the name) והגיענו בעת זה אסיפת רבינו זכריהו. . . וגלל טורים אלו כי מובילם שמו יבין ביר' דייד ז'ל ביר שלמה החבר זצ'ל כתב לו רבינו יוסף אב אחינו זצ'ל אל ר' זכריהו כתב בזהוב ולא נתן לו כלום כדברו ואמר כי יש לו עידים לשם יעיין הנאמן נט' רח' בבל עסקיו ויבא כתבו בכל צרכיו וחפציו.

A

ראש ישיבות

ה של גולה י

אלהו הכהן ראש ישיבת גאון יעקב

ושלמה ראש הישיבה שלגולה

ומנחם ראש ישיבה שלגולה

5 ומרדכי² כהנא רבה

ויהוסף הכהן בית דין כהן צדק

ושלמה הכהן ראש ישיבת גאון יעקב

ואלהו הכהן ראש ישיבת גאון יעקב

ואביתר הכהן ראש ישיבת גאון יעקב

10 וחמורו אלהו הכהן הרביעי בחבורה

ושלמה הכהן ראש ישיבת גאון יעקב

ומצליח הכהן ראש ישיבת גאון יעקב

B

בית אלהו

מצליח הכהן גאון ביר שלמה גאון ביר

אלהו גאון ב[יר של]מה גאון ביר יהוסף

בית דין ביר מנחם כהנא רבה

5 ביר אלהו גאון ביר מרדכי גאון[י]

C

אלעזר הכהן השר

הנכבד החכם

והגבון ביר שלמה הכהן

סגן הכהנים הראש

5 המועלה ביישיבה בן

יהוסף הכהן הצדיק

נשיא הנהיבה ראש

הישיבה בן שלמה הכהן

ראש הישיבה נין יהוסף

10 הכהן בית דין כהן צדק

בן מרדכי הכהן ראש

ישיבה שלגולה בן

אלהו הכהן ראש

הישיבה שלגולה נכד

15 אהרן הכהן רוח יי'

הנ גו'

¹ The scribe evidently noticed his mistake; he therefore crossed through these letters and corrected them on the top.

² This is clearly the reading of the manuscript and not רבי כור as Poznański prints. The Rev. G. Margoliouth in his *Catalogue* also read 'Mordecai'.

The lists are in agreement as to the descendants of Yehoseph Hakkohen (Bet-Dīn, Kohen Šedeḳ). The divergence begins with his forefathers. All the three lists mention an Elijah Gaon (ראש ישיבה של נולה). A and C agree that Yehoseph was a son of Mordecai (whether Gaon or simply כהנא רבה). B and C agree that the same Yehoseph was a grandson of Elijah Hakkohen Gaon. It is difficult to ascertain which list is to be given preference. Let us hope that further Genizah finds will solve the contradictions. This much is certain, that the forefathers of Yehoseph Kohen Šedeḳ were Geonim outside Palestine (ישיבה של נולה), probably in Sura. No Gaonate existed in Egypt before the Nasi David b. Daniel (1080), as has been shown in vol. I, pp. 82, 190 f. According to A and B, Yehoseph's father (be he Menahem or Mordecai) held no office, and is simply styled כהנא רבה. He probably emigrated from Babylon to Palestine, where his son Yehoseph became Ab.

Yehoseph's son, Solomon, succeeded to the Gaonate in Palestine, and is styled ראש ישיבת נאון יעקב. His time of office was before Solomon b. Yehuda. His sons Elijah and Joseph figure in the struggle against the Nasi Daniel b. 'Azarya, as described in *Megillat Ehyatar*. But Pozn. (*l.c.*, pp. 87-8) makes their grandfather Yehoseph Bet-Dīn to have been 'Father' under Solomon b. Yehuda. After this Gaon's death, not Yehoseph Ab but his son Solomon Hakkohen, assumed the dignity (p. 91). That Yehoseph Bet-Dīn was 'Father' under Solomon b. Yehuda is mentioned nowhere. The construction of the corresponding data leads Pozn. to several difficulties. Thus, for example, when finding a signature (= מנוחתו כבוד) יוסף הכהן החבר ב"ר שלמה ראש הישיבה מ"ב (cited in *J.Q.R.*, XIX, 724, no. VII), he is forced to assume that Solomon Hakkohen, the father of Maṣliaḥ, had another son, by name Joseph (p. 109, note 1). But this Joseph is most likely the brother of Elijah, both of whom opposed Daniel b. 'Azarya when he usurped the Gaonate after Solomon b. Yehuda.

It is now possible to state definitely that Solomon Hakkohen b. Yehoseph Bet-Dīn was Gaon before Solomon b. Yehuda. Besides several data which have been discussed in vol. I, pp. 84, 100, 130-31, MS. Adler 3011, fol. 1, parchment, will be adduced here for our purpose. It contains on recto a liturgical composition, evidently a dirge. On verso there is a palimpsest, very badly preserved, which forms the end of a legal document drawn up at the court of Solomon b. Yehuda. The last seven lines can safely be reconstrued:

וכתבנו וחתמנו בערב [ב]תשעה לחוד[ש]
 שנת ארבעה אלפים ושבע מאות [ח] ות[שע]ים ושבע לציירה
 בירושלים עיר [ה]קדש תבנה בקרוב להיות לזכו ולראיה [ביר]

טאום זאת וביד יורשיה שר' וקיים
 אברהם בר מרדכי נט רח [א]ברה[ם] בן של[מה] . .
 אליהו הכהן הששי בחבורה [בן גאון ז]קל
 שלמה הצ ראש [י]שיבת [גאון יעקב בירבי]

We see thus that in 1037 c.e. Elijah Hakkohen, the son of the late Gaon (i.e. Solomon), was 'Sixth' under Solomon b. Yehuda. Eight years later, in 1045, we find him as 'Fourth' (see *J.Q.R.*, XIX, 728, top, אליהו הכהן הרביעי בחבורה). What position Elijah's brother, Joseph, then held in the school is unknown. They must have been very young when their father, Solomon Hakkohen, died. Altogether his period of office was very short, a few years between 1020–1025. So far only one letter by him has been preserved.² The question often arises when we find the signature שלמה הצ ראש ישיבת גאון יעקב בירבי whether Solomon Hakkohen or Solomon b. Yehuda are meant. But in most cases the handwriting of the fragments decide in favour of the latter. And generally it may moreover be assumed that Solomon Hakkohen would have indicated his priesthood in his signature, just as we find in the case of his descendants. Solomon b. Yehuda, who was then 'Father', succeeded Solomon Hakkohen to the dignity (about 1025). After his death in 1051 (see vol. I, p. 75), the ordinary course would have been for one of the sons of the former Gaon, Solomon Hakkohen, to assume the presidency of the school. But Daniel b. 'Azarya, the Nasi, forestalled

¹ שריד = .

² Bodl. 2874²⁷ is headed [שלמה הכהן ראש ישיבת גאון יעקב בירבי supply]. Solomon b. Yehuda invariably signs at the end of his letters, whereas the descendants of Solomon Hakkohen Ebyatar, Solomon and his son Maṣliāḥ head their signatures (*infra*, A. C. 26^a, A. C. 29, A. D. 14). An epistle from Elijah Hakkohen, Solomon Gaon's son, when already head of the school has not been preserved; (in A. B. 21, when writing to Ephraim b. Shemarya he signs after the letter, but he was then only Ab). We may assume that the Geonim of this priestly family headed their signatures just as Josiah Gaon did. The above fragment is addressed למורי אפרים התלמיד למוז' אפרים החכם והנבון] Evidently Ephraim wrote an epistle on behalf of an Abraham whom the Gaon also cherished and whose father he seems to have known. Perhaps Abraham b. Sahlān is meant here. Certain prisoners are mentioned (חבושים, אסורים), and also בעד אוחבו רבנא אברהם (21) . . . כי כבן היה חשוב בלבי ואביו (22) רבנא ישראל ראש. In the latter case, if we supply [ישיבה], then probably Israel Hakkohen b. Samuel b. Hofni is meant. As I have shown elsewhere (*J.Q.R.*, N. S., XI, 414 ff.), he was at the head of the Sura school from 1018 to 1033 c.e.

them. Joseph, Elijah's brother, was never Gaon. He died in 1053, two years after Solomon b. Yehuda. Elijah thereupon became 'Father'. He came to some sort of an agreement with Daniel b. 'Azarya. A document of 1057 speaks of the latter as Gaon, and of Elijah as Ab-Bet-Din (*J.Q.R.*, XIV, 484). On the death of Daniel in 1062 C.E., Elijah assumed the dignity of Gaon, held by his father about forty years previously.

To sum up, the ancestors of Yehoseph Bet-Din, namely Elijah and Mordecai (or *vice versa*, or Mehaḥem, Solomon, and Elijah), were Geonim in the Diaspora (גולה), but not in Palestine. Probably they resided in Sura in the period of vacancy between Sa'adya and Samuel b. Ḥofni. The position of the academy there was then very precarious, and little is known of its history. A descendant of Sura Geonim prior to Samuel b. Ḥofni, viz. Yehoseph Hakkohen, became 'Father' of the Palestinian school about the year 1000. A son of his, Solomon, occupied the Gaonate before Solomon b. Yehuda, and probably after Joshiyah Gaon, between 1020-1025.

18. [Vol. I, p. 71.]

Nos. 18-21. *Letters from Joshiyah Gaon.*

[T.-S. 13 J 14¹⁰, paper, square writing, verso blank.]

(recto)

יאשיהו ראש ישיבת נאון יעקב בירבי

Begins (l. 1) שלום אאפידה אל קהל ועדה נחלת חמדה [ע]ם ישראל (l. 1) with a long exordium, from which it appears that the community lived outside Palestine, most probably in Egypt, since the letter was found in the Cairo Genizah. The Gaon writes: יהי להם (i.e. God) הומה ביום נחמה חוות ירושלימה ועליה שבעת שמימה יושעם וירעים ולארצו ישעשעם ובמנוחות ירגיעם ועוד אל יגיעם (ll. 3-4) . . . יקבץ המונם אל עיר מבוננה יכנס נדחים רעים ואחיים בשאנן מבטחים (ll. 6-7) . . . (9) ינחילם אל ארמתו אל ארצו ואל נחלתו ויראם שבינתו באהבתו ויראתו . . . (12) ויארץ שנותם ויענן נפשותם בארצם ובארמתם.

The chief interest of the letter begins with the last two words of l. 12: המה השרים.

הנענים והחורים והגזברים והסופרים אנשי נרבות דבִי¹ מחשבות נקיי לבבות מרחיקי תועבות ומרבים טובות השרים בכבודם והוקנים בהודם והתנרים והסוחרים בהתועדם עוזרי עמנו מבברי מקומם להרחיב

¹ זבי, Aramaic, דבי.

15 עמם' במקום ניהומם' עורו ויתעוררו' ורע הסירו' ורחקו מחלקות' איש מרבה בצע מעשקות' ולבו וכליותיו ריקות' מיראת השם רחוקות' המתחזק כורע' והוא גרוע' ובתעבותיו פרוע' המבקש לא לוי' והשקר צילוי' ¹ והחמס פעלוי' ותועבות אצלו' המרבה כתבים' אל יתירים ורבים שקרים וכזבים' וירם לבבו ואל אל נבה לבו' ושלף לפגיו חרביו' אל צאן מרעיתו ועם קרובו: המראה גאותו וגאונו' והשמיע קול שאתו ולא זכר קונו' עוקרו ממעונו' המתאזיר בניירות' להלעט מרירות' ולא זכר אזהרות' קללות וארירות' חלא התועיבות עמו' לילו ויומו' וטמא במ עצמו' מיום היותו ועד תומו: 20 הלא גופו מטמא' ונאמו מרמה' וכזבותו גר[מ]ה' הכל בריא' ושמא' הלא שוחר מקחו' ולבצע נט[ו]יה רוחו' [ו]לא זכר גותו' ² ביום הגרת שיחו: והוסיף על תועבותיו' שטיית אורחותיו' למשנא רתותיו' והלך במדותיו' ופיו הודה ברוב שפתיו' כי הוא יודיע רתותיו' ³ ידע כי חציים יזרוהו' ממזרח יזלוהו' ומ[מ]ע[ר]ב יארבוהו' חתן ששך אחר דורות הרבה נמשך וחדל לשיאורו אחר שבעה 25 עשר דורות מכת מלכים מקורו' ואיך מדורות חמשה' בני ערלה ובושה' שניים מהם י[ר]שו קרושה. וזה מהם נעשה באושה' ⁴ ידע מכל מקום יקיפו' חרון צור וזעפו' ויתנחם בסופו' וכאשר בא לשנות רתות' בברית כרותות' ובדיפתרים הרוטות וחרותות' ומעשיו שנואים' גלויים וגראים' ונתאזר בנא[ו]ה' ולא קיבל מוסר' ומדרך טוב סרי' ומכל נחסר' וקיבל משוטים' מירא' ⁵ יי נמים ובנכילות נחויטים' [ורב] דיו' ⁶ וקטטים' ומצוה לשנאותו כב' יראת יי' שנאת רע גאה וג' ⁷ וכ' הלא משנאיך יי' אשנא וג' ⁸ 30 וכ' חכם ירא וסר מרע וג' ⁹ וכ' ואולים אולת' ¹⁰ וג' וכ' אולת אדם תסלף דרכו וג' ¹¹

¹ Read צלו.

² He that drew him out (from the womb, see Ps. 22, 10), i. e. his Creator.

³ The Gaon refers here to 'Anan, the knowledge of whose teachings has been admitted by the person attacked in this letter.

⁴ See Note (p. 68).

⁵ Read מיראת.

⁶ And he used (up) much ink for his lampoons. But read perhaps דין.

⁷ Prov. 8, 13.

⁸ Ps. 139, 21.

⁹ rov. 14, 16.

¹⁰ Prov. 16, 22. Read אולים.

¹¹ Prov. 19, 3.

ואתם אחינו עזרו האמת ודחו השקר והתאזרו באמת [א]מת מארץ תצמח
 וג' ¹ המקום
 יצילכם ויצילינו ואתם תדע שנ' והאספוף אשר בקרבנו וג' ² ובן מצרי צור
 חריף ונדיף ³ ולא ⁴

Note.

Evidently the person attacked here was of the Davidic family, a descendant of Bustanai, who is styled *חתן ששך* 'the son-in-law of (the king of) Babylon' (Jer. 25. 26; 51. 41). As is well-known, Bustanai married the daughter of Khusrau, the last king of Persia (cp. Graetz, V⁴, 124 and 433-4). From the interesting fragment in *Sa'adyana*, XXXVI (*J. Q. R.*, XIV, 244, l. 10 ff.) we know that Bustanai had three sons from the princess, while another Jewish wife bore him two male children. A dispute arose after the Exilarch's death whether the children from the Persian princess should be regarded as Jews. Ultimately they were declared as legitimate children. Yet even centuries later the descendants of these sons of Bustanai were discredited. Thus Sherira, in claiming Davidic origin for his family, is anxious to add *ולא מבני בסתנאי אנחנא וכי* (Letter, ed. Neubauer, 33). Moreover, two Genizah fragments (printed in *J. Q. R.*, XIV, 304 ff. and XX, 212 ff.), also reveal hostility to Bustanai's descendants. From the daughter of Khusrau, it is stated, originated 'Anan, Bo'as (i. e. the father of the Karaite Nasi David, one of the foremost early Karaite scholars, about the beginning of the tenth century, see about him Poznański, *J. Q. R.*, XX, 226-8), and the family of Zakkai (i. e. the well-known Exilarch David b. Zakkai). The 'sons of Bo'as' sided in Bagdad with Sa'adya during his conflict with the Exilarch. Thus we read in the pamphlet of Khalaf b. Sarjado (in Harkavy, *Studien u. Mitteilungen*, V, 227, l. 8 ff., see Geiger's *Jüd. Zeitschrift*, X, 174) *ויתחברו אליו (אל סעדיה) זקן פסילות . . . וכסיל*

ויתחברו אליו (אל סעדיה) זקן פסילות . . . וכסיל. Joshiah Gaon חרשים וילדי זונה הם בני בעז בהוראתם ובני הש[פ]ת[ו]ת . . . in our letter (l. 24 ff.) also speaks of 'five generations, sons of uncircumcision and shame, two of whom only inherited sanctity', i. e. two only of Bustanai's five sons had a Jewish mother. The person attacked sprang up 'from the royal princess' (*מבת מלכים*), i. e. Khusrau's daughter. Joshiah mentions seventeen generations from Bustanai (*חתן ששך*) to his own time. Perhaps the opponent of the Gaon was a member of the family of the Babylonian Exilarchs who settled in Palestine or in Egypt and, in the capacity of Nasi, attempted to usurp the authority wielded by the head of the academy. But his name cannot be ascertained.

Entirely misunderstanding this Genizah letter, Dr. Marmorstein (*Theologisch Tijdschrift*, LII (1918), p. 104 ff.), makes the person attacked by the Gaon to have been a priest and a member of the sect from whose midst Schechter's Zadokite Fragment emanated! The 'seventeen generations' are $17 \times 50 (= 850)$ years from El'azar b. 'Azarya (*sic*). Dr. Marmorstein's remarks are the result of utter confusion, incorrect quotations from our fragment and useless deductions. It is inexplicable

¹ Ps. 85. 12.

² Read והאספוף, Num. 11. 4.

³ Cp. Lev. 24. 10 ff.

⁴ The letter must have been concluded on another leaf which has not been preserved.

to me where he discovered the struggle about the Gaonate between the members of the Davidic family (i. e. the Ben Meir family) and the priestly scholars in the tenth and at the beginning of the eleventh centuries. We have seen (above, p. 53; cp. also vol. I, pp. 66, 71) that Josiah Ab (of the Ben Meir family) was under Joseph Hakkohen Gaon, while the Ab under Josiah Gaon, the writer of our very fragment, was Hiananya Hakkohen (probably the son of the Gaon Samuel Hakkohen). There is not the least evidence for this supposed rivalry between these families. Moreover, it is unthinkable that the priestly Geonim, like Joseph and his son Samuel, deviated from Rabbinic Judaism towards the standpoint taken up by the Zadokite sectarians. Would such people as Sherira, Hai, and Joseph ibn Abitur have been their correspondents? That the כת הצלע are the Zadokite sect is another of Dr. Marmorstein's statements that hardly need refutation. The passage in *Megillat Ebyatar* (*J. Q. R.*, XIV, 458, l. 9) ויתחוק בכח הצלע (which Dr. Marmorstein himself quotes, note 72), tells us that Daniel b. 'Azarya had their support in Jerusalem against Elijah and Joseph the sons of the Gaon Solomon Hakkohen. Thus these very sectarians supported a member of the Davidic family against the descendants of Aaron! But, as shown in vol. I, p. 275, the Karaites were dubbed by their opponents as כת הצלע; these sectaries were powerful in the Holy City and took a share in the making and unmaking of Geonim. Likewise the person attacked here by Josiah Gaon, had a leaning towards Karaism, as shown above. In fine, our fragment has not the slightest bearing on the sectarians of the Zadokite Fragment. (Other quotations from manuscripts in Dr. Marmorstein's article cannot be discussed here.)

19. [Vol. I, pp. 71-2.]

[T.-S. 13 J 26¹⁵, paper, size 30 × 19.5 cm., cursive writing, left-hand side torn.]

Address (verso)

אל אחינו קהל דמיאט הי כפתור¹ ובית דין הזקנים ישמרם צור

(recto)

י[א]שיהו ראש ישיבת נאון יעק[ב] בירבי

שלום בכל מסעדינו וברכות בכל סומכיהם וש[לום בכל]

עת ורחמים בכל זמן ושם טוב בכל דור ואחר[ית טובה]

ושלום לאחינ[ו] הם] הקהל הדורים באי כפתור^{הקדוש} היא [עיר]

5 דמיאט¹ בראש כבוד גד קד מר וד עמרם בית דין הממ[ח]ה

¹ Another name for Damiatta is חנס. MS. Adler 2747 has in a fragment, ומלך על נא אמן ואיחוס (ואי חנס r.) ואי כפתור ושפריר; *Megillat Ebyatar*, (*J. Q. R.*, XIV, p. 460, l. 17, and *ibid.*, note 3, a document dated 1106, נחל מצרים הקרוי נילוס. We hear of the Damiatta community in 989 c.e. Bodl. 2805^{a-b} are really two halves of one document that has been cut across its

whole length. We quote here a few lines. The strokes indicate where the document was cut. (1) מה שהיה בפנינו אנו הזקנים החתומים למטה מהשטר הזה (2) בשני בשבת בשבעה ימים בחדש תשרי (3) שנת ארבעת אלפים ושבע מאות וחמשים שנה לא'עולם בחנם מצרים באו לפנינו סהל וחוסין בני (4) יהודה הנפטר נז קובלים על זה נטירא הכהן בר טלוביה ממדינת נציבין מחמת עזבון אביהם זה (5) יהודה הנפטר נז ואמרו אילו זה סהל וחוסין בני יהודה נז כי אבינו נפטר לבית עלמיה כנוירת שמים (6) והניח אצל זה נטירא בר טוביה אלף כסף ושלש מאות כסף ועשרים כסף ואנו חובעים עזבון אבינו (7) מזה נטירא שמענו דבריהם אילו היורשים ושינרנו אחר זה נטירא ובא לפני הזקנים ופייסוהו בדברים (8) ואמרו לזה נטירא בר טוביה הזקנים אחינו הזהר בעצמך שמא תענש מאילו היתומים והציל את (9) נפשך מיום הדין ומאחר שפייסוהו הזקנים ונועדו עמהם הורה לפני הזקנים וכו' We find here this Netirah b. Tobias of Nisibis living in Damietta and holding a deposit of 1320 Dirhems (כסף; the Dīnār is usually called **זהוב**) belonging to the heirs of the late Yehuda.

¹ Deut. 1, 11.

20. [Vol. I, p. 72.]

[T.-S. 12. 16 contains a letter with the superscription (recto) יאשיהו (the second line is evidently the corrected form) רִאשׁ ישיבת נאון יעקוב בִּי | יאשיהו ראש ישיבת נאון יעקב בִּרְבִּי . . . (l. 3) . . . השופט בן ד' סעדיה | השופט נֶעַ וְשֶׁאֵר הַזִּקְנִים וְהַקָּהָל אֲשֶׁר בִּרְפָּח . . . Cp. also Worman, *J.Q.R.*, XIX, 731, no. xxx. In vol. XVIII, 14, note 6, Worman cites the very same fragment as evidence for a supposed Josiah Gaon in Egypt (!).]

Verso contains in small handwriting the following :

(left side, l. 1) בעריה ובבנותיה. וכל (2) סביבותיה חזניהם והמומחים שלהם (3) והפרנסים והעומדים בצרכיהם (4) ומותריהם יועדם ברכותיהם והן וחסד ימציאם (8) שאו שלום גדול ממני בלא חקה ולא קצבה (9) וברכות עד בלי די מרוב אהבה ודעו אחינו (10) כי שמכם חקוק אצלנו^{הנאה} וברכותיכם תדורות בפנינו (11) בכל עת במושבינו . . . ובכל מקום (12) ואם אולה היר ורפו הידים מחרבן הכניסיות (13) מרוב עונותינו ראוי לנו להתחזק יותר ממה האבותינו יהיו ובנו ובימינו¹ (14) שהיינו ונדע כי בימינו (15) להרס נקנו ולחרבה נקנו ולולי רחמי צורינו (16) אשר לא עזבנו אי חיים בלענוני ומפני (17) הרעה נאספו הצדיקים ונשארו דלים (18) ורקים וחסדי אחינו² נזכיר בעל כל אשר נמלנו (19) כמה שכתוב³ חסדי יי' אזכיר וג' ויאמר [אך] עמי וג' (20) בכל צרתנו (צרחם. r.) ומודים אנו לשמו על חסדיו אשר נמלנו (21) ואש ונתן (ואשר נתן read) לנו פליטה במושבות כי לא תמו חסדיו (22) וברוך יהי על כל קֶצֶב ומדה

שמו לעולם ומנמת מכתבינו אליכם אחינו (right-hand side reversed, l. 1) בער שי' מר שמואל בן צמח חזן נֶעַ הידוע בן למדקי (2) כי הוא ידוע מעודו במעשיו כאיש ובעל תורה ואוהב תורה (3) וסופר שער שלנו הוא ואצלנו ובמושבינו ונתנו לו מושב (4) אצלנו במדינת רמלה וישב עד עתה וכי יש עליו עול כבד שתי אחיות ויולדתו (5) הזקינה ובצער חולי ענונה ומכובד נטל העול שעליו (6) כתבנו לו זה הכתב מלפנינו אל כבודכם אחינו ישראל (7) שתעזרוהו ותרחיבו לנדבתכם ותפתחו ירכם (8) ותסבירו לו פנים כדי שתקבלו ברכותינו.

The letter is unfinished.

¹ These words give no proper sense and are clearly corrupt, especially האבותינו (!)

² = אלהינו.

³ Isa. 63. 7-9.

⁴ שֵׁי, 'the affair of Mar Samuel b. Šemah'.

21. [Vol. I, p. 72.]

[MS. Adler, paper, square writing.]

Address (verso)

ליקין[דינו] וזקינינו מר זר נתנאל השולחני שמרו צור
בן מר זר אהרן תנצב

(recto)

יאשיהו ראש ישיבת נאון יעקוב בירבי

(1) שלום ומס... ביו להפרוי וברכות ל... בית... (2) ושם טוב לעודדו
ואחרית טובה לאשרוי ויגדל (3) למאר יקרוי עם כלל כל הברכות לראש ר
נתנאל (4) היקיר והמכובד אשר הוא משען ומ[תמ] לבני תורה (5) וחמודו
יחיהו אל וימלא לו שאלתו בן מר זר [א]הרן (6) תנצב שם שלום גדול
ממנו בלא חקר (7) וברכות עד אין קצבה ויודע לך יקירינו כי תפילותינו
(8) וברכותינו עליך עליך¹ תמיד בירושלים וב... כים (9) בימי החגים בכלל
כל קהילות אחינו ישראל [ל]... [י] (10) אלהינו ישמע תפלתנו בערבם ובער
כל [ישראל] (11) ואתה תידע יקירינו כי אנו בטוחים על רחמ[י] (12) שמים
ועל רוב חסד אלהינו ועל נדבות אחינו (13) ישראל אשר יזכרנו בהם
ועתה בני ארץ ישראל (14) עדיין הם מתעסקים בבנסיותיהם וכבר נדחקנו
(15) ואנו שואלים ממך יקירינו שתנהג עמנו במנהגך (16) הטוב לפי ש[אנו]
דחוקים ביותר תפתח ירך ה[טובה] (17) בנפש רחבה [למ]ען שיהיה לך שכר
[טוב מאלהינו]. The last four lines are very faded, and only a few
letters can be deciphered.

T.-S. 12. 256 contains the beginning of another epistle from Josiah. Only the general introduction is preserved. There is no indication to whom it was addressed. It may have been a circular letter.

22. [Vol. I, pp. 72-3.]

An epistle from the community of Ṭarābulus to Ḥesed b. Sahl.

[MS. Adler, paper leaf, square writing. Verso contains, besides the following address, an elegy which must have been composed in Cairo-Fustāt some time after the receipt of this letter. The unknown author used the blank in order to save paper.]

(Address)

ליקר בב נד קד מרזר חסד הזקן בן בב נד קד מר זר סהל
השר האדיר ישמרו צורינו נצח נוחו עדן ישע
יוחש

¹ Repeated in the manuscript.

Recto, after the unessential introductory remarks, reads as follows :

(11) . . לכב גר' קד' (12) מד' וד' חסד¹ הזקן השר האדיר הנכבד ישמר[ה]ן
 (13) צורינו' ויעזרו אלהינו' ויברכו יוצרינו' ויעודדו (14) קדושינו' ויסתירהו
 בסתר צלו' בן כב' גר' (15) קדושת מד' וד' כהל הזקן שהיה חסיד ברורו נוחו
 (16) גן עדן עם אבות עולם הצדיקים ימצא רחמים במלונו (17) אנו קהל
 אטראבלס כולנו נשיא אדוננו הזקן (18) הנכבד שלום רב ושואלים מאת יי'
 אלהינו השומיע צעקת (19) דלים יחיהו לעד ומודיעים יקר גדולתו כי אנו בצער
 (20) גדול בלא מקום לנו לתפלה ובכל מקום בית (21) ישראל חזרו אליהם
 בתי כניסיותיהם אלא מדינתנו (22) בשביל שהיו הכניסה מסגד² ואנו שואלים
 (23) לך שיעשה עמנו חסד בנשתון מן המלכות (24) שנבנה לנו מן מקומותינו
 החרבים אשר עבדי המלך יושבים בהם בלא שכר בית כניסה (25) ככל
 המקומות ומודיעים לאדונינו כי בזו השנה | בָּנו קהל גוביל בית | כניסה ולא
 אמר | אחד מן הנוים כלום | ומודיעים לאדונינו | שאנחנו נשקול בכל שנה |
 שכירת מקום בין אומות | העולם שמ.ח. ותובים (?) | ואינו מקום ראוי להזכרת |
 השם בו ושלומך וברכותיך | ירביון נצח סלה | ישע יחש

23. [Vol. I, pp. 73-4.]

A letter from Abū'l Ḥayy b. Ḥakim, of Sicily, to Ḥananya Hakkohen Ab.

[MS. Adler, vellum, square writing, top missing, remaining part much damaged.]

Address (verso)

..... [ר]ב חנניה אב בית דין³ מ[ני א]ב אלהי בר חכי[ם] נז . . . ואהובו
 [בר] . . . [הכ]הן ראש הישיבה [רב ש]לומות לאין קצ[ה] ומדה זקל

¹ This Ḥesed is the brother of Abraham (Abū Sa'ad) b. Sahl al-Tustari. The great importance of these two brothers in the Fustāṭ community has been pointed out in vol. I, p. 76 ff. Poznański (*Schwarz Festschrift*, pp. 477 ff.) is certain that Ḥesed was the father of the Karaite author Yashar b. Ḥesed b. Yashar, known as Abū Faḍl Sahl b. Faḍl b. Sahl al-Tustari. But this is unlikely, because, apart from the intimate relations between our Ḥesed and such leading Rabbinites as the Gaon Solomon b. Yehuda, Ephraim b. Shemarya and Sahlān b. Abraham, we find Ḥesed's paternal uncle Joseph b. Israel al-Tustari signing a document issued by the Rabbinite Bet-Dīn (see *infra*, A. B. 71, and cp. vol. I, pp. 38, note 1, and 122, note 1). The whole family were evidently influential Rabbinites in Fustāṭ belonging to the Babylonian section, as Israhel, the grandfather of these two brothers, hailed from Tustar (Persia).

² ששעו is corrected on top, Hence read ששעו.

³ T.-S. 20. 97 also contains a copy of a long letter in Arabic by our Ḥananya (1) נס[כ]ה כתאב כבוד גר' קד' מרינו ורבינו חנניה הכהן אב בית דין שלבל

(l. 4) שא שלים

(recto)

5 נדול יקירי ואורי ונכבדי' בטיפי נהרים' ו[כענן] מְזָרִים¹ וברחבי
 יאורים' ובמספר הרים' מני אוהבך עו... אבו אלחי
 ב[ר] חכים [נ] המזכירך בכל רגע בזכ[ר]ן טובי והמתפלל בעד
 ש[ל]ך מך תמיד מבלי הפסקי המק² יק[בל] עתירתי בערך ובעד
 כל נלוך [ואה] ביד ובני משפחתך' [ומ] ודיע[ך] כי הגיע לי
 10 בכתב יד[י] אדני ראש הישיב[ה] רבנא' ומרנא יאשיה'... ז
 [ע]ם כל הקהל' הקדוש הדרים [בער]י סקליה ושמ[ח]נו לשלום
 מעל[ת]ו כמוצא של[ל] רבי' וק[ראנו אות]ו בכנסת ביום [השבת]
 נתנרב[ו] ועשו זל[ל] הקהל באתו השב[ת] פסיקות
 נפל ל ונגז[ר]ה גז[ר]ה[ה]... מוי' ולא דיים... עם
 15 אלא הענשי[ם] שהו... כמה שנים' ו
 עליהם... קצוב על כל נ[ל]ג[ל]ת[ה]... ה ארבעה טר
 שהוא [חו]ב גדול' שבעה עשר ט... ומשחואי' וענמ[ה]
 נפשם [וש]חה יחידתם' ויבחרו מ[ות] מחיים' ולא עוד
 אלא [רוב] עניים' ו... נכס' ומרוב פחד אדני הארץ פשמו
 20 הרגל... ים ובעוז[ו] נותינו מ[קצחם] ברחו מעבר הים' וזולת היו
 . בן נתע... הרב... שו חזקנים לכתו[ב]ת[שובה] לראש
 הישיבה ולא נתכן... פי שאמרו אי אפשר לשלח כתב
 בלא בלום וכבר כתבתי לו כתב והודעתיו במקצת הדברים
 ואני מוכן באילו המועדים להשתדל בכך בלא קָשָׁל וחשל
 25 בהתקבץ הקהל לאילו המועדים לעשות כראוי לכבודו
 ותודיעהו בכבודך כל הדברים הללו שלא ית[רע]ם על הקהל
 הקדו[ש] וע[ל]ינו וכתבתי בבהל³ בראש חדש אלול ושלומך
 ושלום סיעתך ונלוך וכל דורשי טובתך ירביון לעדי עד

ישראל נט' רחמנא (a) כא[ו] כתאבך יאסירי ומולאי ודייסי אמאל אללה בקאך...
 The people of Tiberias (אהל טבריה) are mentioned therein; also a certain person
 has been placed ונמעאה אלחברים... ואלרים...
 Thus the ban has been pronounced on Mount Olivet by the Gaon (א'לים), either
 Joshiyah or Shema'yah (see *infra*, Supplement I), the Ab Ḥananya, and the college of
 Ḥaberim of the academy. Our Ḥananyah is probably identical with his namesake,
 the Ab ha-Yeshiba, to whom the poet 'Alvān b. Abraham sent three poems
 (published by Davidson, *J. Q. R.*, N. S., II, 227-31). From the first composition
 we learn that Ḥananya was for a time in Aleppo, probably on some communal
 mission.

¹ Cp. Job 37. 9 and 38. 32.² המקום =^{*} Masculine formed from בהלה

APPENDIX B

(to Vol. I, Chapter II)

1. [Vol. I, p. 81.]

A poem in honour of Abū Sa'ad b. Sahl al-Tustari.

[T.-S. 13] 10¹², paper, square writing, size 27.7 × 17.7 cm.]

(recto, col. 1)

עֲדַת יוֹשֵׁר קִהְלַת הַנְּבוֹנִים
בְּחִירֵי עַם וּמִשְׁפִּילֵי אֲמוֹנִים¹
בְּטָלֵי רוּם מְבַסִּים² בְּעֵלֵי נְגִים
לִבָּן קָצְרוּ שְׂבָחוֹת גַּם רְנָנִים
עָלֵי חֶלֶד יָרוּוּ כָּל אַפְוִנִים³
וּבְרָצוֹם יַחֲדוּ הַיְגוּנִים⁴
וְהֵם הַפֹּה סִגְלַת הַזִּקְנִים⁵
וּמִתְנֹת כָּמוֹ פִּי⁶ [וְרִשִׁי] מְעוֹנִים⁷
וְיוֹשֵׁר לֵב בְּאִתְנֵי הַמוֹנִים⁸
אֲכִי יוֹשֵׁר מֵאִשָּׁר¹⁰ בְּנְבוֹנִים

לְאִדִּירִים וְרוֹנִים גַּם סָנִים
בְּנֵי חוֹרִים וְתוֹתֶרֶת¹ תְּכָמִים
אֲשֶׁר הִרְבּוּ כְּחוֹל הַיָּם תְּסָרִים
וְגַם זָרְעוּ עָלַי תֵּבֵל צָדִיקוֹת
וְעוֹד עָשׂוּ נְדָבוֹת בְּנִהְרוֹת⁵
וּבְמִמּוֹם יַחֲיוּ הַנִּפְשׁוֹת
הֲלֹא הַפֹּה שְׁלֹשֶׁת הַתְּסִידִים
אֲשֶׁר הִרְבּוּ תְּסָרִים עַד שְׁחָקִים
בְּאֵר דְּרֹר⁷ וְבוֹשֵׁר עִם צְנִיעוֹת
זֶמֶן הוֹרֵם⁹ וְשָׁרֵם וְהִמּוֹם¹⁰

¹ תוֹתֶרֶת is evidently a noun, from יָתַר, in the meaning of 'remnant'. See also above, p. 61. But read perhaps in both places בּוֹתֶרֶת 'crown'.

² MS. מְבֹסִים.

³ MS. אַפְנִים. The word occurs in the Mishnah, meaning 'beans'. See Levy, *Dictionary*, s. v. אַפּוֹן. Here it is used poetically for all kinds of vegetables which the rivers irrigate.

⁴ יְנוּנִים 'those that are in grief', an adjective יָנַן formed from יָנַן.

⁵ MS. סִגְלוֹת הַזִּקְנִים.

⁶ 'Those that spread (sc. wings) in the skies', either birds or angels who in number can be compared to the gifts of those people eulogized in the poem.

⁷ These two words are obscure to me. Dr. Davidson suggests the reading פָּאֵר דָּר בָּם.

⁸ Abraham is called אִתְּנֵן הַאֲזִיחִי and also אִתְּנֵן הַמּוֹן גּוֹיִם (Gen. 17. 4, and see B. B. 15^a). Here all the patriarchs are meant.

⁹ Read perhaps הוֹרֵם.

¹⁰ MS. מֵאִשָּׁר.

אֲשֶׁר הָפָה ² יָקָרִים מִפְּנִינִים
אֲשֶׁר נִקְרָא מִפְּעֻנָּה ⁴ צְפוּנִים
וְרוּחַ חַן וְרוּחַ תְּחִנּוּנִים
וְזֶמֶן תּוֹרָה וּפְרָשִׁים ⁶ וְדִינִים
וּפְקוּדִים ⁷ מִשְׁמָתִי[ם] וְהַנּוֹגִים

וְזֶמֶן בִּינָה וְגַם חֶבְכָּה וְרָעָה ¹
וְגַם יוֹסֵף כְּמוֹ יוֹסֵף בְּטָאנִים ³
וְהַנְחִילוּ אֱלֹהֵינוּ ⁶ תְּבוּנוֹת
שְׁלֵשִׁי כֶּם סַעְדִּיהָ הַמְּבֹרָכָה
וּפְתֻרָנוֹת חֲמוּדוֹת מְוַהֲבִים ¹⁵

(recto. col. 2)

נָסִיכִי עִם וְרַבִּי הַקָּצִינִים
נְדוּלִי עִם יָקָרִים מִפְּנִינִים
מִידְעִים מִפְּאָרִים ¹⁰ תְּנוּנִים
כְּטַלְלֵי רוּחַ רְסִיסִים עַל מְבוֹנִים ¹¹
וְיִפְרִיחוּ סְפִיחִים עִם גִּפְנִים
אֲשֶׁר נָטַע פְּרִי עֵרֶן עֲרוּנִים ¹³
וְהַמְשִׁילוּ כָּכָל קְצוֹת ז[כ] נִים ¹⁴
וְיִנְוְעוּ דְשָׁנִים וְרַעְנָנִים
[כְּמוֹ א] כְּרָה אֲשֶׁר בּוֹרָה בְּנִי[נִי] ¹⁷
בְּעֵין עַמִּים וְשְׁלֹטוֹנִים וְשׁוֹטְנִים
וְיִשְׁבְּעוּ בְּרַב יָמִים וְשָׁנִים

חֵלֵא אֱלֹה שְׁלֹשֶׁת הָאֲצִילִים
וְהוֹלִירוּ מִהֲדָרִים וְקָנִים ⁸
מִתְקָנִים ⁹ בְּדַרְכֵי הַתְּמִימוֹת
כְּמוֹ הַסֵּר אֲשֶׁר גָּבַהּ חֲסָדָיו
יְרִיו גֵּיא וְחוּצוֹת עִם תְּלָמִים ⁵
וְאִבְרָהָם הַמּוֹן ¹² כָּל הַנְּדִיבִים
אָבִי סַעַר סַעְרוֹ אֵל בַּחֲסָדוֹ
וְיִנְחִילוּ צָבִי צְבָאוֹת אֲרָצוֹת
¹⁶ בְּנֵי בָנִים שְׁלִישִׁים עִם רְבִיעִים ¹⁶
¹⁰ שְׁמָרוּ צוּר בִּצְאָתוֹ גַּם בְּבֹאוֹ
יִחְיֶהוּ ¹⁸ אֲדוֹן כָּל הַבְּרָאִים

¹ MS. ודיעה. Above the line the word בחיר is written.

² Here above the line the word ערה is written; probably somebody tried to remodel the line by substituting another compliment for Yāshār as being 'the chosen one of the congregation' (בחיר ערה).

³ Probably read בְּחָנִים 'in Egypt' (cp. Isa. 30. 4).

⁴ MS. מופעניה, cp. צפנת פענח, Gen. 41. 45.

⁶ MS. אהינו.

⁶ MS. ופירושים.

⁷ MS. ופיקודים; cp. Ps. 19. 9.

⁸ MS. מהודרים זקנים.

⁹ MS. מתוקנים.

¹⁰ MS. מפוארים.

¹¹ The sixth heaven is called מְבוֹן where snow, hail, &c. are stored up. See Hag. 12. ¹² ועליית טללים רעים. ועליית אנלים. The seventh sky contains the dew with which God will revive the dead. Ibid., וטל. . . . ערבות שבו צדק ומשפט. . . . שעתיד הקב"ה להחיות בו מתים.

¹² = 'the father of the multitude of benefactors' (see Gen. 17. 4).

¹³ So MS., but read עֲרָנִים, see 2 Sam. 1. 24; Ps. 36. 9.

¹⁴ For פְּנוֹת 'corners', to suit the rhyme.

¹⁵ The MS has here וִירָאָהוּ which is struck through as cancelled.

¹⁶ The usual forms are שְׁלֵשִׁים, רְבִיעִים (cp. Exod. 20. 5, &c.) but רְבִיעִים is also found in 2 Kings 10. 30, 15. 12. Here the metre demanded the above forms.

¹⁷ Joseph, cp. Gen. 41. 43 and 50. 23.

¹⁸ MS. יחיהו.

וְיִסַּף לֹא בְּרָבוֹת עַל בְּרָבוֹת	וְרַב טוֹבוֹת בְּבְרָכוֹת הָאֲתָנִים ¹
רָאָה טוֹרִי ² מִפְּסוֹת בְּחֻסִּים	אָבִי סַעַד שְׁמֶרְךָ צִוֵּר אֲמוּנִים
וְשִׁמְחָה נִפְשוֹת הָרַעֲבִים ³	וְהוֹשִׁיעַ זְרוּעוֹת הַנְּחֻינִי[ם]
אֲשֶׁר שָׁבְעוּ ¹⁵	וְגַם שָׁבְעוּ מְרוֹרוֹת עִם לְעִנִּים
בְּיַד רָעִים אֲשֶׁר הָיוּ מְרַעִים ⁵	וּמְרַעִים ⁶ רַחוּמִים מִן[ח] נְנוּנִים ⁷
(verso, col. 1)	
יִשְׁלַם אֵל פְּעֻלָּתָם ⁸ בְּרֹאשָׁם	וּמַחְשְׁבוֹתָם בְּלְבוֹתָם טְמוּנִים
אֲשֶׁר שָׁמוּ לְשׁוֹנָם בְּחֻרְבוֹת	וְשִׁפְתוֹתָם כְּמוֹ חֲצִיץ שְׁנוּנִים
וְדַתָּתָם שְׁלֵמוֹת ⁹ מִפְּחָדִים	וְלֹא שָׁבַט עָלַי בְּסֶלֶם נְכוּנִים ¹⁰
חֶמֶת לָמוּ בְּדַמוֹת חֶמֶת נָחַשׁ ¹¹	וְדִבְרֵיהֶם כְּצַפְעוֹנִי פִתְּנִים
וְלֹא יִישְׁנוּ וְלֹא יִנְכְּלוּ הַנְּחָה ⁵	וְלֹא יִשְׁעוּ ¹² עָלַי מִבְּטַח שְׁעוּנִים ¹³
הֲלֹא עַל זֹאת אֶלְהִינוּ ¹⁴ יִדְרֹשֶׁם עוֹד	חֲמוּר הָיוּ בְּלְבוֹתָם תְּאוּנִים ¹⁵
יְהִי שְׂדֵי לָךְ מִצּוֹר וּמַחֲסֶה	אָבִי סַעַד אֲדוֹן כָּל הַנְּקֻמִּים
וַיְחִיָּה ¹⁶ אֵל חֲמוּדָךְ לָךְ וְתִרְאָה	בְּהַפְתּוֹ בְּתוֹךְ חַדְרֵי חֲתָנִים ¹⁷

2. [Vol. I, pp. 81-2.]

A letter from Solomon b. Yehuda to Ephraim b. Shemarya.

[T.-S. 13 J 18¹, paper, square, very damaged.]

Address (verso)

הַחַיִּים וְהַשְׁלוֹם לִיקָר הָדָר כְּבוֹד נֹד קֹד מְרוֹר אַפְרַיִם הַחֹבֵר בְּסֹד נֹד
יִשְׁמְרוּ אֱלֹהֵינוּ וַיִּנְצְרוּ וַיְהִי בְּסַעֲדוֹ בֶּן כָּבֹד מִדָּ וְרֹ שְׁמֵרִיָּה הַנִּצְבָּה

¹ MS. האיתנים, but the metre demands the above vocalization. The reference is to the patriarchs.

² MS. טורי² מִפְּסוֹת gives no clear meaning. Read perhaps מִפְּסוֹת (cp. פִּטְפֹּט), speak about, i.e. request kindnesses.

³ The MS. has here an incomplete line חסרך וטובך .

⁴ MS. הרעיבים.

⁵ MS. מרעים.

⁶ MS. ומירעים; friends (see Gen. 26. 26).

⁷ The margin reads here והופיעה נבורות הטמונים. Combining the hemistich in note 3, a whole line can be formed:

פָּנָה לָנוּ בְּרַב חֶסֶדְךָ וְטוֹבָךְ וְהוֹפִיעָה נְבוֹרוֹת הַטְּמוּנִים

⁸ MS. פעולתם.

⁹ MS. שלימות.

¹⁰ Cp. Prov. 19. 29, 26. 3.

¹¹ See Ps. 58. 5. The poet (or the copyist) quoted the actual verse. But the metre demands here the modification חֶמֶת לָמוּ חֶמֶת נָחַשׁ דְּמִיתָהּ.

¹² MS. יישעו. For עָלַי read אֵלַי.

¹³ I.e. God.

¹⁴ Read אֱלֹהִים.

¹⁵ Seeking pretexts, cp. 2 Kings 5. 7, Judges 14. 4.

¹⁶ MS. ויחיה.

¹⁷ The remainder of verso, cols. 1 and 2, is covered up with dirges in different handwriting.

(recto)

שלום להבלילה. וברכות להכפילה. וטובות להקהילה. והצלחות
 להקבילה. ושכר טוב להתלילה.¹ ויושר מע[ש] להצהילה. וחיים ארו[כים]
 להובילה. ותעדודי.² היוקר להסלילה. ומגעמי עידון להאהילה. ורני
 פלט יסובב סלה.³ ליקר הדר כבוד גדולת קדושת מו' ורז אפרים
 5 החבר בסנ' גז' בן כז' קד' מו' שמריה החסיד ימצא רחמ[ים]
 בחדרו. ער לחיי ער יהדרו. ישא החבר היקר שלום בלי חקר
 מאוהבו ואם המכתבים נעצרים השאל בכל עת עבודו מאת
 בל את.⁴ וכשיו[גד] לי כי הוא שלום אזוי אניל ואשמח לכך
 המקום יתמי[ד]. ויתמכו על השלום ויהי בסעדו. גם
 10 לעד יעודדו. וימלא חסרונו. וישים לו רחבת יד ואל
 יצירו. מנמת כתבי אל החבר האביר שצ' חוות.⁵ לכבודו
 כי השנתי הנכתב בשם הזקן האביר כז' קדושת מרנא ורבנא
 אברהם ישמרו אלהינו הנ[קוב] אבו [ס] עד יסעדיהו צור הגודע
 אלסתרי בן כז' קד' מו' ורז סהל נוחו עדן אשר כתבוהו בתאן.⁶
 15 אשת הזקן היקר מו[ר] צדקה שצ' בן מרוז עזרא ושרה אחותה
 אשת מו' חלפון הלוי פקיד הסוחרים.⁷ שצ' בן מו' [פת] בנות מ'

¹ To make high, to raise up (cp. תלולית, and Lewy, *Dictionary*, s. v.).

² Evidently a Paṭṭanic form from the Pol'el עדר (cp. Ps. 146, 9) 'to strengthen'.

³ Cp. Ps. 32, 7.

⁴ 'From every newcomer'; את from אתה/אָת.

⁵ = לחוות, 'to tell'.

⁶ The name of the lady.

⁷ As to the dignity of פקיד הסוחרים, the following data will be of interest.
 (1) זכרון עדות שהיתה בפנינו אנחנו הערנים החתומים למטה: Or. 5542, fol 6:
 ב[שנת] אלף ושלש מאות ושלשים ושבע לשטרות למנין שאנו רנילים
 למנות פ[ה] (2) בפסמאט מצרים שעל נהר גילום מושבה איך תריך בת
 אברהם. . . . (3) הגודע בן קרדוסי אמרה לפנינו דעו רבותי כי יש לי היום. . . .
 [ע]שר שנים (4) יושבת בביתו של ר' מחסן בן חוסין פקיד הסוחרים הניכר אבן
 אוכלת שמעאן (i. e. the nephew of Sam'an) (5) יזכר בטובה ומסתפקת מביתו
 ומיגיעו שלא היה לי כלום. . . . (6) פרנסתי ועשה עמי לשם שמים המקום
 Bodl. 2878⁶⁶: a document dated Elul 18th, 1404 Sel. = 1093 C. E. at Fustāṭ; the parties are מ' יקותיאל ב' משה פקיד הסוחרים
 (i. e. the son of a lady from Lebda, see vol. I, p. 23, note 2); Bodl. 2878¹⁰⁶: colophon of a Pent., beginning,
 כתבתי אני ישועה בר יצחק לזנך מרוז עמרם הבחור הכהן התלמיד בר זנך
 מרוז שארית הכהן הנכבד פקיד הסוחרים.

* Cp. also the heading of a letter (probably from Ephraim b. Shemarya) to the Ḥaber Joseph b. Jacob of Tyre (*R. E. J.*, LXX, 1920, 59, 1. 3 of the Hebrew) מחסן בן שמעאן.

חלפון בן מ' תעלב כי רצו שניהם שיהא הבנר ה . . . הנורע . . .
הנשאר להם מעזבון אביהם¹ אצל הזקן הנכבד מרנא ורבנא
אברהם ישמרו צור . . . הם שיהא רמיו ביניהם בשוה גם
20 ש [א] ברהם ש' רשות למכרו והאמיניהו על כל
אשר יעשה בו ופ[טרוהו מ] כל אחריות וכל דין ואודותיו כיושר הוא
בשטר הודעתו לחבר האביר דבר זה כרי שיהא אצלו עקר באימות²
השטר וכל תני³ שיש בו ושמות החתומים עליו כב קד מור חלפון
הזקן היקר ש' בן מור משה הנורע בן אבוקרה וכב ק מור יפת הזקן
25 הבבלי ש' בן מור מבשר נ' הנורע אלחפלפל' וכב מור יהושע הזקן
החכם והנכון ש' בן כק מור ארמאנר נ' וכב מור יפת הכהן החכם
והנכון ש' בן כק מור יוסף נ'
.

Nos. 3-5. *Concerning the demise of Abū Sa'ad and
Abū Naṣr the sons of Sahl al-Tustari.*

3. [Vol. I, p. 82.]

[Oxford MS. Heb. d. 65, fol. 65; cp. Bodl. 2877⁴⁰; the lines run on
in the manuscript.]

(verso)

[פיו]ט על שני האחים נוחם בנן ערן
אברהם המכונה אבו סער ואחיו
חפד המכונה אבונצר אולאד
סהל אלחסתרי נע :

¹ T.-S. 10 J 27⁷, being part of a sheet that was originally stuck on to the bottom
of another sheet in continuation of a letter the upper part of which is now
missing, deals also with the will of this Ḥalfon b. Ta'lib. It reads as follows :
קרא לשמע השוא אשר הושמע בימי הקיץ יאולם | משמיעו בראשון ותכרת
השפה אשר הוציאנו תחילה | וכשניתבשר לנו שיקורה וכיוצא או נחה הנפש |
ונתקדורה ושאלה מצורה העמדת שלום יקיר והתדרת | אריכת חייו וצודינו יעשה
למען שמו ואידור תורתו | וגידולה כתבנו תחילה לדרוש בשלומו ולהכליל אליו |
עסק נושא איגרתיו אליך יקירנו ואהובינו | כי לא נעלם ממך אסיפת מר חלפון
בן תעלב נ' | וטרם אסיפתו אירש את שתי בנותיו ובנעה | עתה (עתו) (ר.)
להאסף מינה את חתנו מרנא צדקה בן | [מרנא עזרא] על קיבוץ . . .
No more is preserved; bottom of fragment is torn. It seems to be an epistle from
a scholar (probably a prominent member of the school in Jerusalem) to a communal
leader in Egypt.

² Plur. of א'ימה 'fear'; here in the meaning of 'validity', authority of the
document.

³ = תנאי 'condition'.

⁴ Probably read אלמפלפל 'al-mufalfal', having 'woolly' hair, like that of a negro.

(recto)

בשם יי

ממא קאלה על השר הגדול חסד בן ישר נז מ . . .
 מנמום ומנתור¹ מוזון עלי טריקה אלחעדור; וא . . .
 מנה מספד: פאלמוזון הו קולה עלי מפאעולן מפאעולן

(— — — | — — — — — | — — — — —)

שמו חסד אלי דודו סעדיה:	כתב בא מפאת צען בשם איש:
תחלתו אבוי נם הוא ואויה:	ושלום בו קראוי על הקנים:
הלא היתה בידי כוס רויה:	בני ציון ראיתם איד פאירי:
יבה לבה בברי ² בו צלויה:	שתייתה חרשיה לגרים ³ :
וכליתי מסליה ⁴	לקחני והכפידו לעלי ⁵ :

4. [Vol. I, p. 82.]

T.-S. 13 J 13²¹ (cp. *J. Q. R.*, XIX, 734, no. XLI) contains a letter from 'Ali the המומחה b. Abraham נז⁶ to David . . . and Meborak the הזקנים the sons of 'Amram זבנע. The writer continues, ומודיע אני אתכם שאני בצער, ובצמזום ולא היתה זאת הבטחתי אבל רמאני⁷ איש ונשבע על שקר ויצאתי מן בית האסורים בורח אל מצרים ובטחתי שאשיג את הזקן חסד זבנע: ומרוב עונות עשה אלהים חפצו: ואמנם עמד עלינו המקרא אשר אמר ביום ההוא ידל כבוד יעקב וז⁸ ונצדיק דינו על כל מעשיו: אבל נתנו עליכם עינינו להסמך על נדבותכם כי אתם נשאתם כנקף זית ובעללות אם כלה בציר⁹ ואלהינו יעלה שמכם . . .

5. [Vol. I, pp. 82-3.]

[T.-S. 13 J 31⁸, paper, square writing, damaged.]

(recto)

[לי]קר פאר הנקוב בשבעה בינויין¹⁰ לרוממו על כל בני נילוי.
 בבנינו ושבלוי ינדל שמו זבנע¹¹ מרור סהלאן

¹ 'Verse and prose'. See *J. Q. R.*, XIV, 505, l. 9 ff., and 742.² Cp. Ezek. 23. 34.³ MS. כברי.⁴ MS. לעולי.⁵ MS. מסוליה.⁶ Abraham is perhaps identical with Abraham b. Samuel the 'Third' (above, p. 25 f.) because Joshua'a the Haber, the writer of A. C. 15 states that his father 'Ali the Haber was a descendant (נין) of Hoshana, i.e. the father of Samuel the 'Third'. Here, too, 'Ali calls himself המומחה, i.e. shortened from החבר המומחה.⁷ Read רמני.⁸ Isa. 17. 4.⁹ Cp. Isa. 24. 13.¹⁰ It seems that Sahlān had seven titles. From A. B. 20 II, 4-5, we learn five of them, viz. Haber, Alluf, Rosh Hasseder, סגן הישיבה, and חמרת הנשיאות. The other two are as yet unknown.¹¹ = כבוד קדשת.

[האלוף שצו] בכל אשר יפנה יצליח מהאל המשאל
 להעמיד כ[מותו] מחלציו ואל יכרית מבית אביו שמו בן זבב¹
 5 מ' ור אברהם החבר נחו ערן קרמו אתמול מ[בת] בים
 שנים אחד לך ואחד למשוש² על דברת השמועה הרעה
 ההגיע והרתיעה וכל לב הבניעה והכאיבה וכל עין הרמיעה
 בעד שני הצדיקים' ההיו נורדי פרצות ואמונה מחזקים
 איך נטרפה שעתם איך במיתה משונה היתה הכרעתם
 ולא כמת מצאו ולא כמורדים יצאו כי אם על דברי
 10 מרבילים מקניאים שונאים מתעללים יאבר יום בא על[ינו]
 בו הרעה יקבוהו אורדי יום אל [יח]ד בימי שנה בכ[בור]ם
 אל יבוא³ ינקום האל נקמתם מההורג באותה מ[עשה]
 ויודע בנוים לענינו נקמת דם עבריו השפוך וי[אמרו] אך יש
 בארץ⁴
 15 אים שופטים למאד ועד מאד נעצבה הלב וכי
 כי שבר נדול נשברו קהלות ארץ המערב עד
 ננעה ה[רעה] ואמנם מעון הדור ידל כבוד יעקב [ועולל]
 יעוללו כנפן שארית ישראל⁵ ואולי יעזור האל לשא[רית] ואצוה
 להכלל יום אחד להשמיע קול נ[הי ע]ל הרעה הזאת מ[האל]
 20 המשאל לשום חלקם עם העשרה אשר נהרנו על שמו ו[אל יבוא]
 במשפט עמנו ואחיק תתנהל אליהם⁶ מקוצר יד ומחובות
 אשר נכללו כי אני כשל כוח ותש חיל ואפלו לבית הכנסת
 לא אוכל ללכת וכל הצדדים אשר היתה ההנאה מהם אברו והבטחון ביי הוא
 יכלכל ויט חסד ויתן חן ל[א]שר הלך וישוב שלום ושלום אהוב
 שלמה [הנרכה] לנח[מה] מחב[ה] ירבה נצח

Nos. 6–II. *Concerning the physician Abraham Hakkohen*
b. Isaac (b. Furāt).

6. [Vol. I, p. 84.]

[T.-S. 13 J 23¹², paper, cursive, size 25 × 19.8 cm.; top corner on left side is torn off.]

(recto)

. רצ תנחומי ש[מים]
 צות נחרצות מחוללים

¹ = כבוד קרשת.

² = למשוש הישיבה (see vol. I, p. 83). Cp. also Bodl. 2878⁸ b. Joseph the judge משוש הישיבה in a document of 1106 c. E.

³ Cp. Job 3. 3 ff., Gen. 49. 6.

⁴ Cp. Ps. 79. 10, 58. 12.

⁵ Cp. Isa. 17. 4.

⁶ I.e. to the bearers of the epistle who were probably representatives of the school sent to Egypt for the purpose of collecting donations.

ועוזים¹ וועומי הפרצות * דרכיו נוחימו² בעליצ[ות] יאיִגֶר יאשרי[מו] *
 לאחוז צדרימו * במועיצות לדעת בטוהר ידימו * להוסף אמדימ[ו]³ *
 לקיים ויאחז צדיק דרכו וטהר עינים יוסיף אוֹמֵן [וג']⁴ ואומר
 דרכיו ראיתי וארפאיהו ואנחיהו ואשלם ניהומים לו ולאביליו⁵
 אריכות ימים * ושנות קיומים * בטוב ובנעימים *
 יהיו נא מסוימים * לנחם עגומים * ישמע אדירינו אבירינו
 שרינו בן דודינו כִּנֹּךְ מרב אברהם הכהן שר העדה
 דברי ניהומים * ואמרי תנחומים * מפי כל נביא וצופה וחזוה ומטיף
 שמוע שמעתי * ודמוע דמעתי * כי נבאב זקן תפארתינו *
 שר ערתינו * באסיפת אדירינו נכבדינו * העניו הירא את האלהים
 מרבים אשר הנכבד בעודו * ימצא רחמים בביאת מועדו * ילך
 לפניו צדק יקיים עליו אז יבִקֵּעַ בְּשֹׁחַר אֹרֶךְ וּגו'⁶ ואוי לו לרור
 שאביריו וכביריו ושריו נמעטים ונלקטים ונחב[ש]ים אוי
 לו למי שעלתה בימיו שהיו לנו מִנְּן וצנה ופוקדים לנו ב[כ]ל עת
 בגרבתיהם ומתנותיהם ספו תמו אנשי השם * אנה אלך ואבקשם *
 אלהי יש⁷ יגן עליך שרינו ויצילך מתוך ההפיכה ויתן לך
 את נפשך לשלל וזכות אכותיך והוריד הצדיקים הכהנים
 הנבבדים יעמוד לך שרינו ויראינו פניך בהר יי צור יש⁸
 וישמע ממני בערך כל תפלה ותחנה ובקשה אאם⁹

ה צ ר י ש י
 סורה חסדך בן דודך אליהו הכהן בן נאון וצל¹⁰
 ע י מ מ נ י א ן

¹ Cp. Job 17. 1.

² נוחימו 'their Creator (see above, p. 67, note 2) will in joy lead them on in His ways'.

³ אמדימ means 'wealthy' (see Levy, s. v. אִמְדִּימ). Here, 'to increase their wealthy ones'.

⁴ Job 17. 9.

⁵ Isa. 57. 18.

⁶ Isa. 58. 8.

⁷ = ישראל.

⁸ Cp. Isa. 30. 29.

⁹ = אמן אמן סלה.

¹⁰ Under the word אליהו we read מ מ נ י, while the letters above and beneath סורה חסדך בן דודך can be combined into הצעיר. There are further, a י over אליהו, an א under הכהן and ש above it, a י above בן, while the ן beneath it may really be a י. Possibly a ה is missing above נאון. We shall thus have the word יאשיהו, in entirety הצעיר יאשיהו, thus the scribe of the epistle dictated by Elijah Hakkohen was named Joshiiah, who was probably the scribe of the academy (סופר הישיבה). He may be identical with Joshiiah b. Šadoḳ Ab, who towards the end of Elijah Gaonate, when Ebyatar was proclaimed Gaon, was 'Third' of the school (see vol. I, p. 187, top).

7. [Vol. I, pp. 84-5]

[T.-S. 13 J 14⁶, paper, square writing, size 27 x 18.4 cm].

(recto)

ליקר [ת]פארת זנך מ' ורז אברהם הכה[ן] שר העדה [יהי]
 צור עזרו' ויגדל כבודו ו[י]עטרו' וימציאו חן ותקותו ושברו' ¹
 בן זך מ' יצחק הכהן נוחו עדן' ישא אבין[ר]נו שר
 העדה ברבה מאת יי' וצדקה מא"י ² ישעו גם ממני ומחמודי
 5 רוב שלום לאין קץ' [מ]נמת טורים אלה אל אבירני[ו] על[
 [מ]שאל ששאלני זקן משרי העיר שמו מרגא מנדול[י]
 [ה]עין[ר] הוא למאר מכבדני באו אלי אנשים מחבר[יו]
 ושאלוהו לשאל את כבודו האחד שמו [ק]יין בן עב . . . ל ³
 [ו]האחר זכר כי הפחה אשר שמו וכינויו אבו אלפתוח זניד
 10 המקום הוא תובעו על מעשיו הראשונים ובא שואל לבתוב
 אל כבודו לדבר אל זה אבו אלפתוח הנניד שלוא לארע[ו] ⁴
 כי [כבר] עשה תשובה ובא האיש הזה קיין והשליך נפשו
 בדירה שלך ושואל אני מכבודו לדבר אל הכניד
 שלא יארעו מקומו אצלי ומקומי אצל הזקן כי
 15 שאלתי מקובלת אצלו ואשר יעשה עם האיש הזה קיין
 עמי הוא עושה כי אנשי ביתו באו אל המקום אשר אנו שובנים
 בו עתה ידעו כי מקומי ⁵ מכובר אצל זקנינו שר העדה
 ושלומו ושלום כבודו וסיעתו וריעיו יגדל ולא ידל
 ישע רב
 שלמה הנדבה לישועת אל יראה [בירבי] . .

8. [Vol. I, p. 85.]

[T.-S. 13 J 15¹⁴, cp. *J. Q. R.*, XIX, 734, XLIII.]

(recto)

זכאי הנשיא בר ידידיהו'
 הנשיא גז
 לכבוד נדיב שועים' וגזע הרועים' וסוד אל מודיעים'
 באורים ותומים ⁶

¹ = 'hope' וסברו'.² = מאלהי'.³ The reading גל[דוא] hence 'Kain b. 'Abdual' in vol. I, p. 85, top, appears to me now as unlikely.⁴ Not to harm him, ארע, Af'el of רעע.⁵ 'My place' in the meaning of 'my position', probably an Arabism.⁶ I. e. a descendant of priests.

- 5 חומר מגזעם ונצר מטעם סר¹ העידה בעם מעוטי
העמים² ל
מנה בן מנה³ בכל שם טוב מכונה ואל כל צד יפנה כתריו
נכתמים ל
נחלו דר שחקים פאר שלושה חלקים הדורים מוחזקים
10 לעד קימים ל
כהונת האבות ולב יועין גדיבות ומעלות הישיבות רצופה
בכתמים ל
שבחו הרבים לכל פה הם ערבים חקוקים נכתבים על כל לב
תמים ל
15 עוצם כל ברכות עם שנים ארוכות שמורות וערוכות
לעולמי עולמים ל
לאברהם הכהן ימצא לפני בוראו חן כל אויביו יגחן⁴ במכות
וזעמים ל
הוא לעידה סר מזנו אל יחסר⁵ וטובות וברכות יבושר
20 מאל שוכן מרומים ל
כהן הרופא לישע אל מצפה יעמיד לו זכות יפה ויפה⁶
ואב המון תמימים⁷
אתה כבוד גדולת קדושת מר ור אברהם הכהן הרופא
המכונה סר העידה בר כב נר ק מור יצחק הכהן הרופא
25 נוחו עדן . . .

9. [Vol. I, pp. 85-6.]

[T.-S. 13 J 31⁶, paper, square hand, size 12 x 9 cm.]

(recto)

וְגַם אֶבֶר לְכָל חֹזֵי יְהוּדָה :	אֶלִי אֲדִיר מְאֹד ⁸ בְּתַעֲוִיָּה :
וְהַחֲכָמָ[ה] וְכָל חֲפֵץ וְחִמְדָּה :	אָבִי יִצְחָק תָּדַר וְקָנָה וְדָעָה :
בְּרֹאשׁ טוֹרִים בְּמוֹ אֲדָם וּפְטָדָה ⁹ :	וְהוּא הָרֹאשׁ בְּמוֹ רֹאשׁ הַסְּדָרִים ⁹ :
וְשָׁמָּה לוֹ בְּמוֹ חֲשָׁב אֶפְוִדָה ¹¹ :	וְהוּא הָרֹאשׁ בְּמַחֲכֶמֶת פְּתָאִים :

¹ יָטַר =

² Cp. Deut. 7. 7.

³ See Ta'an. 21^b.

⁴ יִגְחֵן, a Hiphil formed from גָּחַן 'he will cause to fall on the belly', i.e. bring to the ground.

⁵ Cp. Cant. 7. 3.

⁶ Probably Sarah and Rachel, Gen. 12. 11, 29 17.

⁷ Abraham.

⁸ MS. מאוֹד.

⁹ About the title of Rosh Hasseder, see vol. I, p. 279.

¹⁰ Cp. Exod. 28. 17.

¹¹ Cp. Exod. 28. 27-8.

- 5 יִרְבֵּר בָּהּ וְלֹא יִבּוֹשׁ לְעוֹלָם :
 1 בְּמִלְכִּי גִיָּא אֲשֶׁר לוֹ הָעֲנֻדָּה :
 2 וְגַם הִיא לוֹ תַּחֲיָה לְעֵינַיִם :
 3 מְשֻׁכְּכַת לְכָל נֶפֶשׁ אֲבוּדָה :
 4 שְׁפַת פִּיהוּ כְּמִדְּגָלִית תְּשׁוּבָה :
 5 וְהוּא הָרֹאשׁ לְשָׂרִים עִם נְדִיבִים :
 6 וְהוּא מֵאִיר מְשִׁיבַת הַנֶּפֶשׁוֹת :
 7 וְהוּא הָרֹאשׁ כְּמוֹ שֶׁם רֹאשׁ לְשִׁבְטוֹ :
 8 וְהוּא הָרֹאשׁ כְּמוֹ עֲלָמוֹת לְמוֹ בֵּן :
 9 תַּחֲיָהוּ מִתַּחֲיָה הָאֲטוּמִים :
 10 יִנְבְּהוּ תְּחוֹת בִּנְיָן דְּכִירוֹ :
 11 אֲדוֹנִי אֵת יִקְנִי וְחֲשׁוּבִי :
 12 רָאָה טוֹבֵי בְּרַב טוֹב תִּסְנַגֵּר :
 13 לְפִי עֲסָקִי וְקִשְׁיוֹן הָעֲבוּדָה :

שלמות אלהינו וברכותיו ורובי טובותיו ונעימותיו וישועותיו
 יהיו נא זר ונזר ועטרה ותפארה ויקרה והוד והדרה וישועה
 ו[נה]ורה לאדיר התורה גבור במקרא נדול בנמרא הוא[ב]נֶקֶד
 מר' ור' אברהם שר הערה וכל קהלה חמודה ב[י]ראת א[ל]ל צ'מורה
 20 ישמרהו שומר נפשות חסידיו וישימהו בכלל עב[דיו] וע[ם] יו[דעי]
 בסודיו בן כֶּזֶק מר' ור' פרת כמו פורת¹⁸ נחזו עדן מלוגו נן מנחותו
 כבוד יהי חלקו עם אבות עולם יודע לאבירי ונבירי כי שבחותיו
 בפי סדורות בכל מקהל ומדרש מועד ושבת בבית תפארת
 בניסת אדונינו אור ישראל דניאל הנשיא הנדול וראש ישיבת
 25 נאון יעקב יחי לעד וחמודיו ישמרם קדוש ישראל ומהם יהיה
 הנואל וכן יהי רצון ל... ישע יוחס | אוהבו ודורש טובו | עלי החבר
 ברבי עמרם זל

¹ From עָנַד 'to bind' (cp. Prov. 6. 21). Here meaning 'a crown'.

² MS. תַּחֲיָה לְעֵינַיִם.

³ MS. פְּעוּלֹתָיו.

⁴ Really Nashshon b. 'Aminadab, the prince of the tribe of Judah. Cp. Soṭah 37^a.
 אמר לו' ר' יהודה לא כך היה מעשה אלא זה אומר אין אני יורד תחילה לים
 וזה אומר אין אני יורד תחילה לים קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחילה...
 לפיכך זכה יהודה לעשות ממשלה בישראל.

⁵ Cp. Exod. 30. 23-4.

⁶ The soul. See Ben-Jehuda, *Thesaurus*, s. v.

⁷ I.e. the High Priest on the night of Yom Kippur. Cp. Yoma 1. 7 ביקש
 להנמנם פרחי כהונה מבין לפניו באצבע צרחה וכו'.

⁸ Our poet adopts here Menaḥem b. Sarūḳ's explanation of Ps. 9. 1. See Rashi, a. l.
 ומנחם פתר עלמות לבן ננינות ללמד וכה פתרונו למשורר ננינות ללמד
 לבן. For metre's sake instead of לבן.

⁹ MS. יחיהו.

¹⁰ I.e. the dead.

¹¹ I.e. the well-known item in the Agadic description of the
 Messianic time.

¹² Excuse, from סניגור. For טיבֶּק read טיב, to complete the metre.

¹³ I.e. Joseph (cp. Gen. 49. 22).

10. [Vol. I, p. 86.]

1. Or. 5544, fol. 8, recto, contains the following about Abraham
שר העדה :

(1) ... באסם (2) ... מצאף אלי אלקאבה אלסנייה ... כאן אלנסק אדירנו
(3) ואצילנו ואבירנו כבוד נדלת קרושת מר ורבנא אברהם הכהן (4) שר העדה
הוד הזקנים פאר הכהנים ואתבעת דלך באלברכות (5) בעד אלתרחים לאבותיו
השרים זכרם לברכה ולתחייה ומה (6) נדר מן אל אסם הו הוד הזקנים והוא
אסם כאן סומי בה מנר (7) שנים רבות ללשיך אבו עלי בן פצללאן זכרו לברכה
בננדאר ומנה (8) ואלי אללאן לא יסמא בהא אחד וחית מולאיי אלשיך אלגליל
בהא ישראל (9) בניתי אותו בו ורסמית אלצלוח עליה בה מוסף על שני השמות
(10) המשובחות וייי ישימהו עליו סימן טוב סימן ברכה סימן אורה (11) וצהלה
לעלות כבורו לגדל שמו ולמשוך שררותו ולהאריך בטוב (12) ימיו ובנעימים
שנותיו ... (13) ... ואנפדת אלנשתון אלי סיירי אבו (14) אלפרנ יברכהו אלהינו
... מא כד | דכרי The margin reads ווקף עליה וקראה אלי אלנ[מאעה] ...
דכר אלחבר צאחבי | במצר.

2. Oxf. MS. Heb. a. 3 fol. 17 (cp. Bodl. 2873¹⁷) contains a long letter
in the same handwriting. The following lines are cited here: כתאב
אטאל אללה בקא מולאיי אלשיך אלגליל האדיר השר הנביר שר | העדה הוד
הזקנים פאר הכהנים הכביר בעם יי | וכתאב עדוה מן דמשק יום אלתחנין ח'
... באדר ען סלאמה. Addressed (verso) to Abū Ishāq (= Abraham).

11. [Vol. I, p. 86.]

1. T.-S. 13 J 19¹⁸ contains the following lines preserved from a eulogy
in Abraham's honour:

שירתי ערוכה היא' שקולה צרופה גם סדורה
בלשון צה שלוחה' לאדון נפשי כמנחה גם תשורה
השר
למר אברהם הכהן הרופה¹ זקן אומה יפה וברה
בן מר יצחק בן פורת כהנא' בצרור החיים נפשו צרורה
5 עם שבע כיתות שלצדיקים בנן עדן' אם אבות עולם בשלמא ברורה
אשר בו נכללו המהללים' בנדיבתו ודעתו.

2. Attention is also drawn to the following fragments. T.-S. 13 J 19³
is a letter, in Jewish Arabic, from Solomon b. Yehuda to Abraham
Hakkohen הרופא b. Isaac זקן הקהלות (already departed this
life). Likewise Bodl. 2876⁶⁷ is from the Gaon to our Abraham.
Bodl. 2878¹⁸ contains a small epistle to Abraham העידה
b. Isaac Hakkohen נוחו עדן. Finally, Bodl. 2874^{1a}, by Solomon b.
Yehuda, is probably also addressed to Abraham. The beginning is

¹ = הרופא.

damaged. The following can be read (1) . . . היש . . . (2) . . . הוא . . . (1) ויולדו וכל מתי [סודו] בן זקינו וחשובנו כב קר מ' [ור' יצחק] (3) לחיים ושלומו. In conclusion the Gaon writes ושלום כבודו' ושלום זקינו וילדו' וכל מתי סודו' ירבה כמנין ארבה. Accordingly Isaac, the father of the Gaon's correspondent, was then still alive.

Nos. 12-17. Letters relating to Jewish prisoners from Byzantium who were brought to Egyptian ports.

12. [Vol. I, p. 90.]

[T.-S. 13 J 14²⁰, paper, square writing, damaged at the bottom.]

(recto)

לאחר כן בא שלוחו אל מושב אדירנו ונכבדנו זק מרנא ורב'
נתנאל הכהן הפחה השר הנכבד [י] חייהו אלהים ויברכהו ועמו אחר
מהשבויים במנחה אליו וקבלו מי[די]נו בסבר פנים יפות ושלח
אל אדונו מנחה יותר מרמיו פעם וחצי לאחר כן שלח השבוי
5 הא[ח]ר אליו ושקל לו הרמים שלו שלשה ושלשים [זהובים] ושלש זהוב[ב]
וכסה והלביש ונתן צדה לשניהם לדרך ושלחם לאחר שנחן שכר
הספינה והלכו אל ארצם שמחים ומובי לב על כל הטובה אשר עשה
עמם ו[לא] ה[טריה] הקהל בשבילם. אפילו בככר לחם אחר והרבינו
לפני אלהינו התפלה [ע]ליו במעמד כל [ה]קהל אפעל[פ]י ששמנו חובה
10 עלינו בכל שבת ושבת בשתי הכנים [יו]ת שנתפלל עליו במעמד
להקותינו ולא נעדירה את שבחו גם בראש מרנא ורבנא רויד הלוי
זקן הדור השר האדיר פאר שתי הפא[ו]ת בן רב יצחק נע' והאלהים
בחסדו ישמע תפלותינו בעדם כי הם בשני מאורים בארצנו גם
בארצכם יחיים אלהינו גם [יוסי]פה [על] חנם חן ועל כבודם כבוד. . .
15 ויהי אחרי כן באה השמונ[עה] כי יצאה ספינה לאחר הערביים
והוא נבארה בן מכתאר ו[בה] עשרה יהודים מארץ אנטאליה
ובאה [אל] מקום נודע רמאדה בדרך מערב ולא האמנו לדברים
עד א[שר] בא מבחבם אלינו ואל הזקן מר רב נתנאל הכהן
[יחי] לעד ינידו בו כי הם עשרה וכי נלקח מהם ממון רב ולמאד
20 [צערנו ו]מאד בכינו ואמרנו אוי מה נרמו חטאינו ומה גלגלו עונותינו
[כי כן] יפלו אחינו בשביח . . . [ק]שה ממיחה ומחרב ומרעב
. הנקף והמשחית
. קול נוגש
.

¹ Perhaps in Bodl. 2875¹⁷, being a deed of transfer from בר יצחק נע' (‘corpulent’) to the Sheikh Abū'l Barakāt Berakot b. Jacob, we should supply David [הלוי] as being identical with the above elder.

13. [Vol. I, pp. 90-1.]

[T.-S. 13 J 20²⁵, paper, square writing, torn across the right-hand side.]
(recto)

לו קחה ממנו כמו שלקח קרובך יבקי בן אביריון
 כי אם מאתים וחמשים זהובים ושלח ולקח אותם
 שמעם ועיניו * ועבודתם הקשה ויש בהם נערה
 . [ונבקש] עליה שלא יענוה וכל עת אנו בוכים על רוב עונותינו
 5 והיינו גשבים ממקום למקום * . אחר כל זאת לקחנו
 קנים והלכנו אל אוהליו וישבנו בחרב בים ובקרח בלילה
 בעדנו עמו ושאלנוהו ועברו בינינו ובינו דברים הרבה
 לכם מאצלי עבר אדומי ישוה עשרים זהובים והביאו
 וקחו את אחיכם וְלָבוּי אמרנו לא נוכל לעשות הדבר
 10 ונוציא על עצמנו דת שאינה הגונה שבך אמרו לנו חכמינו
 [אין פורין את] השבויים יותר מדמיהם מפני תיקון העולם ¹ ו[ש]כנו אל
 זו לזקננו מר רב נתן הכהן יחי לעד וליתר הקהל הקדוש
 [ה]צללה השיב רב נתן ואמר הניחו הרבר עד שיבא הממון
 אעשה בזה הדבר בחפצכם כפי יכלי והאלהים יצליח
 15 מכתב ממכתאר הערבי ואמר לי כי שלח בְּנִי גבארה
 היהודים אל ארץ ברקה ואני לא אשלח אותם בשבילך
 בן אחרי כל הקהל וסיפר להם זה הדבר ואמרו לא נוכל
 אח[רים] מהשבויים במאת זהובים ושלח אליו תשובת
 ושאל[ת] עבורם והאלהים יצליח הדרך ויכפיל שכרו *
 20 ויגידו [ויציל]ם [מ]דלותם וכי העברים
 ובכיותינו[ו] עבורם
 אליה[ם]

14. [Vol. I, p. 91:]

[MS. Adler 2804, detached leaf, square writing, size 29.5 x 16.3 cm., damaged at the bottom. The address is written on verso near the top; the rest of verso contains part of a legal document in different handwriting, and has no bearing on the letter written on recto.]

Address (verso)

מנו אוהביכ[ם] קה[ל]	[לי]קר הדרת כב גז[קד] מוז מרב
אכסנדיא מרבים	[אפ]רים החבר בסנהדרין גדולה
לכם[ם] השלום ועוצם	[בן זנך] מוז שמריה [נוחו] עדן
הכ[ב]וד	[והוקנים הנ]דיבים החשובים
יגדל כב ²	[יהי] צורם בעורם

¹ Gitlin 4. 6.

² Num. 14. 17.

(recto)

שלפי נעימות אנ[ל]י¹ שיש דגלי עלין
 'בה אגמי רצון אור זרוע' בר נטוע' וכ ח
 הם אחינו נכב[דינ]ו יקרנו חש[ובינ]ו גדולינו הקהל
 הקדוש הדרים [במ]דינת מצרים אנש[י] ח[סד] ותום ברוכי
 5 [י] ומבקשו אנ[ש]י רצון' מבלי ל[צו]ן' הם לעני מסמך' ולד[ל]
 [מ]תמך' מאריכי חקר' עד בוקר' מרגיזי טוב על רע² ה[נ] לכי יוש[ר].
 אחוי כושר' שומרי מ . . . הר הברים' וחוקים מישרים'
 העולים על שבחים' כ[ג]פן על צוהים³ יברכם צורם'
 יעזרם' ידברם [לת]שובה יותירם' כמו שכת' והות[ר]ך יי'
 10 [ל]טובה ונ⁴ ומודיעים אנו לכב[ד] יקר הדרת'
 ג[ד]ולת קדושת מרינו ורבינו מרב אפ[ר]ים [החבר]
 בסנה[דרין] ג[ד]ולה שמרו צורו ושאר הקהל [הנכבד]
 [ו]הקדוש הזה כי אנו תמיד שו[א]לים על שלומ[ם] ומתפ[ללים]
 לאל בעד[כם] יהי רצון לה[נח]יל לכם השלום והשלוח
 15 ומגמת כ[חבנ]ו אליכם אחינו מודיעים לבבדכ[ם] על ע[סק]
 אשה שב[ו]י[ה] הביאוה מארץ אדום קנינו אותה בעשרי[ם]
 וארבעה זהובים בלתי המכס אשר עליה לשלטון שגרחת
 אלינו שנים עשר זהובים ושקלנו אנחנו השאר ומכס
 השלטון וגם אחר כן הביאו אלינו שני אנשים המלחים
 20 האחד בחור יפה ויש בו תורה והאחר נער יהיה לו
 כמות עשר שנים ובמו שראינום ביד הגוים והם מכים
 את[ם] ומ[ב]חילים ומפחידים אתם לפנינו. חסנו עליהם ונכמרו
 רחמינו ע[ל]יהם וערבנו אתם משוביהם לא ש[קט]נו מזה
 עד שבאה ספינה מארץ אדום ויש בה שביה רבא
 25 עם השבויים איש אחד רופא ועמו אשה והוס[ף] לנו
 יגון ומכאוב וחרה לנו ותט ידינו עד למאוד לפי
 [ת]ביעת המס ושנית דוחק העת ותשומת יד
 השבוי אמור ליהודים
 תאמר בן אנו

15. [Vol. I, pp. 91-2.]

[MS. Adler, 2804, fol. 7, paper, square writing, torn right across its length.]

Address (verso)

[אל אחי]נו הקהל הקדוש הדרים בצוען מצרים
 [ובראש כב[ד] מור אפרים החבר בסנהדרין נרולה]

¹ Cp. Job 38. 28.² I. e. the good Yeşer over the evil one, see Ber. 5^a top.³ The meaning of this phrase is not clear to me.⁴ Deut. 28. 11.

[שֵׁם צוֹ בֵּן] כֵּב קֹד מוֹד שְׁמֵרִיָּה נֹחַ נֶפֶשׁ וְשֹׂאֵר
[הַזְּקֵנִים וְהַחֲבֵמִים] מִנּוּ קֹהֶל אֶכְסֵנְדְּרִיא אוֹהֵבִים
שְׁלוֹם רַב

(recto)

פֶּאֶר יוֹדֵעַ מַעֲלֹמִים אֶצְחָצָה [צוֹ] רְ שֵׁנִי
עוֹלָמִים] ¹ נִשְׁמֹתִי אֶהֱלֵל גְּבוּר מַלְחָמוֹתִי אוֹדִיעַ
לִרְעוֹתֵם וְלַהּוּצִיא כְּאוֹר צִדְקָתִם
לַהּוֹשִׁיעַ מִפֶּרֶךְ עֲבֹדוֹתֵם לַחֹק רַפּוּיוֹנִם
קְרוֹתֵם צֹאנֹו לִרְעוֹתֵם וְלַהּרְבִּיצוֹ לְמַעַנִּי 5
לְכָל אַחִינוּ אֹהֲבֵינוּ חֲשׁוּבֵינוּ נִכְבְּדֵינוּ
[אִשֶּׁר בִּ] צִוְעֹן מַצְרִים הִידּוּעִים הִירוּשָׁלַיִם]
[מוֹ] רְ אֶפְרַיִם הַחֶבֶר בְּסִנְהֶדְרִין גְּדוּלָּה הַחֶכֶם
[בִּיד מוֹ] רְ שְׁמֵרִיָּה הַמַּלְמֵד נֹחֻו עֶרֶן וְשֹׂאֵר הַקֹּהֶל
10 [וּבִרְאֵשׁ הַנְּדִיבִים וְהַזְּקֵנִים] וְהַיְשִׁישִׁים וְהַזְּנָנִים וְהַפְּרָנְסִים כָּל
[אֶחָד וְאֶחָד לְפִי מִ] עֲלָתוֹ יִשְׁמְרֵם אֱלֹהֵינוּ וְיַעֲזֹרֵם וְלִטְוָה
[יִוְתִירֵם] [כִּ] בּוֹרְכֵם אַחִינוּ כִּי בְּכָל עֵת אֲנִי שׂוֹאִלִים
[מִחֹד] שִׁים טוֹבַחְכֶּם וְנִשְׁמַע כִּי אַתֶּם לַחֲרוּם ²
[נִכְ] בְּרִיכֵם שְׂרוּיִם שְׁלֹוִים בְּטָח וְנוֹדָה
15 [לִי] [לְהַתְּדִיר] שְׁלוֹמְכֶם וְיוֹסִיף לָכֶם כְּהִנֵּה רְבוֹת
כִּי הִנֵּיעַ אֵלֵינוּ כְּתָב מֵאֲצֵל מֵ אֲבִרְהָם
[אִ] לְ הַפְּקִיד שְׁלוֹו הוּוֹא יוֹסֵף בֶּן יִשׁוּעָה
חֲמֻשִׁים זְהוּבִים מִמִּקְצֵת הַעֲמָלִים
יֵם הַמָּקוֹם יַחֲוֹן עֲלֵיהֶם וְכִבֵּר נֶתָן
20 יֵם וְנִשְׂאָר עֲלֵינוּ מִדְּמוּיָם שְׁמוֹנָה
[זְהוּבִים] יַמְחוּ הָעֵרֶכִים הַמֵּאֲזֵן וְהַקֹּהֶל
[וְהוּצֹא]נוּ הַסְּפָרִים וְעַמְדוֹ שְׁלוּחֵי צְבוּר
קִטּוֹן וְגִדּוּל וְעַל רַבִּינוּ הַחֶבֶר
נוּ מוֹד דּוֹיֵד הַלּוֹי בֶּר יִצְחָק
25 שֵׁם צוֹ וְעַל אַחִינוּ הַרְמַת ק[רְנִים]
לְפִי מַעֲלָתוֹ וְעַל דֹּ אֲבִרְהָם בֶּר
[לְהַצִּי] לָכֶם] מִכָּל מִינֵי פּוֹרְעֻנוֹת
יֵבֶם וְתַמְצִאוּ נַחַת רּוֹן] ת[.
וְגַם בִּרְכָנוּ אֶת רַבִּינוּ
30 [יִצְחָק הַכֹּהֵן הַרּוּפָא] הָאֵב וְאֶת רַבִּינוּ אֲבִרְהָם
[בְּנוֹ שֶׁר הָעֵדָה הַרּוּפָא] מִשּׁוֹשׁ הִישִׁיבָה נֹת רָח

¹ 'The God of both worlds (this and the future one) I shall describe in choice language.' About this expression צִחָצָה in the early Piyutim, see Zunz, *Synag. Poesie*, 432-3.

² Read perhaps לַחֲרוּת 'freedom'.

16. [Vol. I, p. 92.]

[T.-S. 24¹¹, recto, left-hand side torn off.]

(1) אל האיש החושק עשות רצון הש[ם] . . . (2) היושב במרומים למען קרית ש . . . [מר] (3) וד אפרים החבר בסנהדרין גדו[לה] . . . (4) במסלוליו שיהי רצון אלהיו לחיות . . . (5) תמור חשקו בו וכי ידע שמו בדו[רותיו] . . . [אשנבהו] (6) כי ידע שמי¹ בן רב שמריה זל² . . . (12) . . . [נכתבו] (13) טורים הללו הודיעהו עסק אחד . . . (14) בוז השנה והלכו בשבוע הזה אל [ארצם] . . . [ועשינו] (15) עמם כפי היכולת והילכנום אל ארמת [אנטליא] . . . (16) ר' שבתי בן ר' נתנאל מארץ אנ[טליא] . . . (17) אותו עם רעיו השבויים ושניחיהו לל[כת] . . . (18) ועשינו רצונו לפי שהוא מבקש ל[בקר את ירושלם] . . . [ולהתפלל] (19) בהר קדשו ומקום משכן כבודו לש[חר] . . . [ובתבנו אל החבר] (20) נטרוהי מן שמיא אילו טורים לחזק [בידו] . . . [כי הוא יודע] (21) קצת מן חזנות ובו זריות . . . (22) שיעילהו ומליץ בעדו יושר כי . . . (23) אל הקהל הקדוש ברוכים יהיו כולם . . . (24) שיתחזק בו וילך אל בית המקדש . . . [יבנה במהרה בימי החבר] (25) יחי לעד ובימי כל עמו ישראל . . . (26) אוהבך וידידך ישועה הכ[הן] בן ד' יוסף הריין] . . . (27) ותשים בחסדך ד' יוסף . . . (28) חתנך משמני ר[ו]ב שלום ועתרת.

17. [Vol. I, p. 92.]

[MS. Adler, paper, square writing; only the left-hand side is preserved.]

Address (verso)

ממנו שתי הקהלות אשר באכסטרדיה
שרויות ומתפללות על חיי אדירנו אש[ר]
יאריכון ימיו ויעטוהו בשלומיו עושה
שלום במרומיו נצח יי ברית שלום

(recto)

מוסנל בכנולת אדון כל הבריות והושח עין לדור
[מ]ן ישראל הפוזרים בארבע זוויות ובפרט לבני
[צ]רי שיהי רצון מלפני שכינת עזו אלהינו
טה כי שמר משמרות דתות אלהינו גם
5 . . . [השר הכ]ביר והראש האדיר כִּנֵּק מרנא ורבנא דויד
[הלוי ישמרהו אלהי]ם ויעודדהו ומכל מצוקותיו יפדהו ואחר
[בן כִּנֵּק מוֹד יצחק] זכרו לברכה ולתהיה;
12 . . . ישא השר האדיר רוב שלום
ומחמודי אוהבו ומכלל שתי הקהלות
הבניסות אשר בארץ נא אמן השרויות

¹ Ps. 91. 14.² = [הבא] זכרונו לחיי העולם [הבא].

- 15 בינחו ואם בעתים יתכפינו הצרות
 ישועות באשר הבטיח על יד נביאו
 [ואף גם זאת בהיותם בארץ אי] ביהם ונ' ¹ ובכל עת אנו נושאים
 תפלה ליי אלהינו על] חיי אדירנו השר
 22 . . . [ומגמת כתבנו] אליו להודיעו כי באה אלינו שמועה
 [א]רץ אדום הלכו בשלשה מהם אל ארץ
 בריא ולמאד קשה על הקהל
 25 ירבה ובא זה השבוי בעת אשר פתר
 אלא קבצו כמעט וכסותו
 ובטחו על חסד אלהינו ועל הזקן
 [הנכבד רב נתנאל ה]כהן בן רב אלעזר כי נשאר אצלו
 ואנחנו שואלים מלפני אדירני השר
 30 [כמנה]ג הטוב וישלח מלפניו אל הזקן
 [יחי] לעד שישלח אלינו שלשה ושלשים
 [זהובים] . . . [ה]ם על הזקן ו' אברהם בן עלאן ולדלי ²
 יחים בזה העת ויאמר אליו בחסדו
 מא יבאו השלשה האחרים מארץ
 35 הקהל יי' ומדעתנו כי אדירנו השר
 כתבנו אליו זה המכתב להיות ידו
 שיאכל פירות המצות בעולם הו[ה]
 [והקרן בעולם הבא] ³ ושלומותיו ושלותיו ירבינו לעדי ע[ד]
 שבט שנת תשצא ליצירה לששון
 40 ישיאך אדירנו השר רב שלום ועתרת שלום ברית שלום
 [א]הרן בר יהודה החזן נז' יוסף בר אברהם אלעראקי
 [יו]סף בר סעיד One of the signatories is also

18. [Vol. I, pp. 92-3.]

*An epistle from the community of Alexandria to that of Mastaura
 (in Byzantium).*

[T.-S. 16. 251, square writing, faded, bottom torn, especially left-hand side.]

(recto)

בשמ רחמנא

אל יפרש סוכת שלומו אשר בה יחופפו כל חסי בו וע' . . .

¹ Lev. 26. 44.

² Is this a proper name?

³ Cp. Peah. i. i.

נ . . . כל הקרבנות ובה נתממו כל הברכות על אחינו אוהבינו חמדותינו ו[ששון]

המה הקהל הקדוש קהל מ[סמ] ור[א]

[ל]בְּבִינֵנו וְנַפְשֵׁנוּ . הם ה[קהל] הקדוש השוכנים בארץ יוֹן המפוזרים [ב]שדה אדומ[י]ם הנ[תונים]

בכף האויבים המסורים תחת עול [ה]צרים הסובלים מוטות פורכים¹ יעזרם אלהינו ו[ישטרם]

5 ויחַנֵּם ויֵאָר פְּ[נֵי] א[תם] סלה ויעמיד נֵם לעמים לקבֹּצִם אל נחלתו אל מקום מנותתו . . .

אוֹהוּ ל[מושב] עם כל הכתוב לחיים עליונים ושמחים פדויי יי[י] כענין ש[ה]בט[ית]

ופדויי יי[י] ישבון[ו] ובאז' ציון ברנה וז'² [ק]בלו שלום [של]ום ואהב[ה] וחם[ד] וחמלה

וחנינה . . . ל על עמו ועל מעונו אבותיכם . . . יעקב ומאת מלאכי שלום הטהורי[ם]

10 ממנו ומן [ה]דיינים חבירינו ומנקובי שמות וקראוי עדה ושלוחי צבור וגב[אי] צרק[ה]

. . . . כל קריונו קהל נוא אמן היא מדינת אלאבסגנדריא של מצר[ים] המחלים

פני אלהנו תמיד עליכם להתמיד ולהתדיר עליכם ברכותיו יהי רצ[ו]ן[ו] בעדכם הוצרכנו א[חי]נו לחדש

עבור אחינו השבויים מביניכם מר[ו]ע [ה]שנים ומרוב הצרות והמהומות[ת]

15 עמנו המה אליה וליו בני . . . ו . . . ס וכע . בא אלינו . אליה והודיע טובתכם [ו]שמירתכם ל . . . (17) ליו דגן אצלכם ויקח שלום

ב . . . (18) . . . ת והוא

בסיוע שמים יֵצֵא . . . (19) עתה . . . (20) מוכסים ותראו אותה . . . (21) עד שיבא אליכם

ליו דגן . . . (22) ע . . . (23) ונטעתים על אד[מתם] ולא ינתשו עוד מעל אדמתם אשר

נתתי להם אמר[ו] (24) יי' אלהיך³ . . . (25) ש . . . (26) לבריא את עולם . . . וכו'

¹ From פרך (Exod. i. 13, &c.) 'the yokes of the task masters'.

² Isa. 35. 10.

³ Amos 9. 15.

19. [Vol. I, pp. 93-4.]

A marriage document, dated 1022 C.E., and drawn up at Mastaura.

[T.-S. 16. 374, square writing, parchment.]

(recto).

בשישי בשבת לירח ניסן בארבעה ימים בו בשנת ארבעת

אלפים ושבע מאות ושמונים ושנים לברית¹ עולם למינין

דינלינא לממנא ביה במדינת מסטורא הסמוכה לינהר

מיאנדרוס איך בא נמר² בר אלקנה ואמר לזאת אברוקיאה³

5 בת כלב הוי לי לאנתי כדת משה וישראל ואנא איפלה

ואוקיר ואפרנס ואסובר יתיכי כהילכת נוברין יהוראין

דפליחין ומוקירין ית נשיהון בקושטא ויהיבנא לך מוהר

בתילייכי אחיד וקיים עליי מן נכסיי בסף זווי מאתן

דאינן תמני דינרין ותילתא דיחזיון ליכי מדאורייתא

10 ומוזנייכי וכיסותייכי וסיפוקייכי עלי ומיעל עלייכי

כאורחא דארעא וצביאת אברוקיאה דא והות ליה

לאינתי ודן נדונייא דהנעלת אברוקיאה הכלה

מבית אביה מ כלב לבית נמר בעלה

ווג ענילים שלזהב עם חולי כתם משקלם ששה שקלים

15 פפבין⁴ בזהב אִי וְקוּמָקוּס לְבָטִין⁵ בזהב אִי לְקִנִּין⁶ וקומקוםקטן בנוני וכף של נחושת בזהב אִי צעיר עם הכסף⁷קשר שלבסף בב זהובים סמיכה⁸ ואנפלין⁹ בזהב אִיבגדי נשים שניים¹⁰ בזהב אִי ובגד כפול כִּבְקִירוֹן¹¹ אדום¹ לבריתא.

² This name is very rare. A document, dated 1435 Sel. (1124 C.E.) at Fustât, has the name Levi b. נמר הזקן נע (in Merx, *Documents de Paléogr. hébraïque et arabe*, p. 24). We have here a man going by the name of leopard, just as he appropriated the names of other citizens of the animal realm (cp. אריה, דוב, זאב, פֶּלֶא, &c.).

³ Εὐδοκία (see Pape, *Wörterbuch der griech. Eigennamen*, s. v., and Zunz, *Namen der Juden*, in *Gesammelte Schriften*, II, 57).

⁴ Κακκάβιον, κακάβιον, 'caldron'. In the Byzantine period the ending -ιον is shortened into -ιν.

⁵ Λεβήτιν for λεβήτιον, dimin. of λέβης, 'a kettle' of copper, explains what sort of קומקום, also kettle; the latter word occurs frequently in Talmud and Midrashim.

⁶ Bottles (Gk. λεκάνη, see Jastrow, s. v. לקינא).

⁷ Struck through in the manuscript, to be deleted.

⁸ For שמיכה (Judges 4. 18), 'a rug'.

⁹ Probably the same as אפליין (pallium), sheet used for a cloak and also bcd-cover (see Jastrow, s. v.).

¹⁰ Read שנים.

¹¹ Βαμβακερόν, of cotton wool (cp. Ducange, s. v.).

ובנדר לבן בזהו א סודר נשים כילי כירופלמון¹
 בשנים² זהובים ואחרים שנים בשנים² זהובים
 בנדר נשים וסקול³ שלמרחץ וישלן⁴ קטון בזהוב א
 בייאיש⁵ ב' ואזור צמר יפה בזהוב⁶ ואנטריכין⁶
 ושלשה מטפחות ידים בחצי זהו וקירש
 זה נמר ה[חת]ן לזו אבדוקיאה הכלה בצמיד מזהוב
 בעל שקלים עשרה וחצי שקל ואחר שלכם⁷
 בב זהו אֶקְנוֹנוֹכְרִילָא⁷ ב בב זהו בעלי
 שקלים זה שמונה עשר⁸ ואזור צמר בחצי זהו
 זוג עיגלי⁹ זהב טריבולטא¹⁰ וטבעת של זהב בעלי
 שקלים שלשה ועוד נתנה¹¹ אביה שלכלה לאבדוקיאה
 בתה בנדר כפול אדום קולולריקון¹² בזהוב וחצי
 ועלה סכום כולם עם נכסיה וקידושיה ומוהריה
 ועם תוספת כתובתה זהובים שלשים וחמשה ושליש
 וקיבל עליז נמר ה[חת]ן דנ¹³ ועוד נתנה אמה שלכלה
 לבתה הבית התחתון ומוצאו ומובאו יהיה במזרח סמוך
 לנהר והציה של באר יהיה לאחיה בלב¹⁴ ויהיה לו
 רשות לכלב שיכנס מן השער המזרחית לעשות
 בבאר כל צרכו
 חסד ואמת נפנשו צדק ושלוש נשקו¹⁵

¹ The word כילי is not clear to me. כירופלמון, *χειρό-πλουμον* for *χειρό-πλουμίον*, 'hand-embroidery'; for *πλουμίον*, Lat. *pluma*, see Sophocles, *Greek Lexicon of the Roman and Byzantine periods*, s. v.

² Read בשני.

³ A small bag (cp. *σάκελλα*).

⁴ *Μεσάλιν* = *μεσσαλίον*, 'a table-cloth' (see Sophocles, s. v.).

⁵ *Báis*, 'palm'.

⁶ *Ἐντριχον*, 'a wig'.

⁷ *Ἀγκωνοβραχιύλιον*, 'an arm bracelet'.

⁸ Repeated in the manuscript, first the number יח and then in words.

⁹ Read עיגלי, cp. l. 14.

¹⁰ The meaning of this word is not clear to me.

¹¹ Read נתן.

¹² So in manuscript, but the right reading is קוקולריקון, *κουκουλλάρικον*, 'a garment' furnished with a hood (see Sophocles s. v.). For some of the Greek identifications of the above words, I am indebted to Dr. L. Belleli.

¹³ The dots over the letters indicate that they should be deleted.

¹⁴ It is not clear whether this Caleb was the bride's brother or her uncle (her mother's brother). The latter alternative is more probable since her father was also called Caleb and seems to have been still alive (cp. ll. 13, 29). But it may be she had a maternal brother named Caleb.

¹⁵ Ps. 85. 11. Between the words נפנשו צדק there is in the manuscript the figure of a Menorah.

(verso)

וקיבל עליו נמר החתן אחריות בתובתה דא
 עלוהי ועל ירתוהי בתריה לפריעה מן שפר
 ארנ¹ נכסין דאית ליה תחות שמיא בביתא
 ובברא מן מקרקעי וממטלטלי ואפילו מן
 נלימא דעל כתפיה דלא כאסמכתא ודלא
 כטופסא די שטרי אלא כחומר כל תקנתא
 דרבנן וקנינא מן נמר החתן דנא בבל פיתנמי
 ועיניי אילין דכתבין ומפרשין מאחורי
 שטר דנא במנא דכשר למיקניא ביה
 10 שריר וקיים אקוליתום²
 סומ
 יהודה³ בן נבון נבנע משה בן לאון נע
 סות
 שלחיה בן יוסף נע
 משה בירבי שבתי ישעים⁴

¹ In the meaning of selection (cp. Jastrow, s. v.).

² 'Ακωλύτως, ἀκώλυτος, 'unhindered', evidently a Greek formula at the end of a document. Likewise T.-S. 16. 375 contains a strip of parchment forming the end of a document (no doubt drawn up in Byzantium) וקיים שריר ובריר ומוחק (a) . . . ומהימן (3) . . . ובין בריניהון דמרינו רבנו אקוליתום דמרדכי כתוב על מחקא וקיים. (The last five words mean that the word מרדכי, in the missing part of the document, is written on an erasure but is nevertheless genuine.) Signatures: X. b. Şadoğ Hakkohen, Elijah b. David, Isaac b. Joseph. See also the Ketuba, published by Berliner, שריר מעיר, pp. 3-4 (in קבץ על יד, IX, 1893), וברור ושריר וקיים ונאמן ומוחק יהיה שטר המוהר הזה בבל מקום שיצא ויתקרי בנימוס ובית דין בין בריני ישראל ובין בריני אומות העולם ובנימוס מיושר אקוליתום (cp. Epstein, *Der Gaon. Kommentar zur Tohoroth*, 1915, p. 77). In spite of the superscription ירושלמית כתובה, it is probably from Byzantium since it is found in Maḥzor Romania.

³ These abbreviations are obscure. סומ may be = סופר מזוזות, סות, סופר תפלין = סומ. The first occurs also in an acrostic of a liturgy for the New Year (*J. Q. R.*, N. S., VIII, 425 ff.) מישאל ברבי אלסטל סומ (see Dr. Davidson's remarks).

⁴ = יבא שלום ינוח על משכבו. We find thus this abbreviation in a document of the first quarter of the eleventh century. For a controversy about it, see Harkavy, *Altjüdische Denkmäler*, 137, 233, 284, and Chwolson, *Corpus Inscr. hebr.* 190 ff. By the by, the names Shelahya and Caleb occur in the colophon of the Bible Codex discussed there.

20. [Vol. I, pp. 94-100.]

I.

Data concerning the communal leaders of the Palestinian section at Fustāt.

(1) T.-S. 10 J 5¹¹ contains a document, חולו (שהוא r.) ביום ששי שהי של מועד הצרו נמאעה . . . בפסטאט מצרים . . . שנת שלז לשטרות.

Signed by

אפרים בן שמריה	אברהם בן סהלאן נז
שלמה בר חכים נז	לוי הלוי בר יעק[ב] נז
אברהם בר [י] צחק שלמה בר סעדיהו	דויד הלוי בר אהרן

[1022 C.E.]

(1^a) T.-S. 8 J 32⁸ contains two paper leaves, of which on fol. 1^a we have the minutes of the court of Fustāt, signed by Samuel Hakkohen b. Ṭalion and Aaron b. Isaac, and dated Kislev 1336 Sel. (= 1024 C.E.); other minutes (fol. 1^b), dated end of Tishri (1)341 Sel. (= 1029 C.E.), are signed by Abraham the Haber b. Sahlān, Samuel Hakkohen ראש הקהל b. Ab(t)alion and Ṣadaḳah b. Yaḥya. Fol. 2^a b contains a calendar for A.M. 4779 and 4780 (1018-20 C.E.).

(2) T.-S. 8 J 4²: a document, dated שנת אשלח, is signed by שמואל הכהן בר טליון (fol. 1, verso) and יצועה בר צדקה (fol. 1, verso). Another document of 10th Ṭebet אשלח מן is signed by (fol. 2, verso)

שמואל הכהן בר טליון	
אברהם הכהן בר אהרן נז	צדקה בר יחיה נז
אברהם בר ביזש	שלמה בר סעדיה נז
שלמה בר משה	יפת החזן בר דויד נז ¹

[1026 C.E.]

T.-S. 8 J 6¹⁸, fol. 2 recto contains minutes of the court which are signed by

שמואל הכהן בר טליון	אפרים החבר בר שמריה.
---------------------	----------------------

(2) שנת אשלח בפסטאט מצרים . . .
סתה ועשרין בכסלו (fol. 2, v., l. 1)

¹ Yefet the Ḥazzan b. David (cp. nos. 3 and 4) is identical with Yefet b. David b. Shekhanya, whose signature is to be found on documents drawn up at Fustāt and dated 1020 and 1034 (cp. Pozn., *R. E. J.*, LXV, 41; see also my remarks, *ibid.*, LXXI, 1920, p. 99, and *infra*, p. 424).

² This document as well as several of the following ones mention Thursday as the day when the sittings of the Court were held. No doubt the Dayyanim were in attendance also on Mondays, thus continuing the old Rabbinic custom said to have been introduced already by Ezra the Scribe (see B. ḥamma 82^a, עשרה תקנות). (תיקן עזרא . . . ורנין בשני ובחמישי)

signed by

אברהם ברבי של[מה] און יעקב
אפרים החכר ב[סנ¹ בירבי] שמריה

חצרו בית דין פי כניסת הירושלמים במצרים: (3) T.-S. 13 J 5¹, fol. 1, recto: פי יום . . . מן טבת שנת אשלט לשטרות . . . מד רב אפרים החכר בסנהדרין נדולה ומד רב שמואל ראש הקהל ומ רב שמואל חמדת הישיבה נט רח שלמה בר סעדיה ננ, שמואל הכהן ראש הקהל בירבי fol. 1, verso is signed by Samuel b. Talion and others; Samuel b. Talion signs also on fol. 2, verso.

T.-S. 8 J 4⁸: a document, drawn up in כנסת פי לשטרות פי כנסת, the Jerusalem, signed by

שמואל הכהן ראש הקהל בירבי טליון
אפרים זע (= ועירא) החכר בלץ בירבי שמריהו

[1028 C.E.]

T.-S. 8 K 20¹, fol. 1, recto: a minute (probably of אשלט) is signed by

שמואל הכהן ראש הקהל בירבי אבטליון

אברהם בר מבשר ננ יפת החון בירבי דוד החון

and והב בר יצחק another minute of Adar 25th of this year mentions (1) חצר פי בית דין פי יום אלכמים כח יום . . . ברהון בן סהלון (2) אדר שני מן סנה אשלט לשטרות דרנילון (3) אנו למנות בו בפסטאט מן (2) אדר שני מן סנה אשלט לשטרות דרנילון (3) אנו למנות בו בפסטאט . . . מצרים מ ברהון בר סהלאן צירפא . . . signed by

יפת הלוי בר טוביה ננ אברהם בר מבשר

ננ

סעדיה בר מבשר

יצחק בר כלף

עוריה בן עלי ננ

חצר ממתעון בר יצחק אלעזאי פי בית דין בבניסה הירושלמין fol. 2, recto: במצר פי יום אלכמים כח יום מן אדר שני מן שנת אשלט לשטרות מוטלב . . . fol. 2, verso: חצר פי יום אלכמים . . . מן אדר שני פי בית דין שנת אשלט לשטרות פי בית דין פי כנסת הירושלמים ישועה בר צדקה מוטאלב ליוסף בר סעדיה בדינאר . . .

This is signed by יפת החון בירבי דוד החון נע, as is likewise another minute (on the same page) dated Nisan 24th אשלט.

T.-S. 8 J 4¹: a document, drawn up at Fusāṭ in ליצירה, is signed (fol. 1, verso) by

יוסף הכהן השופט בירבי שלמה הכ השופ[ט]

שמואל הכהן ראש הקהל בירבי אבטליון

אברהם הכהן בר אהרן ננ

אברהם בר מבשר ננ יפת הלוי בר טוביה

(4) Bodl. 2805¹ (= *R.É.J.*, XLVIII, 173-5) contains a Ketuba of 1029 c.e., signed by

[יפת ה]חזן בירבי [ר]ויד החזן, שלמה בר חכים, משיח בר צמח, אברהם הלוי בר שמואל נז, [פי]נחס בן אפרים, יוסף ביר מנצור הלוי, ישועה הלוי בר אברהם נז, בשר בר חסן, אפרים זע (= זעירא) החבר בסנ בר שמריה.

(5) T.-S. 13 J 1⁹, end of a document:

וכתב בחדש ניסן שנת אלף שלוש מאות וחמשים ושתיים
למ[נין דאנו] רגילין למנות בו בפכטאט מצרים שעל נילוס הנחר מושבה
ניסין בר בשר ישועה הלוי בר שלמה נז
שעיון בר יצחק יפת בר הילל
לוי הלוי בר יעקב נע
שמואל הכהן החבר ברבי אבטלון וכת בענה¹
אברהם בר מבשר נז² יוסף בר ישועה הפרנס נז
שלמה בר נתנאל נז ישועה בר צדקה

[1041 c.e.]

(6) To complete the data about the period of Ephraim b. Shemarya, attention is drawn to Bodl. 2834²⁸ = *R.É.J.*, *l.c.*, 171-2:

(1) . . . שהיתה בפנינו אנחנו החתומים למטה כי בלילת יום (2) [חמשי] בשבת שהוא עשרים ואחד בחדש טבת שנת אלף (3) [ושלש מאות] ועשרים ושבעה . . . בפכטאט . . . (10) . . . בית אפרים בר שמריה הנודע אלזני יהודה בר חדור, [יוסף?] הכהן בר אברהם (אלזני). The signatures are שמואל הכהן בר עלין (טליון. r), יוסף בר בנימין.

Ephraim b. Shemarya signs documents as head of the Bet-Din in the years 1350 (T.-S. 13 J 6³¹) and Tebet 1361 (T.-S. 13 J 1²) Sel.

[1016-1050 c.e.]

(7) The Palestinian community in Fustāt had a president, and also four Parnasim. This appears from Or. 5566, B., fol. 29, very damaged, signed by שמואל הכהן ראש הקהל ברבי אבטלון; the document deals with a charity legacy left (probably) by a certain יעקב בר מ[בשר]; four Parnasim (ארבעת הפרנאסים) are mentioned, one of them being הלל בר סהל²; the name of יצחק הכהן בר חני נז occurs also therein. Jacob b. Mebasser was a brother of Abraham b. Mebasser, whose signature is found on documents (see nos. 3 and 5).³ More information about these

¹ Read ענה ענה.

² Abr. b. Mebasser signs also a document, dated Tammuz 1356 Sel. (= 1045 c.e.) at Fustāt (T.-S. 8 J 34¹).

³ Bodl. 2873⁴⁶: a Ketuba, dated 1034 at Fustāt, is signed among others by הלל הפרנס בר סהל.

brothers is contained in a letter from כלב שכתו ברבי כלב addressed (verso) שלש . . . פרנסי מצרים מור [אברהם גדול] צוען ורצויו ומור יעקב הפר [נס] o [מבשר] . . . The letter bears the class-mark T.-S. 13 J 15¹². The following lines are taken from recto, (7) בתחלה כב נק מור אברהם [השר] הנדול סגול (= סגולת) קהל צוען ורצויו . . . (8) . . . וכנך מור (9) יעקב הפרנס העומר בעז יי לרעות צאנו . . . (11) . . . וכנך מור אבו סעיד הכשר במעשיו . . . (15) בני כב נק מור מבשר הנפטר . . . (17) מודיע אני לכם כי שומר נפשות חסידיו . . . עזרני ושמרני (18) בדרך . . . ומבני אדום (19) הרעים ומחליים ונגעים והצליחני בדרכי . . . Oxford MS. Heb. d. 77, fol. 12, contains a letter in Solomon b. Yehuda's handwriting, of which the beginning only is preserved. The address (verso) reads:

ליקרנו וידינו כל מר רב
אברהם סגול קהל צוען ורצויה
ש (= שמרהו) צור
בן מר רב מבשר נוהו עדן

II.

Data concerning the communal leaders of the Babylonian section at Fustāt.

(1) A Memorial List in the possession of Mr. E. N. Adler is of importance for our knowledge of the communal leaders of the Babylonians at Fustāt. It was probably recited on Sabbaths and Festivals. The manuscript (no. 2592) consists of four small pages, of which the first is blank, paper, square writing. In the first ten lines of 1^b are mentioned:

מכתבה¹

(l. 4) האיי ראש הישיבה שלגולה וכלל (5) אבותיו הנאונים והחכמים רוח ונ' ² (6) וכנך מור אדוננו יחזקיהו ראש (7) נליות כל ישראל . . . וחמורו (8) כנך מור דוד הנשיא נשיא נליות (9) כל ישראל . . . (11) ועוד דוכרן טב וג' (12) לכנך מור אברהם האלוף בחיר הישיבה (13) ושני חמורו כנך מור סהלאן ראש (14) הסדר וראש כלה [י] אחיו כנך מור נחמיה (2^a, l. 1) ריש פרקא' וכנך מור אפרים החבר (2) ושלש חמוריו כנך מור סעדיה החבר (3) ואחיו כנך מור פלמיאל החון החסיד ואחיו רוח ונ' (4) ועד דוכרן טב וג' (5) כנך מור מכורך צורבא מרבנן וכנך (6) מר סעדיה הרופא שהיה חסיד בדורו (7) וכנך מור יהודה הנניד נניד עם יי צבאות (8) וראש כלה וחמורו כנך מור סעדיה סנן (9) הישיבה ומשושה

¹ מנחתו כבוד תחת כנפי השכינה =

² רוח יי תניהם, i.e. וגומר =

וחמודו וארבעת חמודי (10) אדוננו ובמוד' יפת הזקן וכמוד' צדקה (11) וכמוד' הלל המתהלל ביראת האל (12) זכר צדיק לברכה וגו' (13) וכנף מרז' אדוננו והחיים אל כנף' מרז' אדוננו משה

אדוננו מבורך שר השרים (14) הנניד הנדול נניד עם יי דגל הנשיאות
(2^b, l. 1) עטרת השרים ותפארתם נדול הישיבה (2) נניד חנולה העוצר בעמו ישראל¹ (3) ועד רוכרן טב לכנף מרז' יהודה (4) הכהן הרב הנדול ראש הסדר² וכלל שאר (5) נפטרי משפחתו רוח יי תניחנו ונ'... (6) וכנף מרז' נהוראי הרב הנדול נדול (7) הישיבה וחמודו בנף מרז' גסים החכם (8) ונבון רוח יי תניחם.³

(2) Abraham b. Sahlān was no longer alive in 1032. This is evident from T.-S. 16. 45 (cited by Worman, *J.Q.R.*, XVIII, 13): חצר פי בית דין הקבוע מפי בית דין הנדול בכניסת אלשאמיין במצר פי יום אלכמים אלעשרה כלון מן תמוז מן סנה אלף ותלת מאיה ותלתה וארבעין למנין שטרות מ' אברהם הלוי בר שמואל נז קובל על מ' נחמיה החזן בן כבוד גדולת קדו' מרנ' אברהם החבר נכע. Nehemiah is known as a liturgical poet (Bodl. 2842 and 2710, cp. Index s.v. Nehemiah). His son, Joshiab, also composed liturgical pieces. Or. 5557, A., fols. 47-51, contains a Piyyūt on the Sabbath-Amidah in alphabetic order, signed Joshiab b. Nehemiah

¹ This part of the list referring to the family of Meborak Nagid is discussed in A. D. 4, 1.

² T.-S. 10 J 15⁸ contains a letter from Shelah b. Mebasser to Yehuda Hakkohen רבינו יהוסף הכהן זצ"ל b. הרב הנדול ראש הסדר (see *infra*, p. 107, note 10). He was the son of Joseph Ab, the brother of Elijah Gaon, mentioned in the Megillat Ebyatar. T.-S. 6 J 2¹² contains a document signed by [י]הודה הכהן בן יוסף הכהן סט נין יהוסף כהן צדק זקל; the same signature occurs in Bodl. 2874²⁰. An Arabic commentary on Deuteronomy, compiled and abridged from the works of Kīrkisani, Yefet b. 'Āli and other Karaite writers (the codex, from which the modern copy, Or. 2498, was made, was finished in 1352) contains on fol. 16 a quotation from our Yehuda's commentary on Sefer Yeširah ר' יהודה הכהן בר' יוסף נין יהוסף הכהן פי שרה ספר יצירה לאברהם אבינו נע) see Margoliouth, *Catalogue*, 1, no. 334, p. 268, col. 2). A loose leaf in MS. Adler 2592 reads והוא אלתפסיר תפסיר רבינו יהודה הרב הכהן ראש הסדר זקל. Several responsa in Jewish Arabic by our Yehuda are to be found in T.-S. Box G. 1. T.-S. Box K. 8 contains a liturgical composition which begins בשמך רחמנא | לרבינו יהודה הרב הגדול | נטרוהי מן שמיא ממא | אלפה סנה תתריא | לחרבן (= 1080 c.e.) | הצור תמים | פעלו כי כל דרכיו משפט ונ' | אשא דיעי | ליהוד לאין בצור וכו'. The poem is alphabetical, two letters being assigned to each strophe. Only preserved till ריש. A paper leaf in T.-S. Arabic box (recto, middle) contains פירוש אלהלכה אלאולי מן שבת לרבינו הנדול יהודה הכהן ראש הסדר נע ביר יוסף הכהן נע

³ For Nahrai and his son Nissim, see A. D. 3, 3.

תשעה ליצירה שתורה סהלאן בן אברהם
ראש הסדר הח האלוף חמדת הנ[ש] (= הנשיאות)
סעדיה בר אפרים החבר
יצחק בן אברהם משה בן אלעזר אברהם בן מצליח
צביאן כהן בר סעדיה

(5) T.-S. 20. 6 contains a Ketuba wherefrom the following lines are cited here :

(1) [בע]שרין ושתה יומין לירח אלול שנת אלפא ותלת מאה וארבעין ותמניא
שנ[י]ן (2) [למנינא דרנילנא לממנא ביה] בפסטאט מצרים דעל נילוס נהרא
מותבה איך [ר]בנו סהלאן ריש סדרא (3) [האלוף סנ הישיב] חמדת הנשיאות
בן רבינו אברהם החבר האלוף בחיר הישיבה (4) [זכרו לברכה ולתחיה אמר]
לה לאסתר בתולתא בת רבי יוסף¹ בן רבנא עמרם השופט נוחו (5) [עדן הוי לי
. . . (25) . . . [ס]הלאן החבר האלוף סנ הישיבה חמר[ת הנשיא]ות, ll. 21 and 25-6.
(26) [בן רב]נו אברהם החבר[ר האלוף בח]יר הישיבה זכרו לברכה ולתחיה

יפקב החבר בסנהדרין גדולה ברבי שמואל² . . . Signatures,

. . . יפת הלוי בר טוביה נע

שלמה בר נתן אהרן הממונ[ה] ברבי אפרים³

. . . בר עמרם נז יצליח בר יוסף נע אהרן בר משה מבארך בר ישראל

¹ A Ketuba (Bodl. 2875¹³, date missing) is signed among others by Nathan Hallevi the Haber b. Yeshu'a, Jacob b. Joseph b. 'Amram השופט, Sahlān [Alluf] b. Abra[ham]. The date of this Ketuba must be prior to 1037 as the last two signatories would thus be brothers-in-law.

² T.-S. 13 J 15¹³ (cp. *J. Q. R.*, XIX, 734, no. XLII) contains a letter of thanks to a benefactor Abū Sa'ad and his son Yefet (perhaps Abū Sa'ad b. Sahl al-Tustari). Signed by Jacob הרב b. Samuel הרב b. Abraham הרב. Probably he is identical with the above Haber. A colophon in T.-S. Box K 6 (one leaf, verso blank) reads למרי' ורבי' מריות הנער הטוב | ישמור לעד בירבי יהודה סט בירבי אפרים בירבי יעקב הרב | בירבי שמואל הרב בירבי אברהם | בירבי ליוטי הרב זל ונאע אמר. The origin of this family is evidently Byzantine; ליוטי is probably the Greek for Levi (Λεβίτης).

³ Aaron b. Ephraim is very likely identical with Aaron המומחה והחזן b. Ephraim of Fustāt (מצען) who writes an epistle to Solomon הנכבד (*J. Q. R.*, XIX, 731, no. XXVIII). A document of divorce, dated 1066 at Fustāt, is signed by אהרן (*R. É. J.*, LVI, 128). See also Bodl. 2873⁴⁸, and Pozn., *R. É. J.*, LXV. 45. Probably the letter to Aaron החזן, *R. É. J.*, LXIV, 119, no. 18) is to our Aaron. The סנן הישיבה mentioned therein is thus Sahlān b. Abraham. See also above, p. 41.

(6) A MS. Adler contains a congratulatory letter, addressed to (1) מרב מנשה החתן (2) המתנהג בחסדים . . . (3) . . . בן מרי ורבנא חיים סהלן האלוף וראש כלה בירבי, Signed, הזקן החסיד (4) והנבון נהו בן ערן אברהם המומחה והאלוף. The last three words are above and beneath the signature.

(7) Oxford MS. Heb. g. 12, fol. 54, recto, contains the following three lines: | ריש כלא החבר למימר | שמעו מאי סברה | רבינו סנ הישיבה | קדם בְּתַאֲיִי וְיִבְרִי. This is evidently an introduction, recited by the Hazzān, before a sermon by our Sahlān.

III.

Sahlān b. Abraham as a liturgical writer.

(1) T.-S. 10 K 20⁵ contains a paper leaf, square writing, size $6\frac{3}{4} \times 5$ inches.

10 שמחו צדיקים ב'ו' ונילו⁶
שימיני כחותם
? סעוד ושרפה⁷
שחקת דת
? ?
. . תה וטאנם
15 שכל לקחה
סוכי רתות קרשך⁸
סלולך ישר
סקרה רגמת

(recto)
מאוור² לסהלן ראם אלכל זל
אמולה לבתי
סעוד המוני
שמחיני בישעך
ס[תרי] אתה ומגיני
5 ספרי אומה³
סנב[י]ני והד[ל]ל⁴ קרן
סוכתי ארון
שגב עם והושיע
שנביני וחלתה⁶

¹ I. e. the householders (cp. בעלי בתים). This expression is used already by 'Anan and also by others (see the passages cited by Lewin, *Jahrbuch d. jüd.-liter. Gesellschaft*, VII, 254-5).

² Read perhaps מואנן, pl. of מונון (موجز) 'summary'.

³ Identical with Bodl. 2738¹¹, fol. 107, ספרי אומה כבוד אל, acr. סהלן חזק.

⁴ Evidently in the meaning of דלה 'to draw up', 'raise up'; (cp. Ps. 30. 2). Of course והדלה would be more correct.

⁵ 'And wrap (bind) up (my wound)'; cp. Ezek. 16. 4.

⁶ This poem, as well as the following, and also l. 16 (see note 8) and l. 33 are to be found in a paper leaf (T.-S. 6 H. 8¹) where it is expressly indicated, as is also evident from the acrostics, that they emanate from Sahlān.

⁷ Read perhaps נשרפה 'support (the city) that was burnt' (i. e. Jerusalem).

⁸ Perhaps identical with Bodl. 2738¹¹, fol. 106, סוכי ראה קרשך, acr. סהלן.

שיש ונילה
 שים עונות קני חשה
 סבלתי אימיו 40
 ספר עמדה שנב
 סמים שניאוני
 ספו שנה על שנה
 סחירה וצינה
 ספור ותסופרי זורו 45
 שרה אשר ביקר
 שמחני א[תה]
 סוגת שושן בעני הנה
 סכלי שא' ואם לפשוע
 וב' 3
 סוב זרה זרמת 50
 סורו מתי און והרחו
 סמר היה לב
 שוש אשיש באל נורא עלילה
 וב'

סיעדוני להחתיא[ני]
 ספד וספר 60
 שר סר וחסר
 סותתי שיחי
 אלנמיע בם 5

שאי בפים
 20 סוללה [מ]סלול לבך
 סמחיני בצוען
 שמת[וני] עמקי צול
 סבים אשר נותרו
 סרעפי המו
 25 סוטני איומה
 סלולך למעון 1
 סיחי שא מול
 שועתם לבבי
 סאלה סאון
 30 סטה לסנרון לבי
 סעו אשר פה
 סחררת 2 מכל
 סיחי נא תען
 סלעי ראה
 35 סובי וברח שקרי
 סעור נא אלהים
 סגיא עלילה

(verso)

[סר]חו קהל המוני
 55 סגול נביאי
 סונבתי אשר רבוני
 סבוני צדים
 סברי צורי וגואלי

(2) T.-S. 8 H 16¹⁸ contains a beginning אשורר לרבינו סהלן. —T.-S. 8 H 23⁸ contains 2 paper leaves of liturgical compositions. A poem ends on fol. 1, recto, having the acrostic חוק [שמר]יה חוק, as is evident from the next one, beginning ולה איצא רהט אבר, which has the full acrostic שמריה. The third composition (fol. 1, verso) is also by him. No. 4 is headed סלעי נם תוחלתי סברי. There is a gap between fols. 1 and 2. Fol. 2, recto, contains the end of a poem of whose acrostic [ח]זק only

¹ Probably identical with Bodl. 2738¹¹, fol. 107, קרשו אל מעון, acr. Sahlan.

² Read סחררת. ³ = ובוליה.

⁴ From סות 'to incite' (cp. הסית). Here in a good sense, 'to persuade', 'intercede'.

⁵ I. e. the sum total is 62.

is preserved. The author sets forth to enumerate the forms of the Divine name in several languages. קשוטא תבוא לעיר[ה] קרואה (l. 4 f.) בנויה תען ותאמר לאל ידו נטויה אתה אלהים ולך ההודיה שמו י' ביהודיה אלהא שמה תרנומיה ברא ברא באלפרסיה סלו סלן באלנוביה שמה שמה באלסאמריה יניש יניש באלחתיה תוי תוי באלכנדקיא תחא תחא באלכאסכיא ואצטפאן אצטפאן באלארמניה יוד יוד באללאניא אנמירתו באלגורזיא מטנתא מטנתא באלרומיא קירים קירים באללמניה בנגא בנגא באלאפרנניה. It cannot be ascertained who the author of this poem was.

Nos. 21-7. Letters to Ephraim b. Shemarya from several people.

21. [Vol. I, pp. 100-1.]

[MS. Adler 2804, paper, cursive writing, size 28.7 × 19.7 cm.]

Address (verso)

. . . . ליקר תפא כנק מר ורב אפרים] מורשה [החבר]
[המ]עול[ה] בית] דין מופלא דעת [מט]ולא ב[י]ר' שמריהו החסיד זל

(recto)

[בש]ם יי

כל שלום ל[נו] לאסוף מראש ועד סוף למל[א] מברכת
יי ב[טו]בה לשאת יראת יי בידו ל צ[אנן]
לרעות בישע יי¹ לחזות בנועם יי² ליראות את פני יי³ .
לבוא אל הר יי אל צור ישראל⁴ ליקר תפא⁵ ירא יי ישרון
הוא כנק מר[נא] ורב אפרים המעולה בית דין מופלא
ביר' שמריה החסיד זצל ישא אחינו המעולה שלום
אמת תמיד וידע כי בחסד אל עלינו אנו שלום והיינו
מקוים לכתבי אחינו המעולה להיות תדורים לא נעדרים
10 ושמא חזרה דעתו בחרטה מי הנזק להחריטו ואהבתו
בנו קבועה ובקשנו מצורינו להצילו מדרך רע מאיש
מדבר תהפכות העוזבים ארחות ישר ללכת השמחים לעש
רע⁶ ללא דבר האו הלא בחוקנו⁷ ואיש כמוך בישראל המכה
את שני אריאל⁸ וזיכך הקבה להניע לגבורות ושמשות דו[רנן]⁹
15 יסיתך איש בער רשע כסל נודע לך יתר מן הכל ומכל
וכל לא חשדנוך אלא לטוב מעש ניהם כי המשכיל בעת זה (!)

¹ Cp. Ps. 50. 23.

² Ps. 27. 4.

³ Exod. 34. 23, &c.

⁴ Isa. 30. 29.

⁵ = תפארת.

⁶ Prov. 2. 12, 14.

⁷ Amos 6. 13.

⁸ Cp. 2 Sam. 23. 20.

⁹ See especially, vol. I, p. 100, note 1.

(margin)

אמן אמן סלה = 9

10 A letter from Šadoq, a son of Elijah, dated 1055, is preserved in Or. 5529 (see Margoliouth, *Catalogue*, III, 557, no. 1127). The writer signs קטון תלמידי שלם צדוק הבהן ביר אליהו נין שלמה ראש היש מִכְתָּב (= probably = מנחתו כבוד קודש נכתב יום' יז לחדש תמוז ש' חֲתָפָה | לחרבן) (i.e. Jerusalem)). Margin: הבית [יב]נה במהרה [אמן]
ואני אשאל האח ישמרו צור. ומכל רעות יהי נצורי. להרבות את : margin
שלום בֶּנְק מַרְג וּרְב יְהוּדָה ר[אש הסדר הרב] | [יז]נה לעורב (?) פני מלך רב. |
גם אני אשאלהו יברכהו אלהינו. משם בֶּק מרב מבורך חתנינו. | לבקר ולדרוש
ולגלות מהפקיד הנודע בן שעיה על דברת השמן המפותם שיש לו אצלו.
ולקחת מנו דמיו וחשבונו | בפיתק כי כבר כתב אליו לתת לו בלי איחור ואם
יבק[ש] ממנו | כיר (signature) באשר יקח ממנו יטריה על כבודו . . . [ואל] |
יתאחר כתבתו ערוב . . . ם בעבור דבר זה יודעי. [לב]ל להרניע. | גם בֶּנְק
מרוד משה הדין מעצים שלומו ומתפלל עליו. | ובֶּנְק מור יוסף וכל ריע[יו].
אדים (= אלהים) ישמע בעדהו תפילה. מכל צרות לו | להצילה. וגם נזר ראשי.
אדוני והורי הרשי ('entitled me') לכפיללו (כָּפַל), 'to double', a verb. לכפלו. r.
כָּפַל (formed from משמחו. | ולהודיעו כי הוא מבקש משוכן מרומהו.
לחננהו ולפרותו ולרחמהו. | ושלומהו ושלומו מתניהו (אחיהו) (? , read perhaps
here Hakkohen, is probably identical with Šadoq's cousin (above, p. 101); for לעורב
read perhaps לעורב (from ערבא 'a lot'), 'to draw the lot (פייס) in the presence of the
great King' (God, i.e. in the Temple), a reference to his priesthood. Another Yehuda
Rosh Hasseder is mentioned in Or. 5542, fol. 5, being a document dated 4824 A.M.
(1064 C.E.) at Fustāt, wherein is set forth the last will of Jacob b. Dunāsh
זל b. זל. רבנא יהודה ריש סידרא זל. Another document (T.-S. 18 J 1°), dated
4815 A.M. (1055 C.E.) mentions תניחנו ושלומו רות יי תניחנו (Or. 5529).
Evidently this Yeshuda Rosh Hasseder, no longer alive in 1055, while in 1066
already his son Dunāsh is mentioned as departed from this life, cannot be identical
with the scholar greeted in the above epistle of 1055. Perhaps he is the Qairōwān
scholar who corresponded with Hai and Sherira (see Pozn., אנשי קירואן, no. 22).

ומר[ור] | ¹ועמרם המלמד שצ' מורה יוסף אחינו המעולה | עליו ביות[ר] ותלו
 ביה | טפלי ותעזרו לשוב | ל[בי]תו לא . . . בצל |
 [ב]שלום ולא תתגול[ל] | עליו ושלום כבודו | וחתנו בן דודינו | יגדל נצח סלה

22. [Vol. I, p. 101.]

T.-S. 13 J 18²⁸ looks like Elijah's handwriting, and is addressed to Ephraim [החבר] בס' נר' Shemarya the teacher (l. 5). Mentioned is also סירי אבו נצר נאלב בן מוסי בן נאלב (l. 16-23) are excerpted here. וקר כאן ורד לבית אלמקדם איש ספרדי צועיק (!) עבור אשתו ואמר כמא (!) דברים בערך ועשיתי להו כאריו (לו כראוי r.) לכמותו ונאלם ומה שיהיה ביום הושענא בהר הזיתים [אני] אכתוב לכבודך בכל מה שיהיה הודעתך. ואם יהיה צורך או משמאות ² או דבר כתוב כדי שיעשה מהרה ושלומך ירבה. כמנין הארבה. נכתב בנחץ בתוך החג סימן טוב יהיה עליך ושלום שלום על בני ברית ישע רב.

23. [Vol. I, pp. 101-2.]

[T.-S. 13 J 20¹³, paper, square writing, size 24.3 × 15.8 cm.]

Address (verso)

לכבוד גר קר מר ור' אפרים
 ביר מור שמריה נז ער ³
 המומחה . . .
 יוסף בר' [א]ל[יה] נע

(recto)

שלום משמי מעלה. וברכה כפולה. ויקר וגדולה. ושם
 [ת]הילה. ויופי מעלה. בעדות סגולה. למעלה [ו]למעלה. על צריו
 [לה]גדילה. וגם אויביו להכפילה. ומשנאיו להשפילה. וקמיו
 [אש]אל להחלילה. ⁴ ואותו להמשילה. ⁵ בשאירית גחלה. הוא
 5 [ב]ב' נר' קר' מר' ור' אפרים המומחה מבית רין הגדול.
 בר מר ור' שמריה החסיד. נוחו עדן. ישא שלום
 שלום מאהובו ודורש שלומו. ואודיע למר שם צו
 [כי ב]עת יצאתי ממצרים ונכנסתי אל צהרנת יום חמשי בעת
 ירדתי מן הספינה. והנה ראש הסדר שמרו צור נכנס עמי
 10 [ל]צהרנת ביום חמישי. וספר לי שעבר עליו צרה בים. ונתארח
 אצל שלמה השפט. וירד יום שבת אל המקום אשר יתפללו בו.

¹ Read עמרם.

² Probably read חשחאות 'necessity'. Cp. Ezra 7. 20, חשחאות.

³ = נוחו עדן.

⁴ 'To slay'. Cp. חלל נפש.

⁵ 'To make rule'.

[ו]דרש [ו]פתח יי כנבוד יצא ונ' ¹ עלי כי תצא למלחמה. [ו]לולא שלא
 [יב]פיל הכתב. ספרתי מן הפתרון [א]שר פתר. ובא לו כמו שבעה
 רביעים ומאה זוזים. ² וירד אל הנס ליל יום ש[ני] ועד הנה ידעתי
 15 ואם [א]זכ[ה] וא[ני]ע אל אדננו שצ' אני אספר לך מה שיהיה
 ואם יש לך צורך תודיעני שאני אשמח במשאלותיך מלך הב' ³ ישמע
 תפילתי בערך. ולא כתבתי אלו שני הטורים אלא בנחץ שהיה לבי טרוד
 על הדרך. ואם יזכה המ' ⁴ לא אפסוק כתבי אליך ואם נתן ר' יחיה
 שמוצו דברי תעשה בו כחכמתך ואם לא נתן אכתוב לו. מדועני אם ייטב על
 הקהל שישלימו עליהם שאר
 20 הרביעי ותשגר אותו אל מי שתראה
 ואני עשיתי שבת קומי אורי אצל כב מו' ור' חני הכהן ושני
 חמודיו. [י]שמרם צורם. ויעזרם יוצרם. אשר ביתם פתוח
 לרוחה. ועוזרים ומסיעים לכל עובר ושב לבעלי תורה ולתלמידי הב' ⁵
 ולתנאים. ולכל עובר ושב שול[ח] גם פרוש לכל. המלך הב' ישלח ברכה
 25 במעשי ידיהם ויצילם מכל צרה וצוקה. ואלופינו בכלל כל הברכות
 ושלומך יגדל לעד וגם שלום הקר' ⁶ ישמ' ⁷ צורם. נצח סלה

24. [Vol. I, p. 102.]

(1) T.-S. 13 J 17⁴ contains the beginning of a letter to Ephraim (l. 3)
 b. Shemarya (l. 8) which was undoubtedly written by Solomon b. Yehuda.
 Lines 13-21 read as follows: ולא נכחד מיקר כל הנהיה בין מכתבינו בין
 מכתבי אחרים המקום ישים אחריתה לשלום והמחרחר הריב עוד מבקש ומגרה
 מדון צור ישיב המחל[ו]ת [ויבק]ש כל מבקשיה וכבר קדמו כתבי לפני כתב זה
 הודעתי בו כל הנהיה אתה תדע מקריאתו כל הנהיה ומנמת טורים אלו עבור
 אחד
 נושאם ושמו שמואל בן סהל מארץ כיראיוואן בא עמו כתב מן התנאים אשר
 בשיביליה ושמו סעדיה בן משה הודיע כי Here the fragment breaks off.

25. [Vol. I, p. 102.]

[T.-S. 8 J 21⁶.]

(recto)

שלום לך ושלום לעורך ונ' ⁸
 אלי אח ורעי. ונדל ריע. ⁹ אהוב וחביב וקשור נפיש בנפש

¹ Isa. 42. 13.² See vol. I, p. 102, top.³ הכבוד.⁴ המקים.⁵ החכמים.⁶ הקרובים.⁷ ישמרם.⁸ 1 Chron. 12. 19.⁹ = 'knowledge' דעה.

וחקוק בלב הוא אדירי וכבירי ועין ימיני חרוע עוי
 כבוד גדו קדו מזי ורבי¹ אפרים החבר בסנהור² גדולה
 5 פאר החברים המעולה בקרואים יהי אים³ בעזרו וישם
 עליו סתרו בן כבוד גדו קד מזי וז שמריה המלמד נוחו ערן
 גן אים³ מיום שנפרדנו ועד היום הזה לא שמעתי שמעו מה
 עשה בשבילי ולא הגיד אדם לי מה נתחדש בעבורי ונשארתי
 כמות אדם חבוש בבית הסוהר [1] אטריח על אנשי הבית ועתה יש
 10 לך חסדים גדולים עלי התמיד חסדך בפעם הזאת טוב
 . . . מתי נתוועד ואל תתרשל כי לבי ועיני תלויות אל
 חסד צוד תחילה יהא שמו מבורך ואל חסדך וכבר באו אל
 הנה הרבה בני תורה מארץ אדום ומארץ ישראל אהיה אני
 כאחד מהם תזכה עמי . . . (16) . . . ועתה רחוק אם יהיה לך יכולת
 15 לעשות עמי דבר עם בעל המס הרי מוטב ואם וחס ושלום יקשה
 עליך הדבר הגידה לי ואפנה על ימין או על שמאל
 ואעתיר . . . בלא . . . ישימוני בבית הכלא
 ושלומך ירבה כמנן ארבה יצחק
 אזהבך מעצים שלומך

26. [Vol. I, pp. 102-3.]

[T.-S. 13 J 21¹⁹; right-hand side torn off.]

(recto)

(1) . . . ועתדת שלום ונלווי כל משאל לזקינו (2) . . . כב גד מזי ורב
 אפרים החבר היקיר (3) . . . עם ובשירותים ישמרו צוד יעקב ויישר (4) . . .
 [בן מזי ור] ב שמריה נוחו ערן שאול נשאל מלפני (5) . . . אליך כתבים כי הוא
 (6) [חולה] . . . לוי צוד ישלים הרפואה מעמו מודיע כי (7) . . . אדם
 אחד מארץ מולדת אדוננו גאון גד (8) . . . בן משה והוא אדם חסיד ובא
 אלינו בחוסר (9) . . . [ע]מו כפי היכולת ובקש לישב בעיר הקודש (10)
 . . . [ולא] עלתה בידו לפי דוחק העת והיה בלבו (11) . . . ארץ מולדתו
 וכתב אדוננו עמו כתב מקדם (12) . . . כי הוא אדם חסיד עני ולשאול
 לראות (13) . . . אל ארץ מערב ילך עמו ועתה רצוננו מן (14) . . .
 עמו טובה ולדבר אל העם להתנרב לו (15) . . . עד אשר ישא קרוב
 לתאוותו כי רצונו (16) . . . [א]רצו ואם לשוב לירושלים ואשר יעשה (17)
 . . . האיש הזה משבורתו מאלהי עולם (18) . . . טובה ואם יראה החבר
 לעצמו מה (19) . . . [לג]מלו טובה בכל יכלו ושלומי ושלום (20) . . .
 [ש]לום ר' יוסף חתנו וכל האוהבים שלום.

¹ גדולת קדושת מרינו ורבינו =² בסנהדרין =³ אלהים =

27. [Vol. I, p. 103.]

[T.-S. 10 J 10°.]

(recto)

.
 האיש הזה מחשובי קהלו במקומו היה והיה עשיר
 והשליך עליו שלט מ[קום] עונש וברח משמה
 עד אשר בא אל דמשק ויצא מדמשק לבוא
 לארץ ישראל ויצאו עליו לסטים ושללו כל אשר [לו]
 5 ועשו בו חבירות והוא בצ[ע]ר וכאשר בא אל עיר
 הקודש אמר אלך אל מצרים אולי יחנו לי [ד]בר
 צדה לדרך עד אשר אשוב אל מקומי והחבר
 שצ ושתו¹ לעשות הטוב עם כל אשר יבא אל
 מצרים וכן יעשה עם האיש הזה ויהיה לו לפה
 10 ולמליץ יושר ולמלמד זכות ולדבר אל זקינו
 הקהל הקדוש מי אשר יהיה בכניסה ואשר
 יהיה בבית ייעצהו והחבר יעשה הנכונה [א]ולי ישוב
 אל ביתו מלך הכבוד ינמליהו טובה והחבר יודיע
 לקהל כוח הצדק[ה] לאשר דרכם לפשוט ידים
 15 קל וחומר למי ש[י]רד מ[נ]כסיו אני מוחה לביאת
 כתבו באשר יעשה עמו וכל הנהיה אצלכם
 וכל עוזר וכל ח . . . ש שלומו ירבה ושלום
 האוהבים והנדיבים וה[ז]קנים והחזן וכל
 [הקהל]

T.-S. 12. 857 contains a letter from קהל צהרנת to Ephr. b. Shemarya.

Also T.-S. 13 J 13¹ is a small epistle in Jewish Arabic from Moses b. Yefet of Milij (מן מליי) to our Ephraim.

Dr. Davidson (הצופה מארץ הנר, II, 1 ff.) edited Genizah Piyyuṭim, p. 3, bottom, נגמר בעזרת אל לכבוד רבנא אפרים נטריה רחמנא בן שמריה נע, bottom,

Liturgical compositions by Ephraim are now published in *R.É.J.*, LXX, 1920, pp. 46 ff. See also vol. I, p. 75, note 1, where his elegy on the death of Solomon b. Yehudah is referred to.

¹ = נָקָתוֹ 'his custom, habit'.

28. [Vol. I, pp. 103-4.]

An epistle from Solomon b. Yehuda to Samuel Hakkohen b. Abtalion.

[MS. Adler 2804, fol. 2, paper, square writing, size 26.4 × 16 cm.; the left-hand side is very faded across the whole length.]

Address (verso)

אל ה[דרת יקר] ב[גק] מו' שמואל' ה[ה] כהן ה[ה] מומחה יש[מרו] צורו
וינצרו יו[תי]רו ויהי [ב]עזרוי' ברבי אבטליון נ[ו]חו ערן
[י]שע רב

(recto)

אל אהובינו ומשגבנו ויקירנו [בגק] מו' שמואל הכהן המומח' ¹
א שלום יהי צור עזרוי' והא[ל]
סתריו ויש . . . [בן ר]בי אבטליון נין ח[ס]ידים ונ[א]ונים נע
שלום שלום יהי לו' וברכות בכל יש לוי והצלחות בעמלוי' ל[מלא]
5 כל משאלוי' בשני עולמות להותירו' נכתבו טורים אלה אליך
אהובנו להודיע או[ד]ות זקננו מו' [ורב] יהודה שצ' בן מר רב
מנצור נז' באשר . . . לו כי טוב מיום [ברא א]רץ אלהים יום
אשר נס לעזרה של[א] תב[ע]תהו הצרה . . . ה לשמרה
משם אבר להתחסרה . . . בין האמת . . . אשר
10 בית מופקד אצלם באשר המה ובאשר
שבועות ונשאל ועמד כי [ר]אה בי לא ע[ת]ה
[מ]מנה נשתנו דיני הפקדונות במדינת [ר]מלה
נבוכים שוממים לא ידעו מה לעשות באשר ל
בפקדונות אחרים וגם לא היה פעם אחת לא של[ו]ו ולא ש[ק]ט[ו]
15 ולא נחו עד בא להם רונז' ² ולא היה בעת להודיע[ם] כם את[ם] כל
אשר עבר בינו ובין בעלי דינין כבר כתבתי ב[ק]צ[ר] ל
ישמרם אל וישים שלום ביני[הם] אתה תעמ[וד] לעזר[ם] ל
לאנשי ביתו להנ[ה]ות אצלם ו[זם] אמרו לו נשאתי פנ[י]
ולא באת עמהם בקו המשפט [וה]ם לא יד[עו] כי קו ה[מ]שפט
20 באשר הוקרא ברמלה לא ע . . . בי ע . . . צרות מ[ל]חמ[ות]
ו[מב]וכות אשר לא צמחו כמותם המק' ³ יצילנו ויצ[ו] לכם מ[הם]
ומביצא בהם ושלום שלום לך ל
נכתב בינון
שלמה הצ' ראש [הי]שיב[ה] ברבי

¹ = המומחה.

² Cp. Job 3. 26.

³ = המקום.

29. [Vol. I, p. 104.]

A letter to Sahlān b. Abraham.[T.-S. 13 J 14²³, very faint writing, paper.]

(recto)

[כבוד הא] הוב החביב היקר כִּן קִד מִר ורב'
 מהלאן ראש כלה יגדלי ולא ידלי אודיעו
 שמרו צור [כי] הנעתי בשעה הזאת אל
 הנה והנני יושב [באכס] ניה¹ אלקאיד² והקדמתי
 5 שתי שורות אלה להודיעו כאשר [צוה]
 כי אתמול הנעתי לעיר צהרנת [ו]הניע אלי
 כתבו יצוה להודיעו בביאתי [י] לעיר [צ]הרנת
 ולא היה לי פני לכתוב [והנה ע]תה תאוותי
 למחר לבוא [וא]ראה מה יצ[וה] לעשות
 10 יודיע לציר הנשלח ושלומי ושלום כבודו
 ושלום מִר רב סעדיה אלוף שִׁע³ ושלום
 כל האוהבים ירבה כמנין ארבה
 ישע רב
 . . . אן יני מעה בהימה סכנ ליבון אדכול אליהא פעל[?]

30. [Vol. I, p. 104.]

A letter from Isaac the Reader to Abraham Hakkohen b. Haggai.

[MS. Adler, paper, square writing, torn.]

Address (verso)

יובל בשמחות וגיל [לפנ]י כִּנֵּק מִר	מן המתפלל ל . . . ב שמעו
אברהם	יצחק החזן [ביר] . . . ה נז אלפ[א]סי
הכ[הן ביר] כִּנֵּק [מנ]י [חגי ת]נצבֶה מצרים
יח[זיקו] ברית תם
[אלהינו] ויר[ו] מממה ויעלה	
מולו עד למעלה מעלה מלפני שוכן	
מעלה	

¹ A Khān?² Read perhaps 'the commander', 'prefect'.³ Oxford MS. Heb. d. 76, fol. 55, torn and faded, concludes a letter from Solomon b. Yehuda, probably to Sahlān. Last line reads:

ושלום מ[ר ר]ב סעד[יה] אלוף ושלום כל קהל . . .

שלמה הנדבכה לישועת [אל מחכה]

A great quarrel between the communities is mentioned.

(recto)

על שם רח¹ | יודע יי ימי תמימים ונ² | כתבתי לאדוני ואהובי [יק]ירי
 וי[ר]ידי ותפארתי וזרי וזורי
 וכבודי והורי | . . . כִּנֹּךְ הדרת צפ³ ת⁴ מֹרֶ אברהם הכהן הש[ר] האה[ב]וב
 הישר (13) . . . בן כִּנֹּךְ מֹרֶ [ח]ני תנ[צ]בָה
 שא א[ר]וני שלום רב ממנ[י] כ[י] לשלום א[ני] חו[נה] (14) [ומ]סתופף
 בצל אלי ומעזי ועוזי ונ[שן]עי⁴ ב[ע]ר [ע]דתי ומודיע אני לאר[ו]ני חס[ר]
 15 כי כתבתי לו כתב ממדינת צור עלי [הכת]ב לי ליודעיו ולרעיו אשר בצלו
 הם ישב[נים] יש[ע] אֵינוֹ⁶ [ולא] ידעתי אם [הגיע הכת]ב אליו ואם לא ולכן
 ידיר נפשי
 [הנה] באתי [לרמשק] ומצאתי שם מֹרֶ [מ]שֹׁלֶם חזקן הטוב בן יפת נֶזֶ
 בן חֶרֶבֶשׁ
 [ישמר]הוֹ אֵינוֹ⁶ הוא . . . וכמו חמ[ו]ריו ידאִים . . . אֵינוֹ במהרה ומצאתי
 מֹרֶ עלי
 בר יפת הלוי נֶזֶ בן . . . [יחז]יקו אֵינוֹ ועשו עמי כל טובה ועוד אודיע
 20 [לא]דוני כי הם [ב]עניי ק . . . וע[מ]ר עלי בכניסת דמשק ואמר לחזוני[ם]
 כִּנֹּךְ
 הוציאו[ם] [פר]י תורה וברכו בשם מֹרֶ אברהם הכהן בר כִּנֹּךְ חגי נֶזֶ זֶלֶה[ה]
 ואמרו על פניו כי עשה חסד גדול עם אחי מפרג בעת ביאת[ו] מארץ
 אר[ו]ם [וע]מ[ר]ד עמו בכל צורכיו ועל כל אשר קמו עליו והחזיק בידו וה[יה]
 טוב [לו] כמו אח והיה לאדוני שם אלה⁸ כאשר היה מלפנים ועתה
 25 יד[יר] נפשי אשריך ואשרי יולדך ואשרי אברהם אבינו שיצא
 כ[מ]ות[ו] מחלציו ועליך נתקיים טוב שם משמן [הטוב]⁹ וכבר ברך
 בשם מֹרֶ סהלאן ראש בלה נֶזֶ על כל הקהל והיה לו שבח גדול
 על כי עשה טוב עם מפרג אחי רֹמֶ⁷ עלי הלוי בר מֹרֶ יפת נֶזֶ וכב[ר]
 [ה]נ[צ]אנו[ם] פרי תורה וכל העם עומדים על עמדם וכל הקהל מתפלל[ים]
 30 [ל]אלהי[ם] ומרננים ומבקשים מלפני בוחן כליות שיאר[ו]ך ימך וח[י]יך
 [וירבה כ]מ[ו]תך בישראל כי [עמ]ר מֹרֶ עלי ראש הקהל וספר . . .
 לה . . . שבחך ונעם[ו] דרכיך וחוסן מפעליך . . .
 . . . [א]שר הוא עשה בו . . .
 . . .
 35 . . . [יוסף אֵינוֹ כבוד על]
 כבודך ושם טוב על שמך . . . מעשה מֹרֶ עלי . . .

¹ על שמה רחמנא.² Ps. 37. 18.³ צפארת תפארת.⁴ 'And my crying (to God) is for my congregation.' The writer was a Ḥazzan.⁵ ישמרם אלהינו.⁶ אלהינו.⁷ Read מֹרֶ.⁸ Read perhaps גדול.⁹ Eccles. 7. 1.

(margin)

חנותו ב[לי] פנע | . . כל משים | ו[אדוני] שלם[ם] | וביתו שלום וכל [אשר] |
 לו שלום ואחיו מ[ור] | יצחק יניע אדוני[י] לו | . . . יד' ממני ואני |
 אש[מ]ע . . . אלך | אל בית המקדש | ו[[כבר לקחתי [לי] | בת מסרפי
 לא[שה] |
 ואני מצא לא מ . . . | ואחר הפסח אם נח[ר] | [האל ואחוזר] [א]ל
 א[ר]ץ מצרים |
 אולי יחיני אל ארא[ה] | פניך והודו ושלום | אדוני[י] שלום א[מ]ו ושלום [כל]
 נלווי ירבה | כמנין [ארבה].

T.-S. 13 J 23⁹ contains a letter to Abraham הכהן (l. 7) b. Ḥaggai (l. 9). Greetings to his brother Isaac. There are also mentioned and his son Ephraim. The writer signs Bodl. 2876⁴⁴ is in Solomon b. Yehuda's handwriting, and signed ישועה אל יוכה יראה. I quote here a few lines from the beginning 'ליקר פאר זך מ ורב' (1) אברהם הכהן החכם והנכון החשוב יהי צור [עזרו' וצל] (2) סתרו' וירבה כבודו' וישלח מקדש עזרו ומציון יסעודו ויתן לו כלבבו וכל עצתו (3) ימלא בן מר ורב חני נוחו ערן' כאן תקדם יא חשובנו פי אל אסבוע אל מוצי (4) כתאבי אליה סוא נ כותב תקדמת אליה מני מן אל רמלה ומן אלרמלה אסתעלם מנה (5) וצייה אברהם אבן מאיר אלאנדלסי רחמה אללה פי מא לך שלמה אבן צמח אל (6) עטאר זכור לטוב . . .

Isaac Hakkothen b. Ḥaggai signs a deed, dated Fustāt 47[9]7 A. M. = 1037 c. E. One of the signatories is Ephr. b. Shemarya (Bodl. 2874¹²).

31. [Vol. I, pp. 104-5.]

Fragments of letters from Solomon b. Yehuda.

(1) MS. Adler 2804, fol. 1, contains the end of a letter of thanks to an elder signed by

שלמה הכהן בן מרדכי זנ	ישועה הכהן בן שלמה זנ
צמח בן כלפון זנ	נתן התון בר יהודה נע
	חיים בן של[מה] זנ
יוסף בן ישועה זנ	אברהם בן יעק[ב] זנ
מבורך בן צמח זנ	אברהם ה' ברבי שלמה נאון יעקב
	שלמה ה' ראש הישיבה ברבי יהודה זנ

(2) Abraham, the son of the Gaon, Solomon's son, is no doubt the 'Fourth' mentioned in some other epistles from the Gaon (see also above, p. 58).

¹ מסרף is a maternal uncle (see Ibn Ezra to Amos 6. 10).

(1) ליקירנו וגדולנו וחשובנו . . . ונדיבנו T.-S. 18 J 4¹⁵: Solomon writes וישוענו בב (2) . . . אברהם זקן נכון וישר הדעת . . . (4) . . . בן מר רב שלמה הפקיד נוחו עדן . . . ישא הזקן היקר החשוב (8) שלום רב מצור י[עק]ב יתרום וממנו ומן הרביעי (9) חמודנו כי שלום אנו בגופינו ואם כוחינו תש ועינינו כהו (10) מכובד הזקן וקושי העת וקוצר היר . . . (13) . . . כי טוב זכרו ושבת מעשיו ודרכיו ומעלליו (14) המתוקים גלויים לפנינו מכל עובר ושב וכל ייכן מאיגרות (15) אהובינו כִּנֵּק מר ורב סהלאן ראש הסדר שֵׁץ בבל עת (16) זוכר יושר דרכיו . . . ורוחב נדבותיו (17) ועוצם מתנותיו . . .

(2) T.-S. 18 J 4²⁵ is likewise a letter from Solomon to נתנאל (l. 2) הלוי (4) בן מר חלפון הזקן (6) . . . שא יקירנו שלום נדול (7) מצור יעקב יתרום וממנו ומן הרביעי חמודנו כי לשלום (8) אנו מצוים ואם תש כוחנו מכובד Herein is also mentioned שֵׁץ הסדר ראש הווקן, undoubtedly referring to Sahlān b. Abraham.

(4) T.-S. 13 J 14¹⁶ contains a letter in the Gaon's handwriting, addressed to אחינו הקהל הקדוש הדרים בנוא אמונ¹ . . . | הזקנים החשובים ובראש [רב] קר מר ורב של[מה] חזן הראוי | הרצוי . . . בר משה ושאר הקהל גדול וקטון . . . ישאו הרים שלום להם . . . גם מדורש שלום ומזכיר אב בית דין ש² צור Herein are mentioned לא יזכירו אותנו and Sahlān b. Abraham (שהלאן שֵׁץ).

¹ Alexandria.

² = שְׁמֵרָהוּ.

APPENDIX B

(Concluded, to Vol. I, Chap. III)

32. [Vol. I, pp. 106-7.]

A letter from Solomon b. Yehuda when still Ab of the school.

[T.-S. 12. 80, Rabbinic square writing, paper, size 23 x 18 cm.; cp. *J.Q.R.*, XIX, 725, X.]

(recto)

.
 3 לפניו ו ית ישראל יעשו כטוב בעיניהם * וטורים אל[ה יבאו]
 ליד[ך] מיד חמוד יגיעהו אל שלום וימציאהו שלום ויש[י]מה[ו]
 5 שלום כי נאספו אל מושבינו שארית קהל עיר [הק]דש כי [רנ]בם
 נאספו בדבר אשר נפל בעיר [ויא]מרו כי את[ה] הבטחתנו ל[לכת]
 מצרמה ולהליץ יושרינו וללמוד זכותינו ולספר צ[רותינו וכל]
 קורותינו ולא נתכנה הדרך וקראו קורות אשר מנעו [אותך ילך]
 נא חמודך תחתך כי לא נשאר בנו איש יודע ל[ספ]ר [נודל]
 10 הדבר ועוצם המכה הה[ויה] ¹ ולא היתה ממני תש[ו]בתו [אל] ע[יר]
 הקודש כי היתה דרכו בדרך צובה ונשמעה לו שמוע ² ושב לאחר
 עשר יום ויהי בשאלם על הדבר הזה [הח]ליף לבתו לארם [צובה]
 [ו]לארם נהרים לבוא ארצה מצרים ובירו כתבים מהקהל אל קהלות
 צוען וכל ס[ב]יבותיהם [לכל] הו[קנים] תהי נא עצתך טובה א[ליו] תחזק
 15 את ירו [ב]כל אשר תהיה מ[מ]נו לבני עיר הקודש ה . . ה כי היא בצרה
 גדולה אשר לא נהית[ה] כמ[ו]ה מיום שוב ישראל אליה . . .
 והיא בשלומך יודיעך [ה]קו[ר]ות כי על כללם לא יעמיד וא[תה תעשה]
 כראוי [לך כפי נוד]ל תפארתך [ותפארת] שמך וזכרך . . . [שכרך מאת]
 יי אלהי ישראל השוכן בהר ציון ושלומך [יגדל נצח]
 שלמה אב הישיבה [בר]כי יהוד[ה]

¹ Cp. Exod. 9. 3.

² Read שמועה.

38. [Vol. I, pp. 107-8.]

A letter to Solomon b. Yehuda.

[T.-S. 12. 247, paper, Rabbinic square writing, size 27 x 19 cm.]

(recto)

. . . ש[ל]מה . . . בע[ל] . . . איש
 הסברה ויר[א]ה הטהורה . . . סלתו ה . . . [בשמט]
 מאירה בן רבנא יהודה נוחו ערן
 שא שלום גדול ממנו מושך והולך בארבעה ר[אשים]¹
 5 לא ישמחו ולא יעדרו עם תפלה והזכרת שם [טוב]
 בראוי ליקרינו בלב וברבים ועתה מחלה² . . .
 אליך [י]קירינו אל תחשוך עמידתך בעדנו אולי ישמע
 יי [אל]היך [מע]ל בית מקדשו ועל שער ביתו ו[י]קח מעלינו
 ה[מח]ל[ת] ונמצא רפואה להקביל פנים [ואנו] בחיים כי אנו
 יודעים שאתה מקובל ונעתר על הכל קל וחומר
 10 [על ידיך] ואוהבך ועוד למחר בחג המצות תתפלל ותברך
 את אחינו ישראל הדרים בארץ ישראל ובמצרים ובדמשק
 ובצ[וב]ה ובשאר מקומות ישראל ממזרח וממערב מש³
 משמינו ובזקני ירושלם ובזקני רמלה המכבדים
 15 אותנו וכן זקני מצרים ותעשה בדבר בהזכרתנו
 בתפילה כי הברכות הללו משמינו ואני יודע שאתה
 [תע]שה כן בחסידותך [וב]צדקותך⁴ המקום יראך פני
 [ר]בנא יחיה חמודך בחיים ובשלום והוא מלא
 [רצ]וןך וישמרך מכ[ל] בניך ויתן לך אחר[ית] טובה ו[ב]רכה
 20 טובה ויזכך ויזכינו עמך לראות בניך ביתו ושכלול
 היכלו וביאת משיחו וקיומן נליות עמו ויחיש הישועה
 והנאולה וירחם על השארית הנמצאה וישיב לבבם
 ליראתו ולתורתו וימחול ויסלח להם בחיך ובימך
 [ו]במהרה ובזמן קרוב ושלומך ממרום ומכל פה לא יעדר
 25 ולא יפסק לעולם [ושלום לבל] קהלך ולכל חוקנים ההלכים
 [להתפלל על הר הזיתים] . . .

¹ Cp. Gen. 2. 10. The ר can also be read as a כ. Read then perhaps [כ]וסות] as the letter is written before Passover.

² 'Request', from חָלָה, but in l. 9 המחלה 'disease'.

³ These are the first two letters of the next word, placed here to fill out the line.

⁴ Read ובצדקתך.

Nos. 34-6. Letters from Solomon b. Yehuda.

34. [Vol. I, p. 109.]

[T.-S. 13 J 11⁹, paper, square writing, size 29.5 x 20.1 cm.]

Address (verso)

לכל הקהל הקדוש הדרים בעיר תטאי¹ בראש החון והזקנים והישישים
והבחורים ושאר הקהל קטן וגדול ישמרו צורם ויברכם ישע רב

(recto)

לכל אחינו ויקרינו וזקינינו הקהל הקדוש אשר בתטאי בראש החון [i]
והזקנים ושאר הקהל ישמרו צור ויברכם שאו שלום
מצור יעקב יתרום וממנו ומחמודנו ומסמוכי ישיבתינו כי
לשלום אנחנו חונים וברוך הטוב מודיעים לכם אחינו
5 ישמרכם קדושנו כי הניע עד שער הישיבה כתב ממצרים
ועליו חתומים זקני אומן מזבירים מעשה איש אחד שמו
אברהם בן אהרן אלבצרי חון ודרשן² תורתו תשם פיהו
כי תרחר ריב עם חברינו כִּזְק מר' ורב' אפרים החבר המעולה
וכי זלול בכבודו ובכבוד סומכיו גאוני ישראל המתים והחיים
10 ודבר נבלה וגדוהו והחרימוהו גם אנו הסכמנו על דעתם
וגדוהו בשער הישיבה ביום תשעה באב וראוי לכם
לנדותו ואם יבוא אליכם הוצרו בנפשותיכם מלהכלל עמו
כי הוא מנודה ומקולל ומחורם הוא ועוזריו וסומכיו וכל
מבקשי טובתו או מאכילו או מתנרב לו או מדבר עמו
15 אז יכלל עמו בחרון ואנו ואתם פטורים צור ישמיר
רעי עמו ויכלה [הקוצים מכר] מו וישמע תפילתנו בעדכם
ושלומכם וטובותיכם [ובר] כותיכם ירביון נצח ישע רב
שלמה הנדכה ברבי יהודה ננא

35. [Vol. I, pp. 110-11.]

[T.-S. 13 J 9², paper, square hand; cp. *J.Q.R.*, XIX, 726, XIII.]

Address (verso)

ליקר פאר חברנו ואהובינו כב גד קד ברבי שמריה המלמד נוחו עדן
מרנא ורב אפרים החבר ישמרו צורנו ישע רב

¹ About this town see vol. I, p. 109, note 1, and cp. *infra*, A. D. 6, note 1.² Cp. Ḥarizi, *Taḥkemoni*, Makame 24 (ed. Kaminka, p. 221): יש לנו חון דרשן. . . יורה בתורה ויקרא במקרא ויסבור בנביאים כמה סברא ויודע פיוטים יקרים ושר בשירים *Kalkashandi* (see Gottheil, *J.Q.R.*, XIX, 500) also draws a distinction between the Ḥazzān, well versed in preaching, who ascends the Almemar and exhorts the people, and the Sheliaḥ-Sibbūr who leads the people in prayer (see also vol. I, p. 268).

(recto)

אל אהובנו וחברנו¹ ונכבדנו ויקירנו² כִּנָּק מִוֶּרֶב אִפְרַיִם הַחֲבֵרִי בִּמְעוֹז וּמַחֲסֵה
מִתְּנַבְרִי בְּצֶל שְׂדֵי יִתְלֹנָן וִיתְאֲבֵר³ בִּירְאִי אֶל יִדְבֵק וִיתְחַבְרִי בְּרוּחוֹ לִהְיוֹת מוֹשֵׁל
לְהַתְנַבְרִי⁴ לִקְרֹב כָּל מְרִיב וְעוֹבֵר וּמִתְעַבֵּר לְהַתְאָהֵב עַל יְדוֹ שֶׁם צֶדֶק דּוֹבֵר⁵
שְׁלוֹמוֹ לְהַרְבוֹת וּבִרְכָתוֹ לְהַנְבֵּר לְמַלְאוֹת לוֹ כָּל חִפְּץ וְכָל סִבְרִי⁶ בִּר שְׁמֵרִיָּה נָזַ
נִכְתְּבוֹ טוֹרִים אֱלוֹ אֶל חֲבֵרְנוֹ יְהִי צוֹר עֲזָרוֹ מִכָּאֵב לֵב וּמִשְׁבֵּר רוּחַ מִן
הַצְרוֹת אֲשֶׁר אֲנוּ בָּהֶם טְבוּעִים וְהִרְעִית אֲשֶׁר אֲנוּ בָּהֶם שְׁקוּעִים לֵילָה וְיוֹמָם
פְּחוּדִים

רועדים מן המחנות הנועדים צורינו יגביר מחנות אדונינו המלך יהי לעד ובכן
תמיד אנו נושאים תפלה לעזרם להעזר על בני קדם אשר התריבו ארץ הצבי
ונשמו

מסלות ושבת עובר אורח וליוצא ולבא אין שלום עד ירחם ייחון חנון ומרחם
10 וכדי יהי לנו לשאת המהומות אשר התישו בוחנו והבהו עינינו והכשילו
ברכני⁷

והמסו לכבינו והדאיבו נפשותינו עד אשר נוכף עלינו שמועות קשות בעד
קהלות מצרים כי נעשו כתות כחות בת אומרת כה וכת אומרת בה וכולם
מוסרים דין במכתבים אשר יבואו בשמות אנשים מהם ידועים⁸ [ו] מהם לא
ידועים מהם דבריהם במוסר⁹ ומהם בלשון מחוסר¹⁰ זהם קובלים ואומרים
15 כי רצו רוב העם לקבול עלי על המלכות יוגנניה אל כי הרשיתי איש לא ראוי
וישמיצוך בדברים רעים המק¹¹ יגבה הדין מבל מוציא שם רע וישב עליו

בדין אכזריות ויאמרו כי למען [מתנ]ותי¹² ומשאותיך יבואוך אנרותינו
להעזר בם עליהם ווי שם היה¹³ ולמאזר עד מאוד הוקשה עלינו כל הכתוב
במכתביהם ואמנם כי כל זאת מתחת ידי החשוד ישאל אנשים לכתוב להבהיל
20 ולהפחיד כמעשה סנבלט וטוביה כן אל יכה על עונו וחטאתו מלפני אל אל
תמחה וכבר

קדם אליך מכתב עם הנשתן הנכתב אל הקהלות בעשית שלום לברכם כללם
ולהחזיק טובה לאשר התהלך ואשר טרח ואשר רדף אחרי השלום ולהעדיף להם
ברבות וה[יי]נו סבורים כי כבר שבתה המחלוקת והנה אנרות מאת אנשים
מבהילות

כי המחלוקת עצמה והמריבה רבתה והצעקה גדלה ויאמרו והנה הקדימו הבל
25 מעשה ועדיות חתומים עליו והם מן החתומים [על]ו כי הבל נתרצו במר [ר]ב
שמואל הכהן בר אבטליון נז¹⁴ להיות הוא הרואה עליהם לדון דיניהם ולשפוט

¹ From אָפֶר 'a wing', i. e. take shelter. Cp. Ps. 91. 1.

² Cp. Prov. 16. 32.

³ I. e. the name of God (see Isa. 45. 19).

⁴ 'Hope'.

⁵ = המקום, i. e. God.

⁶ The meaning of this phrase seems to be, 'By God, there is a rumour'.

⁷ Wherefrom Worman, *J. Q. R.*, XVIII, 14, inferred that Samuel's son, Solomon, was Gaon in Egypt (Fustāi) is inexplicable to me. He cites our fragment which

משפטיהם ונוסף יגון על מבאוב גם החשוד ישוטט על הזקנים ויתאנה ויאמ[ר]

[ר] או מכתב פלו¹ כי גנה את הראשונים באמרו כי הראשים הקודמים כל אחד ואחד מהם עמד על דם חבר[ו] ונם גינה את ר' אלחנן באמרו החבונן מעשה זה

30 ומעשה העובר ואמנם כי אלה דברי והבל מעידים לי כי כן היה וקהלות מצרים יהי אל עורם יודעים כל זאת המהלכות והמריבות עד לנפשות הניעו וכי הע[ו]בר לא היו עיניו ולבו כי לאשר יאכילו וישקו ויעשה תאות לבו ואין דורש ואין מבקש אין נפשם נוטה למוכיחים הלוא באבות נאמר ולמוכיח בשער יקשון ויטו בזהו צדיק² מי הוא אשר עשה שררה על בית יש והוכיחם והיו אוהבים אותו הלא כן אמר מיכה אל תטיפו יטיפון לאלה לא יסנ כלמות³ אשר פתרונו יאמרו למטיפין 35 אל תטיפו לא תהיו מטיפין נבואותיכם לעם. אלה ולא י[סנ] אתכם כלמות [הלא] אי[ש] ה[ו]לך

רוח עמהם ובשקר יכוב להטיפ לין ולשכר היה רצוי אצלם [וה]יה מטיפ לעם הזה⁴ אם אל יי אינו לא ששמענו ואל נביאיו לא הקשבנו ובמלאכיו ה[תלנו] ותעתנו מ[ה]

יאמרו החשובים כאין אם הנביאים לא היתה היכולת בידיהם כי אם להזהיר השומ[ע]

40 ישמע והחדל יחדל⁵ מיום אשר בחר בנו קראנו עם קשה עורף והוא יכול לשנות יצרינו אבל הניחנו כמו אשר בראנו ונתן לפנינו דרך הטוב ודרך הרע לראות איוה

דרך הטוב ללכת בה עד העת אשר הבטיח למול את לבבינו ולהסיר את לב האבן מבשרנו ולתת לנו לב בשר ודאוי לך חברנו לדעת כי עם יי בעת הזאת. אנוש לשברם נחלה

מכתם⁶ רבו במ הקוצים ואין בנו כח לכלותם הנח לו לבעל הכרם הוא יכלה את קוציו⁷

45 ואל תמציא מקום למשמיצים להשמיין ולאמר עד לא יחפש על דיני אחרים יחפש

חובות על עצמו ויפרע אשר עליו וחלילה לאיש כמון להמציא פתח עשה שיתאהב בטוח

שם שמים על ירך ואם ברחמי שמים אני בזריוותך כי לא כן הדבר אם עי יי אינו חפאו דברים אשר לא כן על יצוריו על אחת כמה וכמה ומתספרים אשר

proves nothing. A supposed son of Samuel b. Abtalion, by the name of Solomon, is entirely unknown.

¹ פלוני =

² Isa. 29. 21.

³ Mic. 2. 6.

⁴ Ibid., ver. 11.

⁵ Cp. Ezek. 3. 27.

⁶ Cp. Jer. 30. 12.

⁷ Cp. B. Meş. 83 b.

הושבו אל מצרים תתבונן העושים זאת כי חרפו ויגדילו ונתאמת כי מקצתם
 50 שכורים יש דין ויש דיון ומאחרי אשר ישיאני לבי [ל]החרים בשם ולהזכיר
 רוע המעשה בקהל יי אשוב ואומר ומה יש הועלה¹ אבל על השערים² אני מפיל
 תחנה לקרוא אל אי יש לבקש עלבון עלזבים להאלים פיות משמיצים
 להכלים

מוציאי רבה ואני ביי בטחתי ובו חסיתי אם ראמה ידי המשמיצים ונברה
 זרוע ידי בעלי המחלוקת רשותם בידהם להעמיד הטוב בעיניהם עליהם
 55 לראש ולקצין להיות בעם ככהן לשפוט את שופטיהם אני אשב בעיר קודש
 אינו אים³ יכונניה בוכה על עצמי ועל העת אשר נצרך אלי אני איני ראוי
 לאנשי העת הזאת אבל מה לעשות והשם נקרא⁴ ואי אפשר למאוס באשר
 העטה⁵ אינו יהי שמו מבורך לא נבה לבי ולא רמו עיני אני בתומי אלך בוראי
 הרימני בטובו אם כה יאמר לא חפצתי כך הנני יעשה לי כאשר טוב בעיני
 60 הורעתך המרורות אשר ישקוני על אודותיך וכבר כתבתי אל מקצתם
 להוכיחם

מלך הכבוד יניח לך מכל אויבך ושלומך ושלום כל קהלך ירבה נצח
 שלמה הצ ראש ישיבת גאון יעקב ברבי

(right-hand margin)

וקד כאן נפרד מני כתאב אלס[י]די אלשיך אבו עלי חסן אבן אלטייב אדה אללה
 במא יקיל מא קיל לה אנה מוחאל ואנה ענדי אל גליל אל כחיר יטיב נפסה
 תבצה באלסלאם ושלוי[ם]

36. [Vol. I, pp. 111-112.]

[T.-S. 13 J 17¹⁷, now printed by me in *J.Q.R.*, N.S., IX, 415.]

37. [Vol. I, pp. 112-113.]

An epistle to the Nasi David b. Hezekiah.

[Or. 5346, under glass, very badly preserved.]

Address (verso)

א[דו]נינו [אדירינו נשיאינו]	לפני שער בת רבים . . ורה
דויד הנ[שיא לבית דויד]	... לרבים למושב הנחשב כ[חשב א]דירינו [?]
בן ארונינו יח[קיהו ראש]	... הנשיא[א] . . יש . הוא כב נדו ק[דו]שת
[הגול[ה] נש[יא] אלהים]	

¹ = what benefit is there 'in announcing the ban' תועלת =

² i. e. on Mount Olivet opposite the temple site.

³ = אלהינו אלהים, cp. Ps. 48. 9.

⁴ I. e. I go by the name of Gaon.

⁵ Read perhaps הועדה, cp. Job 40. 10. The meaning is, 'What can be done, the name is called (i. e. I bear the title Gaon) and it is impossible to reject what our God adorned (me) with'.

(recto)

ימים על ימי מלך תוסיף ו[נ'] ישב עולם [ל]פני [אל]הים [ח]סר
 כי רם יי¹ ו[אמת]²
 תרום ירך על צריך וכל אויבך³ להדוף א[ת] כל אויבך [מפניך
 באשר]

דבר יי⁴

שלום שמים' וטוב ירושלים' וברכות שרים' ליקר תפא⁵ א[די]ר[נו]
 נשיאנו . . .

ירום [י]נשא [י]נבה מאוד הוא כב' [נרד'] קדושת מרינו ורבינו [ארוננו
 ד]ויד ה[נשיא]

לבית דויד צבי ישראל נאון יעקב נגיד עם יי יראה
 באמת איש חמדות יי ואחל
 5 כי יי . . . יעזריהו ו[י]נרל את [שמ'] בנחלת . . . לו
 . צלח לו אלוהיו שמן ששון[ן] מ[ח]בירי[ו]⁶ שיהי רצון מאשר על גבי . . .

ל[הב]ת-לו המשרה ושלום אין קץ על כסא דויד⁷ [בן] נד' [קדו'] אדו[ננו]
 [יחז]קיהו ראש הגולה נשיא אלהים [על]יון ידבר עמים תחתיו ולאומים תחת
 ר[נליו]⁸ [נ]בן]

יהי רצון נצח סלה ישא אדירינו נשיאנו ברכה [מאת] יי [וצ]ד[ק]ה
 10 מאלהי ישעו⁹ [ומ]אן[ה]בו [בכל] לב[ו] כלבו וידע כבודו . . . הי . . . ית
 ה . . .

כי צר[תי] מאוד צאת נשיא[ינו] מירושלים במוצאי נ[ו]לה¹⁰ ואין חולה
 על[יד]¹¹

כי [רבנ] רודפי שלמונים¹² ופסן אמונים אבד חסיד¹³ ותהי האמת נעדרת
 וסר מרע מש'¹⁴ ואל גמולות יי שלם ישלם¹⁵ כי נשאר בעיר [שמה]¹⁶
 ול[א] ימיש

תוך ומרמה¹⁷ וכשלה ברחוב אמת ונכוחה נסרחה¹⁸ ואנו ואבלו פתחיה
 ונקתה

15 [לארין] חשב¹⁹ והעמידוה על גחליה ריקה²⁰ ומבחר הצאן ל[קוח]ו²¹ והשאר
 רוח [לו]²²

ויחדיו נאלחו²³ ואין פורש ואין דורש ואין מבקש [שבר]ו עול [נתקו
 מוסרות]²⁴ פקו]

¹ Ps. 138. 6.⁴ Deut. 6. 19.⁷ Isa. 9. 6.¹⁰ Ezek. 12. 4.¹³ Cp. Ps. 12. 2.¹⁶ Isa. 24. 12.¹⁹ Isa. 3. 26.²² Mal. 2. 15.² Ps. 61. 7. 8.⁶ = תפארת.⁸ Cp. Ps. 47. 4.¹¹ Cp. Amos 6. 6.¹⁴ Isa. 59. 15.¹⁷ Ps. 55. 12.²⁰ Ezek. 24. 11.²³ Cp. Ps. 14. 3.³ Mic. 5. 8.⁶ Cp. Ps. 45. 8.⁹ Ps. 24. 5.¹² Cp. Isa. 1. 23.¹⁵ Cp. Isa. 59. 18.¹⁸ Cp. Isa. 59. 14.²¹ Ezek. 24. 5.²⁴ Cp. Jer. 5. 5.

פליליה¹ והיום יוכת שער שאיה² הלא הצאן הרעים ירעו הרועים³ עד
ישקיף

וירא יי' ויושיע לצאנו כרצונו ויצאתי עד הקובה והרבה מן העם בכו ב'י]

.

Perhaps in Bodl. 2878⁷⁸ containing a letter, in Arabic, to ראש בן דוד . . . , our David is meant. Daniel, the father of David Nasi, is usually styled Gaon and Nasi, but not ראש הגולה. Cp. further *R.É.J.*, LXIV, 120, no. 39: a letter from David הגולה בן ראש, ending (?) שסה = יסועה = 1054 (?)

Nos. 38-41. Letters from Solomon b. Yehuda to Ephraim b. Shemarya.

38. [Vol. I, p. 114.]

[T.-S. 13 J 15¹, paper, square writing, size 27.5 × 18.5 cm.; cp. *J.Q.R.*, XIX, 729, XXII.]

(recto)

שלום ממעל ומתחת¹ וברכה מצויה בכל משלחת² והשפעת טובה רווחת³
והשכל בכל מעש והצלחת⁴ ומסביב שקט ושאנן ונחת⁵ ומציאת חן
וחסד וישועה צומחת⁶ עם שאר כל תאב⁷ וחשק והבטחת⁸ יוכלל
יאגדו יאתיו כאחת⁹ לידידנו ואהובנו¹⁰ וסמוך בשיבתנו¹¹ כִּזְכָּ מִזֶּרֶחַ
5 אפרים החבר בסנהדרין גדולה המקנא קנאתינו¹² ועומד בעזרתנו¹³
וסר אל משמעתנו¹⁴ ומתחזק באהבתנו¹⁵ יהי צור עזרו¹⁶ וישמרו
וינצרו¹⁷ ברבי שמריה תנצֶה קדמו שורות אליך אהובנו
אחרי המועדים בהודעות שלום תעם והם תשובת אנחותיך
אשר נעו¹⁸ ליד מודיעות דרך אשר מאס במי שילוח לשתות מי נהר¹⁹
10 לעצמו הפסיד כי נתרצה בשם אלוף תחת חבר בחילוף אין לנו
להכריחו ואם הקל בכבוד אם²⁰ לאמר כי שכחה תורתה²¹ והרבה בשבח
אשת אב²² בי מצאה הוריתה²³ אשר הותיר לה שארית²⁴ הוא יקנא
למקילה ויזכור לה ברית²⁵ כי לא תשכח תורתה להכרית²⁶ כי עתידה
חיה לשוב אל בתי אכסניותיה²⁷ לבלתי מהם הליכותיה²⁸ וכמו כן

¹ Isa. 28. 7.

² Cp. Isa. 24. 12.

³ Cp. Ezek. 34. 2.

⁴ Lam. 3. 50.

⁵ 'Desire', masc. form of תאבה.

⁶ Instead of והבטחה, to suit the rhyme.

⁷ More correct the Hif'il form הניעו.

⁸ Cp. Isa. 8. 6 and Jer. 2. 18.

⁹ I. e. Palestine.

¹⁰ I. e. Babylon as compared to Palestine, but the meaning of הוריתה is not clear to me; however, it is possible that the word should be read הִרְיָתָה 'her teaching', being a Hebraized form of אוריתא.

¹¹ Cp. B. Me. 85^a.

15 הודעתי אודות התשעה עשר זהובים וחצי אשר נתאחרו עד עתה
 כי הם תותרת¹ החוב אשר ערב נשיאנו יחי לעד והנושה למאד
 אין אותו ודיוקני בעבורם כל עיקר לא הניעה ונס מור אהרן
 השיב לאיש ההוא את איטר לו ואם יש יראה מפני הדיוקני
 הלא היא כתובה בשמי הכי אקה אותה שני פעמים תיטב נפשו
 20 כל דיוקני² אשר תצא זולתי זאת האחרונה אם תנתן אל אשר
 יצוה נשיאנו יהי אל עזרו להנתן לו עלי להשיבה אליך לעתה
 אל נא תאחירה עוד בבוא הספר הזה אליך כרוך במכתב
 אל אשר תחנה³ כבוא כתב ידי הלוקח אני אכתוב כתב
 קבלה להציל את הכל בעזרת המקום והתחזק והתאמין ועמוד
 25 על עמודך וי יהי בעורך ושלומך ירבה נצח
 שלמה הצ ראש הישיבה ברבי

Address (verso)

לכנז מור אפרים החבר בסנהדרין] ברבי אפרים תלצה
 גדולה ישמרו קדושנו וינצרו מעוזנו ישע רב.

39. [Vol. I, p. 115.]

[T.-S. 13 J 14¹⁸, paper, square writing, very badly preserved, size 26 x 18.3 cm.]

(recto)

ברשו[ת] ארץ ישראל כתב הכותב הדומה עויה באמור האומ[ר] אונו
 ה . . .⁴
 בריוד נאמר במקום ואיש יהודה דבקו במלכם⁵ [ל]א כי אנ[י] מ[לך] ולא כי
 האחרים זולתי אבל המשל הובא כי מה מצאו בי עול או מ[ה] נשמע א[ת]
 בערי הכי הטרחתיו או כתבתי לנדל אחד על חברו זאת הדרך מ[אום]ה הי[א]
 5 בעיני אני ברחמי רחום כל תאותי הבאת השלום הנני ענו ב[י]⁶ . . . [ה]ם
 יעידוני אם [י]ש בהם [ע]ולה ובישתי וכל ה . יא . ש . ע . ד . ה . הבליים
 לארץ יש מה הנאה יש . . . אבו שמוע כי [ח]וסר יבוא לי הכי יש
 ל[ב]מני חוק עלי[הם] להעבירו ממני אל יושבי ח[יין] אל כל צד אשר יפנו
 . . . שמ . . . [ה]י[ת]ת מנמתם מאיזה מ[קום] אשר יבקשו שאלתם
 10 מש[ם] תהיה תשובתם כל אחד לפי השנ במה נתלונן אחי החבר אבין
 על חוקי השוקים והביא להם ראיות מאחרי אשר באו לידו מכתבי

¹ See above, p. 75, note 1.

² ³ is a cheque assigning payment of money (see B. kappa 104^b top). Worman (*J. Q. R.*, XIX, 727, note 2) makes of this expression an 'image'!

⁴ 'When this pamphlet, enclosed in an epistle, will reach you where you reside' (תתנה).

⁵ Read perhaps אותה [חוק].

⁶ 2 Sam. 20. 2.

⁷ Cp. 1 Sam. 12. 3.

[וע]מר על[יהם] יודע לך יקיר כי בעזבם ישיבת צבי ובסורם אל משמעת
 ישיב[ת] חוץ ייקל העון מהיושב בשבת¹ כי אחרים יותפשו עליהם והוא
 נקי מהם ומי יתן תבוא שאלתי ויבא איש ראוי הגון ולהושיבו במקומו
 15 כמעשה הראשונים² איני רואה כי אם ה[נשי]ם נוחצים אצים דרכי חצים³
 ואשר הצאן לו יעמיד להם רועים כלבו לרעותם דעה והשכל ואל יתן
 צאני ביד רועה אוילי⁴ ואני בחסדו בטחתי יגל לבי ביטועתו והטורה
 אשר טרחתם והיניעה אשר ינעתם [חלילה] לה[י]ות מקופחת חשובה היא
 התשור[ה]
 הזאת באהב נשלחת והרמיות אשר כ[תבו] בער השולח במ ברעה לדרב
 [באחיהו]
 20 לתת דופי ברעה⁵ כל זאת להרבות כבוד[ם] יש דין ויש ריין יש יום
 יבושו בו [כל]
 המתהללים בשקר[י]ת[ם] והמתפא[רים] בקל[ו]ן [חב]ריהם ובוראי יגמלני
 כפי מע[שי]
 עמם בחייהם ובמותיהם [ו]אני בוטה ביוצרי כי לא יקפת ש[ב]ר-י
 והזכ[רת]
 יריד במכתבך כי באו מ[כת]בי [רב]נו האוי אליכם וכי נתעש[ת]ת
 להסתירם לבלתי לקראות[ם] . . . מלגלותם ובקהלה לה . . . חרפתם וגם
 25 להודיע כבוד השולח אותם ו[אשר] יבקש כי הוא חומש נר[בות]ם⁶ לה . . .
 מבל מבקשי צדקותם חת . . . אין עלי ממנו כובר [כי] ע[ל] הר[ב] בר הז[ה]
 [י]תמידו אנרותיהם וכל זאת יבקשו להרחיב גבולות[ם] ולו יכלו לפרוש על כל
 היושב רשתותם כל זאת להרחיב הנאותם ואני בחסדי צורי נתן לי אי יש[ר]⁷
 נפש טובה לו יכולתי להעביר את ימי בפת שעורים כל זאת להנצל מיום הר[ב]
 30 ומיום תובחה שלא מצינו דרבה של תורה במיני מעדנים ובמלבושים דקים
 כי אם בפת במלה ומים לשתות ועל הא[ר]ץ לישן וחיי צער לחיות כי בכ[ך]
 אשרי וטוב⁸ ואם ל[א] הגעתי למידה זאת אני מן המתאווים איני מתק[לם]
 לא בכסף ולא בזהב לא בכסות אין נפשי נוטה כי אם אל ה[נ] את בוראי

¹ Cp. 2 Sam. 23. 8 and M. Kaṭon 16^b.

² Solomon alludes here to the Benē Batyra who vacated their position for Hillel the Babylonian.

³ 'Treading arrows' (really bows that discharge arrows), i. e. slanderers.

⁴ Cp. Zach. 11. 15.

⁵ Cp. Ps. 50. 20.

⁶ The donations for the school used to be called חומשים 'fifths'. According to an institution of Usha, no Jew was allowed to spend more than one-fifth of his fortune on charity (Ket. 50^a). For the same expression, see J. Q. R., XIX, 106, l. 22; N. S., VIII, 347, l. 3, XI, p. 452, note 17.

⁷ = אלהי ישראל.

⁸ Cp. Abot 6. 4.

40. [Vol. I, pp. 116-7.]

[T.-S. 20. 181, paper, square hand, size 46 x 18 cm.; cp. *J.Q.R.*, XIX, 726, XII, where the Arabic address is given; Ephraim's Arabic name is Abū-Katīr.]

(recto)

אל אהובנו וידידנו וסנולת ישיבת צבי זנך מור אפרים
 החבר בסנהדרי גדולה הוריו העומד בשירות העם בכל לבבו
 וככל נפשו ובכל מאורו צור יחזק את ידו ויכין צעדו ויעוררו
 ויסערו ויהי בעזרו כל ימי עורו וירבה שלומו ויעצים ברכתו
 5 באסמו ויטיב את שמו ויתן לו תאוות לבו להנעימו ויש[מר]
 בשכבו וקומו בר שמריה תנצבה קדמו אליך מכת[בי עור]
 מעיר הקודש אים¹ יכונניה הא[חד] מהם בלשון הנר² וב[י]
 עוד ממדינת רמלה אחרי בואי אליה כי כתבו אלי הוקנים
 החשובים שואלים ואומרים יפארנו ויכתירונו בבואו אלינו
 10 כי נשארנו כצאן באין רועה וראיתי כי לא להשיב את פניהם
 והקבילו³ בסכר פנים יפות והנה העיר הושחתה [מערת]
 פריצים ויועדו ויבואו ויאמרו חזק ונתחזקה לכער כל עושי
 רשע ולהחרים אותם ויקראו צום ויאספו עם רב לבקש
 את פני יי ויעשו הרצוי לפניו ואולי תחת⁴ בהן⁵ הנערה ותבוא
 15 אליהם הארירה⁶ ויציל כל הולכי בדרך ישרה וממדינ[ה זאת]
 שלחתי שלשה ספרים האחד אליך בלשון הנרי לעמוד
 על כל הכתוב בו להשיב את השר מר רב אפרים הכהן יהי אל עורו
 בקוצר על מכתבו והשני אליו סנולה⁷ ואם אני יודע כי כמו
 אחיו כמוהו אין משניחין באדם בין קטון בין גדול אבל
 20 להרחיק התאנ[ה] וא[ם] אני בעלבוני ש[ו] תק ומוחל על כבודי
 יש משלם נזולות ירא ויוכח ואני בו בטחתי לא אמע[ד]
 והנליון הארוך החתום להקראות באוני כל הקהל להוד[יע]
 אודות המואם בשם חבר והבחר בשם אלוף ב[י] לא כשורה
 נהיה הדבר הזה ונלוי לאל כי יקר עלי עד מאד ושני מכתבים
 25 לפני זה קרעתי כי בעת כתבי יעלו דברים חדים על לבבי
 ואכתבם שוב אזכור האהבה ואשוב ואומר לא יכשר
 להכות נדיבים ולהשליך אוהבים ואם הוא שנירה קנאה לב[י]

¹ אלהים =² Arabic. Cp. *Responsen der Geonim*, ed. Harkavy, no. 377 (p. 187), and also Maimonides in his letters to Lunel and to Samuel ibn Tibbon (*Kobeš*, II, 44^b, 27^a).³ Supply אותי.⁴ תנחת = 'will go down', i. e. have effect.⁵ Read בהם.⁶ 'The cursing', i. e. the ban proclaimed under curses.⁷ 'As a choice'?, i. e. specially penned for him.

נשאו למען כי לא נעשה משאלו אל להוכיחו בפעלו ואם
 ראה להתכבד ביושבי חוץ היה לו שלא להזכיר זולתם לא
 30 בטוב ולא ברע ולהעבי[ר] עליהם איך היתה המשובה הזאת [לא]
 להוציא את כל לבו בשבח אש[ר] כבדוהו [וא]שר יקרוהו וב[ש]ם
 קראוהו על לא דבר קדם כבר לתלות התלונה בו אב[ל] מ[ה]
 לעשות והאהבה מקלקלת את השורה המקום יבין את
 הלבבות [וי]שוב ל[פעו]ל לעירו וכרובין באגרת זאת שתי
 35 אגרות האחת לר' שמואל בן אברהם תאהרתי והשנית
 לר' שמואל הבהן בר' אבטליון ישמרם קדושנו וינצדם
 ותשיא שלום לכל אוהב וכל שואל ושלומך ושלום כל
 הקהל קטן וגדול ירבה ולמאד אושר¹ בורך באשר
 עשית ברדיפת השלום ובהבאתו בין רחוקים אף כי
 40 אב לבן המקום יספק על ידך מצות וזכות ועקב שלום²
 שלמה הצ' ראש ישיבת צבי ברכי

41. [Vol. I, pp. 117-118.]

[T.-S. 10 J 12¹⁷, paper, square hand.]

(recto)

ל[ה]בין את דבריו ב . . . לשונו . . . יפש . . .
 [או]לי יינצל ולא יהי בוט[ח] בעצ[מו] וכמדומה אני כי מ[ר]ב [בעם]
 . . . נאון הגולה והתר[ויס] ב[ו] ודבר הדברים ההמה [ל]א ברעתו
 כי לא היה צורך א . . . לו להלל ולאשר באשר אישר [ו]אל
 5 להזכיר זולתם [כי] נרצה א[הו] בי לא . . . ואם ראה ברעתו [ל]הזכירם
 היה לו לאמר וגם אלה . . . והיתה מנמתו לקראות ב[ר]בים
 ולשאול מהעם ל[פצ]רם אבל אם יש יכולת לעשות לו היש מן
 הדת על דבר זה להורידו או להעבירו [ו]אין [מ]ורידין ואין [מ]עבירין
 . . . לא . . . בר . . . אותו באלוף אלא כאשר רצה
 10 ואם שוב ישוב ולא יקרא עוד בשם אלוף ויהיה סר אל משמעת
 ישיבת צבי חלילה להעבירו וראוי לך אוהבנו וחברנו להודות
 לבוראך כי נתן לך אורך רוח ואורך אף ולב חרד לשרת
 את העם בכל צרכיהם מה אשר³ ניתן לזולתך וכן יעידוך אוהבך
 ואוהבי ויאמרו יש בכל אחד מהם דברים נסגלים [כי] זה בארך
 15 רוח וזה קצר רוח וזה לב חרד בכל עסקי הצבור [באשר] נתפשים

¹ אֶשְׁׁר 'commended', 'praised'. But read perhaps אֶשְׁׁר 'I wish thy strength to be firm', i. e. I commend thee. Cp. the phrase כִּי־אֶשְׁׁר.

² 'And the reward let be peace'. For the frequent phrase עָקַב in the Bible, see the Dictionaries.

³ Supply לא.

במס וב[דן]רון ובשאלת של[ום] הגדולים בבתיהם גם יש בכ דרך
לדעת איך לשום של[ום] ומשפט ש[לום] ול[ת]ך קצר רוח אין בו
כדי לעיין בדיון גם אין בו להתהלך אל שומר ומושל וסופר ובעל מס

אבל יש בו דברים אחרים אשר במ בעיני [העם] ונבכר

20 אצלם ולא כל אדם [זוכה] לכל מידות השבת כי מי הו[א] א[שר] נכלל

בו כי אם משה רבינו זכ' לז' 1 שנאמר בו והאיש משה ענו מאד [וגו'] 2

ולכן ראוי לכל מי אשר הנחילו אל מקצתם להודות לאל ולבקש לפניו

להנחותו בעצתו ולנחותו בצדקתו וליישר לפניו דרכו ולהתאהב

לעמו ול[חבריו] ולרדוף אחר השל[ום] ואתה ברחמי רחום איך 3 חנך

[במד[ות]]

25 טובות . . . צריב . . . הנח זולתך ואל תדקדק ועתה

לכל

Nos. 42-4. *Letters from Solomon b. Yehuda to Abraham b. Sahlān and Samuel (?) b. Abraham (al-Taherti?).*

42. [Vol. I, p. 118.]

[T.-S. 13 J 16¹⁴, paper, square writing, size 25.2 x 18.6 cm., very faded; cp. *J.Q.R.*, XIX, 724, VI.]

Address (verso)

תובל בשיש וניל ליקר האהובים כִּנֵּק מִזֶּה אוהבם שלמה בר יהודה ראש
אברהם הח' והנ' 5 בר' סהלאן ומ ס[עדיה]
יהי אל עזרם

(recto)

שלום להרבות וברכות לצוות וטובות להקוות וישועות להנוות 6 והצלחות
להתוות 7 וכל משאלות להצוות 8 עם כל תאוות מאריכות ומרחיבות
לחשוב

בבתי אבות והגון בקריבות 9 והדור במוצבות ומבין שנכבות ויועץ נדיבות
ומצוי בו כל מידות טובות הוא המפי[ח] כקנה וקנמון הוא הנודף
כאפרסמון הוא

5 הנקי[ב] באב המון 10 היושב בתחבמון 11 בהמולא הרי . . אבקת רכול ובשמון
הנחמד

1 וכרונו לברכה.

2 Num. 12. 3.

3 אלהיך.

4 Sc. ישיבה.

5 החכם והנבון.

6 'To adorn' (Hiphil of נוה). Cp. Exod. 15. 2.

7 'To mark out' (see Jastrow, s. v. תָּנָה).

8 Evidently the same as לצוות 'to command'.

9 'In relationship', i. e. of respected family.

10 I. e. Abraham b. Sahlān is the namesake of the Patriarch Abraham (see Gen. 17. 4-5).

11 Cp. above, p. 126, note 1.

במטן ובמעלן¹ חמוד מר רב סהלאן² ערן נן[חן] . . . גי ושרן³ יליצו
 במנוחו . . .
 לציצו ופרחו⁴ לגמול פריי להשביחו להצלי[חן] . כעץ שתול על פלג אוכל
 לשא . . .
 פריי לא יתוה וצמחו לא יבול הוא חמודו מר⁵ [ורב ה] ישרן הצרבן⁶ הסברן
 החקרן
 הגברן יוטב שמו משם אביו ויגדל בבודו . . . להרביב וינח להם אל
 מכל מ[נור]
 10 מסביב יאוש[ר] חקוקים בטוח⁷ וקשורים ברוח וחרותים על לוח⁸ . . .
 מצרה המלוטים מגערה ומוצלים מסערה וישאו שלום לרוב עד בלי
 ירח⁹ מאיש
 שלו . . . ודורש טובם בהיטיבם . . . בחסדי נ[דן] ל חסד אשר ה . . .
 חסד כמעט נח הלב ושקט¹⁰ הנפש מהזועות¹¹ מאד מועזות ומרתיעות
 ממקום
 העת[יר]ה . . . לא [בי]ותר וברוך הוא על כל תגמולוהי [יקר]ים
 15 ונכבדים . . . אחת . . . ושתי[ם] . . . [ב]שלשתן . . .
 עודפת ובארבעתן מבואר אוד[ות] . . . (18) . . . ומחן[דש מר]חשון
 נשל[ח] על ידי בחור ממדינת צור
 שמו כלף בן משה ועמו שני מכתבין[ם] לנכבדים וחשובים ובכללם שנים
 אחרים
 20 לזקן מר שמריה בן יפת בער איש ושמו יצחק מואדי אלקרי¹² לשאול לו
 להת[ודות]
 על אשר עשה עם [א]נשי ביתו [בר]בת בני עמון¹³ כי עזבה עונן[ה] אלמנה
 [חיה זה]
 ארבע שנים למען כי הוא מהנושאים [ונות]נים בממונו והיה הבחור ההוא
 נחר[ץ]
 ללכת טצרימה ויקנה דבר . . . אל ארצו אומר כי ישוב מהרה ולא נודע
 ל[נו]

¹ Evidently a Païṭanic form for שר' 'God'. For יליצו read יליצו.

² The following forms are clearly Païṭanic: סברן, צורבא (מרבנן) = צרבן בעל סברא.

³ בְּטוֹחַ (cp. טחות, Ps. 51. 8, Job 38. 36); let (my friends) become happy who are engraven in my inward part ('rein') and are bound up with my soul (בְּנֶפֶשׁ = בְּרוּחַ).

⁴ Cp. Jer. 17. 1.

⁵ Cp. Ps. 72. 7.

⁶ Wādi'l Kura in Arabia. Sherira and Hai corresponded with the local Jews, see *J. Q. R.*, N. S., VII, 489.

⁷ 'Ammān, the capital of the Balqa province (Peraea), see *Le Strange, Palestine under the Moslems*, 391-3.

(margin)

אם שב ואם לא . . . | ושלום . . . | יהיה למו | ממעל ומתחת | ולמי
מבשר | ולמי
עובדיה | ומ' יוסף חמודו | רוב | שלום | שלמה הצ' ברבי | יהודה נז

(verso)

.
אמורה ועל ידי מ' מנשה הכהן נשלחה אל מו' [ורב] אפרים הכהן השר . . .
כרובה
במכתביו שלוחה לת[ת]ם אליך ועוד אני תמה ברוב טובתכם ל . . . ואין
צרך ממנה
ליהנות וזולתכם הנצרך בנז[יר]ת צור להתפרנס על יצורים . . . והוא בעיר
5 הקודש עצור בורח . . . מכסה פנים לאהובים ידועים . . . ועל כן ברוח
ברחתי ולו יכולתי עפתי פרחתי כי עד מאד סבלתי ורב טרחתי ולא
הטרחתי ולא
נכחד מידיד צאתי ובואי בהיותו אצלי במוצאי ובואי כי העיר קטנה
וסף רעל
מכונה המעט אשר בה והיה רב לכל אשר יתקנא בי ויפתר רעל מרעלות
קול לצאת
ולהרים ויפתר רעל מכוס התרעל³ למצות . . . ואוי לנצרך להתכלכל על
ידי אויבים
10 כי ישתנו פניו בכרום⁴ ויזיל בפני הדורים⁵ ואם מלה תפרנס על ידיהם
לברוח אין יכולת
עד עתה הנפיש בחסד נוצר חסד ברחמיו מתכלכלת פעם ופעם בחסד ויחר
וברכת
רחום במעט אכול והותר לא בתאוות [י]תרות כי אם כדי קיום וממנו
להפחית זכרו
אבותינו לברכה זכרם כל שאפשר לו [לא]כול פת שעורים ואוכל פת חטים
עובר מצות

¹ ולמנא =

² הצעיר =

³ Jerusalem is styled סף רעל (Zach. 12. 2). The Gaon continues that רעל can be explained from רעלות 'vibrations' (different from Isa. 3. 19: certain garments; cp. Jastrow, s. v. רעלה). But the word can also be connected with התרעלה (cp. Isa. 51. 17, 22). According to the first explanation, we should translate 'a threshold of vibration' wherefrom a sounding noise comes forth (ולהרים וקול לצאת). But the second one is 'a bowl of poisonous drink'.

⁴ See Ber. 6^b.

⁵ Plur. of דור 'generation'. Here used in the meaning of 'contemporaries, fellow-beings'.

בל תשחית¹ ודברים אלה בנושאים [ונותנים] בבני אדם אף כי במקבלי
מתנות במב . . .
15 ומי יתן והיה יכולת להדמות ללא נהנים כ[פנחס בן יאיר]² ובן עמרם³
ורומיהם
ולא לעשותה עטרה והנפש בן רוצה . . . (18) . . . ובו הבטחון כי יפרנס
אותי
ולא עוזב ולא יעזוב ברחמי[נ]. . . (22) . . . להח[זיק] טובה למד ורב
אפרים הכהן ועקב שלום ישע [רב].

43. [Vol. I, pp. 118–9.]

[T.-S. 13 J 13¹⁴, paper, square writing, length 27 cm., left-hand side
much torn; cp. *J.Q.R.*, XIX, 725, IX.]

Address (verso, top)
אברהם
[ת]נצבה
(recto)
ת ומפריצי הברכות ומרצבי ה
[מל]יצי הזכויות וחפצי הלבבות ע
שומע תפלות תהיינה לאח ביראה ורע כנפש כז[ק] מור שמואל
העלוב וסובל וייסור באהב מקבל⁴ יהי שכרו להצליח בירו
5 דירו להעמיד שמו וזכרו ולהעמיד ממנו שם הורו עד וע
וישיש וישמח ויגיל בגדול ומהולל בקדוש יש יתהלל ב[א]ברהם נצ
כבא מארם
נהרים ונעקד אחורים ודר למצרים רדומי [עפ]רים⁵ מאחיו
כנפש בכל עת מתחלת רשפיה רשפי אש נקשרת בנחלת מים [רבים] לא
נכבת⁶
כלעומת כי היא ביראת צור מסותרת ונלויה לא בדבר אחר ת[לויה]
10 בעיר קודש אים⁷ וישביע היחידות בהתחבר בידירות⁸ אמן
לכנס מצען לא מחנם⁹ והשיש לשמע שלותו והכאיב לענמו באש[ר]
קנהו כי נתנו באין סופר ועד להיות לו מליץ להעד¹⁰ להחשב בגמנים
אש

¹ Cp. Sabb. 140^b.² See Hulin 7^b, bottom.³ Moses, cp. Num. 16. 15.⁴ See Ber. 5^a.⁵ Paitānic references to Abraham, Isaac, and Jacob.⁶ Cp. Cant. 8. 6, 7.⁷ אלהים = .⁸ May He (God) satisfy (our) souls (יחירות, see above, p. 85, note 6) by our being joined in friendship (i. e. may we meet soon as is our desire).⁹ Fusṭāṭ and Damietta (see above, p. 69, note 1).¹⁰ It seems that the Gaon's friend met with some untoward event and had no witnesses to prove the justice of his claims.

בעולם הזה לראות דינו¹ אבל בעולם הבא נאמן ריינו² ודע אחי כי כל . . .
לו ידעו בני האדם כי הם פקידים מופקדים בכל אשר ביריהם³ אזי היו
מ . . .

15 ולא לינע יתר ממדיהם⁴ באשר ישאו ויתנו הם בעצמם ולא לתת לאחרים
א . . .

לבדו
אם באמונה ישאו ואם ביושר יתנו כי האמונה והיושר שומרים כל מס . . .
מאדה להפיח להסחר ואולי האיש השותף אשר בטגורו נחתף לא עשה
בו . . .

אסור ושינה במותר באין ציוי להציל . . . [נת]פש יורשיו במשפט
מיום . . .

בני בלעל לחזק ידי הלוקחת אשר לא [נתנ]ה האל לנול ולחמוס הן
בהני . . .

20 חלקות המחליקים מחמאות פיהם לישר בעיני שומעיהם דבריהם לחטונ[א] . . .
וגם המרשעת אשר שמעה אליהם ולא זכרה אחריתה ולא אצרה בלבה . . .
נפש בנה כי ראוי היה לבנה מעתחש בעצמו לכתוב ולהנצל כצבי מ[פת] . . .
בחיוו לבקרים לרנעים ותדמה בנפשה הורתו⁵ כי תחיה לאכול מקצתו . . .
ותחטף בבהל במיתה משונה ותאבד תקותה⁶ ותכזב תחלתה ולא השיבה . . .
25 ייסרה בפרי בטנה אשר אמרה כי יכלכל שיבתה ראוי לשמור האמן[ת] . . .
להרויח מעט ולהשליך על צור יהב כי על מוצא פיהו יחיה האדם⁷ . . .
הדרך להשחיתה⁸ ואתה אחי שים בטחונך בצורך ותבע אותה ב[דין] . . .
מוטב ואם אין הצדק דין לאמר יי נתן ויי לקח⁹ והורה למי שנובה חובתו . . .
כי כל אשר נגזר להיות למחסור אין יכולת למלאות אבל אל יחטא א[דם]
והאל[

30 אשר הכל משלו יגולל הרבר כאשר יחפץ ויראה כי הוא טוב לבלי ה . . .
לדבר על לב אח ואל נא תשהה בארץ אשר ברוגז הושבו שוני . . .
כי לאינו³ לתת לך הרבה כי יכול יוכל והאיש אשר רמות טב . . .
ולא⁴ יאכל | חרש את חלקו⁵ | ועלינו לבקש מיוצ[ר]נו | לבלתי סור עיניו |
מעלינו

להשכילנו | להוריגו ואל נהיה | מאמינים בעצמינו | והוא בחדו יעשה |
ושלומך ירבה |

35 כמיני ארבה | ואברהם ומנצור | יעצימו שלומך | ומכתב יחיה | בשלומו
הגיע |

בקץ מרחשון | מן בנדאד עם | מכתב אדונינו | גאון האיי שץ | [י]אמר כי
הוא |

¹ Cp. Ps. 55. 23; Deut. 8. 3.

² Cp. Job 1. 21.

³ = לאלהינו.

⁴ The following small lines are on the margin.

⁵ Cp. Hos. 5. 7.

יושב ושונה לפניו | הלכות גדולות | מלך ברחמיו יזכור | לו זכות זקנו |
ויחז[ק]הו

בתורה [ו]מעשים | טובים

(verso)

והדבר אשר זכרת בטובך בעד מר רב אפרים הכהן השר שצ'
כי מכתבים שלחתי אליו לאשר כוחו ולברכו באשר היטיב ייחשבו . . .
מקריבים למשוך אליו חסדו להטות עליו חנו להצילו מכל עוין וצורר . . .
רוב שלום לאין קץ וכן לאחי ואהובי כִּנָּק מר אברהם בר סהלאן ולא
[סעדיה] . .

5 ולמ' מבשר בר אפרים החבר וכל שואל בעדי ואהביך בני מ' יש[ראל]¹ . . .

44. [Vol. I, p. 119.]

[Oxford MS. Heb. c. 28, fol. 8, recto ; cp. Bodl. 2878⁶.]

Address (verso)

ליקר ידידנו כִּנָּק מר רב אברהם החבר בסנהדרי גדולה ישמרהו ינצרהו
וינעדהו מעדנו² ברבי סהלאן נוחו עדן ישע רב

(recto)

משאות השלומות וצ[ווי]ה[ב]רבות וישיווי הט[וב]ת וקיווי הישועות
ואיווי ההצלחות ומילואי המשאלות ליקר כִּנָּק מורב³ אברהם החבר
המשביר שבר לכל עובר נדיב הלב וטוב העין ופנים להסבר הכס ונבון
מעין מתנבר יונן בצל באבר וינח וישקו[ט] . . מכל עבר ויוצל משוד
5 שוטף ומשבר וירום ונשא והילים ינבר הוא ושני חמודיו יוסעדו יחרו
ברבי

סהלאן נוחו עדן קדם מכתב אל אהוב בהחזקת טובה באהבה בחיבה
על הנדבה אשר אוספה ברוח נדיבה והיא הנשלחת על ידי הזקן החשוב
כִּנָּק מור שלמה שצ ברבי סעדיה נע אל כִּנָּק מר רב לוי החכם והנבון
ברבי מנחם נע ונתקבלה מידו ונת[פ]צה ממנה ונכתב בכנ אל צוען
10 ומכתב אל הקהלות לאשר[כ] ונת[ח]ם ולברכם מלך הכבוד ירצה מעשיהם
וישלח ברכה במעשה ידיהם ויצוה אותה באסמיהם ויתן להם כלבבם
לבלות בטוב ימיהם ובעני[מי]ם שנותיהם ומנמת טורים כי בא צדקה
בן מנחם מאשר מהלל מחזיק טובה לאהוב בתוסף באשר נמלו ואימץ
כשלו וסמך נפלו פיו צדקותיו יספר ולשונו חסדיו יספר ושאל לכתוב
15 להו[ד]יעו להיות טורים אלה בידו להליץ בעדו כי נמחל רוע מעבדו ולא
ניכר לו כל אשר דיבר על כל חטאותיו להעבר להתהלך במידות הבורא
שלום שלום לרחוק ולקרוב⁵ לחיזת קורא ולא נבחר מאהוב כי ראוי לחזק

¹ See vol. I, p. 122, note 1.

² Read ויעדנהו מעדנו, cp. Prov. 29. 17.

³ מרנא ורבנא =

⁴ Cp. above, p. 120, note 1.

⁵ Cp. Isa. 57. 19.

ידי בעלי תשובה ולו השיבו כל אשר לקחו אין לקבל מהם וכל המקבל
 אין רוח חכמה נוחה ממנו¹ וכמו בן להחזיק ידו אם מטה² ולשמה נפשו
 אשר נקטה³ לבלתי השאיר לו תאנה ותלונה⁴ לאמר מרוב שיח וכעס דבר
 עד הגה⁵ והזכיר כי הבטיחו הזקן האדיר⁶ הגביר לכתוב לו אל אחד
 משרתיו באשר יתן לו להעזר בו ונתאחר כי אשר⁷ אולי יעזר בו במשא
 אנשי ביתו אל מצרים להסתפח שם אל מהיה וראוי לאהוב להנחינו כוונתו
 המקום ישלם פעלו וטוב ינמלו ושלמו ושלום חמודיו ובן חמיו וכל נלוי
 ירבה נצח

שלמה הצ' ראש הישיבה ברבי יהודה ננ'

25

(margin)

ואני רוצה שיבוא כתבו בהחזקת טובה | ולא כראשונה ועקב שלום

45. [Vol. I, p. 12c.]

An epistle to David b. Aaron.

[T.-S. 18 J 4¹⁷, square writing, end missing, width 17.2 cm.]

(recto)

שלום בנלי פרת¹ וישועות בבן פורת²
 וישע מתעורר מבית לחם אפרת³ עם שאר
 כל האמונים⁴ יהיו נא נקבצים⁵ ומילוי כל חפצים⁶
 ליקירנו ותשובנו וקיננו כב קד מר ורב דויר⁷
 5 זר לו להרביד⁸ הזקן הנכבד החכם והנבון איש
 הדעת והתבונה והחכמה והמומה בן הזקן
 היקר כב קד מר ורב אהרן ישמרו שומר נפש
 חסידיו⁹ ויפדהו פודה נפש עבדיו¹⁰ שא שלום
 גדול מאת צור ישעינו וממנו עבדיו משתטחים

¹ See Tos. Shebiit 8. 11, B. ḡamma 84^b, where the reading is רוח חכמים.

² MS. Adler 2804, fol 5, recto, very damaged, contains a small epistle, signed by
 (3) ועתה השאלה ממך שתעזור את ר' שמחה . . . (4) . . . ברבר . . . יעקב ב[ר]בי
 הזה . . . כתבתי אל (5) הזקן האדיר ישמרו צור[ו] . . . (6) . . . וחשיא
 שלום משמע לאהובינו מור (7) נאל[ב] הבה[ו] הנאמן יקיימהו אל וכל אהובנו
 ולקיינו.

³ Probably read אמר.

⁴ הצעיר =

⁵ Above (p 54) Solomon b. Meir Rosh Hasseder begins his letter to Abraham
 Hakkohen שר העדה in the same way. Perhaps he is also the author of the
 present epistle. He was therefore at that time in Palestine. But later on (see
 vol. I, p. 133 top) we find him in Egypt, where he joined the opponents of Ephraim
 b. Shemarya.

10 תמיד נגד אולמו להתדיר גם להתמיד את
 שלומך זקיננו והוא ממכון שבתו ישמע ויענה
 אם הנופות מתרחקים הלבבות מתקרבים
 והאהבה בכל עת תתעורר ולא נתאחרו
 מכתבים אליך בכל זמן אלא מרוב המהומות
 15 אשר היינו שרויים בה וברוך השם נפשינו
 בחיים ולא נתן למוט רגלינו ואחרי כן הלכנו
 אל דמשק ועשה המקום זה למען שמו והחזרנו
 שלום אל שלום וראיתי אדוננו נאון טוב
 לב למאוד ממכתבך הבאים עליך וששתי
 20 ושמחתי ועלצתי בדבר הזה ואכן מעשה
 כמוך עשיתה וכתבתי אליך בימי החג כתב
 אולי יגיע ובשבוע הזה בא אל ארצנו צדקה
 בן מנחם שצ' והוא מחזיק לך טובה למאוד
 על אשר עשית עמו ואשר [י]זכיר הטובות
 25 יוסף לו כהנה וכהנה ואתה בחסדך תמלא
 המושאל ותנהוג עמו כמנהגך הטוב וכוונת¹
 הנכונה לשני פנים ה[אחד] לזכרו טובות[ת]
 והשני לכתבנו אש

T.-S. 20. 178 also contains a letter from Solomon b. Yehuda to (l. 1) David (l. 4) b. Aaron, dealing with a case of property in Egypt left as an inheritance for three brothers residing in Palestine.

Nos. 46-58. Letters from Solomon b. Yehuda to several people.

46. [Vol. I, p. 120.]

[T.-S. 13 J 23¹¹, paper, square hand, 28.1 x 20.4 cm.]

(recto)

אני ברחמי צורי נודעתי כי לבי אל אחי [טוב]
 את מהלכי והנה . . . לבני עקב הדברים ועתה אהוב השבעתיך [במי]
 ששכן את שמי² בבית [המ]קד[ש] הקדוש [ש]לא תשהה את בני שעה אחת
 וא . . .
 מקהלות מצרים ואפלו צדה לדרך ואל [יאמרו] הירושלמים להנאת עצמו
 נכנ[ס] כי

¹ = 'and like thy custom'. Cp. also above, p. 135, l. 23.

² Read שמו.

5 רב שבנתי בון בין הואב לרועה נבק[ע השה] ובין שני החברים בא ההפסד
לאסורים מתיר אסורים יעמיד להם רון[ה] וצ[לה] ממקומות אחרים ולא
יאמינו
אשר העלימו עין כי יהיו נארים¹ ובאום . . . מע . . . רב מארות יחשבו
ההפסד
אשר יבוא וידעו כי דברי המושלים אמת ממשלים ולך לדעת כי שני תלמידי
חכמ'²
הדרים בעיר אחת ויש ביניהם [ת]יגר³ סוף שאחד מהם המתנר⁴ ביום אף
זיגר⁵
10 ולא נכתבו לנו דברי ראשונים כי אם לקחת מוסר מהם כמו תפלת ר'
נחוניא בן הקנה
שהיה מתפלל שלא יבשל בדבר הלכה וישמחו חבריו ושלא יבשלו חבריו
[וי]שמח גם הוא
בהם⁶ ואם כה בדבר הלכה בדבר אחר על אחת כמה⁷ ולו וחם ושלום
ראה תלמיד
חכ את חברו שחטא ראוי לכסות עליו ולהוכיחו כינו לבינו ואל יתחלל שם
ש[מי]ם
ונתנו חזול פסוק זה סימן וכשלת היום וכשל עמך גם כסות לילה⁸ לאמר
כסוה ב[שמ]לתו
15 בלילה שמא עשה תשובה ואל האמר שמא אלא בוד[אי] עשה תשובה⁹
ותל⁷ חכמים
חייבין לנהוג כבוד זה בזה ואל יתכבד אחד בקלון[ן] חברו ששנים עשר
אלף זוגות
תלמידי חכ היו לו לר עקיבא וכולן מתו [ב]מ[גפה] [ג]דולה בין פסח
לעצרת מפני
צור¹⁰
שלא היו נוהגין כבוד זה בזה⁸ וכמו שאני לחברי [ינ]מלני מדוע תהיה
איבה בין ת[ל]

¹ 'Will be cursed' (cp. Mal. 3. 9).

² חכמים =

³ This seems to be a paraphrase of the statement in *Derekh Ereš Zuta*, 9, 'ב' ת"ח הדרים בעיר אחת והם בתי דינין וביניהן מחלוקת סופן למוות שני תלמידי חכמים שיושבין בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה מתקנאין⁸ Ta'an. 8^a מתקנאים מתנרים באף ומעלים אותו ומביאין עליהן, Cp. Rashi, באף ומעלין אותו seems to be a noun similar to מנור 'terror'.

⁴ Ber. 28^b.

⁵ Hos. 4. 5.

⁶ Cp. M. Kaṭ. 17^b, ובשלת שני' ובשלת, Ber. 19^a, היום וכשל גם נביא עמך לילה כסוה בלילה תנא דבי ר' ישמעאל אם, Ber. 19^a; ראתי וכו'.

⁷ ותלמידי =

⁸ Yeb. 62^b.

חכ' הלא ידעו כי על' כן עתידין ליתן את הדין החכמה אמרה דרכיה דרכי
נעם

20 ובל' נתיבותיה שלום¹ וצריך תל' חכ'² לר[אות] את מקומו ולהיות [שמת]
בחלקו ומה יועילו

לו נאותו ונדלו ואם יעלה לשמים שיאו הל[א]. . . ילק. . . בלי א. . .
[ו]יעזוב כל אשר

לו ואשרי החרשים ואשר[י] האלמיו[ם]. . . די קע. . . ועניים ירשו צדק
ויתענגו

על רוב שלום³ ומי יתן ויהי הש[לום] ביני[כם] א[בל] מה אוכל עשות [אב]ל
מחזיק

אני לך טוב באשר עשית עם בני ביותר אשר תעשה בי[צי]אתו ואם
25 ישוב ריקם כן ראוי לו ששלוחו [של] אדם כמותו אלו ראו בני [אדם] אותו
מתאונן

מתאנה בוכה מתאבל על אשר הניח מן המכירים והבחן[רים] והמכות
[וה]מוסרים

אולי היו הרואים חוננים ו[מ]רחמים והיו לבותם נשברים כי יאמרו אין זה
הקטן

בשנים עושה כן כי אם מרוב הצרות המצירות [א]בל בראותם אותו מתלבש
ומכסה

אחד לא לו לבקר⁴ וידרוש ויחקור מערב עד בוקר⁵ לפי כן לא הצליחה דרכו
30 ולא עלתה בידו וכאשר כתב[תי ר]ב ובחסד אל אתה חכם ומבין אין לאדם
[לבק]ש

אחר אחרים הלואי יע[שה] כל אחד ואחד במש[א]ו כי אדם אין צדיק
בארץ ומי

יאמר זכיתי לבי טהרתי מחטאתי⁶ צורנו קדושנו ימול את הלבבות לאהבתו
ויראתו

וראוי לך לדבר על לב הכל ולכבד את חברך ואל תמציא פתח למ[תח]לק
לחבל מלך הכבוד

ינחך תמיד וישב[י]ע בצחצחות בנפשך⁷ ושלומך ושלום ה[ת]נך ושלום כל
קהלך ירבה נצח

¹ Prov. 3. 17. The Book of Proverbs is called חכמה already in Yer. Makk. 31^d, bottom, שאלו לחכמה חוטא וכו', referring to Prov. 13. 21.

² = תלמיד חכם.

³ Ps. 37. 11. For צדק read ארץ.

⁴ Eccles. 7. 20; Prov. 20. 9.

⁵ Read נפשך, cp. Isa. 58. 11.

47. [Vol. I, pp. 120-2.]

[T.-S. 18] 4²⁶, paper, square writing, beginning and end missing.]

(recto)

זה גורלם מנת מרס • לתת להם כמעשה יד[ם]
להודיע כי כל מלשין ומרכיל חובה להרשיע • ותמיד
ברעתו אותו להכריע • בצרעת פורחת [אפ'ו] להכניע • כל בן ראוי . . .
יארץ • לבל כמעשויו בעתו להעריך • ואנו להרוך להדריך • לשונו לכרות . . .
5 יום • אין בו פדיום • יודע כי יש פרי לצדיק בערץ¹ אך יש אלהים שופטים
בארץ² ולמאד
עד מאד הוקשה לנו אשר הקרה לחבירגו • הסמוך בישיבתנו • ולפני
אלֹהינו • שפכנו תחנה •
בנפש אנונה • לאמר אנא אל נא רחם נא • והושיעה נא והצליחה נא • ותבוא
לפניך אנקת
[אסיר³] • הו לרחמים • ומלשיניו יהו נאלמים • נדמים בושם
נכלמים • והיינו מקוים צופים • יד דרך מצפים⁴ • עד בוא שמועה • כי
נעשתה תשובה •
10 על ידי אנשים צדיקים אנשי דיעה • ואמנם כי הזכות מתגלגלת • על ידי
רודפי צדק
מתמללת • ואלֹהינו⁵ יתברך שמו • ויתעלה זכרו בעולמו • פלני מים לבות
מלכים בידו •
אל בל אשר יחפוץ יטם לכבודו⁶ • הוא בחסדו נתן בלב הגביר המתנציה •
[ב]מלכות לנצח •
לחקור על אודות אמרי העדות • לא בטח על איש ולא סמך • לשומו חוקר
במסמך •
כי אמר אולי היטב לא יחקור • ישנה הדבר וישקור • ויהי בדדרשו בחקרו •
על דברי העד
15 המעיד בשקרו • ויתבונן מתוך דברו • והנה עד שקר העד באמרו • שקר ענה
בעדותו
במאמרו • ויצאו בזעף בזעם להנזירו⁷ • ויאמר להביא את הדבר אל אדונינו
המלך יחי לעד
ובשמוע אדונינו המלך יחי לעד את הדברים האלה ידע אל נכון כי העדות
שקר בהתנלה

¹ עָרַן is used by Kalir and others in the meaning of 'praise', 'prayer' (cp. מעריצים ומקרישים). Here the righteous is rewarded by praising (praying to) God. ² Ps. 58. 12. ³ Cp. Ps. 79. 11.

² Ps. 58, 12.

³ Cp. Ps. 79. 11.

⁴ Cp. 1 Sam. 4. 13.

⁵ = ואלהינו.

⁶ Cp. Prov. 21. 1.

⁷ 'To separate him' (formed from נָוִיר), i. e. to imprison him.

ויאמר יחי לעד לשלח רצוצים חפשים • ולפתח חותמות חרושים¹ ונודע לכל
 כי מלך במשפט
 ארץ יעמיד • ובצדק כסאו יסעוד ויתמיד² • וכל עולתה ירחיק ועושיה ישמיד •
 ויהי בהגיע
 20 הרבר אלינו • הנדנו והשמענו • ובקהל רב הטוב הנעשה הודענו • ונאמר
 אחינו בית ישראל
 לכם לדעת הואיל כי אדונינו המלך לעולם יחיה • ומלכותו תקום ותהיה •
 הודיע צדקו
 במרעיתו • כי כל תאוותו הצדק והאמת בעושי מלאכתו • וגם הסגן רב חסדך •
 הטיב הדרך
 בערך • חוב עלינו להתפלל עליהם • ולשאל מאת אלהינו לחיה אדונינו המלך
 יחי לעד
 לנשא מלכותו • ולהצליח הגביר המצליח • ולהגביר חיילות אדונינו המלך •
 לרר לפניו גוים •
 25 ולפתח מתני מלכי האיים • ולתת לו אוצרות חשך אוצרותיו למלא •
 ומטמוני במסתרים
 לו לגלה •³ ותהי התפילה בקול רם בקהל רב • בשבת ויצא יעקב במדינת
 רמלה והקהל
 עונים אמן • וכמו כן נכתוב אל עיר הקו אלהים יבונניה עליון • יען עשותו
 חסד עם איש עשוק
 ורצון • ולא נתן תאוות כל איש חומס וחומץ • וכמו כן בירכנו גבירנו ושרנו
 וסלרינו⁴ השר
 הנאה • בבור קדושת מרנא ורבנא דויר הלוי ישועה יראה • וינאה ולא יכאה •
 בן רב יצחק
 30 ולזקנים החשובים הנכבדים הנקובים מרב שלח ומרב סעדיה ומרב יוסף
 ישמרם אל בן מרב ישראל הנודעים אל דיאסתר⁵ ואשרנום בטובה
 וכמו כן לכל השרים והסופרים העוזרים בדבר • שברם יגדל ויגבר • וכן לכל
 הזקנים החשובים •
 זקני שתי הפאות הנקובים • אשר הם גם הם לא נחו ולא שקטו במושבים •
 עד אשר

¹ 'Those that have become deaf', i.e. prisoners immured in their cells and unable to hear what is going on outside.

² Cp. Prov. 29. 4 ; 20. 28.

³ Cp. Isa. 45. 1, 3.

⁴ 'Our leader', cp. *J. Q. R.*, N. S., IX, 158, note 141.

⁵ See also A. B. 57, l. 10 דסאתרה אל דסאתרה (دَسَاتِير, pl. دُسْتُور) 'noblemen', 'grandeess'. In both instances the correct reading should be דסאתיר. The Bagdad Gaon Samuel Hallevi b. 'Ali is also called Ibn al-Dastūr (see Pozn., *Babyl. Geon.*, 15 ff.).

הפליא יושב הכרובים' כרוך יי אשר הפליא חסרו לעברו בעיר מעור.¹
ועתה
אחינו ראוי לנו להסיר הקנאה מבינותינו. ולהסיר השנאה מנפשותינו.
ולחוביה איש את אחיו
לאמר הלא אב אחד לכולנו הלא אל אחד בראנו מדוע נבדד איש באחיו
לחלל ברית אבות?²
דיינו שנאת הנוים אויבינו. המבקשים נפשותינו. עד אשר נאכל איש בשר
זרעו. איש את
אחיו להרעו. להכרית שמא.³ זרעו. מנשה את אפרים ואפרים את מנשה
דיי לנו ארם מקדם
ופלשתים מאחור האוכלים אותנו בכל פה.⁴ נתונים לבו ואין מציל משסה
ואין אומר השב.⁵
המולו ליי והסירו עלות לבבכם לבו ונשובה עד יי כי הוא טרף וירפא.⁶
ראוי לסמוכי
40 חבורה להתהבר. ולהתאזר ולהתחזק ולהתאמן. ביראת אלהינו ללכת
לפתח חרצובות
רשע ולהתיר אגודות מוטה.⁷ ולטהר העם ישראל. לבלתי אכול דבר האסור
ולעין במשפטי
יי ולהוציא הדין] אל אמתו

48. [Vol. I, pp. 122-3.]

[T.-S. 16. 275, paper, square writing, size 30 x 18 cm.; cp. *J.Q.R.*, XIX, 726, XI, where the Arabic address is given: Abr. b. Sahlān is known as Ibn ساهلان, and lives in Fustāt.]

(recto)

שלומות אח וידיד נפש יו . . . ון וברכות רבות אליהם יעמתן.⁸
והצלחותיו תמיד יואמתן וכל משאלותיו יתננן ולא יכ[ר]תן
הוא כב גל קל מר ורב אברהם החבר. אשר צדק העיר.⁹ וחסד
חיבר. ופנים מסבר. לכל עובר. בן סהלאן נוחו עדן.
5 הגיעו שורותיו החרותות ב[כתב י]רו באמתותיו ועמדתיו על הכתוב
בהן והחרות עליהן ותורע[ומ]ת ה[מתרע]ם ותביעת התובע ואיצת
המאין ודחיקת הדוחק וגלוי לאל כי מן ה[יום] אשר הגיע אלי מכתב

¹ Cp. Ps. 31. 22.

² Mal. 2. 10.

³ Read שמו.

⁴ Cp. Isa. 9. 18-20, 11.

⁵ Isa. 42. 22.

⁶ Cp. Jer. 4. 4; Hos. 6. 1.

⁷ Cp. Isa. 58. 6.

⁸ From עמית 'associate'. Here 'many blessings should be added to them'.

⁹ Isa. 41. 2 is referred in the Aggada (see Sabb. 156^b top, Sanh. 108^b bottom) to the Patriarch Abraham the namesake of our Abraham b. Sahlān.

בני באבירת הזהובים ההמה אחרי בוא מכתבך ומכתב חמודך ראש
 כלה ישמרהו אל ונתרצייתי לקחת הזה[ו]בים ההמה להעזר בהם על . .
 10 העת הקשה אשר אנו בו עוד [ל]א לקחתים ולא שמ[חתי] עליהם
 והנה כתב בני הגיע לידי באבד[ם] על ידי מר רב אברהם [שצ] בן מר
 רב יצחק הנודע בן אל. עם [ואו]מרה אלי[ו] אחי ראה צרותי מבוכ[ה] אחת
 בצדה והנה אחרת נסמכה לה ועתה יהיו נא חמשת האלה תחלת [הפירעון]
 והנה יש לי טלית עשיתיה ל . . . בי אני אשלח ואביאנה עם בנר לבני
 15 למכרם על ידיך וכתב בשמ[ך] כי כבר קי[בל]תה מידי עשר זהובים האלה
 והם באחריותך עד אשר [א]שלם התשעה עשר זהובים אלה עד
 וכתב הוא הכתב אל חמודך שצ

באשר יש[נם] בידו עשר[ה] דיגרינן וכמו כן כתב מר רב לוי שמ צ
 כי הם יודעים דרכי כי כל העולם איננו שוה אצלי דבר במקום חיל[ל]
 20 השם והייתי סובר כי הגיעו אנרותיהם אליכם והנה אנרות באות
 זו אחר זו כי האיש הנודבם תובע אותם מאיין מנחיין לתבוע אשר
 אין לו עוד ת[ביעה] ויקשה עלי הדבר עד למאוד ויחר לי עד מות ואש[וב]
 ואשנה ואשלש וא[פ]נה כה וכה כי אמרתי אולי לא הגיעו ואשאלה
 לאנשים אשר נתתם להם להקדים משלחתם וקויתי כי הגיעו והנה
 25 היום יום עשרה בטבת הגיעה אגרתך ואגרות שתיים מאת בנו
 מנחיים אותי להשיב מהרה להניח טירוף הדעת וטירוד הלב
 ולבלתי העיר מחלוקת אשר שקטה ומריבה אשר נחה ואכה יד
 על יד ואאנח ואנהה במר נפשי אוי לי ומה גרמו חטאי בבא בני
 אל צוען מצרים באוני הרעות האלה ועתה אחי הנה אני אומר
 30 שבועה עלי כי בעזרת בוראי אם יחייני רהום כי אני משלם את
 הזהובים האלה אל הירושלמים עד פרוטה האחרונה וכי לא יהנה
 ימי

Verso, besides the address in Arabic, contains also the following lines :

אל מן אלש[ות]ף בן אלחבג כוז
 יתן רשות לך שלמה בן סעדיה שיוציא הזהובים הללו
 מכל מה שיש אצלו ליורשי משה בן

49. [Vol. I, pp. 124-6.]

[MS. Adler 2804, fol. 8, torn across the whole length.]

(verso)

ואומרים עליך הדבר ו ז
 עלה על לבו וכמה תעניות עשיתי ברמ[לה]
 כי היה להיות אני המתנ[ה]
 ותענית שתי הפאות לא יסף
 5 ושאלו להיות יום הגה אצל הרבנים ויום [אצל הקראים]

- שתי הפאות נכללים כמו נאוף ומשכב
 [ו]שמעתי אליהם ואני הוא אש[ר]
 הנה והנה מלך הכבוד ישמע ויענה ל[נ]ו לה
 להודיע אשר נעשה ואוסף האוסף ונוע[צו]
 לא שאלתי ואם אני צריך ולא כתבתי כי¹⁰
 להוכיר ולאמר ראוי לאיש כמוך לזכות א[ת] הרבים . . .
 והכביר עולי ואין הנאה ברמלה זה לבד אש[ר]
 וכמוהו נפשי מתאנת כי היא מחשבת כי על
 עשותה ולא כתבתי במכתב אל הקהל להי[ות]
 לחיזוק השלום לא ירעתי כי בכך ייחפך ה¹⁵
 אנשים הרבה אומרים במכתביהם כי ה
 שצ' יישבו יחד בבית להיות השלום ביניהם
 ויעצים המרשה ובה עוד כתבו כי מימות
 כי כל אחד מן החבירים הוא דן בכניסתו וכל
 על פיו ואם ייאספו וישבו יחדיו יהיה הדבר הז[ה]
 אשר בינו זה אמר זה אם כן הדבר יהיה כל אח[ד]
 ובמכתב[ב]ו קראתי ובבוא מכתבי אליו ובו השם אש[ר]
 בריא העיד כי בוראי ידיני על בן כאשר יכנו א
 אינם לכן אף כי הנכתוב אליהם לכנות אותם
 הברית [ועוד] לא מצינו באבות העולם מי ש²⁵
 אמר[ב]ר ק[פר]א תלמידו אראלים ומצוקים תפשו [בארון]¹
 המצוק[ים]² [א]ני הפכתי את שמ[ו] ללשון
 הקודש כי מיש[ור] פירושו בלשון ערבי סה[ל]²
 והוא טעם לדבר מה יש בדבר והמבקש שלום
 לא תבדה ושמע נא אהובי אל תחשוב בגפשך כי³⁰
 כל תאותי וכל רצוני שלום ישראל גלוי לאל כי לו נשלח
 על ידי מחלוקת לא אקבלם כי אני ברחמי צורי בוטה . . . [פעם]
 בחסר פעם במלא [ו]אם ישולחה[ו] בין על ידי שלום מקו
 אהובי הדין היקר רבנא אפרים הבהן שצ' יינתן אם י
 הבטיחו כי יפרע לו מהם הירושלמים השבעה עשר [זהובים]
 והנה אחיהו עזב ב[ית]ו עלי ולא אותה ואני ביי[ב]וסת]
 כתבתי מקצת הכתוב הזה עבור הדיוקני אשר ל
 אם
 בידו

¹ Cp. Ketubot 104^a.² Probably there is here a reference to Sahl, the father of Abū Sa'ad and Abū Naṣr, whose Hebrew name was Yāshār. See vol. I, 122, note 1.

(recto)

בהודי אמר אין
 לו כתוב נא אליהם והודיעם בדבר הזה
 אשר מאת רבנא עמרם להשיבה אליו במכתב
 לא בא דבר והדיוקני אשר מאתך אלא
 5 השיבות במלים . . . אשר מצאת
 מאת השר היקר רבנא דויד שצ' הכ[הן]
 לתת אותה ברחמי רחום אין הנה בידו
 קדם תשובת מכתבך הכאה פואתי על
 ביארתי להסיר תלונת העם מעליך ומ
 10 עוד כי זה היה חלקי וגורלי מכל עמלי אשר
 ותקראנה אות[ו] תלאות בדרך אשר
 וישב שם שנה ועוד ולא עלה בידו
 עלה האסורים מכרו אשר להם ופר[ו]
 זהובים
 מאה ועשרים והאיש הנרשה בס
 15 הרלל והוא אשר נכנס בערבוננו כל
 אליך וכל אשר בא ממצרים אחד וש
 מאת רב שלמה שצ' בן סעדיה נז
 הנכבד והתשעה עשר אשר א
 ובעזרת ה[בן] רא אפרע השאר ו
 20 הניע כדי לפרוע חוב אלה מאין ופרעו
 העני אשר הלך אליכם כאשר
 כלים ובגדים
 ותפשה והוציא ממנה ונמכרו
 וכאשר הוגד לו כי שב ואין ביד
 ולקח ארכאי¹ גוים והלך אל ח
 25 ועד התנצלות וקורות אש[ר]
 זהובים ונבה אותו מאשר ל
 ערבין בשלש מאות זהובים אלה
 אשר משכן חצרו וחצר חתנו ש
 הבית שוקל העני לפני מותו תה[ת]
 30 ולפני בן מכר שדה ירשה טיולדיו
 אשר היו באסיפו בינונות רשים דלי[ם]
 ועוד עליו לברו עשרה זהובים וש
 עם אנשים בתשעים זהובים אבל
 מאה זהובים על שאר בגדי הקוד[ש]

¹ 'Law officers'. Cp. Levy, s. v. ארכי, and also s. v. ערכי.

- 35 אלה הם הנושים ואלה כלל החוב[ות]
 כתבך אל צד אחד גלוי לאל לא א
 אל רבינו שצ' בערך כאשר כתב
 ו. ח. ע. ו. ה שמא נכתב בעדי
 כותבים אין לי לגנות נאספים לנזח[ם]
 40 מיום אשר ירדתי אל רמלה לא לי
 ברחתי ב[עזרת] צורי הרבה בוכן אל
 . . . עים אל [ח]ברי וכל רעיהם ו.

50. [Vol. I, pp. 128-30.]

[T.-S. 12. 217, paper, Rabbinic square writing, 27 × 20 cm.]

(recto)

הניע כתב זנך יקר הרר האלף¹ מר ורב סהלאן ישמרהו שומר נפשות חסידיו
 יעמיד מחלציו כמוהו בן כנך מר אברהם החבר נוחו בן עדן ועמדתו על
 כל הכתוב בו ואמנם כי אהבתו לא היתה תלויה בדבר כי לשם שמים היתה²
 וכן היא עומדת כל ימי היותו ולפני זה כתבתי שני שורי תנחומים על האב
 היקר

5 יניחנו האל עם חסידיו יש³ וינחם אהוב⁴ וכל קרוביו ואשר זכר בעד הזקן
 האביר

רבנא חסר האל לא יסיר מעליו⁵ ויחיה חמודיו ואחיו גלוי לאל לא יסיר
 זכרו

מפי בטובה ואשר זכר בעד החבר רבנא אפרים אני לא שיתפתי עמו איש
 וגלוי לאל כי טרם לבת רבנו אב שצ' שאל לכתוב שם האיש בחבר לא ישר
 בעיני בזכרי רוע מעשיו כי לא הרעותי לו ולא נעלם מאהוב כי לפני בן היום
 מאתו והתנא⁶ דבר

10 היתה הרשות נפרדת ועתה נעשה משותפת ואולי נכתב אליו כי לא יעשה כי אם
 בעצת ארבעה לו ראה אותי אהוב אותו היום תמיה כי האוסרים אותי שלא
 לקרות הם קראו ונודע לכל מבין כי בא עת לעבור ועת לעמוד ולאשר ישר
 בעיניו

יעמוד אם לתאותי חלילה לי לשבוח אהבת מ. באהבה ולקרב
 מואם אשר

זכר לולא כתב המשוש שצ' כי בו מעזכם

15 עשה נשיאנו יקרת רבינו ויחזקוהו⁷ יהי [צור עזרו]

¹ Read האלף.

² Cp. Abot. 5. 17.

³ = ישראל.

⁴ = אהובנו.

⁵ Sc. חסדו.

⁶ Read 'and he stipulated'.

⁷ T.-S. 12. 734, right-hand side damaged, speaks of הלכות שחייבה composed by Joseph the son of Hezekiah Nasi. The following is all I could read: (1) . . . ולא (2) . . . רה והשתתה על בן נשיא (3) . . . כי הוא ראוי לכל כבנו[ד]

מתחנן על נפשו איך תשיאני . ש . ל
 לזכרני ולא אדמה לחסירי גוים המקוים ו[מחלים]
 יעלה זכרם בלב בשריהם אבל אומר הם יחידים ואין אחרים תלוים ב[ם]
 ואני שמש תלויה קרבה לבוא למאר ועד מאר¹ נפשי רבא מיום אשר נאסף ב[ן]
 נוחו עדן
 20 נ[י] לי המשאל מהאל להעביר השנה הזאת בחיים ואל יאמר מתו שניחם
 בשנה אחת
 וידוע יהי לאהוב כי אני כצלם אתהלך² לא נשאר לי רשות כי אם שם בלבד
 ותש החיל וכשל הכוח והברך ומער הרנל ובהו העינים ואשר אכתוב [על דרך]
 הלימוד פעמים יהיו השורות מיושרות פעמים יהיו מעוותות וכמו כן הדברים
 מטירוד הרעת מיום הלך החמוד אל צובה להביא משם כלים שנשארו לו שם
 25 מהאל המשאל להשיבנו שלום בטרם אלך ואיני³ וא נ ה והצ . . .
 ואני חי להחזיק טוב לנורב ולמתעסק עד ל . . . [בז]ה ובבא עד[י עד]
 ושלום כבודו ושלום רבנא סעדיה ירבה נצח א

51. [Vol. I, pp. 130–I.]

[MS. Adler 2804, fol. 3, square writing, size 27 × 17.6 cm.]

(recto)

אל אהובנו וחברנו וסגולתינו כִּנְק מורב⁴ אפרים התב[ר] ישמר[ו] קדו[ש] שנו[ן]
 ו[נ]צרו משנבנו . יחזק ידו ויאמץ זרועו ויהי בעזרו וי[כ]ין [צע]דו ב[טוב]
 וב[נועם] ו[חן] וחסד ימציאו בן מר רב שמריה נוחו עדן . של[ום] שלום
 יה[יה] לו ב[כל] אבריו ומבל עבריו . וברכות בכל מעשה ידיו עם מילאיו
 5 כל [מש]אל . הניע מכתבו אחרי החנ ובתוכו הדיוקני בעשרת
 הזהובים א[שר] נשלחו מאת הזקנים החשובים ישמרם צור
 על ידי מר רב פצל שצ בן דניאל וקבלה וקבל אותם הפרנס
 מיד[ו] לפי שאני איני ניתן על כל אשר לעניים וכתבתי לו בחב

שתעשו לו (4) . . . כי פעמים (5) . . . נפשו דברים אחרים כי בכבודו (6) . . . עשו
 נא במוסר ובדרך ארץ בזמן (7) . . . [ת]חזיקו את דברי ואל תפליגו דעתכם
 (8) . . . [הלכות] שחיטה של יוסף בן רב חזקיה או שיקנה מ[ן] (9) . . . דישראל
 יומיו ארור מן שמיא יהי תבריה (10) . . . ותעביר ביה מן בית דינא עילאה
 דהוא (11) . . . שליוסף הזה עד (12) . . . בכל צרכיו ושלמו לו כל מצוין שיש לו
 (13) . . . ואל תמעיטו במצוין ובמהדורין ואל תגרעו מהם (14) . . . וה של . . . ות
 העשיר לפי כבודו ושאר העם כסף (15) . . . ושלמו לו לבן נשיא חק שטרות ופסיר
 (16) . . . כבוד כר הוי לו . . . מכם כרי שנוסף לכם (17) [ברכות] . . . ויאמציכם
 Perhaps the father of the author of the הלכות שחיטה is identical with our Nasi Hezekiah.
 (our commandments) מצוין

¹ Read ועד מאור.

² Cp. Ps. 39. 7.

³ Ibid., 39. 14.

⁴ מרנא ורבנא =

קבלה ולא נתרצה בו עד שכתבתי אחר בלשון הזקנים
 10 ונתנו בו כיר¹ ידיהם וקיימ[נ]ו והיו מלמנות והיינו מקוים כי ישלחו
 כרי ספק העניים בחנ המצות ונכזבה התוחלת הלואי בשכר החצר
 הזאת כי בדקה² לו נקנה בארץ יש' בה הרבות היה השכר רב מזה
 [וב]מועד הזה [ב]א איש צ . . . אשר שם האיש הנוד[ב] ושמו טוביה
 שר הער[ה] וסיפ[ר] כי האיש [ההוא ט]וביה הוא איש עשיר והיה האיש
 15 [א]שר . . . [ר]גא³ בן [עלי] בבנדא[ד] והיה לו כמו פקיד שם
 . . . בי האיש ה . . . לא היה [ר]צונו להקנות בממונו במצר[י]ם
 לא שלח כי אם ל . . . אין . . . וסיפר כי האיש הזה רגא בן עלי לא
 יצא לו שם כי אם . . . ב . . . ה וכי לקח לו ממונ גדול והלך לו
 אל ארץ מושך⁴ וישב שם [ל]אכול ו[ל]שתות וכי חרה לטוביה רוע מעשהו
 20 כי גמלו רע[ה] תחת טובה [ו]הנה כמה שנים אין ממנה הועלה נראת כי
 אם המעט הזה⁵ אף על פי כן אנו מחזיקין טובה לזקנים ישמרם אל ובחג
 הזה הרבינו להם ברכות כמו לנודב צורנו ישמע ויענה ומכתב הניע
 אל חמו⁶ מודיע בו הדרך אשר תפש האיש אשר נקרא מפי אב ש צור
 לא על מנת כן קראו כי אם [לה]תנהג בדרך ענוה לא להשתרר ולגרום
 25 מחלקות דיי מה שעבר והתמה מן האיש אשר דמינו כי יש⁷ מידות
 חסידות בשביל שררות ע[ו]ר אנשי רשע להעזר יחד במחלקות
 ולחזק ידי מרעים יאבד עולמו ויגנה שמו וכבר היה בלב לכתוב עליו דברת
 עוזר ועוזר⁸ אבל דברים טובים יש בו [ו]לו אחז דרך חסידותו ונתא[ט]ן
 בישרותו

היה זוכה להקראות כי הוא מבני אבות ואתה יקירנו אל תחוש לרברי החולק
 30 כי עדיין הוא מבחין⁹ ולא כל המינו¹⁰ לחלוק ולהיות כנגדך לא כל הרוצה
 ליטול לו את השם יטול¹¹ באספו אליו אנשים להטיל מחלוקת התחזק התאמץ
 חס ושלוש לעשות שני ראשים כאחד אם לשם שמים אין זה דרך מי שמבקש

¹ 'Signature'. See *R. E. J.*, XLVIII, 173, note 3.

² From *כרי* the meaning is obscure. Perhaps read *כרי* for *כי* 'would that the rent of this house be sufficient for its repairs'. Had ruins been bought in Palestine with the amount of the donation, the rent would have been more (לו = לה, should be understood to refer to a missing noun נדבה).

³ For this name cp. *infra*, p. 201.

⁴ Khurasān (see vol. I, 275, note 2).

⁵ Since many years no profit (תועלת = הועלת, above, p. 122, note 1) accrues from the above-mentioned property but that small amount.

⁶ = חמודנו.

⁷ Supply בו.

⁸ Cp. Isa. 31. 3; the Gaon perhaps indicates here that he would have pronounced the ban.

⁹ Cp. Hag. 15^a, used here in a different sense.

¹⁰ Read הימנו. The phrase לא כל הימנו (cp. Jastrow, s. v. הימ) means 'he has no right' (lit. 'not all depends on him').

¹¹ Cp. Ber. 2. 8.

שם¹ שמים ואם למ[חלוק]ת אין [אנו מחזקין ירי בעל]י מ[חלוקת] ואשר
כתבתי לרב² מנשה הכהן
שֶׁצֶם אם יבקש לה[עזר] ב[ך] בעד ה[חצר] אשר נגולה ממנו תן לו עצה
ההוננת לו ועזרתו בכל יכלך
35 המ[ך] ³ יעזרך ויסעד[ך] וי[עזר]ך ושלום כל אוהבינו והפרנסים
ירבה נצח
וחמורנו ירבה ש[לומך] . . . מאד . שלמה הצִ ראש [היש]יבה ברבי
יהודה נִצֵּחַ

(verso)

ומאחרי שנכתב כתב זה שאלני השלישי שֶׁצֶם להוריעך בקוצר אודות החצר
אשר כתבתי אל מר רב מנשה עבודה [כ]י החצר הזאת ידועה בשם נאון נֶעַ
אבל היתה בין מר רב מנשה ובין אח[ו]תו אשת נאון נֶעַ וירשה נאון ועברו
מריבות ובעת שנתפש [מר] מנשה ונענש ממון בימי בן חבורה [ו] לא היה
5 בירו כדי למלאות הנקצב עליו אמר כלף בן עלון כי שקל בעדו מאה זהובים
וכי כתב לו מ⁴ מנשה החצר על ידי נוי ואחרי מותו עמדה אשת בן עלון כתבה
אותו בנדונית בתה וכי השלישי שֶׁצֶם הוא ובני אחות אמו ירדו א[ל] רמל[ה]
וערערו והכל עזרו אותם אבל יורשי בן עלון ⁵ אנחנו יורשין מה שקנה
אבינו [מ]את [מנ]שה ויאמר להם השלישי החצר י[ד]ועה בנאון הב[ן] יאו
10 [רא]יה והביאו עלילות עתה אצלינו [ו]שאל והנה אין בידם
ואין גם לא ביד הנ[ו]י . . . עלי[ו] הרבר כי אין ביד[ו] כתב וראוי לו שלא
להניח[ו] שיבא [לביתו] ואמ . . . ב[ש]עה שכת[בת] למר רב אפרים אח[ו]י שֶׁצֶם
... לי . ות תובע . . . כי אם . . . אשר [א]מר כי שקלם בעדו בשמ[ו]י
לא שם [תביע]תו כי [הם] צד שלו . . . א . . . ל . . . אתה הוא אין ביד[ו]
15 הוא רוצה שיטרחו אחרים והוא דומם לא כן אמר הכתוב לא אמר
כי אם עזוב תעזוב עמו ⁶ לעזרו ולסייעו המק' יספק על ידך זכיות הנה השים
כתב אל דמשק ושלח ביד יוסף בן אחות אמו ובכל שיני וחמשי הם מתרימין ⁷
ממנו ומהם יתחזק כאומר חזק ונתחזקה ⁸ ונו' ועקב שלום

¹ The following lines are written on the margin.² לרבנא =³ המקום =⁴ מרנא =⁵ Supply אמרו.⁶ Exod. 23. 5.⁷ See Additional Note.⁸ 1 Chron. 19. 13.*Additional Note.*

Oxf. MS. Heb. a. 3 (cp. Bodl. 2873⁸) contains a letter from Solomon b. Yehuda to Ephraim b. Shemarya (ll. 2-3) wherein he is also requested to announce the ban in a lawsuit. (4) ישא החבר שלום רב מאת יי אלהיו יתרומם וממנו כי (5) לשלום אנו חונים ואם תש הכוח מעוצם השמועות (6) המרניזות המרעישות המחיריות אבל הנפש היא (7) עד עתה משתמרת ברוך השם אותה בחיים ולא

52. [Vol. I, pp. 131-2.]

[T-S. 13 J 26²³ is very damaged and illegible. The following few lines which I was able to decipher seem to have a bearing on our subject. The handwriting is that of Solomon b. Yehuda.]

(2) לא ידע מה ילד יום וגם לא . . . (3) הם אשר נפלו בצער . . .
 (5) יותר מכל הנשאים . . . (6) ואני מתאחר ולא . . . (8) . . . הנשאים
 החוב [אשר] על . . . קק וזוהבים . . . (9) והנה אחרת והאחרים אשר . . .
 החורף . . . (10) . . . ובידו מכתב . . . (11) אשר כתבתי ולא . . .
 (12) . . . להיות לו לזכותי וידוע תדע אהוב כי . . . כתבתי אליך . . .
 (13) הראשון אשר הוא תשובת אגרתך השנית הארוכה . . . (14) . . . באשר
 הקבלתי ולו היינו שקולים כאחד בשנים וזולתם . . . (15) לך או מי כתב
 כדברים ההם וקיימתה דרך כבוד . . . (16) . . . כי אני משמי . . . תכתוב
 אלי . . . ואל תאמר כי גאון ישיבת [צבי] . . . (17) גם אתה כמות שהיה
 בקריאתך אותו חבר קפץ . . . (18) זה כבר ובא לירי חרפה וכבר ידעתי כי
 בהתחבר חמודך עמו ועל . . . (19) במאכל ובמשתה כתב אליך ונמשכתה
 אחרי דבריו וממכתבך אל חמודך (20) ידעתי כי נכנסה אהבתו בלבך כי הוא
 אצלך מגדולי ישראל ומחכמי התורה (21) . . . אתה ירא מאיך¹ ופעם חלוף
 זאת אבותי . . . [שים] (20) לך לאשר כתבתי אם חכמה אין כאן זיקנה יש
 כאן הטוב לך או (23) . . . ואם תטה לרברי המורד דע כי מרה תהיה

(8) נתן למוט רגל לא העדרנו וברך בכל עת המקום (9) ישמע תפילתנו עבורך
 ומנמת שורות אלה להודיע (10) כי בא לפנינו אברהם בן אב[רהם] ז"ל הרופא
 הירוע אלבצרי (11) בן אחי מ' שמואל בן יוסף הירוע אלבצרי ויאמר דעו
 (12) רבותי כי רודי מ' שמואל היה לו אצל בני אדם הרבה (13) פקרונות
 ושאלות וחובות וכסף וזהב וכלים וכאשר (14) נאסף לנוחו לא הניח יורש זולתי
 וכל מי שהיה בידו (15) דבר לא ראה על עצמו להניע ליורשו ושאל מלפנינו
 (16) להחרים לו שני וחמישי ושני להחרים לו כלשון הזה

[follow the details of the ban, ll. 17-28]

(28) . . . וקבלנו שאלתו כי ראינו אותו כאוב לב שבזר רוח (29) והחרם לו
 בבית הכנסת כאשר שאל על כל מי שנולו (30) וחמסו בירושת רודו כל שין (שין Arab.)
 אשר שאל ושאל מלפנינו (31) לכתוב אליך לעשות עמו כדבר הזה כי אמר בי יש
 (32) שם בעלי דינו אולי ישמעו וייראו וישיבו לו תעשה (33) עמו כוונתך ותניח
 דעתו ה[מ]ק[ום] ישמרך ויהי בעזרך (34) ויבין צערך ויצליח על ידך
 ושלומך ושלוה כל קהלך (35) ושלוה הזקנים והפרנסים ושלוה חתך וירבה |
 ישע רב | שלמה הצ' ראש ישיבת גאון יעקב ברבי This letter was written
 before 1035, since Ephraim's son-in-law is saluted. The terrifying news (ll. 5-8)
 probably refer to the events in connexion with the revolution of 1024-9.

¹ מאלהיך =

כלענה . . . (24) כי אני לא קפצתי ולא רצתי ולא רדפתי בוראי הוא יעידני
 ביום הדין כי מימי (25) אין דרכי כי אם אל השלום ולא יכולתי להתהלך
 ממקום למקום ולה . . . עליה (26) . . . ואל וחלילה לי אני להיות גורם
 למחלוקת כי קדמו תשובות . אל . . . (27) הזקן השר מ' ורב אפרים הבהן
 ישימהו אל על בנו ויוסיף כבודו כי לא אותי (28) לעשות [קט]נה או גדולה כי
 אם בהתחברי עם אב ושלישי ישמרם אל ולא . . . (29) . . . בצאתי אבל
 האיש הזה אין יכשר שיכתוב אל . . . (30) . . . בפיהו . . . בהעתק . . .
 לאשר הועלה להקראות (31) . . . מקומי מעצת יעקב אין להם כל אחד
 (32) . . . [אני לא הוספתי ו]לא גרעתי לא העליתי ולא הורדתי (33) . . . ואני
 מעביר כי חלילה לי אני להעמיד (35) . . . ואני בתומי אתהלך כל עוד נשמתי
 כי וברוך יי אשר . . . (36) כליותי . . . כי לא נבה לבי ולא רמו
 עיני וכי . . .

53. [Vol. I, pp. 132-3.]

[T.-S. 13 J 31⁷, paper, square writing, right-hand side only preserved,
 top damaged.]

Address (verso)

[ליקר בנך מרור אפרים החבר] [ברבי שמריה נע]
 בסך גדו צור ישמרהו

(recto)

(1) ליקר . . . (6) . . . [אפרים החבר בסך גדו שצ']¹ (7) ברבי שמריה
 [נח]ו ערני שלח[ם רב] . . . (8) וברכה ישא מאלהינו יתרונו . . .
 (9) משובש הישיבה שצ' . . . (10) לשון לנגנו[ת] אבותיו בפישון² . . . (11) מע[ש]ה
 . . . לזכות . . . (12) כי החבר . . . שא . . . (13) הדמות לאשר בנר
 [ו]עם [ה]ק[הל] . . . (14) מסכו בש[ריר]ת ל[בו] להנאת עצ[מו] . . .
 (15) בוגדים וקושרים פעלם וכן נאמ . . . (16) מן החבר כי לא פנה אל
 רהבים . . . (17) וטחי הסדק לכל אשר ימצא . . . (18) שם את נפשו
 בכפו ועמר ב . . . (19) להשמיצו לחרפו כי כתב . . . (20) למען כי הוכיחם
 ואם כן ה . . . (21) האל יהרפם וידיחם כי אם דין די . . . (22) הזה כל
 איש אשר עליו דין ישמ . . . (23) לא זולתי פלוני יקנא אל לעמ[ו] . . .
 (24) אל החבר שצ' לכתוב לו מעשה . . . (25) בו כיר ידי השומעים ולקיימו . . .
 (26) יחזק המשפט ויצא באו . . . (27) ולרשע אמר אים וג'³ עד אשר . . .
 (28) אני יודע זקנו מחסידו יש⁴ . . . (29) והם [מנ]דולי מדינת פאם ויר . . .
 טובה
 [וכל מה שיעשה עמו] (30) עמי הוא עושה כי למאד . . . (31) . . . עושה ולא
 נכחד מן החבר מה שאמר המלך דוד לשלמה [(32) בנו על ברזלי הגלעדי

¹ בסנהדרין גדולה שמרהו צור.

² 'Nile' (above, p. 39, note 3), i.e. at Fustāṭ by the Nile.

³ Cp. Ps. 50. 16.

⁴ = ישראל.

ולבני [ברזלי הגלעדי תעשה חסד וגו']¹ . . . (33) . . . כתבו בהחזקת . . . |
ואם יש יכול[ת] לשום שלום ביניהם | ע[שה] והצלה | וי[י] יהיה עמך | והגר הוגר
כי | שלמה בן מאיר | השלים עם בת | [ה]קושרים ואני | ביי [אעלוזה] | אוחילה
לאֵל ישעי וגו'² | ושלום ישא | החבר מהאל רב | [ישע רב] | [שלמ]ה הצ³ ראש
ישיבת גאון יעקב ברבי.

54. [Vol. I, p. 133.]

[MS. Adler 2804, detached leaf, paper, square writing, size
25 × 17.3 cm.]

Address (verso)

ל[ז]קננו זקן קהלותינו כֹּךְ מֶרֶץ בן מֶרֶץ רב פרת גוח[ו] ע[רן]
יצחק הכהן יהי צורי עז[רנו] ישע ר[ב]

(recto)

שלומות מובללות • בברכ[ו]ת מובללות • שנים וימים בטוב
ובנעימים לבלות • ואחרית ותקוה⁴ למלאות • ושיבה טובה
ויושר פעולות • והקשבת תפילות • לזקננו וחש[ו]נו וגדולנו
בב קרו מֶרֶץ ורב יצחק הכהן הרופא זקן הקהלות • ות[שנ]ב
5 בכל מקהלות • ישמרהו נורא תהלות • וישגבהו רב עלילות •
ויצ[ל]יח על ידי בכל מחלות • להמציא תעלות • משחת להדלות •
[ל]התברך בו בכל פעולות • להראות צאצאי חמודו שר העדה
בחיקו בעודו במסעודו • ויכין צעדו • וישיבהו שלום שלם בגופו
שלום בסודו • יזבהו אל לעבור עבודה • על מזבח מוקדה • עולה ומנחה
10 שלמים ותורה • ונפשו תגיל ביי בקדוש ישראל תתהלל⁵ • בן מֶרֶץ ורב
פרת נוחו עדן • נכתבו טורים אלה אל זקן הקהלות • יחליף
לו אל כוח כנשרים להעלות •⁶ להטיב אחרית מראשית⁷ • ידו
על ראשי צאצאיו להשית • זרעו להעמיר • ושמו תחת אבות
בנים⁸ ממלאי מקום חמיד • יען בי טוב מליץ • עלובים להחליץ •
15 מיר מפליץ • הקופץ בחילו על מקום לא לו • להראות גדלו •
לעבור גבולו • אשר עלה בגדלו • מפי יחיד לגדלו • באין הסכם
בן גילו • אשר אין רשות לאחר מהם למנות לברו כי אם
על דעת חבירו אשר כנגדו דימה כי יביר מקו[מ]ו וישמח בחלקו •
ויתנהג עם עם בעדקו • ויקטין עצמו להנאות פרקו • ויכבד
20 גדולים ממנו אשר קדמוהו בלימוד ובישוב • ולא יגבה לבו
ולא יר[ם] עינו לאמר אני חשוב • ודברו יהי קשוב • לא המדרש

¹ 1 Kings 2. 7.

² Hab. 3. 18.

³ = הצעיר.

⁴ Jer. 29. 11.

⁵ Isa. 49. 16.

⁶ Isa. 40. 31.

⁷ Cp. Job 8. 7 and Exod. 7. 8.

⁸ Cp. Ps. 45. 17.

הוא העקר. כי אם המעשה¹ הטוב הנחקר. לא כל הרוצה לשום לו שם משים.² בי אם במאמר נוטה פרוסים.³ ירים עניים ו[י]שפיל נסים. ויושיע אשר בו חוסין[ם]. ובנסו מתנססים.²⁵ ועוזרי האמת יעזרו אל אמת. ושלום שלום ישמיעם באמת. וזקנו זקן הקהלות ואבירנו שר העדה יירב שלומם עד בלי ירח⁴ שלמה הצ ראש ישיבת גאון יעקב ברבי . . . לי אן שר העדה ישמרהו אל סאר ישייע לולא דאלך כתבת אל[י]ה בשוכר . . . הו מותפצל בתקדים וחדית אסאל אללה אן ירי אלשוכר לה עני ושלום

55. [Vol. I, p. 133.]

[MS. Adler 2804, fol. 6, square writing, much torn, is in Solomon b. Yehuda's handwriting.]

(1) . . . ברוך יי השם נפשותינו בחי[ם] ולא נתן (2) למוט רגלינו⁵ ואף על פי כי נפש[ותינו] . . . חורדות רונות (3) התפלה והתחן תמיד אנו נושאים . . . ברנו ולהשקיט (4) הכעס לשוב לרחם על המיוסרים הנוס . . . הגולים מבתיהם (5) להשיבם להניחם ועל הרעה להנחם ועליכם ל[הת]מיד לכם הישיבה (6) לבטח והשובע והשלום ולמאור היינו כאובים על המחלוקת אשר (7) היתה ביניכם פן ת[היה] סבה לשונאיכם לכל הדברים הבאים על ידי (8) המחלוקת ולמען רוב הצדקות אשר בדיכם שבתה מביניכם (9) ברוכים יהיו ליי אשר הרגילוה ואשרי הביאוה ואשריהם ומה רב (10) שכרם כאותה ששנינו⁶ ואלו דברים שאדם אוכל מפירותיהם וכו'. . . (11) . . . ואמר המשורר סור מרע ועש[ה] ה[ה] (12) טוב בקש שלום ורדפהו⁷ שיקל השלום כנגד כל התורה באמרו סור [מרע] (13) מצות לא תעשה כי הם רע בעיני יי ועשה טוב מצות עשה וכו'.

56. [Vol. I, pp. 136-7.]

[T.-S. 13 J 13²⁸, paper, square writing, size 25.5 × 17.4 cm., very badly preserved, torn at left side bottom. See *J. Q. R.*, N. S., X, 417-19.]

(recto)

[לי]ק[י]רנו וידידינו כב נק מוד סהלאן ראש כלא ישמרהו צור. ומכל רע יהי נצור.¹
ביד אברהם החבר נע קדמו מכתביי אלי ידיד שצ הורעתי בם כי נעו כתבם

¹ Abot 1. 17.

² Cp. Ber. 2. 8.

³ A Paiṭanic expression for the 'heavens'.

⁴ Cp. Ps. 72. 7.

⁵ Ps. 66. 9.

⁶ Pea. 1. 1.

⁷ Ps. 34. 15.

והחזק באשר עשה ובאשר התחזק הוא וכל אנשי בניסתו והחזקנו טובה למו
ואישרתי
. נמול טוב וישלם פעלם ויהי משכורתם שלמה מעם
יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
5 [נז]קקתי ב חו מלפני המלכות [ומ]ן הרחון יחיו לעד בהצלחת
האסורים יו[צי]אם
[אל]הינו לאור והן נשלחו [צי]רים והיי[נ]ו מקוים יציאתם מחשך וצלמות
ונתוק מוסדותם
והנה כתב'ם באו מדמשק כ[י] עורם בבית הכלא אך המוסדות והמוטות
הוסרו מעליהם
אבל הפקידים על[י]הם בעונש בכל יום והם חולים מלך הכבוד ישלח דברו
וירפאם ויוציאם
לאור ויראו בצדקתם וכתוב בם כי [נ]של[ח]ת להם פיתק מאת עדי¹ בן
מנשה הניכר בן אלקואז
10 כתוב בו תניי כי ישבעו ביי' ובחיי המלך יחי לעד כי לא יקראו בשם
חברים ולא ישרתו
את בית ישראל בכל ארץ ישראל בשרות נדולה או קטנ[ה] לא במשפט
ולא בזולת[ו] וכי
השיבו אנחנו רוצים לשמוע דברי תפיתק [חזה] מפי כותבו ונשוב לפי
מה [שנראה]ת ובאשר
עמדנו על דבר[ם] נוסף יגון על מכאוב ואמרתי אוי נָא כי יסֹף ייי' יגון
עוד [על] יגוני ונ²
[נ]נק[וה] לאור והנה חשך ונ³ עודיני א . ר על השמועה הזאת [והיינ]ו
מק[וים] כי יביאו
15 מדמשק תשובות למכתבים שנכתבו מאת הזקן החשוב מֶרֶב נתנאל
[הכ]הן הנקוב
אבו אלפכאר שֶׁצִי יהי אל עזרו ומ[נ] רב מבורך השר ביד עלי נז הנקוב
אבו אלפצל באשר ראו
מכתבים אשר באו מדמשק והול[י]בני זקנים בימים האלה בימי
הסתיו והשלג והקור
ואני זקן כב[ר] וא[י]ן בי כוח להלך מן הבית [אל השוק] כי בשל בעוני כוח
אף כי אוכל אל דמשק ולא
אדע אם יק[ר]ני אסון ואם בינ[י]מין הצ[דיק] נתי[רא] עליו אבינו יעקב עליו
השלום⁴ אשר זכות שניהם

¹ I. e. 'Adayah b. Menasse the Wezīr. Cp. above, p. 11, note 1.

² Jer. 45. 3 is somewhat different. It was probably quoted from memory.

³ Isa. 59. 9.

⁴ Cp. Gen. 42. 38.

20 [גר] ולה [לפני יי] אף כי אנחנו החוטאים [והנה] באות תשובות נראים
 במ[צפ]ים על הולכתי ואף
 בהם תניים קשים אפילו האדונים לא יתנו כמוהם על עבדיהם וגם כי לא
 יובר החרם בה[ק]לה
 וכי יבדלו להם הקראין חנות אחר בשוק היהודים לשחוט ולמכור [בשר] בלא
 בדיקה באין איש רוא[ה]
 וכי שאר הטבחים אם יבוא להם שה ולדה או פרה¹ לא ימנו אות
 נו . . . ים וכי אם יהיה
 שאלתם לא יבוא עם הרבנים וירצו לחלל בו ולפתוח את חניוניהם
 הרבנים עליהם וכי . . .
 25 האסורים לא [י]בואו לא בעיר הקדש ולא ברמלה וכי יכת[בו] כתבים
 וכאלה רבות ש . . .
 ועירו עלי ועל הזקנים כי אנחנו ערבים בר[ברים] ה[אלה] ההיתה
 צור[ך]
 השמיעו על ארמנות באשרדור ועל ארמנות בארץ מצרים וג²
 ולא אבנס בתניי באחר מן התניים וכן החברים
 ובב[ר] נ[תתי] את נפשי בכפי ובטחתי בבוראי אולי יעשה לנו ככל
 ולהתחזק ולחזק ולאמץ כוח לכל מי שתרע כי יעמוד בדבר
 30 יגוננה אֵל אל רמלה ואל דמשק שלא יכריחו אותנו לכנוס תחת
 זכרו א[חי]נו לא נראת להם שלילה ולא ה[יתת] ארוכה כי לא נבחר מ
 ביי[א] לה[י]נו אנו נשענים ואשר תעשה ותעשו בדבר הזה הוא לכל
 ושלוש מסר[פ]ך וכל קהלך קטון וגדול ובעונותיי רפו ידי
 אשאל לכתוב משמ[י] מטידוף [הדעת]
 35 ויוציא | מצרה לרווחה | למען שמו | ולמ[ען] ברית[ו] היות | כי לא הרעותי |
 את אחר מהם |
 ולא הטרחתי | וגם לא לקחתי | בופר והוא עד | ונאמן עליי | [ו]למאד
 קצת[י] | בחיי ונקטה |
 רוחי ובכר | [כתבתי] אל מר רב | [י]שי החבר ומ[ר] רב שמואל גם |
 קדמו מבתי[ם] |

¹ A sheep or a cow that is about to give birth, i. e. pregnant. This seems to be the meaning of ולדה, cp. שפחה וולדנית (Levy, *Wörterbuch*, s. v. וולרנית). For this Karaite prohibition, cp. e. g. Sahl b. Maṣṣliah in his Letter to Jacob b. Samuel (Pinsker, *Liḳḳuṭe*, Appendices, 28), ונסם באחי למנוע אותם מהזבחים אשר אתם, מתירים שחיתת בהמה הרה ומלאכול אותה ואת בנה והוא הנקרא נבלה . . . (cp. also *ibid.*, 30 top). In a marriage document, dated 1036 at Fustāt, between a Rabbinite and a Karaite lady, one of the conditions is that the husband compel not his wife to eat בהמה הרה ולא הריון (infra, p. 211).

² Amos 3. 9.

אל החבר מז' רב | אפרים הבהן | שצ' ואל מז' רב | [י]פת ראש הקהל |
 [ואל] אחינו |
 מז' רב יעקב | [שצ'] ואל מז' רב | נתנאל תתברכו | יחד המקום | יעזור
 אתכם |
 ויוריק[ם] דרך | הישרה | ויצליחכם בכל | אשר תעשו | ועקב שלום |
 שלמה

57. [Vol. I, p. 139.]

[T.-S. 10 J 10²², paper, square writing.]

(recto)

.
 ויחיו ה . . . ב
 מצפה ע וב תמודי אומר ירא אני כי לא
 תוחלת כי אל פאה אשר [נ]פנה הנה [ה]יא סגורה ויכאב מאד לנו
 ואשבה משומם ואאנח ואנהה ואומ[ר] יי אלי יש' ¹ האמנם [באה]
 5 העת להתנרש מעיר הקודש כמה כתבים כתבתי בעדם מ[צדי]
 ומן הישיבה בדברי תחנונים מדוע לא הועילו איך לא הוקשב
 אל רבניהם איך לא נשאו חן בעיני אחיהם למאר מאד הוקשה
 עלי הדבר עתה אח ואהוב לך לקחת את הספרים
 אשר קדמו ולקראותם ברבים ולעזרם בבל יכולת ולהעירם
 10 לדבר אל הזקנים הנקובים אל דסתארה ² בעד אשר אצלם
 ולאהוב לדעת כי אם לא ייעזרו כת הרבנים מאצלכם
 אין להם תקומה ואין להם ישיבה בירושלים ועד כה
 דברתי בלשוני מטירור לב וטירוף דעת ואשר יעשה
 בדבר שכתבו מאי' יש' ³ השוכן בהר ציון ושלומך ירבה נצח
 שלמה הצ' ראש הישיבה ברבי יהודה

58. [Vol. I, pp. 139-40.]

[T.-S. found by me in Box K 17 and 18, but mislaid after copying,
 paper, square hand.]

(recto)

. להובית
 מצינו במדרש א
 חבור עצבים אפרים ה[נח] לו ⁴
 אין זאת מן המ[צ]ות אשר

¹ = אלהי ישראל.

² See above, p. 140, note 5.

³ = מאלהי ישראל.

⁴ Hos. 4. 17.

5 אוֹסְרִים וְהֵם אוֹמְרִים אֹתָם מִתִּירִים הָא[ם]וֹרִים [וְרוֹב] מִן הַמִּצְוֹת מִחֲלִיפִין
 רִינִי בַקִּלּוֹת הַבְּתוּבוֹת
 אֲרוֹר אֲשֶׁר לֹא יָקִים¹ הַכֹּל נִכְנֵם תַּחַת אֲרוֹר אֲשֶׁר לֹא בָעוּ² נַחְרִים עַל כֹּל
 הַמַּחֲלָל שְׁבָתוֹת יְיָ וְהָרוֹב
 מִחֲלָלִין וְכִי הוּא הַמִּשְׁמָר שְׁבַת בְּתִקְנָה וְעַל כֹּל הַמַּחֲלָל מוֹעֲרֵי יְיָ וְהֵם יֹאמְרוּ
 אֲנַחְנוּ הַמַּחֲלָלִין וְעַל כֹּל
 הַיּוֹצֵא לְדִינִי גּוֹיִם וְהַלּוֹקָה יְדוּשָׁה בְּדִינֵיהֶם³ וְרַבִּים אֲשֶׁר הָדִין עֲלֵיהֶם יִלְכּוּ
 לְדִינִי גּוֹיִם [וְ]עַל כֹּל הוֹלְכֵי
 רַבִּיל וְהָרוֹב בִּלְשׁוֹן הָרַעָה וְעַל כֹּל הַעוֹשֶׂה בְּשָׁפִים וְרַבִּים אֲנָשִׁים וְנָשִׁים יַעֲשׂוּ
 אוֹתָם וּבֶשֶׁר בַּחֲלָב⁴
 10 כִּבְלָל עַל כֵּן אִבְלָה אֶרֶץ וְגו'⁵ וּמִבְקָשֵׁי מְרִיבָה יִדְמוּ בְּנַפְשָׁם כִּי בּוֹכֵר בֶּשֶׂר
 וְחֹלֵב חֲתֻקִּים
 הַתּוֹרָה לֹא נֻכָּר מַעֲשֵׂינִי הָרָעִים וְאִשְׁמַתִּינוּ הַנְּדוּלָּה וְהַתּוֹעֵבוֹת וְהַנֶּאֱצוֹת
 הַנִּמְצָאוֹת בְּנוֹ
 לֹא יִשְׁ[א]ר עָלֵינוּ מ[ו] [הַמַּחֲלָל] [ו] [ק] [ת] בִּי אִם לְהוֹבִיר בֶּשֶׂר בַּחֲלָב אֲשֶׁר גֵּרַם
 לָנוּ כֹּל הַצָּרוֹת
 הָאֵלָה וּבִמְעַט קָט הָיוּ נַפְשׁוֹת אוֹבֵדוֹת וּנְכַסָּה יָד הַמַּלְכוּת בַּחוּךְ וְנִטְרָדָה
 עַל אוֹדוּתֵינוּ
 וְלֹאֵי רַחֲמֵי אֵינֹנוּ וְחִסְרֵינוּ אֲשֶׁר הִקְדִּים בֵּיאת הַשְּׁלִיחַ הַנֶּאֱמָן וּמִקוֹם גְּבִירָנוּ
 נִנְדָּר הַגּוֹלָה בִּלְכּוֹ
 15 אוֹי הַמֵּים שִׁטְפוּנוּ נִחְלָה עֲבָר עַל נַפְשֵׁנוּ אוֹי עֲבָר עַל נַפְשֵׁנוּ וְגו'
 בְּרוּךְ יְיָ שֶׁלֹּא נִתְּנָנוּ טָרָף

¹ Deut. 27. 26.

² = בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ.

³ Both Rabbinites and Karaites were against referring lawsuits to non-Jewish courts. For the opinion of the Geonim, see my remarks in *J. Q. R.*, N. S., X, 137 ff. Benjamin al-Nahawendi writes (6th משׁאת בנימין): אין אתה רשאי להזיק את ישראל: בדני עכומז לא בשטרם ולא בפסוק דינם ולא בעדותם אע"פ שדנים דין תורה . . . ואין אתה רשאי להזיק את ישראל אלא בב"ד ישראל . . . In a marriage document dated 1109 at Fustāt, between a Rabbinites and a Karaite lady, one of the conditions is that they go not to non-Jewish courts (*infra*, p. 212; see further, vol. I, p. 162, note 1).

⁴ The Karaites permitted the eating of meat together with milk. Cp., e. g., Hadassi חשבון עור בענין לא תבשל גדי בחלב (132 d) חשבון הכפר, Alph. 360, אשכל הכפר. אמרו: (הרבנים) בשר בחלב אסור לאכלו אפי' כל שהוא זולת חלב אמו . . . אבל חלב אחר ובשר אחר מנין כי הוא אסור מתורתך? קרא אומר . . . אמר יען כי הוא לרחמים מצותו . . . The renegade Yahya b. Samuel al-Magribi also reports that the Karaites eat flesh with milk (see *Mschr.*, XLII, 259).

⁵ Hos. 4. 3, incorrectly quoted here.

לשניהם וברוך אשר בחסדו נמלטה נפשינו בצפר מפת יוקשים וג' ¹ ברוך
הציר הנאמן ל' אשר
לא שמע לדברי המשיאים צורנו ישלם פעלו ותה[י]ה משכרתו שלמה מעם
י' א' יש'

באשר השליך נפשו מנגד כן הוא כן הסוחרים החשובים אשר הליצו יושר
ולמדו זכות יברכם אל במעשה ידיהם וישיבם שלום אל בתיהם ואשר
גרם לנו כל התלאות

20 האלה מאחינו החוקקים חקקי און המשיאים ירא י' וישפוט והיה י' לדין
ויוכת בינינו

וביניהם יען [שכל] הע[רה] מקוים לשלום המשאל מהאל לשום שלום בין
עמו ישראל ויסיר
המחלקת כהבטחת וסרה קנאת אפ'ים וצור'י יהודה יב'תו וג בעת אשר
יקיים ולא ילמדו עוד

איש את רעהו [וא] יש את אחיו לאמר דעו את י' וג' כי נהיה יחד למודי
י' כהבטחת וכל בניך למודי

י' וְבִשְׁלֹם בְּנִיךָ ² צורינו [קדושינו] יקרב לנו העת והזמן ולהודיע כי שאר
הנרבה הגיע כלל חמשה

25 ועשירים זהובים ונלוו לאל לעתה לא נשתנית כי אם ליד הנושים ובחסדי אל
ובחסדכם נחה דעתי

כן תניח דעתכם ותמצאו מרגוע לנפשכם כאשר חרדתם ונתעוררתם
ועזרתם בהונכם

בנפשותיכם כן תהדרו וכצפור ממצרים ותתעוררו לבוא לירושלים ותעזרו
כפלי כפלים ותזכו להזות בנועם

בעבור הזעם וישאו הרים שלום לעם ותענו בסתר רעם ⁴ והמשאל
מכבודכם להליץ יושר ולא לדקדק

בבשר כי כל ⁵ הכוח ותש החיל והלב טרוד מאשר עבר והשורות יוכיחו
והדברים יודיעו בהקדם

30 ובאית[ור] המקום ישמע בעדם כל תפלה ותחנה ושלום שלום תשמעו
ותשועת עולמים תושעו

ולא תבושו ולא תכלמו עד לעולמי עד ⁶ שלמה הנדבה ברבי יהודה ננ
ישע רב

¹ Ps. 124. 4-7.

² Isa. 11. 13; Jer. 31. 33; Isa. 54. 13.

⁴ Cp. Ps. 81. 8.

⁵ Read כלה.

³ Cp. Hos. 11. 11.

⁶ Cp. Isa. 45. 17.

59. [Vol. I, p. 141.]

A declaration by a Karaite.[Oxford MS. Heb. c. 28, fol. 9 (cp. Bodl. 2876^a); paper, square hand.]

(recto)

בשם אל עולם

בר[כו]ת רבותי כמימי א[רן]בותי מדר ערבות
 אל הקהל הקדוש החכמים והגבונים בעלי מקרא
 תדעו לכם כי האל לא ברא את עולמו ונתן את התורה
 אלא לדרוש את האמת ולשפוט את הצדק דכת
 בקטון כגדול תשמעון לא תנורו מפני איש כי
 המשפט לאלהים הוא ¹ תדעו לכם כי הייתי נכנס בבית
 אלשיך אבולמונה וגם הוא בביתי והיה נאמן עלי וגם אני
 לו נכנסתי פעם ² אצלם אמר לי הוא ואשתו קח אלה
 הנכסים בכנף בינך והוליכם לביתך לקחתי אותם לספור
 10 [וא]תם לפנידם אמר לי הוא [ואשת]ו לא יתכן אתה נאמן מהר
 קחם וצא לקחתי [אותם ב]בגדי אסורים והלכתי לביתי הוצאתי [י]
 אותם וספרתי שלא י[א]בד בביתי כלום ביקשו אותם ממני
 הולכתי אותם וספרתי עליהם דבר ודבר אמרו לי אבר
 דבר אחד מהם ישה שני זהובים ויות[ר] זה אל יודע והוא
 15 עד ורן כי לא ר[איתי] את הדבר הזה ולא אדע מה הוא
 ולא נאבד בביתי מרא[ש] ועד סוף ועתה אשאל מכבודכם
 שתשימו חרם ³ על שמי אם ידעתי זה הדבר ואים ראיתיו
 [וא]ם נאבד בביתי ואם לא נאבד להם כלום ועשו זה הדבר
 [אתי] בערמה כדי להכלימני שלא להיות נאמן לפניהם
 20 . . . מכלים אותם בדברים יעקב החרם ויהיה בראשם
 . . . זה הדבר אלשיך אבולמונה לא י[דע] אם נאבד ואם
 . . . רע מה היא שדבר כל עיקר אלא חמותו היא האומרת
 . . . היא בעלת הדבר ואני כבד פה בלשון ערבי
 . . . אליכם ושלומכם ינדל ואל ידל אמן ישע רב סלה⁴

¹ Deut. i. 17.² Supply אחת.³ About the ban amongst the Karaites, see Benjamin al-Nahawendi, מִיִּצְאֵת בְּנִימָן, 2^a bottom (cp. also *J. Q. R.*, N. S., X, 348, note 269).⁴ There are some letters above and beneath the last four words which cannot be deciphered.

Nos. 60-65. *Epistles from Solomon b. Yehuda relating to his rival Nathan b. Abraham.*

60. [Vol. I, pp. 142-3.]

[T.-S. 13 J 23¹⁹, paper, square hand.]

(recto)

קדמה אגרת אל אלוף יה[י] צור עזרוי וצל סתרוי ובבור והדר יעטרוי
וימלא שאלתו ותקותו ושברוי להודיע בקוצר איך נתנלגל השלום באין יע' ו
ואם לחוקי אין היה הרחוקי ילאה המספרי אף בי לחרות ביד סופרי
ולו עזבוני

.ם למובתם לא נשמע בינינו דבר הוא התהיל להת[ה]לל כי
אי[ן] במוהו וכי

5 [ראוי] לשררה והמציא פתח למחבלים לחבל להשאות כה וכ[ה] והאש
דולקת

[והשלה] בת עולה והמסיתים השיגו תאותם ואני בתומי מאמין לעצותם
[עד כי] היבנתי כי עצותיהם לעצמם נראים כאוהבים ובמחזקים ידים
רפות והם

קומות כופפות ועת אשר שמעו כי יצא נועצ[ו] בעצה ונבללו ואמרו
הנה האיש

יבוא נכרתה ברית כי לא תקראהו לא ראש ולא נאון בישיבה והנה
ידינו עמך יחד

10 והאמנתי להם ובאה שמועת אב ימצא רחמים ועשינו לו מספר בקהל
עם ואמרתי

כי השלישי הוא ימלא מקומו ויהי כאשר עלה אל עיר הקודש עלה עמו
השר מ' מבורך

בן עלי השר בן עזרא והעם אשר עלו חלק[ו] לב ואשר יעצ[ו]ני לכרות
הברית שב אחד

מהם ואמר לשלישי הנה המקום פנוי לך אם יאמר לך מלא מקום הנאסף
בתפלה על

הקהל ובדברי תורה ואתה לא נסית הלא נהיה לבו הנה עתה יב[ו]א[ו]
זקנים וישאלוך

15 לעמוד במקומו שלישי ויהי האיש הבא ממלא מקום הנאסף ותהיה נשאל
בבבור ואם

תעמוד לך שעה האל יגיעך וכן היה בא השר ושאל השלישי בפני רבים
ואמר לו המקום

¹ = 'without weariness', difficulty.

שלך תעמוד במקומך ויִקרא האיש הבא בשם אב ויהיה שלום בין יש' ¹
וישבתו המריבות

וישמע לקולם ואני יושב וכאלם ^{כחש} לא יפתח פיו לא העברתי ולא העמדתי
מאת יי היתה לו

בעת אשר עמדה לו השעה נתישר ^ה הדרך כי לא לאדם דרכו וגו' ² ולמאד
תמהתי

²⁰ כי הנאסף נוחו עדן נתן לו יד כי אם תעמוד לו שעה כי יהיה הוא משנה
לו ולא ידע

כי הוא יורש מקומו ואחריו אם יוכה יעלה ואומרה מה גדלו מעשיך יי וגו' ³
האיש אשר

הביאו בברית הוא אשר יעין קודם שאלת השר להשלים המקום ואני
יושב תמיה

אומר אם מטה רגלי חסדי יי יסעדוני ⁴ השלים ימי הנאסף לנוחו והעיר
לב הבא למלא

מקומו טרם ביאת שמשו ורחה שמש הבא למלא מקומו להודיע כי הכל
בידו והישפיל

²⁵ ויהירים ⁵ ולא בכוח ינבר איש ⁶ כמה ינע ולא הניע. ועת בא עתו באין
ינע הרניע . .

עושה גדולות ולא נדע ⁷ ולמאד תמהתי מהכותב כי נאסר הראש בברית
כי לא יקרא

פלוגי בשם. וברוך המקום אשר הציל את עבדו אני לא קראתי
מאת יי היתה

לו לא במחיר ולא בכסף ובחסדי רחמים נאחו ⁸ הלבבות. ונחו המריבות.
ואני מודה

[לצורי ואלי א]שר הצילני מלשון המשמיצים אשר הם בלב ולב ושומר
פתאים ⁹

³⁰ הוא [ינהגנו] עלמות ¹⁰ ונלוי לאל כי לבו טוב מאשר האמנתי להם והם היו
מחליקים בי . . . הם נראים כחסים והם נתיבות נותסים. ורשתות

פורשים. ברוך
עושה נסים. הודעת[ך] נפלאות אֵינו ¹¹ ושאלתיהו באגרות קדמו אודות

עשרת הזהובים
ונלוי לאל כי | בשנים או בשל[שה] | אִמ . . . | הק . . . נתקבלתי . . . |
עשרת הזהובים]

¹ ישראל.

² Jer. 10. 23.

³ Ps. 92. 6.

⁴ Cp. Ps. 94. 18.

⁵ Read וִירִים.

⁶ Cp. 1 Sam. 2. 1.

⁷ Job 37. 5.

⁸ 'United'; a verb formed from אח 'brother'.

⁹ Ps. 116. 6.

¹⁰ Ps. 48. 15.

¹¹ אֱלֹהֵינוּ.

אשר בשם . . . | ובהם קניתי תבואה וממנה | אני ואשר | בבית אוכלים |
 ואומרים |
 35 יניח אינו² נפש | אשר צוה | לתת אותם | לנו תהי נפש[ו] | צדורה בצרו[ר] |
 החיים וירבה |
 שבר אשר | יגע עד להגיע | אלי ושלום | נבבר ושלום
 שלמה הנבא[ה] לישע אל מצפה |
 יבה ירא

61. [Vol. I, pp. 143-4.]

[T.-S. 13 J 23¹, paper, square writing, size 28.3 × 19 cm.]

Address (verso)

לתברנו כִּזְכֹּךְ מֶרְ וְרִבְנָא
 אפרים החבר בסנהדר[ין] גדולה ישמרו צור[ו] ישע
 רב

(recto)

אל אהוב[נו] וחב[ר]נו. השומר משמרתנו. וסר למשמעתנו. כִּזְכֹּךְ מֶרְ וְרִבְנָא
 אפרים החבר בסנ גדו יהי צור עזרו. וצל סתרו. שלמותיו להרבות.
 וברכותיו לצוות. ברבי שמריה נוחו עדן. קדמו אליך מכתבים
 להודיע מעשה ראש הפעור.² צור אותו ינער וישן ולא יישר.
 5 אשר טובות ננמל. ורעות נמל. לא תמוש מביתו רעה. ממנו לברעה.
 כבן צרועה.³ להברית לו משתין בקיר.⁴ ביתו להבקיר.⁵ נית לו הברע.
 פשט ידו אל הרגל ואל היד ואל הזרוע.⁶ ולא הקרב לקרוע שמוע.⁷
 בש[מ]עו דרכיו. ורוע מהלכיו. והנה לא הונד מקצת מערביו. כנאזה
 ובגורל לבב מתהלך. ואחרי שרירות לבו הולך. רוכב על חמורו כל
 10 היום הולך. משער לשער בדרכי מסרפו אב אוחו ללבת ומבקש
 מעוזם מאשר נתנאה עליהם בראשית בואהו הנה הוא עתה מסובב
 על שעריהם. מתחנן אליהם. עזרוני עזרוני ואני אמלא שאלותיכם
 ושם את האמונה שחוק. ויוצר עמל עלי חוק.⁸ ומבטיח להרחיק
 חוק. לקרב ולרחוק. והנם נוטים אליו כי כל שמחתם להיות רבי
 15 הרבנים באין אמונה והאיש אין פחד איים לנגד עיניו. אין איים כל
 . מזמותיו.⁹ וחוקק חקקי און וכותב כתבי עמל ורושם דברי שקר

¹ אלהינו = .

² Cp. Num. 23. 28.

³ A pun on צרויה, i. e. Joab, cp. 2 Sam. 3. 29.

⁴ Cp. 1 Sam. 25. 22.

⁵ = להפקיר. So also in Yer. הפקר stands for הפקר.

⁶ The meaning is: 'only a part of the body is given to him (הכרע 'the knee') and he snatches at the whole of it, i. e. he assumes the whole authority.

⁷ But he did not come with the intention to efface his former bad record (for הקריב read probably הקריב).

⁸ Cp. Ps. 94. 20.

⁹ Cp. Ps. 36. 2; 10. 4.

ותורת אמרי כזב ומחזקים בשבועות שוא ונפלתי בין שנים צדיק
 ה[רב]ה ונשתומם¹ ורשע הרבה² ימיתו אל ויעמם³ ואני בתוך עלוב
 יראה אל בעלכוני ועלבון עמו⁴ ויריב ריבי וריב עמו⁵ הנה קיבין לו
 20 מן הקוצים שבעם⁶ ויעשם זקנים גדולים ויאכילם וישקם ויבא
 רבים באלה ובשבועה לאהוב את אוהביו ולשנוא את שונאיו
 ולא יכשר לי לכתוב להעזר בשררה מאחרים חלילה לי אני מהאִים⁷
 נתנה לי לא בכוח ולא בחיל ולא בעשר וזה בא בעושר מתנאה בו
 ומתנבר ואנשי הבת האחרת רבים מהם עוזרים אותו בסתר וזוהרים
 25 כי הם עמי אוי לי לעת שנצרך לכך היתה הארץ שוקטת מיום נחו
 מסרפו⁸ מעת בא התחילה הריבה ואני שואל ממך שתתן הכתב
 אשר שלחתי אל הקהל אל המשוש לא נסחם לשלחם אל המערב וכמו
 כן תכתב לי נוסח המכתב אשר כתבתי בעת הנדבה
 כי כל כתבי אין אצלי נסח ל[קרא] מהם ותעש[ה] | טובה והנה כתב[תי] |
 30 כתב ארוך אל כל | הקהל אתה | תעמוד עליו | ושלומך ושל[לו]ם | הקהל
 ירבה נ[צח] |
 שלמה הצ' ראש ישיבת גאון יעקב בירב[י].

62. [Vol. I, p. 144.]

[MS. Heb. c. 50, fol. 21; right-hand side damaged; paper, square writing.]

(recto)

[ל]שומר משמרת האמת והצדק . . .
 [ו]קושרים לפזור¹ ובוגדים למיר² איבן . . .
 [ל]שום תחתם למזור³ הוא כִּזְק מִוֹד אפרים
 החבר⁴ וביושר מתנבר⁵ ובכושר מדבר⁶
 5 [וח]ילים ינבר⁷ וימלא לו כל משאלו וכל סבר⁸ בִּרְבִי
 שלום שלום יהי לו מכל עבריו⁹ ומכל מגוריו¹⁰
 [ול]הודיע הנהיה¹¹ מהאורב כחיה¹² והחולק במריה¹³
 והמסעף פורצת במערצות¹⁴ רמי הקומה
 [לח]כל ולפרוע¹⁵ והשפלים להגביה ובארץ לגדוע¹⁶
 10 [וי] אין עוד מלבדו¹⁷ על בוטחי בו חסדו¹⁸ והבוטח[ח]

¹ Cp. Eccles. 7. 16–17.

² Cp. Kidd. 75^b.

³ מהאִהים =

⁴ His maternal uncle, see Ibn Ezra to Amos 6. 10, and Felsenthal in *Semitic Studies* . . . Kohut, 133–7. For גחז read נח.

⁵ להכיר =

⁶ Cp. Obad. ver. 7.

⁷ Cp. Eccles. 10. 10.

⁸ מגוריו 'his dwellings' (cp. e. g. Gen. 37. 1).

⁹ Cp. Isa. 10. 33.

.. עדו בו בטחוני שטוח. ועליו נשענתי לא בכוח.
 כי נבונותי. ולא במשפחתי נקראתי. ולא השעה
 נסמכותי. כי אם ברצון האל ועמו בשם זה [כי]
 [ע]ול לא הכבדתי. חוק לא שמתי. לבי לא הגבהתי.
 15 [א]ל[ים] יעזר לי על כן לא נבלמתי.¹ והוא ינהגני על
 כל הנעשה בעצת הזקנים בדבר איש חסד.²
 [שלומן] אל יעדר. וחן וחסד יהיו לו ולבניו זר וזר[ר].
 .. ה תחשב לו זאת לצדקה טוב לו להעניק
 ... לבתוב להחזיק טובה לאשר עליה והני[ה].³
 20 וגמולו ישלם לו לא נעלם מן החכר שמ' צו'
 [כי] מהלכיי לא אראה לעצמי לבתוב להעזר בו
 [ע]זר ולא ייאמר עלי הוא כמו הקושר עוב[ר]
 [נ]ם כי מתקשר חלילה לי אשר הרימני מן
 .. ה להשפר אם ייטב לפניו להעמיד שמי
 25 [טוב] ואם כה יאמר לא חפצתי בכ הנני יעשה לו
 [בע]ן⁴ ואשר זכרת בעד אבי הששונות של צור
 אשר הגיע לקהל קירואן כי נפשטה היד אליהם
 [כמע]ט קט היו שונאיהם אבין[ר]ים לולי רחמי רחום
 .. ה עזר מעט הוא הנגיד רבנו יעקב ישנבהו
 30 [ידר]ך כימיו כוכב מיעקב⁵ ויעמיד אל שמו וזכרו
 [את]מול בבוא רב' יצחק' לחיים יוחק'. אכתוב אליו בש[לום]
 נע הכתב הקודם עם כתב רב' שמריה⁶. ע . . .
 [ה]אוהב ירכה ושלום כל הקהל יעצם
 שלמה הנדבה. ישועת אל יחכה.

63. [Vol. I, pp. 144-5.]

[MS. Adler 2804, fol. 4, square writing, paper, size 14.6 × 18 cm. It contains two incomplete letters, the first of which covers the whole of recto and half of verso, while the second letter comprises the other half of verso. The second fragment was clearly stuck on the blank space of verso. The handwriting is very much the same, though it is in different ink and in somewhat smaller letters. It may be that the Gaon intended II to be a postscript to I since there is no signature to the latter.]

¹ Isa. 50. 7.

² Hesed, i. e. Abū Naṣr b. Sahl al-Tustari.

³ עלִיָּה 'elevation', הֵנִיָּה 'pleasure'.

⁴ 2 Sam. 15. 26.

⁵ Num. 24. 17.

⁶ Perhaps the elder Shemarya b. Yefet (above, p. 130, l. 20).

I

. להודיע
 אחד וחצי אחרי כן הופחת [ל]רב[י]ע וכתבת[י] אל
 [ע]ל כתבתו כי לשלוח עוד דמין אמרתי אין צורך
 כי כתוב [א]ם יש בו כדי
 5 תשורה ואשבר לנדולי עם אף כי לכמוני ומדאנה ו[מ]כאב לב חקותי
 דברים כי מה הרבר אשר נרם להשיב תשובה ואמנם כי
 מכתבי איש כמונ[י] יכברו על רעים ואהובים כי אינם דומים
 למכתבי הסוחרים כי הסוחרים כל אחד ואחד ייהנה מחבירו ובני
 חורה מבתביהם לבקש הנאה ולא לההנות ועל כן הם כברים ולמען כן
 10 מכתבי לכל אהבים מעטים לבעבור הקל עליהם ולא להזכירם כי
 ואם צורי הצריכני חסדו לא עזבני כי המקום אשר שם פרנסתו בו או
 יוליכנו אליו או יביאהו אלי ואם איחל למפרנסו הוא יביאהו אלי וישאל
 ממני לקבלו ואם אשאל בפי היא היא הפרנסה ואם אין להרמות לעפרם
 מצינו כי אינו¹ זמן לאלהיו פרנסתו על [כל] דרכיו באין ינע גם אין
 במקומו
 15 שלישי² כי אם עונת רצפים וצפת[ת] מ[ים]³ וחשנית לך ונסתרת וכולה⁴
 וחשלישית קום לך צרפתה⁵ ומשלשת[ן] יש לאדם ללמוד מוסר
 ושמעתי | מאיש מחסירי | גוים כי היו | לו אהבים | מכבדים אותו | בכל
 עת אשר | יבואו אל עיר | הקודש | פעם אחת | א[י]רע[ו] ולא⁶

(verso)

אתם ולהתקרב אל האל באשר תתנו ואותו האיש להתרחק כי יקבל מתנותיכם
 ולהפחית זכותו⁷ שמעתי אני לקחתי מוסר ואם ברחמי רחום זה דרכי אבל
 הוספתי אומץ ולא להתה[לל] ולהתפאר חקתי כי אם להעביר מלב אהובים אם
 חס ושלוש בא חסד ועתה אחי יקירי אין להטריח על כבודך כי אם לעשות
 5 חסד עם אחיהו אהבו ולהודיע אם הגיעו שני הספרים פתרון קוהלת
 אשר לנשיא ננ⁸ תשוב נפשי ואם לא הניע תשאל את מר רב שלמה הפקיד
 על אודותם כי במשא נחטבו באמון מאת מ⁹ ישראל זה חבירו אליו עד
 אשר ארצה מה אעשה בהם ומאחרי כן אין להטריח עוד ושברך הרבה
 מאוד ושלומך ושלום חמורך ושלום מר סעדיה המבין ירבה נצח ישע רב

¹ אלהינו = .² There is perhaps here an ironical allusion to the 'Third' of the school.³ 1 Kings 19. 6.⁴ 1 Kings 17. 3 ff.⁵ 1 Kings 17. 9 ff.⁶ A few of these marginal lines are missing, as the right-hand top corner is torn off.⁷ Here ends the story which began on the margin of recto.⁸ נוחו נפש = .⁹ מרנא = .

II

בית בניסתר מחלוקה[ם] עם יולדך נוחו עדן[ו] חשב בלבו כי אני בתבתי א[ל]
הבוגר המעון[ל]ה[ח]ל[ל]ה ל[י] להעלותי זכרו בפי לא ב[טוב] ולא ברע
כבר ביארת[י]

לאהוב איך[ה] השלום ואשר אסרוני לקראותו[ה]ם קראוהו ואני כאיש לא
כ. וע[ו]כל[ום] לא האמנתי כי יהיה השלום בי אני שמש תלויה ומאת יי
היתה לו

5 במות האב בא ומלא מקומו[וב]אשר בא זורח הש' ובא הש' וברוך
אשר גמלני

טוב ותנית לי ולא יהיו מקללים לי בח[י] ובמותי. . . . ולא נקריתי בשם
זה אשר

דב[ו] המקנאים ויאמרו מתי ימות חושבים כי הנאות דציו[ו] י[כ]ואו לידי
ובמותי ישובו אליהם

מהאל המשאל לתת אחרית ותקוה לו ולי וכל יראי אים[ו] שלום כבודו
ושלום ר' סעדיה

ירבה נצח

[שלמה]² הנדבה לישועת א[ל] י[ח]כה י[צפ]ה

64. [Vol. I, p. 145.]

[T.-S. 10 J 14⁸, verso, paper, square, torn across the right-hand side, handwriting that of Solomon b. Yehuda.]

.
לו בדבר קרו[ב] על אשר כן
ה בעת אשר יקראוהו כי
יבוך אין אדם במובן לחבירו [נוגע]³
ולא זכו לה וגם לא לחכמים ואם כי עת ופגע יקרה א[ת] כלם⁴
יהיו על ידי מסיתים ומדיחים ואם יימצאו משיאים מאחרי יי 5
[לר]בות חכמים ומבינים מדוע יה[א] פלוני למעלה ואתה למטה
ולים ואם לתורה תורתך יתירה יבואו הדברים כמו אש
העת.
[שמ]שו זורחת על בן לא יצליחו כמו כן היקרא לנו השיא א'⁵
[י]רים להשיג חפציהם וישימו אותנו הנורמים והיו עתי זעם 10
ותרבו למלא תאותם מביאי שלום לא נמצא עד אשר

¹ Eccles. 1. 5.

² This line is on the right-hand margin. For similar endings, see above, pp. 157 and 163.

³ Cp. Yoma 38^b top.

⁴ Cp. Eccles. 9. 11.

⁵ The 'א, here and l. 15, is to fill up the line.

- ימי הנועם וחלפו ההשיאו לקשור והושמו מעקשים
- לב תמה אשר בעת אשר באה העת זרחת שמש ראובן
- לבוא למלא מקום אשר באה שמש עוד לא באה שמש
- הפיות אשר היו מסיתים הם הם אשר שבו מפתים א' 15
- שרי המחלוקת הזאת נאנח נאנך הייתי יומם ולילה
- באה זאת התקלה והחבורה נתקלה ומפיל תחנה ותפלה
- [אנא] יי האל הגדול הנבור והנורא אם בשלי באה השערה
- ויאמר בימי פלוני רבו המריבות ונדלו המחלוקות מי יתן
- עלי להתחללה להסגר בגללי בית תפלה כל עובר עליה ישום¹ 20
- לא על חנם אמר דויד על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא²
- ולא לרעה רק לשטף מים רבים אלי בלי להניעה כי מה
- מלכים בעת כי עמדה לו שעה בה להשתעשעה וי[א]חריתי
- [ו]הוללה יפעתו הוא ובניו ביום שופר ותרועה ונויתו בחומת
- נאה שמחתה ברעתה ולכן ראוי לכל אשר תעמוד לו שעה 25
- ה להיות לטובה ולא לרעה לעשות בו רצון יוצרו להנצל
- עליו בכל מפעליו וישאל לישר לו מסלוליו ואל יבטח בעצמו
- רש בטחו בו בכל עת עם ויאמר יי צב אשרי אדם בוטח בך³
-

65. [Vol. I, pp. 145-6]

[T.-S. 13] 15¹¹, paper, square hand, size 27.6 × 18.6 cm., right hand side very faded.]

(recto)

יראת יען [כי] לא יראו אים⁴ ולא פחדו

ה ה[ו]י[ו] [אלין] אקרא ואליו אתחנן⁵ וכא

את והי . . . לבך מדב[רים] ואל ת[שאו] חטא

ואתה תניל [ב]י בקדוש ישראל תתהלל⁶ [ו]הוא למען שמו

יצוה אתה את ה[ב]ר[כה] ב[א]סמך ובכל משלח ידך⁷ ויתן 5

לך משא[ל]ות לבך⁸ . . . במעשיך שם ערים ועוני[ם]⁹ . . . ואל יכרית שמך

ובצ[ר] כיד ואם להניד האות אשר עשה עמי עושה נפלאות יעצם

מ[ני] ברוך הוא אשר הפליא חסדו עם עבדו בעיר מצור¹⁰ ולא שמח

[אויבי] ושונאי חמם עלי וממכתב חמור תעמוד עליו מה אישיב ליי

¹ Cp. Jer. 18. 16.

² Ps. 32. 6.

³ Ps. 84. 13.

⁴ = אלהים.

⁵ Cp. Ps. 30. 9.

⁶ Isa. 41. 16.

⁷ Deut. 28. 8.

⁸ Ps. 37. 4.

⁹ Cp. Mal. 2. 12; here the plural is used.

¹⁰ Cp. Ps. 31. 22.

10 כל תנמולוהי עלי¹ אלו פ[י'] מלא שירה כים ונ² אין להספיק על אחת מאלפי אלפים

ומרוב רבבות על הטובות והחסדים והאמת אשר עשה ואשר נתן בלב המושל בעיר [הקדש] ובעיני [גדולי] העיר ועל כולם השליט אשר ברמלה יחמיד אל [משלן] מפי אדוננו המלך הגדול יתמיד אל מלכותו ואדוננו המשנה האביר יתמיד אל גדולתו וכמו כן השר הנאה שר מנוחה ימציאנו אל 15 חן ושכל טוב וכמו כן השר היקר מר רב מוהוב שצ' בן ז' יפת וכל אשר עמד וכיבה האש הנבעה יגמלם אי' יש³ טובות וישלם להם פעלם וישמע בעדם הפלתי מאתי והיתה יכולת להביא להם אגרות בחזקת טובה כי למאוד [הגדילו] אשר עשו והובישו ונכלמו המנדילים עלי פיהם בן י[בושו ויהפרן] כל הנחרים בקריאת המכתב ויהיו כאין וכאפס 20 כל המסיתים והמשיאים ולמען כי דרכי להאריך אף במידות [אני⁴ יתברך] אזי הייתי משקמו מר ולענה והנה הארכתני רוחי בפעם הזאת] אם ישנו אני נקי מהם ומכיוצא אותו הרשע הוא אשר 25 בן והאחד חרחר ה[מריבה] לפני זאת ואמנם כי כל מום רע יקום נלוי שמך [הודעתך יקירנו ה] היה בהם ושלומך יקירנו ואהובנו 25 [יש]לום זק[ננו מר שמואל הכהן] ראש הקהל ואהובנו מר' אברהם [הפרנס הנא]מן זקני הקהל וכל האוהבים שלום שלמ[ה הצ' רא]ש ישיבת גאון יעקב ברבי ישע רב

Nos. 66–72. *Letters from Nathan b. Abraham.*

66. [Vol. I, p. 146.]

[T.-S. 13 J 31¹, paper, square writing.]

Address (verso)

ליקירנו חשובנו מרנא ורבנא נתנאל ב"ר רוח החכם והנבון נע

עזר הישיבה החכם והנבון

ישמרו קדושתו וינצרו יוצרנו¹ [פסטאט ברצון אל²

(recto)

נתן ראש ישיבת גאון יעקב

בירבי אברהם זכרו לברכה

ליקירנו חשובנו אבירנו גדולת משוש לבנו [חמרת]

¹ Ps. 116. 12.

² This is a passage from the well-known prayer נשמת, cited first by R. Yoḥanan (Ber. 59^b).

³ = אלהי ישראל.

⁴ = אלהינו.

⁵ This is a Hebrew translation of the Arabic formula of address الفسطاط ان شا الله, see *J. Q. R.*, XIX, 726, 735 ff.

נפשנו¹ ערוגת בשמנו² מגדלות מרקחנו³ שושנת [עמ]קנו⁴ מרנא
 ורבנא נתנאל עֶזְרָה הישיבה⁵ ההוגה דת נ[פ]ש מש[י]בה⁶
 וסמוך ברוח נדיבה⁷ יהיה לאלפי רבבה⁸ למלא[ת] פני[חבל]תנו[בה]⁹
 5 ישגבהו ירוממהו ינשאהו¹⁰ יעורחו יגוננהו ישמרהו¹¹ [ויחיהו יאשר]
 בארץ¹² בִּיר רוח הלוי החרד וגבון נַע
 שלום לצוה¹³ וישע לקוה¹⁴ וחסד מנווה¹⁵ כנן
 רוה¹⁶ ושם טוב לחוה¹⁷ ישע אלהים וחמלת עליון ורצון מלך
 ורחמי שדי ורני פלט יסובבוהו סלה¹⁸
 10 ישא אדירנו נזר הישיבה יחי לעד שלום רב ממנו
 ומכל בני ישיבתנו הנסמכים אלינו וידע כי שלום אנחנו
 מודים לאל כי טוב ומודיעים כי כל נפשנו
 אליו משתוחחת¹⁹ להזותו נכספת²⁰ לראותו כי מי
 זרע קודש נין שְׁלֹקְרוּשִׁים²¹ ההוגה שלישים²² נצר ברכ[ה]
 15 מטע אמת זרע הצדק המוסר עצמו על קרשית השם ומס[כן]
 עצמו ללמוד תורה הַמְשֹׁלֶשׁ בה בית אכסניא שלה שָׁךְ
 לו שאין פוסקת מזרעו כרב יוסף [ד]אקר[יו]ה בחלמיה לא ימוש
 מפוך ומפִי זרעך ומפִי זרע זרעך אִמְרֵי יי²³ מַעַתָּה ועִי עולם²⁴
 וצורנו יגלה לו סודו²⁵ ישים בים ידו כבוד [י]שוה עליו
 20 יהוא יחי לעד [ות]קבל [של]ום שלום כפי [ה]חור והדר [ת]שוה עליו²⁶
 והוא יחי לעד [ות]קבל [של]ום שלום כפי [ה]חור והדר [ת]שוה עליו
 עֶזְרָה הישיבה [ושלום נלוי] | ירב לעד | ישע יקרב | תמוז שז²⁷

67. [Vol. I, pp. 146-7.]

[T.-S. 10 J 15¹⁰.]

(recto)

משמי שמי קדם¹
 ימציאך סבִרְךָ יבִרְךָ [נירך] יערך נִרְךָ יבחיק אורְךָ והיית אך ש[לום]
 ישא גדולנו יחי לעד שלום ממנו ומכל ישיבתנו
 הנסמכים אלינו וידע כי שְׁלוֹן [אנחנו מודים לצור מעוֹזנו כי טוב
 5 ומודיעים כי מועשיו הטובים מפורסמים ושמם הטוב
 נודף בעין רטוב ויראתו וענֹתוֹ הם הכתירוהו כי עֹאסָא לִיעֲבֹלְתָא²

¹ Ps. 41. 3.

² Ps. 32. 7.

³ I. e. the Bible divided into three parts, תורה נביאים כתובים.

⁴ See B. Meş. 85^a.

⁵ Ps. 21. 6.

⁶ I. e. Sel. (1)350 = 1037 c.e.

⁷ Cp. Ps. 68. 34.

⁸ As the ear of corn surround the stalk.

לכן אשרו ואשרו קהלו גם מוריעים בי מַעַת הגיע אלינו כתב
 אד[י]רנו סידנא מבורך ראש הקהלות¹ יחי לעד מספר שבחך ועוצם
 אהבתך לנו ויראתך לקונך סיפרנו שבחך בקהל ועדה וקבֿענו
 10 ברכותיך בכל שבת ורגל [ושא] לנו מאלהינו לרַזָּמָם מעלתך למלאת
 צקונך לעשות [את] בקשתך לתת לך כלבבך לקיים עליך יתן לך
 כלבבך וכל עצתך יצליח² וש[לום]ך ושלוש חמודו הפרח הנעים
 ושלוש כל נל[ויו] יגדל לעדי עד ישע יקרב
 תמוז יש

68. [Vol. I, pp. 147-8.]

[T.-S. 8 J 20¹.]

Address (reversed)

ליקירנו חשובנו מרנא ורבנא נתנאל ביד רוח החכם והנבון נע
 ישע יקרב
 ישמרו קדושנו וינצרו יוצרנו אלפסמאט ברצון אֵל

(recto)

שלום חשובנו ובהת עיינו מרנא ורבנא נתנאל תלמידנו יגדל
 לעד וטובות יופך סלה נפרדנו ועיינו מטיפות דמע ולבינו
 יהמה על פרידתנו ממך כי הייתה לנו למשיב נפש ובֿנֿכֿרנו
 מאורענו כי נסמכנו אל בעלי בתים קוינו לראות נחת ומרגוע
 5 ולנוח מִיָּגַע הסחורה והליכת מדברות ופרשת ימים ואולי עם
 נראה זרע ונוכה ללמד תורה ונהפך עלינו הנלגל ונתרוששנו
 ואת

¹ T.-S. Box C 7 contains liturgies based on Genesis 1. Two leaves are preserved. Fol. 1 a (blank) has the following superscription:

ל[יצח] ק הבה בר דויר . . . יוסף ה[רב] זל

קנה אותו צדוק ביד מבורך ראש הקהלות נע

נעתק לפרחיה הבה בר טרפון נע

Perhaps this Šadoq, the buyer of these compositions, was a son of the above Meborak, 'the head of the congregations', who lived in 1037. T.-S. Box H 6 contains a liturgy for נעילה (two vellum leaves) which belonged לַצְדוֹק בֶּר. A Perahya Hakkohen b. Ṭarfon is mentioned in a document dated 1104 c. E. at Fustāt (*J. Q. R.*, XX, 453). He is perhaps identical with the above copyist.

² Read ימלא, Ps. 20. 5.

מן הפרומה עִבְדֵינוּ¹ ולא מצינו עָנָר ואפלו אשה או בננו מנעונו
 מהם וָדָנו אותנו דִּין קשה ובענין ובמשפטי הנוים אשר סביבותיכם²
 לא עשיתה¹ ויצאנו נעורים וריקים ואפילו למסור דִּין עליו אנו
 10 מתפחדים ועל אלהינו שמנו מבטחנו והוא יִרְנו בדרך יבחר
 ואנו שואלים מִמֶּנּוּ להקדים הכתב בענין שצויהו ו[אל]
 ינחין העם למושב² ואל יחוש לְחִמֵּינוּ כי הוא עסוק בעצמו |
 ויתחזק למאד | בדבר בענין | ויתחזק דויד | באלהיו³ ויכתוב | בכל עת
 יודיענ[ו] | מה שיתחדש | מן הקהל | ומן חמינו עם | הערל | מכל |
 15 דבר שאנו | צריכין לידיעתו | וכבר הקבילונו | הקהל בשמחה | וירדנו
 אל | חסן בן עלאן אוהבנו | ונתקבצנו אלינו | כל הקהל בשבת | ושאלונו |
 ללך אל |

(verso)

הכנסת ולא יכולנו כי הקאנו⁴ דם [ב]ערב שבת וישבו כל היום אצלנו ואנו
 למחר ב[ו]ם
 שני הולכים אל חנם צורנו יצילנו מנחשולו שלים ושלומך ירבה לעד ישע יקרב

69. [Vol. I, pp. 148-9.]

[T.-S. 10 J 9²⁵, paper, square writing very similar to that of preceding fragment.]

(recto)

.
 [ישא נדולנו יחי לעד] שלום רב ממנו ומכל בני [ישיבתנו]
 הנסמכים אלינו וידע כי שלום אנחנו מודים לאל כי טוב ומודיעים
 כי כמה פעמים כתבנו אל נדולינו יריד הישיבה והיה לבנו עסוק על איהור
 תשובות
 עד שנתברר לנו כי עדת חנף לוקחים אותם וצוינו ונידו על כל מי שילקח
 כתב שאינו שלו
 5 אליו וידענו כי אילו הניעו היה יחי לעד כותב התשובה לאלתר והנה כתבנו
 כתבנו זה עם
 כתבים אחרים ודסתוריא⁵ על זקננו ונאמן הישיבה הקדושה וראש
 הקהלות הוא רבנא

¹ Read עשיתם, Ezek. 5. 7. Cp. Sanh. 39^b bottom אשר סביבותיכם עשיתם כמתוקנין סביבותיכם לא עשיתם וכתוב וכמשפטי הנוים אשר סביבותיכם עשיתם כמתוקנין שבהן לא עשיתם כמקולקלין שבהן עשיתם.

² מושב seems to mean here a public hall, probably a school (cp. Arabic مَجْلَس). See also above, pp. 117, l. 5 and also p. 71.

³ 1 Sam. 30. 6.

⁴ Dr. Davidson suggests הקונו which commends itself somewhat by reason of Samuel's statement (Sabb. 129^b) that Friday is a proper day for blood-letting.

⁵ Read ודפתוריא (cp. Yer. Pea. II, 17^a, l. 50).

מבשר ביר ישי ובטוחים כי יגיעו אליכם בקרוב כי היא חשוב לנו כבבת
 עינינו אהוב לב ונפש
 וכבר קרינו כתבכם וראינו כי כולכם אוהבים את גדולנו מרנא
 ורבנא אברהם החבר
 בירבי שלה נע וסמכנו אותו בישיבה להודי[ע יראתו ות]סידותו וראוי לכם
 לחזק ידיו ולע[מור]
 10 בעזרתו כי כל קהלה שאין לפניהם איש סמוך כדי לעזרו ולעמד הוא בצרכיהם
 אין צרכיהם
 נעשים ובשיהיה לפניהם איש חבר עומד כנגד החולק והם לו מעיר לעזור צרכיהם
 נעשים בהונן והם מכובדים ופחדם מוטל על אחרים ואתה ברחמי
 שמים מבין
 ולא נעלם ממך כי קרבו ימי החג וכי כל ישראל יעלו אם לתקן מוטב ואם
 לעזור האמת
 מוטב ורוצים אנו להיות אנשים מוקננו עמנו כדי שיהיו הם עיקר ולא טפל
 ועוד אין לנו
 15 אהובי נפש כמותכם אנשי יראה עומדים בפרץ ורוצים אנו מכם להכלל כל הזקנים
 לירושלם
 ולישא וליתן בדבר ולהתנדב כל איש אשר ננע אלהים על לבו לעלות להיות
 שמותם רשומים
 ותמשכו וזולתכם ואלהים יצליחכם ויצליח על ירכם וכבר נתקבלו
 כל אחינו
 זקני רמלה היום אל השלטון לאמר אם תשמעו שיחנו ותוציא לאור דיננו
 הרי מוטב ואם
 לאו אנו צועקים המדינה כולה ויוצאים פתח אדוננו המשנה למה יכריחונו רוח
 20 וקרוביו להקרים על ראש שאין אנו רוצים אותו וכבר נשבע בחיי מולאנא ' שלא
 2 נכנס | תחת רשותו אם תרצה | להכריחו הכריחו לאמונת[ך] | מי
 שי[שמ]ע ישמע
 ומי שיאבה | יהרג ולא זו עד שחלקו עמם | ולקחו כנסת אלשאמין להיות |
 מברכים
 אותנו בה נאון | ותהיה דרישותינו ותפלתינו | בה ולקחו השוק והניהו |
 בה נאמנו
 הממונה מפנינו | וחלך היום ושחט וכדק | וירד הששי אל הכנסת | ונודה
 25 . . . תהרש | בע | בני וה | שיאכל מ | הממונ . . .
 . . . | את רוח
 וקרוביו | הכל שוכחים הודענו | יקירנו ההיה ושלומך | גדולנו ידיד הישיבה ושלום
 חמורך ושלום | [ישע יק]רב .

¹ מוֹלִי, 'our Lord', i. e. God.

² The following lines are on the margin.

70. [Vol. I, pp. 149-50.]

[MS. Adler 4020, detached leaf, paper, Rabbinic square, about 11 x 7 inches.]

(recto)

נתן ראש ישיבת גאון יעקב
 בירבי אברהם זכרו לברכה
 ליקיר[נו] חשובנו נכבדנו מרנא ורבנא ברכה תלמידנו החכם
 והנבון החרר במצות אלהי ישראל ישמרו קרושנו וינצרו
 5 יוצרנו בִּיר רוח נֶלֶע וצל כתאבה אדאם אללה עזה עברא¹
 ידבר פיה אן סבך אלינא מנה כתאב דרגה כתאב דפעה אליה
 רצוי הישיבה יחי לעד גא מן אל[מצ]² וקר וצל ויגב אן יכתב
 עלי אלגרב רצוי הישיבה יערפהם נסה³ כאתב אלכתאב במצ[ר]
 אלצבי ואלרמלה
 אעני בן מאיר ואן אחרם במצר ואחרם בעכא ואן אבוה
 10 אחרמה למא . . . עני אלכתאב תם ידבר [א]נתמע אהל
 דמשק ותלאתהם⁴ עלינא ראש ישיבה . . . מחצר שהר
 פיה אול יום ת רגל והם עלי אלאשהאר פי . . . לילתנא הרה
 אעאדהא אללה עליך אעואם כתרה וזכאך לבנין ביתו
 וכשם שעשו⁴ נסים לאבותינו בימים האלו כן יעשה לנו
 15 כאנת לילה למ ישהאר אחסן מנה אנתמע פי אלמגלם
 נחו ת רגל ופי אלקאעה אכתר מנהם ולם יבקא
 רבאן ולא קרא אלא וחצרו פכאן שי חסן למ ירא
 מתלה ולעל אחצר ל שמעה צבחי ופוק קך שמעה
 ונחו ל מנארה ועשרין בקנדלה ואצת אלדניא וחצרו
 20 אלגוים וקרית אלמגלה פי נחו ל מצחף קראת חסנה
 ולם יחצר אחד פי כניסה אלעראקין וכאן פי אלשאמין נחו עשרין וענר
 וימכן כאן חצר קך קרא כל גליל פיהם ופסקו מעלמין
 אלקראין באלנאם ופרחו אלנאם באתלאף אלכלמה וחצור
 אלטאיפתין מעא ועלית עלי אלטאיפתין גמ[י]עא וזכרנו אלנאם
 עלי
 25 שמחים ואגמעו אלנאם אן למ ירא מתלה הודא אלפורים
 מן איאם | בן אלקואז וכאן | שי חסן ואלגמאעת[י] | תקול בפה אחר |
 ברוך יי אלדי | גמע כלמה אלט[א]יפתין | עלי ידיר ופי מגלסך |
 ופרח אלנאם עטים וקר וצלת כתב | מן אל דמשקין אלסאעה | עדה

¹ Read אברא 'for ever'.² خَسَّة 'vileness'.³ Read probably وتوليتهم (v. n. 2 of وَلى) 'setting over, appointing'.⁴ Read שעשה.

באלהנא לנא | באלמתיבה | ותכתין אטיב | אלסלאם וזכרת | אנ כתאבי
 30 לם יצל עלי יקירנו רבנא | פרח ראש הפרק | נט רח ולולא שנלי |
 במכאתבה אלרמשקין | לקדמת אלכתאב | אליה וכתאבי יצל | אליה
 בעד הדיא | כמה ינב לכבודו | ועלקת עלי ענלה | ושלומך | ירב | ישע יקרב

71. [Vol. I, p. 150.]

Oxford MS. Heb. d. 66, fol. 69, cp. Bodl. 2878⁹⁹, also begins on recto.

נתן ראש ישיבת נאון יעקב
 בירבי אברהם זכרו לברכה

(1) למשוש לבנוי חדות נפשנוי . . . שושנת (2) עמקינוי אור עפעפנוי
 רוח אפנוי [ח]מ[ת] מבצנוי חרב נאותנוי (3) מרנא ורבנא פרחיה ראש
 הפרק . . . החכם המבין (4) כל סתום ומפדש ומבדר כל חתום אשר . . .
 שבר יחבר ויחרו (5) ויצרה בקול חזק כנבני כח¹ . . . (11) יען כי הוא
 רופא אומן יהי לו בטל וברביב (12) והיה לכסא בבוד לבית אביו² ביר מומל³
 נע . . . (14) ישא יקירנו ראש הפרק שלום רב ממנו ומכל בני ישי[בתנו] . . .

Address (verso)

ליקירנו חשובנו מרנא ורבנא פרחיה ביר מומל החסיד נע
 ראש הפרק החכם והנבון ישמרו ישע יקרב
 קדושנו וינצרו יוצרנו ויברכו
 פסטאט ברצון אל

Our Perah (Perahya) b. מומל is probably identical with the person who (in the following fragment) heads the signatories to a statement of evidence. T.-S. 13 J 30³, beginning missing; there is much scribbling between the lines both on recto and verso.

(recto, line 1) ושנברילה מערת ישראל והניחה (2) תבארכה זאת דברינו
 והלכה אל שופט (3) השופטים ולקחוהו הרגלים וביות [אותו] (4) והצרך
 לברוח מפניה והיא עומדת (5) על דבריה ועל עזות מצחה תבקש (6) מאחיה
 ירושת אביה אצל דיני (7) [ג]ים ויש לה אנשים כמות חמשה (8) יחזקו ידיה
 ולא יראו את יי ומה (9) שידענו כתבנו עידותינו בכך כרי (10) להובילו
 למושב אדונינו ראש (11) הישיבה שם צו לעשות מה שיקרבהו (12) לצורו
 ושלום על כל ישראל

¹ See Shekalim 5. 7.

² Cp. Isa. 22. 23.

³ Probably מומל 'mu'amml'.

פרח בן מומל נז¹

קיאס בן מבורך

יוסף בן ישראל אלדסתרני נז

שלמה בן חלפון הצובי

יוסף בן עוריה נז

תמאם² בר אנרהם השלחני נז

72. [Vol. I, p. 151.]

Oxford MS. Hebrew 39, fols. 29^b and 30^a, cp. Bodl. 2732, is apparently in Nathan's handwriting³ and contains the following remainder of a letter.

לו נצח ישא גדולינו שלום רב ממנו ומר
אברהם חמודנו ומכל הנלויים אלינו וידע כי שלום אנחנו ומודים
לאל כי טוב ומודיעים כי נכספה נפשינו וגם כלתה לראות
פני אוהבי נפשינו יען כי הם נאהבים ונעימים ואנו מנחיצים
5 עצמינו לבוא אצלכם להתערך בראיתכם ולחדש ברית אהבתכם
וכל מה שעבר מן השלום כבר הגיע אליכם ומה עשינו
מפני שלום ישראל וצורינו יתקן את עמו ישראל בעצתו
הטובה ויקבץ⁴ אהליבה אל רחבה ונסבה ואתה יקירינו
ינובך בשיבה ותהא תפילתך עריבה לעשות תנובה
ושלומך ושלום קרוביך והנלויים אליך ירב לער
ישע יקרב מרחשון אלף שנה

¹ A document, dated 1329 Sel. = 1018 c. e. at Fustāt (T.-S. 28. 2) is signed by Jacob b. Joseph בית דין (above, vol. I, p. 37), Moses Hakkohen b. Isaac, Joseph b. Benjamin, Solomon b. 'Alvan, and (in large letters) Perah bar מומל. For Jos. b. Benj., see above, p. 99, no. 6.

² Cp. *R. É. J.*, XX, 79: a tomb-inscription of 1159 at Tripolis has the name תמאם נז בר יוסף.

³ T.-S. 8 J 33⁵ contains also a fragment of a letter in Nathan's handwriting to אבירנו אדירנו מרנא ורבנא שלמה . . . הנאה בכל מחקר . . . ביד נתן . . . וחמודו ר' אבוסעד.

⁴ Supply אל 'may He gather (Israel) to Jerusalem (Ezek. 23. 4), to the Temple' (41. 7).

(to Vol. I, Chapter IV).

An epistle from a community, probably from Palestine.

שְׁהִמִּים בְּבוֹרוֹתֵינוּ

⁶ וּבִקֵּשׁ would suit better, 'and he (the governor) asked for bribery' as regards the three concessions mentioned in the patent letter.

ונקבץ מכל צד ופנה עד אשר נתננו לו זהובים הרבה מעניים ויתומים
 ואלמנות לאחר צעקות וצרות וצוקות וניתן לכל משרתיו והבאים^ב
 והיוצאים^א אליו עד אשר נצרפנו כמו צריפת הכסף וכחינת הזהב
 לאחר כל שלח ופתח לנו המים יום אחד ויתקבצו כל הזקנים וכל^{אחרי}
 הבחורים וכל גדולי המדינה ויעירו לפניו אין להם חוק עמנו
 במים ואין להם חלק בינינו בזה המדינה ויאמר אליהם אדוני המלך
 דבר דבר וחלק חוק לא אסיר ממנו דבר עד אשר תביאו אלי ממנו
 נשתון אחר כמות זה בהפרתו כשמעם זה קמו בולם בבושה וכלמה
 מלפניו ואמר אל השופט אשר הנה אם פתחתי להם המים עתה השיבותי^{במדינה}
 אליך חוק שחיטתם ו[ת]חוק אתה בה חוק וילך השופט מעמו כא
 . . . [ל]מחר שמע הפחה בבא החילים אליו לבקש מהיהודים מס השנה
 החדשה בטרם תבוא בה חמשה חדשים ואמ[ר] א[ני] אחפון מאתם
 וחמשים

20

ואין אחר יקרא אל מעיר והעיר לפניו כי היה
 להם המים כמ

25

זהובים מ[עמכם עתה ו]לא אדבר אליכם עד אשר תכלה השנה ותבוא

2. [Vol. I, pp. 156-7.]

An account of earthquake at Ramleh, in December 1033 C.E.

[T.-S. 18 J 3⁹, paper, square writing, size 34 × 19.6 cm.]

(recto)

.
 יצאו מן הבתים לרחובות כי ראו הבתים הכתלים מטרים ועומדים והקורות
 יוצאות
 נפרדות מן הקירות ושבות חוזרות והביני[נים] המחזקות נופלות והדירות
 החדשות
 נהרסות ורבים מתו תחת המפלות כי לא היה להם מנוס הנה והנה ויצאו
 ה[כל] מדירותיהם

¹ The letters on the top of the words indicates that והבאים should be read after אליו, so as to agree with the preposition והיוצאים.

² The margin follows after this word.

על פניהם והניחו כל אשר להם [ונמלטו] בנפשותיהם ואל כל אשר פונים
היו רואים גבורות
5 אֵל הכתלים היו מנצחים זה א[ת] זה ו[נפלים ואשר נשאר כולם רעועים
מבוקעים אין יושב
כי מיראים בעליהם פן יפלו עליהם עד היום ואם לכתוב מקצת הנחיה תלֵאָה
חיד מלכת[וב]
גם הדעת נטרפה מאשר העין ראתה והאז[ן] שמעה ונתקיים האמור¹ הנה יי
בוקֵץ הארץ ובו[לִקְחָה]
ועוֹה פניה והפיץ יושביה והמשכיל יבין ל[ו] כי נשתוו הבל כ[ע]ם כבהן
כעבד כאדניו
בצאתם מארמנותיהם מבקשים מנוס [ל]נפשותיה[ם] ו[רבים מצדיק]'² הדין
ואן[מרים] יי אים אמת הוא
10 אים חיים ומלך עולם ונ³ המרגז לארץ ותסער ונ⁴ המרגז ארץ ממקומה
ונ⁵ [י]נער בארץ ותמוג
ואומלל כל יושביה ונ⁶ לפני זעמו מי יעמו[ן] ונ⁷ והיה הדבר הזה ביום
חמישי בשנים עשר יום
לחודש טבת טרם בוא השמש פתע פתאום[ם] כן ברמלה כן בכל ארץ
פלשתים כן מעיר מבצר
עד כופר הפרזי⁸ כן בכל מבצרי חנֵס⁹ מים עד מבצר [דן וכן] בכ[ל] ערי
הנגב וההר עד ירושלם
וכל עריה עד שכם וכל כפריה ו[נעד ט]בריה וכל כ[פ]ר[י]ה והר הגליל וכל
ארץ הצבי ואשר היו
15 מתהלכים בדרכים ינידו גבורות אל חיים יאמרו ראינו ההרים רועשים
כאילים רוקדים אבניהם
מתפוצצות והגבעות מתנודדות והאילנות מתכופפות עד מימי הבורות
במקומות עלו
עד פיותיהם תקצר הלשון לספר ולולי רחמי אלהינו אשר רחם ברוב חסדיו
והיה הדבר הזה
טרם פנות היום והם רואים זה את זה ומוזהירים זה לזה לא¹⁰ היה לילה
והיו הכל ישינים על
מטותיהם לא היו נמלטים כי אם שרידים אבל רחמיו רבים וחסדיו עצומים
ואם [גו]ר כלה
20 לא יעשה גם טובו אשר הנדיל כי לפני היות הרעש ה[ע]לה עבים מוחשפים
והנשימו טיפים

¹ Isa. 24. 1.² מצדיקים =³ Jer. 10. 10.⁴ There is no such verse; probably read המביט לארץ ותרעד Ps. 104. 32.⁵ Job 9. 6.⁶ Cp. Amos 9. 5 and Hos. 4. 3; incorrectly cited.⁷ Nahum 1. 6.⁸ Cp. 1 Sam. 6. 18.⁹ Egypt, Isa. 30. 4.¹⁰ Read לָא.

עבים ונראו שתי קשתות גדולות ונראה כי האחת נחצת ונראתה אש ממערב
נגבה בשעה

ההיא היה הרעש אשר לא נראה כמוהו מימים [ק]דומים ובלילה ההוא שוב
נדרה והכל

בחוצות אנשים ונשים וטף צועקים אל אלהי הרוחות להשקיט הארץ ולהרגיעה
ולהושיע אדם ובהמה עוד

בערב שבת נדרה עוד כלילי שבת והכל נבהלים אחוזי רעד נמוגים ארץ וכל
יושביה¹ בוכים צועקים

²⁵ קול גדול רחום רחם ועל הרעה הנחם ואל תבוא במשפט ברוגז רחם תזכור²
ואל תזכור עונות ראשונים³ הכל

חרדות לבושים על הארץ יושבים לרגעים חורדים נעים נורדים זה שמונה
ימים אין נחת רוח ואין נפש

שוקטת ואשר יכול הכותב לעשות כי דבר אל העם לקרש צום לקראות
עצרה ולצאת אל השרה אל

בית הקברות בצום ובכי ומספד ולאמר קרעו לבבכם ואל בנדיכם ושובו אל
י' איכם⁴ וג' לכו ונשובה

אל י' וג' ונבקש רחמים מי יודע ישוב ונחם וג'⁵ אולי ישוב מחרון אפו
ולא נאבד⁶

³⁰ והנם הגדיל כי כל הימים אשר היו העם מושלכים בחוצות גם ברחובות
לא ירדו גשמים

גם מושל העיר עם עושי מלאכת המלך תקעו להם אהלים חוץ למדינה ועד
עתה הם [שם]

אלהי עולם י' ישקיף ברחמיו על עולמו וירחם יצורים ויושי[ע] אדם ובהמה
ויחוס על עוללי[ם]

ויונקים ועל אשר לא ידעו בין ימינם לשמאלם. ולא נאבד ויצילכם מואת
ומכיוצא ב[זה]

ויסתירכם מכל גזירות קשות ויצפן אתכם בסכּה ביום רעה ויסתירכם
בס[תר כנפיו]

³⁵ ירוממכם ויעמיד לכם מעשי[כם] הטובים וחסדיכם וצדקותיכם ויושיבכם
ב[טח ושאנן]

מפחד רעה⁷ ואתם שלום וב[תיכם שלום]. וכל אשר לכם שלום⁸. וחשאו
שלום מארון השל[ום].

¹ Cp. Ps. 75. 4.

² Cp. Ps. 79. 8.

³ Hos. 6. 1.

⁴ Cp. Prov. 1. 33.

⁵ Hab. 3. 2.

⁶ Joel 2. 13.

⁷ Cp. Jonah 3. 9.

⁸ Cp. 1 Sam. 25. 6.

Nos. 3-4. *Letters from Ferusalem concerning the revolt of 1024-9 C.E.*

3. [Vol. I, p. 160.]

[MS. Adler 2804, detached leaf, paper, square hand, torn across the whole length and also damaged at the bottom. Verso contains, besides the address, scribblings in Arabic.]

Address (verso)

[ליקר] כב קדושת
מרנא ורבנא אפרים [החב] ר
[יהי אל בעזרוי ומן] כל צר לנצרוי בן רבנא שמוריה המלמד נבוע
ישע יוחש L

(recto)

[שאלו שלום ירו] שלם ישליו אוהבין: ¹
[אם אישבחך ירושלם תשבח ימי] ני² וירוש תעלה על לבבכם ³
שיר נעימות ואתשיר ברכות שמורות וערוכות
בות ואכסוף לנחמות תמימות מסוימות
5 ים ישרים לשאול במ רב תנרים ומומחה לתכירים
מהללים לדורך מסלולים ביושר מפעלים
[מור] ור⁴ אפרים החבר הממונה לדין ירושה ועזבון
נבון גם לסמוך יד ניצרך מעני ועלבון ישמרהו צורו
הנזירו כתר חכמה וזר יראה עם כללי התפארה
10 [בן מור שמריהו] המלמד תנצב⁵ מנו אחיך בני
[בת] הרבנים אשר בשער הבהן שוכנים האבילים
[תנ] נונים אשר הוקרו בקורות רעות וצרות מדיעות
ות בריחוק ישועות ונידוד תשועות במיתת הכשרים
ס וגמירת הזקנים ופיסת האמונים ונתקיים מלך
שבת⁶ הושיעה
15 [י כי נמר] חסיד כי פטו אמונים מבני אדם⁷ ואזלת יד מנו ודללה
ומכתינו אנושה
באין אר[ו]בה ותעלה כי היה ריינו המס הכבד עלינו שהיה
ב[תח]ילה על מאה
רוב
[זהובים] והיה רובו יוצא משבר החניות אשר ברמלה ועכשיו ספו האנשים ולא
נשארו אלא מעט קשים⁷ וכל שכן כי הוטלו עלינו עונשים אשר הנוף
מתישים
[ולא היה] אוצר לאבותינו לעמוד במקצתם כי העונש המוטל על המדינה

¹ Ps. 122. 6.

² Ps. 137. 5.

³ Jer. 51. 50.

⁴ = מרנא ורבנא.

⁵ = מקרא שכתוב.

⁶ Ps. 122.

⁷ Read רשים.

20 . . . עשר אלף זהובים והמוסף עליהם כששת אלפים נפל על היהודים
 . . . שלשת אלפים עלינו וכנגדן על אחינו ונתננו אנו שני אלפים וחמש
 [זהובים עד] שיצאנו מכל שהיה לנו ריקים עצובים עניים ולא נשאר
 . . . אפילו כסות עצמו או כלי ביתו ויש ממנו מי שמשכן ביתו ברבית
 . . . ויש ממנו מי שמכרו כל עיקר והרבה מתו תחת היסורין כי היה
 25 . . . י שיש להם והיכם בלי חמלה ולא נמצא להם דבר ויש מי
 [שהטמין ע]צמו בבורות מפני תוקף המלקיות והזקק הייסורין ועם כל זאת
 . . . ו אלא לאלפים וחמש עם המס הניכפל שני פעמים
 . . . [ת]חת השאר חמש מאות בקרוב לאלף משרי המדינה וכן לקחו גם
 . . . כלע ונילגלנו העת לפי תוקף השעה ופסיקת הדרכים וקפיחת
 30 . . . לל . . . [פר]ועה הרבית ותכע כל אחד

4. [Vol. I, pp. 160-61.]

[MS. Adler, paper, square writing, beginning and end missing, left side damaged.]

(recto)

.
 . . . [ר]אשון והנוגש אין ואומר אין רצוני
 . . . לא יחפוץ בו וימכר הזהב האדום בחצי משקלו
 . . . עים ועוד בזהוב ובנדי השש והמשי ברביע דמיהם כי לא
 היה קונה אלא בנ[חין]
 . . . ואפילו הנזים והערילים כי הצרה הקרת לכל וימותו אנשים ונשים
 מהם מן המכות ומהם
 5 מן האימה ומהם מי שהשליך עצמו בבור ומהם שיצאו ביצי אשכיו עד
 אישר נתכבדו הב[צים]
 ומואטאו ולא נשאר לאדם מחיה ונתקים האמור ביום ההוא יסיר יי את תפא
 העכס והש[ה] והם[ה]¹
 וכל הענין ונותרו הנותרים בוכים ונוהמים איש אל אחיו עד אשר עמדו
 מהביא כי לא . . .
 וישוב הנוגש להכות ולייסר ויצאו הזקנים ויקחו בנשך על עצמם שש מאות
 בקרוב . א . . .
 הנקצב עליהם מן העונש מהם עד ששה חדשים מהם עד הנדון ומהם עד
 שלשה חדשים וי[קבלו]
 10 על עצמם הזקנים בערכאות שלגוים ויעידו עליהם נאמניהם ויערוב החי למת

¹ Isa. 3. 18.

היושב לנם עד אשר מילאו העונש ומאחר כן נתנו מס שיניי ואילו ראיתם
 מי שפרע כל
 הייתם תמיהים ועליהם נוהים ואומרים המאלה העניים יצא העונש הגדול
 הזה כי בעונות [מתו]
 זקינינו וספו ת[שיש]ינו¹ וחמו בחורינו ונתרוששו עשירינו ונש[ארנו] מתי
 מעט כחשים איש
 ורוב מחייתנו היתה מפקירי רמלה וסוחריה שהיינו לוקחים באשראי ומוכרים
 ופורעים
 15 בריוח ובעונותינו באה אל רמלה הצפירה² ועמדו מלספק לנו והיה העול
 בכל יום כבד ע[ר אין]
 מנוחה ולא מנום להימלט ולולי כן היינו בורחים אלא כל מ[קו]ם שניתן
 עינינו בו ראינוה
 ונשתבשה כל ארץ יש בניסות ונתקיים מה שאמ' הכת' פחד ופחת ופח
 עליו יושב [הארץ היה]
 הנם מקול הפחד יפול אל הפחת וג' ואומ' במקום אחר הלא חשך יום י'
 ולא אור ואפל ולא נה ל' ⁵
 כאשר ינום איש מפני הארץ ופגעו הרוב וג' ⁶ ואומ' כי [לפני הי]מים ההם שבר
 האר[ם] לא [נהיה ושבר]
 20 הבחמה איננה וליוצא ולבא אין שלום מן הצר ואשלח את כל האדם איש
 ברעהו ⁷ [והאנשים מן]
 המדינות נסים לעיירות ורנוזים ופחודים לילה ויומם ביום מפני הנוגשים
 ובלילה מפני
 ומצאנו צרות רבות ורעות אשר לא נראו כמותם בארץ יש במלכות ישמעאל
 ו[אומ' קוה לשלום]
 ואין טוב לעת מרפא והנה בעתה ⁸ אף קיינו לאור [היום] ל[ננהות] באפילות
 הילכנו. גם קי[ינו] למשפט
 ואין לישועה רחקה ממנו ⁹ וצדיק י' אינו על כל מעשיו אשר עשה ¹⁰ גם
 צדיק הוא על כל הבא [עלינו] ¹¹
 25 ואמנם כי חשך למטה מעונינו ולא בחטאינו עשה לנו [ולא בעונותינו ג]מל
 עלינו ¹² והיינו סבורים

¹ 'Our frail ones', i. e. the aged.

² Cp. Ezek. 7. 7.

³ שאמר הכתוב =

⁴ Isa. 24. 17, 18.

⁵ Amos 5. 20.

⁶ Amos 5. 19.

⁷ Zech. 8. 10.

⁸ Jer. 8. 15.

⁹ Cp. Isa. 59. 9, 11.

¹⁰ Cp. Dan. 9. 14.

¹¹ Cp. Neh. 9. 33.

¹² Ps. 103. 10.

הדירות והחניות אשר לנו ברמלה ולהשכירם ולפ ת אשר
עלינו עד אי
גזירה כמותה לא עברה וניקבצו ערב וכל בני קרד והגרים
עם בני ישמ[עאל]
ויבואו כדי ארבה לרוב ויחנו על רמלה בחודש רבי ראשונה
האחרונה
בזעף ויהרגו כל העומד בפניהם וישבו את ה ואת הכבודה
ויא
30 ויבום מכות נמרצות וייסרום בבל מיני מלק[יות]
במלמדיהם
ובצואריהם מהם בבורות ומהם מעל הגנות ומהם באילנות וכן [הנ]שים
תלאום בשו[קים]
ובידיה[ן] ומתו הרבה והוטלו על האשפות ובבורות ובשוקים וברחובות ובבניו
ובבנים[יות]
. להמה ונילקחו הבתולות והעוללים והנערים לעשות במ
כרצונם ולענות[ם]
. כל שהיה ברמלה הנסתר והנפלא כי בשהיו מייסרים איש
או אשה היה מ
35 איני שלו עד שיצא כל טמון ובמון ויצאו שאירית בני רמלה
בנולה רעיבים
. מהם אל העיירות והשיגום לשם ומהם אל ומהם
. והחולי והמכות ומתו רוב כל הנימלטים
. [דל]טוריא

5. [Vol. I, pp. 161-2.]

An epistle from Ṣadoḳ Halleṽi b. Levi to Ephraim b. Shemarya.

[MS. Adler, paper, square writing, torn and damaged.]

Address (verso)

[לכבוד גדולת] קדוש מר רב אפרים החבר הי[ק]ר בית ד[י]ן [הק]בוע [בצ]ען
[וכל] פל[כיה] ישמרו קדושינו וינצרו ברבי שמריה הנ[חסי]ד תנצבה

(recto)

The following only is excerpted from the exordium consisting of eighteen lines:—

(7) . . . לכב גד קדו מר רב אפרים החבר בקדושת החבורה בית דין
(8) הקבוע ב[צוץ] מצרים וכל פלכיה לדון כתורה . . . (10) . . . ברבי שמריה
החסיד . . .

19 ומודיעך א[ר]ני גיעת¹ איגרתך ותשובתה הנרית באה בזכר אודות ואשר רשמתה

20 מקוצר הרוח וגדל הבאב הגע אליך מן הפריצים המיאנים לקחת מוסר ולקבל

משפט במקומינו הרבה כמוהם והנה יד יי נוגעת פעם אחרי פעם ואין נוחם על רעתו לאמר מה עשיתי² ולשוא צרף צרף ורעים לא גיתקו³ בבקר ב[בקר] משפט

יתן לאור [לא] נעדך ולא יודע על בשת⁴ ומה נעשה וחמלת אינו⁵ רבה על עם נחלתו

ול[מען] שמו יעש לבלתי החל לעיני הגוים ומקיים אנו תמיד לרחמי[ו] 25 [ו]השיטות הנחרטות בקיצור עדיך יקר החבר ישמרך אהינו⁶ להודיעך כי מובילם כלם רוח הבהן החזן בן פינחס מנלות בבל עלה אל ארץ יש להשתחוות בירושלם

וזכה לעלות בשנה שעברה וגם הוא נתפס ברדתו ברשת הערבים ונכזו ונלקח כל אשר⁷ אך נוצל בנפשו ותהי לו לשלל וברוך המק' ועלה ברעתו להתנהל אל צוען ואל

פלכיה למען היחנות⁸ מנדיביה כר[י] הוצאת דרכו כי לא נשאר בכל ארץ יש קהל יש

30 מועיל כי⁹ קהל צור בלבד האלהים ישגבם ויעש ימי החורף ויפרנסוהו ויכסוהו ושאל שמה

חרוט אלי כבודך הודעת צערו ואשר קראו מרוב התלאות לבעבור תהיה לו לפה לפני הקהל בהגיעו עדיך תמלא המשאל בעדו ותהיה מליצתו בפיו ערבה אולי תגלו¹⁰ לזכותו על ידיך כי הכל מאשרים מעשיך ומספרים שבחך תהי עוד מ[שבורתך] שלימה וזכותך מוכפלת ומעשיך נרצים ושלום כבוד ירבה לעד קטון תלמידי צבי צדוק הלוי ברבי לוי נבנ'¹⁰

¹ 'The arrival of', a noun formed from הגיע as if the root were גיע and not גע.

² Jer. 8. 6. ³ Jer. 6. 29. ⁴ Zeph. 3. 5. ⁵ אלהינו =

⁶ Supply לו. ⁷ 'To profit'; infin. Niphal of הָנָה (cp. הִנָּה).

⁸ Supply אם. ⁹ Probably read זכרו.

¹⁰ This Šadoḳ afterwards occupied the dignity of Ab Bet Din. The following lines are cited here from Oxford MS. Heb. c. 28, fol. 59 (cp. Bodl. 2876⁵⁹): (14) . . . ישא אדונינו אור (15) ישראל ופארם' ונזרם וכתרם' שלום הוא כבוד גדולת קדושת מרינו ורבינו (16) צדוק הלוי אב בית דין שלכל ישראל הרועה עדר אל המחזק בתלותיו' (תל' 'ruins', a feminine plur. of) נם (17) רופא חולותיו' החובש שברותיו' המבקש אכורותיו' המשיב ברוחותיו' (19) . . . בן כבוד גדולת קדושת מרנא (20) ורבנא לוי הלוי החסיד בדרו החכם והנבון הנצב . . . (21) . . . כתב עברו ותלמידו זה הכתב בזחל (22) מאימת יראתו

(margin)

ויודע ליקיר כי ר' | רוח הכתן החון אין זה | דרכו כי הוגר ל[נו] כי בא |
 אל דמשק ונתפלל שמה |
 בקהל ולא רצה ליהנות | מהם וגם נתנהל אל צור | ונתפלל בקהל ולא לקח |
 מן הקהל דבר כי לא |
 היתה כוונת לכת[ו] אל[א] | להתפלל בירושלם ולתאר | ארץ יש ולשוב
 אל ארצו | והיה עמו
 די פרנס[תו] | עד אשר באת נזירה | על א[רץ] פלשתיים בעודנו | בירושלם
 ונלכד [ע]מנו | ונלקח [ב]ל אש[ר]
 היה [לו] | ושב עד ירוש[לם] ועלה | בדעתו ללכת [ל]צוען | וליהנות מ . . .
 [כדי] | הוצאת הדרך [והוא] | כהן ומפולפל
 ו[החבר] | היקר ינ[די]ל חסר[ו] עמו | וילמד זכות [עליו] . . . | ואל[ל] חוקינים
 ישמ¹ צורם | . . . דעים . . . תפילותי[נו] |
 . . . | . . . ברית שלום | . . .

Nos. 6–11. *Appeals on behalf of the Rabbinite community
 in Jerusalem.*

6. [Vol. I, p. 162.]

[MS. Adler, large square writing, brownish ink and paper, much damaged, bottom missing; the stitches on the top show that it was attached to another sheet which formed the beginning of the letter. The manuscript is early, probably dating from the second half of the tenth century.]

מחבה עבדו בכתב תורתו יזכירו מה שכתב לכבודו (23) מימים רבים מה שעבר
 על ראש אדירי ואבירי ר' נתן בן ישועה הירושלמי (24) האל'ים (= האלהים) יכתבהו
 לשלום ולחיים מן קשיון מפעל ראור בן אלרקי ורוע מעשיו (25) ועזות מצחו
 ורעת לבבו וכל הפוך ותנמול . . . (31) . . . ולכן הודעתו ליקרו כי בן אלרקי
 תפש (32) ר' נתן שצ' יום ה' בבניסת ירושלמית בעת התפלה ונשבע עליו
 שבועות (33) חמורות בתורה ובנדר כל אשר לו ובראש המלך שלא יניחו להלך
 אלא (34) בפיתק כי אמר בן אלרקי ל' נתן אתה כתבת עלי כתב שקר
 ושוא ויש (35) עדים עדי שקר ולא אניחך ימין ולא שמאל עד שתוציא הכתב . . .

T.S. 10 J 10⁶ contains a letter signed by Solomon b. Netaneel the banker to our Šadoḳ. Herein Abū Ishāḳ Abraham b. Mebasser is mentioned (see vol. I, p. 96).
 בנק' מר' המכונה אבו נצר ברבי אפרים. Greetings are sent to our Šadoḳ. ברבי לוי נבע'
 החבר נוחו ערן.

Bodl. 2878⁹⁸ contains a fragment of a letter from Solomon b. Netaneel the banker to our Šadoḳ. Herein Abū Ishāḳ Abraham b. Mebasser is mentioned (see vol. I, p. 96).

¹ ישמרם.

(recto ; verso blank)

היו עוזרים להם מאנשי רמלה [ומכ] ל מקום נשכ[ת]ו מרב צ[רה וד] וחק
ואולת יד [וקצנו]

בחיינו מפני הרעות האלה: ו . . . שמואל בן . . . ס . . . קה יעורכם אלהים
תמיד ויתן לכם חסד ור[חמים לפני]

כל מלך ושלט היה תמיד מכלכל לעניי ירושלם והיה מלבישם . . . נה
בתיכם ומכלכל[ל]

[ו]היה עושה חסדים גדולים ובעת ה[חר]ף היה קונה להם צרכיהם: ו . . .
עת אשר סב

5 כי אין לאל ידו ובעת הפוס היה לנו כמנן והיה נותן בעבודינו כְּדִי לֹא¹
יע[נ]נו

צרה ומרב חסדי אלהינו לא נטשנו ולא עזבנו ויקם אותך לנו למושיע ולמנן
להסתיר ו

בכל לבבך ובכל נפשך וישלחך אלהים לשום לנו שארית בארץ ולהחיות לנו
לפליטה גדולה [כאשר היה]

יוסף לבית אביו כז ועתה לא אתם שלחתם אותי ונ² כי לא יקים אלהים
. . . טובה

יִי [א]ל[א] כי ידע נִדְבַת לבבך אשריכם ו[ט]וב לכם לאחריתכם [כך הו]א
מנהגכם ומנהג אבותיכם כי אתם

10 כבודך הרב מְיוֹשֵׁר וגם מעשיכם מעול[ים] אלהים יתן
לכם גמול חסדיכם אשר תעשו עמנו כ[י היו]

אחינו בצרה גדולה עד אשר באו אלינו [הדר]כמונים אשר שלחת על
יד

וגם שלשים דרכמונים כונביא ונְחַלֵּק אותם לעניי ירושלם וישמחו מאד ויקראו
אל אלהי[ם] לשלוח ברכה[ם]

אל ביתך וב[כ]ל מעשי יריך ועוד . . . אשר שלחת אלינו דרכמונים
והם ששים ושלש

סהל [בן] אהרן . . . טוב לנו הוא ובנו אבו טייב עלון בן סהל
יעזרם אלהי[ם]

15 לנבול . . . ה ומה נובל

¹ More properly שלֹא.² Gen. 45. 8.

7. [Vol. I, p. 163.]

[T.-S. 13 J 11⁶, paper, square writing, size 28 × 19.1 cm.]

(recto)

שלום שלום להנ[ח]לה. ברכות להרבות משמי מעלה. וה[צ]לה וחנינה
 וריצוי חפלה. וחן ו[ח]סד למצוא להשכילה. בעיני [אל]הים ואדם¹ להכילה.
 כל אלה וכהנה וכהמה להכפילה. ליקר תפארת בנ[וד] קרו' מר' ור' סהלאן
 אלוף וראש כלה. החכם המבין בכל שכלה. ואין דבר ממנו נפלא.
 ישמרו וינצרוהו א'י² יעקב סלה. ויעמיד מחלציו כמוהו להתהללה.
 וימלא לו כל תאוה וכל ישאלה. בן כִּזְק מר' ורכ אברהם החבר בסנ'³ גדולה.
 נוהו עֶדֶן עם אבות עולם. ישא האלוף שלום רב. מעורב[ות] בברכות
 מקהלת קרית מלך רב.⁴ בתינו שבחו. ואישור כוחו. באשר עשה עמנו
 כי בא מכתב שלחנו מתנה ומאשר כי חיזק את ידו ואימין את זרועו
 וידבר אל העם לעזור את אחיהם ענייהם כפעם בפעם והודיעם
 בריכוך דברים צערם וקוצר ידם ורוב המשא אשר עליהם
 וכוב[ד] העול על היושבים בה מאז כי על מנת כן ישבו עם בני
 ישמעאל בה להיות טורח העיר ומשאת שליטים וחוקים קבועים
 לבחוריה. למען לא יזקו הבאים אליה. מכל בית יש' לרצות אבניה.
 ולחונן עפרותיה. ולסובב שערי המקדש ולהתפלל עליהם בקול
 רם בקדוש וברוך⁵ ובעלותם אל הר הזיתים בשיר ובעמדם עליו
 בימי החגים מול היכל יי מקום שכנית עזו והדרום רגליו ואין דובר
 דבר גם כובד המס בתוק קבוע ואנו מתי מעט אין בנו כרי
 לעמוד במקצתו והנשאר בכל שנה נלקח ברבית למען לא ייתפשו
 העולים אל עיר הקודש באימות פיתקי המס ולכן חוב על בית יש'
 ל[חזק] ידי היושבים בה להיות להם יתד לשעה וכל המליין בעד[ם] יוכה
 לשמוח בשמחתה ושלום האלוף טובתו ושכרו מהאל אלי יש' ושלום ירבה
 [י]שע [רב]

ענין⁷ כת הרבנים יושבי עיר הקודש אים יכונניה
 שלמה הצ' ראש ישיבת גאון יעקב ברבי

[A similar epistle to Ephraim b. Shemarya is preserved in T.-S. 13 J 33⁶, the right-hand side of which is torn off, thanking him for his effective pleading on behalf of the needy Jerusalem community. In phraseology it very much resembles the above. Of the signature שלמה הצ' ראש [שליחת] has been preserved.]

¹ Cp. Prov. 3. 4.² אלהי.³ בסנהדרין.⁴ Cp. Ps. 48. 3.⁵ I. e. Kēdushah and ברכו.⁶ אלהי ישראל.⁷ The meaning is 'The affair of the Rabbinite sect'. Read perhaps עניי.

8. [Vol. I, p. 163.]

[T.-S. 13 J 26¹, paper, square writing, size 29.7 × 19.9 cm.]

Address (verso)

ליקר פאר כִּנֶּק מר' ור' סהלאן ראש בן כִּנֶּק מר' אברהם החבר תנצבֶּה
הסדר יהי אלהיו עזרוי וצל סתרוי ישע רב

(recto)

אשרי השלומות ואמ[ר]י[הם] • וראשי הברכות ותאריהם •
ושארי הטובות ודתאיהם •¹ והעצמת כל תהלות ופאר מותמר •
וסוד מועמד • ואדר התום הדר הכרמל והשרון וטיבת אחרית
ושם טוב לא יוכרת • ונין ונכד מקיים מצות • ורודף חוקה ושומר תור[ה] •
5 והולך ישרה • והוד שלם וכבוד תם ליקירנו ונדולנו כב נד ק[ד] מר' •
ורבנא סהלאן ראש הסדר • הלובש אדר • ועוטה הוד והדר •
להנהיג עדר • לגדור נדר • לשילום כל נדר • ישמרו צור • ומב[ל] מנו[ר]
נצור • בן כב' נד' קד' מר' ורב אברהם החבר רוח יי תניחנו
שא אהובנו שלום רב מצור יעקב יתעלה וממנו א[ח]יך אוה[ב] ביד •
10 דורשי שלומך • מתנים חסדיך • וזוכרי טובתיך • בני עיר הקדש
כת הרבנים הכת אשר נמעטנו ושחנו ודלנו ונשארו מתי מע[ט]
אשר כבר עולינו והם אוכלים אותנו בכל פה ות[ח] וקים אשר
עלינו [נ]תוספין[ם] והמ[נ]ות והנדבות נפסקים גם בשנה ה[זאת]
לא נכתד ממך כי אפילו אותם החוננים שהיו מתכנסין[ם] בכל שנה •
15 נמנעו מסכסוך החילות ושבוש הדרכים והוצרכנו ליקה [ברבית]
המסים אשר עלינו וארץ ישראל משובשת מהם ברעב ומ[הם]
בדבר ומהם כפחד צורנו ירחם על עמו למען שמו ולא מצינו לנו
מקום לחוות מאורעינו כי אם ארץ מצרים ואם הם בעונות פחודים
רנוזים אבל כמעט הם נחים ממנו וכבר שלחנו את מר' יוסף החזן
20 בן מ' יפת המלמד ועמו אנרותינו והשאלה ממך יקירנו לסגור •
בעדינו ול[נמ]לינו טובה כי בכך יוטב זכרך והבטחתינו על בוראינו
ועליך להתחזק ולהשתדל ורי לחכם כמורך צור ישמע תפילתינו
בעדך וינשא מקומך ויעלה מושבך ויגדל שמך וכן יהיה
ושלומך ושלום החבר מסרפו •³ ושלום כל נלווין ירבה נצח
25 אחיך בני עיר הקדש תבנה ישע רב

¹ Read ורתותיהם.² 'To plead', from סניגור.³ His maternal 'uncle', i. e. Sa'adya b. Ephraim (see vol. I, p. 99).

9. [Vol. I, p. 164.]

[T.-S. 13 J 13¹⁷, paper, square writing, size 27.4 × 17.6 cm.; cp. *J.Q.R.*, XIX, 727, XV where the class-mark T.-S. 13 J 13⁷ is given.]

Address (verso)

ליקר פאר בב גק מרור אפרים החבר בן כבך מור שמריה נע
המעולה יהי צור עורו וצל

סתרו כת הרבנים

(recto)

שלום מאדון השלום ליקר פאר בב גק מר ור אפרים
החבר המעולה אשר בכל הון יקר לא יסולא ומכל

חבמה הוא ממולא יהי צור עורו וצל סתרו בן רב
גק מר ור שמריה נע ישא יקירנו שלום רב

5 [ו]הגיל מעורב מקרית מלך רב¹ גם מן הכת העלובה

דורשי שלומו ומתמידו שבחו ולהודיע כי

נעה² לירינו הריוקני אשר קבץ מאחינו אנשי

מצרים שמרם צורם וקבלנו מיד זקיננו בב ק מרור

מבשר בן רב ק מר ור לוי השר נע תשעה ועשרים

10 זהובים ושמן³ זהוב ויצאו כאשר נתברר אצלו

כי החוגגים היו בוו השנה רובם לוקחים זה דרכם

בסל למי ונתחייבנו ליקח מן הריוקני הזאת עשרים

זהובים בחוב אשר עלינו בכל שנה ובירכנו א⁴

אותו ביום הושעגא באשר נתעצב וינע אי⁵

15 ישראל יכפל שכרו ויזכהו לראות בטוב יי בארין חיים

ושלומו ושלום כבודו ושלון[ם כל] קהלתו ירבה ל

שלמה הצ ראש ישיבת גאון [יעקב] בירבי ל

קבלו הזהובים ז[קנ]י ירושלם מיד מר [מב]שר בר לוי נע

. [ונת]פצה מהם בפני

¹ Ps. 48. 3.

² Instead of הניעה.

³ 1/8 of Dīnār. More correct ושמינית.

⁴ The א is the first letter of the next word, placed here to fill out the line.

⁵ = אלהי.

10. [Vol. I, p. 164.]

[MS. Adler, paper, square writing, much torn and faded, contains a letter from the Jerusalem community to (so fully on the address verso.)]

(2) . . . לכקמז בשר (4) . . . בן כקמז [נאלב] (5) . . . אנו אחיך
 אנשי ירושלם הדלים הננו[ים] (6) . . . [הנ]תונים מרמס לכל עובר . . .
 (7) . . . ולא דיינו העוני אשר נרענו . . . (8) . . . בעלי המס מאה ועשרים
 זהובים . . . (9) . . . ובשנה הזאת נשאר עלינו שלשים זהובים . . .
 (10) . . . כולם מן הרבנים מי שידו משגת לתת מס . . . (11) . . . ידיהם
 פשוטה לקבל צדקות משוטטים על ה[דרכים] (12) . . . והוצרכנו לקחת ברבית
 אלו הזהובים בבל מ . . . (13) . . . [כלי] הקדש משבנות ושלחנו אליכם
 שליח זקינינו . . . (14) . . . [ואנו מקיים לרחמי] שמים ולחסדכם ובששב
 שלוחינו ריקם . . . (15) . . . [ב]עלי החוב ובקשו למכור כלי הקדש . . .
 (16) . . . עמרנו כלנו על מז' יעקב הפרנס הכהן ואמרנו (17) . . . תעמד
 ותלך אל מצרים אל זקינינו אולי תעלה (18) . . . זקינינו בבוא שלוחנו אליך
 תסעדיהו כווסתך (19) . . . [ות]היה לעניי ירושלים יד ומשען בחסדך הנאה
 (20) . . . [ב]די שנכפיל ברבותיך מול היכל יי . . .

Signed by אחיך אנשי ירושלם מעצמים שלומך

11. [Vol. I, pp. 164-5.]

[This letter, printed by Harkawy in *Oṣar Tob*, 1878, 877-81, probably dates from the time of Daniel b. 'Azarya who was both Nasi and Gaon. The ending is . . . לשטרות. Now Harkawy himself (*Magazin*, 1877, p. 217) states that the date אלף תצ"ט לשטרות is upon an erasure and is uncertain. Very likely the original date was אלף שס"ט = 1057 c.e. We excerpt here the essential lines.]

(077, l. 25 ff.) שאלו שלום ירושלים וגו' זכרו מרחוק את יי וגו' ¹ בשם [יי]
 לישראל בני הגולה אל אחים אשר בארץ אויבים אנוחים . . . (078, l. 7) הם
 הם קהלות [ה]קודש המפורים בכל (8) הארצות . . . (13) שאו אחינו אנשי
 גאולתנו (14) . . . שלום ראשונה מאל אמונה . . . (15) ומקריה נאמנה
 גם מהנשיא ראש ישיבת ציונה . . . (23) . . . ומיתר זקני המדינה . . .
 (30) . . . ומודיעים לבם אנו עדת הרבנים הכתה העלובה . . . (34) . . .
 הנוש[א]ים [עול רעי גוים] . . . (35) . . . הסובלים נאות גוי לא חסיד . . .
 (079, l. 4) ואין לנו ניהמה כי אם בסובבנו על השערים להשתחות ולבקש
 (5) רחמים וסליחה לשוב אל ירושלים ברחמים לטהר מקדשו . . . (7) . . .

¹ Ps. 122. 6; Jer. 51. 50.

וזה תמיד (8) בקשתינו • בן במקדש מעט בן בהר הזיתים בהקבין אחינו בית (9) ישראל אל ירושלים בחדש תשרי הוא ירח האיתנים לרצות אבנים (אבניה ר. לחונן) (10) עפרותיה לסובב על השערים להשתטח בתפלה ובתחנונים • ומאת אלהינו (11) היתה זאת כי הטה עלינו חסד לפני מלכות ישמעאל בעת אשר פשטה (12) ידם ולכדו את ארץ הצבי מיד אדום ובאו ירושלים היו עמהם (13) אנשים מבני ישראל הראו להם מקום המקדש וישבו עמהם מאז ועד היום (14) וחתנו עליהם תנאים כי הם יכבדו את בית המקדש מכל ניאול ויתפללו (15) על שעריו ולא יהיה ממחה על ידיהם • וקנו הר הזיתים אשר עמדה (16) השכינה עליו . . . (18) הוא המקום אשר (19) נתפלל בו בימות החגים מול היכל יי ביום הושענא • ושם יברכו כל בית (20) ישראל מדינה ומדינה קהלותיה זקינה נדיבה (זקינה ונדיביה ר.) • וכל הזוכר את ירושלים וכל המעלה אותה על לבה שם יזכרו בתפלות ובברכות . . . (24) . . . בן ראוי (25) לכל יראי אלוהים . . . (28) לחזק ידי יושביה כי ישיבת כרכים קשה • וכל שכן ירושלים • כי הקללה (29) מצואה בה • ומוזנותיה רחוקים ופרנסותיה מצומצמים • והרבה באו (30) אליה עשירים ונדלדלו וישחוו . . . (32) . . . ודעו (33) כי דעי נויים הם היושבים בה • ולולי רחמי אלהינו אשר הטה חסד לראשונים (34) וערבו על נפשם לצאת כל צורכי העיר לחזות אשפתותיה • לנקות ביבותיה • (35) לחקן תומותיה • ושומריה לרצות מושליה ושריה ובתוריה לולי בן לא (36) היתה לנו יכולת לשבת עמהם . . . (080, l. 1) . . . השוכנים עם בני קידר בירושלים ובארץ הצבי כי (2) הם מטריחים הרבה והם חית קנה מתפרסים¹ ברצי כסף בקבר פתוח (3) גרום • ולולי בן לא היינו יכולים לסובב על השערים ולעמוד על הר (4) הזיתים להתפלל בקול רם ואין ממחה וכל זה לא יעמוד אלא בשוחד (5) הרבה . . . (9) . . . ואין לנו במי להשען כי (10) אם על רחמי שמים [ועל אח]ינו בית ישראל לכתוב אליהם ולהודיעם (11) [כ]י נשארנו מתי מספר • וכי עבר עלינו רבות (צרות רבות ר.) בימים האילו מיוקר (12) השער והמלחמות • וליוצא ולבא אין שלום מבני קדם • ויאכלו ארץ ומלואה (13) עיר ויושבי בה • וגם מן המלחמות אשר לא נוכל לפרסמם כאשר אתם (14) התבררתם לא נכחדו צרותינו מכל יושבי ארץ • ולא השאירו לנו מיחיה (15) רובינו נאספו ביגון והנשארים נדלדלו • והמם והחקים הקבועים אשר (16) עלינו אם רבים אנחנו אם מעוטם בכל שנה אנו צריכין ללוות ברביית (17) למלאתו למען לא יתבעו הבאים אל עיר הקודש לאשר בכל מקום • (18) ומרוב כושר החוב והרביית הוצרכנו לכתוב אל המקומות הרחוקות לאמר (19) חנונו חנונו עזרנו עזרנו כי אנחנו שומרים לכם לכל אשר (20) יבוא • וראוי לכם לע[ו]ור לנו בנדרותיכם] . . . (21) . . . כי אנחנו אין בנו לעמוד בסיפוקינו אף כי (22) לשאת

¹ מתרפסים Read.

במשאות טורח העיר . . . (26) ושליחינו ונאמנינו הוא רב יונה הוקן החרד הירא בירבי יהודה הספרדי (27) ר"ת אי"ר הטריח על עצמו ושם נפשו בכפו וחמל על (28) השארית הנמצאה בירושלים והוא יניד לבם מה שאין יכולת לבתכם . . . (31) . . . והו מודיעינו (והוא יודיענו r) כל אחד ואחד ומעלותו ונדבותו (32) וכשרותו ונכתוב שמו ושם אבותיו בספר הזכרונות לזכור אותו על הר (33) הויתם נגד מקדש יי בברכות ותפלות . . .

12. [Vol. I, pp. 165-6.]

(1) [Or. 5544, fol. 1, vellum, square writing. Verso contains (in different handwriting) formulae of letters to a Gaon, the academy, and other communal leaders.]

Recto, after a long alphabetical exordium, reads as follows:

הם אחינו מקהלות קדש תפוצת הגולה . . . [there follow seven lines]
 [שאו שלו]ם רב ממנו אחיכם צעיריכם גרי עיר א . . . [ומודיעים]
 לאחינו ע[ל] אודות זה מר ראובן בר יצחק הזקן כאשר [בא אצלינו]
 מעיר רדום¹ אשר בפרנצא המדינה ויהי זה האיש מ[ר] ראובן עשיר
 גדול מאד וכבד בכסף וזהב ובעבודת אדמתו מכל
 5 חודשת ונפל במכמ[רות רש]ע[י] הארץ וניתן לשלל ויהי [היו]ם כיום ושלח
 בנו יחידו עם עבדיו בחוץ אל מעשהו אשר בשר[ה] ויפ[ל]גו[ן] עליו פתאם ביע[ר]
 גוים אכזרים בוערים חרשי משחית ויהרגוהו ועבדיו עליו ונודע הדב[ר]
 לאביו ויצא בחוץ וימצאהו נופל מת על היער ואין מציל כראותו [אביו]
 הרעה אשר באה אליו הושבר ושמה הדחיקתהו² ויצעק אל שר המדי[נה]
 10 ולא ענהו כי היו המ . . . גוים וגם הוא נהפך לו לאויב כראות [צ]ערו
 ובזו ולקח כל אשר לו והציגו כלי ריק נעו[ר] מכל[ל] כי אמר אליו אתה [זקן ואין]
 לך בן לי יהיה כל הכבוד הזה ונשאר בודד [ושומם ועזב] המקום ובא
 מתחנן אומר אלינו הושלכתי ונודדתי ממקומי עד פה אצליכם ובלע[ג] לשוני
 . . . עו ושמעתם קורותיי ועד הנה לא הוצרכתי מכתב עתה אתם אהיי חנוני
 15 וכתבו לי מכתב האירע לי היות לי לפה [ב]כל הקהלות הקודש שבבעבר הים
 כי לא אבין לדבר בלשונם ובשם מכין מצערי גבר חפצי ללכת עד ארץ יש³
 ועד ירושלם ולמות שם כי הגיעוני ימים שאין לי חפץ כראותנו אנו
 הכותבים בזה המכתב עצבנו וניכא[ת] רו[ח]ו . . . לנו עליו וכתבנו
 לו זה המועד ואתם אחינו נכבדינו גדול[ינו] . . . חושו חוסו עליו
 20 ועזרוהו וחזקוהו ושילחנוהו אל נכון . . . ותועדקו ולא
 תיכשלו והוא כאלם לא יפתח פיו על כן יוכפל שכרכם מאת יי

There several lines follow enlarging upon the merits of charity.

Address (verso): אלשיך אבו . . . אלשיך אבו אסחק

¹ Rhodéz, cp. Gross, *Gallia Judaica*, 626, s. v. רדום.

² Read החזיקתהו.

³ = ישראל.

(2) Bodl. 2862²⁸, fols. 70-74, contains formulae of banns (חרמות, fols. 70^a-b and 71^a) and of a colophon for an owner of a Bible copy (fol. 71^a). On fols. 71^b and 72^a we have a copy of a letter of introduction from which the following lines are excerpted. The writing is certainly of the eleventh century and probably even earlier.

... כבוד גדולת קדושת עם קודש תפוצות שארית ישורון . . . אנב שיאות משאת שלומינו הוצרכנו הודיעכם עסק מ' פל' ב' פל' ¹ שהוא מקהל רוסיה ונתארח אצלינו בקהל סלונקי צעירי הצאן ומצא את קרובו ר' פל' ² בא מירושלים עיר הקודש אים' ³ יכוננה עד עולם סלה' וביד קרובו היה איגרת מאת אדונינו כב' זק' מ' פל' וסיפר לו כל הדרת ארץ יש' ונדבה רוחו אותו ללכת גם הוא להשתחוות אל מקום הקודש וביקש ממנו שתי שורות הללו להיות לו לפה ולמליץ יושר פני כבוד הדרתכם להתיר לו פיסת יד ולהדריכו בדרך הטוב אל נכון מעיר לעיר ומ[אי] אל אי עם אנשים נאמנים כי אינו יודע לא לשון הקודש ולא לשון יווני גם לא ערבי כי אם שפת כנען מד[ברים] ⁴ אנשי ארץ מולדתו וכבר רבות כל בית יש' אחינו . . . אנשי נאולתינו כת הצדקה ונדל החסד ומתן שכרם אשר בצידם נלוו לפניכם שהרי דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים משולש בכתובים מרובע במשנה וגם חמוש בתלמוד וגם באותיות גמל' דל רמון ⁵ ⁶ וכו'.

13. [Vol. I, pp. 166-9.]

Appeals on behalf of the sick taking the cure at the hot springs of Tiberias.

(1) T.-S. 13 J 1⁸ contains a declaration of evidence beginning
(1) אנו עדים החתומים למטה כן היה שנכנסנו א[ל] כלף זה בר י[ש]ועה
שלוחם של אחינו (2) המיוסרים אשר במדינת טיבריה ומצאנו אותו חולה מוטל
במטה ודבריו ומילוליו (3) מכוונים ופיו כשאר בני אדם. . . . ונתברר לנו
ביום ששי The document was drawn up כולו נפטר לבית עולמו
בשבת בשלושה עשר אלול שנת שמה לשטרות מנינא דרגילנא ביה
. . . בפסטאט.

(2) A detached fragment in MS. Adler 2804 contains a letter (of which only the left-hand top corner remains) sent by (l. 8) **ממנו אנו תמצית** to Ephraim b. Shemarya. One of the lines has the word **המיוסרים**.

¹ = מרנא פלוני בן פלוני.

² = רבי פלוני.

³ = אלהים.

⁴ Read שמדברים.

⁵ See Sabb. 104^a and also *Alphabet of R. Akiba* (in Jellinek, *Bet Hammidrash*, III, 20 and 56).

(3) [T.-S. 16. 248, paper, Rabbinic square writing, size 29 × 32 cm.]

(recto)

. [יע] קב אלוף שתי [י] שיכות נע חנצבֶה כתכנו אלך
 נכבדינו [וחשובנו] להודיעך צערנו תחלה כי כל רואינו מואם בעולם הזה
 [צדיק הוא יי אינו]¹ שהגדיל שבדינו והעצים מזורינו והכביר ייסורינו
 והתקיף [צערנו ונתקיים בנו] מה לשעבר ולעתיד במצרים ולעתיד בנו
 במצרים
 5 [ככל והיה ביום ההוא תהיה מחומת יי רבה בהם ו] החזיקו איש ביד
 רעהו ונ'
 ועתה [המק בשרו] והוא עומד על רגליו ונ'² כן היינו בעוונות
 אצבעותינו נושרות אברינו נופלות ידינו גידמות רגלנו קיטעות ברכינו
 כושלות
 עינינו אופלות ובנו נאמר המחכים למות ואינו ונ'³ ו[הנה] בכל יום נקברים
 אברים
 אברים ואמרו רבותינו זל⁴ ימות אדם ואל יגלה ממקומו וא[נו נו] לים בראשי
 מדינות וראשי
 10 משפחות למקום המים החמים ואין רפואה לנו ימות אדם ואל יחשבו עינינו
 ואנו חשיכי עינים ימות
 אדם ואל יצטרך לבריות ואנו נצרכים לבריות ואתה נכבדנו ככר עשאך
 אלהינו משען
 לנבשלים ועינים לעורים וכל שכן אנו העניים הדלים המכים בהגיע
 שלוחנו עדיך
 [תעורדהו ותנהלהו] בעצתך הנכונה ובנדרתך ההנונה כמנהג אבותיך נוחי נפש
 [ת] למד סגנוניא למען [תה] יה לך זכות תותרת⁵ על הקדמונות
 15 ואינו⁶ ירצה מעשיך כקטורת חלבנה ויעטרך רצון
 [וישמע מ] מנו בערך כל תפלה כל תחינה שהוא עונה לכל
 ים לעד⁷ אחיך המיוסרים דרי חוץ רקת

(4) [T.-S. 13 J 23¹³.]

Address (verso)

בשמח יובל⁸ בח[ד] וה יקובל⁹ אל המושב הנחשב הנחשק מושב כב גר קד
 מור עלי החבר המעולה
 ישמרו שוכן מעלה ויצילו מכל מחלה¹⁰ בן כב גר קד מר וד החכם
 והנבון

¹ אלהינו =

² Zech. 14. 13, 12.

³ Job 3. 21.

⁴ This statement I could not locate.

⁵ Additional, cp. יותר. See also above, p. 75, note 1.

⁶ ואלהינו =

(recto)

שלום והדוה. ומילוי תאוה. ואחרית ותקוה. ושקט ושלום. עם חסד
אלהים. ורחמי
עליון. ורצון שוכני ס[ג]ה¹. יהיו נא ליקירנו כבוד גדולת קדושת מז' וז'
עלי החבר
המעולה. . . . (4) . . . בן כב נק (5) מזרר החכם והנבון (6) . . .
ישא יקירנו
החבר [המ]עולה רוב שלום כנחלים (7) . . . מנו שני הצדדים הנרים
בטיבר[יה]
מן החברים והחונים. והזקנים והנאמ[נים]. ודע כי אנו שוכנים שקט
(9) ושרוים שלום. . . .
10 . . . ומודיעין [א]נו לכבוד [אדו]נינו החבר המעולה שמרו צור (11) עסק
אחינו המיוסרים
הנקבים אלינו. . . . לבקש [תרופה מ]המים (12) והאזיר וזוממים כי
מכתם תחבש. . . .
(13) כי מכם ומיסדם לו אבה תעלתם. . . . (14) . . . אבל ראה בחכמתו
הנעלם ממנו.
ויעץ במחשבתו העפלה מנכחינו. (15) וכראותינו צרתם וצוקתם. . . . צר
לנו גם אנחנו
כי כבשר [א]חינו (16) בשרינו וראינו לכתוב אל [הדר]תו שמרו צור
ל[הו]דיעו כזאת למען
(17) יחס עליהם. ותחוס [נפ]שו עולליהם. ותחמול על טפליהם. ועל נערים
הנמוקים. ובחורים הנאנקים. וזקנים המשתוקקים. מרוב הצער ומגדול
הכאב עד התליע בשרם. וחשך תארם. וקדר אורם. מייסורין רעים.
20 וחלאים מכוערים. שעליהם יאמר ותבחר מחנק נפשי ונ² ולא נבחר
מהדרתו
שמרו צור שיעשה עם העניים כווסתו הטובה ויהיה למליץ יושר
שהם בטוחים על רחמי שמים ועל חסדיו והנה שלחנו אליכם שלוחינ³
על דעתינו ושמו כרים בן נתן ותתנו לו שני זהובים בהניעם עדיכם³
תשתרלו
לקבלתם ולהלוייתם כראוי ותעשה כחסדך וכחכמתך כפי צערם באשר
25 תקבל שכר מאלהינו ואשר נתקבץ תעשה עם שלוחינו בטובך הגדול
ותכתוב אלינו בסכמו בע[בור] נכלילו עם נדבת אחינו ישראל הבאה

¹ Cp. Deut. 33. 16.² Job 7. 15.³ Evidently after writing till זהובים, it was decided to send another messenger in addition to Karim b. Nathan. Hence שלוחינו was corrected into שלוחים, while from בהניעם the plural is used.

מכל מקום ייחלק עליהם על יד[י] נאמנים כל אחד ואחד כפי
מה שהוא וייסורו וצערו הקבה [ישמע] כך כל תפלה ותחנה.
ושאלה ורינה. ושלומך ושלום נילוך [יגדל] נצח נתן ה[כהן הח]בר ביד
ישעיה נבע¹

עברך המיוסרים ה[חונים] ב[ר]קת מתפללים אל יי באריכות ימך 30
ומודים בחסדיך

(5) [T.-S. 13 J 26³, paper, square writing, size 28.7 X 19 cm.]

Address (verso)

[החיים] והשלום [לב] ג' קד מ' ורב עלי החבר המעולה יהי צור ע[זרו].
[וצ]ל סתרו. בן כב קד מ' ורב עמרם החסיד תנצבה ברית
שלום. עהרת שלום ואמת. לערי קיימת. ישע רב. בניל מען[רב].

(recto)

שלומות עטפות. וברכות תכופות. והצלחות מקיפות. וישועות מוצנפות.
ורני פלט להקפות.² ושם טוב ליפות. ומעשים טובים לחפות. ליקר
[בב]זר ג' קד מ' ור עלי החבר המעולה. חכמות ממולא. ובי[נות]
מופלא. אשר בכתם אופיר לא יסולה.³ יוחק לו. . . .
5 בן כב ג' קד מ' ורב עמרם השלית נוחו יהיא⁴ תחת נופי צאלי⁵ נן ע[רן]
הד דורדור⁶ להיי עולם הבא ישא החבר האדיר שלום רב בלי תכל⁷
למליצתו מצור יתעלה שבחו. לא הזכיר דבר מבוסף. לא מש
אצלי ממנו בתוסף. ואם נעדרו המכתבי[ם] עדיהו. השאילות
תדורות בעדיהו. מאת כל את⁸ ועת שיוגר טוב שרכו⁹ ושאונו
10 ורגעו ושלותו [ב]ל[י]א¹⁰ ניל [וא]שמח ומאלוה המעון אשאל להתדיר.
נמ להסדיר בלי להעדיר. שלום יפעתו וביתו וכל מוצאו ומובאו
וע¹¹ מכתבו הנכבד והשישי¹² בכל אשר כתבו וחרטו בו והר[י]וקני
נעה אשר היא ארבעה עשר זהוב יחסרו שני קירטים¹³
שלימים עגולים מאצל הזקן הנכבד מ' ורב שלמה שמרו
15 צור יופק לו תנחומי רצון ויופג כאב לבו בן כב מ' ורב סעדיה
בן מ' צייר¹⁴ נוחם עדן בשם אהוב מ' ור שמואל הלוי שצ' בן מ'

¹ נשמתו בעדן.

² Cp. Ps. 32. 7.

³ Cp. Job 28. 16.

⁴ Read יהיה.

⁵ 'Under the boughs of the lotus trees of the Gan Eden.' Cp. Job 40. 21, 22.

⁶ The reading of these words is uncertain and also the meaning is obscure.

⁷ תכלית.

⁸ 'from every newcomer' (אֶתְהָא).

⁹ Cp. Jer. 2. 23.

¹⁰ בלי 'I entirely rejoice'.

¹¹ והניע.

¹² For השישי.

¹³ Kīrat = 1/24 of D.

¹⁴ Probably identical with mentioned אלישך אבונצר סלאמה (?) בן סעיר בן צייר in Bodl. 2876²⁰. In vol. I, p. 168, l. 9, read Şağır for Şajīr.

שמריה בן ריעכוב ונלקחה ממנו ונתנה לאדם כשר סוחר
 ילך בה יחלקה לאחינו המיוסרים שבטיב־בריה תוחש להם
 תעלה לפני החברים וקנים לכל אחד מהם ויביא כתב
 20 במה שנעשה וחולק המקום יכפיל שבר החבר האביר
 ויעצים לו הזכות גם לכל מי שנתן בה דבר יחליף עליהם
 כפלי כפלים ויצילם מכל אויב ועוין ולוחץ ואולץ ומוחץ
 וישמע ממנו בערם ובער כל עמו ישראל ואוריע לחבר
 המעולה שֶׁצ' כי שמי שמואל הנקדים ברצורת האדים¹ אבל
 25 מוהוב בתוך בני העולם כי ווסת משפחת אבימרי² שני שמות
 היו קוראים ושלוש כבודו ומתי סודו וביתו וכל מקהלותיו
 ירבה לעד ואם יראה להגיע ממני³ לזקן חמדה • תוחש לו
 חיים ארוכים וקיום יחידה • מ' וד' שלמה שֶׁצ' בן מ' סעדיה
 בן ציר נוחם ערן שמואל ברבי משה החבר ישע רב

(Among the signatories of a deed of 1037, at Fustāṭ (Bodl. 2874¹², cp. above, p. 115, ll. 21–2) we find Samuel the Ḥaber b. Mosés the Ḥaber, probably identical with the author of the above letter.)

6) [T.-S. 16. 18, square writing, paper, size 20 x 30 cm.]

(recto)

ונהך יי תמיד בצחצחות נפשך⁴
 שלום רב ומעטה תהלה וחוסן [י]שועות ומורע לבניה ושלות השקט ומ . . . לה
 זכה . . . יסר . . .
 ליקר כבוד קדושת רבנא [שמו]אל הוקן הטוב הח[ס']⁵ הוך ו[והט]הו[ר] . . .
 בן רבנא קדוש יי איש טוב ירא אלהים . . .
 חכם ונבון א[ו]חב תורה רודף צדקה וחסד . . . (5) כתבנו מודיעים את
 של[ומך] כי לשוננו (6) לא תדום מסיפור שבחך . . .
 (8) ובעבור נדבת אחיך המיוסרים הדרים בטבריה כשיגיעו אליך שלוחנו
 עובדיה וכלף תעור[ר] אותם ותעזרם ונהוג
 עמנו מנהגיך הנאים כי אנו עיר גדולה מוכים בשחין רע פצע וחברה ומכה
 טריה משלבים על הארץ התיבות של בשר
 10 והתולעים רומשות מבשרינו ואנחנו בחיים ומכ[י] תיגו] אנושה בכל יום תו . . .
 תוסיף קוש . . . נברו עלינו [בי]מים
 האילו צרות מצרות מיוקר גדול ורעב כביר וממועוט המחיה ודקדוקי עניות
 שכתנו גודל מכתינו לפני

¹ These three words are hopelessly corrupt and are impossible as they stand. Read perhaps *ההודים* בתוך *ההודים*, i.e. among Jews he is known as Samuel, but among the Arabs as Mauhub.

² אָבִי מָרִי =

³ Supply שלום.

⁴ Isa. 58. 11.

⁵ החסיד =

מכת הרעב כב' טובים היו הללי חרב מחללי רעב¹ ומרוע ארין
ישראל ונצדו ערים מבלי אנש[ים]

מאין יושב' ואין אדם פונה אלינו בפרוטת אחת ועינינו תלויות ל[רחמי]
שמים ולחסרך הנבון ולמי שהוא כמוך

איש טוב ובעל חסד אל תעלם עיניך ממנו שעה אחת קיים עלינו מה שאמ'
התו² פתח תפתח את ירך לו לאחריך

15 לעמך³. י. וכת' מלוח יי חונן דל וגמולו ישלם לו⁴ והאלהים ישלם לך
שכר טוב ותנבה⁵ בנועם יי' ולבקר בהיכלו אמנ'.

ושלומך יגדל לעדי ערי יי' אחיך המיוסרים במדינת טבריה

[T.-S. 13 J 19¹⁰, formula of a begging letter.] (7)

(recto)

מנו אחיך המתפללים על אריכות חיך והמבקשים טובתך [הקב'ה ישמע]
ממנו

בך בל שאילה טובה ובקשת רחמים אנו הצעירים הצע[ו]ר[ים]
המיוסרים אשר

בשחין מתסירים' ובגרב רע מתחסרים' עד היותינו בבתיים נאסרים'
ככלאים וחבושים'

ממנו חרשים' ממנו עיוורים' ממנו קיטעים ממנו הינרים' בכל מיני שחין
נמסרים'

5 ובכל זאת אנו אומרים ברוך אדיר אדירים' שדינו אמת ודבריו מישירים'
יתרומם

שמו בכל הרברים' המחיה כל יצורים' בין במתוקים בין במרים'

ובתבנו זה יגיע אל הזקן היקר מיד שלוחנו לקבץ כוחיתנו ולאספ' פרנסתנו

מן הזקן היקר ומן נדיבי עמנו בהגיעו תעזריהו כמנהגך ומנהג

אבותיך נע' וצורינו ירצה מעשיך ויכפיל שכרך באשר תעשה

ושלומך ירבה

10

אחיכם הצעירים גרי רקת

Verso, in different handwriting, reads

לסירי אבי אלטייב אלחון מן . . . אלפרנא . . .

אטאל אללה . . . [א]ראם עזה פי רסול אכותנא . . .

¹ Lam. 4. 9.

² = שאמרה התורה.

³ Deut. 15. 11; omit לו and read לעניך for לעמך.

⁴ Prov. 19. 17.

⁵ More correct ותנוב. The writer evidently confused the verb נִיב (ע"ו) with נָבָה (ל"ה).

(8) Bodl. Heb. c. 13, fols. 15–18 (cp. Bodl. 2807¹⁴), very damaged, are letters sent from Tiberias to Egypt in request of support.

. . . (l. 9) . . . [במיכרית] אשר אחיכם המיוסרים (15^a, l. 8)
 [ש]נפלו אברים אברים אנשים ונש[ים] . . . (10) . . . היוחינו בגופינו אסורים
 כלוא[ים] . . . (17^a, l. 4) . . . אחיכם המתפללים על חייכם והמבקשים[ם] . . .
 (6) . . . [מ]תסרין ובגרב מתחסרים (7) . . . בבתינו נאסרים ככלואים . . .
 (10) . . . אל הזקן מיד מר[ג]ת[ן] הכהן וא[ת] . . . (15) . . . [אחי]כם הדרים
 ברקת (18^a, l. 1) כלול לשני האחים העשירים היקרים . . . (2) . . . בני
 רבנא . . . (4) . . . אנו הצעורים המיוסרים . . . (5) . . . מתחסרים עד
 שנפלו אברים אברים . . . (10) . . . יגיע מיד מרואן הכהן . . . (11) . . .
 מחייתנו ממך ומכל אחינו כדי שתזכה . . . (15) הדרים ברקת (18^b) . . . שני
 האחים היקרים רבנא מכתאר הכהן[ר] . . .

(9) Cp. also *R.É.J.*, LXIV, p. 127, no. 246: 'Appeal of prisoners in Tiberias soliciting R. Yeshu'a and R. Solomon to intervene on their behalf'. Most likely this Genizah letter is for the *sick* at Tiberias; המיוסרים was wrongly taken to mean prisoners. See also Bodl. 2807¹⁵: a marriage-document drawn up at Tiberias, Sivan 12th, either 945 or 1035 C.E.; Bodl. 2807⁸: a commercial letter, dated 1034, wherein Tiberias is mentioned.

14. [Vol. I, p. 169.]

A letter from the communities of Ashkelon to those of Fustāt.

[T.-S. 13 J 19¹⁶, paper, square writing, badly preserved, size 26.1 x 16.9 cm.]

Address (verso)

דורשי טובתם ושאלים	ליקרת הדרת שתי הקהלות
בשלומם קהל אשקלון	הקדושים הדרים במצרים
ישע בימיהם יוחש .	יבורכו ויבחר יתמכו

(recto)

שלום מובל [ו] יקובל בניהוחים . ברם חמד נקי מאוחים¹
 מבורך בפרותיו מימיו משמחים . חבצלת השרון
 כמור מרוקחים . ישועות משעשעות ומי עכרות
 מרוחים² נרד וקנמון שרשיה נאחים³ יהיו תמיד

¹ Read מחוחים 'free from thorns'.

² The meaning demands here a word 'to flow away', i. e. the waters of trouble pass away.

³ 'Her roots are united'; a denominative verb אחה from אח 'brother'.

5 ששים ושמי[ם]. ריחם הטוב יריח כתפוחים. לא
 נאנחים. . . . ולעדי לא נשכחים. הם שתי
 הקהלות הקדושה[ות א]שר בצוען מצרים בראשם
 החברים והחזנים והזקנים המכובדים והמיוקרים
 הנקובים כל אחד בשמו הנאה והמכונים בשמותם
 10 הטובים ינצרו ויעזרו. ומכל רע ישמרו. יבנה
 עירם. יקבץ פזורם. יזכר לבנין דבירם. יבורכו
 כלם זקנם עם נערם. וכן יהי רצון מ[ג]מת
 מכתבנו זה אלכם¹ זקנו ואדוננו ומחמ[די] עינינו
 ותפארתנו להרבות שלומכם יגדל לעד
 15 ולהודיעכם שבא אצלינו ב[זו] העת שליש
 על מדינת אשקלון וכי גמלנו ט[ו]בה ביותר
 וכי הוא חס עלנו² ולא [ה]טריח ע[ל]נו² בדבר בעול[ם]
 ואנו שאלים מכבודכם אדוננו שת[לי]צו בעדנו ע[ליו]
 אצל זקנו זקני הקראים שזה השליש אבו חרוץ
 20 ואבי חריו זקן המדינה [שיר]חם כאחת. . . .
 ועו. . . . מ[מנו] טובה בכל צרכנו וישאלום יודי[ע]
 אתם כי תנינו שבחם אצלם עב[ר] שיתחזק. . . .
 [ש]אתם יודעים אה³ שאנו מעט דלים ולא יעשה
 עמנו טובה אלא לכבודכם עבור שיהיה להם [א]צ[לכם]
 25 ח[ן] ואל תעלימו עין שעיינו אליכם ואל תחשבו
 [במה] ששאלנו אתכם. והמקום יכפיל שכרכם.
 ועתירנו בעדכם. ויעדנו בבנין⁴ עירו. ובקבוצ
 קהל עדירו. וכן יהי רצון ישע יוחש דורשי שלמכם.
 ושאלי טובתכם. קהל אשקלון ושלמ[כם] יתמר

15. [Vol. I, pp. 169-70.]

An epistle from Joshu'a b. 'Ali, the Ḥaber of Ḥaṣor, to the Nagid Meborak.

[T.-S. 13 J 16¹⁸, paper, square writing, size 25.7 × 11.4 cm.; cp. J.Q.R., XIX, 728, No. XIX.]

Address (verso)

יניע להדרת אדונינו כִּנְק מר[נ] מבורך נניר עם יי' נט רח מן חצר⁵
 בי' סעדיה [נע]

¹ = אליכם.

² = עלינו.

³ = אהובינו.

⁴ = בבנין.

⁵ Read מן חצור 'from Ḥaṣor' where the writer lived.

(recto)

כי רם יי ושפל יראה ו[ג]'¹
 שלום מלפני אדון האדונים' המושל בעליונים ובתחתונים' הרואה
 ומקשיב צעקת האביונים' המקיים לעמו ברית איתנים' הוא
 ישמור ויעזור וינצור [את אדו]נינו כגֹן מְרוֹר מְבוֹרָךְ החבר המעולה'
 סנהדרא רבא' אלוף הבינות' הנגיד לעם אל' שר השרים' הממולא כל
 5 חכמה' דגל עם יי נט רה בן כגֹן מְרוֹר סעדיה החכם וצל וגם חמוד
 אדונינו יהודה הנגיד נגיד עם יי' וכל אבותיו נוחו בגן עדן
 [כתבנו זה מרוב ה]צער אשר אנחנו בו מחוסר ופחד תמיד יג[דל]
 אלינו בכל עת ונפשנו בפחד ורעדה מרוב השמועות אשר תבוא'²
 ל[נו] ואשאל מלפניו שיבוא ל[נו מ]אצלו כתב אל השופט אשר בחצור יהיה
 10 לי פ[תחון] פה אם אחפוץ ללכת מחצור אל אשקלון לשכון שם בעת
 צרה כי היא בצורה ומוחזקת יותר מחצור ודבר לי אל הפחה השליט
 אשר בה שלא יאנסני וימנעני ואהיה ברשותי לעצמי ולא
 יזיקני אדם ואני בתוך קהל איני טוב כל עיקר ולא יבוא לי מהם
 דבר אלא בצער נפש ויתוסף עלי פחד במדינה אשאלהו יעשה
 15 לי זה הדבר לצוות עלי שלא ימנעני אדם בעת שאלך להחבות
 בזולת המדינה חצור ושכרו מאת יי קונה שמים וארץ
 ואני בכל עת מתפלל על אריכות ימיו ויקיים לו הקִבָּה
 שם מחלציו להעמיד לו זרע קיים לעולם ויהיה בעזרתו תמיד
 יי צבאות יושב הכרובים ויזכהו לשנים רבות בהשקט ובטח
 20 ושלומו יגדל לעד ושלום כל ישראל וכל אשר לפניו החכמים
 יהיו לפליטה ישע רב עבדו יהושע החבר ביד עלי החבר נין
 הושענא וְלִ
 דורש שלום אדונינו | הנגיד בכל עת | מגדל³ עובר ושב | ושלום

16. [Vol. I, p. 170.]

Data concerning the Jewish community of Ashkelon.

(1) Ḥaṣor must have been near Ashkelon, but the exact locality designated by this name is unknown to me. Shaizar, in Syria, which Benjamin of Tudela in his *Itinerary* (ed. Adler, p. 32) calls Ḥaṣor, is of course here out of question. Ḥarizi alludes to his visits to Ḥaṣor (*Taḥkemoni*, ed. Kaminka, pp. 202 and 301, עִיר חָצוֹר עִם חֲבֹרָה). But it is not clear which Ḥaṣor he meant. The writer of the preceding letter we find in Ramlah in 1096 c.E. MS. Adler 4010 contains a document

¹ Ps. 138. 6.² Read תבואנה.³ Read מכל.

(2) A number of additional data about Ashkelon are given here. *Saadyana*, XXV (*J.Q.R.*, XIV, p. 220), has a colophon, יפת בר תקוה | תפסיר, has a colophon, צלאה ראם אלמתיבה | אלכבירה | שפתי כתבה | עזריה בירבי דויד נ[ע] | שנת ארבעת אלפים ושמונה | מאות ועשרים ואחת שנה | ליצירה (1061 C.E.). Goldziher, *R.É.J.*, LV, p. 58, edits the beginning of a Genizah letter במדינת הדרים הקדוש . . . הם הקהל אשר בשלש אשקלון . . . שאו רוב שלום וברכה . . . וממנו אנו שני בתי דינים ומשלש הקהלות המעולות קהל כנסת הירושלמים וכנסת הבבליים וכנסת עיר המלוכה . . . (אלרויה אלעטימה) 'A great misfortune' . . . הקרויה אל קאהרה . . . is referred to in the fragment. T.-S. 13 J 23⁷ contains the following epistle: (1) . . . מירושלים עיר הקודש (3) תכון לעולם ועד (4) מצאוני עיטי סופר מה[יר] המתנדב לחיות חוקק . . . (II) . . . לכן ועל כן שמחה ותנל נפשי (12) יום שמעה ותשמח ציון ותנלנה בנות יהודה בבוא (13) שרינו ובן שבטינו בנק מר ור חלפון הכהן (14) השר האדיר החכם והנבון בן זקנינו אלעזר הכהן (15) החכיר נכ רח לאשקלון לשום פסיעותיו בצוה (16) אף על פי שלא לשמה קרב לכן מגלגלין זכות על (17) ידי זכאי להוריעו. היות הכל מתמידים בעד (18) חייו תחנ¹ ובקשה פני צור העולם להצילו מכל ממור. The writer of the epistle was evidently also a priest (l. 13). T.-S. 13 J 13³ (cp. *J.Q.R.*, XIX, p. 741, no. LXXVI): a letter to מר ור נתנאל התלמיד (5) . . . בן כבוד קד (6) מר ור צדקה שר מנוחה החסיד רנא Therein is mentioned the Sheikh Abū'l-Ḥasan בדורו תנצלה נכתב בינון אלול | אתכה אשקלון | האשקלוני שץ אוהבו מודה חסרו | אברהם בר צדקה יריר | הישיבה זל | ישע רב (1114 C.E.). Oxf. MS. Heb. e. 98, fol. 60, contains a copy of a marriage document, dated Shevaṭ 4860 A.M. (1100 C.E.) at Ashkelon. The bridegroom is styled בנק מר ור שלה השר הנכבד היקר שר בית ישראל . . . He seems to have been an important official, but it cannot be ascertained whether he resided in Ashkelon or merely visited it to lead home his bride.

(3) MS. Adler 2806, fol. 5, contains a letter of which only the following lines are preserved: (2) . . . מעשי במרומים: וברכות המצוות באסמים. עם (3) שאר כל ההצלחות הנרשמים: יהיון בולם [נת]אמים. . . (4) . . . כֶּבֶד מרנו ורבענו [נז]רנו וכתרנו אליהו (5) הכהן . . . מו הנכונה לו ינ[ד]יל אלהינו כבודי וי[רבה] (6) הדרו והודו: בן כֶּבֶד מרנו ורבענו נזרנו וכתרנו אדונינו אבי[תר] (7) ¹הכהן ראש ישיבת גאון יעקב זכר צדיק ¹לברכה בן כֶּבֶד מרנו (8) . . . (top margin) והנלוים אליה ²ירבה לעד נצח סלה תל. ד. . . | בסבר חשון אֶתְכֶּבֶ אֶשְׁקֶלֶן יִשְׁעֵ רָב | עבר אהבתה ²נתן הכהן בן מבורך נֶעַ | צעיר צעירי עבדיה | המורה חסדיה ² | ישועה בר' יפת [ז]ל¹.

Address (verso)

שני עבדיו	[יוב]ל [אל מ]ושב הדרת כֶּבֶד מרנו
השובנים	[ו]רבענו: נזרנו וכתרנו: אדונינו אליהו הכהן;
באשקלון	. . . [הנכונה] לו יר[ום] הודו וירבה
	[כב]ודו: בן כֶּבֶד מרנו ורבענו: נזרנו וכתרנו: אדונינו
	5 אב[ית]ר הכהן ראש ישיבת גאון יעקב זֶלַל
	בן גאון נין גאון זכרם לחיי עד נכד אהרן הכהן
ישע רָב	[הר]אש קדוש יי זֶל

Nathan Hakkohen b. Meborak and Yeshu'a b. Yefet were the local Dayyanim. T.-S. 16. 22 contains legal documents, drawn up in Ashkelon in 4896 and 4902 A.M. (1136 and 1142 C.E.) and signed by them. In 1145 C.E. they were no longer alive. Their successors were their respective sons Meborak and Yefet. The same manuscript contains a document, dated ימא רבא מתבה די על כיה ימא רבא מתבה די על, with the signatures ביר הכהן הכהן זֶלַל, מבורך הכהן ביר, יפת ביר ישועה המעולה והדיין זֶלַל, מבורך הכהן ביר, יפת ביר ישועה המעולה והדיין המופלא זֶלַל. נתן הכהן המעולה הדיין המופלא זֶלַל.

17. [Vol. I, p. 171.]

Data concerning other Jewish congregations in Palestine.

(1) Oxford MS. Heb. d. 75, fol. 13, contains a letter from Tobias b. 'Ali of Fustāt to his father בסנהדרין גדולה ביר עלי הכהן החבר המעולה הנדון יסוד הישיבה ריש כי רבנן וראש הסדר ידים וכאן כבוד נז קד מרינו וברכה. Lines 7-10 recto, read as follows ורבינו אדונינו אברהם הרב הנדון יסוד הישיבה ריש כי רבנן וראש הסדר ידים וינדאל (!) כבודו בן כבוד גדולת קד מרינו [ור]בינו נתן אב בית דין שלכל

¹ Of these letters only the tops are preserved.

² The feminine suffix refers to the ישיבה of which Elijah was a prominent member. As shown in vol. I, p. 196, it was then situated in Hadrak, and presided over by his uncle Solomon Hakkohen, the father of Maṣliaḥ.

(1) יתעו (from תַּעֲי 'let it hasten') לאדונינו. ישראל זכרו לברכה משה השר הנגיד בעם יי חמדת הנשיאות (2) עמרת השרים ימלא בו מקום אביו . . . (3) . . . ורבינו שואל בשלומך ובשלום אשתי (שתי. r.) (4) הקהלות הדירים במבצר דן 'שמרם צורם'. 'The fortress of Dan' is identical with Baniyās (Paneas) in the district of Damascus (see Smith, *Historical Geography of the Holy Land*, pp. 473 and 480).¹ Muḳaddasi writes about Baniyās, 'To this place have migrated the greater part of the Muslim inhabitants of the frontier districts since Tarsūs was taken by the Greeks in 765,' while Ibn Jubair remarks in his diary (1185 c. E.), 'This city is a frontier fortress of the Muslims' (cited by Le Strange, *l.c.*, p. 418).

Tobias is known from other Genizah fragments. Or. 5536, IV (cp. Margoliouth, *Catalogue*, III, 560): a letter from Nathan Hakkohen b. Solomon to Tobias Hakkohen b. הכהן עלי הרבנו; Bodl. 2834³¹: a letter from Tobias Hakkohen b. 'Ali Hakkohen זל החבר המעולה to Nathan Hakkohen זל החבר שלמה הכהן החסיד; Bodl. 2834³²: a letter from Sa'adya Hakkohen b. Hillel [רא]ש הקהל to our Tobias; Bodl. 2878¹⁴¹: a letter from Tobias to the above Nathan b. Solomon. The Nagid Moses, referred to above, is the son of Meborak Nagid (see vol. I, p. 212).

(1) . . . ואנשי מבצר חיפה החתומים עידותם למטה . . . (2) T.-S. 12. 59: . . . (2) . . . ה ימים בירה מרחשון בשנה הששית [ת] . . . (3) . . . לבריאת עולם איך שבא לפנינו . . .

(3) T.-S. 10 J 10²⁰: a letter to (recto, l. 2) from שלמה החזן המומחה (2) | בן יוסף המומחה החברוני זל | בן סעדיה | החבר (verso) בסנ' (בסנהדרין) = גדולה | המשרת אבות עולם | זל

T.-S. 8 J 18¹⁸: verso has the following address, יגיע להדרת זנך מו, שלמה השאר (השר. r.) האדיר הנכבד הירא את יי | בן זנך מו שלמה בנן עדן | מן הקהל הקדוש השכינים | בעיר אבואלבים מודים חסדו | עבדו מודה (probably this Abraham was a brother of Joseph b. Sa'adya of Hebron); fol. 32, verso, contains a letter from the same Abraham to Moses Hakkohen Ḥazzan and ר' נדיר החסיד. A letter in a box of fragments belonging to the Cambridge University Collection is from our Abraham to (verso) יצחק הרב הגדול ריש בי רבנן עזר הנשיאות בית דין הגון נטרוהי משמיה (משמיה. r.) בר זנך מו שמואל הצדיק זל. This Isaac is probably the son of Samuel he Spaniard (see vol. I, p. 192).

¹ Cp. also Tanḥum Yerushalmi (in Bacher, *Aus dem Wörterbuche Tanḥum Jeruschalmi's*, Hebrew part, p. 21, no. 16: (לשם) רן זו פמניאם ורן הי באניאם).

18. [Vol. I, pp. 172-4.]

An epistle relating to a bogus-nasi.

[T.-S. 20. 94, paper, square hand, size 37 x 21 cm.]

(recto)

.
 בשבט לה [ואמלא אתו רוח אלהים בחכמה ובתבונה]
 וברעת¹
 הא למדנו שאין [ה]כתוב
 ודעת אלהים
 מעולות² וח' הלא היא [הדעת אותי]³ זה
 חכמה בעש⁴
 5 ויאמר לאדם הן ידעת ל עבדו את
 יי ביראה⁵
 ועוד הוכיח לאשר שנא
 בחרו ונקרא ברבים
 [ו]אמרו רבון כל החסדים וחלק לעולם ושמ[חת ל]ב'
 ימות אדם
 ואל תבוא ת[קלה] על ידינו⁶ ורא הסוד נמסר לנביאי[ם]
 ואי[לולי זה]
 לא היו כי אם [נלה סודו] אל הנביאי[ם]⁷ הא
 למדנו משמואל
 10 עליו השלום בעת ראה אליאב בן ישי ויאמר אך נגד יי משיחו השיבו
 הק בר' הו
 אל תבט אל מראהו ואל גבה קומתו כי מאסתיהו כי לא⁸ בי האדם
 יראה לעינים
 ויי יראה לל[בב]⁹ וכך נאמר [בא]לישע [ויי] העלים ממני ולא הוגד לי¹⁰
 ואתם יודעים
 אחינו כי בגולה נשארנו ריקם בלא רועה ולא נביא ולא אורים ותומים שנשאל

¹ Exod. 31. 3; 35. 31.² Hos. 6. 6.³ Jer. 22. 16.⁴ This abbreviation is not clear to me.⁵ Ps. 2. 11.

⁶ Read ידינו. I could not locate an Aggada having this wording. Cp., however, Sifra to Lev. 20. 16 (ed. Weiss), 92² bottom והרי דברים ק"ו ומה אם המקומות האלו ע"י שבאה לאדם תקלה על ידיהן אומר הכתוב השחת שרוף וכלה מן העולם אדם שהוא גורם לחברו להטותו מדרך חיים לדרך המות עאכ"ו שיעבירו העולם.

⁷ Amos 3. 7.⁸ Supply אשר יראה האדם.⁹ 1 Sam. 16. 7.¹⁰ 2 Kings 4. 27. For הגיד הוגד.

מהם ונרע בין מעוות למת[וק] ובין טוב לרע ובין מיוחס ללא ייחוס
ובין נשיא

לראש אבל יש לנו בגולה ל[ר]עת בין בהן ללוי ובין לוי לישראל
בקבלה וירושה 15

והכהן שיאמרו לו אחיו ה[בה]נים שהוא כהן ויעידו לו אנשי עירו וכן הלוי
ולעת שיטלטל ממדינת[כ]ם אל מדינות רחוקות ויבא יפרוס כפיו לברך
ישראל

בשם אי אפשר למנעו . . . לאומר לו איה יוחסך אלא הוא מברך ועומד
במקום כהן ונוטל מעש[ר] ואוכל חלה וכל מתנות כהונה וכך הלוי¹

ולא נעלם מכם אחינו ה[מ]ע[ש]ים העצומים שעשה עם קהלותיכם ועמנו 20
ועם ארץ ישראל ובירושלים ובכל ארץ ישראל אותו האיש הקרוי נשיא
ונתכנה שם טוב והיה עמו כתב יחוס ושפט ועשה קנתורק² ולקח³ אוקנמים

ובתב כתבים ושילח רצים ונטל מעשרות והכביר העול וירד ממקום
למקום ושפט ישראל והיו [ב]מדינתם סנהדרין וחברים וחכמים ותלמידים 25
והיו גבורים בתורה יותר מכל ונכנסו תחת רשותו וכיבדוהו וייקרוהו ולא
דקדקו אחר ייחוסו והיו שותים בצמאה את דבריו ואומרים לפניו [שי]ר

ומשבחים אותו לעיני נז[י]ם ומהללים אותו לפני מלכים [ורו]נים בכל
מקום ומקום שיבנים לשם ממצרים עד כלנה לא הזיקו חכם ולא 30
ראש ולא תלמיד והיו אדו . . . וגזירותיו רשומים לעיני

כל ולקין שנתים נתנלה כי אינו נשיא ונעלם מכל קהלות
ייחוסו שהיה אומר ש[הו]א שקר ולא בוש ולא נבלמו מכיבוד[דם] לו 35

כי אמרו חכם היה ובאימתו הע[מיר] הרינים והוציא הגזלות ולא בישוהו
ולא הכלימוהו . . . בעלי היראה והוציאוהו מטבריה בלא חרפה

ולא כלמה [ו]שילחוהו ל[אר]ץ אדום ומת שם בדרך
ומגמת כתבין[ו] זה אליכם אחינו להודיעכם בדרך קצרה אודות האיש שעבר 35
עלינו באשר שאל[תם] בכתב יד ר' יעקב החבר נזי⁴ בתחלת הדבר

בא [אל]ינו

שלית פתאום גוי מנער[י] הפחה שעל שפת הנהר ועמו כתב גדול וה[וא] חתום
בטבעת נשיאות וש[אלנו]הו ממי זה הכתב ואמר אני ש[לוח] . . .

לא . . . של

¹ Cp. Maimonides, משנה תורה, ה' איסורי ביאה, c. 20, § 13.

² Read perhaps קנתורין, centurions, i.e. communal officials. See Jastrow, s. v. קונטרינים.

³ Read perhaps ומנה, and he appointed managers in communal officials (εἰκόνομος, איקונומוס).

⁴ It seems that the scribe indicated on the margin his name by the statement 'Joshua wrote' (the epistle).

⁵ = נטריה רחמנא.

Concerning the Nasi Sar Shalom b. Pinhas.

[T.-S. 13] 25²¹, in double columns, separated by lines in red ink, thick paper, square writing.]

(recto, col. 1)

(— — — — —)
 יופי קרוש עליון ירא שמי [ים]
 זרח מאור פניו באור צהרים
 ויקדמו פניו צבא מוחזים¹
 שמיזו נדיבותו בתוף מוצרים
 מעין לכל צמא ומקנה מים
 ינקו לרוב חסדו פמשרים
 עד פי הכי² כם יש לאל ידיים
 מקול שמעוהו תחי אונים³
 . . . תלוא לו באמת אלפים
 [ר] ואיו וממתקים למלקחים
 [ש] רי⁴ בתוף לאל ובמצלתים
 דוד יפה מראה יפה עינים
 בטר מלובה טו⁵ ורקמתים
 נועם אלהיו תוף ירושלים

⁹ ייצומות

(col. 2)

... [בין הגבר הוקם על משיח אלהי יעקב]

ונעין] ומירות ישראל בימיו תושע יהודה ויש[ראל

ישכון לבטח וזה שמו ש[ר שלום אשר [יק]ראו יי' צדקנו¹⁰

במשול¹¹ אלהים אלהינו יאריך ימיו ויאביר משנאיו וקמיו

5 ואל יתן למוט פעמיו לקיים לכבודו מקרא שכתוב

¹ Cp. Gen. 32. 2-3.

² לחם 'to eat bread', cp. Prov. 9. 5; 23. 1, 6.

³ הכי has been evidently inserted to complete the metre.

⁴ Cp. Ps. 119. 103.

⁵ The singular **החי** instead of the plural **החיינה** is used for metre's sake.

⁶ Read [שִׁירִי].

⁷ The metre is faulty here.

⁸ For טוי or טיי to suit the metre.

⁹ Abbreviation of Ps. 121. 8.

¹⁰ Cp. Jer. 23. 6.

¹¹ This abbreviation is not clear to me.

אל יתן למזג רגלך אל ינום שמרך וג' [וכתו] ב חרם
 ידך על צריך¹ וג' בריה דכבוד גדולת קדושת אמונת
 אדונינו נשיאנו מרנא ורבנא פינחס נשיא הגולה
 תנצבה ויחסם שניהם יעיד כי הם מבני שלמה ודויד
 10 וביון שנתברר אצל העם הנזכרים אמתת היחס
 הנזכר גם נתברר ונתאמת אצל הצעיר הכותב
 שמו אחרי הטורים האלו המקוה רחמי נורא עלילה
 עזריהו הנשיא בן אדונינו יהללאל נשיא הגולה בריה
 דאדונינו נשיאנו עזריהו נשיא הגולה בריה דאדונינו
 15 נשיאנו מלכנו דויד הנשיא הנרול ראש גליות כל
 [ישראל] ול[חזקו]

T.-S. 13 J 10¹¹, recto, paper, square writing, size 27·8 × 12·9 cm., contains at the end of a liturgical composition the following genealogy: (1) שם בנו יאשיהו (2) שר שלום הנשיא ראש גליות כל ישראל בר (3) כבוד מרינו פינחס הנשיא ראש (4) בן כבוד מרינו הודיה ראש (5) בן אדונינו יאשיה ראש (6) בן נשיא יהודה ראש (7) בן שלמה הנשיא ראש (8) בן עזיהו הנשיא ראש (9) בן יאשיהו הנשיא ראש (10) זצק לעל². 'Azarya b. Yehalelel finished a polemical work in Bagdād, Adar 1652 Sel. = 1341 c.E., for 'Obadya, called Kemal ad-Daula 'Abd al-Ḥālīk b. Jonah of Mareddin (cp. Steinschneider, *Polem. u. apolog. Liter.*, p. 39, n. 3).

20. [Vol. I, pp. 175-6.]

Data relating to several Nesim.

(1) MS. Adler 4020 contains a שטר זבני, dated Ṭebet 4874 [ליצירה ברמש] מדינתא דעל נהרא אמנה ופרפר מותבה רשותיה דאדונינו חסדאי ראש גליות כל ישראל נז רחמ . . .
 Signed by הלל החבר . . . בן עלי.

(2) Oxford MS. Heb. e. 101, fol. 18 begins as follows:

בשמך רח
 מן זכאי ב' עזריהו נשיא גליות כל ישראל
 לכל הזקנים האדירים הי[ד]ידים אשר
 במדינת דמשק החשובים לנו והנכבדים
 5 עלינו ביותר שלום רב

¹ Ps. 121. 3; Mic. 5. 8.

² זכר צדיק וקדוש לעולם =

(3) There existed in Egypt a Nasi Daniel in the second half of the twelfth century. Or. 5561 B, fol. 2, contains a Ketuba, dated סיון (5) רשנת אלפא וארבע מאה ושבעין וחמש (6) שנין לשטרות בפסטאט מצרים דעל נילוס נהרא (7) מותבה רשותיה ראדוננו נשיאנו מלכנו דניאל (8) הנשיא הנדול ראש גלות כל ישראל יהי שמו לעולם. The same formula is found in T.-S. 13 J 13¹¹ verso containing a document dated 1476 Sel. = 1165 (cp. also Worman, *J. Q. R.*, XVIII, 15, note 2).

(4) In the time of Maimonides we find a Yehuda b. Joshiyah Nasi who countersigns a responsum of the great scholar of Fustāt. הבנתי בוז השאלה והיא בתורה ובהלכה ואין לזוז הימנה וכתב יאודא הנשיא נשיא גלות כל ישראל (Sambari, in Neub., *Med. Jewish Chron.*, II, 116, 153; cp. Pozn., *Babyl. Geon.*, 136-7). According to Sambari he originated from Damascus. T.-S. 13 J 28¹⁴: an epistle, commencing בכבוד גדולת קדושת מרנו, is addressed to מרנו בשלמו יאשיהו הנשיא. ורבנו הנניד נגיד התעודה נגיד ארץ ישראל ויהודה. Probably he is the father of Yehuda. In T.-S. 13 J 11¹, containing marriage-congratulations, Yehuda Hannasi is mentioned. Probably the contemporary of Maimonides is meant.

(5) In the middle of the thirteenth century we find in Fustāt a Solomon b. Jesse Nasi. T.-S. 13 J 4⁷ contains a document of evidence, dated Tammuz, 1555 Sel. = 1244, at Fustāt, signed by בן ישי הנשיא זקל של[מה] (1) מא יקולו חכמי ישראל וגדוליהם ירום הודם ויגדל יקדם (2) פי ראובן ושמעון . . . (8) יורונו ושכרם כפול מן השמים אלגואב (17) . . . והוא ראי רבנו יצחק זקל (18) צאחב אלהכות פי אול בתרא ובדלך דבר רבנו הרב (19) הנדול משה זקל פי הלכות שכנים ובן הדין (20) ואין לשנות וכתב שלמה בן ישי הנשיא זקל (21) היא אלפתיא T.-S. 8 J 10¹⁵ contains a few lines in Jewish Arabic, signed בן ישי הנשיא זקל. Several letters are found addressed to a Solomon Nasi (probably b. Jesse). T.-S. 6 J 4¹⁶: a fragment of a letter to מרנו נשיאנו נסיכנו to עבדו דויד (3) בן גר קר מרנו ורבנו (4) אדונינו ננידנו נשיאנו to צעיר עבדיו יהודה . . . נס[יכנו] (5) מלכינו שלמה נשיא גליות (6) יש . . . and 13 J 21²⁴ are also letters in Jewish Arabic to Solomon Nasi. (Nigdin here is probably only complimentary.) Another letter to Solomon is to be found in a volume of

Fragmenta Hebraica Cairensia Miscellanea belonging to Westminster College, Cambridge. Herein also Josiah Nasi is mentioned.

Finally Oxford MS. Heb. a. 3, fol. 24, recto and verso (cp. Bodl. 2873²⁴) contains letters, written ברמשק שנת אתקמו (1137 c. E.), to (recto, ll. 3-5) הנשיא הגדול המעון המגדול נשיא גליות ישראל כבוד גד קד מר ור שלמה יר אל (= ירים אלהים) כס נשיאותו ומציאותו חפצו ותאותו נצח. Poznański's statement (*Babyl. Geon.*, 124, 3) that the letter emanates from Egypt and sent to Solomon at Damascus is wrong. The reverse is the case.

(6) T.-S. Box K. 6 contains a Herem written by Josiah Nasi b. Jesse. (Verso) וכתב [יא] שיה הנשיא בן [ישי נשיא] גליות כל ישר | הא' (= האל) (1235 c. E.) לנו למושעות חולו של פסח | אתקמו. On recto, l. 5, we read וכתב שלמה בן ישי נשיא הגולה זל.

(7) T.-S. Box G 1 contains one paper leaf which forms a legal question to the Nasi Hodaya: (recto) מא יאמר נשיאנו חכם חרשים ונבון לחש: בית הנפש והלחש מטה עוז | מקל תפארה אשר על שבמו המשרה ארון התורה זרע דוד הגבר הוקם על נסיכנו | מבט מחמד עיננו משה נפשו נאון עוזנו הודיה הנשיא הגדול נשיא נשיאי | גליות כל ישראל בשאלתנו זאת האירה עיננו בפתח דרכך מבין פתיים | בראובן שחלה ונטה למות וכו' (end, recto) יורנו אדונינו נשיאנו את הדרך אשר נלך מה משפטו ומה | מעשהו ושכרו כפול מן השמים. Scribbling on verso.

21. [Vol. I, pp. 176-8.]

Karaite Nesiim.

(1) A memorial list (T.-S. 8 K 22², size $6\frac{3}{4} \times 5\frac{1}{4}$ inches) reads as follows:

(fol. 1, recto) רברן טאב לניחא נפשחה לזיבר | המשפחה המיוחסת¹ משפחת בית | רויר הנשיאים השרים הנכבדים | עד כבוד גק מזו נו וע רז² יפת הנשיא | הגדול וכנך מור נו וע רא צמח הנשיא | הגדול נשיא ישראל ויהודה וכלל נשיאי | בית דוד והאשה הכשרה הצנועה | הצדקת היריאה הנפטרת באלו הימים | ינינם³ אלוהינו כלם במלון טב במלון | נאחמר⁴ במלון נחשק במשכנות | מבטחים ובמנוחת שאאננת⁵ ילוה | עליהם השלם ועל משבבם יהשל[ם]⁶ | יעלו חשירים (!)⁷

גדלת קדשת מרנו ורברנו נזרנו וכתרנו ועטרת רוישינו (!)² המיוחסת = ¹

³ Evidently connected with ינון, Ps. 72. 17.

⁴ Read נחמר. The writer (or copyist) was very careless.

⁵ Read שאננת.

⁶ Read יהא שלום.

⁷ Ps. 149. 5.

(verso) ד ל נ לו המ המ¹ משפחת הכהנים | והשרים הנכבדים עד כבד נק |
 מו נז וע רושינו² אהרון | השר הנכבד האדיר והאציל ד ל נפ | כנן מור נז וכ³
 משה השר הנכבד | האדיר והאציל וכלל השרים הכהנים | הנכבדים וכל מית
 משפחתם | אנשים ונשים וטף ינינם אלהינו | כלם במלון טוב במלון נחמד
 במלן | נחשק במשכנת מבטחים | ובמנוחת שאננות ילוח עליהם | השלום ועל
 משכבם יהי שלם

(fol. 2, recto) ד ל נפ לו המשפחה המיוחסה משפחת | השרים והנכבדים
 עד כבד[ר] נק מ | וז עמרם השר הנכבד וכ גד קד מו | שלה השר הנכבד וכ
 נק מו אברהם | השר הנכבד וכל מית המשפחה | המיוחסה אנשים ונשים וטף
 ינינם | אלוהינו כלם ב[מ]לון נחמד | במלן נחשק ב[מש]כנות מבטחים | ובמנוחת
 שא[א]ננת³ ילוח עליהם | השלום ועל משכבם יהי שלום | יעלוז חסידים בכוד (!):⁴
 וילוח | השלום והניחומים וידבר על לבם | דברים טוב[ים] דברים ניהומים
 (verso) על לבב אלופינו ויחידינו | ונכבדינו ושרינו וגדולינו האבילים | המתאבלים
 באבל הזה כנן מו | עמרם השר הנכבד ונק מו שלמה | השר הנכבד וכנן מו
 עובדיה | וכלל כנוב⁵ וכנן מו יפת השר | הנכוד⁶ אלהי [יש]ראל יגדר | פרצתם
 ייסית[ר]ם בסתר | כנפז⁷ ויצילם מ[ב]ל צרה וצוקה | ואל ישמיעינו בבתיהם | פעם
 אחרת קול באביה⁸ | וצעקה ויהפך אבלם לששון [ולש]מחה

(2) Oxford MS. Heb. d. 66, fols. 49^b and 50^a (cp. Bodl. 2878^{49,50}) contains a Karaite Ketuba from which the following lines are excerpted here:

(49^b, l. 1) הוה נסכה כתבה מצר (2) לבני מקרא (7) . . . נתחיל בשעת
 (8) כושר והצלחה בחיי אדונינו צמח הנשיא (9) נין איש מנוחה⁹ ובחיי
 חתן וכלה אורה (10) ושמחה ובחיי בני מקרא הגפן פרחת (12) . . . משנת
 אלף ושלש מאות שנה ושבעה (13) וארבעים שנים למספר יונים בארץ מצרים
 (14) במדינת פסטאט שעל נהר פישון מושבה (50^a, l. 9) והוה אפחת צדר
 כתאב אל אמלאך בחיי אדוננו כנ (11) קד הנשיא צמח בן כב נק הנשיא
 אסא . . . (12) . . . הוה שרוט (13) ללמדה (ללמדיה r.) אלקראיה עלי
 אלרגל אלרבאן וכי לא יביא אל ביתו אישר היא בו בהיותה אשתו אַלְיָה ולא
 שתי הבליות ולא (14) הכבד ולא כְּשֶׁר נקבה נפל בה הריון ולא בהמה הרה
 ולא לחם אַמּוֹת (15) העולם ולא יַנְיָהֶם ולא טנופם ולא יבעיר נר בלילות
 השבתות (16) ולא יהיה בביתו אֶשׁ בימי השבתות ולא ישכב עמה בימי

¹ See beginning of fol. 1, recto.

² גדלח קדשת מרנו ורבנו גורנו וכתרנו ועטרת רושינו (!)

³ Read שאננת.

⁴ Ps. 149. 5.

⁵ Read כְּנִין.

⁶ Read הנכבד.

⁷ Read כנפז. Our copyist was indifferent about the matres lectiones.

⁸ Read בכיה.

⁹ I. e. King Solomon, cp. 1 Chron. 22. 8.

(17) השבתות וימי המועדים שניבת ימי החול ולא יכריח אותה (18) על חלול מועדי יי צבאות אשר על ראיית הירח ובהמצא (19) אביב בארץ ישראל כי היא מאנשי מקרא ועל דתייהם . . .

(3) Or. 5532 (cp. Margoliouth, *Catalogue*, III, 558, col. 1) contains a formula of a Karaite Ketuba of the year 1392 Sel. = 1081 C.E. which has the name Yedidyah as Nasi.

(4) T.-S. 20. 42: a Karaite Ketuba, dated 1062 C.E. at Fustāt, mentions יחזקיהו הנשיא בן שלמה. A brother of his was Joshiah. See vol. I, p. 178, note 1, and also Pozn., *Babyl. Geonim*, 129, 2.

(5) Hezekiah's son was Hasdai. Oxford MS. Heb. a. 3, fol. 42 (cp. Bodl. 2873⁴²) also contains a Karaite Ketuba from which we excerpt the following:

(1) . . . בחיי כב נר קד מר וז ארוננו הנשיא [הנר] חסדאי נשיא גלות כל ישראל ירום (2) . . . [בן] רבנו יחזקיהו הנשיא הנדול ראש הנולה מנוחתו בכור (3) . . . חדש אלול משנת אלף וארבע מאות ועשרים שנים למספר . . . towards the end the following conditions are mentioned: ויבא בכרית יי ית ש שלא יחלל על אשה זא[ת] . . . על ראיית הירח ו[ש]לא ידליק עליה נר בשבת ולא יאניסה במאכלה ובמשקה ושלא יקח עליה כל ימי חיותה עמו אשה אחרת [או] פילגש . . . ואם יפר אחד מהתנאים יהיה עליו מאה דרכמונים לעניי הקראין [ו]עניי הרב[נים] שוה בפלני ביניהם והתנה [ריים] זאת על נפשה לאישה זה שלא תחלל עליו מועדי אחינו הרבנים כל ימי חיותה עמו . . . וינהגו על מנהג בני מקרא השומרים את המועדים המקודשים על ראיית הירח ומציאת אביב בארץ ישראל ושלא יצאו אל משפטי הגוים להחליף משפטי התורה . . . (Cp. also the Ketuba of Jerusalem, dated 1027, in vol. I, p. 162, note 1.)

(6) T.-S. 20. 179 contains a letter to Hasdai's son [David] wherefrom the following lines are given here:

(1) . . . המצות המובית לרבים (2) . . . סגלה ונשיא כל בני הגולה ירום (3) הודו וירבה כבודו בן בנך . . . מרור הנשיא הנדול חסדאי בן בנך שלמה בן בנך (4) יחזקיהו זל בן בנך הנשיא הנדול דוד זל הפתר קושיות התורה ודקדוקי מצות המנכד שינה (5) לעמוד לפני צורו להודות להתודות לפני יוצרו האגד המקחיל קושטי אמת מתוק (6) לנפש ומרפא לעצם פאר קהלתינו ונור ערת[י]נו אור עינינו ומחמד נפשינו ישמרו (7) שמר מעונה ויגוננו בחמלה וחינה . . . (18) וקד אנפדת מע חאמל הדא אלכתאב אלסידנא אלפאצל שלמה הנשיא נזע הנשיאות ועצר (19) המלכות . . . (22) . . . ואנא (23) אברהם עבדך כחיר אל סואל עליך . . . This Solomon is David's son (see Pozn., *Babyl. Geonim*, 130, nos. 9 and 10).

(7) Joshiāh Nāsī, the brother of Hezekiah Nāsī, seems to have had a son called David. T.-S. 13 J 11³, verso, paper, square writing, size 27.2 × 10.1 cm., contains the following Karaite memorial-list. Beginning and end are missing.

(1) כב זק מור הנשיא הגדול יאשיהו (2) תפארת ישראל ועל כב זק מור
(3) בעו הנשיא הנהרג על ייחוד שם (4) יי שהלכו למנוחתם בשם טוב
(5) וזכר טוב ומעשים טובים אל שדי ירחמם ימהר יקצתם (6) יעלה מושבם
בגן עדן אן אכזרת (7) אן תעלי עליהם גמלה ואן ארדת (8) ואחר ואחר על
פעל הוא אלתרתיב (9) וירחם על כל החכמים והמשכילים (10) והמזהירים
והמלמדים אשר (11) מתו ביגון הגולה אלהי ישראל ירחמם (12) ימהר יקצתם
יעלה מושבם (13) בגן עדן יקיים עליהם והמשכילים (14) יזהירו וג' וירחם
על מיתינו ומיתיהם (15) ומיתי כל עמו בית ישראל יברך וישמר ויעזר
(16) מורד אדנינו ותפארתינו ונזרנו (17) וכתרנו ועטרת ראשנו הנשיא
(18) הגדול יחזקיהו נשיא ישראל ויהודה (19) וראש כל בני הגולה החכם והנבון
(20) הממלא בכל מדות השבח אל שדי (21) יברכהו וישמרהו ויעזרהו וינצרהו
(22) ויזכהו בזכרון טוב וגם יברך (23) וישמור ויעזר ויזכור בזכרון (24) טוב
את כב זק מורד שני הנשיאים (25) היקרים דוד בן יאשיהו הנשיא (26) . . .

Joshiāh at the beginning of the part preserved is probably the grandson of 'Anan, while Bo'az is the former's grandson. We learn here that he died a martyr. When the memorial list was written Hezekiah (1064, no. 4) was still alive. Good wishes are also expressed for his nephew, David b. Joshiāh, and (in the missing part) probably for his own son Ḥasdai. Joshiāh, Hezekiah's brother, seems to have been no longer alive, else he would have been included.

(8) A long list of the lineal descendants of Ḥasdai Nāsī b. Hezekiah (1111 c. E., no. 5) is found in T.-S. 8 K 22³ consisting of a quire of two leaves, faded and damaged, size 6 $\frac{1}{4}$ × 5 $\frac{3}{4}$ inches, forming a part of a Karaite prayer-book for the Day of Atonement. Fol. 1, verso, contains a memorial prayer for the Nesīim, the descendants of 'Anan (תרחים אלנשיאים).

(fol. 1, verso, last line) ויחמול על פליטת עמו . . . [וירחם]
(fol. 2, recto) אלהינו על כנף מ' ור' נו' וב' וע' רא' וצ' תפ' | ה' וה' אד' חנ'
הג' ענן ראש גליות כל בית | ישראל הצ' וה' אשר פתח דרך התורה⁵
והאיר | עיני בני מקרא והאיר והוהיר ולמד אותם⁵ | בישראל חוק ומשפט

¹ = והמשכילים.

² Dan. 12. 3.

³ כבוד גדלת קדשת מרנו ורבנו נזרנו וכתרנו ועטרת ראשנו וצניף תפארתנו =
הודנו והדרנו אדוננו הנשיא הגדול. Another leaf (T.-S. 8 K 224) contains these titles in full.

⁴ = הצדיק והחסיד.

⁵ To be deleted; missing in the other fragment.

ונאסף למנוחתו בשם | טוב וזכר טוב ומעשים טובים רוח יי¹ תניחנו | ילוה
 עליו שלום ועל משכבו יהי שלום יקים | עליו אז יבקע כשחר אורך ונ² זל
 זחל³ | זכר כנך מר' ור'⁴ נז' וכת' וע' רא' הר' וה' ארונים | הנ' הנ' חסדאי
 נשיא יש' ויהו⁵ ונשיא כל בני | הגולה רית יל ע' ועל מש' יה שלום זל [זחל] |
 ז' כנך מר' ור' נז' וכת' וע' רא' אד' [הנ' הנ'] | [דוד]⁸ רית ז' ע' ש' ועל
 מש' [יהי ש' זל] זחל [ז'] | אד' הנ' הנ' שלמה העובר ל[א]ל[היו מנע] וריו⁹
 (verso) רית' יל' ע' ש' ועל מש' יהי של' זכ' זל זחל | ז' כנך מר' ור' דוד
 רית יעש ועל מש' | יהי ש' זל זחל זכנך מרור בעז רית | יעש ז מש' יהי ש' זל
 זחל זכ' נק מרור | ענן רית א' ה' הנ' אליהו יכין רית א' הנ' | שלמה רית אד'
 הנ' הנ' יאשיהו רית א' ה' הנ' | אלעזר צמח רית אדו' הנ' הנ' עזיהו רית | א' הנ'
 הנ' יאשיהו רית א' ה' ה' דוד רית | א' הנ' הנ' יהושפט¹¹ רית א' הנ' הנ'
 [אמנ] יהו⁷ | רית' א' הנ' הנ' אליהו יכין רית' א' הנ' הנ' כניהו¹² | משה רית א'
 הנ' הנ' עזריהו ענן¹³ רית' א' | הנ' הנ' אמציהו יוסף רית א' הנ' הנ' חנניהו |
 אברהם רית' [י]לוה עליו שלום ועל משכבו | יהי שלום יקים על המשפחה
 הגדולה הוואת | יעלו¹⁴

¹ The Divine Name.

² Isa. 58. 8

³ = זכר צדיק לברכה זכר חסיד לברכה.

⁴ The other fragment, which is only preserved till the end of the passage dealing with Ḥasdaï Nasi reads here הנשיאים (i. e. 'Anan's') [בניו] ועל כלל בניו וכני ועל הגדולים עד כנך יקרת צפירת תפארת מור.

⁵ = ישראל ויהודה.

⁶ Supply שלום = ש'; all these abbreviations are clear by comparing the passage following the mention of 'Anan's name.

⁷ = זכר.

⁸ See no. 6 for a letter to him.

⁹ Also mentioned in no. 6. The same qualification 'who served God from his youth' was first given to Ḥasdaï's grandfather Solomon (no. 4, see Pozn., l. c., 129, no. 6).

¹⁰ From here the formula is shortened and each new item begins with 'א' = ארונים.

¹¹ This Nasi was the owner of the Bible codex the title page of which is reproduced in Gunzburg and Stasoff, *L'Ornement Hébraïque*, Plate XVII, משקנה | אתו מר' ור' | אד' הנ' הנ' יהושפט | בן מר' ור' אד' הנ' | הנ' דוד מנוחתו | כבוד || קדש | ליהוה אלהי | ישראל לא | ימכר ולא ינאל.

¹² See Jer. 22. 24.

¹³ The reading is not certain. Can perhaps be יכין.

¹⁴ Ps. 149. 5.

(9) Our memorial list mentions only the founder of Ḳaraism, 'Anan, and, omitting seven generations of his descendants (see about them, Pozn., *l. c.*, 127-9), proceeds to Ḥasdai who is mentioned in a Ketuba of 1109 C.E. (no. 5). We are able to draw up a genealogy of 'Anan's descendants for twenty-eight generations :

1. 'Anan I	15. Elijah Yakin I (the first to have two names)
2. Saul	16. Solomon III
3. Joshiash I	17. Joshiash III
4. Yehoshaphat I	18. El'azar Şemaḥ
5. Bo'az I	19. 'Uzziah
6. David I	20. Joshiash IV
7. Solomon I	21. David V
8. Hezekiah (1062) Joshiash II David II	22. Yehoshafat II
9. Ḥasdai (1109)	23. Amaşya
10. David III	24. Elijah Yakin II
11. Solomon II	25. Konyah Moses
12. David IV	26. 'Azarya 'Anan
13. Bo'az II	27. 'Amaşya Joseph
14. 'Anan II	28. Ḥananya Abraham ¹

Of course several of the above Nesiim had more than one son who also went by this name. Thus the early Ḳaraite Nesiim in Fustāṭ Yefet, Asa and Şemaḥ (1030), must have traced their descent from the founder of Ḳaraism. We also notice the preference for names borne by the Judean kings, the descendants of David.

Nos. 22-3. *Letters from Daniel b. 'Azarya, Nasi and Gaon.*

22. [Vol. I, pp. 179-80.]

[MS. Adler 3765, fol. 1, paper, square writing.]

(recto)

על ידי
הלא זה ת. . . גדול ודבר אחר הלא גלוי וידוע כי ראשי הגלות אבותינו
זכרם לברכה
הם בעלי רשותם והמנהגים אותם והיה להם לילך בדרך אבותם הנבדרים

¹ Bodl. 2849² mentions a Nasi (evidently a Ḳaraite) Ḥananya b. Solomon who must have belonged to another branch of 'Anan's descendants.

המשכילים זכרם לבר' ויתו כי שררות ביד דוד היא
5 שררות הצד[ק] חה יי' מצוים ולא ראינו בתורה ולא
בנביאים

ולא בכחובים ציווי בשררה אלא . . . בית אבותינו וחלילה לאחינו המערבים
עם דעתם שיעברו על מצות בוראם ונקוה שיחזרו לדרך הישרה ויזכרו
מאמר הכורא ויקראו אחר ישובו בני ישראל ובקשו את יי' אלהיהם ואת דוד
מלכם ונ² וכן יהי רצון ומיום שבאנו לזה המקום הקדוש אנחנו מנהיגים את
10 כל ישראל בעזרת שמים אשר בכל ארץ צבי וסוריה ושופטים ביניהם גם לכל
בני המרחקים והתפלה עלינו בכל המדינות והעירות והחברים והשופטים
אשר בכל מקום ומקום מתחת י[דינו] וזולתנו אין לו יד ואפילו על עיר קטנה
ובלא ספק הגיע אליך³ [אחר ה]מועדים וכי לא היה בין שנים מישראל
מלה רעה אבל עלו החוננים ברנה והתפללו והלכו אל אלהיהם שמחים וטובי
15 לב ויי' ישפות השלום בכל הקהלות ויביא משמיע שלום⁴ וישים לך נכבדנו
חלק נעים בימיו ויוכך לראות בהורו והדרו ואתה נכבדנו תפתח עיני אוהבך
אבל
ודע כי אין לך חסרון ברבר [יש] שכר לפעולתך וכתביך אל תאחרם
מידיעת כעת באחיותנו שלומכן בכן נרון ונשמח ושלומך ירבה לעד
נכתב בירח טבת שנת אלף שסג לשטרות ישועה

23. [Vol. I, pp. 179-81.]

[MS. Adler 3765, fol. 3, paper, square writing.]

(recto)

.
ויטריחו עלינו בשאילותם אבל נעשה כפי היכולת
להשיב דברים טובים ולחזק העתים ולחתך הזמנים
עד אשר תנוח דעתם ויתרצו בדיבור אומר ונעשה
עם נכבדנו החבר המעולה מה שהוא ראוי לו ולא נניח
5 יגיעהו לדיק ונאבילוהו פרי אהבתו לנו יבטח על אהבתנו
וידע כי מקומו חשוב ויקר וידוע כטוב פועל לא שבחנו
ולא נשכח לא עזבנו ולא נעזוב חס ושלום כי אם
נשלם בעזרת אלהינו אם יתן חיים תמור הפרומה
שקלים חילוף השקל כמה מָנים [א] כל טוב ארך אפים
10 מנבור ומושל ברוחו מלוכר עיר⁵ ואשר נתירא שמה
תומעט אימתו על הצבור ומלחו לא תשמע הנה בעזרת
צור נשגר כתב אל הקהל בתינוי שבחו וזכר אשרו

¹ לברכה =

² Hos. 3. 5.

³ מבתבי Supply.

⁴ Cp. Isa. 52. 7.

⁵ Prov. 16. 32.

ונצום לחזקתו ולאמצתו ולסעדו כדי להוציא הדין לאמתו
ולהיות משפטיו מקובלים ומי שיעזי פנים נשלח בו חצים
15 שוננים ישתדל ואל יתירשל ובטח ב. 1. והוא יסעדנו ישלך
עליו יהב ולא יתן למוט רגלו² ודי לבמותו מה שחקקנו
ראוי לו להתדיר כתביו בלב טוב וחזק ואמיץ בעזרי צורו
ויזכור שלומותיו וטובותיו וצרכיו ו. 1. יפיקהו לרצון ושלום
שלום ישא' מהאל רם ונשא' נצח סלה ישועה³
דניאל הנשיא ראש ישיבת נאון יעקב

23^a. [Vol. I, pp. 181-2.]

An epistle from Fustāt.

[Oxford MS. Heb. d. 79, fol. 34, recto, contains a letter of which both the beginning and the end are missing.]

. . . צ . . . י' פועלי רצונך אל משמעתך סרים' ואחדך נגדרים'
שוקדי שלותך' 7' שמחים במ[ל]כותך' והמתפארים במכתבך' ושבים אל מלך' 1'
בלי דרוש וזולתך' ומתאווים בתיקון . . . ו מודיעים לפני אורנו נט רח'
כי בחמלת קרושנו וחיסותו' ובתפ[ל]ת עזנו' ועתירתו' אנו שרויים בטח ושקט
5 אף על פי שעברו עלינו צרות' בשני הבצרות' מכולם הצילנו אלהנו להרות'
יתברך לעד שמו' תמיד לרוממו' במלאכי רומו' ובשוכני הדומ[ו]ן' 5' יראי יי'
והושבי שמו' אשר לא כמעשנו גמלנו' ולא כפעלנו השיב לנו' ול[א] כ[ר]שענו

¹ = בלי, so also in l. 18.

² Cp. Ps. 55. 23; 21. 3.

³ From the ending ישועה it appears that the following defective fragment originates also from Daniel Nasi. T.-S. 6 J 3¹⁴: [ש]מו . . . (2) . . . [ב]ריתו (1) . . . (1) בקרוב ואנחנו שמיחים (3) [ויתן ש]לום לכבוד גדולת קדושת מרנא (4) חלפון הנדיב סגולת הנשיאות ראש הקהל יברכהו וישמרהו (5) ויתן שלום לכבוד גדולת קדושת מרנ' מרדכי הזקן (6) הנכבד ידיד הנשיאות יאמצהו בוראנו ויברך שלושת (7) חמודיו הנחמדים וגם כבוד קדושת מרנ' שלמה (8) הזקן ושני חמודיו וכל האוהבים לנו ישמרם (9) ויעזרם וינצרם ויעודדם ושלום כל הקהל ירכה (10) . . . לעד ישועה. As Nasi, Daniel bestowed appropriate titles upon elders such as 'the choice of the Nesiut', 'the friend of the Nesiut'. We know also of the titles הנשיאות, ימין הנשיאות, &c. (see vol. I, p. 272). Likewise Oxf. MS. Heb. d. 75, fol. 24 contains the end of a letter which seems to have come from Daniel. The date is יח' [תמוז] שפ"א [י]שועה^{???} 1050 c. e.). The postscript reads תבין מחמד עינינו ולרך ינדלחו אלהינו גידולים נעים ענא | באלפי שלום ואלהים [י]ראנו פניכם בשמחה וי[ו]עדנו בקרוב | כששון ובמילוי כל שאלה.

⁴ I. e. to one of royal descent, from King David (cp. also Hos. 3 5).

⁵ I. e. the earth (cp. Isa. 66. 1).

עובדו. ובחסדו לא נטשנו. כהבטחת ואף גם זאת ונ' וכב' כי לא יטוש
י' את עמו¹

וזכרים לפני עונו נר² כי נע³ מכתבו אלינו בהטיבו סגולתו ועמו החוסים בו
10 כרוך בכתב אפרים חבירו ולשמעו נתועדנו. בשבת יוגש ניכללנו.

שני החבירים עמנו. והשר הנכבד הזקן המהודר אפרים הכהן בירבי אברהם

ועמד החבר . . . והראה עלינו[?] לשמוע

בראשנו. לכניסת הירושלמים נתבוננו. וגם לב לקבל הכננו⁴. ולעשות תכוננו.
וראשוננו⁵. ובשלום אדירנו עלצנו. ובשלוחו עצם ששושנו. וקרן הרמנו.
ושר לבוראנו חידשנו. שלא כיבה אורנו. ולא הדעיך שביבנו. ועורנו
כאבותינו.

15 בהקימו לנו ברורנו. מושיע להושיענו. את נשיאנו נאוננו. מוראנו מוכנו.

מזהירנו מוכיחנו. מקושינו מקשטנו⁶. משקימנו. יגן אל עליו ועלינו.

[ויצילו] בכל ענינו עם כל הזהרותיו. כן⁷ שהזהיר והסביר בענין שני החבירים

. ראוי להם להתחבר. בצורם להתגבר. להיות בלב אחד.

כאיש אחד.

. ומי יתן ותהי זאת. אשרי אנוש יעשה. יעשה⁸ זאת.

20 הקהל מען ואמר דעו רבותי כי אדוננו

. [ש]עת השלום והחובה

. העירו

Verso contains another copy of a letter in Jewish Arabic wherein there are mentioned both the Babylonian and the Palestinian synagogues, Ephraim the Haber, the Skeikh Abū Katib הכהן אפרים הכהן b. Abraham and also העדה נז' ה' קשט.

24. [Vol. I, pp. 182-3.]

Daniel b. 'Azarya, Nasi and Gaon, and his sons.

A number of data concerning them are collected here.

(1) [T.-S. 12. 109 contains a document from which the last few lines are cited here; the date is not to be ascertained (cp. also *J. Q. R.*, N. S., XI, p. 417)].

¹ Lev. 26. 44; 1 Sam. 12. 22.

² = נטריה רחמנא.

³ = הגיע.

⁴ The passage between the lines comes in here.

⁵ This word is evidently corrupt.

⁶ See R. Lakish's statement (Sanh. 18*) on Zeph. 2. 1: קשט. התקושו וקושו. קשט אחרים.

⁷ Supply מ.ח.

⁸ Repeated in MS.

⁹ 'The communal leaders'. For this expression 'the eye of the congregation', cp. *Gaonic Responsa*, ed. Harkavy, no. 37.

. . . וכנק' [מ'ו] נתן החבר בם גדו ביר ישועה [י'וס]ף החזן בר יפת המלמד י' צמח ביר אל[עז]ר ובנק' מר ורב יאשיהו הכהן בן כבוד גדול קדו מרנו ורבנו עזריהו הכהן

ראש הישיבה שלעיר מחסייה דחתמין בחתימת ידיהון בסימני[ה]ון שמואל ברבי שלה

נתן בן ישועה יוסף בן יפת המלמד צמח ב' אלעזר [י]אשיהו הכהן ביר עזריהו נאון ומדאיתברר קדמנא דחתמות ידי שהדי אילין והני אנין בסימוניהון אשרנוהי וקיימנוהי

בדחי' דניאל הנשיא ראש ישיבת נאון יעקב ביר [עזריה] . . . יהודה החבר בסנהדרין גד' בר הוצפית תנצבה

בחמשה בשובה¹ שתא יומי T.-S. 13 J 1¹⁴: a document drawn up במרחשון שנת אלפא ותלת מאה ושתין וחמשה שנין לשטרות ברמלה בן הוה After the signatures the following testatum is in different handwriting, דכנק' מ'ור אברהם ביר יצחק יסוד הישיבה ז' וכו' איתקיים שטר הרשאה דנן בקדמנא בבית דינא דדניאל הנשיא ראש ישיבת נאון יעקב דנוסחיה ושהדי כתיבין לעילא וקיומיה מניה וביה לתתא בכתיב ידי שהדי אילין וחתמין עלוהי כנק' ר' חיים הח[בר] בם גדו ביר שלמה וכו'

(3) Blau, *Jüdische Ehescheidung*, II, 102-3, published a document of divorce, ביום ערובתא עשרין וחמשה יומין בתשרי (2) שנת אלפא ותלת מאה ושתין וחשע שנין (3) למנינא דרגילינא ביה לשטרות בירושלם (4) קרתא קדישתא תחבני בפרע . . . (17) אנא [צ]מח ביר' אלעזר נכע כתבת שהדית (18). Şemah b. El'azar signs the document no. 1.

(4) Daniel had three sons. T.-S. 13 J 13¹⁸ (verso): . . . דניאל הנשיא . . . בן כב' גד' קד' מ'ור עזריהו הנשיא נשיא ישראל . . . [וש]לשת הנשיאים חמודיו (3) גדולת קדושת מרנו ורבנו דניאל הנשיא הנאון (evidently from Fustāt) to ושלשת חמודיו הנשיאים . . . (5) . . . יבא למושב אדן[ננו] יהי לעד י' נתן השלחני ובנו חמודיו (6) ועמהם מתום ('people' מ'תים r.) יצוה להרבות יקרם ולהגדיל כבודם ולהמשיך לבם אליו (7) כי הם מאוהביו ודרשים שלומיו תמיד והם מלאים מרוב רבים זהוב' (8) ואל מושב יקרו באו ובטוב שמחה יראו The signature is illegible. יקרת אדוננו ויטה לבם (9) אליו . . . Another fragment (in a box belonging to the Cambridge University Library Collection) is a letter וראש ישיבת נאון יעקב הנשיא הגדול הנשיאים הנשיאים הנשיאים Greetings are sent to his sons אליו . . . סיד אבי אצחאק אברהם המשוש ש'ז מ'נשיא ישראל ויהודה

¹ 'Week', see Jastrow, s. v. שב II.

and Nathan Hallevis the Ḥaber. The latter is no doubt identical with the signatory of the Ketuba, Nathan Hallevis the Ḥaber b. Yeshu'a, (Bodl. 2875¹³ b) together with Sahlān b. Abraham (see above, p. 103, note 1). Another contract, dated 1041, is signed by him together with Ephraim b. Shemarya (Bodl. 2876³⁰). See further A. D. 3, 1. Bodl. 2873⁹ is a legal question evidently addressed to Daniel. שאלה ילמרנו. אר[ו]נינו נשיא וגאון נטרותי משמיא וגברותי לסריה ומוליה. Mentioned are the courts of Fustāt and Ṭarābulus.

In conclusion, attention should be drawn to Or. 5557, K, fol. 8, which contains a long *Kasida* composed in יום אלמעה אלתאלת עשרין ניסן (i.e. the day after Passover). Recto begins קוית יי לישועתך. ועשית חג. The first seven lines yield the acrostic Elijah Kohen. Of interest are the following lines (recto, ll. 6-7) המליץ יפרש במנשה התתום כגלוי יעשה הנערץ בסוד קדושי נשיאנו גאוננו המרשה נצח ישראל אדרשה . . . (verso, l. 31) בגדולת אדוננו העתיקה בקדושת נשיאנו החקוקה בשיבת נאוננו החוקה (32) בחר יי להבטיקה . . . (36) הדורה איומה כנגדלות המהללה בכלל התהלות התפארי באדון הכלילות ובשני כפרי האשכולות ובדרי שדי המגדלות המכננה רמשק בגבולות פאר הקהלות. It seems that the Nasi here combined also the dignity of Gaon and therefore Daniel b. 'Azarya is meant.

(5) Of Daniel's three sons the best known is David, the opponent of Ebyatar Gaon. A few more data are given here. Or. 5545, fol. 7, contains (recto) a document dated Iyyar 23rd, 1400 Sel. (1089 c. E.) at Fustāt, ורבנו אדוננו (3) . . . [ח]צר בבית דין הגדול (4) של מרנו ורבנו אדוננו נשיאנו דוד הנשיא הגדול (5) [של כ]ל ישראל נטרותי מש[מי]א וגברותי למוליה בן כבוד גדולת (6) קדשת מרנו ורבנו אדוננו הנשיא הגדול ראש ישיבת (7) גאון יעקב מנוחתו בבור מר אברהם הלוי בן מר טוביה הלוי¹ (8) וקאל לי שהארה מע אלשיך אבו עמרמן מלוד משה סנלת (9) הישיבה בר מר אבו אלחיי נע ומע אלשיך אבו עלי כ [יפ]ת (10) הכהן בר מ סלאמא . . . (the agent) אדלאל. Or. 5566, B, fol. 7, contains a deed, dated probably 1400 Sel. (l. 1 contains only the word . . . וארבע, i.e. [אלפא]) at Fustāt, stating that before the court of David Nasi b. Daniel, Nasi and Gaon, appeared Meshullam אדמשיק באבן שריק אלמערוף (7) במדינת דמשק אלמגאורה ללכניסה אלכברי referred to his property situated

¹ Perhaps one of the signatories of a document (*Sa'adyana*, *J. Q. R.*, XIV, 450, note 2), dated 1092, and issued by the court of David Hannasi b. Daniel, ר' טוביה הלוי בן אברהם ס"ט, is a son of this Abraham Hallevis b. Tobias.

Petaḥya of Ratisbon tells us in his *Itinerary* (ed. Grünhut, p. 35) of a 'great' synagogue inside the city of Damascus where people pray.¹ Evidently this synagogue is meant in the above document.

(6) Daniel's second son was called Samuel and resided at Damascus. Oxford MS. Heb. d. 75, fol. 11, damaged, contains a deed dated Tishri 25th, 1396 Sel. = 1084 c. e., at Damascus with the following testatum, (10) איתקיים כתבא דנא קדמנא בבי דינא דשמואל הנשיא השלישי (11) בחבורה שמואל הנשיא השלישי Signature (l. 15) בירבי דינאל הנשיא גאון זצ"ל . . . בחבורה ב"ד דינאל גאון זצ"ל.

(7) The third son of Daniel seems to have been called Isaiah. See *R.É.J.*, LXIV, 120, no. 34: Samuel b. Shekhanyah and Isaiah b. Daniel b. Ahwath Gaon (for Ahwath(?) no doubt read 'Azarya, while Gaon should refer to Daniel).

24^a. [Vol. I, pp. 183-4.]

A letter to the Nagid Yehoseph b. Samuel (b. Palṭiel).

Oxford MS. Heb. a. 3, fol. 43 (cp. Bodl. 2873⁴³) contains on recto a Ketuba drawn up at Fustāt in Marḥeshwan, 1371 Sel. = 1059 c. e. The last of the signatories is עלי החבר המעולה ברבי עמרם זל (of the dotted letters only the tops are preserved). Verso contains a long letter, from a scholar, to the Nagid Yehoseph b. Samuel Nagid. The letter is written in two columns, and it seems that originally the vellum was folded into two halves and was afterwards flattened out when used for the Ketuba on recto. The epistle seems to have been continued on part of recto and subsequently the marriage document was written between the lines in large letters (cp. Catal. 2873^{43b}).

(verso, col. 1, l. 1) מי ימלל גבורות צורנו קדושנו . . . (9) . . . עושה נפלאות הנשיא הנעלה המר' על כל בר' ותה' ² שלום אל אדר היקר עמרת התורה . . . (10) . . . דגל סגולה . . . (12) ראש הגבירים . . . שר השרים (13) . . . הראש לכל הנגידים . . . (15) הוא הארון הגדול והשר' הגאון ³ והגור' וה[צפיר] והבתר . . . (17) . . . הוא בנק' מר' ור' יהוסף נגיד הגולה . . . (18) בחרו אל הנפלא' נגיד לסורה וגו' ⁴ הקרואה חבל ונחלה . . .

¹ ובאמצע (העיר) בית הכנסת גדולה ובה מתפללין. For a better word would be לחין לעיר, as two lines before Petaḥya speaks of לעיר (העיר).

² = המרומם על כל ברכה ותהלה.

³ Of course this does not indicate that he was also Gaon. The head of the school was then Daniel Hannasi (l. 44).

⁴ = וגולה, i. e. Israel, cp. Isa. 49. 21.

(22) . . . בן זֶנֶן מִן וְ שְׁמוּאֵל . . . שְׁהִיָּה נָגִיד הַגּוֹלָה וְעִמְרַת הַגְּדוּלָּה .
 וְהַתְּפִאָרָה הַמַּעֲוֵלָה לְסוּרָה וְגוֹלָה (34) . . . לְהוֹוֹת לְאֶדוֹן (35) . . . כִּי נֶעַח
 תְּשׁוּרָה הִיעֲוֹדָה הַנְּצוּרָה מִה שִׁשְׁלָה . . . (36) . . . [וְנִלְוִי לֹאֵל] הַמְּרוּמָם עַל
 כָּל מִה שֶׁבָּרָא כִּי הִיָּה חֲלָקִי צָר כְּמִצְרָה וּמִלִּיץ יוֹשֵׁר מִלְּתוֹ נִעְדָּרָה . . .
 (38) . . . יוֹדַעַת תּוֹמַת הַדְּבָר שֶׁהִיָּה אֵלָּא אַעִיד כִּי נִפְשׁ הָאֶדוֹן יִקְרָה וְרוּחוֹ
 רַחֲבָה [בְּ]רוּחַב שְׁמִי שִׁפְרָ¹ (39) . . . וְנִדְבָתוֹ גְּלוּיָה לֹא טְמוּרָה . . .
 יִשְׁמַע אֱלֹהֵינוּ מִנִּי בַעַד [ו] (40) כָּל תְּפִילָּה וְעֵתֶר . . . וְסוֹף כָּל אֱלֹהִי (41) שִׁימָהֶר
 הַתְּשׁוּרָה^{??} חֲמֵשׁ הַזְּהוּבִים כְּשִׁמְחַת הַקְּצִירָה² וְכִגְלִיל בְּצוּרָה לְנִפְשׁ הַבְּאוּבָה
 הַיִּקְרָה בַּעִיר נְצוּרָה (44) . . . וְיִוְדַע תַּעֲלוּמוֹת כִּי בַעַת אֲתַפְּלֵל עַל אֶדוֹנֵינוּ
 דְּנִיָּאֵל הַ[נ]שׁ וְה'³ אֶדוֹר הָעוֹלָם (45) יַחֲוִי לְעַד קָצֵת אֲתַפְּלֵל עָלֶיךָ אֶדוֹר יִשׁ
 וְהַקְּהָל עוֹמְדִים כּוֹלָם וְהֵם אוֹמְרִים אֲמֵן בְּקוֹל רֶם וְאֵם צָר הִסִּיתְךָ בִּי (46) אֵל
 יִשְׁמַע אֶדוֹנִי הַנְּגִיד כִּי הַדּוֹר רַעוּעַ עַד יִשְׁקִיף וִירָא כָּל הַבּוֹרָא וְאֹכִיזֵר לִפְנֵי כְּבוֹדוֹ
 וְרוּם (47) יִקְרוּ מַעַט מִדְּבָרֵי רַבּוּת זָכ' לְב' רִישׁ רַבָּא מַה דְּכַת' מַה יְפוּ פַּעֲמִיךָ
 Several other Aggadic passages are quoted till the end of
 this column and throughout the next one. It seems that on recto the
 part between the lines of the Ketuba is a continuation of this epistle.
 But it is very difficult to read. T.-S. 12. 214 contains (verso) the
 beginning of an epistle with a long exordium to נְגִידִי לְכָל הָרֹאשׁ לְכָל נְגִידִי
 הָיוֹסֵף הָרֹאשׁ לְכָל נְגִידִי הַגּוֹלָה. Probably the above Nagid is meant.

25. [Vol. I, p. 186.]

(1) T.-S. 13 J 15²³ contains a letter from 'Ali Hakkohen b. Ezekiel to Ebyatar Hakkohen b. Elijah Gaon, from which the following lines are excerpted :

(recto, l. 1) רַבּוּת שְׁלוֹמוֹת מְרֻבָּבִים . . . (3) . . . לְכַבּוֹד גְּדוֹלַת קְדוּשַׁת
 מְרִינוֹ וְרַבִּינוֹ אֲבִיתָר (4) הַכֹּהֵן הָרְבִיעִי בַּחֲבוּרָה . . . (6) . . . נִין (= בֶּן)
 כְּבוֹד גְּדוֹלַת (7) מְרִינוֹ וְרַבִּינוֹ נֹרִינוֹ וְכַתְרִינוֹ וְעִמְרַת רִאשֵׁינוּ אֶדוֹנוֹ אֱלֹהֵינוּ הַכֹּהֵן
 (8) רֹאשׁ יִשִּׁיבַת נֶאֱוֹן יַעֲקֹב רִגְלָא עִם יִי נִטְרִיָּה רַחֲמָנָא נִין (= בֶּן) כָּבֵד נִדְ קָד מִן
 (9) וְרַבִּינוֹ אֶדוֹנֵינוּ שְׁלֹמָה רֹאשׁ יִשִּׁיבַת נֶאֱוֹן יַעֲקֹב וְצֵל . . . (13) וְקִד עֶרֶף
 סִידְנָא סַבֵּב תֹּאכְרִי עֵן אֲלִדְכּוֹל אֵלִי מִצֵּר לְלֹאכְבָּאֵר אֱלֹתִי כְּלָאֵם (14) תַּצֵּל מִן
 הַפֶּחֶד וְהָרַעֲב צוֹר בְּרַחֲמֵינוּ יִשְׁקִיף עַל עוֹלָמוֹ וְקִד סֹאֲלַת פִּי נִמִּיעַ (15) כּוֹתְבִי
 אֲלִמְכַאֲטָבָה (אֲלִמְכַאֲטָבָה =) לְסִידְנָא אֲלִנְגִיד נִטְ רַח וְלִמְוֹלָאִי אֲלִחֲבֵר אֲלֹף
 הַבִּינּוֹת (16) חֲכָם הִישִׁיבָה שֵׁצ לְעַל יַחְצֵל שִׁי אֲנִיבָה וְקַת לֹאֵן קִד אֵן נִלְקַת מִן

¹ = שְׁפָרָה, cp. Job 26. 13.

² Cp. Ps. 126. 5. בְּצִיָּרָה means here the reaping of grapes (√ צָר).

³ = הַנְּשִׂיא וְהַנֶּאֱוֹן.

⁴ Hag. 3^a, Sukk. 49^b.

אלכרוֹן (17) אלאמוֹציע צור סגירה לא יוכל אדם לצאת מירושלים אל רמלה וכל הדרכים (18) בחזקת סכנה וקר חבת וליוצא ולבא אין שלום והשמועות מכל צד ופינה (19) רעות . . .

Conclusion: וכתב בז' לעומר עברה עלי הכהן בר יחזקאל החזן נָבֵע.

The Nagid mentioned is Yehuda b. Sa'adya and his brother Meborak, the famous successor to the dignity, styled here Ḥaber, Alluf and the scholar of the academy (see *infra*, p. 250). The writer 'Ali Hakkohen signs a Ketuba at Fustāt (1107 c.e.) as **עלי הכהן החזן בר יחזקאל החבר בם גר** (T.-S. 28, 6, recto), and another dated 1128 c.e. by authority of Maṣliah Gaon (Bodl. 2873⁴⁰). We thus learn that 'Ali followed his father's calling as a Reader, and that the latter was also a Ḥaber of the academy. A relative of our 'Ali was probably Ezekiel Hakkohen **גר הב' החבר בם גר נע** who is found among the signatories of documents at Fustāt, dated 1095 and 1102 (Bodl. 2875^{4b-26}; cp. also 2877²; Merx, *Documents, &c.*, 36-7). 'Ali the Ḥaber, the father of this Ezekiel the Ḥaber, was no longer alive in 1095. He was a contemporary of the important physician Abraham Hakkohen b. Isaac (b. Furāt, see vol. I, p. 84 ff.) whom he congratulated on the occasion of his marriage (T.-S. 18 J 4¹¹). He signs his name 'Ali Hakkohen the Ḥaber b. Ezekiel **החזן** b. Solomon the Ḥaber. We thus hear of two persons named Ezekiel Hakkohen both of whom were Readers. A liturgist Ezekiel Kohen is mentioned in Bodl. 2730^{6d}, 2853⁹ⁿ; in the latter place the acrostic is **החזן** (= חזן) **ה**. He is very likely identical with one of the above Readers. See also vol. I, p. 97, note 4.

(2) The responsum of the Gaon Elijah Hakkohen to Meshullam b. Moses is very damaged. (1) . . . נבוגינו מרב משולם בן מרב משה נָבֵע. (2) . . . כבני מקומכם הם ושלום עבור מ[ת] לומר והשיאנו את ברכת . . . (3) . . . שיה[א] בדבר[זה] החילוק שכן אנו נוהגין בתרי מתיבתא[א] דארעא [ישראל]¹ . . . (4) . . . וכן הל[כה] ואין [לשנות]. . . (5) . . . לבער את החמין בשבה . . . (7) . . . הדרך שברור ודאי שאין ביעור חמין א[חר שר]יפה ומותר . . . (8) . . . ומנהגא דמתיבתא מעולם ברור כשמש שאוכלי[ם]. . . (9) . . . ומתניתין רוחת היא וברורה . . . (12) . . . והלכתי אחר אבא ובערנו את החמין² וכן הלכתא ושאמרת]. . . (15) . . . וכן נוהגין לפנינו במתיבתא

¹ Elijah speaks here of *two* schools in Palestine (? after דארעא ישראל, another country may have been mentioned). We only know of one school in the Holy Land. Where the other was situated is obscure. Perhaps the Bagdād school is meant. Hence read **בתיבתא** [ישראל] דארעא [ישראל] ודבבל. If this suggestion be correct, then the Bagdād school was re-constituted not long after Hai's death.

² See Pcs. 49^a.

ושאמרת למה . . . (16) . . . וששאלת . . . (18) קוברין . . . (20) אינו חל על העבדין ומה שאמרת . . . המשחרר את עבדו . . . (21) . . . ומה שאמרת לעין[נין]¹ הקדש . . . (22) . . . [ה]קדישה מנכסי מלוג תחת בעלה² . . . (30) the same subject is continued till l. 30 [ומה ששאלת] . . . (33) . . . ביום טוב . . . (34) . . . רב יהודאי גאון זכ³ לברכה מפני Greetings are sent to Meshullam and his son Moses (l. 58, משה [מֹשֶׁה] ר' משה). Conclusion: מלך הכבוד יכתרוך (ולח⁴ [מֹשֶׁה] ר' משה). . . . מנחל עדנו וחפץ יי ביריך יצלח ולכל כתר תורה ויקשור לך . . . (59) . . . מנחל עדנו וחפץ יי ביריך יצלח ולכל חכמי התורה נצח סלה אליהו הכהן ראש [ישיבת גאון] | יעקב אביתר הכהן הרביעי ביר . . .

25^a. [Vol. I. p. 191, note 1.]

*Note on liturgical compositions, probably by the Nasi
David b. Daniel (b. 'Azarya).*

David b. Daniel may be identical with the author of several liturgical compositions. Lewin, *Tahkemoni*, II, 1911, 48–52, edited two poems (Bodl. 2821^{10c} and 2722^{10e}) having the titles *שהבח לרור הנשיא* and *זהדיה* respectively. Both compositions are alphabetical, the first being incomplete. The author exhorts his soul to curb its pride and keen desire for aggrandisement (so in the *זהדיה*, but no details as to his own experiences in life are to be found). The first may have been written by David b. Daniel after his deposition in 1094 c. e. The writer alludes to his degradation (*הנה כבודי בקלון המיר*) and to the death of several members of his family. The last line preserved reads, 'I have become faint on account of the heat (i.e. God's punishment) because I loved dissension' (*מיעוף*, cleavage, a synonym for *מחלוקת*). It appears as if David regretted then his former behaviour which resulted in his loss of office.

T.-S. Box K. 6 has a leaf beginning *סליחה לרבי דוד נשיא הגולה זקל*. T.-S. Box K. 27 contains a parchment leaf wherein we read (verso) *בשם יי ארויך נפשי בכי אשר מחר מתה וכו'* (alphabetical, only first two letters preserved). Recto has the following colophon *זה הרפתר לחסן הזקן השליח לאדונינו דויד הנשיא נשיא ארץ ישראל ויהודה*

¹ = לענין 'concerning'.

² Cp. on the subject the responsum in *תרומת הרשן*, no. 272.

³ = זכרוננו. It is interesting to find the Palestinian Gaon quoting R. Yehudai Gaon.

⁴ See Bēṣah 24^a.

⁵ = ולחמודו.

ונושא כל בני הגולה יהיה ויזכה לחיי עד אמן סלה. Accordingly this liturgical poem by David Hannasi belonged to the elder Ḥasan, the 'representative' (of probably the Nasi's school, see vol. I, 190-1, and cp. p. 202). T.-S. Box H 5 contains four paper leaves of liturgical compositions. On fol. 4, verso, we read 'סליחות לריוך הנשיא' אם אמנם עונותינו הנדלים וכו' On fol. 4, verso, we read 'סליחות לריוך הנשיא' אם אמנם עונותינו הנדלים וכו'. Finally, T.-S. Box H 15 contains ten paper leaves with the following poems by David 'the son of the Exilarch'. Fol. 1, verso, 'אין לי דורש', alphabetical, ends on fol. 4, recto; fol. 4, verso, 'אבלה', alphabetical, ends on fol. 7, recto; fol. 7, recto, 'אז מלפנים צורי השבתני ועתה בנולה פיזרתני ועצבתני', alphabetical, ends on fol. 8, verso; fol. 9, recto, 'שבח', alphabetical, probably by David, ends on fol. 9, verso; fol. 10, recto, 'אילת השחר אשר בצמא צומתה', alphabetical and incomplete, preserved only till letter 'ל'.

26. [Vol. I, pp. 191-2.]

An epistle from Shelah the 'Sixth' b. Naḥum to Ephraim (Abū Khair).

[T.-S. 20. 106, vellum, rough square, size 42 × 17 cm. A part of recto contains marriage congratulations in rhymed prose in a different hand; faint ink.]

(recto)

[אני] שלה הששי בן נחום חרטתי שורותיי הללו במשאת
[הן וחסד] וברכה ותפארת וגדולה וחיים עד העולם למרינו ורבינו
[אפ]דים הוא נם הוא הנקרא בשם אבוכייר¹ יהי רצון צורו
[להתמיד] שם תפארתו כימי דוק² עלי חלד אמני ואכן הוצרתי
5 [לו כ]י הושמעה אזני³ כי יאמרו האומרים שאין אשקלון
[מארץ פלשתי]ם זה הדבר הזכרנו לפני אדונינו הגאון
[והשיב כי כל מי ש]למד ספר שופטים לא יאמר כזה
[כי בספר שופטים כ]תוב⁴ וישאלו בני ישראל ביי לאמר
[מי יעלה לנו אל הכנ]עני בתחלה להלחם ויאמר יי יהודה
10 [יעלה הנ]תתי את הארץ בירו וכת בתריה⁵ וילחמו בני
[יהודה ביר]ושלם וילכדו אותה ויכוה לפי חרב ואת העיר
[שלחו בא]ש וכת⁶ וילך יהודה את שמעון אחיו ויכו את הכנעני
את
[יושב צפת] ויחרימו אותה ויקרא שם העיר חרמה וילכד

¹ About this name, see Steinschneider, *J. Q. R.*, XI, 124.

² Cp. Isa. 40. 22

³ Cp. Job 4. 12.

⁴ Judges 1. 1.

⁵ Ibid., 1. 8.

⁶ Ibid., 1. 17-18.

[יהודה את] עזה [ו]את גבולה ואת אשקלון ואת [ת] גבולה
 15 [ואת עקרון] ואת [ת] גבול[ה] • וגם מצודת ציון היא עיר דוד
 [לא כבשו] עד ש[בא] דוד ולכדה והוריש את היבוס אשר
 [בה כמו שכת] בדברי ה[י]מים¹ ו[י]לך דוד וכל ישראל
 [ירושלים היא] יבוס ושם היבוס יושבי הארץ
 [וויאמרו יושבי יבוס] לדוד לא תבא הנה וילכד

(verso)

דוד את מצודת ציון עיר דוד ואם כדבר[ם] שא[שקלון]
 אינה מארץ ישראל מפני שלכדה בני יהודה ל[א]
 יהושע אם כן גם ירושלים שלכדו הם עם אשקלון[ו] וכן
 עיר דוד
 ציון שלא נלכדה עד שלכדה דוד וכאלה רבות
 5 שאינן מארץ ישראל • ואם יעלה על לב ה[אומרים]
 שאשקלון היא מארץ פלשתים כמו שכת ב[שמשון]²
 ותצלח עליו רוח יי' וירד אשקלון ויך מהם [שלשים איש]
 ויקח את חליצותם וכו' מפני שלאחר שלכדו [בני ישׂ]
 את אשקלון ואת עזה הוסיפו בני ישׂ לעש[ות] הרע בעיני
 10 יי' בימי השופטים ונתנום ביד פלשתים ולכ[דו] הערים
 הטובות שבארץ ישראל גם אשקלון גם עז[ה] דכת³
 ויוסיפו בני ישראל לעשות הרע בעיני יי' ויתנם
 ביד פלשתים ארבעים שנה [ו]אם [תאמר שאינה]
 מארץ ישראל מפני שבאו פל[שתים] באשקלון
 15 גם כל ערי ישראל מתוך [שלכדום] האויבים
 בימי השופטים ובימי המ[לכ]ים [אינן] מארץ ישׂ
 דב[ר]ה
 ככת⁴ ברחבעם בן שלמה ויעל ש[ישק מלך מצרים]
 על ירושלם ויקח את אצרות בית [יי] ואת אצרות
 בית המלך ונאמר ויהי בשנה החמ[נית] למלך
 20 רחבעם עלה שישק מלך מצרים על [ירושלם כי מעלן]
 ביי וכו' וילכד את ערי המצרות אשר ליהודה
 ויבא על ירושלם • ואומר⁶ בדברי ה[י]מים ועוד

¹ 1 Chron. 18. 4-5.² Judges 14. 19.³ Judges 13. 1.⁴ 2 Chron. 12. 9 ; בדב[ר]ה probably stands for הימים.⁵ 2 Chron. 12. 2-4.⁶ 2 Chron. 28. 17-18.

אדומים באו ויכו ביהודה וישבו שבי [ופלשתים]
 פשטו בערי השפלה והננב לי[הודה וילכדו]
 25 את בית שמש ואת אילון ואת [הגדרות ואת שוכו]
 ובנותיה ואת תמנה ובנתיה וא[ת נמזו ובנותיה]
 וישבו שם י ואם כדברי האו[מר שאשקלון אינה]
 מארץ ישראל גם כל ערי [יהודה אשר לכדו]
 פלשתים מיהודה ויש[בו בהן אינן]
 30 מארץ ישראל גם הם
 לכל ש.ל.ת מארץ מ[צרים]
 מארץ ישראל בכל אלה הע[רים]
 ובעזה אתם עושים א
 לפי שכל ארץ יש[ׂר]אֵל אינם שומרי
 35 אחרי ואפילו אלו היה כדברי ה[אומרים שאין]
 אשקלון מארץ יש[ׂר]אֵל והמין
 אנו קורם שיבוא באשקלון באנו בש
 בית דין וכל הישיבה מנוירתו כמצ
 ובאנו בחיפה וגם התפללו על ש ב
 40 והכל מודים כי חיפה מארץ ישראל היא א
 מדנים ואין קץ לדברי רוח ואתה חכם ב[תורה]
 וכל רז לא אנם לך ומימות שהיתה הישיבה ב
 הם ממנים ששי ושביעי ואב בית דין וא
 בין בארץ ובין בחוצה לארץ מִכְּבֵר
 45 אבל סמיכה הוא דבר אחר כרתנן [בסנהדרין]
 בפרק ראשון¹ תאנא סמיכה וסמ[י]כת זקנים [בשלשה א"ל]
 רב אחא בריה דרבא לרב אשי היכי סמכין [הו להו מניח]
 להי ידיו ארישהון וסמכין להו [אל סמכין ליה]
 בשמא דלמא קרי ליה רבי ויהבי [ליה רשותא למידן]
 ומשמדא

¹ Sanh. 13^b bottom; the reading here is different from our text. See also *Dikduke Soferim*, a. l.

28^a. [Vol. I, pp. 192-3.]*Fragments of letters from Ebyatar Hakkohen Gaon.*

T.-S. 10 J 24¹ contains two paper leaves, very damaged, which form a part of a collection of letters from Ebyatar Gaon. We can only extract a few passages.

(fol. 1, recto) ויעצים [ו] אין להא[ר]יך ו[די] לחכם במוך אבל להזכיר
 כבודך ותורתך | מה ש[נ]ם | כולנו חייב[ים] לעזור מטים ומכים כל שבי עיר
 אלוהינו מקו[ם] ת[פ]לתנו | ההיה [בי]ת חיינו . . . | כי לעת כזה הקרימו אלהינו
 להיותו מליץ לביתו ולמקדשו ואמנם בי[ר]בנו יזכור ק[דו]שת המקום ומצות
 עזרת שוכניו ויבינו לאהבתינו | וכתבינו זה . . . | ותחוק [נשוא] כתבינו זה
 הפרנס הכהן הצדיק ונאמן רוח אש[ר] | מרוב צרתם שם [נפשו בכפו] אולי
 ימצא חנינה לחון שאיריתם וכשר | [ל]רבנו [שי]זכה בהם . . . להרחב לו
 לפני י' את | אשר עשה ומן השמים יקב[עו] לו | שבר גדול . . . ושנות חיים |
 [ושלום יוסיפו לו] . . . | עלי[ן] הפרנס הכהן רבנא . . . | ירום הודו . . . |
 אבו אלרצא¹ שהוא יוד[ע] . . . | ואחריו לחזון | אלגליל אבו, אלמעמר אהובינו
 וכלל . . . | שלום ליועצי שלום כענין וליועצי שלום ש[מחה]²
 חצ'י ירח תמוז אהב

(Address)

למושב הנחשב מושב לעולם ועד של כנע
 מרנו ורבנו יצחק הרב הנדול יהי שמו
 לעולם ביד זל
 מישר הישיבה [הנ]עור בשם י' |
 לחזות בנועם י' [אמ]ן לעולם
 י' ישע רב

(verso)

[עזרי מעם] י' [עשה] שמים וארץ³
 מן אביתר הכהן הנק[רא] ב[נ]און י' אשר נקרא שם [י' עליו]
 [בן] נאון נין נאון בן יוסף הכהן בית דין בהן צדק זל
 לפני חכמי התורה . . . [מחס]יה ופוס | בדיתא⁴ ועד . . . | בבל | יהוכל . . .
 התרשתא⁴ | חכם רויס | . . . ברשות . . . רבנו יחזקיהו ראש [הנולה] . . . |
 אל השרים והחורים וראשי כנסיות אשר . . . ושליחי צבור [ומלמ]די⁵ | של
 בית רבן ופרנסי הקהל[ות] ושאר | העם זקן [ושב] וכל בחור ונחמר עם כל
 טף ועוללים² | . . . השוכנים שמה קדושי האלהים חולבי | [יושר] . . . ישמרם

¹ Perhaps this Parnās' Arabic name was Abu'l Ridha. See Bodl. 2876⁶⁸: a letter from Abraham b. Nissim addressed אבו אלרצא דאר אבו אלרצא
 הפרנס.

² Prov. 12. 20.³ Ps. 121. 2.⁴ Cp. Neh. 8. 9.⁵ Supply תינוקות.

אלהינו . . . (after a few lines) . . . וממנו אנו פליטי גאוני ארץ הצבי |
 . . . ושני חמורנו פרחי הכהונה אליהו הכהן השושן תקוים עליו . . . |
 . . . וחיים וצדוק הכהן הסגן ימנה עם כל הכתוב לחיים וחתנינו עמרם |
 הכהן החבר המעולה [יס] ור הישיבה איש ירושלים יעוררו אלהינו . . . |
 . . . [ומכל] החברים והסמוכים . . . [שומרי] משמרת הקודש ושרי ארץ צבי |
 . . . וכל בני הגולה . . . תלמיד ומבין . . . | . . . הגיענו כתב נכברנו בן |
 מרינו (fol. 2, recto) . . . יוסף הכהן אב הישיבה שלנו . . . את עם י' . . . |
 . . . ש[אס]ף למחיצתו בירח טבת שנת אתא לשטרות ושהניח . . . | לפני
 . . . בעלה מאביו בִּנְקָ מרב שמואל היקר בן מִ אהרן נֶעַ השולחני . . . | ועוד
 שוכר נכברנו כהן צדק נֶעַ רחֵ כִי ה . . . | הנאסף ירושה . . . ביד אלשיך
 אבו עלי חסן הנודע אלכהאל שֶׁ | . . . [אחר] הגעת הכתב שלחנו והצאנו
 את הזקן היקר . . . אלשיך אבו | . . . לפי מוסר התורה וקראנו עליו [הכתב] |
 של נכברנו כהן צדק מילה מילה¹ וקשה עליו הדבר הרבה . . . יפת אחיו |
 ועוד נעצבה נפשו על העגונה . . . היבמה וככה אִמִּי אלשיך אבו טאהר | יא
 There follows his whole
 declaration and a Talmudic discussion about the question of levirate
 (fol. 2, verso).

27. [Vol. I, pp. 194-5.]

*Letters to Elijah Hakkohen b. Ebyatar Gaon and
 Nathan Ab b. Abraham.*

[Or. 5557, N., fol. 13, square writing nearly cursive, size 17 × 13.4 cm.]
 (recto)

מהללו צור להשפיעי ברכותיו בקבעי נפלאותיו בירעי
 המופישי ומריעי³ ובחר ביו[ם] רביעי בו ברא מאורות
 לשעשעי⁴ והבדיל בו עתי שעי וחמני רנעי והכתיר
 בקדושה
 במלובה בן רביעי ומימים קידש יום ש[ב]י עי וקרא בשם
 5 רביעי הוא⁵ בנק' מרור' אליה הב' הרביעי ינצרו בשם קראהו
 כמו חק ברשמהו סימן טוב עליו ישימהו ועל כל אהבי

¹ = מלה מלה 'word by word'.

² On the top there are a few words in Jewish Arabic of which I could only decipher . . . עלי . . . [מ]ולאי . . . עלי.

³ 'Who gives me rest and (also) causes me evil', i. e. who rewards and punishes me. מופיש is a Hiph. of פוש (= נפש, see Levy, s. v. פוש, I).

⁴ Cp. Gen. I. 14 ff.

⁵ All the following indications of words abbreviated are not in the manuscript.

⁶ = הכהן.

שלומהו • זקנה מפוארה יעטרהו • לאייל כוההו • מטובו
 [י]צוהו • לטובה יותירהו • כדי לרעות עמו בלאט לנהלהו •
 בן בנק' אדוננו הגאון ה' ירחמהו אל עליון וכן יהי רצון
 ומודיע פני מור' בו [תה]לי אדע' בהגיע השמע הרע' 10
 באסיפת בנק' מור' השליש[י] • אשר הכפיק ראש[י] • ואבל קבעתי
 בחל שיר מדין וחידה הפרישי • ואנת ויגן בגדשי • ואוי ואבוי
 הרבתי בלחשי • וקרעתי מלבושי • ונכנסתי למקדשי • ומיו[ם]
 סוף

שמונה באדר עד יום חמיש[י] • קנים ונהי בחדשי • ונועדו
 עמי רבי עדתי • ובשורה אותם העמדות • ובהלכה עשיתי • 15
 ובכל לבי אני מתקנם •¹ ואיך אנתם • ואפס מנו המ[נ]חם • אשר
 בכתבו הייתי שמח • ובו תמיד משתבח קונו עם
 תומתו • להנהיגו באיריתו •² וגם על רבותי שני חמודי לבי
 נכאב • כמו על הבן אב • אבן אשוב אל לבי • לשבח למשגבי •
 המקדים רפואה לכאבי • כמו הותיר להם שני שרים • כוהנים 20
 ישרים • לשותם בתורה מהיר[ים] • בל[ב] נמהרים • לשותם
 חברים • להורותם דרך ישרים • משנה קורים • ותלמוד
 גומרים • לקיים על[ית]ה[ם] ח[ח'] אבו' בניך וכו' •³ יהיה בחיר ה . . .
 ושלום ל ואם ירצה להתמיד חרותיו • ישימנו בתר
 אוהביו 25

(verso)

אהיה מתדיר שבחותיו • וכשמעי [ש]לוחיו • אשאל לקוני
 להעדיפה ושלום רב ימצא • בורע ומצא • ושלום כל
 אוהביו יועצם

verso (reversed)

⁴ שלום משמי מרומים • וברכות מקוימים •
 וטובות מותאמים • עם אריכות ימים • [ו]השנת
 שני עולמים • לבנק' מרור' אדוננו [נז]רנו וכתרגו
 נתן אב הישיבה • ההוגה באהבה • נפש משיבה •⁵
 ומורה בנדרה • ליוצא ובא • בן כגמור •⁶ אברהם 5
 חסיד דורו • גן עדן יהי דיורו • וכן יהי רצון • ישא הארון
 שלום מותמר • בחן וחסד נצמד • מהאל המיוחד •

¹ מתקנן for מתקנם.

² Read באוריתו 'in his light'. A païtanic noun אורִיָה for אור.

³ Ps. 45. 17.

⁴ On the top there is written in a different hand . . . אלמתיבה עלי' . . .

⁵ I. e. the Torah which 'restores life' (cp. Ps. 19. 8).

⁶ כבוד גדולת מרנא ורבנא.

נם מתלמיד נזכר. בשבחו נדבר. צור ימלא סברו.
 ויחדש עזרו. ולטובה יתירו. וכן יהי רצון. ומודיע
 10 פני אדירנו. ישמרו משגבנו. כי כבוא השמע הרע
 פמירת רב' השלישי נ"ע לבי הכאיב וכוחי האביד
 ולמאוד צוחתי. מדלי עליך צרחתי. ולבית הכניסה
 נתועדתי. ותענית קבעתי. ובהספד התחלתי. ביום
 שני ח' באדר קוננתי. ועד סוף יום חמישי גמרתי.
 15 ולפני קדושי נשתטחתי. לחוס על השארית.
 לתת להם תקוה ואחרית. ולב רבינו האב ינחם.
 ועליו ירחם. וגם באברהם החמוד ישמח. ועותו
 ימח. וישע בימיו יצמח. וכמונע מכתבו באימות
 נוסח השמוש¹ ואחרי הנתבע שנרתי ונתע. . . י
 20 עם המורשה והודה במדינה ונתברר הדבר
 בעדים ליטול ההודה | ב חה
 שיהיה אלי מוטב אכתוב בן

28. [Vol. I, p. 194.]

Data relating to Abraham b. Nathan Ab and some of his colleagues.

(1) A number of data are collected here about Abraham b. Nathan Ab and his colleagues of the Bet-Din of Cairo-Fustāt. Above (p. 201) we found Abraham signing a document at Ramlah together with Joshu'a the Ḥaber b. 'Ali (1096 c.e.). A testatum (T.-S. 8 J 4¹²), dated Adar, 1413 Sel. = 1102 c.e., is signed by Abr. b. Nathan וצל אב הישיבה וצל, Abr. b. Shema'ya the Ḥaber and Solomon Hakkohen b. Joseph Ab שלמה נין. The former two sign also a document (T.-S. 6 J 1²⁰), dated 1414 Sel. (1103 c.e.) together with Isaac [b. Samuel the Spaniard].

¹ שמוש is a legal record containing, as it seems, reports of evidence given and other details in connexion with lawsuits. Hai in a responsum (printed by Goldberg, *Sherira's Letter*, p. 64) describes a lawsuit between Nissi, the Exilarch's son, and the Gaon Sar Shalom, ועינו ביניהן שמוש ומתא מחסיא ועתו בניהן שמוש. וכן כתבו וכו'. Alfasi also uses the expression אלמעה שימוש בית דין ושימוש אלמעה (to denote the minutes of the court and of the community) (*Responsen der Geonen*, ed. Harkavy, no. 125, cp. note 6 and p. 390 [to p. 291]). R. Hananel to B. M. 20^a explains שמוש ב"ד as שטר טענתא. A different view is held by Rabad (quoted by R. Nissim (ר"ן) to Alfasi, Gittin, פ' הנזקין, פ' הנה"ב, פ' הנזקין, פ' הנזקין). (משנה יתומים שסמכו אצל בעה"ב, פ' הנזקין, פ' הנזקין, פ' הנזקין). כתב הראב"ד דכותבין ב' שמרות א' לאפטרופוס ואחר לקרובים של יתומים. (See further, Brüll, *Jahrbücher*, IX, 125.) Cp. also Yehudah b. Barzilai, *Sefer Ḥashefarot*, ed. Halberstam, p. 14.

(2) Abrah. b. Nathan, Abr. b. Shema'ya, and Isaac b. Samuel were the Dayyanim of Cairo-Fustāt as we read in T.-S. 8 J 5¹ which begins (1) חצרנא אנו שלשת הדיינים הקבועים בעיר אלקאהרא (2) ובפסמטא מצרים (3) שנת אהכא לשטרות. Signatures: Abr. b. Nathan אב בית דין [של] כל ישראל זכרו לברכה, Abr. b. Shema'ya the Ḥaber אבן שמעיה גאון, Isaac b. Samuel the Spaniard. Other signatories are Mebasser Hallevi b. Yeshu'a, Joseph b. Sa'adya, Ḥalfon Hallevi b. Menasse.

(3) Abr. b. Nathan Ab is referred to as הרב הנדול המובהק in another document, dated 1427 Sel. (1116 c.E.) at Cairo (T.-S. 18 J 1¹⁸). Menasse b. Sa'adya בחבורה המעולה addresses him (in a letter, T.-S. 13 J 5²¹) (4) אברהם הרב המובהק יסוד הישיבה וסננה נין . . . (5) . . . אדונינו נתן (נין stands here for son). In another epistle (T.-S. 13 J 22¹⁰) he is styled אברהם השר תפארת הדיינים עזר הנשיאות. Mentioned are also the Rais Solomon, R. Ṣadoḳ the Third, and the Nasi (חצר) אברהם. Abraham held also the titles Resh bē Rabbānan and Rosh Hasseder (above, p. 202). In Bodl. 2878⁸⁶ for ביר [פני] חם [אבר] הם. Cp. also Bodl. 2836²⁸.

(4) Abr. b. Shema'ya the Ḥaber signs several documents (see Bodl., Index, s.v., besides those mentioned before). Also Papyrus Erzherzog Rainer, no. 1242 (see Karabacek, *Führer durch die Ausstellung*, 1894, p. 266) contains a document, dated Marḥeshwan 1400 Sel. (1088 c.E.) at Fustāt, with the signatures Abr. b. Shema'ya, Isaac b. Samuel the Spaniard, and Ḥalfon b. Ghālib the Ḥazzan. The suggestion of Müller and Kaufmann (ibid.) that Abraham's ancestor, *Shemaya* Gaon, is identical with *Shemarya* b. Elḥanan requires no further refutation. We know now that *Shemaya* presided over the Palestinian school at the beginning of the eleventh century (see *infra*, Supplement I). In Bodl. 2862²⁸ read Abr. b. נע [שמ] עיה החבר נע. Afterwards the volume was acquired by Samuel Hallevi b. Sa'adya (see also vol. I, p. 195, note 1). A brother of Abraham was Joshiyah (see *Kaufmann Gedenkbuch*, 241, XV). A son of Joshiyah is the signatory of documents, dated 1451-2 Sel. (1140-41 c.E.) at Fustāt (T.-S. 13 J 22^{1,25}). The signature reads בר יאשיהו נין. שמעיהו גאון ול. He is perhaps identical with the person mentioned in the colophon of Bodl. 2634¹¹.

(5) Isaac b. Samuel is also styled (just as his colleague Abr. b. Nathan) Resh bē Rabbānan, 'help of the Nesiut', and also בית דין הגון (above, p. 203). He was probably Ebyatar's correspondent in 1091 (above, p. 228) and the author of an Arabic commentary on the first prophets (see Margol,

J.Q.R., X, 385 ff.; *Catal.*, I, 125 ff.; cp. also above, vol. I, p. 166, note 3). This commentator is also known as Isaac אִלְבְּנוֹי (or הַבְּנוֹי) as shown *infra* (p. 311, note 1). In 1153 c.e. he was no longer alive. Besides the documents mentioned before, his signature is found in Bodl. 2807¹, 2876⁶⁸, 2873⁷, 2877³⁹, 2877²⁵, 2821⁴⁰ (Kislev, 1436–38 Sel. = 1124–27 c.e.), and also (without the indication ‘the Spaniard’) in Bodl. 2859^{3 a-b}, 2875^{4 b-c}, 2878⁴⁶⁻⁶¹. See also *infra*, p. 247. Finally, two leaves of documents in the Cambridge University Collection, dated 1419 (?) Sel. (1108 c.e.), are signed by Abraham b. Shema’ya, Isaac b. Samuel the Spaniard and אברהם משה Meshullam b. Menasse the Haber. One document begins הָצַר אֵלַי בֵּית דִּין אֶלְשִׁיךְ אַבּוּעֵלִי אֶלְתַּפְאֶרֶת וְקָאֵל אֵלַי וכו’ אֶלְתַּפְאֶרֶת stands for תַּפְאֶרֶת הַיְשִׁיבָה (see vol. I, p. 279).

29. [Vol. I, p. 196.]

*A letter from Solomon Hakkohen, Gaon of Hadrak, to
'Ulah Hallevi b. Joseph.*

[Or. 5535, I, cp. Margoliouth, *Catalogue*, III, 559.]

Address (verso)

לנכבדנו אוהבינו יקירנו כבוד מרז' ורבנא
 עולה הלוי הפרנס היקר בן נכבדינו
 ב[עו]דו מרנ' ורבנ' יוסף הזקן היקר נע'
 (recto)

כִּי דַם יוֹי¹

מִן שְׁלֹמֹה הַחֵהֵן הַנִּקְרָא בְּגֵאוֹן יוֹ' וְנִשְׁבַּח
בְּשֵׁם קִדְשׁוֹ מִשְׁבָּח לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֵלָה²
בִּירְךָ גֵּאוֹן נִין גֵּאוֹן נִכְד אַהֲרֹן קִדּוּשׁ יוֹ' זָקֵל
בְּרִכּוֹת שָׁמַיִם מְעַל וּבְרִכּוֹת תְּהוֹם רּוֹבֶצֶת תִּלְתֵּת³
5 יַחַד יֵאֲתוּ בְּשִׁלּוּמוֹת מֵאוֹדִירִים • וּבִשְׁלוֹת נַעַם[רִי]ם •
לִנְכַבְּדֵנוּ אוֹחֲבֵינוּ יִקְדְּנוּ כְבוֹד מֶרֶץ וּרְבִנָּא עוֹלָה הַלּוּי
הַפְּרָנִס הִיקֵר יִבְרַכְיָהוּ אֱלֹהֵינוּ וְיִשְׁמְרֵיהוּ וְיֵתֵן לּוֹ אַחֲרִית
שְׁלוֹם וְתִקּוּהָ יִשְׂרָאֵל בֶּן [נ] כְּבֹדֵנוּ וְחֹשׁוֹבֵנוּ [בַּע]וֹדוֹ⁴
כְּבוֹד מֶרֶץ וּרֵב יוֹסֵף הַזֶּקֶן הִיקֵר נָעַ אֹדוֹת א[לֵה]
10 הָאוֹתִיּוֹת כִּי שָׁאֵל מִלִּפְנֵינוּ אֲדִירֵנוּ חֲמֹדֵת לִיבֵנוּ
אֲלֹשִׁיךְ אֲלִסְיִיד אֲבוֹ אֵל פְּצֹאִיל חֲמֹדֵת הַיְּשִׁיבָה כִּלְיֵי הַיּוֹפ[י]
נִטְר רַחֲמֵי⁵ שְׁלֵא לִפְסוֹק כְּתִב[י]נוּ מִנְכַּבְּדֵנוּ וְהוֹדַעְנוּ

¹ Ps. 138. 6.

² Ps. 46. 8 and 12.

³ Gen. 49. 25.

⁴ = בעוירו בחיים 'while he was still alive'.

⁵ = נַסְרוּהִי רַחֲמָנָא

בביאור אהבתו [לנן] ולפי ידעינו כי אוהב אותנו הוא
 בכל יכלתו וזריו בכל דרכיו שמנו עליו ב[כ]ל בכל
 15 צרבנו וגליון כתבינו [ע]ש
 שמו יצחק בן ברכ[יה] אה בן ברכות
 בן אלנורה כבר
 ושמענו כי דינו לבן
 והאורכתא¹ בשמן | היא יעמוד נכברנו | עליה ויראה מה יעשה | עמו אם
 יצא אליה |
 20 אם ישקול מאחורה | ואל יתשל בזה | ויוריענו כל המתחדש | ושלום נכברנו
 הפרנס | היקר ושלום
 כל נליו | ואחביו ירב לעד | ישע מעוזנו מבטחינו | לעד | י"ט אדר אתחנו |
 חדרך | סוריא²

30. [Vol. I, pp. 196-7.]

Fragments of letters to Solomon Hakkohen Gaon and his son Maṣliaḥ.

MS. Adler 2806, fols. 3, 4, and 2, contains copies of letters to the Gaon Solomon and his son Maṣliaḥ. Fols. 3 and 2 are torn across their whole length, so that only half-lines are preserved. The school (ישיבה) is addressed in the feminine. Fol. 3^a contains the end of one letter, (l. 10) ושלום הר' הנ' ² ושל חמנ[רן] . . . (11) כלל נלוייהם ואוהביהם . . . (14) וישכן בטח ולהתמיד מכנ[נן] . . . (15) רבינו הרביעי חמוד והמ . . . Fol. 3^b seems to begin a new composition. The last two lines read . . . כי לא אלמן | . . . מבשר . . . מושיע | (1) ממכאובי . . . נדלו מושיע . Fol. 4^a seems to be the continuation. Thus (2) להפנות אליה כל לב חיוד[ע] נדר במשך מי צינוריה (3) ואשען על צור וגודל חס[דיו] . . . הדרת אד³ (4) נשיא הלוי שבט המע⁴ למציל זנך מו⁵ מצל⁵ (5) הרביעי המע לשיש⁶ תושע . . . ברית (6) האהב . . . (9) שיהי רצון מלפני צור יש[ראל] להרבות יקרה ולהגדיל שמה (10) לפאר כסאה ולכונן ממשלתה ושלום יקרה ירבה (11) ושלום חמודה זנך מו⁵ אד נזרינו מצל הבהן הרביעי (12) נשיא נשיאי הלוי המעותר לשיש⁶ ושלום כל נלוייהם (13) ואוהביהם ומשרתיהם ירבה מאד ישע רב

¹ אורכתא is a deed of attorney (הרשאה), cp. Harkavy, *Responsen der Geonen*, p. 359, note to p. 90.

² = הדרת הנאון.

³ = אדוננו.

⁴ = המעותר.

⁵ = מצליח.

⁶ = המעותר לשיבה.

A new epistle begins on fol. 4^b [?]אלי[?] (1) כו לפני נאון נר רמשק ען בעין אלי[?] (2) ישא אר נאי שלום מלמד ובברכות מוצמד. וכן וחסד (3) מלמד לעשות פרי נחמד. אנשי משמר ומעמד. לא (4) יספר ולא . . . [ימ]. Fol. 2^a seems to continue this letter which ends at the bottom; הדרת אר הנאון is mentioned. A new composition begins on fol. 2^a. Therein are mentioned Mebasser the Parnās, Ṣadaḳa the Parnās, and Meborak.

31. [Vol. I, pp. 198-9.]

An epistle from Baruk b. Isaac to Joseph b. Samuel.

[T.-S. 20. 141, square writing, paper, contains the following letter, dated 1405 Sel. = 1094 c. E.; cp. *J.Q.R.*, XIX, 724, IV. Addressed (in Arabic) to Abū Ya'qub Yusuf b. Samuel at Fustāt, Miṣr.]

(1) בשמ רחמנא (2) פינת יקרת הושת בישראל לתלות עלי כל (3) בבור משפחות ארץ צבי . . . (9) . . . הוא כנף מרנ' (10) ורבנ' יוסף הוד החברים ותפארת המשיכילים (12) בן מר ור שמואל נז . . . (15) יקבל שלומות כטיפי הדומות (16) ממני ומן חמודי יוסף אשר לעתותי רנעיו אליו (17) כוסף ומרעיו אשר נתחברו להועד אתו כי (18) בשלום המה שריו ועל מי מנוחות כפי העתים (19) נהלים ושואלים מצור מעוז ישראל לשית וויעודיו (20) יחד כאשר בתחלה בחילין עצמות ושמחת (21) לבב הגיעה אנרתו בחודש אדר שלשנה הזאת (22) ועמדתי על כל פרקיה וישתתי על אודות שלומי (23) ונתתי שבה והוריה אשר לא עזב חסדו לנהלו (24) לאט כאשר בלבבו להמציאו תאוותיו בלימוד (25) תורתו ובהשגת רצונו ולא הודיעני בכתבו אם (26) במצרים עצמה הוא שריו ושמה קבע מקום (27) לתורתו ואם בעיירות הסמוכות על חנבל (28) ואשר זכר והזהירנו לשית עתותי תדורות בריבון (29) התורה ידעתי כי מרוב אהבתו דבר בכה (30) אך הנו יורע את רצוני ותאוותי כי כל עצמי לא (31) שמתי פני להעביר עתותי בהבלי העולם הזה (32) לא על יתר מלכות בשאר בני גילי ולא על תענוגי (33) מאכל כי אם לקבוע עתים מזומנים בלי ריפוי (34) ידים על תלמוד תורה כי באהבתה אשנה (35) תמיד וחמודי יוסף אשר זכר להשתדל עמו (36) כאשר עשו עמי אבותי כבר עשיתי כאשר (37) בלבבו ואם רך הוא בשנים כבר הנחצתיו אל (38) המלאכה לעשות אשר ילאו ממנה מי² ששנותיהם (39) כפלים כיוצא בו ועל כל צד ופינה מחזיר (40) אנו על כל צדיו לאוספי ליה כי תורא ובל זמן (41) שאני עסוק בצרכי הצבור שונה הוא את (42) פרקו לרעיו ואין בית המדרש בטל שעה (43) אחת ואודותיו נכונים על ריבון התורה כאשר

¹ ארוננו נאוננו = 1.

² אלה More correct.

(44) אהב וכל הקהל דורשים שלומותיו (45) וחמור יוסף וכל חבריו ומשחרים פניו בריבוי (46) שלומיו שיהי רצון להרבותם עד עולם | ברוך רבי יצחק נבתיא | באייר אהה. He is probably identical with the writer of the letter, printed in Wertheimer, גנוי ירושלם, II, 16^a-17^a = Bodl. 2873¹. Verso reads according to Bodl., האנרת הזאת כתב אותה בידו רב[ינו ברוך] הרב, הגדול והמובהק נט' מש' בן [רבינו יצחק] נע' ויכתוב רבינו ברוך את האנרת הזאת להיותה ביד עובדיה הנר אצל כל קהלות ישראל אשר הוא הולך . . . אליהם. Cp. also Bodl. 2878³: letter in Arabic signed by ברוך רבי יצחק נבתיא; 2878⁹: a responsum in Arabic by our scholar.

32. [Vol. I, pp. 200-I.]

Letters from a Haber in Syria to a Gaon.

[T.-S. 13 J 16¹⁷, paper, square hand, badly preserved.]

(recto)

.
 אבא לכך להיצר לי ער התאר אהובי אש[ר]
 אמר לא לקחתי כלום או [אמר]תי לו למה [אמרת] כך ואמר לא בן
 אמר[תי] . . .
 אחר כל זאת מספרתי לו ה[ז]היב ההוא שה . . מבני בעלת הרי . .
 ממין לרב נאון
 והאחר תנהו לו ואנו נוסף עליו אחר ו[אמר] לו כי בדוחק הוא שריו עכש[יו]
 5 ואחר כל צרה ה . . . ני על אחר מן . . . בקשתי למי . . .
 ולא מצאתי למי ונתחננתי למר תמי[ם] . . . על רב אברהם שצ' ואמר
 תנה לו
 יפת בן אלשינרי יבוא ל[במ]ות י[מי]ם ובכתבך דן ליתנם לו והנה השני זהובים
 מונחים אצל אדם נאמן בשעה שיבוא ר' יפת יקחם אם נוזר המקבץ
 והשלחי שבא
 לאצלך במכתבי אמר כי אבדה החשובה [ע]ם כתב ר' צדוק וצר לי עד למאד
 10 ובא כתב ר' צדוק . . . ולא הם . . . בלומר שא[ינו] . . .
 אליו שני כתבים בנסח אחד משום שלום הדרך והודעתיהו בן דברים
 רבים ו[אף]
 על פי שדרך קצרה הלכתי בהם כללו של דבר שאיני רואה לעיין בדינין
 ולא בכל
 צרכי ציבור כי לא יתיאח לאחד שיקניט עצמו וינדה שינה מעיניו ויצער עצמו
 ויבקש לעשות מצוה והנה היא עברה לנגדכם כי אתם שומעין מהמבזבזין

¹ Cp. further my remarks in *R. E. J.*, LXXI, p. 89 ff.

15 ומהמלשינין ואד נא¹ יודע מה הי בני מק² מרכילין לפני אנ³ זל באותם
[הימים]

והייתה אתה כיתב אלי תוכחות ואני הייתי הולך בתום לבבי ובניקיון כפי ולא היו
מאמינין לי עד שנתברר לאור יומן ונתודה לכם הודאי ונתחקר ועכשיו כך הוא
כי הרכילו בי כלם מאחר שעשוננו כראוי והם שהרשוננו להוביל בני בית שלנו
וכבר נתחר[טתי] לזאת מפני שאתם שומעין להמרכילין שאלולי באו בני ביתי
20 הייתי הו[פ]ך את פני ללכת לאצלכם או למצרים כי אין יכולת בהמצערים
בלא העלה ובשעה נחיצה כי השורה יועמה אבל כבר כתבתי לך צדוק שישלח
לך האחר מהנסחים כי אין פניי להניד ולספר ואם ינזור בזה נתועד ותדעו אם
אמת הוא ואזנות שזעכם מהמרכילין אם לאו ולפי שאיני חפץ לעיין
לפיכך לא

לקחתי אגרת מהשליט כי אילו תבעתי לקחתי כי עמדתי לפניו ארבעה פעמים
25 ובירכתיו ושמה בי וסבר פנים ומחרת אני יו[רד] לכלנה⁴ כי שינרו
אלי לומר

כי נפלה קטטה ביניהם שהן אל ערקי רוצה להיתמנות עליהם כי נפטר
השופט שם וכשאחזור ברחמי שמים אראה מה יתיאת מאהינו⁵ אעשה
וכסבור אני שקטטה תעלה ביניהם כשאלך מאצלם לפי שאני הוא המשיקט
ריב וחרחר ואותם אנשים שמניחים לא יכלו לישב בבית דין מאותו זמן
30 רננו המדערים כי יש דברים לא כן ואין לי לפרש עכשיו כי לא עד עתה
שמעו מפי אני שום דבר תוכחה וסבור הייתי שלצרכיהם אני הנה כרי לשא[ת]
מעליהם ולהקל והוא הנותן לי כלבבי וישלם לאיש כפעלו ולא הזקנים שהנה לא⁶
פתאים כי אם נבונים ולא יקבלו על נפשם אלא מה שיתברר להם שהוא
ראוי להם

ואילולי שאלוני כלם בשעה שנטלתי מהם רשות לא הייתי מסכן ברשים
35 להוליכם בים וביבשה וכל עת שיש צום מתיעצים עצות ללא יועילו ולא
יעשה אהינו⁷ [זא]ת שיתן להם שאלתם ואני שואל מאד נא שתכתוב [תשובה]
תמורת התשובה שאברה ויכליל עמה תשובת זו יודיעני חפצו אם לבוא
לאצלו אבוא ואם יאמר לי לישב אעשה כרצונו כי אנ³ הוא האב וה . .
והשר והראש והענינים והתפארת ומי הוא מספר ומניד ומבשר
40 אותי שאראה כיום | זה וכשסברתי לראות אור והנה אפלה | לנו ותחשך
עם עיפתה⁸ | וחיהון דרבנן | לא זה לפייס להעלה כי אם כן אמצא |
בלבי שהוא . . . שהמים הפנים | לפניו ונ¹⁰ שאם דעתכם שאניח |
להם או למי שתרצו לנער או לבער אז | למצער כתבו אלי בדרך |
כבוד ואמרו שאתם מברכים לי ואד נ | תעשו מה שתרצו .

¹ אדוננו נאוננו = . ואדוננו נאוננו .

² היו בני מקומי = .

³ אדוננו נאוננו = .

⁴ See vol. I, p. 245, note 1.

⁵ מאלהינו = .

⁶ This word is superfluous.

⁷ אלהינו = .

⁸ From here on the margin.

⁹ Cp. Job 30. 26 ; ro. 22.

¹⁰ Prov. 27. 19. For שהמים r. כמים .

T.-S. 12. 17, damaged and faded, verso blank, is similar in handwriting to the above letter. The style and contents of the fragment leave no doubt that it is a part of a letter from our Ḥaber to the Gaon protesting against the false accusations levelled against him by slanderers who find credence with the Gaon. The writer points out that he is serving the community without any remuneration, as he supports himself by business (ll. 15-16).

(recto)

.
 ונסים
 בעצמי עלי לפניו ובשרי
 בוראינו כן לך האדם לאדם מרנישים ומנידים
 אד¹ נאון [והנ]ה לנצה תריב בלא חטא ותטור בלא עון ולא תנצור [לי]
 5 האהבה אשר מקדם ולא הפילפול וחש כי אם על עצת רשעים
 על המרכילים ועל תביט בני בליעל תאמין כל
 השקרים ואיך יהיה הראש אשר הוא מקור החכמה והדעת והתבונה וכל
 אח שך יתיאת להתנהג אחר הרגלים הטיפשים המהלכין על כל
 טנופים כי אין בהם לא דעת ולא תבונה כזאת לא טוב חלילה חלילה
 10 ואד כמלאך יי צב² הוא ולא [יכחד] ממנו כל מאום כי דרכיו של אדם
 מוכיחין על כונת לבו ולמה לא ידרש ויחקור
 על דרכי ומעשי מכל בני המדינה מהפקידים והזקנים והת[למידים] ושאר
 הקהל בכלל ובפרט עד שיודע לך אמיתת האמת ו להם רים
 לחטאי וריעת השלום בין הקהל והטורה שאני מטריח על
 15 עצמי יומם ולילה ועומד בכל צרכיהם בלא כסף ולא זהב כי מִסְחִינו³
 משכרתינו ואף על פי כן אם יראת כי תורותם ונסתרה ממני
 ו[י]הורני נאון ויוריני בדרך זו אלך ולא אטה ממנה ימין ושמאל
 ואל ישיאני חטא ואני נקי כפים המעט לי ההפסד שאני מפסיד
 עצמי במיעוט מלאכתי בבטלה וצימצום מזונותי ונקיט עצמי
 20 עד שאקוץ בחיי ואכבוש את יצרי מלנטור לרצון יוצרי
 אחר כל זאת אהיה לפניך כחוטא גמור שהייתי מתחטא ל
 ולא תק אם נאון
 את האהבה והחברים
 ואד נאון במקום הזה על ידי
 והתאוה בטובו לעמוד

¹ אדוננו =² צבאות =³ Read 'our business' מסחרינו

APPENDIX D

(to Vol. I, Chapter V).

1. [Vol. I, pp. 202-4.]

A letter to 'Ali b. 'Amram.

(1) [T.-S. 13 J 11², paper, square writing, size 27.6 × 19 cm.]

Address (verso)

לאבירי וכבירי כִּנֶּק מרֹר עלי החבר
המעולה בחבורה בִּיר עמרם הזקן זל
יברכהו עליון נורא
ויהי עליו צל וסתרה
ישע רב

(recto)

שלומי אדירי ואבירי כִּנֶּק מרֹר עלי החבר המעולה בחבור[ה]
ירבה אלהי השמים לנטות אליך הנו וחמלתו ברחמיו בר'
עמרם זל. הקדמתי פני אדירי החבר בשתי שורות הודי[ע]¹
כבודו כי בא אל ארצנו איש אחד מארץ ספרד עם שלוחו
של מלך מִן־צמצאם² אלדולה מאי צקליה שמו כִּנֶּק מרֹר'
משה בר' יוסף הספרדי שֶׁצ ועמד בספינות עד שאצל
עלי שָׁמְעוּ³ הלכתי ושאלתיהו לרדת מן הספינה לעשות
אצלנו יום הזכרון וענה שאלתי וירד עמי ועמד אצלנו חמשה
ימים וחפשתי חדריו והנה הם מלאים כרמון חכמות ובינות
והדעת אשר בו מכריעות את כולם ויראת שמים ועונה
יתירה ואם אבקש דבר מהמקרא והמשנה והתלמוד
וחכמות היצונים אמצאהו מכל חכמה מלא אלהינו ירבה
בבני גילו כמותו וקבעה בלבי אהבה יתירה ונקשרה
ידידותו בנפשי וציירתיהו שתי⁴ שורות הללו לפני אדירי
החבר המעולה להודיעהו מעלתו מן החכמה ויראת

¹ להודיע =

² Read (سيف) 'sword of the realm'.

³ 'The report of him reached me'. אָצַל in Biblical Hebrew means 'to lay aside, reserve'. Cp. Num. 11. 17; Gen. 27. 36, &c. But here the verb is used in a sense similar to that of אֲצִילת 'emanation'. Thus 'the report of him descended upon me', i. e. reached me. See also above, p. 16, note 14.

⁴ Correctly בשתי 'I described him in those two lines'.

שמים כדי לכבדהו ולקרהו ואינו צריך למתנת בשר
 ודם ולא להצטייד בהנאותם והוא מהנאותים ולא
 מן הלוקחים אלהינו ישביעהו מטובו וישקהו מנחל
 עדניו הננה הודעתיהו והנדתי לו מה שנתברר לי
 כדי לעשות עמו כראוי כי חובה עלי ועליו כיבוד 20

[תלמיד חכמים וממנו] יתבוננו עמי ארץ כן יסיפין לכבוד¹
 בני תורה | ושלום אדירי ואבירי | החבר המעולה יתברכה לעדי עד
 ולנצח | נצחיים

(2) A document (T.-S. 8 J 44), dated Tishri 1369 Sel. (1057 c.e.), is signed by Ghalib Hakkohen b. Moses, 'Ali Hakk. b. Ya'ish and 'Ali the author of a long poem in honour of 'Ali b. Mebasser (T.-S. 24. 10). In Bodl. 2873⁴⁸, containing a Ketuba dated 1060 c.e. at Fustât, supply ['Ali] b. 'Amram. Likewise Bodl. 2874⁴⁹, a Ketuba dated 1063 c.e., is signed among others by ברבי עמרם בר דם עולה (?). No doubt read 'Ali b. 'Amram. החבר המעולה ברבי עמרם. See further, Bodl. 2876⁵⁰.

Nos. 2-2^a. *Epistles from Yeshu'a Hakkohen b. Joseph, of Alexandria, to Nahrai b. Nissim.*

2. [Vol. I, pp, 204-5.]

[T.-S. 12. 338, paper, Rabbinic square writing, size 28 x 16.5 cm.]

Address (verso)

... כֹּךְ מֶר וְד נְהֵרָאִי הַחֲכָם מִנִּי קָטָן בְּנֵי בְרִית יִשׁוּעָה הַכֹּהֵן הַחֲבֵר
 ... נִינִים בִּיר נָסִים זֶל זֶל² בִּיר יוֹסֵף בֵּית דִּין הָאוֹהֲבוֹ כִּנְפִשׁוֹ
 ... מוֹעֵלִי וַיְצַלֵּה בְּכָל מַעֲשֵׁ וּפּוֹעֵל בְּרִית שְׁלוֹם

(recto)

שְׁלוֹם אֲבִירָנוּ נִכְבְּדִינוּ כֹּךְ מֶדֶר נְהֵרָאִי פֶּאֶר הַתְּלִמִּידִים
 [ו]כְּתֵר הַנְּבוֹנִים יִרְבֶּה אֱלֹהֵינוּ הַשׁוֹכֵן מְרוֹם לְנֻטּוֹת
 עֲלֵיו הוּט חֲסָדוֹ יוֹמָם וּלְיָלָה כִּי עָמוּ שִׁירָיו³ לְפִתּוֹחַ
 לוֹ אֶצְרוֹת הַיֵּשַׁע מֵאַרְבַּע נֻשְׁבוֹת⁴ בִּיר נָסִים זֶל

¹ Read יוסיפון לכבוד.

² = זכרנו לברכה ולתחיה.

³ Ps. 42. 9.

⁴ From נשב 'to blow'; here 'winds', a paitanic rendering of מארבע רוחות העולם.

5 ממני אהבו¹ הדורש לאלהים יתרומם בער
 שלומותיו כדי להרבותם² ומעתיר לפניו כדי
 [ל]האריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים³ והוא בחנו
 [י]עניקו חסד⁴ יכלילו רחמים באמונתו העצומה⁵
 וישמע פלולי למענו ויכלילנו⁶ ואנו שמחים
 10 להמתיק סוד בביתו להלך ברגש⁷ ולו הנדתי
 לאבירנו רוב כספי⁸ למראיתו ועוצם תאותי
 לקזותו אזי אמלא כמה נליונים והאלהים
 יתברך הנשאל לקבץ הפירוד ולכנס הפיזור
 בחנינתו. . . הוצרכתי בעת הזה הודיעהו⁹ שצ
 15 כי נחתמה שנת עוני ועצבון מזון¹⁰ וצמצום
 פרנס¹¹ וחמס סיקריקון ושליטי מדינה זו עלינו
 בביאת שלשה שבויים עם אדונים קשים
 מסוחריו מלך הודיעו כי מצאנו אילו שלשה
 אנשים נלקחים מספינה שדרום היילי רום

(margin)

20 מכלל והערימום | סחורה [וכסף] | ועשום [ריקים] |
 ויממו ל[הרגם]
 והבאנום | אליכם לק[נותם ממנו] | ולעשות עמם טובה |
 כמו שעשינו אנחנו | עמם לקחונם | מהם ועמדותם | במזונותם |
 ואפעלפי | שהזמן בנר | בנו

(verso)

וריק בתינו מכל טוב הברנו על צוארינו עול
 מזונותם כמו ירח ימים ויגענו הרבה לבקש דמי
 אחד מהם ולא מצאנו כי אם עשרה זהובים
 נדרים ואנו נחפז לזרכיהם חמשים זהובים
 5 ישר על קהלות מצרים שצ¹ ארבעים זהובים
 יהיה הכל חמשים זהובים עקר דמיהם . . .
 על אדותיהם ארבעים וארבעה זהובים וחצי
 שנים מהם בשנים ושלשים זהובים וחצי והשלישי
 בשנים עשר זהובים האדון של אחד מהם אמר לנו
 10 אני אקח חקרן שלי ששה עשר וחצי אחן לכם

¹ 'And should crown him' See Jastrow, s. v. כָּלַל.² Cp. Ps. 55. 15.³ 'My desire'. To be pronounced בִּקְסָפִי, the noun being בִּקְסָף.⁴ 'And hard struggle for maintenance.' Cp. Gen. 3. 17.⁵ = פרנסה.

[ב]מתנ[ה] חצ[י זהו]ב ותנו לי ששה עשר זהובים והשנים
 [הא]חרים אמרו לא נקח בשנים האחרים אלא ששה
 [ושל]שים זהובים ועוד ואנחנו משתדלים עד שיתן הקב[ה]
 . . . קנם וראוי להתקבץ עם כל חרד ברברי אלהינו [ו]לדבר עמהם
 15 . . . מ לשנס מתנ¹ ולחמש חלץ² עד שיפדו כי אידע לנו עבורם עזרה
 (margin)

השר . . . | ושלמותיך | ירביון | לעדי | עד ולנצח | נצחים .

2^a. [Vol. I, pp. 205-6.]

[Oxford MS. Heb. c. 13, fol. 20; cp. Bodl. 2807¹⁶.]

(recto)

שלומות להשלימן . וטובות להקדימן . וישועות להעצימן .
 והצלחות להתמימן . וברכת אב להנאימן .³ לגזע נין
 אכל מן⁴ בנין כלכל [והימן⁵ מ]רב נהראי אשר הוזמן .
 לכל טובה להיתמן⁶ . ולכל חכמות להחכימן . וכל מצות להקימן .
 5 בכך יוכה למנותו היות פרנס דורו ומוריהו ביר נסים נע
 שלום רב . מהאל הרב . אליך יתרברב . ממורח וממערב .
 נצח סלה . הניעה אנרתו היקרה . המשובחה והמפוארה .
 במליה מעוטרה . בצנה סוחרה . וקראתיה בשמחה . ואשר
 הזכיר עסק תשובת הש[אלה שנ]שאלה היא נסח השאלה אשר
 10 שאל החבר שצ מלה מלה ולא היא השאלה אשר שאלתי ואשר שניר[ו]
 אליך ואמת אשר השיב אדוננו הרב נט מן שמ⁷ הוא פירוש ההלכה
 ותחלת התשן⁸ אשר שאל והזכיר כי קידשה אבוהא והי⁹ קטנה ואחר
 כך נחרצ¹⁰ אה

¹ Sing. of מתנים, cp. 1 Kings 18. 46.

² Sing. of חלצים 'loins'; חמש is here a verb formed from חמישים (Exod. 13. 18) 'in battle array'. The meaning of both phrases is similar, i.e. to exert oneself.

³ From נאום 'utterance'; here 'to declare to blessings (read וברכות) promised to the Patriarch'.

⁴ See Mekh. to Exod. 16. 4 (cp. to Exod. 13. 17) מבאן היה רשב"י אומר לא . נתנה תורה לידרש אלא לאובלי המן.

⁵ Read כנין 'like the descendant of Kalkol and Hēman' (cp. 1 Kings 5. 11.).

⁶ 'To perfect them'.

⁷ = נטריה מן שמיא .

⁸ = החשובה .

⁹ A lapse into Arabic. Read והיא .

¹⁰ Read נחרצתה .

- כבר אמרו חכמ²
 מיועיל¹ זו השאלה אם נתרצת' ואם לא נתרצת האב זכאי בבתו
 יום
 בקדושי בתו ובהפרת נדריה מן שיצאת מכריסה דאמה ועד
 15 דבנרה לא היה לו הרבר ואשר הורה אדני
 אה רח³ כי המצוה היום ליבם ולא להחלוץ כד⁴ דרבנן כי בן
 מצות יבום קודמת למצות חליצה⁵ שאמר⁶
 למדותנו יחיד ורבים הלכה כרבים ולא כאבא שאול ואף על פי
 מצו חליצה קוד' למצ' יבמה⁶
 שאמר רב ששת משמיה דר' אלעזר בן עזריה⁷ שאין חוסמין
 דבענ⁸
 לה למימר לקמן אי אמרה יבמה לא נחא לי היבם לא מיבם
 20 לה בעל כורחה⁹ אלא לא לכל הנשים ולא לכל היבמין ולא לכל
 רוב העם
 היבמות כי יש יבם ראוי לו ליבם ויש יבם ראוי לו להחלוץ כי היום
 אינן מתכוונין להק[ים שם אחיו] קיים שב¹⁰ מקום
 רשות לדבר אליו כי כן אמרה תורה ודברו אליו¹⁰ ואמ' חכמ¹¹ ודבר[ו]
 עצה ההוגנת לו ונ
 אליו שנותנין לו ואם היה ממרה ומסרף על פי הדין
 25 והוקנים אכפינן לו בעל כרחו כי כן אמ' חכ¹² ואי אמ' יבם
 יבומי [הוא ד] מיבנא לה [מ] יחלץ לא חלצנא לה אכפינן ליה מלמד
 שכופי[ן] [י] נ ו אשר היה בבית דין
 לאחר [ב] בית הכנסת וקנו מידם
 שיקב[לו] עליהם מה שיעלה[ן] מן דין בין טוב ובין
 30 רע ושלח בית דין . . . שח . . . בית הכנסת כגון ד'

¹ Read תועיל.

² Keth. 46^b.

³ Probably = אחדיה רחמנא 'may God gladden him' (Af'el of ידי).

⁴ = כרכרי; read בנן.

⁵ This is the opinion of the 'scholars' (i.e. סתם משנה, see Yeb. 39^b and parallels).

⁶ This is Abba Saul's opinion, *ibid.*, and 3^a. The writer frequently corrected his copy by insertions above and beneath the lines.

⁷ Yeb. 4^a.

⁸ Read דבעינן.

⁹ See Halakot Gedolot, ed. Hildesheimer, p. 281.

¹⁰ Deut. 25. 8.

¹¹ Yeb. 44^a.

¹² This passage is in Halakot Gedolot, p. 282.

(right-hand margin)

אברהם ביר פראח ודמיהו ארבעה זקנים אחרים והלכו והחזירו תשובה לבית
 דין בי הלכנו אצל זו היבמה ואשתודענוהא בכשרי הנשים¹ ואימנו עליה ודברנו
 עליה כי מן השמים ומן התורה רמיה רחמנא עליך אין לך ממנו פירוש וחובה
 היא שתתיבמי לו בעל כרחיך אל תסרפי ואל תמאני עליו ואל תשמיעי ממון
 יפתיך וישנך ואם תאמרי שמא לא יתרצא אבוך ולא יתן לך נדוניא עלינו כל
 מה שתחפוצי מן אבוך השיבה אלינו וכן ענתה ואמרה אחי

(verso)

אחי² שנפטר ואף על פי [שהיה פנוי] וכל שכן זה שיש לו
 אשה ובנים תבנסוני על ה[צר]ה . . . תחתכו [את] בשרי לא אבו³ אל
 דבריהם ולא אשמע מליכם שתכניסוני אצל צרה יש לו אחים פנוים
 אם יבמו יבמו ואם יחלצו יחלצו ואל תכריחוני שמא תוציאוני לתרבות
 בית דין והזקנים הנשרים
 5 רעה ויהי עוני בצורכם⁴ וכששמע⁵ את דברי הזקנים אמר בית דין ליבם מה
 תאמר נפשך הרי אמרה [לא נ]חא לי שאכנס אצל צרה עמד אותו היבם
 ונשבע שאין⁶ אחלוץ [ל]ה יחינו ומה שהיה כבר פירשתי
 אליך ונתבזה בית דין והזקנים בזה המקום כי לא יאבו לשמוע אל דבריהם
 כי יש ביננו אנשים לא ידעו עומק הדינים והם ממרים על פי בית דין
 10 ומסרפים לבל מה שישפטו ויחזקו ידי בעלי הדינים כדי להכעים
 והם לא ידעו כי לא כל היבמות יחלצו ולא כל היבמות יתיבמו ויש לבית דין
 שידין לפי העת ולפי הזמן ולפי בעלי דינים ועתה שואל אני מלפניך
 שתתנלה און אד⁷ הרב ותאמר לו איזה הו⁸ טוב שנכרית זה היבם ששיש⁹
 לאחיו
 לו אשה ובנים ותהיה הפנ[וים] רצו ייבמו ואם רצו יחלצו ונשכית
 15 קטטה ומחלקת או שנכריחה היבמה על כרחה ונבניסה על הצרה
 אם¹⁰ תתבייש ולא תצא לחרבות רעה ילמדנו רב¹¹ הרב מה נעשה כי
 יש במקום הזה אנשים שיחזקו את זרוע היבם למען שימרו על פי
 בית דין וינחץ החשובה כדי להשקט מדון ומריבה ואשר זכר

¹ See Yeb. 39^b.² Repeated in the manuscript.³ From אָבָה 'consent', read אָבָה.⁴ Probably read בצרכם 'my sin will be at your side', i. e. fall upon you.⁵ Read וכששמעו.⁶ More correct שלא.⁷ אדוננו =⁸ A lapse into Arabic. Read הוא⁹ Read שיש.¹⁰ Better אולי.¹¹ רבנו =

עבור הקלמוסים מקני מריוט¹ בי הזמן² הזה הם לחים ולא יחתבום
 20 אלא עד אב עים³ בצ ואני אשנר ואביאם ואחתבם קלמוסים
 ואשנרם אליך ב [וב]ל חשחוש⁴ וצורבין הוריעוני
 בי אני שמח בהם ומה שנשאר לך מדמי ההלקי⁵ הוריעני או הרשני אצל
 מי אשנרם אליך וכן תתן רוב קידה ושתח⁶ ממני לרב הרב אה רח
 ושלום לך ושלום לאנשי ביתך והשרים⁷ אל משמעתך ועקב שלום

Address (Bodl. 2807¹⁶ is to be corrected accordingly)

לכבוד מר ורב נהוראי ב[יר נסים נע] [ממני יש]ועה ביר יוסף נע
 החכם [וה]נבון ה[י]רא לאלוה[יו ישמר]ו שום נפשות חסיד מיד רשע סלה⁷

3. [Vol. I, pp. 206-7.]

Data concerning Nahrai b. Nissim and his son Nissim.

(1) T.-S. 20. 7 (cp. *J. Q. R.*, XIX, p. 736 top) contains a marriage document, dated Shebat 20th, 1361 Sel., at Fustāt, the bridegroom being Abraham b. Isaac התלמיד. Signatories: Nathan Hallelevi b. Yeshu'a, Abraham b. [Maš]liah, Menasse b. David, Yehuda b. Sa'adya the physician נע, Nathan b. Sason, Nahrai b. Nissim נע, Maṣṣur b. Meir . . . הש (either [לישי] or [ולחני], the banker), Khalaf b. Sa'adya, Isaac b. David, Ḥayyim b. Moses and Aaron b. Tobias the Third. The latter's brother was probably Solomon b. Tobias the Third, a signatory of a document (Bodl. 2878⁴).

(2) Oxford MS. Heb. c. 28, fol. 6 (cp. Bodl. 2876⁶) contains the following list, evidently emanating from the Babylonian synagogues of Fustāt and Cairo. R. Nahrai, who heads the list together with the Dayyan, is probably identical with Nahrai b. Nissim.

¹ The reeds that grow by the Lake Maryūt (near Alexandria). About these feet-long vegetations at the shores of this Lake, see Ritter, *Erkunde*, I, 872.

² Read בזמן.

³ 'Your needs' (Aram. חשח, cp. Ezra 7. 20 חֲשָׁחוֹת).

⁴ ?; read perhaps ההלקי; 'ḥilk' in Arabic means a signet-ring.

⁵ A noun formed from השתחוה.

⁶ = והסרים.

⁷ Cp. Ps. 97. 10.

אלקאהרין ¹³	בנא תורה כתרם אללח
	רבי' נהראי
אלרים בן מאיר חון	אלדיין ¹
אלדיין אלבגראדי אל מזלם	ר' אברהם
אלחבר אלחלאל ובנה	אלחון אלבגראדי
בן אלבגראדי ¹⁴ בן אלמושטב	אלחבר בן שמעיה ²
בן עריסת ¹⁵ כארם אלכניסא	אלחבר שלם ³
אלכהן ובנה אלחון אלנושי ¹⁶	אלחבר בן אלכאמכי
	אלחבר בן עלי ⁴
	ר' יוסף אלרמשקי
	ר' יוסף אלרומי ⁵ אלידיר
	אלחזאנין ⁶ (אלכהן ובנה) ⁷
	בן שכניה ⁸ בן אלשופט
	בן יחיה בן אלכאמכי
	בן נפעו אבוסעד אלעכברי
	אבוסעד אלצריה ⁹ אלעסקוי
	אלמעלם אלעכאו ¹⁰
	ליחזמן ¹¹
	אלחון אלרומי
	אלכראם ¹² הארבעה

¹ This Dayyan is a different person from R. Nahrai, see the next list (= T.-S.), ll. 6-7.

² Probably identical with Abraham b. Shema'ya (above, p. 232).

³ Perhaps identical with Salim the scribe in T.-S., l. 18.

⁴ See T.-S., l. 10.

⁵ Probably = Joseph al-Franji in T.-S., l. 8. The title אלידיר is probably = ידיר הישיבה.

⁶ The following persons (ll. 11-14) were Readers.

⁷ Angular brackets indicate that the words enclosed are crossed through in the manuscript. See next column, end.

⁸ Probably = Yefet b. David b. Shekhanya, above, p. 97, note 1. In T.-S., l. 13 he is called אלממחה.

⁹ Read אלצרי (قَصِير) 'the blind', as in T.-S., l. 17.

¹⁰ The teacher (המלמד) of Akko, see T.-S., l. 14.

¹¹ In T.-S., l. 4 אלזמן 'the invalid'.

¹² אלכראם, pl. of כרים 'the four benefactors', see T.-S., l. 17.

¹³ Probably the people mentioned in the first column lived in Fusṭāṭ, while the following persons resided in Cairo.

¹⁴ In T.-S., l. 15 אלברקי, read perhaps אלברקי, of Barḳah.

¹⁵ See T.-S., l. 19.

¹⁶ Of Jūsh (Giscala).

T.-S. Box K. 15 contains a similar list (1 leaf) wherein several of the above names recur.

אלכהן אבו נצר בן אלכאמבי ד	בשם רחמ
אלחון אלאנדלסי ה נתן ו	אלדינר ¹ ג בן סאיר ² ו
אלממחה בן שכניא ה	אלנר ³ טו לוי אלאפרנני ה
ד משה ה אלמעלם אלעכאוי ה	רחנ ⁴ אלמחלה ה אלומן ה
אלחון אלחלבי נ אלברקי ד	אלמחבוס ⁵ טו אלחון אלצורי טו
מסאפר אלחון ג יוסף אלכהן ג	רבי נהראי כה ר הלל הנ ⁶ נ
אלכארמין נ אבוסעיד אלצירי נ	מולאי אלדיין ו
אברהים אל שומר ב שלים אלסופר ד	אלחבר בן שמעיא ו ר יוסף אלפרנני ו
תמאס נ בן עריסאח ב	אלחבר בן אלכאמבי ה ונרה ה
אבו סעיר ג	בן אלקצאעי ה בן עלי ה

(3) Numerous letters to and from Nahrai b. Nisim and his son Nissim are preserved in the Genizah. Nissim's time can be fixed by T.-S. 8 J 4¹⁴ containing a document, dated at Fustāt, Elul 1409 Sel. = 1098, signed by

יצחק בר שמואל ננע אברהם בר שמעיה החבר
נסים ברבי נהראי הרב זצל⁷

We see that in 1098 Nahrai was no longer alive. But in a letter to Ebyatar Gaon (Bodl. 2878²⁷) גדול הישיבה רבנו נהראי הרב is mentioned as well as his son Nissim. As Ebyatar assumed the Gaonate in 1083, Nahrai's year of death can be fixed between 1083-98. Nahrai's father seems to have been a native of Jerusalem (see the Arabic address, *J. Q. R.*, XIX, p. 737, no. 58:—Nahrai b. Nissim al-Muḥaddasi; on the other hand, in no. 50 (p. 736) 'Nahrai b. Nissim al-Miṣri' refers probably to Nahrai who resided in Fustāt). T.-S. 10 K 18⁶ contains two paper leaves of which the bottoms are torn. A liturgical composition

¹ Read perhaps אלדכיר (نَجِير) 'adopted son'. In this list are indicated the amounts of money each person gave.

² 'The son of the lord'. Or, if we read סאיר, 'the son of the traveller'.

³ Probably meaning 'the grandfather' (جد).

⁴ Read perhaps רהן 'the steward' (of an estate) of Maḥalla.

⁵ This person was then in prison.

⁶ = הנאמן?

⁷ Two leaves in the Cambridge University Library collection contain one document of the Bet-Din at Fustāt, dated 1410 Sel. (1099 c. E.), signed by Isaac b. Samuel, Hillel b. 'Āli, and Konyah b. Moses, another has the same signatures as T.-S. 8 J 4¹⁴, while a third has instead of Abr. b. Shema'yah the signature of Hayy b. Joseph.

covers fols. 1^b and 2^{a-b}. On fol. 1^a we have the following colophon כתבתי אני נסים ברבי נהראי נט רח לעצמי בכיר ידי זו הקוטראם (הקונטרס ר.) בצעו מצרים בקצר אלשמע איצל (אצל ר.) ר. Accordingly this was written in the lifetime of Nahrai. Nissim, Nahrai's son, was probably the father of Isaiah who is mentioned in a colophon at the end of a work (in Jewish-Arabic) on Bible exegesis (Or. 5563, I, fols. 1 and 2). (2^b) נשלם בעזרת הבורא וכאן אל פראק' מנה ליל שלישי טו חדש מרחשון שנת אהנז לשטרות וכתב ישעיה ביר נסים הרב זל לנפשיה רחמ' ליוכיה למילף כל אורייתא הוא וזרעיה וזרע ביר נסים עד עולם כל דריא אמן נצח סלה. Isaiah was not the author of the work but only copied it for himself.

We have thus the following genealogy : Nissim I (died before 1050), Nahrai (died between 1083-98), Nissim II (1098), Isaiah (1146).

(4) Both Nahrai and Nissim (II) must have been very important people in Fustāt. In the Dukran Ṭab (above, p. 101) they are mentioned as נהראי הרב הגדול גרול הישיבה וחמורו . . . נסים ההכם והנכון. Numerous letters have been preserved either addressed to or emanating from these scholars. See Bodl. Catal. II, Index, s. v. Nahrai, Nahrai b. Nissim (Abū Yahya); Oxf. MS. Heb. d. 75, fol. 20; Worman, *J. Q. R.*, XIX, 735 ff., nos. 46, 49-53, 55-7. A considerable number of epistles are contained in MSS. Adler 2805 and 2806; four letters are to be found in Or. 5554, B, fol. 30, 5566, B, fol. 20, 5566, D, fols. 3 and 4; see also *R. É. J.*, LV, 54-5, 317; one letter has the address מולאי אלשיך אבו סער נסים ביר נהראי בית דין הגדול שם צו LVI, 125, no. 5.¹

(5) Nahrai's correspondents hailed from Andalusia, Ḳairowān, and Byzantium (Rūm). Of interest is T.-S. 13 J 16⁴ containing an epistle from Israel b. Nathan to Nahrai b. Nissim. The writer was imprisoned in Constantinople and after his release visited Tyre and Jerusalem. What he thought of Byzantium can be gathered from these lines: (3) מן בעד וצולי מן בלד אלרום אלהי ישראל ישימה שממה . . . (7) וקר אברגני אללה מן אלחבוס מן אלקצטנטינה וכנת אקול ואני פי בלד אלרום אן . . . כל צני אללה אקים בה . . . He also mentions that a letter reached him through Yedayah of Narbonne (מע ידעיה) (הנרבוני).

¹ Also T.-S. Box J 2 contains a letter from Nahrai b. Nissim (וליה) תרכה וליה). (נהראי בן נסים נע).

4. [Vol. I, p. 207.]

The family of Meborak Nagid.

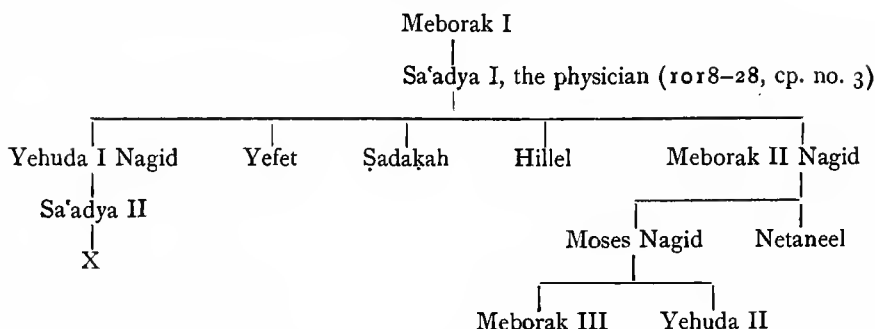
(1) From the Dukran Ṭab (above, p. 100 f.) we learn of a Meborak *צורבא מרבנן* whose son was Sa'adya the physician (styled in *J.Q.R.*, N.S., I, 49, ll. 14-15, *השר האדיר בישראל*). A son of his was Yehuda Nagid and Resh Kallah who in his turn had a son called Sa'adya *סנן הישיבה* (fol. 2, r., ll. 4-9; *השר האדיר* in *J.Q.R.*, l.c., l. 19). A son of the last (חמורו) is not mentioned by name. 'The four sons of our lord' (וארבעת חמורי אדוננו) (ll. 9-10) probably go back to Sa'adya, the physician. These are Yefet the elder, Ṣadaḳah, Hillel, and Meborak Nagid. Hence read in l. 10 *כמור* for *וכמור*. Meborak bore the titles 'the banner of the Nesiut, the crown of the lords and their glory, the great one of the academy and the Nagid of the Diaspora' (l. 14 ff.). Between the lines we read 'And life to our lord Moses'. This is one of Meborak's sons who succeeded to the dignity of Nagid. Evidently this Memorial List was written in his lifetime. T.-S. 13 J 14¹⁴ contains a letter to Meborak Nagid b. Sa'adya the physician. It continues (read *בראש*) (5) . . . ויחיה (sc. God) שני השרים (6) הנכבדים ברוש (בראש) ובת[ח]לה זנך מזרז אלרים אבו אלביאן¹ משה ואחיו אלרים אבו אלברכאח. (In this letter the 'people of Tyre' are mentioned in connexion with a lawsuit.) From A. D. 7^a,² l. 21, we learn that the Hebrew name of Meborak's second son was Nataneel. Moses Nagid had in his turn two sons, Meborak and Yehuda styled 'candidates for the Negidut (סנני הנגידות, A. D. 8). But so far no information is available whether one of them actually attained the dignity. It is unknown when their father Moses died. The next Nagid was probably the famous Samuel b. Ḥananya who is mentioned as such in a document dated Elul, 1142 c.E. (A.D. 17, 3^a).³

¹ Chapira, *Mélanges H. Derenbourg*, 1909, 121-30, edits a Genizah fragment wherein are mentioned, besides the synagogues of the Babylonians and the Palestinians, al-Sheikh al-jalil Abū'l-Faḍl 'head of the congregations', the Raīs Abū'l-Bayyan and Joseph Hakkohen the Ḥazzān (b. *אלמננ*). Very likely by Abū'l-Bayyan, our Moses is meant. The same 'head of the congregations' Abū'l-Faḍl is mentioned in T.-S. 18 J 2¹³, being a document, dated Tammuz, 1428 Sel. (1117 c.E.), at Fustāṭ. It begins *אנו שני[ה]דים הקבועים בפסטאט* . . . מצרים הממונים מפי . . . תפארת מור שהיה מנהיג דורנו . . . [מבורך] . . . מנוחתו כבוד . . . ומפי חמורו כנך מור אדונינו משה הנגיד הגדול נגיד עם יי צבאות דגל הנשיאות עמדת השרים ותפארתם נגיד הגולה שר השרים ונגיד הנגידים עוז כל בית ישראל אור הישיבה תכון משרתו לנצח. Abū'l Faḍl is very likely identical with Yakin b. Netaneel (vol. I, p. 213 ff.).

² *Infra*, p. 257, top.

³ *Infra*, p. 286.

(2) We thus obtain the following genealogical table :

Our list completes the defective Dukrān Ṭab, published by Greenstone, *J.Q.R.*, N. S., I, 49, l. 10 ff. Netaneel *השר האדיר . . . בחיר הישיבה* (*l.c.*, 50, ll. 6–7) is no doubt identical with Abū'l-Barakāt, the brother of Moses Nagid. The latter is very likely meant on p. 59, l. 47 ff. 'And may our God bless all this holy congregation . . . headed by . . . our Nagid Moses, the great Nagid . . . who came to do an act of loving-kindness' (by visiting the mourners). We thus learn that Moses survived his brother. (Greenstone's identifications, some correct while others the reverse, require no further comments.)

(3) Several members of the Meborak family are mentioned, as we have seen, in the Memorial List wherein other dignitaries of the Babylonian community of Fuṣṭāṭ are enumerated (above, p. 100 f.). They probably belonged to that congregation. This is also apparent from above, p. 98, where the minute of the court, dated Adar 25, 1339 Sel. = 1028 C.E., is signed among others by Sa'adya b. Meborak, evidently the father of the two Negidim Yehuda and Meborak. His signature is also found on the document (T.-S. 13 J 1⁴), dated 1018 C.E. at Fuṣṭāṭ, together with that of Jacob b. Joseph Ab (vol. I, p. 37). From above, p. 200, we learn that Yehudah Nagid died before Meborak (ll. 5–6). Thus the latter was the former's successor to the dignity. The two brothers are probably referred to in the letter (above, p. 222, ll. 15–16) *לסידנא אלנינר נט רח ולמולאי*. *אלחבר אלוף הבינות חכם הישיבה שצ* above, p. 200, l. 4, and also in a fragment (*J.Q.R.*, N.S., I, 54) *נכץ מרנו* ורבנו . . . מבורך החבר המעולה . . . *אלוף הבינות חכם הישיבה סנהדרא* רבא גמרוהי מן [שמיא ר] ממנא מבי ריש גלותא בן כב קד מרור סעדיה [החכ]ם.

(4) Yehuda b. Sa'adya, the physician, is mentioned (*infra*, p. 253, ll. 10-11) together with Isaac b. Abraham, Nathan b. Sason and Isaac b. David in a document of 1043 c.e. The last two were his co-signatories of the deed dated 1050 c.e. (above, p. 245). We have seen (vol. I, p. 184) that the Nagid Yehoseph b. Samuel was still alive when Daniel b. 'Azarya was already Gaon (1051 c.e. and onwards). As has been shown in vol. I, p. 254, Yehuda probably attained the dignity during the Gaonate of Elijah Hakkohen (from 1062 c.e. and onwards). About 1070, when the Seljūks invaded Palestine, he very likely was already the political head of the Egyptian Jewry (see vol. I, p. 186). Bodl. 2878¹⁰ contains a deed, dated 1386 Sel. = 1075 c.e., before the Nagid Yehuda b. Saadya (for וְיָלָל r. וְיָלָל). He was still alive when the Turkomans were defeated before Cairo in 1077 (vol. I, p. 280).

(5) A few details bearing on him should be added here. In a letter (T.-S. 13 J 8¹⁶) he is addressed נָדִיב מִמְשַׁלְתּוֹ כֹּהֵן יִשְׂרָאֵל וְעוֹן מִמְשַׁלְתּוֹ כֹּהֵן יִשְׂרָאֵל (6) קִרְ מִרְנֵנוּ וּרְבֵנוּ יְהוּדָה הַנָּגִיד נָדִיב עִם יִי וּפְרִיטוֹ (9) . . . בֶּן זֶנֶק מִדּוֹר (7) סְעָרִיָּה הַחֲסִיד. His son Sa'adya is also saluted. A poem on the occasion of Yehuda becoming Nagid is edited in *J. Q. R.*, VIII, 556 (cp. *ibid.*, IX, 360-61). The acrostic is 'Yehuda Hannagid ḥazak'. Lines 4-5 read, וְשִׁמוֹ (sc. God) אֵב לִבָּל חֲכָמִי רְפוּאוֹתִי וְנִמְנָה רֹאשׁ לִבָּל מִבֵּין פְּלֹאוֹתִי וְהוּא רֹפֵא לְעֻצְמוֹת יְבִשּׁוֹתִי הַמוֹנִי עִם בֶּשֶׁם אֵל הַדּוֹרִי וּבְרָכּוֹ שִׁיר לְנֹשֵׁב בִּיחּוּדִי אֲשֶׁר בָּחַר בְּנָגִיד זֶה לְעַבְדּוֹ.

(6) More famous became his brother Meborak who was already Nagid about 1080 when David b. Daniel came to Egypt (vol. I, pp. 187-8). Through David's intrigues, he suffered banishment to Fayyūm and Alexandria for a year. But he was subsequently recalled to power and in 1094 succeeded in overthrowing his opponent David Hannasi. He is greatly eulogized both in documents of the Bet-Dīn and in letters addressed to him. For documents drawn up at Fustāt and issued by his authority, see T.-S. 13 J 2⁶ and *J. Q. R.*, IX, p. 116 top (1097-8 c.e.). As court physician he resided in Cairo. Hence the address of the letter to him (*J. Q. R.*, VIII, 556-7) reads יָנִיעַ אֶל קֶאֱהָרָה.

As illustrations of the great reverence Meborak was held in, the following lines are cited. In a letter (T.-S. 12. 230) to Elijah b. דִּין [בִּי] (נָחֵם) [שֶׁר] הַשְּׂרִים נָגִיד הַנְּגִידִים סְנֵהֲרָא [הַ]רְצִי בְּשִׁתִּי הַיְשִׁיבוֹת רַבָּה פְּטִישׁ הַחֹק עֲמוּד הַיָּמִי הֵנָּה הַמַּעֲרָבִי רֹאשׁ הַסֵּדֶר הַמְּשֻׁנָּה לְמִלְךְ מִצְרַיִם (cp. vol. I, p. 80, where Abū Sa'ad al-Tustari is also styled לְמִלְךְ). Bodl. 2873² begins הַדִּינִים הַקְּבוּעִים בְּפִסְטָאֵט מִצְרַיִם הַמְּמֻנִים

מפי זנך מו מבורך אלוף הבינות חכם הישיבה מנהדרה רבה שר השרים ונגיד
הנגידים ועוזב¹ לבית ישראל הנגיד הגדול נר הנולה י שבח הסנולה גורן
ענולה² ראש הסדר . . . בן זנך מו סעדיה השר הגדול . . .
The letter is sent to a 'judge' in a provincial community. Therein is mentioned
a deed drawn up in Cairo and ratified by באלקאהרה רבנו אברהם בית דין
רבו אברהם בית דין באלקאהרה, no doubt Abraham b. Nathan Ab (above, pp. 231-3).
T.-S. 12. 341 contains a letter of greeting to Meborak from Samuel b.
Solomon b. Abraham b. Solomon, from Lucena, Spain, (ספרדי אוליפאני,
. . . אוהבו, so on the address, verso).

Nos. 5-7. *Fragments relating to Meborak Nagid and his
brother Yehuda Nagid.*

5. [Vol. I, pp. 209-10.]

[Oxf. MS. Heb. c. 28, fol. 41, verso; cp. Bodl. 2876⁴¹.]

מעשה שהיה לפנינו אנו בית דין הקבוע במצרים והעדים התותמים עדותם
מטה בכתב הזה איך מרב יוסף המכונה אבו אלפצל [ב]ר מרב
אתא קדמנא
פרחיה קובל על מרב
צביאן הכהן בר סעדיה³ וכן אמר דעו רבותי כי מ צביאן זה מאחד
קרובי אבל

הקשה דיבורו עלי מפני שנתן בבית אבי פגם בפני עדים נאמנים וכן אמר
כי אני ואבי זנע בני עבדים וכמו שמעתי כן קרעתי מעילי ונשבתי בשם
שאהיה בתענית עד שילקח דיני ממנו ועתה חוסו עלי כי יגעה נפשי מרוב
התענית ולולי השבועה הייתי מוחל לו אבל מה אעשה וכשמענו כן שיגרנו

¹ 'The repairer of the house of Israel' (cp. Neh. 3. 8).

² The Sanhedrin sat in such a circle (Sanh. 4. 9). But the expression is applied also to a king's Privy Council (cp. Jastrow). Here probably the Caliph's Dīwān is meant.

³ He is mentioned in a document, dated Nisan, 1357 Sel. (= 1046 C.E.) at Fustāt (T.-S. 10 J 27^b). He is probably also identical with the signatory of the document of 1034 together with Sahlān b. Abraham (above, p. 103). In Bodl. 2859⁸ he is styled Abū Sa'ad Šabyān Hakkohen the banker (אלצירפי). His father-in-law Abraham Hallevis b. Nušair, the perfumer, is perhaps identical with the person mentioned in a document of 1075 C.E. (Bodl. 2878⁸⁰ b).

אחר מ צביאן ונתעצמו לדין וטען יוסף זה לצביאן במה שזכר השביח
מ צביאן¹

ואמר ל נם הוציא מ יוסף זה מעשה (שבו חתמות ארבע שהדי באשר)
10 (נצטרפא עדותם והם מרב יצחק בר אברהם ננ יהודה הרופא בן סעדיה הרופא)
(נתן בר ששון ננ יצחק בר דוד ננ) * זכור בו בעדות חקוקה באמיתת טענת
יוסף זה אמנם נתוכת צביאן זה ונתביש והשיב ואמר דעו רבותיי מרוב
החרטה (לי) * עת המצות לא הבנתי במה שיצא מפי והערים נאמנים אין לי
עליהם אכן נם לו בית דין² והנה (צורי פ)³ אני פושט צורי⁴ אכן נם בית
דין תחילה

15 תפיים הלה שלך ותתודה ממנו ומאחר כן תכנים עצמך תחת דין
שמים אמר

הין אז השיב יוסף ואמר כבר אמרתי לפניכם כי לו⁴ השבועות⁵ הייתי מוחל
לו על הכל ובעבור השבוע⁶ שאנצל ממנה קבת הדין יוקח ממנו ואני
אמחול לו

על הכל לפי כן הבניסו בית בנידו⁶ והנהיג עצמו מנהג אבלים כחוק מיום
ששי בשבא עד יום חד בשבא ומאחר נתודה כהוגן וכשורה ונאמר לו דע כי
20 נאמר עליך כי גם הזכרת זקנים ראויים לזכרם בשבח הזכרתם בזולתו ואנו
מתרים בך אם יעידו שנים הגונים כי הזכרת אחד מן הזקנים נוסף
נקח ממך

דינם וגם מהיום יהיה זכרך לכל בטובה השיב ואמר קיבלתי על עצמי כלל
מה שאמרתם וגם אם אין שם עדים הוציאו ספר תורה והחרימו עלי אם כן
הזכרתי חד מהזקנים בגנז⁷ וכל מי שהוציא דבה (והלשין) * בשקר וקנינו
מיד צביאן[ן]

(והתרנו נידויו)²
25 כהנא בר סעדיה ברצון נפשו בכל התנאים הנזכרים מאחר (שחשדנו נידויו)
שחשדינו לו והתרנוהו מנדויו כראוי והתפללנו עליו כמו קיבל הדין
וכן היה ביום

אחד בשבא שהוא עשרים ואחד יום בחודש כסליו שנת אלף שנה
למנין שטר⁸

¹ The marked words are to be deleted.

² Angular brackets indicate that the words enclosed are crossed through in the manuscript.

³ Read perhaps עורי, i. e. I submit my body to the punishment I deserve.

⁴ = לולא.

⁵ Read השבועה.

⁶ This is corrupt. Probably read לביתו בנידויו.

⁷ = בגנות.

⁸ = שטרות.

6. [Vol. I, p. 210.]

(1) T.-S. 13 J 15⁴ is either sent to Yehuda Nagid or to Meborak Nagid.

[ובן יהי]

רצון בן רבנו סעדיה בן רבנו מבורך חנצבֶּה יִשְׂאוּ הַרִים אֲלֵפִי

שְׁלוֹם לְקֶדֶם בָּם מוֹשֵׁב רַבְּנוּ חֲכָם הַתּוֹרָה שֶׁר הַשְּׂרִים מִלְּפָנֵי יוֹצֵר הַרִים

וּמִהָרָ[מ] מְרוֹם הַרִים וּמִצִּיּוֹן וּמִירוּשָׁלַיִם הַבְּחִירִים וּמֵאֶצֶל הָאֲבוֹת הַבְּרוּרִים

5 וּמִבֶּל בְּנֵי צִיּוֹן הַיִּקְרִים אֲשֶׁר בָּאֲהֲבָתוֹ נִכְתָּרִים וּבִנְדָּלוֹתוֹ מְשׁוּרְרִים וְלַחֲסָדֵי

הָאֱלֹהִים עַל יְדוֹ מִשְׁחָרִים . . .

Signed by [צדק]ה החבר יסוד הישיבה אוהבו וידידו ובעל סודו

(2) Yehuda b. Sa'adya and his brother Meborak are also mentioned in the following epistle (Oxford MS. Heb. c. 28⁷⁰; cp. Bodl. 2876⁷⁰).

(1) בשמך רחמנא (2) שלום שלום לדורש ש[לומן] ואוהבו וישע והעלה וחוץ

(3) ונאולה ויקר ונדולה לא[בי]רינו וזקינינו כִּנֵּק מֶרֶז וְ (4) עלון הפרנס

[היש]ר החסיד ביר חייא נֶעַ הִנֵּעַ מִכְתָּבוֹ (5) היקר בעוז ויקר ושמחנו

בשלומנו והודי[נן] לאל על כל (6) טובותיו אשר גמלו וידענו אהבתו . . .

(7) וע[וצם] שרותו ומה שזכר . . . עשה . . . (8) וטרחו וסבלו אשר סבל לא

יגיע לדיק ומעשיו וישמר[ו] (9) ויוחקו בספר זכרון לקבל עליהם רוב שכר

ועוצם (10) גמול מלפני בעל הגמול ומודיעים אנו לאדירינו (11) שֶׁצִי כִי

המרי[בן]ת שעברו עלינו בחורף זה אשר כתבנו (12) להודיעכם . . .

הע . . . ה . . . הנדולה עולה אליכ[ם] (13) ותעשת אדירנו לגמליהו

[ברע]תו ולגלות קלונו ולבאר (14) חרפתו ולהודיעו לפאירינו ואהובינו כב

גדו קד מֶרֶז (15) ורבנן יהודה החבר היקר ריש כלא המעולה בחבורה

(16) ואחיו אלוף הבינות רב החכמות המעולה בחבורה (17) ולכל אחינו קהל

מצרים לנהוג במנהג שהוא . . . (18) לכמותו ושמו שמריה בן משולם הנוכר

בא ושנה אשר [כ]עת בתטאי¹ ושלומנו יעצים | אל והוא יעשה כחכמתו

7. [Vol. I, p. 210.]

[T.-S. 10 J 14¹⁹.]

Address (verso)

לכבוד רבנא יוסף בן כבוד מרנא יאשיה

ממני יוסף זכור לטוב² נט רח¹ Is this the place mentioned above, p. 119? See also vol. I, p. 109, note 1.² This epithet must refer to Josiah, who was no longer alive, whereas the next two words go back to his son Joseph.

(recto)

(1) פי¹ א[דו]ני הנדיב והשוע והנכבד מכל בית אביו (2) יברכך האל כי²
ראוי לעשות לאיש מכובד (3) במוך לאחר שנדרתה לי נדר ונתתה לי מתנה
(4) בנדבותך הטוב³ חזרתה ולקחת אותה ממני (5) ומי ישמע בזאת מה יאמרו עליך
כי במוך (6) חשוב ידוע בצדקות ובנדיבות יתכן כזה (7) לעשות וכל השומעים
דבר זה יאמרו אנו (8) נדע כי ר' יוסף הוא נדיב ומכובד ומכבד כל (9) בעלי
תורה ועתה היאך הפך מנהג הטוב וכן (10) אמר הנני ראש כלה אדונינו
ורבינו החבר (11) אחיו שניהם אמרו האיך יתכן דבר זה לעשות (12) לר' יוסף
בן מרנה יאשיה וכן סיכרי (13) אבן פאדל לאחר שנתנם לי טו כספים
(14) בעבורך כאשר ציייתת לך חזר ולקח אותם (15) ממני כי היה לי אצלו
כמו מ' כספים ממקום (16) אחר בידו חזר ולקח אותם וחשב לי בחשבון
(17) כי אמר ר' יוסף אבן דהבי לא יתן לי כלום ואני (18) לא אוציא אותם
מכיס כי אפחד כי [ל]א יתן לי (19) כלום כן אמר אבן סברי ועתה אדוני ר'
יוסף (20) הנדיב יתכן כזה לעשות במוך מה שנדרת לי (21) חזרת בדברך
ואם יטיבך האל השיבני על (22) דברים אלו אם יש בנפשך לעשות עימי⁵
(23) חסד כאשר מנהגך הטוב עם כל בעלי תורה (24) הודיעני ואתה חי
רבנא ר' יוסף יודע אתה כי (25) העת קשה ומר⁶ עד למאד ומרוב שיחי
וכעסי | דברתי עד הנה⁷ ועשה בחכמתך ונדבותך⁸ ואם אתה טוב עם אחרים |
בעלי תורה תהיה גם לי טוב למען יטב לך ולמען יאריכון ימיך אמן סלה.

7^a. [Vol. I, p. 210.]*An elegy on the demise of Meborak's wife.*

[Oxf. MS. Heb. e. 74, fols. 57–8 (cp. Bodl. 2862²⁰); fol. 57, recto,
contains scribbling.]

(fol. 57, verso)

(1) בשם מנחם אבילים אצדיק דינך ונ' (2) אצדיק דין דיין האמת ונ' ⁸ להגיד
כי יש': (3) הצור תמים: אשר לא נשא פני: (4) כבודי מעלי: ⁹ תערידה
עמלת עלי (5) אלגבירה זכ' לבר' ¹⁰ וון מפאעלן: ¹¹

¹ 'to', פי.² Read הכי כן.³ Read הטובה.⁴ In the meaning of 'by Rabbi', &c.⁵ Read עמי.⁶ Read ומרה.⁷ Read ונדבתך.⁸ This is the formula of Šidduḥ Haddin.⁹ Ps. 92. 16; Deut. 32. 4; Job 34. 19, 19. 9.¹⁰ 'A recital of the merits (of a dead person) which I composed for the lady (the Nagid's wife)'.¹¹ Indication of the metre.

(— — — | — — — — | — — — —)

עלי לחיי כמו מימי אמנה^{1a}
 והנפש בנחלתו עשנה
 אשר נסעה מעודנת בזקנה
 תיחל לה ואוי לי מחוננה⁴
 במר נפש ונודי באניה⁵
 ואיכבה⁶ בחלחלה עשי נא

דמי¹ עין במסתרים חולים
 והלבב אזי יחם כאתון^{1b}
 עלי אשה גברת כל גברת²
 ונטשה את יחידתה³ תייליל
 5 בכי נפשי והאנחי וספדי
 בקול הויה נהי נהיה ואיכה

(fol. 58, recto)

כסיל שחר ושמש עם לבנה
 ועל חמדת וגברת המדינה
 ואיכה גהיתה בואת עדנה⁷
 ונעדרה וגלה הוד ופנה
 והעצה ויושר האמונה
 ויתר ממקומו באנינה⁸
 ענו עמי בקול הגה וקינה
 פשוטה וחגרת⁹ שק שאו נא
 בבכיות[י] כבת איה ויענה

הלא יד אד נטויה בעדי פי
 ועברתו שפוכה על אדמה
 חמת מלך בחכמתה תכפר
 10 לקוחה בעון הרור ומעלו
 [צפ]ירת דור במושכל ומרע
 [בוא]ת יחרד לבנינו וימם
 [מת]י חכמה מתי מלה נעימה
 נשי עמי קראנה לחכמות
 15 שעו מני אחי מוסר¹⁰ אמר

(verso)

ועם סופדים והנהוים בכי נא
 יחיה לך עטרת התבונה
 נגיד עם אל בריעה וחנינה
 ביר גבור עלי קשת נכונה
 בחיי בן מגדל¹¹ ממעונה

עדת צוען רדי ושבי[ע]פרים
 וקראי לאלוה חי בחסדו
 פאירינו ונזר[י]נו מבורך
 אמדותיו ומדבריו כחצים
 20 ונחם אל אלהינו לבבו

¹ 'Wail' (cp. Isa. 23. 2).^{1a} Cp. 1 Kings 5. 12, where the קרי is אמנה^{1b} 'As a furnace' (see Dan. 3. 6).² Just as the Nagid was styled גביר הגבירים.³ גביר usually means soul (cp. above, p. 85, note 6). But here it may be a poetic expression for Israel.⁴ 'And woe is to me owing to her (i.e. Israel's) supplication.' Evidently a noun מַחֲנִינָה is used here. But the metre demands the reading מַחֲנִינָה.⁵ Mourning, cp. Isa. 29. 2; Lam. 2. 5.⁶ Phrases of exclamation in distress; for הויה to suit the metre, cp. Jer. 34. 5, Amos 5. 16, Mic. 2. 4, Lam. 1. 1, Esther 8. 6.⁷ 'Hitherto', Eccles. 4. 2.⁸ 'With grief'.⁹ Read פשוטות וחגורות.¹⁰ See above, p. 18, note 10.¹¹ MS. מַגְדֵּל 'made great from heaven', a poetic allusion to Moses the namesake of the Nagid's son Moses.

והאדיר והחכם נתנאל
והקהל בראשם החכמים
יזכם אל לבנין בית מנוחה
חזה ציון וז' ³ מנחם יצמה וז' ⁴
עבדה אלמעלם צדקה
בן יהודה נע

8. [Vol. I, pp. 212-13.]

*An epistle from Abraham b. Sabbatai, the Haber of
Minyat Zifta, to Moses Nagid b. Meborak.*

[T.-S. 32. 8, square writing, paper ; cp. *J.Q.R.*, XIX, 728, XVIII.]

Address (verso)

יגיע' להרניע' אל מושב הדרת יקרת [מ]רנו ורבנו
אדוננו משה הנגיד הגדול נגיד עם יי צבאות
שר השרים ונגיד הנגידים עטרת השרים
ינוגנהו אלהינו ויחיה שני תמודיו סגני הנגידות
בר' כבוד גדלת קדשת מדרנו ורבנו מורינו אדוננו
מבורך צורבא מרבנן סגהדרא רבא דגל הרבנים זצ"ל
(recto)

בשם רחם עוזי מעם יי וז'
ישמחו השמים ותגל הארץ וההרים רנה יפצחו וכל
עצי השדה ימחאו כף ותרון לשון כל לאום ולאום
וישבחו ויודו למוריד מלך חנף וז' מכסאו והפילו
והשפילו והשיב בראשו גמולו הוא חשב להכרית
כל נשוא פנים וזק[ן] לרמוס ב[ר]נלי[ם] על חוסים ו . . .
ושרים יקראו לפניהם ויי לא רצה גם שם פניו לבח
ולשלול לנקום נקם למלאות תאות לבו ויי לא נתן
מאויו ולא הפיק זממו של שיפץ אשר רבים ריציץ
הרשע

¹ Supply אל to complete the metre.

² The metre is faulty here, probably due to the quotation from Isa. 29. 1.

³ Isa. 33. 20.

⁴ There is no such verse ; the reference is probably to Zech. 6. 12.

⁵ The feminine suffix refers to הדרת (l. 1 of address).

⁶ Ps. 121. 2.

וַיִּצְפֹּץ וַיֵּי אֱלֹהִים רִיצְצוּ וַיִּנְפְּצוּ וְכָל חֵילוֹ נִפְצוּ מֵעַלְיוֹ
 10 ב' [י] הָרִים יָד בַּמֶּלֶךְ וְהָאֱלֹהִים הַסְגִּירוּ בִּיד אֲדוֹנֵנוּ וּנְפֹשׁוּ
 לַשְׁתַּת קִרְבָּה עָנָו בְּכָבֵל רָגְלוֹ בָּרוּל בָּאָה נִפְשׁוֹ¹ וְהִקְבָּה
 יֶאֱבֹד² זָכְרוּ מִדְּרִי עֲלָמָה³ וְלֹא נָתַנוּ אֱלֹהִים לַהֲרַע עַל עַמּוֹ
 וּנְחַלְתּוּ כָל שָׁכֵן לִשְׂרֵי יִשְׂרָאֵל וּבִרְוֹךְ יֵי אֲשֶׁר הִצִּיל נֶפֶשׁ
 אֲדוֹנֵנוּ מִיַּד מִרְעִים וּבִרְוֹךְ יֵי אֲשֶׁר לֹא נָתַנוּ ב' [ידי] הֵם
 15 אֶל הָרֶת יָקֶרֶת צִפִּירֶת מָרְנוּ וּרְבֵנוּ⁴ [א] וְרֵי עֵינֵינוּ
 גִּיה⁴ עַפְעַפִּינוּ מִשּׁוֹשׁ לִבִּינֵנוּ רוּחַ א' [פ] יֵנוּ עֹטֶרֶת [רֹאשֵׁינוּ]⁵
 שֶׁר הַשְּׂרִים וְנִגִּיד הַנִּגִּידִים
 אֲדוֹנֵנוּ מִשֶּׁה הַנִּגִּיד הַגָּדוֹל דָּגַל חֲנֻשִּׁאוֹת עֹטֶרֶת
 הַשְּׂרִים וְתַפְאֶרֶתָם מִרְדְּכִי הוֹמָן הָאֱלֹהִים יִבְרַכְהוּ
 יִגְדֻלְהוּ יִרְוֹמְמָהוּ יִנְשָׂאָהוּ עַל רֹאשׁ מַלְכִּים וְקִצִּינִים
 20 וַיַּעֲלֵה מִזֹּלוֹ לַמַּעֲלָה וַיַּחֲיֶיהָ שְׁנֵי חֲמוּדָיו הַשְּׂרִים
 הַנִּגִּידִים סָגְנֵי הַנִּגִּידוֹת מָרְנוּ וּרְבֵנוּ מְבוֹרֵךְ וּמָרְנוּ
 וּרְבֵנוּ יְהוּדָה יִשִּׁימָם אֱלֹהֵינוּ לִשְׁם וּלְתַהֲלָה כֹּאֲפָרִים
 וּמִנְשָׁה וַיִּזְכְּהוּ אֲדוֹנֵנוּ לְרֹאוֹת תּוֹרָתָם וְחֹפֶתָם
 בֶּן כְּבוֹד נְדוּלָּת קְרוּשֶׁת מָרְנוּ וּרְבֵנוּ אֲדוֹנֵנוּ מוֹדְנוּ
 25 נֹרְנוּ וְכֹתְרֵינוּ מְבוֹרֵךְ אֱלֹהֵי הַבִּינּוֹת חֶכֶם הַיְשִׁיבָה
 שֶׁר הַשְּׂרִים וְנִגִּיד ה' [נִגִּידִים מַעֲזוֹ] כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל
 סִנְהֶרָא רִבָּא רוּחַ יֵי תִנְיָחָנוּ עִם שִׁבְעַת כִּיתוֹת שְׁלֻצִּיקִים
 בֶּגֶן עֵדֶן נִשְׁיָקֶת כָּפִים וְכִרְעִית בֶּרֶךְ [אֵל] אֲדוֹנֵנוּ
 מִמֶּנִּי אֲנִי אֲבִרְהֵם עֲבָדוֹ בְּרַבִּי שְׁכֵנִי תִנְצֶכֶה
 30 הַמִּתְפַּלֵּל בַּעֲדוֹ וּבַעֲדַת חֲמוּדָיו תִּמְיֵד וּבַעֲדַת כָּל אֲשֶׁר
 לוֹ מִסְבִּיב הַמִּקּוֹם בָּהּ⁶ יוֹסִיף כְּבוֹד עַל כְּבוֹדוֹ וְאֲנִי
 עֲבָדוֹ וְכָל אֲנָשִׁי הַקָּהָל מִנִּיה זֹפֶת מִהֲנִין לְאֲדוֹנֵנוּ
 בִּרְכָה בְּאֵילֵי הַיָּמִים שְׁעֶשֶׂת נִסִּים עִם אֲבוֹתֵינוּ
 עִם אֲדוֹנֵנוּ שֶׁר הַרְשַׁע
 הוּא עֹשֶׂה נִסִּים וְעִמָּנוּ נִסִּים וּנְבוֹרוֹת וְא' [בֶּד] מִשִּׁיפִּין
 35 זָכְרוּ אֲבָד מִנֵּי אֲדִיף וְלֹא שָׁם לוֹ עַל פְּנֵי הוֹצֵאת⁶

¹ Ps. 105. 18.² Read אֲבֹד 'destroyed'.³ = עֲלָמָה 'world'.⁴ From נָהַר 'to shine'.⁵ = בִּרְוֹךְ הוּא.⁶ Job 18. 17.

תהרגהו לשון אפעה¹ הוא ביקש ל . . . די . . .

ולהרג עצומים לשום שפלים למרום ועש[ׂ]ירים

בשפּל יִשְׁבוּ² וְאֵל שַׁפַּךְ חַמָּתוֹ וּזְעֵמוֹ עָלָיו וְעַל

עוזריו וסומכיו והארץ שקטה ושמחה

40 ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר³

כי עמד על ישראל בהמן ואיבד שמו כמו

שאיבד להמן פתאום • נחלים הָתָה על ראשו⁴

בֶּן יֶאֱבָדוּ כָּל אֲבִיבִיד יי⁵ וְשׁוֹנְאֵי עֶמֶךָ יִחַדּוּ יִכְלִיֹּן

ואדוננו ושני סנני הנגידות יחיו לעד יזכהו לראות

⁶ 2%

45 תורתם וחופתם וחמודינו מנשק כפות אדוננו

ושלומה ושלום כל הנלויים אליה יגדל ואל ירל

אברהם ברבי שבתאי הנצלה ⁷

¹ Cp. Job 20. 16.

² Eccles. 10. 6.

³ Esther 8. 16.

⁴ Cp. Prov. 25. 22.

⁶ Judges 5. 31.

⁶ We have seen above (pp. 255-7) that his mother died before his father. Read here **אשת**.

אל הקהלות הקדושות (T.-S. 13 J 13²⁰) sent to the various Jewish communities. The signature is ברוכים יהיו לשמים בלבם וסנית ונאה וצהרנת דמסים וסמבסט. אברהם ברבי שבתי תנצב הקבוע במניה זפתי. T.-S. Box F 3 contains a fragment consisting of four pages of which the first one is blank. Fol. 1 verso begins שרומ פי גזירה שוה עיין במס' נרה פרק המפלת פים המפלת מין בהמה וכול (Nidda 22^b f). There is a gap between leaves 1 and 2 which is also in different handwriting. Fol. 2 recto begins אין מתקיים אם רב סחורה' אם ר' הונה מחא (cp. Erub. 54^b) שבת' שנו חכמים בתום ביצד סדר משנה. Verso has the following colophon, גשלם זה הדיפתר לאברהם ברבי שבתי תנצב בשנת דתתנז הקב' יוכהו ללמוד וללמד ולשמור ולעשות ויוכה לשמוח בשמחת ביאת הגואל ויתן חלקו עם מצוקי ארץ וינחילן שני עולמות כרכת כי בי ירבו ימיו (Prov. 9. 11) ויוסיפו לך שנות חיים. T.-S. 10 J 27³ contains two paper leaves, damaged, wherein we read on fol. 1 a that Joseph Hallevi b. Berakot betrothed a lady at Cairo in Sivan, 1418 Sel. (1107 c. e.) . . . יכתב] פי אלתובה מתנה ונודונייתה תכתב כמנהג בני ארץ ישראל דאם חס ושלום תתפטר בלא ולד יחזיר. חציה לירתא מבית אבואה ולא יכרנהא מן אלקאהרה. The document is signed among others by Abraham b. Sabbatai תנצב, just as in the above epistle. A contract, dated Ab, 1465 Sel. = 1154, at מניה זפתי (Bodl. 2874²²), is signed among others by ברבי אברהם החבר הדיין תנצב. He is evidently Abraham's son referred to in our letter (l. 45).

9. [Vol. I, pp. 213-5.]

Poems in honour of Yakin b. Nataneel.

[Oxf. MS. Heb. d. 68, fols. 27-30 (cp. Bodl. 2836¹⁰). Fol. 27, r. and v., ll. 1-12, contain verses; the poems begin from fol. 27, v., l. 3 ff. Poem I (ll. 3-6) runs on in the MS.; it is edited here in the usual way, indicating the metre which consists of five syllables in each hemistich, while the moving Shvas are entirely neglected. On the other hand occasionally the latter have to be made full vowels for metre's sake.]

I

צָרָק בְּנִיב מַעֲנִי ¹	יִחְנוּ שִׁירוֹחֵי
אֲשֶׁר פָּעַל לְעֵינַי ¹	חוֹסֵן פְּעוֹל [זוֹת] אֵל
עַל נִסִּיכִי וְרוֹזְנִי ¹	כּוֹ חֶסֶד הַטָּה
עָרִי בּוֹכְבִי מַעֲוִנִי ¹	לְרוֹמֵם מַעֲלָה ¹
סוֹב שֵׁב לִימִינִי ²	נָאֵם יְיָ לְאֹדוֹנִי ⁵
חַת הַיְכָלִי ³	לְיָכִין מִשְׁפָּחָ
נִמְ' ⁴	

II

(fol. 27, verso, l. 8)

שָׁאָר מַרְעִית צֹאנֹו	צָבָא אֵל וְהַמֹּאנֹו
וְהַצְדִּיקִי דִינֹו	הוֹדֹו לְעוֹז נְאֻמֹּו
זֹלַת ⁵ אֲבִיוֹנֹו	אֲשֶׁר שָׁר מַמְעוֹנֹו ¹⁰
בְּאֶפֶס וְחֹרֹוֹנֹו	וְהַכְחִיד מִשְׁטִינֹו
לְהַכְחִיד וְכָרוֹנֹו	אֲשֶׁר קָם פְּאֻנִי
אֲשֶׁר שָׁמוּ קָצִינוּ	וּבְגֵד בְּאֹדוֹנֹו

¹ For מַעֲלָה to suit the metre.² Ps. 110. 1; סוֹב has been added to suit the metre. But in the first hemistich יְיָ is taken only as one syllable. The whole line could just as well read נָאֵם אֶרְנִי לְאֹדוֹנִי שֵׁב לִימִינִי.³ Num. 26. 12. The vocalization given above is demanded by the metre.⁴ This abbreviation is not clear to me. (But see Addenda.)⁵ 'Who espied from His dwelling the low status of His poor' (people), cp. Ps. 12. 9.

(fol. 28, recto)

עם אֶחָיו ¹ וּבְנוֹ	הַצְמִיתוּ קוֹנוֹ
וְתַהֲפֹכֹת עֵינָיו ²	יָשֹׁב עָלָיו אוֹנוֹ
בְּשִׁמְעוֹ קוֹל שְׂאוֹנוֹ	וּמִלְכִי בְּאַרְמוֹנוֹ
לְהַשְׁפִּיל מִמְרוֹם קִנּוֹ ³	קָפָא לְאֵל קִנּוֹא
בְּעֹז אֵל אֲשֶׁר הִכִּינוֹ	וְשֵׁם לֹו בְּטָחוֹנוֹ ⁵
לִיכִין נֶאֱמָנָנוּ ⁴	וְנִלְה מִצָּפוֹנוֹ
וַעֲשֵׂה בְרָצוֹנוֹ	נִטְרוֹ לְיוֹם אֲסוֹנוֹ
וְרָשָׁעוֹ וְדוֹנוֹ	לְכָדוֹ בְּעֹזוֹ
מְרִדְכִי הֵן הֵנוּ	אִם הוּא קָם בְּהֶמְן
עֹמֵד הִמְנִי ⁵	יָכִין מְעוֹז רֹאשִׁי ¹⁰
חַת הִיכִינִי ⁶	לִיכִין מִשְׁפָּחָ

III

בְּיוֹם אֲנִיכֶרָה	חֲסָדִים אֲשֶׁר נִדְּלוּ
בְּנִיב בְּרוּר אֲבִיכֶרָה	וְטוֹבוֹת אֲשֶׁר נִכְדוּ

(verso)

אֲחִיבִיר נְעִים שִׁירָה	וּמִשִּׁירוֹת נְעֻמוֹ
מֵאֵד עֲזָרָה בְּצָרָה ⁷	לְאֵל אֲשֶׁר נִמְצָא
הַצִּיל שָׁה פְּזוּרָה	אֲשֶׁר מִפִּי אֲרִיָּה
עָתָה לֹא עֲבָרָה ⁸	שִׁמְעוּ עַל מִי רָ
נִוְרָתוֹ נִוְרָה	עַל קִבְרוֹת מֵתִים ⁵
וְכָל לִשְׁכָּה וְטִירָה	לְנַחֲוִין כָּל צִיּוֹן
רָם תּוֹפֵעַ נִהְרָה	וּמִטָּה לְצֹאת טָ
כָּל הוֹנֵם בְּעֲבָרָה	וְעַל חַיִּים חַחַת
עַד לֹא מִצָּא נִיָּה	וְכָל בְּסָפָם לָבוֹז

¹ Can also be read אֶחָיו.² לבו would be more suitable for the sense, i. e. the perversities of his heart. But עֵינָיו is necessary for the rhyme.³ For קִנּוֹ 'his nest', to suit the metre.⁴ For נֶאֱמָנָנוּ, to suit the metre.⁵ Cp. 1 Kings 7. 21.⁶ MS. has here only לִיכִין מִשְׁפָּחָ. But the full refrain is necessary here to rhyme with the former line into נִיָּה, whereas the rest of the poem ends in נָנוּ.⁷ Cp. Ps. 42. 2.⁸ Cp. Nahum 3. 19.

בְּשֶׁד לְאוֹם סוּעָה ²	וְגֵר בְּלִי ¹ שְׁחֹט ¹⁰
הִיא לָנוּ לְזֶרַח	וְאִמֵּר שְׁחִיטָתְכֶם
וּלְרִבְרֵי קָרָה	וְהַנְדִּיל עֲשֵׂה חֲנָף
פִּילֹו בְּבוֹר בָּרָה ³	בְּרוּךְ אֵל אֲשֶׁר הִ-
מְרוֹם שְׁמִי שְׁפָרָה ⁴	וּבְרוּךְ אֲשֶׁר הִטָּה

(fol. 29, recto)

הָגֵר וְקַטְוָה	לֵב מֶלֶךְ כָּל בְּנֵי
אוֹם גּוֹלָה וְסוּרָה ⁵	לְפָאֵר רֹאשׁ קְהִלּוֹת
וְכָל עוֹז וְתַפְאָרָה	בְּכָל בְּבוֹר וְהֶדָר
בֶּן נִתְנָאֵל מְקוֹרָא	הוּא יָכִין הַגִּבֹּר
שְׂרִים לוֹ יִתְרָה	5 רֹאשׁ בֶּן רֹאשׁ וְעַל כָּל
סְנֵלָה מְאֹד יִמְרָה	הַסְנִילֹו מִלְכּוֹ
מִזֶּהב אוֹפִירָה	בְּבִגְדֵי שֵׁשׁ הַזֹּהָבֹו
פְּנִיחִם ⁷ הַגִּבֹּרָה	וּבְחֻטּוֹבוֹת אֲטוּן ⁸ תַּח-
וּלְיוֹם קִרָּא מְקָרָא	לְיָמִים וּלְמַעֲרִים
עַל הַיָּאוֹר בִּירָה	10 וְאָחִי צֹר ⁹ בָּנָה
וְהִיתָה לוֹ לְדִירָה	נִתְנָה לוֹ מִלְכּוֹ
וְיָבֵא גִבֹּר מִשְׁרָה	וְנֵם לוֹ צֶא אֶתָּה
מִלְכּוֹ לֹא מָרָה	אֲשֶׁר פִּי אֶדְנִי וּפִי
אֶדְנִי ⁹ אֲשֶׁר יִקְרָה	זֹאת נִחַלַת עַבְדִּי

(verso)

חַלַּת מְרִדְכִי שְׁפָרָה	נִחַלַת יָכִין בֶּנ־
בְּאוֹמֶן אִישׁ יְמִינִי ¹⁰	יָכִין בְּדוֹרֵינוּ
חַת הַיְכִינִי	לְיָכִין מִשְׁפָּ-

¹ Between the lines the manuscript reads לְבָלִי, i. e. another version has לְבָלִי instead of בְּלִי.

² Cp. Isa. 54. 11.

³ Cp. Isa. 32. 6; 59. 13; Ps. 7. 16.

⁴ Cp. Job 26. 13.

⁵ Cp. Isa. 49. 21.

⁶ Cp. Prov. 7. 16; a construct אֲטוּן is formed here from אֲטוּן to suit the metre.

⁷ תַּחפְּנִיחִם (Jer. 43. 7, &c.) stands here for the whole of Egypt.

⁸ Either the brother of the foe (see fol. 28, r., l. 1) or אָחִי צֹר is a poetic expression for the enemy (cp. אָחִי מוֹסֵר, p. 18, note 10).

⁹ Cp. Isa. 54. 17.

¹⁰ Mordecai the Benjamite and the guardian of Esther (cp. Esther 2. 5, 7).

IV

קדמוֹד יְשָׁרִים	נְסִיכֵי וְנִבְיֵי
וְיִשְׂרָאֵל בְּךָ נִשְׁרֹת	וְאַזְנוֹ בָּם שִׁיר בְּיִשְׂרָאֵל
שִׁירָם עֵין וְחֶלֶף	וְשִׁירֵי עֲשָׂה פְרִי
וְיִבְלִי לָךְ הֵם	יְשִׁי תֹדָר וְאַנִּי מְרִיא
שְׁמֻעָה נִבְרַח עֲמִי	יָבִין אֲבִירִי
דַּע כִּי הִקְיָמְךָ אֵל	לְמוֹשֶׁעַ בְּדֹרִי
וְתַחְבֹּלָשֶׁת לְצִירִי	וְלִפְאֹב וְזִמְנֵי צָרִי
כִּי בָקוּם צָר קִמְּתָה	אֶתָּה כְּמֹד דְּרֹרִי
קָם הוּא כְּדוֹב שְׁפוֹל	קִמְּתָה אֶת כְּפָאֲרִי
וְנִמְתָּ לֹא רוֹכֵב	שְׁמִים בְּעֹרִי

(fol. 30, recto)

וְכֵן עָשָׂה בְּחֶסֶד־וְ
 [וְהָ]שְׁפִיל צָרֶיךָ
 וְאַתָּה מַעֲלָה מַעֲלָה
 לָךְ בְּרָכוֹת יְשׁוּעָה
 יְסֻכְבוּד יוֹם יוֹם
 וְתָם פָּצַל מַקְלוֹת
 וְלִשְׁנֵי חֲמוּדֶיךָ
 מִבְּשׂוֹר הָאֲדִיר
 רֵיחַ שְׁמֶם יִרְמָח
 בְּיָמֶיכֶם יִבֹּא
 לְבָנוֹת הַיְכָלִי
 וְגַם עַל מִשְׁפָּטוֹ
 לְיָכִין מִשְׁפָּחָה
 כְּעֵנִין שֶׁנִּי וּנְבִנְתָה עִיר עַל
 בִּמְיוֹ תוֹשַׁע יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל יֵשֵׁב
 יִקְרָאוּ וְיִצְדָּקִינוּ

¹ ציר sing. of צירים 'pangs' (cp. e. g. Isa. 21. 3).

^a I. e. Mordecai. See Hullin 139^b דרור דבתיב מר דרור ומתרנמינן מירא דביא.

³ Cp. Deut. 33. 26.

⁴ Cp. Job 39. 18.

^b Abraham, Jacob (Gen. 30. 37), and Isaac; הר מוריה = הר מורי.

⁶ Cp. Cant. 4. 5.

⁷ Ср. Јег. 30. 18.

⁸ Jer. 30. 18 ; 23. 6.

10. [Vol. I, pp. 215-17.]

Poems in honour of Abū'l Munajja b. Sha'ya.

[Or. 5554 B, fols. 21-2, separated, square hand, with a turn to cursiye, size 16.4 × 11.8 cm.]

I

(fol. 21, verso)

ולמא רפע פי אלשיך אלאגל אבו אל מנא
 סני אלדולה ועול מן דיווא[נ]ה ובאן פי אלריף
 יכשף אלאעמאל ודכל וואקף באומה
 אצחאב אלדואוין בין ירי אלכלאפה ואכרבהם
 5 וטפר בהם ואעיד אלי דיואנה פקלת פי דלך
 שירה וערצת בדבראה
 וכאן מעחקל (?) אול דלך

— — — | — — — | — — —

מעון עולם ואין עולם מעונה ²	בכת נאדרה עצמת ימנה ¹
פתאים מאנו ³ דעת צפונה	[ועצם] ירד בל יחזיון
משנאיד באש עברת תרונה	.. חשו בק. .. תעם ויכלו
ומאפם וכתוהו בעינה ⁴	וכל נזים הלא נגדה פ[א]ן
ובל ויכלו למען רום נאונה	5 אשר השבו מופות ⁵ [ע]ל קרואים
ונעליה במחש[ב]ת תבונה	ונפלאה אמת מעין יצורים
וחמדת לשונה	וחנית בלבות ⁶ ידרשוה
ובלשונות יספ[ר]י ⁸	ונמצאת בפיות הללוה ⁷
ותחיהו ותודיע ⁹	ופעלה בקרב עם ושנים
ואיתנים תספ[ר]י ¹⁰	10 להוליה יועצים שולל נבזים
בשפכו תתנן בינו לבינה	והצליח לעבר לה השפיל
אריזות שואנים מורפים בצא[נ]ה	אשר מעוז הקימותו לנגד

¹ Cp. Exod. 15. 6.² I.e. God comprises the world but not vice versa. The idea is already expressed by R. Isaac (Gen. R. c. 68. 9), שהוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו.³ MS. מיאנו.⁴ Cp. Isa. 40. 17.⁵ MS. מוזימות.⁶ MS. בליבות.⁷ MS. היללוך.⁸ Cp. Hab. 3. 2.⁹ MS. ותחיהו, cp. Hab. 3. 2.¹⁰ Cp. Job 12. 17, 19.

וְהִיִּיתָה לְמִכְבֹּט מַחֲסֶה עֹז¹ לְשׂוֹר שְׂרֵי יִשְׁרָוֶן עִם הַמּוֹנֶה
 אֲרִי יִשְׁאֹג וְיִנָּסוּ בְּפִירִים וְכַח הַחֲלָפְתָּהוּ² בְּאוֹנֶה
 לֶךְ שׂוֹר אֵל גָּבִיר כָּל הַקְּרוּשִׁים אֲשֶׁר עָלָיו אֱלֹהֵי נִתְנֶה³
 גָּבִיר עַמִּים וְגַם אֲמִים⁴ הִתִּירָא עֶרְת קָמִים וְרָם רָמִים חֹס [יִנֶּה]⁵

(recto)

וְעֹז⁶ נִשְׁקָד כְּשֶׁתָּה וְחִלָּה⁷ עָלִי חֲרָבָה וְיִתְדַר עַל אֲוֹנֶה⁸
 וַיִּמָּה תִּירָא וְתִפְחָד מִמְּלָכִים וְתִחַל מִדְּבַר רוֹנִים וְאוֹנֶה
 דְּבַר אֵל שְׁמֵעָה בְּכֵרִית אֲמוֹנָה לֶךְ נִכְרַת וְצִירָה הָאֲמִינָה
 וְאָמַר לֶךְ עָלִי שְׁחַל וּפָתוּ דְּרוֹךְ וְרָמוֹס בְּפִיר תִּמְיִן⁹ וְעֹיִנֶה
 אֲשׁוּ¹⁰ בְּמוֹיִן וְקֹשׁ תִּבְנוּ יִסּוּעַר וְאֵל תִּרְחַב וְהַפִּין מַעֲנֶנֶה
 חֲיוֹז קוֹלוֹת וְאֵשׁ לְמַחֲרָרֵי רִיב וְטַל חַיִּים לְעוֹשִׁים אֶת רְצוֹנֶה
 שְׁלֹמָה אֶת אֲשֶׁר הַשָּׁלִים לֶךְ אֵל נֹאוֹת שְׁלוֹם וְהוֹדוּ הַחֲסִינֶה
 הָרַר יַעֲקֹב וְתִפְאֶרֶת יִשְׁרָוֶן וְיִרְאֶת צוּר בְּתוֹךְ פִּיֶּסֶה מְמוֹנֶה
 הַקִּימוֹת שְׁלֹמָה מַעֲבָרֵי בְּחִבְמָה הַחִיָּה מַעֲנָה לְשׁוֹנֶה
 קְרִיאֹד סְנִי הַמַּהֲלָלִים וְדוֹלָה¹¹ כָּל בְּנֵי קָדֶר וְחִנֶּה¹²
 כְּחֵן דְּוִיד בְּיוֹם מָלָה בְּחִבְרוֹן וְחֵן יוֹסֵף בְּיוֹם פַּעֲנַת סְפִינֶה
 וְאִימַת¹³ גְּבוּרוֹת אִישׁ אֱלֹהִים וְגַם מַקְלוֹ וַיִּטָּה אֶהְרֹנֶה¹⁴
 וְשָׁבוּ לֶךְ יָמֵי מִשָּׁה בְּעַמּוֹ¹⁵ וְשָׁחַק מִי תַּחֲוֹם רִבָּה אֲבָנֶה¹⁶
 וְעִרְבַת מְאוּרֵי רוֹם בְּאוֹרָה וְאוֹר לָהֶם מְאוּר אוֹר סִתְרוֹנֶה
 [וְעַת] אַרְחֵי לַחֲבֵרָה צוֹרְרֵי¹⁵ וְעֹלִיָּה הַפּוֹדֶה אֶת לֵב אֲדוֹנֶה
 [וְ]עַת קָמוּ בְּפָחוּזוֹתֶם לְקוֹמִם וְקָם נִגְדָם דְּבַר צִירָה וְקוֹנֶה
 בְּעִמְדָה אֶת פְּנֵי מַלְכָּה בְּסוֹדֶם וְחַב אוֹפִיר מְצֹאֵה בְּכִתְנֶה
 וְאֵיל¹⁷ אֶת פְּעֻמִּיָּה אֱלֹהִים וּמַלְאָה חֵן בַּחֵק¹⁸ חֲמָלָה אֲמִנֶה

¹ Cp. Ps. 46. 2; 61. 4.² Cp. Isa. 40. 31.³ Cp. Deut. 26. 19; 28. 1.⁴ MS. אומים.⁵ 'mighty one', cp. חֲסִין, Amos 2. 9.⁶ MS. ועוז.⁷ MS. ותליך, cp. Gen. 27. 2.⁸ Cp. Deut. 23. 14.⁹ Cp. Ps. 91. 13.¹⁰ Shortened from אֲשִׁנָּה.¹¹ (1. 2) סְנִי אֲדוֹלָה, alluding to the hero's title דוֹלָה = דוֹלָה, סְנִי = סְנִי 'the exalted one of the state'.¹² MS. וחניך.¹³ For ואימת to suit the metre.¹⁴ David, 2 Sam. 2. 4; Joseph, Gen. 41. 45; Moses and Aaron, Num. 17. 16 ff., 20. 7 ff.¹⁵ Cp. Isa. 63. 11.¹⁶ Cp. Job 14. 19.¹⁷ MS. ואייל. A Piel formed from אֵיל 'strength'.¹⁸ MS. בחיך.

וּמִיכָאֵל יִבְרָכֶךָ וַיֹּאמֶר
 20 חֲלֹשְׁתָּם בְּחֻלּוֹשׁ אֶרֶץ עֲנָלִים
 וְדָם בְּאִשָּׁם וְעֹלָתָה צַחֲנָתָם³
 [וְ]אָמַר מִלִּבֶּךָ זֶה הָאֱמֶת הוּא
 אֲדָנִי¹ צִלְךָ עַל יַד יְמִינֶךָ
 בְּכֵר נִרְחַב בְּצֻחוֹת² רַעֲיוֹנֶךָ
 וְהַפִּיחוּ⁴ בְּשִׁמִּי קִנְמוֹנֶךָ
 וְעֹלָךְ עַל יָמֶר בָּלָם וּמִנֶּךָ⁵

II

(fol. 22, recto)

שֶׁר הֵיכּוֹם מִבְּחַר צָבָא הַמְּהֻלָּל
 לֵאמֹר בְּךָ שֶׁר אֵל חַיּוֹתֵי נִבְרָאָה
 הָאֵל שְׁלֹחֶךָ צִיר לַחֲלָי נֶאֱמָן
 אִתָּה שְׁלֹמֹה בֶן בְּנוֹ יִשִּׁי וְאִתָּה
 5 חֵיה בְּךָ חֶסֶד וְנִרְפָּא הָאֱמֶת
 עַד קוֹמִיּוֹת הִיא בְּאִימָה הִלְבָּה
 רָמָה בְּמִי וּבְמִי יָמַר עֲזָה¹¹ וּמִי
 וַיַּעֲנוּם בּוֹכְבֵי שְׁחָקִים בִּי אֲדוֹן
 הַיֵּשֶׁר אֲשֶׁר בִּנְתָה אֱמֶת בּוֹ נִטְעָה
 10 הַפֶּס חֲזוֹן מִשָּׁא בַּעֲזָה¹⁵ שֶׁר יָמַר
 אֲמַצְתָּ זְמַן עָרִיץ¹⁶ וְתַחַת רִגְלֶךָ
 שֶׁר מִיָּקְרוּ הַחֲסִדִּים¹⁶ לָמַדוּ
 לִפְנֵי יָמֶר עֲזָה⁶ הִלָּא יִשְׁתַּחֲוֶה
 וּבַחֲנֹךְ⁷ שְׁמִשִּׁי הִלָּא וְרָחָה
 לַחֲבוֹשׁ מִזֹּר מִכָּה אֲשֶׁר סָרַתְ[ה]
 אוֹת גַּם אֲמַנְנוּ⁸ אֲשֶׁר נִשְׁלַחַה
 וְתַעֲמוֹד אִמָּה⁹ אֲשֶׁר שְׁתַּחֲוֶה
 וַיַּעֲנוּ הַכֹּל רָאוּ נִדְחָה¹⁰
 אִתָּה בְּמֹד בְּשִׁמּוֹ הִלָּא הָרַמְתָּה¹²
 חֲכֻמָּה לְמַעַז לָהּ בְּגִיל מִשְׁחָה¹³
 פִּרְחָה בְּמִטָּה אֲהִרֵן פִּרְחָה¹⁴
 חֲמִדַת בְּגִי יַעֲקֹב אֲשֶׁר לָהּ שְׁחָה
 נִפְלָה וְנִדְוָקָה וְגַם הַבְּרָחָה¹⁷
 אִיף יַעֲשֶׂה חֲסִיד[ךָ] וּבֹה הַמְּתַחָה¹⁸

¹ MS. 'יו', cp. Ps. 121. 5.² 'With the lucid (words) of thy thought' (cp. Isa. 32. 4).³ Cp. Joel 2. 20. ⁴ MS. והפיחו.⁵ MS. ומינך . . . ועילך.⁶ MS. עזוה. 'The renowned host', i. e. Israel, bow before their exalted dignitary.⁷ MS. ובחניך.⁸ Can also be read אֲתַנְיָנוּ 'our Patriarchs', cp. Abraham = אִיתָן הָאֲזֹרָחִי. The meaning is obscure.⁹ MS. אומה.¹⁰ נידחה, MS. נידחה, for ראו; נידחה.¹¹ MS. עזוה.¹² MS. הורקחה.¹³ For מִשְׁחָה to suit the metre.¹⁴ Cp. Ps. 80. 16; Num. 17. 23. This indicates perhaps that our hero was a priest.¹⁵ MS. בעוזך . . . הוֹקֵם.¹⁶ 'Thou precious choice of the children of Jacob, to whom tyrannical time's might bows down', i. e. you overcome the dangers of a critical period.¹⁷ MS. הוֹבְרָחָה.¹⁸ Read perhaps הַחֲסִידִים 'the benevolent learn from him how to do kindness'.¹⁹ MS. הוֹמַתַּחָה.

עו¹ יִבְעַת נִנְעָה הָלֹא לָקָחָהּ
שֶׁחֵק לִמְעַן פִּי בְּמִימֵי קָחָהּ
רוּחַ אֱלֹהִים עַל יָקָרוֹ נָתַהּ
נִבְהֹת צִפִּירָתָם³ וְנִם גִּלְתָּהּ
וְאִמָּת לִיעֶלֶב⁴ בְּאִמָּת הַנִּנְחָה
תִּבְלֵל הָלֹא פָרְעָה וְחִישׁ בָּרָחָהּ
אֲבֹן יִסְרֶנָּה תְּהִי לְמִלְחָה⁶
לְרֹב וּמִלְכּוּתָם מְאֹד שְׁמָחָהּ

מוֹפֶת יָקָרוֹ עַל שְׁמֵיהֶם בִּי לֵיד
נִפְתָּם עָלַי מִיָּם וְעֹלָתָהּ עַל מְרוֹם
יֵשׁר הַנְּדִיבוֹת מִשְׁעָלָיו² נִבְרָאָה
עַל בֶּן עֲבָדָהּ בְּנוֹת יָמִים^{2a} וְשֶׁחֵק
חֶסֶד לְאִבְרָהָם בְּעֹז נֶאֱצַל
עַל כֹּס שְׁרָרוֹתָו וְגַר תִּרְהֵ⁵ וְלֹ
מִנֵּי וְיִרְאָה בֶּן חֲרוֹנוֹ יַעֲלֶה
יֵשׁר הַמְּלָכִים בּוֹ יִקְרֶם יַעֲלֹן²⁰

(verso)

וַיַּעֲדֵם נוֹרוֹ וּבֹ נִסְרָחָהּ
לְבִשּׁוֹ וּמְמוֹרוֹ הָלֹא נִרְקָחָהּ
עַד יֵאֱמִיר⁸ עֲצָה וְאֹז הַצִּלְיָהּ
חֶפֶת¹⁰ יָקָר חֶסֶד לְעַד נִמְתָּחָהּ
הוּא תִאָּזֹר חֵיל וְהוּא נִמְזָחָהּ¹¹
שְׁלָחוּ לָהּ הַיּוֹם כַּפִּי¹² יָהּ וְיָקָחָהּ
מֵאֵת אֱלֹהֶיהָ לָהּ שְׁלָחָהּ¹³
מִלְבּוּשׁ לָהּ מֵאֵת עָלִי מִלְתָּחָהּ¹⁴
כִּי הֵן מְאֹד שְׁמִשָּׁה אִמָּת הַנִּרְיָחָהּ
תִּבְלֵל אֲשֶׁר בְּשִׁמּוֹ הָלֹא נִרְוָחָהּ¹⁵
בִּיאַת בָּנוּ יֵשׁי אֲשֶׁר יִצְמָחָהּ¹⁶
עו¹⁷ וּמִלְכּוּתָו וּבֹ יִשְׁמָחָהּ
זָכָר וּזְכָרוֹן¹⁸ לְאוֹת וּמְנוּחָהּ

כִּי מִחֲלָצוֹתָם בְּעֹז⁷ הָעֵמִיר
הַמִּחְלָצֶת עַת אֲשֶׁר אוֹתוֹ בְּהוֹד
יֵשׁר הַמְּלָכִים לַעֲצָתוֹ יִיחָלוּ
הַיֵּשׁר אֲשֶׁר פָּרְשׁוּ⁹ עֲנֵנֵי הוֹד וְשֶׁחֵק
עֹרֶת אֱלֹהִים אֵת פָּנָי פִּנִּי בְּצֶאֱ-
קֶבֶל תְּשׁוּרֶת מִלְאָכָי מְרוֹם אֲשֶׁר
מִנְחַת הָדָר מִלְכּוּת בְּמִלְבּוּשׁ הַיָּקָר
יָקָחָהּ יִקְרָהּ[הָ] וְהַהוּד נִתְלָה
שְׁמָחָהּ מְאֹד צוּעֵן בְּנִילָה צִהְלָה
[הָ]אֵל יְהוֹיָכָן[וֹ] וְיִשְׁאָר[ר] שֶׁר יָקֹם³⁰
יְהִימִיד שְׁרָרוֹתָו וּמִשְׁשִׁלְתּוֹ עָדִי
... ת שֶׁר ... ל עַל מְבוֹן
... לְעַד יְהִי

¹ MS. עוּו.² 'From his steps (i.e. his example) generosity has been created'.^{2a} 'The vicissitudes of time' (see Goldziher, *J.Q.R.*, XIV, 721, and Davidson, *J.Q.R.*, N.S., IV, 66, note 39).³ Cp. Isa. 28. 5.⁴ Cp. Mic. 7. 20. MS. בעוּו.⁵ Cp. Prov. 6. 23.⁶ MS. למִלְיָהּ.⁷ MS. בעוּו.⁸ For *for metre's sake*, cp. also Deut. 26. 17, 18.⁹ Cp. Job 26. 9.¹⁰ MS. חוֹפֶת.¹¹ 'Is girdled', cp. מוֹח, Ps. 109. 19.¹² For *כַּפִּי* 'the hands of', to suit the metre.¹³ MS. שוֹלָחָהּ.¹⁴ 'From him who in over the wardrobe', i.e. the Keeper of the Robes, cp. 2 Kings 10. 22. About the garments' store of the Fātimid Caliph, see Kaḷāshandī's *Geographie u. Verwaltung von Ägypten* (tr. Wüstenfeld in *Abhandlungen Ges. der Wiss. Göttingen*, vol. XXV, 174-5; cp. also p. 193 top).¹⁵ MS. נִרוּחָהּ.¹⁶ For *תִּצְמַח*, to suit the metre. Likewise in the next line *יִשְׁמָחָהּ* for *תִּשְׁמָחָהּ*.¹⁷ MS. עוּו.¹⁸ MS. וּזְכָרוֹן.

. . . ת שָׁרִים לְהִידּוּ שְׁחָרוּ¹ לִיקָר שְׁרָרוּתוֹ בְּגִיל וְהִנָּחָה²
 35 נֶאֱלָתוֹ וְאִזּוּ שִׁיר יַעֲנֵנוּ לְאֵל וְרוֹן אַפְצִיחָה
 שִׁירָה אֲמַרְתִּיהָ לְשֹׁר כָּל הַיָּקוֹם שִׁירֵי לְמַצְבִּים אֲשֶׁר הִשְׁלַחָה³

III

ולה איצא והו ימדה וכוּן קד פאר פי ברמה
 ועאד סאלם וקד תופי ולדה פעזאה והגאה
 פקאל

--- | - - - | - - -
 חָסֵד וּמִשְׁפָּט בְּאֵמֶת אֲשִׁירָה אֵל הַמְדוֹמָם עַל דְּבַר כָּל שִׁירָה
 מוֹחִין וְרוֹפֵא מֵאֵם . . . [מֵת]וֹ הֵן אֵם לְשֶׁבֶט אֵם לְחָסֵד קָרָא

IV

[Oxf. MS. Heb. a. 3, fol. 22, recto (cp. Bodl. 2873²²) contains the following epistle.]

(recto)

יענך יי ביום צרה וג'
 ואל שדי יברך אותך וג'
 מאל אביך ויעזריך וג'
 ויתן לך האלהים מטל וג'
 והיה ראשיתך מצער וג'
 5 ורבצת ואין מחירך וג'
 כי ארך ימים ושנות חיים
 בשם רחום וחנון וישלום יוסיפו לך⁴

5 (- - - | - - - | - - -)
 אֲדוֹן הַכֹּל אֲשֶׁר הַכֹּל עֲבָדָיו וְלוֹ הַכֹּל וְעַל הַכֹּל חֲסָדָיו
 10 בְּחוּגוֹ חוּג אֲדָמָה עַל בְּלִימָה הִכִּינָה עֵת אֲשֶׁר הָרָה יְסוֹד[יו]⁵

¹ MS. שיחרו. ² Instead of וְהִנָּחָה, to suit the metre. ³ MS. הוּשְׁלַחָה.

⁴ Ps. 20. 2; Gen. 28. 3, 49. 25, 27. 28; Job 8. 7, 11. 19; Prov. 3. 2.

⁵ The metre is used only for the first ten lines which are alphabetical. The rhyme is carried on for the next five lines.

⁶ Cp. Prov. 8. 27; Job 26. 7; for הָרָה more suitable would be יָרָה, see Job 38. 6.

גִּאֹן עֹזוֹ וְתַפְאֶרֶת פִּלְאָיו לְעֵינַי כָּל בְּרוּאָיו שֶׁם לְעַדִּי [ו]
 דִּבְרָיו שׁוֹמְרִים כָּל מִלְאָכָי רוּם וּמַפְעֵלָיו וּמַעֲנֵל [ו] בִּידְרִיו
 חֲמֹן מִים יִנְרַע נִמְפִּי יָם וַיִּזְקֹף שְׁאוֹן מָטָר לְאֵידִיו¹
 יָכֵם חֲצִיר וְצִמָּת לִבְהֶמָּה וְכֵם כָּל עֵץ פָּרִי יִתֵּן מִנְדְּרִיו
 15 זָכוֹר כִּי פָעָלוּ תִשְׁנִיָּא וְתַחַת בְּהַעֲרִימוּ בְּתַתּוֹ קוֹל פְּחָדְרִיו
 חֲסִין כַּח יִשְׁלַח חֲבָרִקִים יְבוֹאוּן לוֹ בְּכָל עֶבֶר וְעָדְרִיו
 סְהוֹר עֵץ וְלֹא יָבִיט לְעֵמָל וְאֵל גָּאָה וַיִּרְאָה אֶת חֲרִידִי [ו]
 יַחֲפֹשׂ מִחֲשָׁבוֹת אָדָם בְּקֶרְבּוֹ וַיִּבִּין מַחְקָרֵי חֶלֶב וְסוּרְיוֹ
 וַיִּתֵּן לוֹ מִשְׁאֲלוֹתָיו וַיַּחֲמַל כֹּאֵב חוֹמֵל עַל יִלְדָיו
 20 וַיִּטִּיב לוֹ אַחֲרִיתוֹ וַיִּגַּל לִבָּבוֹ עִם כָּל רַעְיוֹ וְדוּרִיו
 הוּא אֲדוֹנִי שְׁלֹמָה הַשֵּׁר אֲשֶׁר נָאֵל נַפְשִׁי וּנְפִשׁוֹת עַבְדֵּי
 יָחוּס וַיַּחֲמוֹל עָלַי עַבְדּוֹ וַיִּצִּילוּ מִיַּד חֲסִרִים וְעַבְדֵּי
 יֹאמְצֹךְ אֱלֹהֵינוּ וַיִּנְוִיעֶךָ בֵּן זָכָר וַיִּנֶּן עֲלֶיךָ בַּחֲסָדִיו
 קֵד נַעַל אֱלֹהָה תַּעֲאֵלִי חֲצֵרָה כְּבוֹד גְּדוֹלָת
 25 קְדוּשַׁת מוֹד וְזֶה שְׁלֹמָה הַשֵּׁר הָאֲדִיר הָאֲצִיל
 הַנִּכְבָּד הַחֲכָם וְהַנְּבוֹן הַקְּרוֹי סִנִּי אֱלֹדוּלָה
 וְאֲמִינָהּ יִחְיֶהוּ אֱלֹהֵינוּ וַיַּעֲזֵרוּ
 קְדוּשֵׁינוּ מִלְּנָא לְכָל מַלְהוּף וּכְתַפָּא
 לְכָל מַסְעוּף וְאֱלֹהָה תַּעֲאֵלִי יְרִי כִלְהָא
 30 אֲלַסְעָאֲרָה וַיִּתְּבַתְּהָא וַיִּסְתַּנֵּיב מִן
 מַמְלֹכָהּא מֵא יִרְעִיָּה לְלַחְצָרָה
 אֲלַסְאֲמִיָּה בְּדוּאָם אֲלַנְעֲמָה וְטוֹל אֲלַבְקָא
 וְחִסֵּן אֲלַתּוּפִיק בְּדַכְתִּיב וּמִצָּא חֵן
 וַשְׁכַּל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם²
 וְשְׁלוֹמֶךָ אֲדוֹנֵינוּ הַשֵּׁר יִגְדַּל לַעֲד
 נִצַּח סִלְה
 וְשִׁלּוּם

¹ The author here, just as in l. 15 ff., skilfully paraphrases Elihu's words by putting them into metre. Cp. Job 36. 27; Ps. 104. 14; Job 36. 24, 37. 5; Hab. 1. 13; Prov. 20. 27.

² Prov. 3. 4.

11. [Vol. I, pp. 217-18.]

The family of Joshua b. Dosa.

(1) From the next letter we learn of a highly influential person Joshua b. Dosa whose genealogy can be traced for several generations. A leaf in T.-S. Box K. 15, recto (verso blank), reads as follows

בת רבנא דוסא | בר יעקוב בר דוסא | בר יהושע בר משה בר יהושע בר | דוסא בר יהושע בר
 דוסא בר עלי בר | יהושע בר עלי בר יפת שר קהלת | הימיני נוחם עדן
 מישאל בנה ואחיו דניאל | בר ישעיהו החסיד בר ר' מישאל הרופא בר דניאל |
 בר ישעיהו בר דניאל בר | ישעיהו ראש הסדר זכרם לברכה ולתחיה.

Accordingly this lady, the daughter of Dosa b. Jacob, &c., had two sons Mishael and Daniel. Their father was Isaiah b. Mishael, &c. The last four persons we find in the memorial-list (published by Pozn., *R.É.J.*, LXVI, 72, l. 15) (ליום מישאל וחמו (= וחמודו) ישעיהו ושני חמו (= חמודיו)) מישאל ודניאל. Isaiah Hallevi b. Mishael, the author of a philosophical work, was one of the signatories of the will of Masliḥ Gaon (see vol. I, p. 226).¹ It is thus quite in accordance with the chronology that he should have been a son-in-law of Dosa the father of Joshua who had some influence with al-Afdal (died 1021). Moreover, MS. Adler 4020 contains a piece of parchment which forms a document, dated 1144 C.E. at Fustāt, wherein the court is mentioned as being under the authority of Joshua.

(1) . . . דשנת אלפא וארבע מאה וחמשין וחמשה שנין לשטרות
 בפסטאט דעל נילוס נהרא מותבה רשותיה (2) . . . [יקרת] צפירת תפארת
 מרנו ורבנו יהושע השר הגדול אב החכמה מודע התבונה שר כל בית ישראל
 . . . נטרוהי מן שמיא . . . When Yehuda Hallevi visited Egypt he found our
 scholar in disgrace and imprisoned. He composed a poem for השר
 Abū Sa'īd b. Dosa, known as בן קרקא, when in prison (*Diwān*, ed.
 Brody I, no. 71, pp. 103-5). In the accompanying letter (II, pp. 328-9)
 ניר הממלכה . . . בן זנ החכם המופלא החבר Joshua
 המעולה מוֹד דוסא . . . אל השר אשר שמענו שמעוֹ ויצא בכל העולם טבעו
 . . . ומשכיה בן הורקנוס . . . יוציאהו (ר' sc.) מכלאוֹ וישיבהו על כסאוֹ . . .
 . . . ואל עמו יביאהו ובאורו יאורוֹ ובמשרתו ישרוֹ . . . It appears from the
 letter that Joshua was an important dignitary and a scholar.

(2) In view of the above genealogy it is evident that the Dukrān Ṭab (edited by Pozn., *R.É.J.*, LI, 53 = Margoliouth *Catalogue*, III, 561^b) does not represent a lineal sequence. It reads ביתח בן דוסא | כִּנָּן מוֹד

¹ See also *infra*, p. 319, fol. 2, recto, l. 9 ff.

דוסא השר הנכב' וזנ' מ'ו' יהושע החבר המעולה וזנ' מ'ו' אברהם השר הנכ' |
 וזנ' מ'ו' יצחק השר הנכ' וזנ' מ'ו' יעקב השר הנדול ביש' | עטרת החכמה
 כליל היופי וזנ' מ'ו' יהושע השר האדיר | בישראל אב החכמה מודע התבונה
 וכלל נפטרי המשפחה | המיוחסה Two Joshu'as are mentioned, but it is
 apparent from the qualifying titles that the second is the scholar and
 influential person eulogized both by the writer of the next epistle and by
 Yehuda Hallevi (cp. also the identical appellations in the document of
 1144). Now this Joshu'a was not a son of Jacob, who precedes him in
 the list, but of Dosa (probably the one mentioned at the head). These
 four persons, Joshu'a, the Haber, Abraham, Isaac and Jacob (the latter
 an influential man) were members of this family but their actual relationship
 cannot be determined. Another Memorial List (in *R.É.J.*, LXVI, 72,
 ll. 6-8) has Dosa the Haber—Joshu'a—Dosa—Moses, and the latter's four
 sons Abraham, Isaac, Jacob, and Joshu'a. After a lacuna we read
 וזנ' משה וחמו הבחור וכלל (The following *אלגנדי* no longer
 refers to this family, as Pozn., *l.c.*, p. 73, thinks, but to the subsequent
 genealogy of Samuel Hannagid.) Here we have another branch of the
 same Dosa family. In l. 16 we read ובית דוסא בית מצליח. Indeed
 Maṣṣliḥ Gaon seems to have been connected with the Dosa family (see
 vol. I, p. 220 f.). Finally in the Memorial-List (*J.Q.R.*, N. S., I, 50,
 bottom) ובנ' מרנו ורב דוסא השר האדיר בישראל ה' והנ' probably the
 father of Joshu'a, discussed here, is meant.

If the assumption that our Joshu'a was the brother of the lady in no. 1
 be right, then we are able to trace his ancestors for thirteen generations.
 Thus Yefet ('dignitary of the congregation of הימיני', Jerusalem that was
 in the territory of Benjamin?)—'Ali I—Joshu'a I—'Ali II—Dosa I—
 Joshu'a II—Dosa II—Joshu'a III—Moses I—Joshu'a IV—Dosa III—
 Jacob—Dosa IV.

12. [Vol. I, pp. 218-19.]

A letter from Isaac b. Benveniste to Joshu'a b. Dosa.

[T.-S. 20. 114, damaged at top and bottom, paper, square writing.]

(recto)

אש
 עם גבורי[ת]
 צעדים העזר לשית לרגלים כרו
 וחעל[ה]
 יוכוננו והגדמה לעשות מזמות 5

. כי לבבו לא בן ידמה ולא בן יחשב¹ גם
 [שלן] ורענן בהיכלי תענוגותי² ואחשב בשלוי
 מבשול ולא בינותי כי שלחתי ברשת ברגלי
 יקושים ברחלבי על שבכה³ ובחבלי החטא
 10 [נמ]שכתי ואכשל ברחבה בהשג אותי עונותי והרעה קראת
 אותי אך כי יש לי הודות לנובה הפשעים בחסדו מעשיר
 . . . בשורו ומעני בשין וכל⁴ אשר חשך למטה מענותי ולא בחט⁵
 עשה לי אך כי ענה בדרך כחי ותלאה מצאתני ושמחה לבי
 [והוד]תה לשמו אשר הוכיחני בנגעי בני אדם וחסדו לא
 15 [חסיד] מעמי וחסדו ואמתו תמיד יצרוני ואשר נתן ולקח יהי
 [שמו] מבורך ומרומם על כל ברכה ותהלה⁶ על התעודי על
 חלמיש אהבתך ושמיר חכמתך השלמה המסוכה ביראת
 חטא עונה וחסידות באתי דרך חול בשתי שורות אלה לפניך
 המבין הפלא ופלא החכמני אבי כל מורים⁷ וראש לכל אִבְקָה
 20 ומורים יחשב להבין חצי מורים ואין על דברו מורים אדנו
 עטרת תפארת תופשי התורה רוזנו נסיכנו דברנו קברנטנו
 רועה דעה וחשכל נדיבנו הרב הותיק ר' יהושע נט' רח' בן הרב
 הישיט מז' כב⁸ [מרנא ו]רבנא דוסא אשר ברכו יוצ⁹ אני שמשך
 תלמידך נאמן ביתך ושיבתך יצחק בר' בנבנשתי יש¹⁰ [המלא]
 25 מרורות השבע רעות השבור תלאות אשר לא הכיל בְּהִנִי¹¹ את
 ספורותם בכתב כי ממגלות עֲצָמוֹ אכן אדנו החסדים אשר
 הרגלת עמי מיום היותי לפניך אל תכלאם ממני לעת מצוא
 והתאמין
 בזריותך ועשית בחבמתך וידעו אחינו כי יש נביא בישראל
 30 ונשוא פנים בנלות עלית ובגלות תחתית¹² בן דוסא כבן דוסא¹³ כי

¹ Cp. Isa. 10. 7.² Cp. Dan. 4. 1.³ Job 18. 8.

⁴ Hos. 9. 12 בשורי is one of the סמך וקריין שין (בשורו), he bestows upon him riches. Here when God looks favourably on a man (בשורו) from him, the result is poverty (ומעני בשין).

⁵ בחטאי = .⁶ Ezra 9. 13; Ps. 103. 10, 102. 24; 2 Sam. 7. 14-15; Job 1. 21; Neh. 9. 5.⁷ Cp. 2 Sam. 23. 8 and on it M. Kat. 16^b bottom.⁸ מנוחתו כבוד = .⁹ יוצרו = .

¹⁰ = ישמרהו רחמנא, or perhaps, = ישא רחמים, thus Benveniste was already dead. But the usual expression is ימצא רחמים.

¹¹ 'My thumb', i. e. my hand.

¹² Play upon words (cp. Joshua 15. 19 = Judges 1. 15). Here, of course, גלות means 'Diaspora'.

¹³ I. e. R. Haninah b. Dosa.

[בש]מו כן הוא וכו' אבהו בית קיסר¹ ויעשה אדננו לשמים וישתדל
 עם אדננו המלך השלטון מלך החסד אלאפדל יושיעהו צורנו וישביע
 בטוב עדיו² בשיבה טובה ואחרית כל ט[וב] ותהי אחריתו ומנוחתו
 כבוד עם [חס]ידי מלבי בית דור כי לא נשמע מלך כשר כמה[ו]³
 למזמן בן אסורוס⁴: ויבקש אדננו מחסרו שיצא דבר מ[את]⁵
 [ה]מלכות [שי]בא לבאן לעיר דמיאת כתב חתום מאתו אל חק[אצי]⁶
 אלאמאנ[י] דמיאת ויאמר בכחב עלי דברים טובים דע כי זה [האיש]
 נתברר לי עליו שהוא איש תם ואין בו מרמות ותוך אך מומו
 לא
 [ה]חוסר והעוני אך דבר רע ולא שמץ דבר נשמע בו אך כי
 ימצא בו דבר טוב ואם ירצה ללכת הן למרבלום או לנבלא או
 לארץ אדום או לארץ ישמעאל אל תמנע ממנו ואל תבלימהו
 בשום דבר אך כי תצוה לבני הספינות ולחובלים לבלתי נגעו
 ובלתי עשות לו מאומה רע אך כי לכבדו ולעשות לו חפצו
 [וא]ני אין כי השגת הדעה לכתוב לפניך טופס הכתב כמו
 [שצ]ריך לי אולם ישמע חכם ויוסף לקח ועמך תעלמות
 [חכמה כפלים] לתושיה⁷ שאני איני יודע להסדיר ולכתוב לך
 מ עוד ויהיו שני כתבים אחד שיבא ליד אלאמא[ני]
 שיהיה לי וי ראש ומליץ יושר
 ל וכתב זה בחסדך
 מנות לנסוע כל
 איש מיד

13. [Vol. I, pp. 219–20.]

A fragment of a letter from an imprisoned government official.

[Oxf. MS. Heb. c. 28, fol. 35; cp. Bodl. 2876⁸⁵.]

(recto)

כל
 ונם [לא עשיתי מ]אומה כי שמו אותי כבוד¹ או
 עשיתי [ב]נפשי שקר וכל דבר לא י[בחד] מי צבאות
 ולא היו מעשי רעים שחייבתי כל זאת ולא אשבח
 5 את עצמי כי אמר שלמה בחבמתו יהללך זר ולא פיך²
 ואולם כשנצרך איוב על השל³ לערוך מעשיו

¹ See Hag. 14^a and Bacher, *Palest. Amoräer*, II, 94–5.

² ערניו.

³ Antoninus, the friend of Rabbi.

⁴ Cp. Prov. I. 5; Job II. 6.

⁵ Prov. 27. 2.

⁶ = עליו השלום.

בצרתו אמר אב הייתי לאביונים וג[ם] עינים הייתי
 לעור ורגלים לפסח אני ויחלו במטר לי וג' ¹
 וכן עובדיה הנביא על השל ² כשפחד על נפשו
 10 אמר לאליהו התשבי על השל ² לגלות צדקתו לפ[ניו]
 הלא הוגד לאדוני את אשר עשיתי בהרוג איזב[ל]
 את נביאי יי ואחביא מנביאי יי וג' ³ וכמו שאמר
 יחזקיהו בתפילתו אנא יי זכור נא את אשר התהלכתי
 לפניך באמת ובלבב שלם והטוב בעיניך עשיתי וג' ⁴
 15 וכבר מעשי הטובים ידועים עם הרבנים
 ועם הקראים י' וענתה בי צדקתי ביום מחר ⁵
 ולא נתעסקתי בשירות המלך כי אם למען
 שלא אצטרך לבריות ולקחת דבר מישראל
 אבל לכלכל נפשי ולהיטיב לישראל מן הטוב אשר
 20 ייטיב יי לי ואף על פי כן לא אהלל את נפשי כי
 אם ביראת יי ובייחודי וידוע אותו כאמור כי אם
 בואת יתהלל המתהלל וג' ⁶ ואבי ימצא רחמים
 גדלני על המצוות ויורני ויאמר לי יתמך דברי לבך
 שמור מצותי וחיה והיו בפי מתוקים מרוב ונופת צופים
 25 והיה אבי ישראל למלכות במדינת אלכסנדרדיאה
 והיה על שער הים כמו חמש עשרה שנה והיו
 כלל הסוחרים הבאים מארץ ארם וממזרח וממערב

14. [Vol. I, p. 221.]

Maṣliaḥ Gaon.

Maṣliaḥ's activities in Fustāṭ date from 1127–38 (see *J.Q.R.*, XVIII, 14, note 14, and Pozn., *Babyl. Geon.*, 102). We add here the following data in addition to those discussed above (vol. I, p. 196 f.).

(1) In a letter addressed to him (Oxf. MS. Heb. d. 74. fol. 37) his two sons are greeted (שני חמוריו הפרחים). Their names are unknown. None of them succeeded their father to the Gaonate.

(2) A loose leaf (in MS. Adler 2806) contains the end of a document, dated Ab, 4889 A.M. (1129 C.E.) at Alexandria מצליח דאדונינו ר[שותיה]

¹ Job 29. 15. 16. 23.² עליו השלום.³ 1 Kings 18. 13.⁴ 2 Kings 20. 3 ; Isa. 38. 3.⁵ Gen. 30. 33.⁶ Jer. 9. 23.

. . . [קב]. Signatures: Aaron b. Yeshu'a וְעַל הרופא וְעַל Isaac b. Joseph נָבֵעַ, Şadok b. . . . The first is no doubt identical with the Alexandrian Dayyan Aaron (Ben Şion) b. Yeshu'a whom Yehuda Hallevi eulogized in his poems (see *infra*, pp. 286, 305 f.). T.-S. 10 J 26¹¹: dated Iyyar, 1440 Sel. (1029 c.e.) and signed by Nathan Hakkohen b. Solomon Hakkohen, Nathan b. Samuel the Ḥaber, Ḥalfon Hallevi b. Menasse. T.-S. 12. 703, end of a letter or document, reads (1) . . . וּשְׁלֹמֹכֶם וּשְׁלֹם נָדָר קָדְשֵׁנוּ וּרְבֵנָה מִצְלִיחַ הַכֹּהֵן נִכְדֵּי הַגָּאוֹנִים יִגְדֵּל (2) לְעַדִּי וְלֹא יִדְלִי יַעֲצֵם וְאֵל יִצְמָצֵם אֲמֵן סֵלָה וּנְכַתֵּב בְּחוֹדֶשׁ אֱלוֹל שְׁנַת (the date is clearly (4)893 A.M. = 1133 c.e.). Signatures: Jacob b. Moses Kohen, Israel b. Tobias, Naḥum b. 'Ezra, Samuel b. Abraham Hakkohen, Moses b. Abraham . . . , Mattatiah b. Moses. Maṣliaḥ is also mentioned in a fragment of a document, dated Sivan, 4895 A.M. (1135 c.e.), at Alexandria (MS. Adler 2806, fol. 11; fols. 8 and 13 contain also fragments of documents wherein the Gaon is referred to, but their dates are not preserved). T.-S. 13 J 2²⁸ contains a document dated Kislev 1449 Sel. (= 1137 c.e.) at Fuṣṭāṭ. T.-S. 10 J, 26⁸ contains (recto) a document which is hardly legible. Verso, in different handwriting, evidently contains the testamum בְּתָ[י] דִּינִים אֱלֹמוּשֵׁב. . . . יִתְרוֹמֵם. Dated Marḥeshvan, 1450 Sel. (1138 c.e.) at Fuṣṭāṭ, by authority of Maṣliaḥ Hakkohen Gaon. Signed by Nissim b. Abraham. The other signatures are illegible.

(3) As head of the former Palestinian school Maṣliaḥ naturally officiated in the Palestinian synagogue at Fuṣṭāṭ. Thus a deed, dated 1132 c.e. at Fuṣṭāṭ, was drawn up before the Gaon and his court held in כְּנִיסַת (Bodl. 2878⁷). His official letters would begin as follows (MS. Adler 2806, fol. 6): (1) עֲזָרְנוּ בִּשְׁם י' עוֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: (2) מִן מִצְלִיחַ הַכֹּהֵן רֹאשׁ יִשִּׁיבַת גָּאוֹן יַעֲקֹב (3) הַחוֹסֶה בִּשְׁם י' אֱלֹהָיו מִן הוּא לְכָל הַחֲסִידִים בּוֹ (4) בִּידִר' שְׁלֹמֹה הַכֹּהֵן רֹאשׁ יִשִּׁיבַת גָּאוֹן יַעֲקֹב (5) בֶּן אֱלִיהוּ הַכֹּהֵן רֹאשׁ יִשִּׁי[בֶּת] גָּאוֹן יַעֲקֹב (6) נִין ש[ל]מָה הַכֹּהֵן רֹאשׁ יִשִּׁיבַת גָּאוֹן יַעֲקֹב (7) נִין[ע] יְהוֹ[סֵף] הַכֹּהֵן בֵּית דִּין כְּהֵן צֶדֶק (8) נִכְדֵּי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הָרֹאשׁ קָדוֹשׁ יִ[ו'] יִ[קָּל]. Only one line more of this epistle is preserved indicating that it was sent to a Ḥaber Abraham b. X. For this heading see also *J.Q.R.*, XIV, 450, note 2 (dated 1131, also addressed to an Abraham); correct accordingly Bodl. 2878⁸³. Cp. also the heading of his father's letter, above, p. 233. Also Ebyatar begins his epistles with י' עוֹרֵי מַעַם (Saadyana, *J.Q.R.*, XIV, 458 and 475; above, p. 228).

¹ Probably read לְעֵלְמָא = לְעֵלְמָא, A. M. The next two words, 'true repentant', must refer to the writer of the fragment.

(4) A loose leaf, very damaged (in MS. Adler 2806), contains a rhymed poem in the Gaon's honour. Its beginning reads

[אלהי]נו ישועתינו ישליח בימי אדוננו מצליח
 בימיו משיחינו יצמיה צדקותינו להוציא ולהזריח
 מוטותינו יתר ויפתח בני תמותה לפ[ת]ח
 אורך יעלה וזריח ועל כל . . . ח
 5 נאוננו ונורנו מצליח יעלה מעלתך יוצר (6) הרים ובורא רוח
 שרשך ישריש ויפריח (7) אל ביתך ב[רכה] להניח וכו'

T.-S. Box H 11 contains two paper leaves (tops torn) of poems one of which is in honour of Maṣliḥ Gaon.

(fol. 1, r., l. 9 ff.) ריח בשמים חזנים הריחה צולעה . . . מריח אהרונים
 שמשם חופיעה לעת שני הנאונים עלו לראש הנבעה והקרימום תחכמונים בקול
 רנה וישועה ובחרוה ותרועה . . . מראש נבעה ענה נאון יעקב לקהלו שרים
 בואו הנה ולגדלו לאל סגני כהונה אני מקריב עתה לו עליה אב התבונה
 יסוד הבין ואצילו . . . (verso, l. 8 ff.) נאוננו מצליח יגדיל אל תעצומך
 ומטה שהפריח והוציא ציץ מימך יהיה לער יזריח והקים זכרך ושמך
 ושכנו במרומך שניהם איש על רגלו כמלת ואל חמד ללה תעאלי
 ולה פי אל מילה פזם
 There follows another poem by the same writer, (פזמן לחן) תרון קהלת שבמי אמונים הנה נחלת לי בנים
 ל(=פזמן לחן) תרון קהלת שבמי אמונים הנה נחלת לי בנים

(5) MS. Adler 2806 contains a few fragments of letters to the Gaon. Fol. 1 is from Abū'l Maṣṣūr b. Abū'l Faraj; fol. 12 (recto) from the Gaon's letter to the Gaon (the feminine ending עברה refers to . . . הצרתה with which the epistle begins); verso: a few lines in Jewish Arabic with a poetical introduction sent to Ṣadaḳah הישיבה המרת. T.-S. 8 J 22³ contains also a letter to Maṣliḥ.

(6) Finally T.-S. Box K. 6 contains two vellum leaves forming the beginning of Babli Erubin (fol. 1, verso, ff.). Fol. 1, recto has the following colophon | בעלה ללמוד וללמד לשמור | מסכת עירובין גמרא יזכה | אנקאל בחכם אלשרא למנחם בר שמואל זל | אנתקל באלשרי
 צחיה ליקר הדרת אדוננו נאוננו מצליח הכהן | ראש ישיבת נאון יעקב יהי שמו
 לעולם כירח יבן עולם | בפנינו אנו החומי מטה ודלך פי אלעשר אלאכיר מן
 כסליו | שנת אהמא לשטרות המקום ברוך הוא ישימהו עליו סימן וטוב | וסימן
 ברכה וכתבנו לזכו ולראיה נתן הכהן בר שלמה הכהן נע | חלפון הלוי ביר
 מנשה נע | (in different writing) אנתקל באלשרא פי צחיה | למ מנחם ביר
 ברכות נע | מירושת הנאון זל | שנת אהמא לשטר
 This volume was first copied for Menaḥem b. Samuel and subsequently bought by Maṣliḥ in Kisleṣ, 1448 Sel. (1136 C.E.). The witnesses recur frequently on the

documents issued by the Gaon's court. After his death it was finally acquired by Menaḥem b. Berakot in 1146 c.e. Menahem b. Samuel is perhaps identical with one of the parties mentioned in Bodl. 2836²⁸. The time would fit in as Abraham b. Nathan Ab, who is also mentioned therein, lived at the beginning of the twelfth century (above, p. 231 f.).

Nos. 15-16. *Letters from Nathan b. Samuel.*

15. [Vol. I, pp. 225-6.]

[MS. Adler 2806, fol. 9, paper, square writing.]

(recto)

[וקי יי יחליפן]
 כח יעלצו וישישו בשמחה¹ בהתיחשם לשבט
 מושל תמימותם למשפחותם לבית את אשר
 עדיין המתפאר יתפאר בשמם לסחור ולרקח
 ממור דרור בשמם ובצוען וחדרך רעיוני
 5 חוסן קנאתם מתגברים הם המדברים
 יען בי נמצא טבעם עובר לסוחר בוא יבוא
 לא יאחר בהציען מנועם פרח ממחמדי
 ננועם² הכוכב המנהיר אשר עלה והאיר על
 בני גילו ופאר מהללו אשרי מחוללו הגביר
 10 מזלו האצילו והנחילו חן והדר וכבוד ויקר
 מאת פני מלך במסיבו לשנבו ולהתניבו
 באור פני מלך חיים אדונינו גאונינו אברהם
 ראש ישיבת גאון יעקב אשר אהב סלא³
 יכון בסאו לעדי עד בן אדונינו מזהיר השר
 15 הגדול יסוד הישיבה מנותחו כבוד וארוחתו
 ארוחת תמיד ניתנה לו מאוהל העידות
 ומשכן החסידות מבון היסודות וכן התעודות
 לדבר בו נכבדות ולשלוח ים רפסודות לאיש
 חמודות ושמו חברו לטוב תדיר לפני
 20 אדונינו הגאון הגדול בכל עת ועונה

¹ Isa. 40. 31; Ps. 68. 4.

² Read הנועם.

³ Read סלה. See also in *Sa'adyana*, XLIV (*J. Q. R.*, XIV, 485. II. 6-8)
 אדונינו מצליח הכהן ראש ישיבת גאון יעקב אשר אהב סלה

(margin)

ובל חרש | ושבת ומועד ועצרה | לתאר מהלליו
 בכלל ופרט | אשריו ואשרי יולדיו | ואשרי פליטיו
 ושרידיו | כי מה מאוד נפלאו | מהלליו וטובו אוהליו |
 יקומו זממיו | ויבלו | משנאו וקמיו | יראה זרע יאריך |
 ימים לחזות במנעמיו | ושכלול | היכלי הדומיו | ואיליו |
 25 ואולמיו | וכן יהי רצון | ושלום עד לאין קצה | ותכלית וחרוה |
 ועצב והטבת |

(verso)

ישא ידידי שלום בברכה מעורב | מאדון השלום
 וממלאכיו הטהורים ומאת אוהבו הנכסף לחזותו |
 ושחר טובתו | הנכסף לוועידו תקרב העת והעונה
 נצח | מודיע להדרתו כי בכל יום ויום אני משתדל
 5 לספר שבחו ומבאר קצה מהלליו ורוב אהבתו |
 ועוצם שירותו | למושב הישיבה הקדושה ושמה¹
 נרשם ונחקק בפניקסי ישיבתה לפארו ולאמצו ולקראו
 בשמו ולגדלו לפני קהלות הקודש יעזרם קדושי
 וגם יש להודיע ליקרו כי יש צורך ותאזה
 10 באה להצטרך לרוב בינתו | ועוצם עצתו |
 לעשות בם על נכון ולמלאות הפציו כראוי
 בעסק הצואה הנזכרת לפני מושב אדונינו
 הנאון יכון בסאו אשר צוה אותה אדונינו
 מצליח הכהן גאון בן נאונים זל בעסק
 15 מה שיעשה אחר מותו על עזבוניו
 ומה שיניח אחריו וכי יש אנשים שמעו
 מפיו אותה הצואה וכתבו וחתמו וכי
 רבי נתן הדיין החבר המעולה נט רח²
 עידותו חקוקה עליה והוא יודע טובה
 20 וסודה ומתכונתה ממה משמע³ מפי
 אדונינו מצליח וגם עידות רב ישעיה
 הלוי ביר מישאל הלוי גם חקוקה עליה

¹ Read ושמיו, but perhaps the feminine ending refers to להדרתו (l. 4).

² This Dayyan is identical with Nathan b. Solomon Hakkohen, who is a signatory of documents under the authority of Maṣliḥ (see vol. I, p. 226, note 1).

³ Read ששמע.

(margin)

.
 | דורו שכה . . . | נצח סלה וקודם |
 לכן הרגלתי | כתבים אל הדרתו | המהורה
 ואל | הדרתך יהי | רצון

16. [Vol. I, pp. 226-8.]

In the same handwriting and style is further Oxf. MS. Heb. c. 28, fol. 16. See Bodl. 2876¹⁶ where the MS. is wrongly described as a 'letter to the Nagid, not named, from his three sons'. It is an epistle addressed to . . . (recto, l. 17) (18) ורבנא פתחיהו הכהן החבר בסנ' גד' . . .

22 בן מלמדי ושהרי ועידי המחזיק ידי בעודי כגון מרנא ורבנא עובדיהו
 הכהן המלמד הצדיק אל אם אתלונן על הזמן אשר לא יומן¹ ולא
 נאמן מיפיר חוק אחוה וגירולה ממציא חלישות ודלדול בחיבת
 25 ריעים וחשק מודעים זה מנתו מיום היותו קורא פירוד ודלדול ואין
 קצה לקריאתו בוגר ושודר ועליו ניבא עודד² ואם לבות צורר
 הלא צדה ירה וקיר עירה ועבר בים צרה וביבשה רוב ומורא³ עד
 הימור אחותך³ אתה ריעי ואהובי אשר גידלתך⁴ על ברבי ושמתך
 כערכי בחיבת אהב ורצון שוכני סנה וזה כמה שנים אחרי אפיסת
 30 גאון כל ישראל וקל לא עמדותי לך⁶ על כתב ואפילו קריאת שלום על פי
 אחרים אם אלהים הסיתך ירה מנחה ואם בני האדם אל ימצאו מנוחה⁶

(right-hand margin, reversed)

ועליך הייתי נסמך כ[י] תהיה לי לעינים | להחיותי | כל דבריד על נכון
 והמתחדש בארץ עבור כל הדברים כי | לבי יאמינך ומורש לבתי | ראשית
 ממונך ואם זמות כמה | למען השב יד כבוצר | למי ולמה ועל מה
 על בלימה | בניתה יסוד והשלה רפסוד | על פני מי ערמותוך שוב |
 5 עתה והשב את אחיך חסד ואמת והגיע בתבך על יד | השר הנדול
 רב[נא] ברוך איש | המזימה נטרוהי מן שמאי | אל הדרת אדונינו הנניד |
 הנדול גגיד ישראל ויה[ודה] | ישמרהו שומר נפשות חסידיו ופתחתי אותו |
 לפניו וקרייתי | אותו כמו שלשה פעמים | למען הודיע שבחך ותהלות | בינותיך
 בקהל רב ושמחה | היא⁷ לקראתו גם ההיו | במושב מקום

¹ From Aram. אָמַן = יָמַן.² Evidently referring to 2 Chron. 15. 3 (cp. v. 8!).³ 'Thy friendship'.⁴ Read גידלתך.⁵ An Arabic phrase وقف على and accusative.⁶ See 1 Sam. 26. 19.⁷ The feminine refers to הדרת (l. 6).

(verso)

אל תתמהמה¹ על החפץ ואם גבוה מעל נכוה וראה מה תעשה בי לאורך
 ימך לא יפול על ירך כזה המקרה להלך והחסד אליך ברגליו ולעשות לך גם
 בשירות חבמים ודי לנבון דכריך מקצת דברי² גם לא ידעתי הרכות ידי
 קהלות הקדש אשר במעטירה אחי וריעי . . . ני על מה וכמה בתבים
 כתבתי אליהם .

5 כתבתי ותשובה לא הגיעה אל השר הנכבד רבנא אלעזר אהוב הישיבה וידידה
 פאר הריעים³ ובתר השועים⁴ ישמרהו אלהינו והו אלשיך אלכרים אבן מנצור
 גאלב וגם אל השר הנחמד רבנא מנשה הנכבד בן אדוני החבר המעולה זל
 ולא ידעתי על מה העדירו כתביהם ממני ושכחו את חבת נוער וחבת
 אחוה ועליך הדבר לגלות את אזני ולהודיעני גם להודיעני דברי
 10 שאירי הורתי ואחותי וגדול תחילתם⁵ שר חמדתם⁶ וחמדת כל בית ישראל
 השר האדיר שר בית ישראל יחי לעד ואיך דברם על נכון ובל אודותם כי חי יו⁷
 זה שנתים ימים נעדרה שמועתם ממני ולכי טרוד עליהם⁸ ודבר אחר לא
 שאלתיך ולא השאלתיך תחת התפוח עוררתיך⁹ ובינתך האמרת¹⁰ יך
 וברבתך הוברתיך¹¹ אומר הדרך¹² ואניחך¹³ . . . ובל¹⁴ [ה]מאורע בר . . .
 15 נמצאו ואוכלם [והיו] כפי כדבש למתוק
 שלשת חמודי בניך¹⁵ מבורך וסעדיה ו . . .¹⁶ ויהוסף מנשקים עיניך ומעצמים
 שלומיך ושלום השמים יופרם עליך ועל כל נלויך ואהבך והנלויים עליך
 יגדל לעד מרחשון א[ת]ננ צוען
 ישעיני ישעיני
 הוא ישעיני¹⁷

¹ See Eccles. 5. 7! Here 'do not delay in the matter', viz. to go to Egypt.

² 'My three children, thy sons', &c.; כניך is only a complimentary expression.

³ The lacuna probably did not contain a new name, as four sons would be enumerated.

⁴ This concluding phrase is evidently corrupt. Probably read ישעני ישעני . . . הוא יושעני.

17. [Vol. I, p. 230.]

The family of the Nagid Samuel b. Hananya.

(1) The genealogy of the famous Nagid, eulogized by Yehuda Halleḳi, has been preserved in several forms. Pozn. (*R.É.J.*, LXVI, 72, ll. 8-13) edited one version. וכלל בית אלנדי ישראל שמואל החבר בסנהדרין גדולה זל וכלל חמו (= חמודיו) זל וחמו (= וחמודו) שמריהו הששי בחבורה . . . זל וכלל חמו (= חמודיו) ברא' (= בראשם) מר' ור' חנניהו השר היקר הרופא ושני חמו (= חמודיו) חשא . . . (הש (= השר) א[ברהם] r.) וב' (= וכבוד) זעל שמואל עזר הנשיאות מרדכי הזמן ימין המלוכה ושני חמודיו וכלל יחיה הח (= החכם) והנבון בקצרות חשא . . . וב' חנניה הש' (= השר) וחמו שמואל וחמו הבחור. This list is clearly abbreviated, leaving out several members of this family.

Two more complete genealogies are to be found in Oxford MS. Heb. f. 61, fol. 46, and f. 56, fol. 122 (cp. Bodl. 2855⁸ and 2821³⁵) which are given here (pp. 282-3) in parallel columns. The former gives the maternal (recto) as well as paternal (verso) genealogies of a certain al-Ra'is. He was a descendant of Samuel Nagid from the maternal side.

Oxf. MS. Heb. f. 56, fol. 122 (Bodl. 2821⁸⁶).[ב] שר' ¹

משפחת הנגידים השרים החכמים

אשר נהנו שררה בעם יי' צבאות

עד כלם יקרת מזי אוזני' שמואל

⁵ החבר וה' . . . זכ' ² בנק'שמריה הששי בחב' ³ הנבוןוה' נתנאל הש' הנ' ביש' ⁴ גדול

הישיבה ונ' חמו' סעאראל ראש

המרבדים וצדקה ה' המע' ⁵¹⁰ ושמואל החבר וה' חנניהוהש' הנ' חמ' השר' והר' הרפאים ⁶

וב' חמו' הש' אברהם הש' האריר

הרפא עז שר בית ישר' ⁷

התעורה

ויהודה החס' בענ' ⁸ ואחיו שמואלOxf. MS. Heb. f. 61, fol. 46 (Bodl. 2855⁹).

(recto)

עזרת' אלרים ש'צ

עזרת אמה

[מ]רנו ורבנו שמואל

החבר ז'ל וח' ² שמריה⁵ הששי בה' [ז]צ[וק]ל³

וה' נתנאל גדול הישיבה

ז'ל ו[ג]ח' ⁴ סעראל

ז'ל ואחיו צדקה

וא[חיו] חנניהו

¹⁰ והרפא ז'ל ושני ח'

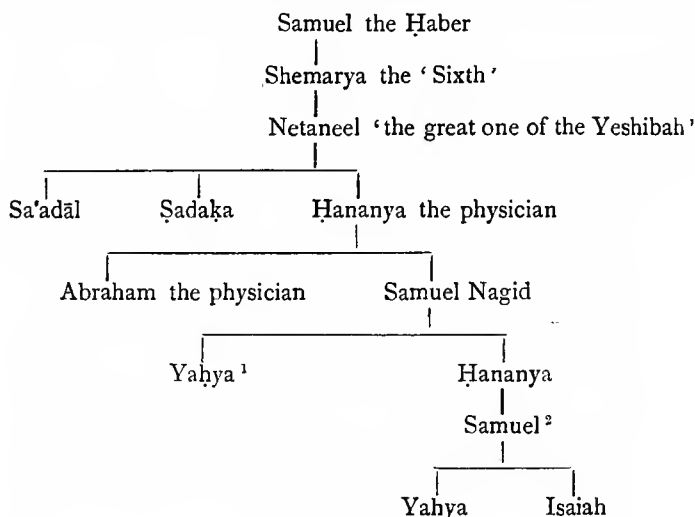
אברהם הרופא

החסיד בע' ⁵

עז התעורה

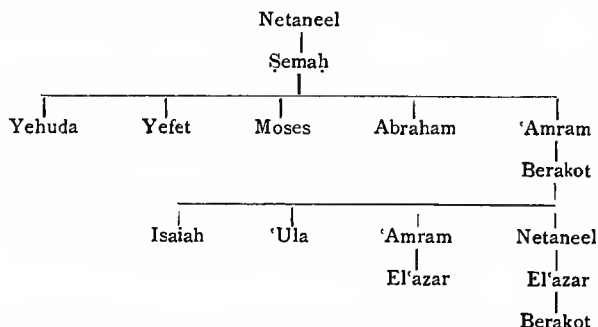
ז'ל

We thus have the following genealogical table of the Nagid's family.

¹ Yahya's Hebrew name must have been Moses. T.-S. 13 J 3⁷ contains a statement of evidence, dated 1459 Sel. (1148 c.e.) at Fuṣṭāt, wherein we read . . . אקנינא אנן חתומי מ[טה] מן כג[ה] הדרת יקרת צפירת תפארת מרנו ורבנו אדונינו משה השר הגדול בע[ם] יי ש[ר] התעודה ונור[ה] התפארה עטרת השרים ותפארתם עוז ישראל ויהודה המעוטר לגידות . . . בן אדונינו שמואל הנגיד הגדול יהי שמו לעולם כירח יכון עולם. As none of the memorial lists mention this Moses, he must be identified with Yahya which is really an Arabic name.

² Evidently the mother of the dignitary (Bodl. 2855⁸) was a daughter of this Samuel. The paternal genealogy of this person is as follows:

Hence his father's name was Berakot. In addition there are mentioned (evidently members of this family) Sa'adya and his son Netaneel, Shelah and his

Vol. I, no. 57 (pp. 76-7) . . . שֶׁר שָׂרִים יוֹם יַעֲמֹד עַל (l. 10)

In addition Yehuda Hallevi's letter to Samuel, sent from Alexandria,

Or. 5549, fol. 2 verso (cp. Margoliouth, *Catalogue*, III, 562, col. 2) contains a genealogy list of some members of Samuel Hannagid's family. It reads, as re-examined by me, (1) . . . העושה (2) [כמה ח] סדים וכמה (3) [מובוח ו]ח, (4) אלעזר השר (5) האדיר בישראל החכם (6) והנבון החסיד בעורו (7) זכר צדיק לברכה וח (8) זכר צדיק לברכה זכר (9) תפארת מרינו ורבינו (10) אדונינו שמואל השר (11) האדיר בישראל (12) החסיד בעורו נכר (13) הנגידים גביר החסידים (14) זכר צדיק לברכה (15) ושני ח בראשם זנך (16) מרינו ורבינו ישעיהו (17) החכם והנבון התלמיד (18) הרופא זכר צדיק לברכה (19) וא מרנה ורבנה יחיה (20) וא^a זנך מרנתו (מרינו r.) ורבינו (21) שמואל השר האדיר (22) הרופא זכר צדיק (23) לברכה וזנך מרנה (24) ורבנה שמואל ושני (25) [ח] ישעיהו וא אלעזר (26) וח ש[ש]ון:

¹² Read **يَا** 'and his son', i. e. Yahya's

has been preserved (ibid., vol. I, 211 ff.), thanking him for his invitation to visit Cairo. The poet had to delay the journey on account of business obligations (p. 213, l. 59 ff., כי כבודי לעבדו' כי נטרד בעסק ותמהמה במעט ויתנהל לאט ויעכב את ארחו' בעל כרחו' כי נטרד בעסק . . .). He sent greetings to the members of the Nagid's school as well as to the 'three congregations' (i.e. Babylonian and Palestinian in Fustāt, the third in Cairo, p. 214, המקרא ובעל' ותחכמני ותלמידי ואנשי המערה ובעל' . . .). The secretary of Samuel's school was Nathan b. Samuel with whom Yehuda Hallevi also corresponded (see vol. I, p. 225, note 1). From Cairo the poet wrote to his friend Aaron b. Yeshu'a (Ben Šion b. al-'Ammāni) greatly eulogizing the Nagid (vol. I, 207 ff.) ואבא מצרים ויראו העינים כפלי כפלים . . . ראיתי איש מאשר שמעו האזנים אצל כבוד שר השרים ונגיד הנגידים . . . ראיתי איש חמודות . . . נאמן עם קדושים וטוב עם אנשים אסף גדולה ותורה וזוכה לשתי שלחנות אבל הוא בענותנות . . . ויפור את מטמניו ברצון אדוניו (cp. also Brody, *Mschr.*, 1908, 247 ff.).

(3) Samuel's period of activity as Nagid dates from 1142–59. This can be determined by means of the following data from documents wherein it is indicated that they were issued by authority of the Nagid.

(a) T.-S. 13 J 3¹: a document of the Bet-Dīn, dated 1453 Sel. (1142 c.e.) at Fustāt נגיד ישראל הגדול הנגיד הגדול נגיד ישראל.

(b) T.-S. 13 J 3³ at Fustāt, 1454 Sel. = 1143 c.e.; T.-S. 13 J 3⁴: at Alexandria, 4903 A.M.

(c) T.-S. 13 J 3⁵: at Fustāt, 1455 Sel. = 1144 c.e. (Worman, *J.Q.R.*, XVIII, 15, note 1).

(d) Bodl. 2805⁸: at Fustāt, 1456 Sel. = 1145 c.e. in presence of Samuel Hannagid. Bodl. 2877⁴³: at Fustāt by authority (= רשותה) of Samuel Hannagid. Bodl. 2878¹¹: at Fustāt, the parties being Joseph the goldsmith (אלצאי) b. Yehuda אלושומר and the Sheikh Abū 'Alī Yefet the Parnās b. Shemarya. Witnesses: Sa'adya b. Meborak and Solomon b. נאני the Parnās.

(e) Bodl. 2878¹⁷: dated 1458 Sel. = 1147 c.e. Bodl. 2878⁴⁸ b, headed [below הדא נסכה מלאך אבו מנצור צמח בן רבנא יפת [בר מזרז תקוה נע אלשיך אבו עלי אלעטאר עלי סת אלכאצה אכנה אלשיך אבו אלכרכאה בן אללכרי]. T.-S. 10 J 26¹⁰: at Fustāt [14]57 Sel. (1148 c.e.) For a document of 1459 Sel. = 1148 c.e. see above, p. 284, note 1.

(f) T.-S. 13 J 9⁸: dated 1460 Sel. = 1149 c.e. בעיר פונבא הסמוכה על נילוס נהרא.

¹ Of Lebda (see vol. I, p. 23, note 2).

(g) Bodl. 2874⁹: dated 1461 Sel. = 1150 C.E. at מניה אשנה דסמיכה¹, the parties being Ṣadaḳa b. Netaneel (?) and Samuel b. Yehuda אסד הירוע בן אסד. Bodl. 2878¹⁰ and T.-S. 13 J 7¹⁷ (Worman, *l.c.*).

(h) Or. 5551 (printed in Margoliouth, *Catalogue*, III, 564-5): at Fustāt, 1462 Sel. = 1151 C.E. There are mentioned the Sheikh Abū'l Faraj אלשמע (Menaḥem Halleḇi הוקן היקר b. Shemarya), the Sheikh Abū Ya'qub Joseph the cloth merchant (אלבזאן, Joseph b. Munajja) and the Sheikh Abū 'Ali, the perfumer from Askelon (אלעטאר אלעסקלאני, Yefet b. Tiḳvah בחיר הישיבה, see sub. e). Bodl. 2873⁶: at מניה אשנה (see sub. g). T.-S. 13 J 3⁹: at Fustāt.

(i) Bodl. 2836²¹: dated 4912 A.M. = 1152 C.E. Also T.-S. 13 J 8³ and T.-S. 8 J 5¹⁶ (Worman, *l.c.*).

(j) T.-S. 13 J 18²⁵: a letter, dated 1464 Sel. = 1153 C.E., signed by our Nagid (שמואל בן חנניה) to a certain community, . . . ואלמקדמין . . . פ' נמיע אלריף יעורם קדושנו . . . האל אברהם בן מנצור אלני . . . במושבינו שטר מוחק בכמסה מאיה דרהם לשרנו ואדירנו רבנו הלל השר האדיר בן אדוננו צדוק הצדיק אב בית דין של כל ישראל וצל Bodl. 2806⁴: a document at Fustāt.

(k) Bodl. 2874²²: at Miniyaṭ Zifta, 1465 Sel. = 1154 C.E. Bodl. 2874³⁵: parties, the Sheikh Abū Sulaiman Daūd b. Abū'l Naṣīb (David b. זרעה)¹ and the Sheikh Abū'l Ma'ālī the merchant (אלתאמר) b. Abū'l Ḥasan אסד היריע בן אסד (Samuel b. Yehuda, see sub. g).

(l) Bodl. 2876⁶⁹: at Miniyaṭ Zifta, 1466 Sel. = 1155 C.E. T.-S. 10 J 24⁶: document, dated Ab, 1466 Sel. (= 1155 C.E.) at Cairo. The testatum of the Bet Dīn is signed by Sason b. Meshullam, Joseph b. Yehuda, and Hillel b. Joseph the Babylonian.

(m) Bodl. 2877²¹: at Fustāt, 1467 Sel. = 1156 C.E.

(n) Bodl. 2874³⁴: at Fustāt, 1468 Sel. = 1157 C.E., the parties being Makārīm b. Salāmah and his brother Abū'l Surūr. Or. 5536 (cp. Margoliouth, *Catalogue*, III, 560, col. 1): at Fustāt; Samuel is styled 'Nagid of the Diaspora'. Mr. E. N. Adler (*M Schr.*, XLI, 424) cites a Ketuba dated Nisan 1[4]68 Sel.² T.-S. 8 J 5¹⁸ (Worman, *l.c.*).

¹ Read perhaps עזרא, Ezra.

² Kaufmann (*ibid.*, 504) quoted a few lines from a document drawn up במדינת נוא אמון (= Alexandria) . . . [רשותיה ד] שרינו ועטרת ראשינו שמואל הנגיד הנדול . . . שר השרים . . . [מעון] כל בית ישראל גביר הנבירים ימין המלכות מרדכי הזמן (probably עזר). His contention that Mordecai Nagid was a title of honour and that there existed no Mordecai Nagid is now generally accepted. See also *infra*, p. 329, note 1.

Bodl. 2806⁵: a document concerning a certain Joseph אֶלְרוּמִי who arrived at Damietta in a ship on Friday evening (eve of Tabernacles), 1469 Sel. = 1157 C.E., bearing a letter from the Nagid.

(o) T.-S. 13 J 3¹⁰ (fol. 1 b): dated Adar II, 1470 Sel. (1159 C.E.) at Fustāt.

18. [Vol. I, pp. 230-31.]

An epistle from Elijah b. Kaleb b. Leon to Samuel b. Hananya.

[T.-S. 10 J 9¹⁴.]

Address (verso)

יובל לכבוד אדוננו ומרנו ורב[נו] ש[מואל] נגיד
הנגידים ושר השרים רבב יש[ראל] ופרשיו
עטרת ראשנו. כליל תפ[ארתנו]. מנדל עוזנו.
מני אליה בך כלב ביד ל[און] תנצֵּה עברו.

(recto)

לקראת יקרת צפירת תפארת גדולת קדושת מרנו ורבנו. גבירנו תרים דורנו.
קריית מעוזנו. מאור עינינו. ועטרת ראשנו. הוא איהו ניהו¹ אדוננו רב שמואל
נגיד עם אלהינו ארון הקודש ודביר ההיכל צור ישראל יזכהו חזות בבנין
אריאל ובימיו יבוא גואלנו לקבץ שה פזורה מיד גזויה ונזכה ראות את
אדוננו גובר ואמרכל בלשכות חשאי בית אלהינו² הווקתי אני החותם
בסוף שורותיים להודיע להדרת אדוננו כי הנני באתי כאשר נזר אדוני אל
עברו והנה אני בְּנִיָּהָ³ ואני אמרתי בבואי באלכסנדריא⁴ וראיתי מעשיהם
כי מפני שהם רחוקים מכבודך הסכך⁵ ואמרתי אולי הקרובים אצל אדוננו
נתבסמו מריחו והנם בגללם ומצואתם לא רוחצו ואנשי החכמות בעיניהם
10 בבהמות והתעורה והחוקים זולין בעיניהם ולפי שעה נבאב לבכי ונשתוממתי

באן

על השינוי שראיתי מכל קהילות ישראל ונשאתי ונתתי ברעתי למה הם ככה ואיך
סובלין הם את עצמן ואיך יתן לבם לאכל לחמם בלא תפלה וחזרתי ונחמתי
את עצמי ואמרתי הואיל ולא נתיישבו ביניהן תלמידי חכמים להורות [להם]
את הדרך

אשר ילכו בה הַקֶּבֶה רן אותן כשוננים וכן יהי רצון מלפני שוכן במרומים שירינם
15 כשוננים ולא כמזידים כי מכל מקום בניו הם וירחם עלינו ועלי[הם]. אם נא
מצאתי חן בעיניך אדוני אל תאחרני יותר אלא עשה בעבור כבוד שמים שאעלה

¹ איהו, ניהו are Aramaic synonyms of הוּא 'he', 'he himself'.

² See Shekalim 5. 6.

³ Read בְּנִיָּהָ, Benhe al'Asal (see *infra*, p. 290, note 9).

⁴ לאלכס' would be more correct.

⁵ הסכך 'that covers', protects.

להקביל פניך ולהשתחוות להדרתך אפים ארצה ואל ימעט בעיני אדוני צערי
והוצאתי מאלכסנדריה ועד הנה וזה האיש השכידוה[ו] מְמַחֵלָה עד הנה ואני
שכרתיו עוד מיכן להגיע כתבי אלי כבודך כי אלה האנשים אפילו בשור
20 האיסטדין לא הישבוגי וכתב כבודך אקבל עם שלוחי זה וגם הוריעני על מקצת
ספרים שיש לי איך אנניסם ואם אוכל ליכנס עם מלבושי כי בני אדם
מפחידים אותי על הלשון ועל המלבוש וכבר אדוני יודע כי מראש חדש
ניסן ישבתי
באלכסנדריאה ועבר עלי הקייין בלי¹ כי² בבכייה וצער גדול ועתה אם נא
מצאתי חן בעיני אדוני אל נא אצטער יותר וְהִקְבֵּה יהיה לך עוזר וסומך בבל
25 עת ש[ת]קראהו ויגדל אחריתך מראשיתך שז וְהִיָּה ראשיתך מַצְעֵר
ואחֲרִיתך יִסְנָא מֵאֵד³ אליה בר' כלב ביר' לאון תִּנְצָכָה

19. [Vol. I, pp. 232-3.]

*A collection for the ransom of prisoners, made by order of
Samuel b. Hananyu.*

[T.-S. 8 J 17¹⁸, a quire of two leaves.]

(fol. 1, recto, middle of page)

גְּמַל בְּמֵא גְּבִי מִן פְּסִיקָה
אֶל שְׁבוּיִים יִתִּירֵם אֱלֹהִים פִּי
אֶלְרִיף

(verso)

בְּשֵׁם רַחֲמֵי
מִבְּלָג מֵא גְּבִי מִן אֶלְרִיף מִן פְּסִיקָה אֶל־שְׁבוּיִים
יִתִּירֵם אֱלֹהִים מֵמֵא אִמְרַת בְּגִבְאִיתָה הַדְּרַת
כְּבוֹד גְּדוּלַת קְדוּשַׁת צִפּוּרִת תַּפְאֶרֶת מִרְנוּ וּרְבִנּוּ
אֲדוֹנֵנוּ ש[מ] וְאֶל הַנְּגִיד הַגְּדוֹל שֶׁר הַשְּׂרִים נְגִיד
5 הַנְּגִידִי[ד] יִם גְּבִיר הַגְּבִירִים יִמִּין הַמְּלוּכָה נֹר
יְרוֹם הוֹדָה וַיִּגְדֵּל תַּפְאֶרֶתָה מֵמֵא תוֹלָא גְּבִאוֹתָה
עֲבִדָּהָ אֲבוּ אֶלְסְרוֹר בֶּן טְרִיף נָע וְאֶלְשִׁיךְ אֲבוּ
אֶלְמַעְאֲלִי כֵּב מֵר וּרְבִנּוּ שְׁמוּאֵל הוֹקֵן הִיקֵר בֶּר מִרְנּוּ

¹ Read בְּלוּ.

² Supply אֵם.

³ Job 8. 7.

יהודה הזקן הנכבד נע

מן אלעין ואלורק צרף ארבעין 10

דרהם ברינר מאיתין וכמסה

ועשרין דינר ורבע ותמן

אלמחלה¹ ארבעין דינר ורבע תפציל דלך

סבעה ותלתין דינר מניה זפתא²

(fol. 2, recto)

סמבוטיה³ סתה ועשרין דינר

רמסים⁴ אתני עשר דינר

סמנוד⁵ אחרי עשר דינר

מליג⁶ תמאניה ועשרין דינר

רמירה⁷ ארבעה עשר דינר

תנים⁸ תלאתה דנאניר

אלשיך אבו סעד

ואלשיך אבו אלמעאלי עשרין דינר

בנהא⁹ אלעסל ארבעה עשר דינר ותמ[?]

עשרין דינר 10 דמיאט¹⁰

פדלך אלגמלה מאיתין

וכמסה עשרין דינר ורבע ותמן

אלמורוד מן דלך מן יד אלשיך אבו אלמעאלי

אלי מצר אלי מודע אלשיך אבו סעד סבעה ותלתין דינר

¹ Maḥallat al-Kubra, הגדולה, עיר אלמחלה הגדולה, see *J. Q. R.*, XVIII, 10; *infra*, p. 293; Bodl. 2877⁴¹: a Geṭ. dated 1143 C. E., בעיר אלמחלה הגדולה דעל נילוס נהרא, זוטא מותבה. It is half-way on the railroad between Alexandria and Damietta (Gottheil, *J. E.*, V, 62, col. 2).

² Miniyaṭ Zifta, cp. above, p. 259, note 7; Bodl. 2876^{68,69}: dated 1126 and 1155 C. E. respectively; *R. E. J.*, LXV, 43; above, p. 287.

³ Near Fuṣṭāṭ, see Bodl. 2875¹: a Ketuba, dated 1134 C. E., at סמבוטיה הסמוכה לפצמאט.

⁴ Damsīs, see above, p. 259, note 7.

⁵ Read perhaps סמנוד, Sammanūd; cp. *infra*, pp. 308, l. 23 and 317.

⁶ Milij. Elḥananan b. Shemarya corresponded with this community. A letter dated Fuṣṭāṭ, 1131 C. E., was sent to R. Abraham of Milij (מליג), cp. *J. Q. R.*, XIX, 729, no. XX and 723, no. 1). T.-S. 13 J 16²¹: a letter to בעיר הקהל הקדוש אשר ב' יהודה נע מליג. . . ובראשם ב' מור אלעזר הבן תחזן הממחה ב' יהודה נע.

⁷ Damirah. Cp. *J. Q. R.*, XVIII, 10-11; T.-S. 8 J 51¹⁹ עיר רמירה הקטנה.

⁸ Tinnis, see vol. I, p. 89; *R. E. J.*, LXIV, 124, no. 1: Arabic letter to the members of the synagogue of Tinnis, dated 1 Adar 30th, 1480 Sel.=1169 C. E.; Bodl. 2878⁶⁸.

⁹ Read בנהא, Binhāt al-'Asal.

¹⁰ Damietta (Dimyāt).

(verso)

ומן ידה איצא ממא אקאם בה הו ושריבה
 אלשיך אבו סעד נט דח אלי אלשיך אבו אלמנא
 מן אלעין עשרין דינר
 מא קבצוה אלשבויים בכתאב
 5 הדרת הנגידות תיבון משרתה נצח סלה
 מן אלעין תלאתה ותסעין דינר
 מא הו באק ענד אלשיך אבו מנצור אלמעותר¹ בדמיאט
 נט רחמ מן אלעין עשרין דינר
 מא ורד עלי יד אבו אלסרור בן טריף נע אלי
 10 מודע אלשיך אבו סעד במסה וכמסין דינר
 מא ורד עלי יד מעמר סגולת קהלו²
 אלי מגלס סיידנא יבון לער אנצרף ללשבויים אלרום
 ורק ען במסה וארבעין דרהם דינאר ותמן
 פולך אלגמלה מאיתין וסתה עשרין
 15 דינר ותמן

19^a. [Vol. I, pp. 232-3.]*A Calendar for the years 1153-6 C.E.*

[T.-S. 10 K 20¹, consists of three paper leaves, damaged, square writing, size $6\frac{1}{2} \times 5$ inches, of which fol. 1 is blank.]

(fol. 2, recto) השנה הזאת יב פ[י מחזור] ר[ננט] והי | . . . אלגדול אלגוד³
 יא והי ליצירה דתתקיד [והי] | [לשטרות אתסה והי לחרבן] יבנה [א]פו והי
 אלז לשמכה ופי אליוב[ל יד] | ופי אלמחזור אלשמסי יד והי | פשוטה וחסירין
 סימן בחר | אול רגב שנת תקמח ללגוים | [מ]רחשון גד כסליו ה חנוכה א
 טבת ז | צ[ו]ס א שבט ז אדר אב פורים א צום פורים ה | ניסן ז אייר דה
 סיון [ז] עצרת ד תמוז זא צום | ז אב ב צום ז אלול גד חשרי סוכה⁵ |

¹ 'Designate' for some dignity. Cp., e. g., the title מועותר לחבורה, vol. I, 278. Perhaps our Abū Manṣūr was an aspirant to the title Ḥaber.

² Evidently this Mu'ammār held the title 'the choice of the congregation of' X. (. . . סגולת קהל . . . , cp. vol. I, p. 259, no. 5).

³ Can also be read אלגיר. The meaning of these two words is not clear to me.

⁴ Supply בית המקדש to which the next word יבנה 'may it be rebuilt', really refers.

⁵ Supply ה 'both', i. e. the first day of both New Year and Tabernacles falls on Thursday.

אלוית ברסם אלכניסה | [אבו עלי] בן צדקה מרחשון אבו אלחסן בן חשוש
[כס]ליו | . . . טבת . . . שבט אל[שיך] . . . | . . . [אלשיך אבו אל]ביא[ן]
ס[יו]ן ו[ע]צ[ר]ת | . . . [אלו]ל וראש השנה . . .

(verso) השנה הזאת יז פי [מח]זור דנט והי ל[יצירה] | [דת]תקיה ולשטרות
אחפ[ו] ול[ח]רבן אפ[ו] | [והי] אל א פי אלשמטה ופי אליובל זו וללמחזור
אלשמ[סי יח] | והי פשוטה ושלמים סימן הש[א] | אול רנב תקמט ללנוים |
[מרח]שון זו כסליו אב חנוכה ה טבת גז צום [זו] שבט | ה 'צום א' ¹ אדר זו
פורים ו ניסן א פסח א | אייר בז סיון ד עצרת ב תמוז הו צום א אב |
ז צום א אלול אב תשרי סוכה . . . ג ² | אלוית ברסם אלכניסה | אלשיך אבו
עלי בן צדקה מרחשון אלשיך אבו אלחסן בן חשוש כ[סליו] | אלשיך אבו
אלרצא טבת וחנוכה אבו אלחסן אבו סער שב[ט] | אלשיך אבו אלכיר צדקה
אדר אנא ניסן ופסח אלשיך אבו עלי | [צה]רי אייר אלשיך אבו אלביאן סיון
ועצרת אלשיך הלאל | תמ[וז] ו[אב] אלשיך אבו אלמפוצל אלול [ור]אש
השנה . . .

(fol. 3, recto) * השנה הזאת יז פי מחזור דנט | והי ליצירה דתתקוז ולשטרות
אחפ[ו] וללחרבן אפ[ו] והי אלחאניה פי אלשמטה | ופי אליובל זו וללמחזור
אלשמסי זו | והי מעוברת ובסדרן סימן נבז | מרחשון דה כסליו ו חנוכה ב |
טבת זא עשרה בו ז שבט ב אדר | ראשון גז אדר שני הו פורים ה | ניסן
ופסח ז אייר אב סיון ג | עצרת ג תמוז דה צום זו א | אב ז ט בו [א]לול זא
חשרי וס[וכה ב]

(verso) אלוית אלחמיר אלשיך אבו סער ואל[שיך] | אבו עלי צהרי מרחשון
אלשיך אבו עלי | בן צדקה כסליו אלשיך אבו אלחסן בן חשוש | טבת וחנוכה
אלשיך אבו אלרצא שבט | אבו אלחסן אבו סער אדר ראשון | אלשיך אבו אלכיר
צדקה אדר שיני | אלשיך אבו סער ניסן ופסח ורתה אלחבר | רחמה אללה אייר
אלשיך אבו עלי צהרי | סיון ועצרת אלשיך אבו אלביאן תמוז | ואב אלשיך אבו
אלננס הלאל אלול | וראש השנה אנא ושלום עלינו | ועל כל ישראל

20. [Vol. I, pp. 234-5.]

The family of the Gaon Sar Shalom Hallevi.

(1) Netaneel Hallevi Gaon was probably a brother of Sar Shalom. The period of his activity can be traced by means of the following data :

¹ Angular brackets indicate that the words enclosed are struck through in the manuscript.

² Tuesday evidently refers to New Year and Tabernacles (תשרי סוכה). Perhaps in the lacuna was also mentioned עצרת שמיני.

³ On the top of this page we read שרח and also the indication of the Muslim year ^{??}ללנוים תקנ רנב אול וענה.

(a) T.-S. 8 J 5²¹: a document, dated Sivan 24th, 1471 Sel. בעיר אלמחלה הגדולה הסמוכה לפסטאט מצרים רשותיה דאדוננו נתנאל הלוי. Therein is mentioned a certain הישיבה. Likewise T.-S. 13 J 6²⁷: Adar, 1471 Sel. = 1160 c.e. A document (T.-S. 18 J 1²⁶) of the same year, drawn up at מחלה near Fustāt, by authority of Netaneel Hallevi, mentions Sheerit החונן הוד החונן b. Shemarya פאר החונן.

(b) T.-S. 8 J 5²²: at Fustāt, 1473 Sel. = 1162 c.e. T.-S. 8 J 32³: at Fustāt on Ab 14th, 1473 Sel. = 1162 c.e. Or. 5542, fol. 3, נקול (1) נתן אלשהור . . . (2) אלשיך אבו אלפכר אלעטאר הידוע בן (3) אמשאטי מור סעדיה הזקן בן מור אברהם הזקן היקר (4) נבא אלמונות פי אלעשר אלאוסט מחודש כסליו דשנת אלפא (5) וארבע מאה ושבעין ותלת שנים לשטרות בפסטאט מצרים (6) דעל נילוס נהרא מותבה ר[שותיה] דהדרת יקרת צפירת (7) תפארת כבוד גדול[ת] קדוש[ת] מרנו ורבנו יחיד דורנו (8) נסיכנו ונשיא אלהים בתוכנו אדוננו נתנאל הלוי רבב (9) ישראל ופרשיו . . . Signed by Tiḳvah b. Simḥa b. Mebasser the Ḥaber. Or. 5542, fol. 23, contains a letter to the above perfumer Sa'adya (Abū'l Fakr).

(c) Merx, *Documents de paléogr. hebr. et arabe*, Plate III, prints a Ketuba, dated Adar, 1475 Sel. = 1164 c.e. at Fustāt. Netaneel is mentioned therein as גאוננו נתנאל הלוי ראש ישיבה של גולה (see Kaufmann, *Mschr.*, XLI, 214). Signed by Jacob Hakkohen b. Joseph, Meborak b. Nathan the Ḥaber, Hillel b. Ṣadoḳ Ab (cp. above, p. 287). The latter was probably the father of the author of the *Zuḥa Megillah* (see Pozn., *R.É.J.*, LXVI, 70).

(d) T.-S. 13 J 3¹²: a document, אלתאסע, (1) למא כאן יום אלתאנן אלמחלה, מחודש כסלו שנת אלפא וארבע מאה ושבעין ושבע שנים לשטרות (2) בפסטאט מצרים דעל נילוס נהרא מותבה רשותיה דהדרת יקרת . . . (3) אדוננו גאוננו נתנאל הלוי רבב ישראל ופרשיו יחיד הדור ארי התורה ראש הישיבה של גולה (4) יהי שמו לעולם (cp. also T.-S. 13 J 5²).

(2) That Netaneel was Nagid is mentioned nowhere. Only Benjamin of Tudela calls him שר השרים, a title given to the Negidim. *Itinerary*, ed. Adler, 63: שר השרים (Epstein's MS. reads חננאל ר' חנניהם נתנאל) והוא ראש לכל הקהלות של מצרים להקים רבנים וחונים והוא משרת פני המלך הגדול היושב בארמון צוען המדינה Benjamin does not however mention that he was a Levite.

(3) Bodl. 2876¹⁴: a deed in Arabic wherein גאוננו נתנאל הלוי is mentioned. Bodl. 2787²⁷ contains a poem wherein the following lines occur: נתנאל בן גאוננו בורחו * בבשתה כסתה שמש עננים * והוא נניד ואמין: בחכמים. Does this refer to his title of Nagid? Probably our Netaneel

is meant here. Hence his father also occupied the dignity of Gaon. Indeed Mr. E. N. Adler (*Msschr.*, XLI, 425) mentions a Genizah fragment in his possession which seems to be an account of the installation of Netaneel as Rosh Yeshiba of מדינות בכל בית דין הגדול ככל מדינות ארץ מצרים. Amidst a host of other titles he is introduced as נאוננו אחינו נתנאל ראש הישיבה שלנוה . . . בן הדרת מרנא ורבנא משה הלוי הראש המובהק הנאון הגדול מנוחתו בכור את אלהיו.

(4) While Netaneel is styled ראש ישיבה שלנוה, Sar Shalom Hallevi b. Moses styles both himself and his father ראש ישיבת נאון יעקב. The latter is also addressed thus in a legal question (T.-S. 13 J 31²) which begins (1) מא יקול אדונינו נאוננו משה הלוי רא[ש ישיבת] (2) נאון יעקב (1) פי רגל תופי. Claims are advanced on the property of the deceased by a creditor possessing an IOU and by the widow claiming her Ketuba. The question ends והמקום זה יבפיל שברו ויכון משרתו וירבה תורתו ראש ישיבת ארץ הצבי. *Infra*, p. 299, Sar Shalom signs as ראש ישיבת ארץ הצבי, the descendant of the Geonim.

(5) Sar Shalom's period of activity can be approximately determined by means of the following data:

(a) T.-S. 13 J 3¹⁴: a document dated Adar, 1481 Sel. = 1170 c.e., at אלמעזיה אלקאהרה הסמוכה לפסטאט מצרים רעל נילום נהרה מותבה רשותיה אלמעזיה [ראדונ]נו [נאון]נו שר[שלום הלוי נאון יהי שמו לעולם (cp. T.-S. 13 J 7¹², verso). In the following year we have a document (1482 Sel.) at Fustāt (T.-S. 13 J 3¹⁵, cp. Worman, *l.c.*, note 4), מותבה רשותיה ראדוננו משה (i.e. Maimonides). Likewise T.-S. 10 J 26⁴, dated Tishri, 1483 Sel. (1171 c.e.), and T.-S. 10 J 26¹³, dated Adar I, 1483 Sel. (1172 c.e.).

(b) Bodl. 2834²¹: dated 1488 Sel. = 1177 c.e. in the presence of שר שלום ברבי [משה] ראש ישיבת נאון יעקב זצ"ל.

(c) Bodl. 2878⁹⁴ and 2875³²: dated 1494 Sel. = 1183 c.e.

(d) Bodl. 2821^{16 h and 1}: marriage documents, dated 1496 Sel. = 1185 c.e. at Fustāt. T.-S. 18 J 1²²: a document dated 4945 A.M. בנא אמון רעל כיה י[מ]א רבה רשותיה ראדוננו שר שלום הלוי ראש ישיבת ארץ הצבי.

(e) Bodl. 2805⁹: at Fustāt, Kislev, 1500 Sel. = 1188. A fragment in a box belonging to the Cambridge University Library Collection, dated Tebet, 1500 Sel. at Cairo by authority of Sar Shalom Hallevi Gaon. Signatures: Solomon b. Zakkai and Netaneel b. Joseph Hakkoben.

(6) Our Sar Shalom is perhaps identical with the Ab of the Damascus academy whom Benjamin mentions in his *Itinerary* (ed. Adler, p. 31) ושם ראש הישיבה של ארץ ישראל ושמו ר' עזריה ואחיו שר שלום אב בית דין. For 'Azarya another reading (ibid., note 12) has 'Ezra. But this is probably a confusion with the later Gaon, perhaps 'Azarya's son, whom Petaḥya met when visiting Damascus (*Itinerary*, ed. Grünhut, p. 28). This 'Ezra received his diploma from the Bagdād Gaon Samuel Hallevi b. 'Ali. Thus Netaneel, 'Azarya, and Sar Shalom were the sons of Moses Hallevi, Gaon of the Palestinian school situated then at Damascus. Netaneel emigrated to Egypt where he became ראש ישיבה של גולה at Fustāt. 'Azarya succeeded his father as Gaon at Damascus while Sar Shalom was Ab. After Netaneel's death (between 1166-70) the Ab of Damascus settled in Fustāt and became president of the school. He gave himself the title of ראש ישיבת ארץ הצבי, ראש ישיבת גאון יעקב, probably because of his having been Ab of the Damascus school. 'Azarya was probably succeeded by his son 'Ezra to whom perhaps T.-S. 8 J 8¹⁵, containing a very damaged letter, was addressed. (l. 5) הדרת יקרת רום הפארת צפירת עטרת כבוד מרינו ורבינו (6) אדונינו עזרא ראש ישיבת גאון יעקב תרום ממשלתה ותגדל (7) ממלכתה . . . (last two lines) . . . בן אדונינו |¹הגאון הגדול מנוחתו כבוד וזכרו לחיי העולם הבא

(7) Ḥarizi, when visiting Safed about fifty years after Benjamin's travels, found there a Ṣadok ראש ישיבת גאון יעקב who lost his position and wandered about from one place to another. *Taḥkemoni*, ed. Kaminka, p. 354, השר וגדול מיישר ועברתי על צפת ומצאתי שם בחיר האל. כל עקובי צדוק הצדיק ראש ישיבת גאון יעקב. אבותיו היו ראשי הישיבות. . . רק אפפוהו צרות רבות. והתגלגלו עליו סבות. והורד מכסאו אחרי מלך. . . והורד מכלי אל כלי ובגולה הלך. . . It may be that he was a member of this Gaonic family. Probably this Ṣadok is identical with the person mentioned in an interesting responsum of Maimonides (Kobes, I, no. 148). A number of people in a certain community bound themselves by means of a ban to discontinue the honorary mentioning of 'the head of the school' and other people in the synagogue during prayers and on other occasions. This used to be called by the technical term of רשות (see above, vol. I, p. 237). The wording of the ban was, according to some correspondents, אבל אם היתה השבועה כמו ששאלו ממני מקצתכם וכתבו

¹ A Siddur by Solomon b. Nathan of Sijilmissa (copied in 1203 at Barḳa by 'Amram b. Sa'adya) contains an entry בבית דינו של רבינו עזרא ריש (Steinschneider, *Bib. Geom.* IX, 39; Bodl. 896; cp. also Pozn., *Bib. Geom.* 110). Both father and son are entirely unknown.

נוסח החרם ואמרו שכך החרימו על מי שיחזור מהיום ההוא והלאה ישמע לאדם רשות לא בטבה ולא זכר ולא תסמיה לא עלי ספר תורה ולא על פי כתב ולא עלי שום מן הברכות עד אתקפ"ה שנה זהו הנוסח ששלחו לי. If Sel. is meant here, which would correspond to 1277 C.E., then the ban was declared in 1177 C.E. for a period of a hundred years. But it is also possible that אתקפה is a corruption for תתקפה. Hence A.M. is meant = 1228 C.E. and the event took place in 1178, forbidding the mentioning of רשות for half a century. Maimonides continues (*l.c.*, 30^a top), ואף לפי נוסח זה שכתבו אם אירע דבר לזה השר הנכבד רב צדוק ש"צ להזכיר שמו ושם אבותיו נע כנון שישא אשה או יולד לו בן זכר או יעלה לקרוא בתורה מברבין אותו ומקלסין אותו לכבודו ומזכירין אותו בכל מיני כינויים שירצה ושם אבותיו הקדושים וצ"ל ואומרים בן פלוני הנאון ראש ישיבת ארץ הצבי וכו'. Thus this Ṣadoḡ was a son of a Gaon, the head of the Palestinian academy. During the period from 1177-8 C.E. to Ḥarizi's visit of Safed, this Ṣadoḡ probably assumed himself the title of Gaon and experienced adverse changes of fortune.

What militates against the above identifications is the fact that none of these people are styled as Levites. But it should be borne in mind that Netaneel, who undoubtedly was a Levite, is not mentioned as such by Benjamin of Tudela.

(8) In dealing here with the Damascus school, a few remarks should be made about the scholar Joseph b. אלפלאה (אבן פלח, אבן פלאת) whom Benjamin met in Damascus during his visit. Joseph had the title יסוד הישיבה. He is perhaps identical with the scholar whom Maimonides mentions in a responsum (Kobeṣ I, 5^c, no. 23), וזה העניין הפכו ר' יוסף בן פאלט זצ"ל באותם הקונטרסים אשר שלח לנו ולכך תראה אומרו תמיד חייב מדאורייתא חייב מדרבנן. We see that Joseph corresponded with Maimonides and sent him some of his writings (קונטרסים). However, when the above responsum was written, he was no longer alive. The real name of his father was Palṭoi, as we learn from Peraḥya b. Nissim's commentary to Babli Sabbath (Bodl. 438¹) who cites this scholar a few times. Fol. 21^a אמר רבינו יהוסף הלוי בן פלמיו (מתני' תנור שהסיקוהו 38^b to Sabb. 38^b) בפירושו ששאלו רב נחשון גאון זל ואמרו לו ששמענו שבשתי ישיבות משהין סיגלי (Sabb. 50^b) יש מי שפיר' בלשו; fol. 25^a; בתנור ואמ' כך עושין עדיין יש(=בלשון ישמעאל) אלנאסול (saffron) ורבי יוסף בן פלמיו פיר' בלשו ישמ' נמ' קישרו (Sabb. 66^b) רבי יוסף בן 32^a; fol. 32^a; (see Lane, s. v.)²; סערה

¹ The stroke over the word is in the manuscript, and probably denotes that it should be deleted.

² See Addenda.

פ' משום רבי שרירא פי' (פלטי. r). T.-S. Box F 3 contains a leaf of a Talmudic commentary which begins on recto (פ' = פירוש) (1) ראיתי לזכור פ' זה (!) הדרשה הכתוב (!) בגמ' להשלים (2) בו הפרק שראיתי בו פ' לרב הגדול בישראל הרב רבינ' [1] (3) אברהם בר הרב הגדול רבינו משה בעל החיבון [ר] (4) מנוחם בבור אמרי בגמרא דרש ההוא גלילאה וכו' (Sabb. 88^a) . . . (verso, l. 4) ורבינו יהוסף בן פלטי זצקל (5) מפרש פול מצרי וכו'. Joseph b. Palṭoi seems to have composed a commentary on Sabbath which Peraḥya b. Nissim used.¹ Most likely פלטי and פאלט are variations of the same name, the former being the original; אלפלאח, אבן פלח, אבן פלאח would be corruptions of this name, provided the Damascus scholar is identical with our Joseph b. Palṭoi. Whether this dignitary of the Damascus school is identical with Joseph ibn Plat mentioned in the Pardes² is still doubtful. The reading יסוד הישיבה is to be preferred to כוד הישיבה; the former was an honorary title bestowed upon well-wishers of the academy (see vol. I, p. 278). Accordingly Joseph was no 'Vorsteher des Lehrhauses' as Graetz (VI⁴, 244, note 3) states.

¹ Peraḥya also cites Abraham Maimuni. See also Kōbeṣ I, 53, a, b where a statement of Abraham is excerpted מפ' מסכת שבת להר"ר פרחיה בר נסים זל' (1247 c. E.) at Fustāt, mentions our commentator as one of the parties (see also above, vol. i, p. 248, note 1). In dealing with Peraḥya's commentary, the following excerpt from Bodl. 480¹, fol. 26^b, will be of interest. On אי הכי אמ' אבא אומ' רבי יוסף (Sabb. 53^a, see Rashi a. l. and in Hullin 45^b) Peraḥya remarks הלוי זל' שקיבל מרבי יצחק בעל מגלת סתרים כי שם רב אבא הוא והן קוראין אותו רב אבא וכיון שיש בזה טורה חזרו לקרותו רב בלא אבא ושמואל היה תלמידו וחבירו והיה שמואל קורא לו אבא בלא רב. Now Joseph Hallevi is most likely Joseph ibn Migash who reports in the name of his master Isaac (Alfasi). But the author of the Megillat Setarim was not Alfasi, but, as is well known, Nissim b. Jacob of Ḳairōwān (see Pozn., אנשי קירואן, 38-40). By-the-by, another disciple of Alfasi was Joseph b. יוסתו of Jian. Bodl. 438², containing Yehuda b. Eli'ezer Hakkohen's commentary on 'Ab. Zara, reads on fol. 126^b וכן נמצא בכתב מר' יוסף זל' בן יוסתו ממדינת זיאן שהעיד על רבי הרב אלפאסי זל' שחזר בו מר' יוסף זל' בן יוסתו (See Addenda.)

² See also האשכול, ed. Albeck, p. 15, from MS. Paris, ואני הכותב שמעתי בשם רבי יוסף אבן פלאח שהיו נוהגין באליסונה (Lucena) שהיו אומרים שמע יחד בקול ובנועם גדול ובמתינות והיו מפסיקין בין כל תיבה ותיבה עד אחר. Albeck thinks that this is a later addition by the author of the *Eshkol*. See further Epstein, *Mtschr.*, XLIV, 289 ff.

Nos. 21-3. *Letters from and to Sar Shalom Gaon.*

21. [Vol. I, p. 237.]

[MS. Adler 4020, paper, square hand, top torn off and also damaged on left hand.]

(recto)

. . . . יוע¹

[מ]ן שר שלום הלוי ראש ישיבת

גאון יעקב ב"ר משה הלוי ראש

ישיבת גאון יעקב ב"ר הנאונים

וקל²למא צדר כתאב אלנמעה אלכרימה הררים בעי[ר ק]לוב³

ברוכים הם לשמים למושבו יירומם וו

ותחקקנא רנבתכם וחסן עאטפתכם פי

מרנא ורבנא משה החזן היקר ב"ר החזני[ם]

מרנא ורבנא לוי החזן היקר אהוב הישיבה

והו אהל למא אהל לה דון זירה ממא לא

לבונה בקי בשחיטת חולין ורגיל פי אלתפלות פי סאיר

מרצה

אוקאת אלסנה [ו]נחן נעלם אנה מא תעטל ענכם אלא בסבב

שר שלום הלוי ראש ישיבת גאון יעקב

בירבי משה הלוי ראש ישיבת גאון יעקב

ב"ר הנאונים

(margin)

. . . פעליכם אלקים בחקוקה | ומחאפטא אלכונה יעלם אולאדכם נר תורה |

ו[י]כרנבם מן ירי חובה ותתכלצו מעונש האיסור | ושלום אחינו יגדל | אמן נצח

סלה | יהפך לש[שון] |

¹ Of this heading only the last three letters are legible.² = זכר קרוש לברכה.³ Read קלויב (see *J. Q. R.*, XVIII, 10-11, עיר קלויב; *infra*, p. 302, note 10, l. 6). Kalyub is 8½ miles north from Cairo by railway.

22. [Vol. I, p. 237.]

[T.-S. 13] 31³]

(---○---○---)

(recto)

[כמ] נדלות בשם¹ אשר ריחו. יעור פאת תימון וגם צפון.
 משה סגן הכהנים (2) ונביר. כל הנריבים הוא בנו חלפון.
 את אוהבו יהיה כבן יאיר². גם אויבו (3) יהיה כאב דלפון³.
 לגפן אדרת. וצינף התפארת וציץ הכותרת. אוחו מעיל
 (4) היתרון. ועוטה רביד הכשרון. נחל עדני. מבחר זקיני. נין
 אהרן קדוש יי'.
 5 אשר מפעל הזרמים. ומתנותיו כמימי הגשמים. יישר ארח[יו] וייטיב שבחיו.
 ויפיתו נולי מרקחיו. מה יקרו לשמך⁴. ומה יפו כרמך. [ומה] נחמדו
 ננות בשמך.
 לר"ה שמונך טובים שמן תורק שמך⁵. לא נעלם מיחידתו⁶ היקרה.
 כי לי מברכת הסחורה. בכל פעם תשורה. תובל ב[סת]ר בסבר ותקוה.
 לחק ולמצוה. רוח נדיבה אל תבצור. והתשורה משליחותה אל תעצור.
 10 ש[י]מנה כחקה מבלי להוכח. ברית עולם לא תשכח. א[נו] מזכירים ה[ביבנו]
 דברי חכמי התורה זכ לך כל העושה מצוה אחת מטיבין [לו] ומאריכין את ימיו
 ונוחל את הארץ⁷. ו וכל הזהיר במצית ציצית זוכה
 ומשמשין אותו שמונת אלפים ושש מאות עבדים⁸ שנ בימיהם ההם ובעת
 ההיא אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הנחיות והחזיקו בכנף
 15 איש יהודי לאמר נלכה עמכם כי שמענו אהים עמכם⁹ ואתה אדירנו
 ידוע בזהירותך במצות וזריותך ליטול שכר וכבר ניסיתי בכל פ[עם]
 ופעם שתשוב בשלום שתשגר לי טלית שאעשה בה מצות ציצית ואתה
 אמר וקיים דברך והמקבה יכפיל שכרך ויהיה בעורך וישמור לך
 החסד והשלום כענין שנ וחסד יי מעולם ועד עולם על יראיו וצ לך בנ¹⁰
 20 ושלום חמודנו יגדל. כעוז המגדל. ואל ידל אנס¹¹ ישע לנו יקרב
 שר שלום ראש ישיבת ארץ הצבי ביר משה הלוי
 ראש ישיבת ארץ הצבי נין הנאונים זקל

¹ Cp. Cant. 5. 13; 4. 16.² I. e. Mordecai (Esther 2. 5).³ I. c. Haman, cp. Esther 9. 7.⁴ לְשִׁמְךָ, cp. Exod. 28. 19; 39. 12.⁵ Cant. 1. 3.⁶ מִנְפֶּשׁוֹ = Cp. above, p. 85, note 6.⁷ Kiddushin 1. 10.⁸ Sabb. 32^b; our text reads שְׁנֵי אֲלָפִים וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת עֲבָדִים.⁹ Zech. 8. 23; the verse seems to have been quoted from memory, hence בימים ההם ובעת ההיא.¹⁰ Ps. 103. 17.¹¹ אִמֵּן נִצַּח סֶלָה =

23. [Vol. I, pp. 237-8.]

[T.-S. 13 J 20¹⁸.]

Address (verso)

ויגיע להדרת גאוננו שֶׁצֶ

(recto)

בֶּשׂ רַחַ וְזֶ

שְׁלוֹם רַב לְאַהֲבִי¹ וְג' שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרַחוּק² וְג' וּלְלוֹי אֲמֹר וְג' יוֹדֹ מִשְׁפָּטֶיךָ וְג'
 יִשְׁמֹו קְטוֹרֶה בְּאִפִּיךָ וְג' בְּרֶךְ לֵךְ וְג' מִחֵץ מִתְנִים קָמִי³ וְג' כִּי לֵךְ יִהְיֶה⁴ וְג'
 כִּי אֲדִיר יָמִים⁵ וְג' לֵךְ עֹז⁶ וְג'

⁷ בַּחֲדֵי הָאֵל וְכֹתֵר [ח] גִּנְאוֹנִים אֲשֶׁר בּוֹ נִכְפְּלוּ חֲכָמוֹת וּבִינִים⁸

וְהוּא כֹתֵר לְכָל גִּנְאוֹן וּפְטִישׁ וְהוּא גִיבּוֹר בְּתוֹרַת דָּר עֲנִיִּים⁹

[ו] נִבְחַר בְּשִׁרְרַה הִיקְרָה וְגַם יֵשֵׁב בְּמוֹשָׁב הַקִּצְיִנִים

אֱלֹהֵי הִי יִחְיִי¹⁰ אֶת הַמּוֹדִי וְגַם יוֹכּוּ אֵלַי בְּרֶכֶת חֲתָנִים

⁵ יִמְלֹא אֶל שְׁאִילוֹת לִבְךָ רִגְשׁ¹¹ וְגַם תּוֹכָה אֵלַי שְׁמַחַת אֲמוּנִים

וְאֲשֶׁר יוֹדִיעַ הַעֲבָד לְהוֹכֵרֶת יִקְרַת צִפִּירַת תְּפֹאֲרַת הוֹד וְעֹטֶרֶת י וְעִנְיָ כּוֹתֶרֶת^{*}

מִדְּרֹנוֹ וּרְבִנּוֹ אֲדוֹנֵנוֹ גִּנְאוֹנֵנוֹ וְנִזְרִינוֹ וְכֹתֵרִינוֹ וְעֹטֶרֶת רִאשִׁינוֹ הָאוֹר

הַבְּהִיר וְהַכּוֹכָב הַמּוֹהֵ[י]ר שֶׁר שְׁלוֹם חֲלוֹי הַגִּנְאוֹן רֹאשׁ הַיְשִׁיבָה יִחְיֶהוּ

דְּנוֹל מִרְבֵּבָה וְיוֹכָה לְשְׁמַחַת בֵּית הַשְּׁאֵבָה וְקִיבֵן¹² הֶבֶת הַשּׁוֹכְבָה

¹⁰ בְּשִׁמְחָה רַבָּה כִּי הוּא נִכְסָף לְרֹאוֹת פְּנִיךָ וְלַחֲשַׁתְחוּוֹת לִפְנֵיךָ וְלַהִסְתוֹפֵף

בְּאַרְמוֹנֶךָ הָאֱלֹהִים יִגְדֵל שְׁשׁוֹנֶךָ וְיִחְזִיק [ב] נִיךְ וְתַחֲיָה וְתוֹכָה רֹאוֹת

בְּנִים לִבְנִיךָ כִּדְכָתִיב וְרֹאֶה בְּנִים לִבְנִיךָ שְׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל¹³

מְזוֹמֵן

וְלֹא עֵיבָנִי מִלְּהַכְנֵס בְּכָל יוֹם לְשִׁרְתֶּךָ [רַק] חֲבִלִי הַזֶּמֶן וְאִין לִי בְּגֵד

כִּי אִם חֲסֹד אֵל הַנֶּאֱמָן וְחוּץ מִזֶּה כִּי מִשְׁבּוּעַ יָמִים נוֹלֵד בְּעִיר אֲשֶׁר

¹⁵ אֲנִי דָר בּוֹ יִלֵּד לְאִישׁ עֲנִי יִקְרָא שְׁמוֹ בְּלִשׁוֹן הַיִּשְׁמַעֲאִלִים מַעֲאֲנִי

וְאֹמֵר אֲבִי הַנְּמוֹל כִּי [] לֹא יִמּוֹל אֶת בְּנוֹ רַק אִם יִפֹּת חֲקָצֵר וְשִׁלַּח

אַחֲרָיו וְהִבִּיאוּ לְאַחֵר [צֹאֵת] יִפֹּת הַנּוֹכַח בֹּא יִפֹּת בֶּר שְׁלֹמֶה הַרּוּפָא

שִׁיקְרָא לּוֹ אֲבוֹ אֱלִטְפָאֵל [ו] עֲמוֹ אֲגֵרֶת וְאֹמֵר [כִּי] הִיא מִלְּפָנֵי הַדֶּרֶת גִּנְאוֹנֵנוֹ

וְזֶה כְּתוּב כִּי קִבְעַתָּ לְמִילָה בְּכָל הַכְּפָרִי [ס] וְשִׁלָּא יִחְזוֹר אַחֵר

²⁰ יִמְהוּל אֱלֹא הוּא וְקִרְאָתִי אוֹתָהּ וְהַתְּבוֹנְנָתִי בָּהּ [ו] הַסִּימֵן שְׁדֶרֶךְ גִּנְאוֹנֵנוֹ

לְחַתּוֹם בְּכָל סֵפֶר שִׁנְיָא מִלְּפָנֶיךָ וְלֹא מִצָּאָתִי בָּהּ סִימֵן וְאִמְ[רָתִי]

לּוֹ בְּנֵי אִין זֶה הַסֵּפֶר אֲמַת וְעוֹד לָךְ אֲצֵל בְּעַל הַמִּילָה אוֹלִי יִרְצָה

¹ Ps. 119. 165.² Isa. 57. 19.³ Deut. 33. 8-11.⁴ Prov. 3. 26.⁵ Prov. 3. 2.⁶ Ps. 29. 11.⁷ The metre of the following five lines is — — — — — | — — — — — | — — — — — .⁸ For יִחְיֶה to suit the rhyme.⁹ I. e. God.¹⁰ Read יִחְיֶה.¹¹ The metre is here faulty. Read 'חֵישׁ quickly'.¹² Read וְקִיבֵן.¹³ Ps. 128. 6.

בלי שבר אלא לשם שמים
 בך הלך אליו ולא רצה בו ומל אותו יפת הקצר לאחר זמן הגידו לי
 אנשים כי מוסר בי יפת הירוע אבן אלטפאל עמך ודבר עלי דברים שלא
 25 דברתי וחרה בעינו נאוננו ולא האמנתי אליהם ואמרתי [אי]ך
 יחרה עלי נאוננו ועוד יעשה משפט בלי בלא¹ עדים
 בזה
 וישמע דברי מוסר בלי עידים ולא ראוי² חלילה לנאוננו מעשות ועוד
 מי אני שיחרה עלי נאוננו אחרי | מי יצא מלך [י]שראל וג'³ השבחה חננה אל⁴
 ונ' במנהג אבותיך הקדושים דינינו לכף זכות ואל תאשימני ואל תשפך דם |

(verso)

כי
 ולא ואל תאשימני מפני הכתיבה והניד הכתיבה אינה
 טוב (!) וכן הנייד וחיי נאוננו לא מצאתי נייד טוב מזה
 ועוד הכתיבה אינה טובה מפני כי אני חולה
 ובכתבתי אותה ואני מיסב כי אני חולה במעי ועיני
 5 ולא אוכל לעמוד ולולי כי אני חולה הייתי חלף בכתבתי ושלום

(recto)

שא שלום עדי אין קץ לשלום ושלום | חמודך
 עבר מעבריו⁵ עבדיו משה בן אל[יה] הלוי סט

Nos. 24-5. *Epistles from and to Yehiel b. Elyakim.*

24. [Vol. I, pp. 239-41.]

[T.-S. J 20³, paper, square writing, size 25 x 16 cm.]

(recto)

תבואתך טובה ורחבה ונסבה בך ובנחלתך ובכל נפשות ביתך | רעי
 אשר כנפשי מרוד יפת המלמד תכון בארץ ושאננת מפתד רעה⁶
 אנלה
 אמרתי את אונך את כל ההוה באותו שבוע אשר נסענו ברביעי בשבת
 הפליגה ספינתנו מן מכס⁷ וביום חמישי באנו אל מחוז מנהופת⁸ בשלום
 5 כלנו ברוח נכון באין סער בים ואין מבלים דבר אך מצאתי עולם הפוך
 ואנשי המקום מבוקשים משרי מסים אשר עליהם יוקשים בצפרים
 האחוות בפה ואני גבוך בארץ עד ישקף וירא יי' משמים וקולי שמעה

¹ Delete בלא.

² Read ראיות.

³ 1 Sam. 24. 15.

⁴ Ps. 77. 10.

⁵ Read מעבריו.

⁶ Cp. Prov. 1. 33.

⁷ Al-maks, the port of Cairo.

⁸ Miniyat Ziftā.

בחסדך הט אונך לאמרי פי שאל נא את שלום ביתי ומה תניד להם
 שחולה אהבתם אני ואהרי דברי לא ישנו ולאט לי לנער לאליקים נהלהו
 10 לאטו בקריאתו והרגילהו לקרות מארבע הפאות מלמעלה
 ומלמטה כאשר אהבתי¹ ואל יבטל עם הנערים והרגילהו לברך
 את הברכות שהיא יודע וצוה את אמו ליטול ידיו ולברך המוציא וברכת
 היין והמים ונטילה אשר חנכנו אותו לפי ררכו וחזירם על בני הקען²
 לבלתי תניה אותו להידרות³ בחצר פן יקראנו אסון מן הסתיו ומקור
 15 הומן ופן תפול עליו לבנה מן הקיר כי יקרו לי וילדי שעשועים המה ואף כי
 עניים אנחנו לא קצרה יד יי' להושיע ואותם הכספים אשר לויתי מאותו עני
 נהלני בחסדך עד אשר אבוא אל [ארצ]נו ואם ראיתו כי הוא נחפז ללכת הנה
 צייתי את שיך אסמעיל אלטולאטולי להלות לי וקבל בסכר פנים יפות
 העניים
 וקח ממנו שיעור החוב ותן לו ואני ידעתי כי יהיה לשם חיבוב⁴ בחילוק לחם
 20 ועשנים⁵ ואם חובל ענוותך חרבני⁶ וחלקתו שבועים שנים או שלשה ואם יקשה
 בעיניך [י]תלה עולי באחרים עד ידעו כי איש היה בתוכם וסוכת שלום פרום
 על האח הנחמד בלי יקר שפתי דעת מר ורב התלמיד בן אלדיין הוא וכל בית
 אביו ובניו בקרב שנים יחיו ולבי עליהם עד אשלם אשר נדרתי עליהם
 בקריאתם ואותו הנער אבו אלביאן שצ הקריבהו אליך ודברת אליו
 25 כי לא עזבתיהו ממיעוט מתנתי⁷ כי מצותו עליו⁸ והוא יתום ואין עוד לו
 ובשובי בשלום אשלים מל[א]כתו בחסדי בוראי ועשה והצליח ודוריו
 אלשיך סמואל רשיד ואחיו ר' יהושע תרום קרנם בכבוד ושלום כל
 אהבינו ירביו ישליו אהליהם ובטוחות למו⁹ יחיאל ברבי אליקים העוזי¹⁰

¹ See vol. I, pp. 239-40.

² Read הקטן. His name was Moses (see *infra*, p. 320, II, l. 10 f.).

³ From האשה, used with the walking of a child. See Sabb. 18. 2, מדרה את בנה.

⁴ Literally 'beating out'; here in the meaning of a crush.

⁵ Probably ועדשים 'lentils'.

⁶ Cp. Ps. 18. 36.

⁷ Probably read מתנתו 'his gift', or fee he was paying for a certain piece of work.

⁸ Read עלי.

⁹ Cp. Job 12. 6.

¹⁰ Probably he is also the author of the following epistle, MS. Adler 2738, paper, square writing: (1) שלום עצום תפקד אדוני רב [ת]מים (2) החכם והנבון ממני : (3) ושלומך ואמרו לי בביתי כי בא כבודך (4) הנה לשאול בשלומי דורש טובתך (5) לי הרבה ואני מודיע לכבודך כי בא הנה (6) אבותנא ושאל ממני לבוא [א]ל קליוב לקדש (7) את בנו ואמרת לי כי יש הנה שתי חופות (8) אחת ביום שלישי ואח[ת] בליל רביעי ואני (9) אבוא אליך ביום ראשון ויבוקש הדבר (10) ולא נמצא בן אחת ביום שני בבקר (11) ואחת בליל שלישי ואני אבוא ביום (12) שלישי שם ותודיע לי אם אפשר לכם (13) להתאחר עד יום

(verso)

והזקן אלשיך אבו אלפרג שואל בשלום ביתו והקענ¹ בן בתו ומצוה עליו
ובשלום הכל שלם הוא אחנו כלנו חיים

25. [Vol. I, pp. 240-41.]

(1) Yehiel b. Elyakim is most likely identical with the author of the Genizah responsum, published by Dr. Abrahams, *Jews' College Jubilee Volume*, pp. 106-8. It contains interesting information about the internal life of Egyptian Jewry. Yehiel writes:

כאשר התעו אותי אלהים מבית אבי בחרתי לגור מצרימה
ראיתי חמס וריב בעיר ומצות ומריבות לחרחר ריב ואשבה משומם דומם
בראותי אלהים שופטים אלהים והמה לא אלהים² ומקצה (ומקצת r.) אנשי
המקום שאלוני היש אתך די השיב לשואלך דבר מעולם אשר באת ורבות
ראית הנד אם ידעת דבר ואשיב אותם דבר אנכי הצעיר בבית אבי
ומשפחתי הצעירה בישראל ואם אינני בקי בתשובות ועניינים הלא לאלהים
פתרונים ספרו נא לי האותיות שאלוני אתוה דעי אף אני ויאמרו לי מה
תאמר נפשך בעד רשות הנזכרת מרשות מרינו ורבינו בשטרות שטרי
מקחים וממכרות ובסעודה שרבים מסובים בה סעודת אירוסין ונישואין וסעודת
מילה וכיוצא בה וטרם פרום על שמע השליח המתפלל בעד העם וטרם דרש
הנדרש ברבים היש ברשות הזאת מזכרת עון הטובה היא אם רעה דבר אתה
עמנו ונשמעה ובמנהג הזה נהנו הקדמונים אשר לפנינו גבלו ראשונים גבול
לא ימש אין כל חדש תחת השמש ואתנה את לבי לתור ולהשיב על ראשון
ראשון ועל אחרון אחרון על אשר סדרו המורים ויורו המורים לאסר אסר כזה
לא ידעתי מזה ועל מזה ולפי עוני דעתי נפשי שמחתי מן המורים כוננתי חצי
על יתר לירות דוברי שפת יתר בעזרת המלמד לאדם דעת וזה כל פרי
הסיר התגרות מעל השטרות . . . (p. 108, l. 7 ff.) ונראה לי שתשובה זו
מעולה ושפלה איננה ואשר הראוני מן השמים הגדתי ועל כל הנעלמים והנלוזים
במעגלותם והמטים עקלקלותם יוליכם יי את פועלי האון שלום על ישראל זו היא
הוראת כִּנֶּק מֶרֶנְן ורִבְנֵן (מרנו ורבנו r.) יחיש' (יחיאל r.) הדיין במערים החכם
[והנבון] בר אליקים החכם והנכון שנעתקה מיהוראתו אות באות ומילה [במילה]
ובזה אנו מעידין והנהנו אותה כפי היכולת ומכתיבת ידו הועתקה ואנחנו
'יודעים אותה ומעיר'³ אברהם ביר' הלל נע' יאשיה ביר משה זצ"ל
שלישי בכתבך תודיע (14) לי וכפה והנה שכרתי את העני הזה לבוא (15) אליכם
ולא אשקר באמונתי ושאל בשלום (16) ר' [מא]יר השר הנכבד ממני ושלום |
יחיאל בר אליקים.

¹ והקטן Read.² Here in the meaning of Judges, scholars. Cp. Exod. 22. 27 and Sanh. 66^a.³ ומעידים =

There is no doubt that 'יחיש should be read יחיא, as already Dr. Abrahams (p. 103) suggested. We now know that he hailed from Aleppo. Hence the allusion at the beginning of the responsum to his having left his native place and settled in Cairo-Fuṣṭāṭ (Egypt). After some wandering he became Dayyan there and must have attained a great reputation. One of the signatories testifying to the exactness of the copy of this responsum made from Yeḥiel's own handwriting is probably Abraham b. Hillel, the author of the *Megillat Zuṭa*.

(1) שאלה נשאלה מלפני הדרת יק[רת] T.-S. 8 J 8¹ contains a question
צפיר' תפארת מרנו (2) ורבינו יחיאל הרב המובהק הפטיש [הח]זק יהי שמו
Probably our Yehiel b. Elyakim is meant. He is also the
recipient of the following epistle (T.-S. 10 J 14¹, verso, faded writing).
(1) למי כל חמדת ישראל הלא מרנא ורבנא יחיאל הדיין לפניו יום (2) יום
יירושון ותורתו יחפצון. לעשות ככתוב יושר דברי אמת (3) ול[בן] נדרשתי ללו
שאל משא משאל¹ לחלות פני אדוני בער (4) התורה החקוקה בדת משה
לעמוד ברבר בכל לבבך ובכל (5) נפשך לבקש ממנו עד יתרצה לכונן פעמיו
עיר הקודש (6) ירושלים לעשות הישר והטוב וכל הכתוב למעלה בא[רץ]
(7) ובנכון הכל בידי מרנא ורבנא יוסף בן מר' ורבנ' שמואל (8) לא בררו
וגם שטר כתובת אחיו לקחו בידו לבל יוכל (9) אותו האיש לגבות מנחלת אחיו
יותר מכתובתו (10) ולכן אל נא ימנע מהלוק אלינו כי אז יצליח דרכיו
(11) בקיימו מצות אלהיו ואז ישכיל. וכתב ידי אדוני (12) הבא אלינו בירי
הזקן בא אלינו עם חסדך (13) אשר הפלאת עשות עמנו עשינו ככל
(14) מצותך אשר ציוו[תנו ו]לא שכחנו. ואס' (15) כ' י' ת' [ש]נתרשל...
על חפוצת (16) אדונינו הנגיד חלילה שלא היה כמלו (17) וכבר שולח ביד
איש עתי תבוא אל אדוני ועל הכל נודיע לאדוני (18) בכתב כי לא יכולנו עתה
(19) ות... ח ממני חנניה ברבי יהודה (20) יראם."

(3) The following epistle (T.-S. 8 J 33¹) is either of the twelfth or the thirteenth century.³

(recto) ואתה שלום. וביתך שלום. | וכל אשר לך שלום. [ע]ם שלום |
 בייכם הכנים. והחתנים הנבונים. | כנפש עבדכם. הדורש בעדכם. | בהר צבי
 איתנים. | יחיאל בר יצחק זללה | עוד יפרש אדני מורי הרב | מה יעשה באותו
 ההקדש | שהקדשת לעשות מקוה | כי אינם צריכים כי עשיתי | להם בביתי מקוה
 ואין להם | אלא זה שלי כי כבר פסקו | בעונותינו הנשמים מן חבריות | ובשילות
 אין מניחים הגוים למבול | ויובל לשנות ההקדש | על ידי שבעה טובי העיר

¹ Cp. Isa. 65. 1. מִשָּׁל is probably a dittography before מִשָּׁל.

² Read ירחמם = ירחמם אלהינו סלה.

³ See vol. I, p. 241, note 1, end.

(verso) אם יש ב[זה] צורך¹ | ועוד טנ[ב] [י]ה[יה] שיטבלו | בביתנו כדי
 שתלמד[נה] | הנברת² ד[י]ן טבילה | כי פעמים היו בלא מים ולא³ | חפצו
 לטבילה ופע[מים] | בלא חפיפה כל[ל] | ופעמים | בבקר והחזרנום אותם | עד
 לערב על כן טוב להם | לטבול אצלנו והיה זה | שלום ולכל ישראל | בנפש
 יחיאל | יודיענו רבנו אם הגיע לידו כתבי | מזה העניין³ על יד גוי מצוען רצען |
 ושמו עסכי ואביו הנה דר

(4) Our Yehiel b. Elyakim is probably also the recipient of the following epistle. MS. Adler, one leaf, very damaged :

(r., l. 1) בשט רחמ עבדך יהודה המלמד ביז אהרן הרופא סט (2) אל הדרת
 כנך יחיאל הרב המובהק ירום הודו ויגדל כבודו יודיע (3) להדרתו [ה]קדושה
 כי אני נכסף לראותו הרבה וכא כתב אדוני אל רבינו שמואל שץ (4) ולא
 ראיתי אני כלום וכבר אמרתי להדרת אדוני איני חפץ שיהיה (? מאומה r.)
 . . . אלא שיהיה בטוב וששמע (5) עליו כל שמועה טובה . . .
 There follows a report about a certain person who has been arrested for taxes and is threatened with imprisonment in default of payment. The same Yehuda b. Aaron writes to Abraham Nagid (b. Maimonides). T.-S. 6 J 4²⁹,
 (1) עבר הדרתו הנכסף לראותו (2) יהודה המלמד ביז אהרן הרופא סט
 (3) עמאני (4) אל הדרת יקרת צפירת תפארת מרנו ורבינו אברהם
 (5) הנניד הגדול נגיד עם יי צבאו[ת] יכין אלהינו כס[א] (6) שרורות⁴ ויגדל
 מעלתו (no more left).

Yehuda is probably the son of Aaron (Ben-Ṣion) al-'Ammani (b. Yeshu'a the physician) whom Yehuda Hallevis eulogized in his poems which he composed during his stay in Egypt (see *Divān*, I, pp. 2-3, 10-11, 93-4, 99-102, 116, 207 ff.; II, 226, 257-60, 287). We know that Aaron had five sons, viz. Meborak, Yeshu'a, Yehuda, Samuel, and Ṣadoḡ (see Brody, *ZfHB.*, VI, 18-24). We now learn that of these Yehuda was a teacher (מלמד), while Yeshu'a followed his father's profession as doctor (see *J.Q.R.*, XIX, 732, no. 34: a letter from Abū'l-Ḥasan to Yeshu'a (הרופא אלמאני (אלעמאני r.) שץ b. Aaron הרופא השר הנכבד אלעמאני indicates that Aaron was a native of 'Ammān in Palestine (see above, p. 130, note 7). He may have also stayed in Jerusalem (hence his name Ben-Ṣion). But as the Crusaders were then the masters of the Holy City, his stay there must have been of a short duration. We find him in Alexandria already in 1129 (above, p. 275).⁵ It is remarkable

¹ Cp. Meg. 27^a bottom.

² הנבירות.

³ = 'matter' העניין.

⁴ שררתו.

⁵ It appears that Aaron was installed in Alexandria as Ḥaber still earlier. Reifmann published in *Oṣar Ṭob*, 1882, p. 1, an Aramaic epistle from a certain Joseph

that his son styles him only physician and not Ḥaber and Dayan as Yehuda Hallevi did. He was also the author of a liturgical poem (Bodl. 2704¹).

Nos. 26–8. *Family Letters.*

26. [Vol. I, pp. 241–2.]

[T.-S. 13 J 11⁴, paper, square hand, damaged at the right-hand bottom corner.]

Address (verso)

מני אחותכם	תובל איגרת הלו בשמחות
הנקראת מליחה ¹	וניל אלי כִּנֵּךְ אחי אבוסעיר
	ושלמה הנאים

(recto)

שלום ממרומים • וברכות כעשבי הרומים • ובטיפי מרומים • וכדני תהומים •
ועוז ותעצומים • וחן וחסד ורחמים • ואורך ימים • כאב המון בא בימים • ובנ²
ובנעקד בהר מרומים • וכיעקב איש תמים • וכחלם חלומים • וכמזן [ה דם]
שבעה פעמים •³ וכלל הברכות יאתיו ויחולו ויואדו ויורכבו בראשי אחי
5 מ שלמה ואבו סעיר • אחים נעימים נענועים • מני מליחה אחותכם •
ובתי הקטנה הנקראת זואי⁴ המשתחוה לכם • לחיים אנחנו ובטחוני
ליצור ישעינו שנים אתם לששון בלי אסון • ולעלצון בלי לחצון • ולשמחה
ולרווחה • בלי יגון ואנחה • ואם כתבתי לכם בטוב אני אניני⁵ בטוב

b. Jacob with the superscription בן אלחבר אלמעולה (probably r. וכתבה). On the left-hand top corner we read (r. אלעמאני פי הרש שבט סנת דחתפ"ד ליצירה במצר ניאבה (נואבה) r. ען מולאי אלשיך זל אנלאבי (אלאנאל אבי r. יוסף בר יעקב. Signed by יוסף בר יעקב. The reply begins נואבה אלי אעזה אללה מן אלסכנרריה. It seems that the 'superior Ḥaber' (as Aaron is styled for example in the headings of Yehuda Hallevi's poems in his honour) b. al-'Ammāni wrote to Joseph b. Jacob in Shebat, 4884 A.M. = 1123/4 C.E. As a reply we have the first epistle written in Miṣr (Fuṣṭāṭ) to the Sheikh Abū'l-Ḥasan b. Ayyūb (b. Aaron). Abū'l-Ḥasan was apparently Aaron's Arabic name, while that of his father Yeshu'a was Ayyūb. Aaron's grandfather was also an Aaron. The second epistle is the Ḥaber's reply from Alexandria to his correspondent Joseph b. Jacob.

¹ Literally 'beautiful'. Cp. Bodl. 2006³: a marriage document, dated 1119 C.E. The bride is named מלווחה, the daughter of Yefet.

² The first three letters of the next word were placed here to fill up the line.

³ I. e. Abraham, Isaac, Jacob, Joseph, and Aaron, the High Priest (Lev. 16. 14).

⁴ For this name, cp. Zunz, *Namen der Juden* (in *Gesammelte Schriften*, II, 61 top).

⁵ Read איניני.

כי בשעה שאזכור לכם נפשי הומה בלבי ומערו קרסולי ורחפו
 10 עצמותיי ונמס כוחי כי נפרדתי מכם היום כמה שנים והרבה
 אנכי מתאוה לראות קלסטר פניכם ורצתי כמרוצת הארי
 וטסתי ואמרתי מי יתן לי אבר כיונה ואעופה ואשתתפה עם
 אחיי גם אדונינו הרביעי ולא יכולתי כי לא עמה לי השעה
 ועכשיו עם אלו תיקנתי עצמי לבוא¹ וראיתי בספר תורה ויצא
 15 ולא יכולתי לבוא עמהם² ואי לשמים הלא תראה אנשי קהילות
 רומניאה³ כי אם ישבו מהם ילכו קרוביהם להשיבם⁴ ואתם
 למה לא ישים אחד נפשו בכפו לבוא אצלי ויקחני שאיני
 מנחת עצמי להכנס עם אחר כי אם אבוא אצלכם מעצמי אני
 הנה לא יעזבנו האל מכל טוב ואם אבוא לשם ותעריני⁵ אותי
 הרעה מוטב לי שאמות כי אני מכרת אתכם מימי קטנותכם
 סחורה ובא הנה ברומניאה
 ויקח אחד מ[כ]ם סחורה

27. [Vol. I, p. 242.]

[T.-S. 13 J 20°, paper, square hand, size 49.9 × 15.6 cm.]

(recto)

שלום רבי וישע יקרב¹ ממורה וממערב² לאשתך

הבשירה והצנועה והיום ידעתי במעשיך הטובים

ואין פה לפרש ועם רובי שלומיך הנה לשלום מר

¹ The custom was also to consult a Pentateuch for such purposes. Cp. Maimonides' responsum (in *Ḳobes*, I, 52^d) ראוי ערבי שאין ראוי לפתות חומס על דרך גורלות וש"צ שעשה בן אין לבטל אותו ממינויו.

² I. e. Byzantium, see Zunz, *Die Ritus*, p. 79, note c. About conditions in the 'congregations of Rumania' see the statements of R. Isaiah de Trani the elder, who lived in Greece for several years (*J. Q. R.*, IV, pp. 95-100). In Maimonides' time there lived in Alexandria the Dayyan Pinḥas b. Meshullam, who hailed from Rūmāniāh. Maimonides writes to him (*Ḳobes*, I, 27^a) לחזור (אל תעשה זאת) תניח מקום שנקבע ותלך לרומניה מצער העם הזה הזהר ואל תעשה זאת. למקומות משובשות בנייסות . . . Cp. also Gross, *ZfHB.*, XIII, 52-4, and Krauss, *Studien z. Byz.-Jüd. Geschichte*, pp. 94, 101. The Ḳaraite Aaron b. Elijah writes in פריצות גדולה ומנהג רע ראיתי אני לקהלות רומניאה . . . וזאת עברה : 112^b, גן עדן במצות התורה ואיני יודע מאיזה מנהג באה זאת ההנהגה. He speaks here probably of Ḳaraite congregations in Byzantium.

³ = 'befall me the evil' and תארעני.

לִי מֵר עַל פְּרִידְתִּי מִכֶּם וּפְרִידַת עֵינַי¹ הַנֶּעַר
 5 בְּנִי חֲבִיבִי אֲהוּבִי יְקִירִי בֹכָה וְנֹאנָה צוֹעֵק
 יוֹם וּלֵיל וְעֵינַי לֹאֲרַבֵּעַ רוּחוֹת הָעוֹלָם וְאִין מִי
 יַחְמוֹל עָלַי כִּי אִם קָבָה וְאָף עַל פִּי שְׁאִינִי
 צָרִיק עִמָּךְ צִוּיִי שְׁאִי עֵינֶךָ לִשְׁמִים וְעֹשִׂי
 לַמַּעַן יִקְרֹתֶיךָ וְהוֹדֶרִי בְּשִׁמְרֹתָיו שֶׁל נֶעַר:
 10 יְקִירָנוּ חֲבִיבֵינוּ וְאֵל תִּתְּרֵשְׁלִי בּוֹ וְעַתָּה אֲרָאָה
 אֶהֱבֶת[ךָ] וְאֵל ת[חֲשִׁבִי] כְּלוּם דִּבֵּר עָלַי כִּי אֵילוּ יִכְלֹתִי
 לִרְכּוֹב עַל עֵב קָל בְּכָל דְּרָכֵי עֹשִׂיתִי וּמֵהֶרָה אִם
 [נ]גִזֹּר הַשֵּׁם אֶעֱשֶׂה[ה] עֲבֹדֹתִי וְאֶשׁוּב מֵהֶרָה בַּעֲזֹר
 שְׁמִים בְּכִיסָא לֹא מְלִיא וְלִיבָא וְשֵׁא תִשָּׂא
 15 כְּשׁוֹא אֲהֲרִן אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתְּמִים וּבִטְחוֹנִי
 עַל מִי שְׁאִמִּי² וְהִיא הָעוֹלָם וְאִם כָּל הַשְּׁעָרִים נִנְעֵלוּ
 שְׁעָרֵי דְמַעַה לֹא נִנְעֵלוּ³ וְהָאִשָּׁה אוֹסֶתְנָא תִנְחֵלִי
 אֲתָה בְּרַבְרִים טוֹבִים עַד יַעֲזֹר הַשֵּׁם וְאֶבּוֹא וְאֶשְׁלִים
 הַחוּמֵשׁ שְׁלֵהָ⁴ וְכָל הַדּוֹרֵשׁ שְׁלוֹמֵינוּ עִם אֲדוֹנֵי
 20 כְּנָק מֵרְנָא וּרְבִנָא אֲבוּ אֶל בִּיּאָן הַחֲזָן
 הַחֲכָם וְהַנְּבוֹן שֶׁצִּי שְׁלוֹם וְעֹלֵיכֶם יְנוּחַ נִוְרַל
 הַצֶּדֶק | וְהַשְׁלוֹם כְּרָצוֹן | הַשֵּׁם וְכַחֲפָצוֹ שְׁלוֹם |
 כְּתַבְתִּי בְּסִמְנוֹד יוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ | כִּסְלִיו סִימֵן טוֹב |
 עֲלִינוּ וְעַל כָּל | יִשְׂרָאֵל
 25 וְשִׁבְתֶּתִי בְּבִנְהָא⁵ | וְלֹא בָא בְּפִי עַד | לֵיל שַׁבַּת מִיּוֹם | צִאתִי
 יוֹם | חֲמִישִׁי לַחֵם וְשְׁלוֹם |

(verso)

שֶׁצִּי⁶

יִצְחָק בֶּן בְּרוּךְ כְּתֵב יֵשׁ . . . לוֹ עֶצֶב
 עֲמֹ

(Address)

תּוֹבֵל הָאֵינֶרֶת לֵאחֹזֶן הָאוֹרָה כְּנָק אֲבוּ אֶלְבִּיּאָן
 הַחֲזָן הַחֲכָם וְהַנְּבוֹן שֶׁצִּי בְּמִצְרַיִם

¹ This is the proper name of his boy.² = שְׁאִמִּי.³ Cp. Ber. 32^b.

⁴ Read שְׁלֵהָ. Probably this lady had a Pentateuch written with the purpose of presenting it to the synagogue. Cp., e.g., the colophon in Bodl. 2817¹⁹: אֵילוּ שְׁמוֹנֶה סְפָרֵי הַנְּבִיאִים הַקְּדִישָׁה אוֹתָם רַחֵל בַּת שְׁלֵמָה . . . לְכַנִּיסַת הִירוּשָׁלַיִם בְּפֶסְטָט מִצְרַיִם שִׁקְרָאוּ בָּהֶם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת . . .

⁵ 'And I spent the Sabbath in Benhā al 'Asal', see above, p. 290, note 9.

⁶ שֶׁצִּי = שְׁמֵרָהוּ צוֹר refers to Isaac, while עֲמֹ = עַל מִשְׁכְּבוֹ יְנוּחַ refers to his departed father.

28. [Vol. I, p. 242.]

[T.-S. 13 J 21¹⁰, paper, square hand, size 25 × 11 cm.]

(recto)

שלום רב' וישע יקרב' למורי ואדוני' אור עיני' ועטרת
 ראשי' אדוני אישי' כבוד ר' שלמה הסופר יל¹ קבל
 רוב שלום' מאדון שלום' ומני דונה סורו זוגתך
 ובנותיך ריינה ורחל ור' משה חתנך ורבקה
 5 כולנו ביחד מתאווים לראות פניך הנעימים
 בראות פני אלים² ואנחנו תמיהים עליך היאך לא
 שלחת לנו תשובה מכמה כתבים ששלחנו לך
 ושלחנו לך כמה פעמים שתבא ואין עונה ואין השב
 ואם תוכל לו מ' לעשות עם הנכבד ר' שלמה הרופא
 10 יל שתהיה פטור מן המס שכרך הרבה מאד ויהיה³
 זאת המצוה יותר גדולה מכל החסדים שעשה עמך
 והש' ישלם לו שכר טוב בעולם הזה ולעולם הבא
 ויזכה בנו לתחמט⁴ ועתה נחזור לראשון באנו כלנו
 אנחנו אשתך ובנותיך ומשה חתנך לחלות ממך
 15 מאד מאד שלא תרחק ממנו לא בים ולא ביבשה
 כי שמענו שדעתך ללכת לטורקיא חי הש צבאות
 שאם תעשה הדבר לא תדבר עמנו וכי אתה רוצה
 לעשות דבר שיבזו אותנו כל העולם ותשים
 מחלוקת בין חתנך ובין בתך והיא מעוברת
 20 [ו]תצטער בתך ושמא [ת]פילה לבר מינן וגם תפסיד
 מולה של רחל בתך שהיא גדולה ויפה וטובה
 וצנועה כי יאמרו העולם תראו אדם טוב וזקן
 וסופר הניה אשתו ובנותיו לאחר כמה שנים אינו
 שמא נשתטה כי הוא הולך לארץ מרחק ואתה
 25 יודע מה שאמר הפסוק ועיני כסיל בקצה
 הארץ⁵ ועל כן תחלה פני הנכבד ר' שלמה הרופא
 יל ש'מציא' לך כתב מן המס שתהיה פטור ואם
 לאו תבא ברוך' :. ⁷ בי נעבור בטוב בנ' ⁸ ואל תעשה
 דבר אחר ושלום

¹ יחי לעד =² אלהים = Cp. Gen. 33. 10.³ ותהיה Read.⁴ והשם =⁵ לתורה חופה [ו]מעשים טובים =⁶ Prov. 17. 24.⁷ These dots probably stand for the Divine name.⁸ This abbreviation is not clear to me.

29. [Vol. I, pp. 243-4.]

The period of Maimonides (died in 1204 C.E.).

A number of data are collected here about scholars and dignitaries in Egypt during this period.

(1) A contemporary of Maimonides was the scholar Jacob Rosh bē Rabbanan, whose son Joseph Rosh Hasseder became known at the beginning of the thirteenth century as an author and prominent Rabbi. MS. Adler 1267, fols. 2-5, contains responsa by Joseph, dated 1522 Sel. = 1211 C.E. He is addressed *מא יקול מרנו ורבנו ואדנינו יוסף הרב הנדול ראש [הם] דר ירום הודו ויגדל כבודו חמוד מרנו ורבנו ואדנינו יעקב הרב המובהק ראש בי רבנן זל*. In the same year Joseph compiled a commentary on the Haft̄arot (Bodl. 2624¹⁷). It is of interest to cite here the colophon (fol. 83, recto) *תפסיר אלאפאטיר | נמע מרנו ורבנו ואדנינו יוסף הרב הנדול ראש | הסדר ירום הודו ויגדל כבודו חמוד מרנו ורבנו | ואדנינו יעקב הרב המובהק ראש בי רבנן זל | נמעה בצוען שנת אתקבב לשטרות למא וקף עלי תפסיר | אלתורה אלתלתה מן בראשית עלי ויצא ומן ואלה שמות אלי במדבר | לרבנו סעדיה ומן ויצא אלי ואלה שמות | ו[מן] במדבר אלי שפטים לרבנו שמואל בן חפני | ומן שפטים אלי אכר אלתורה לרבנו אהרן בן סרנאדו | [ו]לם יקף להם ולא לזירחם עלי תפסיר אלאפאטיר | מע. ון אלהאנה דאעיה בלאם בוע אלי אלוקוף עלי | תפסיר אלאפטארה בעד אלוקוף הדא אלתפסיר מן | תפסיר ארבעה אלאול לרבנו יצחק אלכנני ותפסיר | ירמיה ותרי עשר לרבנו ברכאל ותפסיר יחזקאל | לרבנו יאשיהו בן חסכוי ותפסיר ישעיהו לרבנו סעדיה .'. | בשמ רחמ' תפסיר אלאפאטיר | ישרים וְתַמִּימִים כָּפּוֹן | פֶּתֶר בָּנוּ || נְעִימִים* (the acrostic is 'Joseph ben Jacob' 'אִשְׁכּוֹנוּ עֲזוֹנוּ קֹדֶשׁ בָּנוּ').

We learn thus that our Joseph had before him a complete commentary on the Pentateuch, viz. that of Sa'adya on Gen. 1-28. 9, Exod. and Lev., that of Samuel b. Ḥofni on Gen. 28.10-end, Num. and Deut. 1-16. 17, while the second half of Deut. (16. 18-end) was by the Gaon Aaron b. Sarjadu. In editing his work on the Haft̄arot Joseph made use of the commentaries of Isaac אִלְכַּנְנִי on the first prophets (i.e. Joshua, Judges, Samuel, and

¹ A part of this colophon has been discussed by me in *J. Q. R.*, N. S., XI, p. 426, where the date 1111 should be corrected as 1211. See further my remarks in *R. E. J.*, LXXII, pp. 167-8.

² This author is most likely identical with Isaac b. Samuel the Spaniard,

Kings), of Berakeel on Jeremiah and the Minor Prophets, of Josiah b. חסבוי on Ezekiel, and finally that of Sa'adya on Isaiah.

Derenbourg (*Oeuvres complètes de R. Saadia*, III, 121) edited Bodl. fols. 83^b–89^a (from *בשם רהט תפסיר*) and remarked on the introductory poem, which has the acrostic *יוסף בן יעקב*, 'Therefrom it is clear that the leaves, found in the Genizah, come from a volume which contained the Haftarot with Sa'adya's commentary. 'Joseph ben Jacob' in the acrostic refers to the Gaon's 'father' (ibid., note 2). We know now who this person was, viz. the editor of the commentary on the Haftarot who lived in Fustāt in 1211 C.E. For the Haftarot taken from Isaiah he used Sa'adya's commentary. Thus he quotes him, *l.c.*, p. 123, ק' (=קאל), רבינו סעריה זל. But the fragments, edited by Derenbourg, are not by the Gaon himself. Or. 2583–4, containing commentaries on the Haftarot of Exodus and Numbers (see Margoliouth, *Catalogue*, I, 185 ff.), are probably parts of this work. The latest authority mentioned is Maimonides. That the author lived in Egypt is evident from the phrase *ענרנא במצר* (see p. 185, col. 2, bottom). Finally the fragments (nos. 7–14), printed by Harkavy, *חרישים נם ישנים* X (in *Hebrew Graetz*, V), pp. 25–8, are very likely from our Joseph's work. Harkavy wanted to assign them to Tanḥum Yerushalmi, but, as Poznański (ibid., p. 50) pointed out, Tanḥum in his Jonah commentary (see *R. É. J.*, XL, 129 ff., XLI, 45 ff.) did not mention Ben Berakeel. On the other hand we have read in the colophon that Joseph b. Jacob used the work of R. Berakeel on Jeremiah and Minor Prophets. And indeed in the fragments from Jonah (printed by Harkavy) Ben Berakeel is cited four times. In the above colophon he is called R. Berakeel. Probably his grandfather was also a Berakeel and his family was known as Ben (Ibn) Berakeel.¹

^a portion of whose work on Samuel has been edited by Margoliouth (see above, p. 232). He was an eminent Dayyan in Fustāt and held the title of Rosh be Rabbanan. A son of his, Yehoseph, also went by this honorary name. A colophon in T.-S., Box K. 6 (vellum, verso blank) reads *[ש]למה ביר יה[ו]סף ריש ביר רבנן* | *[המובחק מרינו ורבינו יצחק הכנזי וללה]* | *העו המנדול בן הרב* | *והמעו' מרינו* | *ורבינו שמואל הכהן ראש אלמחבתה*. It seems that the work was one of Samuel b. Ḥofni's. Yehoseph is probably identical with the signatory, *ל'הוסף ביר יצחק הרב זל*, of a document, dated Marḥeshwan, 1465 Sel. = 1153 C.E. (Bodl. 2874⁸⁵). Cp. also Bodl. 2643¹⁷ where *רבינו יצחק הרב כנזי זל* is quoted, and also the Book List (*J. Q. R.*, XIII, 55, no. 84) *י' כרארים מן תפסירה אלכנזי*, and no. 85, *י' כרארים מן תפסירה אלכנזי*. Thus besides his Biblical commentaries he also wrote one on Ḥullin.

¹ See also *R. É. J.*, LXXII, p. 168.

Or. 5554, A, fol. 55, verso, reads | מן אלשרח אלכביר | תאלף אדנינו יוסף ראש ישיבת נאון יעקב | חמור אדנינו יעקב ראש בי רבנן זל תפסיר כי תצא | לראם אלמתיבה בן אלנניר. On the margin we also read כי תצא. There is much scribbling on the page and the whole heading seems to be incorrect. The commentary on *כי תצא* is probably on the *Haftarah* of this weekly portion, being a part of Joseph's large work on all the *Haftarot*. The author's title *Rosh Hasseder* was evidently misunderstood as denoting 'head of the Yeshiba',¹ while his father Jacob *Rosh bē Rabbanan* became a *Nagid* (ראש = *Raïs* was erroneously taken as being the equivalent of *Raïs al-Yahūd*, the real title of the *Nagid*, see vol. I, p. 255). Similar scribbling is to be found in T.-S. 12. 826 which contains fragments of our Joseph's writings. One heading reads עוזי מעם יי עשו² יוסף ראש המדרש בן יעקב ראש בלה בן עלי ראש הקהל זצל יוסף ראש הישיבה שלגולה בן יעקב הדיין הגדול זצל while in another one he is styled אל מדרסה. All these are exaggerated titles. His real one was *Rosh Hasseder*. Joseph's grandfather was called 'Ali. His father, Jacob *Rosh bē Rabbanan*, was the author of a treatise on the laws of *Shehīṭa*. One page of this work is preserved in T.-S. 8 F 3¹, verso (recto blank), which has the following heading הלכות שחיטה תאלף מרנו ורבנו ואדונינו יעקב הרב המובהק ראש בי רבנן בן רב עלי החסיד זצל. Likewise T.-S. 8 K 22² is a piece of scribbling whereon the following three lines are repeated several times (1) עזרי מעם יי עושה שמים וארץ (2) יוסף ראש הסדר שלישיבה (3) בן יוסף ראש הישיבה שלגולה. Once after line 1 we read יעקב ראש בי רבנן זצל which is at once followed by line 2.

(2) Our Joseph is probably also the author of the following work of which the beginning only is preserved. Or. 5554, A, fol. 18, recto (large square hand, damaged; lines cross and recross the whole page because some person used the margins for *Talmudic sayings* continued from fol. 17) reads אחר שחיברנו ספר חינוך בשם רחמ אמר יוסף ברבי יעקב הבבלי | שפירשנו בו פשוטה שלמשנה | כולה בלשון ערבי הבטנו בתלמוד ועיינו בדרכיו ומצינו | עניינו ארבעה העניין הראשון פתרון המשנה וביאור | עניניה והשני חותך | . . . [והשלישי] השמעתות | והמימראות הדומים | . . . והרביעי הדרשות | . . . [מב] דרין על המשנה . . . ואילו הארבעה | . . . הוא קטר ומצאנו | שעל המשנה ושלשים מסכתות המשנה יש עליהם תלמוד ושאר

¹ See also Pozn., *Babyl. Geon.*, 104, note 1.

² = עושה שמים וארץ, Ps. 121. 2.

מסכתות | המשנה אין עליהם [תלמוד • סדר זרעים כולו אין עליו | גמרא חוץ מברכות | וסדר טהרות כו] לו אין עליו תלמוד | חוץ מנה וכן שקלים [מסדר מועד וע] דיות ואבות | מסדר נזקין ומדות וקנים מסדר קדשים כולם אין עליהם | תלמוד ומראין הדברים כי הטעם שבעבורו לא הוצרכו | לערוך תלמוד על שאר מסכתות המשנה מפני שרוב | הלכותיו נחפרשו בחמשה ושלושים מסכתא (מסכתות r.) שסידרו | עליהם תלמוד הלא הראה (תראה r.) כי מסכת תמיד ששה פרקים | סידרו תלמוד על שלשה מהם והניחו השלשה האחרים No more is preserved. Verso contains, besides scribbling, explanations of Ber. 1ⁱ which may be a part of this work. The appearance of the fragment is that of the thirteenth century. If our identifications be right, then Jacob, Joseph's father, was a native of Babylon.

It should be noted that Maimonides in the introduction to his Mishnah commentary defines the contents of the Talmud also under four headings. See ed. Wilna, 55^a, והיתה כונתו בו . . . והתבודד רב אשי לחבר התלמוד . . . וארבעה דברים האחד פירוש המשנה . . . והשני פסק דין . . . והשלישי בחידושי הענינים שהוציאו חכמי כל דור מן המשנה . . . והרביעי דרשות . . . Maimonides also mentions that only thirty-five tractates have Gemara in the Babylonian Talmud. It seems that Joseph b. Jacob Habbabli used Maimonides' Introduction, which would be only natural if the author is identical with the above Fustāṭ scholar. Why he found it necessary to write a new commentary on the Mishnah in Arabic after the great sage is difficult to say. But our Joseph's literary work seems to have been chiefly that of compilation, as we have seen in the case of his commentary on the Haḥṣarot.

(3) MS. Adler 2592 contains the following genealogy, with which compare *Saadyana* (*J.Q.R.*, XIV, 451, note 6). (1) [בית] אלמעותר (2) [י]שראליים (3) [חל]פון המעותר לחבורה [זל]ל (4) וח פרחיה החבר חמדת הישיבה (5) ראש הנריבים זל וארבעת (6) חמ יהודה החבר ראש (7) החברים דגל הישיבה (8) ואחיו נתנאל חמדת הישיבה הדר הנריבים ואחיו משה (10) רצוי הנשיאות וח מבורך (11) המעותר לחבורה וכנז כז (12) עולה הנאמן נאמן בית דין (13) וב ח חלפון נאמן ב' (14) [דין ו] אחיו זל עובדיהו (15) [הנ]גיד הגדול שר התעורה (16) ונגי[ד] ארץ ישראל ויהודה זל (17) אלרים בו (= אבו) אל רצא (18) . . .

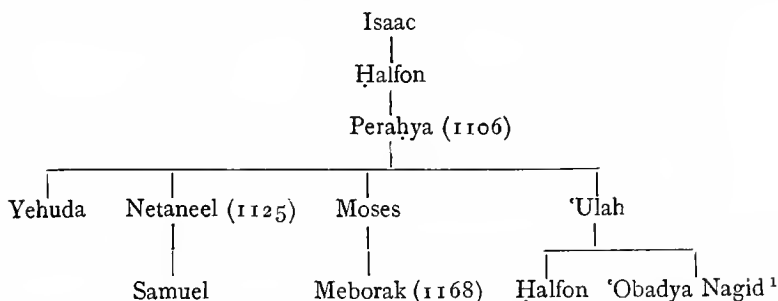
'Obadya's grandfather, Perahya, signs a deed, dated 1106 c.e., at Damietta, פרחיה ביר חלפון המעותר כט (Bodl. 2878^a; Perahya b. Ḥalfon החבר, and not a candidate (Bodl. 2878^a), who signs a deed of 1132 at

Fustāt, is evidently a different person). Peraḥya was no longer alive in 1125 C.E. See Bodl. 2807¹: a deed of conveyance from Tiḳvah Halleḇi b. Peraḥya to פרחיה חמדת ז"ל נתנאל ז"ל מרור נתנאל ז"ל פרחיה חמדת . . . הישיבה¹. A colophon of Petrograd Codex 111, supposed to date 1088 C.E. (see Harkavy-Strack, *Catalogue*, 145 ff., and cp. Pozn., *ZfHB.*, X, 146, note 1), states that the owner is כבוד גדולת קדושת מרנא ורבנא השם הטוב רבי נתנאל השר הנכבד . . . בן כבוד גדולת קדושת מרנ' ורב' פרחיהו החבר המעולה בחבורה חמדת הישיבה ראש הנדיבים שר המנוחה בן כבוד גד' קד' מרנ' ורבנ' חלפון החבר הגדול המעולה בסנהדרים גדולה ביד (ביר') (r). יצחק החסיד בעורו. A son of Nataneel, Samuel, is also mentioned (p. 147). Peraḥya is no doubt identical with the above-mentioned namesake. But his father Ḥalfon was only a candidate (מעותר) but no 'great Ḥaber, &c.'. The latter title is probably due to Firkowicz's benevolence, just as well as the date 1088 for Nataneel b. Peraḥya is the result of his magic pen. The latter was still alive in 1106, while his son Netaneel we have found in 1125.

Meborak b. Moses, 'Obadya's cousin, is probably identical with the writer of the colophon (Bodl. 2852¹²) כת מבורך בירבי משה שצ' תמת בחמד אללה פי שיהר רמצאן סנת תלת וסתין ובמס מאיה (563 A.H. = 1168 C.E.). A colophon in T.-S. Box K 6 (one leaf, recto, verso blank) reads as follows צלוח מוסף ראש השנה שלמה ביר אליהו סט | למבורך בירבי משה בחיר | הישיבה חמדת הנדיבים שצ' | בירבי פרחיה החבר | המעולה בחבורה ברבי | חלפון החבר ברבי יצחק החבר | בסנהדרין גדולה הנצב סמן | טוב עליו וועל בניו | אמן ואמן. Solomon b. Elijah was evidently the copyist. Here, too, Ḥalfon b. Isaac is made a Ḥaber, whereas he really died a 'candidate'. Moses, Meborak's father, holds here two more titles in addition to the one mentioned in the genealogy list. Finally, Bodl. 2876¹⁸ contains a contract signed by 'Obadya b. 'Ulah עמשי (either = ינוח or = ער מאה שנים יחיה). He is most likely our Nagid because the other signatories Samuel b. Sa'adya and Meborak b. Nathan were Dayyānim in Fustāt-Cairo in the middle of the twelfth century (see Bodl., Index s. v.). Whether he was then already Nagid is not indicated. His exact position as נגיד ארץ ישראל ויהודה, also held by Hillel b. Moses in the thirteenth century (see Pozn., *R. É. J.*, LXXI, 66 and 70), has been discussed in vol. I, p. 257.

¹ T.-S. 13 J 18⁹ contains a letter from Sabbatai b. Moses to Peraḥya הישיבה חמדת who is also the father of four sons. But his first son was called El'azar פאר החזנים. Hence the namesakes cannot be identical.

We have thus the following list of 'Obadya's family :

(4) Oxf. MS. Heb. c. 28, fol. 66 (cp. Bodl. 2876¹⁶) is probably addressed to Maimonides. The top is torn off. From l. 3 the following can be read :

... ומ[ל]א אוכל טוב ברמונים ומה אדמה ברמיונים למורה צדק
 ומומ[חה]
 הגדול אשר לא יכהו עבים ועננים הקונה שלשה קנינים כתרים הבתורים
 בכתם פו
 5 וכדכור וחפצים מאבנים ושירים נאים יקרים נכונים והתבונ[נת]י בכולם
 והנה הם טו[נים] [בים] ונא[ים]
 ובאהבה חקק ובחכמה הוסף לאשר הוא קל מתלמידיו הקטנים ישמרו
 אלהינו ויפדו מצרים וידינו
 כי הוא שומר אמונים יקר מקורו וירבה יקרו ויוערך נדו ויחיהו
 וי[נצ]רו ויעזרו ויסמכו ויאררו והנה
 אהבתי להדרתי פשוטה ואפס מראשיתה יתבונן אחריתה כי על טוהר לבבי
 יסדה המפליא לעשות
 וששתי ושמחתי והשתחית לפני יוצר הכל על אשר השאיר בקרב עמו
 ברכה
 אשכול כמוהו בענין [שבת]
 10 כה אמר יי כאשר ימצא התירוש באשכול ואמר אל תשחיתו כי ברכה בו
 כן אעשה למען עבדי
 לבלתי השחית הכל² והטורים הללו כתבתם בלב טוב ובנפש חפצה להודיע
 אהבתי ולפרסם ידידותי
 שבנחץ כתבתים וברוח שגרתים ובבקשה ממני שידיני לבך זכות כי אין
 לי פנאי כל עיקר ודבר
 זה ידוע לבל ונחקר ולא נתכונתי אלא שלא להפר את האחוה אלהינו היושבי
 בשמים יאריך ימיו

¹ His Arabic name was al-Raīs Abū'l Ridha. See, however, *infra*, p. 320.

² Isa. 65. 8.

ושנותיו¹ וישמעני שלוותיו וששנותיו¹ ויסעדיני ביהדותו¹ וישמחני באחותו¹
וכן יהי רצון

15 ושלומיו ושלום חמורו וקרוביו ואהוביו ונלויו וכל אשר לו יגדל ולא ידל
נצח סלה¹ המקום

ברוך הוא ישמרהו ויחייהו ואשר בארץ וג'¹ וכלל הברכות הכתובות החקוקות
הרשומות האמורות

בתורה ובנביאים ובכתובים יתקומו בו סלה ועד¹ כן יברכהו שוכן עד נצח
סלה ועד¹

רעו וירידו פיומי בירכי סעדיה חננכה

(5) Maimonides had, besides the well-known Joseph b. 'Aḳnin, several disciples to whom he imparted knowledge in Egypt. Sa'adya b. Berakya answers in his master's name the questions of 'the scholars of Tyre', the disciples of R. Ephraim (1201 c. e., *Ḳobeṣ* I, 1^a ff.). In a responsum to the Alexandrian Dayyan, Pinḥas b. Meshullam, Maimonides mentions יש לי חיבור בלשון ערבי בענין מנין המצות והוא אצל אל. No doubt Sa'adya b. Berakya is meant. Another disciple was Solomon Hakkohen who visited Yemen and there eulogized his master to Jacob b. Netaneel (b. al-Fayyūmī), the recipient of the *Iggeret Temān* (*Ḳobeṣ* II, 1^a ff.). R. Nissim and R. Shemarya, whom Maimonides mentions in a responsum, evidently sent to Alexandria, were probably also his disciples (*J. Q. R.*, N. S., V, 12). There a scholar from a Christian country, probably Pinḥas b. Meshullam, made himself conspicuous. P. 12, ומה ששמעתם מאחד החכמים מארצות ארם שכן הוא, ראוי בהכרח ר"ל שיתפלל הש"צ פעם אחת בקול רם וקדושה ושלא יהיה שם לחש כלל אני אומר בזה הלכתא כותיה ולא מטעמיה מפני שראיתי דבריו ביד ר' נסים ור' שמריה שמרם צורם והם כלם דברים שיש בהם שגיאות רבות ומתנגדים להעיון . . . והביא ראיות חלושות ומשובשות מאד . . .

About his school the sage writes (*Ḳobeṣ* I, 25^e) היו דע ועד שיש לי כמו שנה וחצי שלא למדו אצלי חבורי (i. e. *Mishnē Torah*) אלא באו ג' אנשים למדו מקצת ספרים ורוב התלמידים רצו ללמוד ההלכות של הרב (i. e. Alfasi) ולמדתי אותם כמה פעמים כל ההלכות וגם שנים שאלו ללמוד הגמרא ולמדתי . . . אותם מסכתות אשר שאלו . . . Altogether not much of Talmudic study was pursued by the circle of his disciples.

(5) In Tammuz, 1173 c. e., Maimonides writes to a community (probably in Egypt) to obtain a sum for the release of captives. *Mschr.*, XLIV, 10-11, עליו (אלהינו ר.) יברכם אלהם בסתר כנפיו יסתירם |

מא תעלוא פי אמר אלשבויים יתיר אלהינו | מאסרם וקד אנתהא (?) אנפדנא (r.) אליכם כתאב צאחבה נכברנו כב' | מרנא ורבנא אהרן הלוי הנ"ל הסופר . . . המהיר ש"צ . . .

Or. 5533 (cp. Margol., *Catalogue*, III, 508) contains the beginning of a circular letter by Maimonides to several Egyptian communities. The address reads, הדורש, אנשי נאולתינו. נדיבי קהלותינו. הדורש, שלומם וטובותם המתפלל בעדם משה בירבי מימון הרב הגדול וצל הזקנים הנכבדים והישישים המקודשים והבחורים הנבחרים הדורים בעיר דמירה ונוגר (جَوْر, ונוגר r.) וסמנוד ורמסים וסמכאט (سَمَكَاط, וסמכאט r.) כהנים לויים וישראלים ישמרם. אלהינו וינצדם אמן נצח סלה. אמונה אומן.

The beginning of another circular letter from Maimonides to the communities in the provinces of Egypt is contained in T.-S. 12. 238:

Address (verso)

[לכלל אנשי נאולתינו]	נבירי עמינו	[הדו] רש שלומם וטובתם המתפלל לאל בעד[ם]
. . . [ה] זקנים הנכבדים והבחורים	משה ביר מימון הרב הגדול בישראל וצל	
[הנבחרים והישישים המקודשים הדורים]	אלהינו	אמונה
[בכל ערי אלר] יפה כהנים לויים וישראלים יברכם	אומן	

עזרי מעם יי עושה שלמים וארץ. On recto only the following is preserved: יעלם נמאעה אחינו אנשי נאולתינו. נבירי עמינו. זקני קהלותינו. מחמ[די] עינינו. הזקנים הנכבדים. והבחורים הנבחרים. והישישים המקודשים. ושאר עם אלהינו הנותרים הדורים בכל ערי אלר יפה כהנים ולויים וישראלים. ובראשם החברים הנכבדים והחזונים והמומחים ונקובי השמות נדיבי ה[קהל] ות ישמרם . . . דר ערבנות ויעזרם שוכן מרומות וישמרם . . .

(6) Contemporary scholars of Maimonides in Egypt were, according to Sambari (ed. Neub. II, 33), Anatoli, a native of Lunel, Hasdai Hallevi, ^a Spaniard, Pinhas b. Meshullam, Simha Hakkohen b. Solomon, Joseph . Zekarya, Eli'ezer b. Halfon, Shemarya b. Abraham, Sa'adya מלמד, Daniel b. Joseph המלמד, and Solomon b. Zakkai, all these in Alexandria. The Dayyanim of Cairo were Maimonides, Isaac b. Sason, Samuel . Sa'adya, and Menasse b. Joseph. In 1187 they appointed as Dayyanim Halfon b. 'Ulah for דמנהור, ¹ Yehuda Hakkohen for Bilbais (for בולביס), and Perahya b. Yose for Maḥala (for אלמחלה r. אלמחלה). Several of these scholars are mentioned in Maimonides' letters and responsa.

¹ Damanhūr near Alexandria (Guest, *J. R. A. S.*, 1912, map facing p. 980).

(7) In conclusion we give here two genealogy lists that deal with several important families in Cairo-Fuṣṭāṭ during the period of Maimonides.

I.

[T.-S. 8 K 22⁶, paper, square hand, size $7\frac{1}{4} \times 2\frac{1}{2}$ inches.]

(fol. 1, recto)

בית אבן חפץ כהנים	בית נאנו ¹ . . .
צדוק וז' חמ' שמריה	יוסף וח' אברהם וז' חמ' ³
וח' <אהרן> שר שלום	יעקב ויוסף ואדונים
ובנק' צדקה וח' אהרן	וח' אברהם הנהרנ' ⁴
15 ואחיו נתנאל ⁸ וח' יוסף	5 ומפצל אבו סעד
וח' אלפתכאר משה	יוסף יעקב
אלשיך	אבו אלחסן אבן מפצל
אכוה ⁹ אבונצר אבו	אדונים
10 אכוה	נד מפצל לאמה ⁶
נחנאל אלברכאת	10 עובדיהו וח' מישאל
צדוק	

(fol. 1, verso)

משולם זל וראה ¹² ששון	11 [עת] רת רבי יצחק זל
דגל הדיינים זל	ישראלים

¹ Read perhaps נאני. For this name, see vol. I, p. 220, note 1. In the lacuna it was probably indicated whether this family belonged to the Priests, Levites, or Israelites.

² וחמורין.

³ חמורין.

⁴ This Abraham, who met a violent death, was Adonim's son. Our list then goes on to give the Arabic names of these three brothers (ll. 2-3), viz. Mufaḍḍal (Joseph), Abū Sa'ad (Jacob), and Abū'l Ḥasan ibn Mufaḍḍal.

⁵ Mufaḍḍal's maternal grandfather was 'Obadya, and the latter's son Mishael. Only Mufaḍḍal is mentioned but not his brothers, either for the sake of brevity or it may be that Joseph and Adonim were his stepbrothers only, viz. from one father.

⁶ Angular brackets indicate that the word enclosed is crossed through in the manuscript, to be deleted.

⁷ = ובכור נדלח קרשת. He is Ṣadoḳ's second son. He must have been a prominent man.

⁸ Netaneel is Ṣadoḳ's third son.

⁹ A brother of Moses was Abū Naṣr Netaneel.

¹⁰ Moses' second brother was the Sheikh Abū'l Barakāt Ṣadoḳ.

¹¹ The family of the Dayyan Isaac b. Sason, the colleague of Maimonides. Schechter (*J. Q. R.*, XLV, 451, note 6) has evidently copied the names mentioned there from our list.

¹² Meshullam's grandson was Sason, styled 'the banner of the Dayyanim'.

וְהָ שְׁלֵמָה וְהָ אֲבֵרָהָם	וְהָ ¹
סְגוּלַת הַיְשִׁיבָה וְזֶה חֵם	5 מֵעֵר יִצְחָק הַדִּין רֹאשׁ
שְׁלֵמָה סְגוּלַת הַיְשִׁיבָה	כָּל הַדִּינִים זֶל וְהָ
15 וַיְחִיָּה רֹאשׁ הַנְּדִיבִים	מוֹד מִנַּחֵם ² לָהּ וְלָדִין
וַאֲחִיו נִתְנָאֵל וַאֲבֵרָהָם ⁵	צִנְאֵר שֶׁשׁוֹן וַיִּצְחָק
אֲבֹהַּ אֶלְעָפִיף וַאֲהָ ⁶ יְשׁוּעָה	וַיֹּסֵף וַיִּצְחָק ³
וְשְׁנֵי חֵם	10 בֵּית אֶלְעָמִיד ⁴ יִשְׂרָאֵלִים
יְחִיָּה וְדַנְיָאֵל	שְׁלֵמָה וְהָ דוֹר הַשּׁוֹפֵט
	(fol. 2, recto)
וְהָ דַנְיָאֵל וְהָ יִשְׁעִיָּהוּ	עֲתֵרַת רַבִּי מֹשֶׁה זְקַל ⁷
10 וְהָ דַנְיָאֵל וְהָ מִישָׁאֵל הַרּוּפָה ¹⁰	יִשְׂרָאֵלִים
וְהָ יִשְׁעִיָּהוּ הַחֲסִיד בְּע ¹¹	עוֹבְדֵיהוּ וְהָ שְׁלֵמָה וְהָ
15 וְשְׁנֵי חֵם דַּנְיָאֵל הַחֲסִיד	עוֹבְדֵיהוּ וְהָ יוֹסֵף וְהָ
וְחֵם חֲנַנְאֵל ¹² וְאַלְשִׁיךְ אֶלְתָּקָה	5 יִצְחָק וְהָ יוֹסֵף וְהָ מִימּוֹן
מִישָׁאֵל ¹³	וְשְׁנֵי [חָ]
וְחֲמִשָּׁת חֵם אֲלִשִׁיךְ בּוֹ	דוֹר וּמֹשֶׁה זְקַל וְהָ
אֲבֹהַּ אֶלְמַעְאֲלִי	אֲבֵרָהָם ⁸
עוֹזִיאל יִשְׁעִיָּהוּ ²⁰	עֲתֵרַת אֲלִשִׁיךְ אֶלְתָּקָה
אֲבֹהַּ מִנְעוֹר	10 זֶל ⁹ (יִשְׂרָאֵלִים) לְוִיִּם
דּוּסָא אֵלִיהוּ	יִשְׁעִיָּהוּ רֹאשׁ הַכֹּהֵן זֶל

¹ = וְחֲמוּדוֹ.

² Evidently identical with the Dayyan Menaḥem b. Isaac whom Ḥarizi met in *Fuṣṭāṭ* (vol. I, p. 247, note 1). When our list was written Menaḥem's children were still young. They were Sason, Isaac, and Joseph.

³ This is evidently a dittography from the end of the previous line.

⁴ The head of this family had the title 'Amīd ad-daula, 'the stay of the realm' (see vol. I, p. 220, note 1).

⁵ This Abraham (Abū'l 'Afīf) seems to have been a son of Netaneel. Abraham's two sons were Yaḥya and Daniel. His brother was called Yeshu'a.

⁶ = וַאֲחִיו.

⁷ The family of Moses (Maimonides).

⁸ When the list was written Abraham Maimuni's son David was not yet born.

⁹ The family of the Sheikh al-Thiḳat, i. e. Mishael b. Isaiah. The latter was a brother-in-law of Joshu'a b. Dosa (see vol. I, p. 226, and above, p. 270). Angular brackets indicate that the word enclosed is crossed through in the manuscript and should be deleted.

¹⁰ = הַרּוּפָּא 'the physician'.

¹¹ = בְּעוֹדוֹ. This is the brother-in-law of Joshu'a b. Dosa. See note 9.

¹² Ḥananel was Daniel's son.

¹³ This is the second son of Isaiah. This Mishael had five sons, viz. Abū Naṣr Isaiah, Abū Maṣṣūr Dosa, the Sheikh Abū'l Ma'ālī 'Uzzīel, and Abū'l Ṭār Elijah. The fourth son Abū'l Ma'ālī died in 1222. He was probably the brother-in-law of Maimonides (see *infra*, p. 328, note 1).

Fol. 2, verso, contains on ll. 1-20 the genealogy of Ḥalfon המעותר as MS. Adler 2592 (see sub 3, pp. 313-15) with a few variations, viz. Netaneel b. Peraḥya is styled merely Ḥaber, but his brother 'Ulah has in addition the titles הישיבה הדר הנריבים רצוי הישיבה. The latter's son 'Obadya the Nagid is also called לחבורה המעותר. But the chief difference consists in the Raīs Abū'l Ridha not being the Arabic name of the Nagid as in MS. Adler, but that of his son,¹ who in his turn had a son called Abū'l Surri.² Our list concludes with the genealogy of another family (ll. 21-3).

אבן אלדובי ישראלים
הלל וח נתן וז' חמ סעדיה
ויוסף³ ומשה הו אלשיך אבו עלי

II.

[T.-S. 8 K 22¹, paper, square hand, size $7\frac{1}{2} \times 5$ inches.]

(recto)

בית נפים אלשראבי⁵ ובית קואז⁶
חלפון חבר וז' חמ שמואל חבר וא'⁷ אברהם וח' . . .
ויפת דין⁸ וג' ח' יחזקאל תלמיד ומשה וחלפון
תלמיד וג' חמ' יפת תלמיד ומשה וח' אפרים
כהנים חבר ר' יחיאל . . .⁵
נתניהו וב' חמ ישועה וסעדיה
ושמואל וסעדיה ויפתח וח' נדיב¹⁰
וב' נתניהו¹¹
בית ר' יחיאל¹²
אליקים וח' שבתי וח' אליקים וח' יחיאל וב' [ח']
אליקים ומשה י

¹ It may be that in our list וח' is a mistake for וחוי, i.e. 'Obadya Nagid is the dignitary known as al-Raīs Abū'l Ridha. It will thus agree with MS. Adler.

² Abū'l Surri's Hebrew name was perhaps Joseph (see vol. I, p. 243, note 1).

³ This Joseph is perhaps identical with Joseph רהבי אל mentioned in an inventory, dated 1080 c. E. at Fustāt (*J. Q. R.*, XX, 459, ll. 21-2). Cp. also above, p. 255, l. 17, where Joseph b. Joshiash is called Joseph רהבי אבן.

⁴ This line is in black ink but the following ones are in brown ink.

⁵ The wine merchant.

⁶ The silk mercer.

⁷ ואחיו.

⁸ Dayyan.

⁹ This ought to read 'וב', unless we alter אפרים וח' into אפרים וח' (= ואחיו).

¹⁰ These persons are not the sons of Netanya but relations.

¹¹ Read either 'וח' or 'וא'.

¹² This is the family of Yehiel b. Elyakim (vol. I, pp. 239-41; above, pp. 301 ff.).

30. [Vol. I, pp. 245-6.]

An epistle from Raḳḳah (Kalne).[T.-S. 18 J 4²⁰, paper, square hand, very faded.]

(recto)

. אב להם לגדליהם וקטניהם וספק צורך העת
 בהתר ולא באסור בבטח ולא בפחד
 ועצבי ושקטתי מ[נא]קת לבי אומר זאת
 מנוחתי עד¹ ולא ראיתי לאדוני נשחן עד עשרים
 5 בסיון [וואו הניעו] שתי אנרות' מכל יקר יקרות' האחת
 מחט[בה] רשומה' והשנית בנחמה מסוימה' ותנל בשורם
 נפשי' וירם בראותם ראשי' ויהיו לי כמשלי
 2 בעושר אחרי דלות' ו[שם] רב אחרי קלות'
 ושל[ו]ת אחרי שפלות' וישע מזמן [ג]לות'
 10 וכאשר קראתים והבינותים ק[ט]נתי בעיני' ונקלתי בעיני'
 ואומר מי אני [י] ומה ח[י]י' כי ידבר בי אדוני נכבדות' ו[מ]זוקק
 במהללי חמודות' ואני בער ולא אדע' בהמות אדמה במד[ע]
 מה אענהו במלי' ומה אשיב לו על כל תגמולהי עלי' אם להוביל
 שי ותשורה כדי הראוי לו קצרה³ ואם בשבחו חרוים אמלא
 15 אני בשיר חשבתי בת[מ]ימות' אשוב
 אשרתו עדי אמות' אבל לא כפעם הראשון אעשה שיהיה
 לכל טרחי משא אלא עד שיקל מן הילדים טרחי' ואכין
 צדה לארחי' והנה זה הדבר בלבי' אם יעזרני אלהי אבי'
 יאמן לאדני' כי תסר[ו]י ל[מ]ול עיני' אם [אש]כתו תשכת ימיני'
 20 יעזבני כוחי' אם לא בריתי נכחי' ול[ו] יכול[תי] לעשות חפצו
 בירח אחד עשיתי אבל קשתי תתה' ול[א] נחתי עד עתה'
 וכבר כתביו בלבלו רעיוני' וחסרו חשבוני' ומאסתי בעבורם
 אלו הארצות' ולו יש לי בהם שוקים וחוצות' אולי אעשה
 ר כבראשונה שם בשיר ואשר שאל על אודות הסודות
 25 [היק]רות שהנהיר רבינו על ההלכות שאלתי את ר' יוסף עליהם

¹ Ps. 132. 64.² The metre of lines 8-9 is — — — | — — — .³ Supply ידי'.

. . . ענייניהם לא היו דברים מעולם. וזה מרבינו נתעלם.
 [ולא] הוצאתים מאתו. ולא זו מביטו. ושגר לו נייר בעבור
 הנוסחה החמורה. אשר דבר אמת מגידה. ואשר צוה על הפירושים.
 [שנ]רתי עם שליחים חשים. למדינת צובה. רבת הצבא. לר' שמואל
 30 ולר' אברהם ואחר שהלכו הכתבים הניע ר' שמואל אל כלנה
 בדרך אחרת ובא עמו פי' ברכות בלבר ושאל על שלום אדוני
 ושש בנשואו הרבה ובירך להדרתו ולביתו ושאל על שלום
 רבינו ופרט מכסיפתו אליו ולכלל קרוביו ואשר זכר מעניין
 המצנפת ל[א] ישר בעיני שלוהה כי לא נפל בידי כמותה שגרת
 35 אותה להדרתו וכבר נתחרטתי על עסק הכספים שלקחת
 אותם מן הזקן ר' עלי בשביל בנר השועלים ששאל עתה אם
 יתכן שיקח [א]ותם מנושא זאת האגרת יקח וידיני לזכות
 . . . הוא בדמשק א[צ]ל אבו אלזהק
 והמצנפת לא אוקף לה. והשבעה דינרים שצוה לי לקחתם הגיע
 אלי מהם חמשי[ם]. כספים ואיני רוצה לקחת דבר אחר
 40 אלא אם אכתוב ולא יאמר אדוני שזה דבר מי . . . יע מלבו
 . . . [אב]תוב הקבה עד ודיין עלי אמצא רוח יגיע לירי
 קלפים נקיים¹ אכתוב כל מה שאוכל כי אני מתאוה לזה
 יותר ממה אדוני מתאוה ויאמן להדרתו זה הדבר ושלומו
 ושלום ביתו יגדל

(margin)

45 ישיא שלומי ל . . . כמים | רבינו משה מורה צדק ינון שמו לעולם |
 ולחמורו ישמרו צורו. ויאיר נרו. ויהי בעזרו. ולר' חלפון וחמורו
 יראה בו תאותו ולר' עלי ותתניו יבורכו | ולחכם חרשים ר' מישאל
 מהולל על כל מהלל ולחמוריו | יפרו וירבו ולבן | אחיו צור ישמרהו
 ויחיהו | ול[ש]אר נפשות בית . . . [חכם] הרזים | ולבל התלמידים
 50 בראשם [יו]סף התלמיד | . . . | התלמיד הטבין ירבו לאשר יזכון
 ול . . . הטוב ר' מנחם העניו כי ששתי | בשלומו [ושלום ח]מורו ולי עתה |
 . . . וחמוריו . . . | ולכל . . . | אתקה²

¹ What monetary value these קלפים (pieces of parchment?) represented is not clear to me. But חתיכה is used by Hai and others to denote a small coin (see Zunz, *Zur Geschichte*, p. 542).

² The ה can also be taken as ח or ד.

30^a. [Vol. I, pp. 246-7.]*Concerning Joseph ibn 'Aḳnūn.*

[T.-S. Box J 2 contains a letter (handwriting of the twelfth century); marked on wrapper 74.]

(recto) וְיָנִי נָסִי¹ | בָּאתִי בַקְצָרָה לַהֲנִיד לְאֲדוֹנִי וְאֹרֶךְ עֵינִי וְעֵין יְמִינִי וּבִבְת
אִישׁוֹנִי. | כִּנָּק מָרְנוּ וּרְבֵנוּ יְהוֹסֵף תַּפְאֶרֶת חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל הַחֲבֵם הַמּוֹבֵהָק | אִישׁ
הַדַּעַת וְהַתְּבוּנָה. וְהֵכֵם נִתְמַנָּה. יִבְרַכְהוּ אֵל וַיְחִיֵּהוּ. וַיֵּאָרֶךְ | בְּטוֹב יָמָיו וַיִּדְגֵּלְהוּ
וַיִּשְׁעֶשְׂהוּ. בְּחַיֵּי חַמּוּדוֹ. יִדְרוּ וַיְחִירוּ. לְחֹזֶק | בּוֹ אֲמִירוֹ.² וְלַהֲעֹדוֹת רַבִּירוֹ וְצִמְדוֹ.
וּקְרִינִים מִירוֹ.³ מִקְצֵת | כְּסִיפִתִי אֶל הַדְּרָתִי. וְחֹזְנִתִי⁴ עַל פְּרִידָתִי. וְרוּת לִבִּי
עַל | אִיחּוֹר עֵינֵי מַלְבּוֹא. וְלַחֲסֻתוֹפֶה בְּבֵית אָח וְלַהֲתוֹעֵד עִם רַבּוּתִי | חֲכָמֵי
יִשְׂרָאֵל לִיאֹר בְּאוֹרָם. וְלַשְׁקוֹד עַל דְּבִירָם. כִּי עֲדִין | לֹא נִזְרַמְן לִי יִצִּיאָה מִן
הַמְּדִינָה מִכֹּמָה שְׁבוּשִׁים וְחִלִּים | וְנִתְאַחֲרִתִי בַעֲבוּרָם וּמִלִּפְנֵי מַעֲוִי אֲנִי מִבְּקֵשׁ
לְעֹזְרִי וְלִצָּאת | בּוֹזָה הַקֵּיץ אוֹלִי נוֹכַל לַהֲתַלּוֹת בְּשׁוּלֵי רַחֲמָיו וְלַהֲרַבֵּק בַּחֲכָמָיו |
וְאֵינִי צָרִיךְ לִפְרוֹט לָךְ עֵנִי אֲדוֹנִי הָרַב רַבְּנוּ יוֹסֵף | בְּרַמְשֶׁק שֶׁמֵּאַחֵר שֶׁהַשְׁקִיף
הַקֶּבֶה בְּרַחֲמָיו וְנִתְרַפָּא מִחֲלָיו | בַּעֲלֵת⁵ וְכֹא וּבִבְת אֵשׁ לִבִּי הַדּוֹלֶקֶת שֶׁהִיָּתָה
שׁוֹרֶפֶת אֶת | הַגּוֹף יוֹמָם וְלַיְלָה וְאֵין בִּידִי יוֹכֵלֶת מְרֹבֵב הַקּוֹר וְהַשֵּׁלֵן לַהֲנִיעַ | אֵלָיו
וְהַשֵּׁם עֲשֵׂה בַחֲסֵדוֹ וְכֹא אֵלָיו בִּשְׁלֹם וּבִקְשָׁנוּ לַהֲעֵמִיד | גִּבְאֵן⁶ וְלַעֲשׂוֹת דְּבָרִים
שֶׁנֶּאֱמָרוּ קוֹדֵם לָבֵן בִּשְׁבִיל כְּבוֹדוֹ | לַעֲצֻמוֹ וְלַעֲוֹרֵר אֶת הַקּוֹל לַהֲעֵל . . . | חִיּוּק
הַמְּדַרְשׁ עֲשֵׂה הַרְיִן עֲלִילָה וְרַחֵם . . . | שִׁכָּא הָעֵד עִמָּכֶם . . .

The last three lines are damaged; no more preserved. Verso contains in different handwriting the end of a letter of condolence to a Nagid on the death of R. 'Uzziel.

(l. 16) כֵּךְ דִּרְשׁ ר' תַּנְחוּמָא⁷ מִי נִכְר יְחִיָּה⁸ מִי גִבֵּר כֹּאֲהָרֵן קְדוֹשׁ י' שְׁעֵמֶד
בֵּין הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים וְכִי עֲצַר אֶת הַמִּנְפָּה כְּלוֹם הִיָּה לוֹ לְמוֹת מִי גִבֵּר כֹּמְשָׁה
רַבִּינִי' שְׁעֵמֶד בִּפְרִץ לַהֲשִׁיב חַמְתּוֹ מִלְּהַשְׁחִית . . . וְלִבְסוֹף כִּשְׁהֲנִיעַ קִצּוֹ לַהֲפָרֵד
מִן הָעוֹלָם מִה נִשְׁמַע בּוֹ כִּי יוֹרֵתִי מִפְּנֵי הָאֵף וְהַחֲמָה וְגו'⁹ עַל כֵּן עֲתִיד הֵךְ
לַהֲחִיּוֹתוֹ בְּרֹאשׁ כּוֹלָם בַּעַת שִׁיעוּרֵר הֵךְ יִשׁוּעַת | מִשִּׁיחַ צִדְקָנוּ וַיִּבֹא מִשָּׁה וְכָל מֵתֵי
מְדַבֵּר עִמּוֹ בִּקְרָנוּ . . . כֵּן נִזְכֵּר גַּם אֲנַחְנוּ לְבֹא אַחֲרֵי עֲקֻבוֹתֵיהֶן לְחַדּוֹת עִמָּהֶם
וְגַם ר' עֻזִּיאֵל הִיָּה לְמִנּוּחָהּ וְלַחֲחִיָּה עִם שְׂאֵר חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל וְחִסְדֵּיהֶם וְלֹאֲדוֹנֵנוּ הַנְּנִיד
עִם אַחֲיוֹ וְאַחֲיוֹתָיו וְכָל מִשְׁפַּחְתָּם וְכָלל הַמִּתְאַבְּלִים עֲלָיו יִסִּיר (sc. God) יוֹגֵם
וַיִּנַּחֵם אֶת אֲבֵלָם . . .

¹ Exod. 17. 15.² See above, p. 82, note 3.³ Cp. Hab. 3. 4.⁴ 'My grief', formed from Arabic حزن.⁵ Baalbec, see vol. I, p. 246, note 1.⁶ Probably read גָּבֵן 'with us'.⁷ Cp. Deut. R., c. 9, 'מי נבר כמשה וכו', but Aaron is not mentioned. Our writer seems to have had a fuller text of this Aggadah.⁸ Ps. 89. 49.⁹ Deut. 9. 19.

Nos. 31-2. *Letters to Anatoli b. Joseph.*

31. [Vol. I, p. 247.]

[T.-S. 13 J 9°, paper, square writing, size 40.5 × 12.5 cm.]עברו
מנחםבש רח¹

מרוב באביו ונ[ע]צביו לא יכולתי להסדיר שבת

רביי אודיע לאדוני מרי ורביי פרשי ורביי

אנטול[י] הרב המובהק הפטיש החזק בר

כבוד גדולת קדושת מרנו ורבנו יוסף הרב

5 המובהק הפטיש החזק זל כי הניעו אלי

כתבים רבים מעם ר' אליה² וחבריו והם

צועקים על איחור הנדבה שהתנדבו

בה קהל רבנו ואומרים כי³

הנפש אשר היה עליהם בבית הכנסת

10 ואבדה בשבילו כל נפש ונשארה בית

הכנסת בלא תקרה והם⁴ מהנשמים

פחד ומורא ואדוני בחסדו ימחול

לעברו כי לא כתבתי להזהיר אלא להזכיר

ולולי כי הדבר נחוץ ובתבים יניעו פעם

15 ברחובות פעם בחוץ לא כתבתי לפני

אדונינו זה הדבר כי אני בינוני מתעסק

ואין לי פנאי לדבר אחר המקבץ⁵ יתמיד

שלומך ושלום תלמידך ועבדיך יגדל

לעד אמן נצח סלה

בב כסליו אתקבד

Address (verso)

מרנו ורבנו אנטולי . . .

¹ בשמא רחמנא.² Read perhaps ר' אליה, R. Elijah (correct thus accordingly, vol. I, p. 247, l. 22).³ Here is missing a word such as נהרס, viz. the structure (cf. Talmudic Dictionaries, s. v. נפש) protecting the synagogue collapsed.⁴ Read ולהם.⁵ המקום ברוך הוא.

32. [Vol. I, pp. 247-8.]

(1) [MS. Adler, paper, square hand turning to cursive.]

(recto)

(1) לחכם דורינו המחזיק בדקיננו המסיר סִדְקִינוּ (2) הגורר פרצותינו אדונינו ומרינו ורבינו (3) אנטולי הרב הנדול [המעון] המנדול (4) הנכפל בצדקו באז בציפורי ובית [רבי] ¹ (5) בן כזו נדו קרושת מרינו ורבינו יוסף נע (6) פרי צדיק עין חיים ממני עברך שואב (7) מימך וחוטב עציך החתו ² בשולי טורות[ם] (8) בקצרה באתי להודיעך בטח ובטמי (9) מכבודך עד שהשענתי משענתי על (10) כבודך כראותי חתימת טורותיך אמסור (11) מה שבידי לשלוח בעל הפיקדון והנה בא (12) אלי רב אברהם הכהן מערבי ועמו כתב (13) אפטרופות ואין חריטחך שמה כאשר (14) התוית בכתבי כראותי חתימת אדונינו (14) אמסירנו למי שיצוה בעל החפץ ועד (15) שלא ראיתי מופו ³ קיום ואפעל שהאיש (16) השלח אמור וחשוב בעיני יש עלי להקפיד (17) עד שתליתי דברי כתבי על חתימתך (18) על אופן זה הודעת לי לאדוני ואודיעני ⁴ (19) האמת והנכון ושלום אדוני והנלחם עמו (20) והסרים למשמעתו ממני קטון עבדו ⁵ (21) וקטון כשרתו ⁶ וישפות שלום לו ולתורתו (22) יהוסף ביד שמואל בבלי.

(2) Anatoli is the Dayyan of Alexandria who corresponded with Maimonides. On his arrival at Alexandria he sent a letter of introduction to the famous sage of Fusṭāt and received a complimentary answer. Kōbeṣ II, 36° ff. והנה . . . עיר גדולה יכוננה עליון . . . ואבא בנוא אמן' והיא עיר גרולה יכוננה עליון . . . ופיהם השבח במענם' והמהלל בלשונם . . . לאמר צאינה וראינה' בתפארת שר' השרים . . . משה רבינו . . . ואנכי עבדך הצעיר . . . ולולי שמנעוני זקני קהלי יצ"ו לא הניעה אנרתי זאת לפני רנליך וזולתי אני בעצמי . . . נשלם Maimonides answers. אגרת אנטולי בר' יוסף עמיש"י ⁷ (= על משכבו ינוח) הניע כתב הדרת . . . הה"ר אנטולי ש"ץ הדיון המהיר . . . אל השש: (37°)

¹ Rabbi Yehuda Hannasi, known as רבנו הקדוש.² ההתום =³ מפורש =⁴ Read ותודיעני.⁵ Read עבדיו.⁶ Read משרתיו.

⁷ Sambari (in Neub. I, 133) writes ר' אנטולי ה"ר יוסף עמיש' ור' חבמי לוניל . . . ר' אנטולי בר' יוסף עמיש' ור' חבמי לוניל . . . אפרים תלמידו מחבמי צור No doubt the proper reading should be ר' אנטולי בר' יוסף עמיש' ור' חבמי לוניל . . . אפרים תלמידו מחבמי צור. Probably Anatoli's signature was misunderstood by Sambari, who makes thus a separate scholar of Joseph עמיש' (?). That Ephraim of Tyre was Anatoli's disciple is improbable, as the former died in Maimonides' lifetime (see above, p. 316: Maimonides sending responsa in 1201 to Ephraim's disciples).

ושמה בחברתו הנבספ לראותו לפי עוצם חכמתו . . . וטוב שמועתו משה בר מימון ושמתתי על כתבך ודברי שאלותיך . . . לזאת אמרתי לכל בני אמוני . . . וישמחו כלם על ביאתך בארצנו.

(3) Later on, Anatoli sent to Maimonides a legal question which reached him from Sicily. Kōbeş, I, 28^a, no. 146: ועיקר אדוננו הרב הנדול הנאון יבאר לי נחסדו שאלתי זאת שנשאלתי מקהל סרק"סטה י"א מאי סיקו"לאה . . . ותבוא תשובת אדוננו בכתב מבואר אשלחנו להם בעזרת שמים שהם אינם בעלי תורה להבין היטב אם לא תהיה הכתיבה מבוארת ובהתימת יד תימה גדול[ה]: Maimonides replied: הקדוש[ה של] אדוננו עם שם יקר הורו תמתי על זאת השאלה ששאל החכם הנדול הדיין הנכבד המהיר וכו' והאל יתברך יודע כי מרוב חיבתך כתבתי טורים אלו ואני חולה וטרוד ביום ובלילה שהרי אין לי פנאי ואמרתי שמא יחשדו אותי בנסות הרוח ולפיכך המרחתי עצמי לכתוב . . . ושלום הדרת כֶּגֶן מֹדֵר רבי אנטולי ש"צ הדיין המהיר המורה . . . רת ודין . Anatoli was evidently acquainted with the cultural status of Sicilian Jewry. He must have visited the isle on his way from Lunel to Egypt (סרק"סטה is no doubt a corruption for Siracusa, on the eastern side of the isle).

Oxford MS. Heb. d. 76, fol. 53, contains a book-list wherein is mentioned בכטרב אנטולי וצל; probably our scholar is meant. Wertheimer, III, 17^a edited a סליחה לר אנטולי זל בר יוסף. A paper leaf in T.-S. Box H 5 contains on recto a liturgical poem by Ibn Ezra, while on verso we read לרבנו אנטולי הדיין זל רנו שמחה על שר פלול ישר וברוב ממשח מהיר וכו'. He is indeed mentioned as a liturgical writer in the list printed in *Oṣar. Tob*, 1880, 16–17. See also Bodl. 1082, III, D, 2501, V. Cp. further, Margoliouth, *Catalogue*, III, 563, col. 2, v.: ר. אנטולי שצ.

33. [Vol. I, pp. 248–9.]

Abraham Maimuni and his descendants.

(1) Abraham Maimuni was born in 1186. Nagid he no doubt became soon after his great father's death in December, 1204. The following data as to his activity till 1237, when he was gathered to his fathers, are collected here from documents.

(a) The mutilated fragment (printed by Gaster, *Kaufmann Gedenkbuch*, p. 236, IV^b), dated 1520 Sel. = 1209 C.E. at Fustāt, no doubt refers to Abraham as 'our Nagid'. There is really no indication that הפטישה

means 'Patishah' and that it is the Nagid's title (as Gaster thinks, pp. 223 and 226). Perhaps it is a corruption for בפטשאט!

(b) T.-S. 13 J 3²²: at Fustāt, 1213 c.e.

(c) Bodl. 2806⁶: a document of conveyance at Fustāt, 1214 c.e., the parties being Abraham Maimuni and the Sheikh Abū Ishāq al-Abzari b. נע (כבוד מר אברהם בר הלל נע) אלשיך אבי אלמנצור ס'ט, probably identical with the author of the Zuta Megillah.¹

(d) T.-S. 13 J 3²⁵: dated 1215 c.e.; T.-S. 8 J 6²: 1216 c.e.; *Hakkhedem*, I, German part, p. 130: 4997 A.M. = 1217 c.e.; T.-S. 8 J 6³: 1218 c.e.

(e) A fragment in a box belonging to the Cambridge University Library Collection begins אלמון מן רבאן ר' שלמה הלוי חור הלוי נע | עלי ולדה אלשיך אבי אלפצל אלכביר ואלשיך אבוסעיר | בן אלשיך אבי אלמנצור ס'ט במא אמר אלוצי ר' נתנאל השר היקר | הרופא החכם והנבון שמוצו² . . . | (1218 c.e.). The Nagid is mentioned. T.-S. 8 J 32⁵: 1222 c.e. at Fustāt.

(f) T.-S. 10 J 26⁵: a declaration of evidence, dated 20th of Adar II, 1535 Sel. = 1224 c.e., בעיר בלבים הסמוכה לארץ גושן, by authority of Abraham Nagid.

(g) T.-S. 13 J 4¹, 4²; 8 J 6⁶, 30⁴, 32⁷; 10 J 26¹²; 13 J 4³, 4⁴; 18 J 1³³: documents dated 1225-30 c.e.

(h) A fragment in a box belonging to the Cambridge University Library Collection contains זכרון עדות, dated 1231 c.e. at Fustāt. Abraham is styled אדונו נאונו נגידנו אברהם הרב הקדוש. Mentioned are אלשיך אלבקא כנך מרנא ורבנא אליעזר הזקן הנכבד תפארה התלמידים בר מרנא אלשיך אלביתר הזקן היקר החשוב ראש המדברים נע, and a descendant of Netaneel נע החשוב נביר החשובים נע.

(i) Or. 5563, D, fol. 11 contains on recto a question beginning מא יקול הו' יק' כב' נד' קד' מרוד אברהם | השר הנדול בעם אל חמדת כל בית | ישראל יהי שמו לעולם וכן יהי רצון | כי ראובן ושמעון ולוי כאנו וכו'.

¹ It is likely that Abraham b. Hillel is identical with the scholar Abraham החסיד, frequently referred to by Abraham Maimuni in his writings (see the passages cited by Eppenstein, *Lewy Festschrift*, Hebrew part, p. 53, and *Hoffman Festschrift*, Hebrew part, pp. 131, 135 ff.). Abraham b. Hillel died thirteen years before his friend the Nagid (see *infra*, p. 328). Hence the Nagid could speak of him in his writings as already departed (זל) this life. Abraham's library was sold after his demise in two portions on Adar 26th and Nisan 4th, 1534 Sel. (Feb. 28th and March 7th, 1223 c.e.) at the Palestinian Synagogue of Fustāt in the presence of Abraham Maimuni (see the list published by Worman, *J. Q. R.*, XX, 460-63, and Pozn., *Z.f.H.B.*, XII, 112 ff.).

² = שמרהו צורו.

³ = לשטרות.

השמים (last line) יורנו ה' (= רבנו) מא פי דלך ושברו כפול מן השמים the answer. No signature is given. Probably the author is Abraham Maimuni. Cp. also *הציפה מארץ הדר*, II, 10.

(2) Or. 5549, III (see Margoliouth, *Catalogue*, III, 563) contains entries relating to the Nagid Abraham and his family. The dates of their respective birth and demise remove some of the chronological difficulties of those given by Sambari (as discussed by Brann, *Mtschr.*, XLIV, 14 ff.). Fol. 3, recto states that Abraham's grandson and namesake, Abraham, was born on the 22nd of Elul, 1556 Sel. (1245 C.E.), and was circumcised on New Year of 1557 Sel. (ולאדה אלברע אלגליל). אדוני אברהם יחי לעד פי תאני ועשרין אלול שנת אחקנו ובתאנה יום אלחקה אבו אלמחאסן al-Sheikh Abū Ma'ālī b. al-Sheikh Abū Ishāk (probably = Abraham b. Hillel, above, p. 327) in Adar, 1335 Sel. (1224 C.E.), and of the Nagid Abraham (Maimuni) on the night of Kislev 18th, 1549 Sel. (1237).

Fol. 4, recto, records that סידנא ר' דויד (i.e. the later Nagid David b. Abraham) was born in Tebet, 1534 Sel. (1222 C.E.). His appointment as Nagid (ריאסת) was in Ab, 1549 Sel. (1238 C.E.) a few months after his father's death. David was then 16 years old. Verso contains a few more entries with dates, but the script is very difficult to read.

A supposed elegy on Abraham Maimuni is published by Halberstam, *מרתיה פי רבנו אברהם*, 1899, pp. 2-4. It has the superscription *קבץ על יר מרתיה פי רבנו אברהם*. Two persons, named Moses and Abraham, are mentioned therein, שני אישים והם כבני אלהים בער ארין ומשחק גנובים. גאוני יעקב, בן הרמבם אל ראשי ישיבות ומפי אל ומלאכיו נקובים. Now, neither Maimonides nor his son ever were Geonim presiding over academies (see above, p. 316). In spite of the heading, it is very doubtful whether the elegy was really composed on our Abraham.

(3) Abraham's son, David Nagid, was away for several years in 'Akko. This we learn from a poem composed by Joseph b. Tanhum Yerushalmi, who seems to have been well acquainted with the Nagid and his family, Or. 2558 (cp. Margoliouth, *Catalogue*, III, 253 ff.) contains this poet's

¹ Probably identical with Maimonides brother-in-law whose sister married the great sage (see *Arab. Liter.*, p. 199). His Hebrew name was 'Uzziel (see above, p. 319, note 13).

Diwān. Fol. 6^a has the following superscription **דויד אלננדר ר' דויד** (וכתב אלי אלננדר ר' דויד). ש"צ ענר סמאעה באתנאהה אלי מצר בער נִיבתה ענאה פי עכה מרה סנן (see also Brody, *l. c.*, p. 17, where עכה is wrongly transcribed as ענה). The Nagid is addressed as **ראש ראשי התעודה ונניד ישר ויהודה**. His sons Abraham and Solomon are also greeted. The poet styles himself **צעיר העבדים יוסף בן הרב תנחום הירושלמי**. Another poem Joseph composed on the occasion of the marriage of the Nagid's son Abraham (**שם הנביר מה טוב**, l. 13; **וכתב אלי אלננדר ר' דויד ש"צ פי ערם ולדה** fol. 9^a). The Nagid's other sons are also mentioned. Other poems in honour of David are to be found on fols. 25^a, 27^b, 28^a.

(4) T.-S. 13 J 9¹² contains a letter from a certain Benjamin to R. Hayyim, who seems to have been a respected elder. His son was a Dayyan. Greetings are sent to the Nagid David and his brother 'Obadya. David is mentioned in documents T.-S. 13 J 4¹¹: at Fustāt, 1564 Sel. = 1253 C.E.; T.-S. 13 J 4¹: at Bilbais, מותבה רשותיה; T.-S. 13 J 4¹³: רשותיה דאדונינו ננידנו. מנהיג דורנו. ורכבינו, at Fustāt, 1603 Sel. = 1292, ופרשינו. נשיא א[להי]ם בתוכינו. מרנו ורבנו ומורינו דוד דגל הדבנים נור החכמים תפארת היהודים מרדכי הזמן¹ הרועה הנאמן. ראש ישיבתה של תורה בימיו תושע ישראל ויהודה ובימי בנו היושב בישיבתו הדרת מעלת אדוננו ננידנו מרנו ורבנו אברהם הרב הגדול מקל התפארה. עוז בני תורה. צנצנת המן. Add. 3124: dated 1295 (Worman, *J. Q. R.*, XVIII, 15, note 7).

(5) Of David's four sons, Isaac, Solomon, Jacob, and Abraham, the latter succeeded him as Nagid. As we have seen he held the title of Nagid already in 1292 during his father's lifetime. In his turn he had three sons, Moses, 'Obadya, and Joshu'a. The latter was the next Nagid. In 1355 Joshu'a was gathered to his fathers. But his brother 'Obadya preceded him. This is evident from T.-S. 24. 63 from which the following lines are excerpted:—

... אלי מחרוסה ... סיידנא | יהושוע הנ[יד] . . . Verso has the address . . .
 (recto, l. 1) שלומות נכונים . . . (3) לראשי פארי הקהלות ושרי המקהלות .
 אשר בחר (4) במ האלי לישב על כסא ישראל הנגידים החכמים (8) . . .
 הם כבוד גדולת קדושת מדינו (9) ורבינו רבי יהושוע נין הנגידים וחבריו הזקנים
 (10) ההנונים . . . (29) . . . מודיע עבדכם יעקב המשורר הדר בחברון

¹ Worman, *J. Q. R.*, XVIII, 15, note 6, makes of this expression מרדכי הזמן 'the Mordecai of the time' (i. e. the leader of Jewry), a separate Gaon (see also above, p. 287, note 1).

(30) לכבודכם עוצם ינוני ושברון רוחי • בנפול עטרת (31) ראשי • ברלות נפשי • לזאת אזעק על שבירי כי רבו (32) אנהותי • על רוב עוני ועל שעצמו חטאתי אבל (33) מאוריי • וגלה יקירי • ושבת משוש לבי • . . . (37) כי על אסיפת רבי עובדיה נין הנגידים (39) כל נפש שוממה • ונפשי אני על אחת כמה וכמה • (46) . . . אלממלוך¹ יעקב המשוורר אל מקים (47) פי חברון כותב בחוסר וידו אין לאל ומא ומא (repeated in the manuscript) בנהם² (48) קדיש אלי³ בנריב אן יני ואהל חברון עניים מה (אין Arabic for מא, r.) (49) להם חיי שעה בעלם ו י שועה אל חכים בן ו (50) מנחם הוא אצל⁴ אלממלוך פי אל מקאם ב' אדראהם (51) כל שחר מן דמשק בייסירוהא ואין הקומץ (52) משביע את הארי מן כרים עלם סיינא ואל (53) ממלוך אל אצנר מכתני צדק את מולאנא (54) וצדק את הקהל המהלל אל תמימה ומראחמכם (55) אל ברימה אל נצו⁵ כי האל אלממלוך בשי אסתער (56) בה ללעאילה לאני וי עאילה וזכות האבות ינין (57) עליכם ועל כלל הקהלות . . . (61) מודה חסרכם יעקב החברוני עברכם ב' (62) יצחק ב' דוד מערבי ד'ית.

(6) Finally, reference is made to Bodl. 2834²⁵, being a letter to an Egyptian community signed by יהושע הנניד ראש ישיבתה שלתורה בירבנו אברהם הנניד החסיד ארי התורה בירבנו דוד הנניד ראש ישיבתה של תורה בירבנו אברהם החסיד מקל התפארה בירבנו משה הנאן בירבנו מימון וצוקל.

This David lived for some time in Damascus (see *Arab. Liter.*, § 162^b) and also in Aleppo where we find him in 1379, as we learn from the colophon of Abraham Maimuni's responsa to Daniel Habbabli (Bodl. 628, more fully in *H.B.*, VI, 114, note 1). The work was first copied for his own use by Samuel b. Yehoseph (fol. 3^a אלראני), probably identical with the signatory of the circular letter by the Nasi of Damascus in 1286 (vol. I, p. 248, note 1). It was acquired first by Isaac שמואל בר הרב (רחמה רבה שמואל ברבי יהוסף הרב החסיד וצוקל), perhaps a descendant of Isaac b. Samuel the Spaniard of the beginning of the twelfth century, above, pp. 231–3). On fol. 1^a we read קניתיו מן צדקה מעתוק . . . וכתב אנני ה[בוטה באלהי ישראל] ל דוד ביר' (= בירבנו) יהושע הנניד נ[ין] רבינו משה הנאן במדינת צובה בחרש מרחשון שנת א'ת'ר'צ'א לשטרות ה'ק'ם ליצירה ישע יקרה (יקרב r.) אנס (= אמן נצח סלה). Thus the work came afterwards into the possession of a certain Şedaḡah, who sold it to our David at Aleppo. A similar 'ex libris' we have in Bodl. 858, בי [דוד] האל וכתב עבר האל

¹ 'The servant', in Hebrew העבר.

² Read בינהם.

³ Read אלא.

⁴ Read ואצל, IV of ٧٤.

רבינו יהושע הנגיד ראש ישיב[תה] של תורה נכד רבינו [משה] הנאון בירבינו מן[מון] זקל.

Another colophon of a copy of Abr. Maimuni's Pent. commentary (Bodl. 276, see *H. B.*, *l. c.*) states that the work was written in Aleppo at the beginning of 1375 for our David, who is styled therein נגיד הנגידים and נגיד שלתורה. ראש ישיבתה שלתורה. Probably he resided then already in this city. He must have occupied the office of Nagid in Egypt for some time. But it is unknown why he had to leave this country and spend several years in Syria.¹

34. [Vol. I, p. 248.]

Concerning certain compositions ascribed to Abraham Maimuni.

(1) A number of fragments bearing on Abraham Maimuni (published by Neubauer, *Hammagid*, XVI, 151, *Israel. Letterbode*, III, 51-6, from Oxford manuscripts, cp. Bodl. 1315) should be analysed here as they have not been fully understood. The first piece (in *Hammagid*, א') is apparently the conclusion of an epistle to our Abraham. His correspondent intended to write to his father. But meanwhile the great sage died. Abraham is comforted and encouraged. The letter, as far as preserved, begins: . . . מאמתו הנפורת' לחבר ממנה מחברת' להיות מזכרת' וכל לשון מדברת' ויחטיא הזמן חצי' ולא השלים הפצי' כי מלאו ימיו' ויאסף אל עמיו' יציאהו אלוה צדקו וטובו' יבא שלום ינוח על משכבו' . . . וזה לך שרנו ננדינו האות כי אלהים ראה (רצה. r) מעשיהו (i. e. of the departed) ויבפול שכרו' . . . כי אתה בנו. ותעמוד על בנו' ורעיוניך כרעיוני' וכל ענייך כענייני' ובאמת הנך הנו' יתן ה' עליך חנו' . . . וירם מעלתך למענו' . . . ויתן לך לב רחב לשפוט עמו' . . .

(2) The next piece (fully printed in *Letterbode*, pp. 51-2) has the superscription כתב מר' אברהם ב' משה ז"ל אצל נאון יצחק בן שויד ז"ל. The recipient of the epistle was the Bagdād Gaon Isaac b. Israel ibn Shuwweih, who is mentioned as head of the school already in 1221 (see Pozn., *Babyl. Geon.*, pp. 42 ff.). It is doubtful whether its author was Abraham Maimuni, as Pozn. (*l. c.*, 43-4) assumes without much ado. We read in the letter (p. 52, l. 1 ff.) ישא שלום רב מחכמי מורה הכרים אל

¹ Cp. also *H. B.*, I, 21: Sa'id ibn Daud of Aden (15th century, see *Arab. Liter.*, § 202) found in Aleppo a copy of the Arab. commentary on Mishnē Torah, Book I, by Muwaḳḳiṭ 'Ala ad-Din which was written by our David b. Joshu'a (see especially, Margoliouth, *J. Q. R.*, XIII, 488 ff. and cp. p. 497).

משמעתו' ושואבים ממעני חכמותי ומאת משרת ישיבתו' עבד תורתו אחד
מקטני התורה עבד עבדי אלתי אברהם ומשה' אברהם ביר' משה . . .

With all the customary phraseology of those times, it is not likely that the Nagid would have written in such a submissive manner, especially since his father met with opposition on the part of a previous Bagdād Gaon, Samuel b. 'Ali. It is also improbable that when writing to *Bagdād*, Abraham would call the scholars of Cairo חכמי מורה, a term applicable only when in contrast to those of Spain and the Magreb. The letter more likely came from a scholar somewhere in 'Irāḳ whose community stood under the authority of the Bagdād school (cp. l. 17 ff. ועתה ארוני (נאוני אני אחד מן הסרים אל משמעתך' החולקים כבוד לישיבתך).

(3) The third fragment (*Letterbode*, p. 52, l. 3 ff., from bottom) is a copy of an epistle from a Nasi to a certain congregation. . . . נוסח אחר . . . בזאת אני בוטח להועילי לא יסור שבט מיהודה וזחוקק מבין רגליו . . . הוא קהלת הקודש . . . בראשם שני השרים הברורים' יחיו בקרב הארץ ושאר העם שומרי בריתנו . . . דורשי שלום ממלכתנו . . . ישאו אחינו שלומות גדולות משער הנשיאות . . . ומאדירי העדה' ושרי התעודה' אשר בחסדי דוד אבינו נמלכים' וברחמי סבוכים' יעזרם צורם לעד.

(4) The only genuine fragment emanating from Abraham Maimuni is the copy of his letter, written in 1232 C.E., wherein interesting details about his literary work are given (*Letterbode*, pp. 53-4, נוסח כתב שנכתב אצל (אברהם ביר' משה הרב הגדול ביר' מימון). Its details need not be discussed here, as they were already dealt with by others (see e.g. Steinschneider, *Arab. Liter.*, § 159).

(5) Thereupon follow two elegies on the death of a scholar Jacob (*Letterbode*, pp. 54-6). The first poem (I) has the superscription נוסח האגרת שחברו (who?) על פטירת הרב הנאון מר' ורבי' ר' יעקב זצ"ל while the second (II) begins עוד נאמר על כבוד מר' ור' יעקב זצ"ל. Neubauer is certain that the author was Abraham Maimuni, but hesitates to connect the late scholar with R. Jacob Tam of France! In Bodl. 1315 he makes the second elegy to be on the death of two Rabbis, Jacob and Benjamin. But a close examination of the pieces shows that this Jacob was no Gaon (in spite of the superscription) but Ab-Bet-Dīn (probably of the Bagdād school), that he was buried in *Nehardea* and also that Benjamin was one of his sons. The contemporary Gaon is also alluded to in the poems, though anonymously. We give here the essential lines in the usual form indicating the metre.

I

— — — | — — — | — — —

נִנְנוּ וְעָמָּה אֹר שְׂכִינָה נִעְלָה	7 בֵּית יַעֲקֹב שָׁמְעוּ אֶמְלִינָה עַל כְּרוּב
נִפְשׁוּ בְּדִינָה דִּין אֶמְתַּת תְּתִהַלֵּלָה	הָהָה עַל נִיחָה עָרְקָה ² וְאֵב בֵּית דִּין אֶשְׁר
יֹרָה עֲדָתִי אִם שְׁאֵלוֹת שְׁאֵלָה	הָהָה יֵאֱמָרוּ חֲכָמֵי תַעֲזֹדָה עַל נָכִיר
דַּעֲתָם לְהַשִּׁיב עֲנִינֵיהֶם ⁴ נִוְאֵלָה	הָהָה יֵאֱמָרוּ הַדּוֹשִׁים לְקִדְדָקִי נָמִ ⁵
עָקֹב ⁶ שְׁפָת מוֹדִים בְּמוֹחֵי עֲלָלָה ⁷	12 מָרָן וְרָבָן ⁸ יַעֲקֹב יִשְׂרָאֵל לְכָל
רֹאשׁ בָּל קְהֵלָה שֵׁם קְרוֹשָׁה נִקְהָלָה ⁹	15 וּבִשְׁפָה יִתִּיב ⁸ נִנְנוּ אֶרְוֹנִי בַעֲבוּר
הַשְׁתַּחֲוִי לְאֵל בְּגִיל וּבְצִדָּה	מִקְדָּשׁ מַעֲט נִבְנָה לְגִזְלָה שֵׁם וְבוֹ
עָרָה לְעוֹל יִגְוֹן בְּאֶבְלֵי כְבֵּלָה ¹⁰	18 גַּם אֵל יִנְחָם אֶת לֵבב בְּנֵיו וְלֵב

¹ Here Cherub is connected with a scholar, since he studied the Torah which was in the Ark that was adorned with Cherubim above it. Cp. also the famous elegy of Bar Kappara on the death of Rabbi, whom he compared to the Holy Ark (Ket. 104^a וּנְשִׁבָה אֶרֶן הַקֹּדֶשׁ). The expression 'hidden' in connexion with the Cherubim refers to the well-known tradition that the Ark (and the Cherubim) were hidden by King Josiah and were not to be found in the second Temple (see Yoma 52^b, 54^a, Horayot 12^a, Keritot 5^b).

² In Jer. 50. 7 this expression is a figure of speech for God. Here it is for a scholar.

³ = גִּמְרָא. The metre demands the above abbreviation.

⁴ The printed text, as no doubt the manuscript, has עֲנִינֵיהֶם.

⁵ The printed text has מִר' וְר'. But the metre clearly requires the full spelling.

⁶ Cp. Isa. 40. 4.

⁷ Quivered (in terror), see Hab. 3. 16.

⁸ The printed text reads וּבִשְׁפָה יִתִּיב. But the above reading is no doubt more suitable. שֵׁם יִתִּיב is the well-known place in Nehardea where an ancient synagogue has been built, according to tradition, by king Yekonya after he came to Babylon as a prisoner. See Meg. 29^a, R. H. 24^b, 'A. Z. 43^b, Nidda 13^a. Sherira in his letter (Neub. I, 26) writes אֵייתִינְהוּ לְנִהרְדַּע . . . כִּר נְלוּ יִשְׂרָאֵל בְּנִלוֹת יִבְנִיָה . . . וּבְנוּ הַתָּם יִבְנִיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה וְסִיעֵתוֹ [בִּי] בְּנִישְׁתָּא וְיִסְדְּרוּהוּ בְּאַבְנִים וְעַפְרָה שְׁהָבִיאוּ עִמָּהֶם מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ . . . וְקִרְוִיָּה לְהֵיכָל בִּי בְּנִישְׁתָּא דְשָׁף וְיִתִּיב וְהִיא בְּנִהרְדַּע כִּר נְלוּ יִשְׂרָאֵל בְּנִלוֹת יִבְנִיָה . . . כְּלוֹמַר שֶׁנֶּסַע בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְיִשָּׁב בָּאֵן תּוֹדֵלָה וּפֶתַחֲהָ רֵגֶנְסְבֵּרג (see *Itineraries*, ed. Adler, p. 46 and ed. Grünhut, p. 17). The latter found it waste, without a roof.

⁹ 'For the head of all the holy congregation (it) assembled there' to attend his funeral. כָּל קְהֵלָה קְרוֹשָׁה שֵׁם נִקְהָלָה has to be taken twice, viz. : (כָּל קְהֵלָה קְרוֹשָׁה).

¹⁰ סְבֵלָה agrees with לְעוֹל; in prose it would be סְבֵלָה עוֹל, but here לְעוֹל is required by the metre.

חֲכָמָת וְאַזְנוֹנוּ פֶּלֶא² וַיַּחֲלֶה
 רַפְּאוֹת לְלִבָּהּ מִצָּאָה מִמַּחֲלָה
 בְּמַעַט בְּרוֹב שְׂכָלוֹ וַיִּשְׁפּוֹף סוּלָּה
 טַבְעָה בְּמָלְיוֹ הַנְּכוּסִים³ הָעֵלָה
 אֲחֹזֵר תְּבוּנָתוֹ וְרַעְתָּם סִבָּלָה⁴
 מִדָּה חֲמוּדָה שׁוֹר רֵאָה בָּם נִכְלָלָה⁵

חֲשִׁבָה בְּמוֹתוֹ עֵין וְזָן¹ לִלְי לְאוֹר
 הוּא נֵר אֱלֹהִים תוֹךְ עֶדֶת קוֹדֶשׁ וּבוֹ
 אִם נִבְצְרוּ עָרֵי תְבוּנוֹת יִלְכְּדֵם
 אוֹ אִם אֲנִי רַעְיוֹן בִּיָּם סִבָּלִית בְּבָר
 חֲכָמָת בְּנֵי יִתְּ הֵלֵא תִשָּׁיב אֵלַי
 הָאֵל יַחֲיֶה לוֹ חֲמוּדָיו כִּי לִכְל

II

תוֹף לֵב חֲכָם הַדּוֹר וְגַם בּוֹ נִמְעָו
 יוֹכֵל⁷ מְתֵי חֲכָמָה בְּחִיּוֹ יִשְׁבְּעוּ
 עָלָיו וּבְנֵיהֶם שְׁחוּרִים תִּצְבְּעוּ
 בְּתֵי כְּנָסִיּוֹת לְסַפְרוֹ תִּקְבְּעוּ⁸
 יִבְבּוּ וְעַל אֶרֶץ דְּמָעוֹת יִשְׁפְּעוּ
 רוּשָׁיו וְדִקְדוּקָיו וְגַם לֹא גָרְעוּ
 נָדוּ בַיּוֹם מוֹתוֹ וְגַם הַתְּבֻנָּה¹¹

אֵילָיו⁶ פִּלְלָם עִם פֶּרֶטָם נִכְלָלוּ
 הָיָה בְּחֲכָמָתוֹ יַחֲיד הַדּוֹר וְהָ
 אֲמָרוֹ לְתַלְמִידָיו אֲבָלִים תִּהְיוּ
 עַל יַעֲקֹב הָרֵב בָּבוּ עֵדָה וְכָל
 עַל יַעֲקֹב הָרֵב קְהֵלֶת יַעֲקֹב
 נִמְנָר בְּלָבוֹ הִנָּמַר⁹ כֹּל וּפִיר
 תִּלְמוֹד יִרְשָׁלָּמִי וְסָדֵר רַבְתִּי¹⁰

¹ Cp. Exod. 10, 5, 15.

² = פְּלוּנִי. The abbreviation is demanded by the metre. The Gaon eulogized here is not mentioned by name.

³ הַנְּכוּסוֹת would be more correct.

⁴ Cp. Isa. 44, 25.

⁵ The printed text has נִדְלָלָה, which gives a meaning the reverse of what is expected. נִבְלָלָה is obviously more suitable, i. e. 'every desirable quality is combined in them' (the Gaon's sons). כֹּל מִדָּה is required by metre; of course מִדָּה נִבְלָלָה . . . חֲמוּדָה is more correct.

⁶ 'These' (qualities) are enumerated in the lines left out here.

⁷ The printed text reads וְהַיּוֹכֵל which gives no meaning. יוֹכֵל, i. e. the period of time comprised within half a century, is a synonym of דּוֹר. Thus 'the unique (person) of the generation and the period'.

⁸ A word like יוֹם has to be understood here, i. e. 'and in all (וְכָל) to suit the metre) synagogues fix (a day) for his mourning'.

⁹ = הִנָּמַר. The abbreviation is for metre's sake.

¹⁰ What part of the Talmudic literature is designated by סִדֵּר רַבְתִּי is not clear. Of course our poet was limited in his expression by the metre. He may have meant סִדֵּר אֲלִיּוֹ רַבָּא. But more likely it stands for the Tosefta and Baraita. We find that the collections of R. Hoshaya, Bar Kappara, and R. Hiyya are called מִשְׁנֵי נִדְלוֹת (Yer. Hor. III, end, and elsewhere). סִדֵּר in connexion with מִשְׁנָה is well-known (cp. סִדְרֵי מִשְׁנָה). Accordingly סִדֵּר רַבְתִּי means the 'great collection' of extraneous Mishnayot (Baraitot) embodied in the Tosefta.

¹¹ From בּוֹעַ 'rend', as a sign of mourning; נָדוּ, from נָדַד, to shake one's head as a sign of grief. Here the mourning is done by the Talmudic literature because their great authority is dead.

26 נסעו וחיים נתנה גם לאדו²
 נאון ומלך³ אב חכמים הוא ואש-
 31 אובור בנחמה לבנימין ירד האל פאר
 מבין ומשקיל הוא וגם נקי ובר
 חילו וברך אל וירצה פעלו
 35 לבו ינחם צור ואל אחיו⁴ ומ-
 צור יתפוך אכלם אלי ששון ומ-
 ננו אשר לו כל חכמים יכרעו
 רי אשר מפיו חבונות ישמעו
 חכמה ובו חכמות ודעות נספעו
 לבב בכל ארץ בשמעו שמעו⁵
 ומשנאי יאברו וגם יבלעו
 לבם יננחתם ואונם יסעו
 עינם⁶ דמעות עד מאד יפגעו

It is evident from these lines that the lamented scholar was an Ab-Bet-Din (I, l. 8) somewhere in Babylon. He was buried in the neighbourhood of the famous synagogue of Shafyetib (in Nehardea, l. 15). Indeed, from a responsum by R. Hai it appears that people regarded it as a great honour to be buried in Nehardea, so that bodies used to be removed to Bagdād for re-interment there.⁷ Likewise we find here our Jacob taken to Shafyetib for his last resting place. He was probably Ab of the school of Bagdād, since the poet in his elegy refers to the then Gaon who has been spared fortunately for the study of the Torah (I, 20 ff., II, 26 ff.). Jacob's sons are consoled (I, l. 18). One of them was Benjamin (II, 31) who is complimented for his mental abilities. Who the author of the poems was is entirely obscure since he fails to mention the Gaon by name. Perhaps our elegies are a part of El'azar b. Jacob Habbabli's *Diwān* which furnishes so much material about the Bagdād academy during the twelfth and thirteenth centuries (see especially, Pozn., *Babyl. Geon.*, p. 5 ff.). Abraham Maimuni's authorship of these poems is

¹ The late scholar 'made his last journey', but fortunately the Gaon has been spared.

² The printed text reads נסע והחיים נתנה לאדו which forms a faulty hemistich. By emending וחיים into וחיים and inserting גם after נתנה the metre is re-established.

³ In the sense of מלבא דרבנן.

⁴ In prose שמעו ישמעו, here בשמעו for sake of the metre.

⁵ Or אחיו.

⁶ In the printed text ומועינים.

⁷ Ibn Gayyat in his שערי שמחה, II, 73-4, quotes the following responsum: ואמר רב האי אין מנהגנו להעתיק את המת מקבר במקומו אלא יש שקבורין את המת בבגד (בבגד ר. ואחר זמן מוציאים אותו כמה פרסאות אל עבר פרס המערבי למדבר הסמוך לשימון . . . ולענין העתקת עצמות האשה ממקום למקום היינו שומעין מן הזקנים אומרים כמה נאה שלא לעשות כן . . . ואע"פ כשתמות אשה חשובה שולחים את ניתה [מ]בגד אל פירי שאבור אל מדבר הישימון וראי איסור אין בדבר וכו'. There is no doubt that פירי שאבור is a corruption for Peroz Shabur = Nehardea (see Bamberger, note 735 in ירנן).

not indicated at all, and is not likely. In diction and in thought they appear to be the product of an accomplished poet acquainted also with the artifices of the metre. So far there is no evidence that the Nagid was a devotee of the muse.

35. [Vol. I, pp. 249-55.]

Data relating to several Egyptian Jews of prominence.

We collect here data about a number of Egyptian Jews of prominence who are not mentioned in the preceding pages.

(1) T.-S. 16. 267, very faded, contains a letter addressed to (l. 3) . . . והחזן זקן תורה אלוף ה'ישיבה or הבינות] . . . (4) . . . כירבי צדוק הסופר] רוח יי' תניחנו תנצבה (10) . . . ומשתוקק אני ליקרך שתשננרוני (שתסננרני r.) כווסתך הטובה (11) וידך החמודה בכתב רישיון כזק מר שר שלום השר האביר ראש הקהל ובית דין ואלוף ישי' בכיר ידו (12) ובדרך כבוד אל אבסנדריה כי כן כתבתי אל . . . עם הכתב הזה ואתה תתבונן בו ויש בו מענינות אנשי (13) צהרנת וענותנותם לאחור ולא כתבתי אלא מעט ממה שהזכרתי מהם ואדוני חכם כחכמת אלהים (14) ומיבין דבר מחוך דבר ואם ישפר ויכשר בעיניך תזכירו ותהיה לך עמי טובה עם . . . (15) מה שהתחלתה מעמי מקדם שבעורת שר' א' חכה שאהיה [ב]אכסנדריא בראש השנה . . . (16) . . . ויהיה הנשת[וון] אל החזן ואל הקהל [ומפני] שאתה אוהב לנו ביותר הטרחתי עליך (17) . . . [וחשיא] שלום גדול (18) לכזק מר שר שלום השר[הא]ביר [ראש הקהל ובית דין ואלוף ישי' נטריה] רחמנא . . .

Signed by

ש מ ע י ה
גין שמעיה זלחה = מנשה הצעיר כירבי
נין זלחה

T.-S. 13 K 7³ (paper, top and bottom missing, damaged and faded) contains an elegy on the demise of Nissim the 'Third'. One of the mourners is Sar Shalom Ab-Bet-Din who is probably identical with the above person. I quote here a few lines: על זאת חגרו שקים (r., l. 23) ספרו והילילו והרחיקו שנה [ו]שבעו נדודים כי אפס שרינו נסים . . . בראותנו לשר שלום ואחיו בוכים ורעיונו חרדים . . . (l. 31) יאות כיום לעשות . . . ומספר כיעיני[ם על א]כיפת שרינו נסים השלישי הנכבד בן קצינים וסגנים

¹ ישיבה =

² If this Shema'ya is identical with Shema'ya Gaon (see vol. I, p. 249), then his descendant Menasse is perhaps the author of a poem in honour of El'azar b. Joseph Hallevi (T.-S. Box K 6, הגאונים מנחם, תאלף עבר חצרתה מנשה ביר יהודה ניין הגאונים מנחם).

(v., l. 2) האל ינחמנו וירפאנו רפואת . . . וכל אשר הוא עושה יי מצליח . . . [שמע] נא אדונינו שר שלום אנ בית דין והטה אוזן לאמרי פי . . . לכל קהלות ישראל ודבריד מתוקים מנפת צופים . . . (l. 10) בכו שרים וגאונים בבית דמעה זכות. על נסים השלישי [ח]סיד במדות טובות וספרו לו לפי כבודו . . . (2) MS. Adler 3363, fols. 1-2, cursive writing, contain a eulogy from an academy to a Ḥalfon. . . . (fol. 1, r., l. 5) הבד (6) אשר סיכך אשלים. ושיבר שבט מושלים. בנועם חידות (7) ומשל משלים. על כן לפני ירונו בחלילים. זרחה שמש (8) אביר כל העולים. במעלות המעולים. הנעשה לו שם (9) כשם הנדולים. הוא שרנו אדירנו הנכבד עלינו והיקר (10) בשיבתנו כבוד ונ' חלפון השר האדיר ההדרוה הדר התל (= התלמידים, 11) המיוקר בשרידים. אשר בושו לפנינו נבנוי העת בלימודים . . . (14) . . . וישא שלומות נאגדים (15) בברכות . . . (18) ומשער הישיבה כסא יו' . . . (20) . . . ומאת חכמי התורה העומרים על משמר . . . (1, v., l. 2) . . . מהחברים הסופרים המגידים . . . (4) . . . ומשאר (5) סמוכיה המתמידים עתר ותחנה על חיי שרנו ה[ר] (6) התלמידים רצוי היש¹ . . . (between fols. 1 and 2 there seems to be) . . . (fol. 2, r., 3; a gap (4) אהובינו כבוד מ' ורבנא ח' ה' הז' הל' אהו היש (= חלפון הזקן הנכבד הלוי אהוב הישיבה) . . . בן נכבדינו זקנו (5) כַּך מרנא ורבנא נתנאל הלוי הזקן הנכבד . . . (7) וראינו חשובינו הוד הלויים הנזכר מודה שבחו (8) ביותר ומאשר מהלליו וטוב מפעליו וגריבותו הנכרה (9) . . . וסיפר אהבתו (10) ליישיבתיו וחיבתו למשרתיו . . . (2, v., 6) . . . ישא שרנו אדירנו ונ' יבורך במוצאו ומובאיו (7) שלום רב . . . (9) . . . ומש' היש (= ומשער הישיבה) ההיכל הנערך המובטח לעמוד עד עת בא מושיע (11) ורב מ' ח' והתלמי' וראשי צב (= מכל החברים והתלמידים וראשי צבאות) העם ושרי האלופים (12) והחברים והסופרים ושאר הסמ' (= הסמוכים) בכהוניה הנצבים לשא' (= לשאת, 13) את This fragment (by reason of the several abbreviations) seems to be a copy of a letter from the academy. Ḥalfon sent a donation through Ḥalfon Hallevi b. Netaneel. The latter is probably identical with the recipient of an epistle from Isaac Sijilmasi (J. Q. R., XIX, 730, XXVI; therein is mentioned Abū Sa'ad 'the Sixth'). Another correspondent of this Ḥalfon is 'Amram b. Isaac (ibid., no. XXXVII). See Bodl. 2874²⁴. Bodl. 2805¹⁶ is a letter to Fuṣṭāṭ from Ḥalfon Hallevi b. Menasseh. The address (verso) reads ליקר הדרת שרינו ואדירנו וגדולינו ועטרת ראשינו | כִּנֵּךְ מֹרֶךְ חֲלָפֹן הַשֵּׁר הָאֲדִיר | הַנִּכְבֵּד וְהַמְּיוֹקֵר הַנִּדְבֵּי וְהַשֹּׁעַ חֲמַרְתָּ קִהְלוֹת | יַעֲזֹרוּ אֱלֹהֵינוּ וְעַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמוֹ בֵּר

¹ הישיבה.

² 'The usual donation.' It seems that Ḥalfon was a regular benefactor of the school.

(5) We hear of the following physicians in Egypt. In Fustāt we have in 1066 a physician Ephraim b. Yefet. Or. 5557, F., fol. 1 has the following colophon, תמת אלסליה והכותב יצחק בר משה נע למרנא ורבנא אפרים הרופא בן מררר יפת החסיד נע . . . חדש טבת שנת תלכז (ליצירה *sc.*) בפסטאט מצרים דעל נילוס נהרא מותבה אליהו השר הנכבד בישראל החשוב הרפא to אלכאראם | יהודה הכהן . . . הנבון יברכו שומר ישראל וימציאו חן ושכל טוב בעיני המלכים והקצינים Another physician of influence was Zekarya b. Elijah Rosh Haḳḳahal. Or. 5542, fol. 13, contains an epistle beginning (1) שלום רב לכבוד גדולת קדושת מרנו ורבנו זכריה השר (2) הגדול בישראל הרופא בן כבוד גד קד מז וז אור עינינו (3) ועטרת ראשינו אליה השר הגדול בישראל המעון המגדול (4) ראש הקהל ישמרם (5) יוצרם ויהיה בעזרם יהי שמם לעולם (6) כירה יכון עולם Elijah was perhaps the recipient of the epistle (*J. Q. R.*, XIX, 739, no. LXIX) addressed to אלמולא אלאגל אלריים אלפאצל רבי אליה שצ.

(6) Another state official seems to have been Abraham b. El'azar. Or. 5856 contains a begging letter addressed to him by Joseph Hakkohen b. El'azar. אל פני הדרת קודש כבוד גדולת קדושת מרנא ורבנא אברהם השר בן אלעזר וצל הזקן הנכבד החשוב הנדיב המעולה בדורו יוכרו לכרכה הוא ובנו החמוד כתבתי שורות הללו אצל כבודו אני יוסף ברבי אלעזר הכהן הגולה הראוב והעלוב . . . (38) ויתנהו (*sc.* God) לחן ולחסד ולרחמים (39) בעיניו בעיני (ובעיני ר.) המלכות והשרים ובעיני כל רואיו.

(7) T.-S. Box K. 6 contains the following colophon: יוסף בר יעקב: לחע תנצלה¹ | בן יוסף הדיין הממחה תנצלה² | בר שמריה בית דין תנצלה | בר מנאחם (!) בית דין תנצלה | קנית | הרא אלמנחה סנה דתחצו (!) (or ?). Accordingly our Joseph lived in 1136-7. His father Jacob was no judge but his grandfather and namesake was Dayyan, while his remoter ancestors Shemarya and Menahem presided over a court (ראש בית דין = בית דין). Nothing further is known about them. Another colophon in the same box reads (recto, verso, blank) כתאב אלשהדאט ואלתאיק (ואלותאיק ר.) כאמל | ליוסף בן יצחק בית דין | של צוען מצרים זלה עז | וזלה הע הב².

¹ לחיי עולם תהי נשמתו צרורה בצרור החיים =

² זכרונו לחיי עולם ועד זכרונו לחיי העולם הבא =

On left-hand top corner פהרם סנה | אֲתִיט. This work on the laws of evidence and documents (no doubt by Sa'adya Gaon)¹ belonged to Joseph whose father was president of a court at Fustāt. Joseph evidently lived in 1107-8.

(8) Bodl. 2876^{26a} contains the remainder of an epistle to an important dignitary. The first four lines preserved are in verse but the metre is very faulty. (1) [א]דונינו פאר כל בני לוי אשר שם בו אל בינה וחכמות (2) התרומים (3) ויזכה לחזות בנועם יי' והיכלו אשר בנוי ברמים (4) יברכיהו אל בברכת רין ונעקד' וחז סולם וגם חלם חלומים³ (5) וכל הברכות הנאמרות והנאמות⁴ מפי כל נביא (6) וחזוה יאתיו יוצנפו ויהיו פאר ועטרה לאדונינו השר הנדול המכובד והמיוקר המכותר באר[בע]ה (7) כתרים כתר תורה וכתר לויה וכתר יראה ושם (8) טוב וכתר מלכות קִבֵּה⁵ יתן משאלות ליבו ויתנהו (9) לחן ולחסד וריוח ורחמים בעיני הקִבֵּה ובעיני (10) המלך והמשנה והגברות והסריסים ושרי (11) המלכות ועיני כל אנשי המלכות ובעיני כל רואיו (12) א' א' סלה. The person thus eulogized was evidently a Levite and was influential at the Court.

¹ About Sa'adya's אלוֹתֵאיק כחאב (probably = השטרות), see Steinschneider, *Arab. Liter.*, p. 49, no. 7, and cp. also Pozn., *J. Q. R.*, XIII, p. 329, no. 78.

² From דרם 'to slumber'.

³ I. e. Abraham, Isaac, Jacob, and Joseph.

⁴ Formed from נאם, as the prophets usually introduce their oracles with the formula נאם יי'.

⁵ [ה]קרוש ברוך הוא =

אמן אמן =

SUPPLEMENT

I (to Vol. I, Chapter I).

(I, 37, note 1.) My suggestion to read **תרמור** for **כרמור** (in the Genizah letter published by Schechter in *Berliner Festschrift*) is not favoured by Prof. A. Marx who has kindly consulted the manuscript and found that the reading in the original was not **בתרמור** (communication, dated September 5, 1919). He would read **בסרמוב** but has to admit his inability to explain the word.

(I, 38-41.) Though Solomon b. Yehuda and the writer of the epistle of 1020-1 seem to have had an unfavourable opinion of Elḥanan b. Shemarya, others held him in high esteem. This is evident from T.-S. 12. 153 which contains the beginning of a letter from the Palestinian community in Fustāṭ to Elḥanan. The address on verso reads:

מנו צעירי צוענ' קהל	ליקרת הדרת כב גד קד מור
הירושלמים מרבים שלומו	אלחנן הרב הנדול ישמרהו אל
ומעצמים שב[חו]	[וינצר]הו ויתמכהו בימין צדקו

After a long exordium recto continues on l. 12 ff., **הוא כב גד קד מור**, אורנו ונרנו ונור תפארתינו עטרת ראשינו מחמד עינינו נשיאנו זקן הנולה אלחנן הרב הנדול המוכהק יעניקהו מלך ורב² ישמרהו אל ויחיהו ויעזרהו וינצרהו ויסמכהו ויתמכהו בימין צדקו בן כב גד ק מור שמריהו הרב הראש לכל ישראל נוחו עדן רובי השתחואות וסגידות עד אין חקר וכריעות עד אין מספר מנו קהל הירושלמים וקנים וחזנים ופרנסים ועיני העדה³ וקטון ונדול ושאר הקהל ודע אדונינו כי דרישת שלומך לא . . . ובכל עת שתשמע שאתה שלי וישקט. No more of the fragment is preserved.

(I, 47.) According to R. Hartmann, *Palästina unter den Arabern*, 1915, p. 33, Jerusalem should have been temporarily occupied by the Byzantines during the campaign of the Emperor Nicephorus Phocas. Hartmann does not indicate his source and from the tenor of his statement it seems that he himself is not convinced of the veracity of this report.

¹ The dots above the word indicate that it should be deleted.

² Cp. Isa. 19. 20.

³ The communal leaders. For this expression see above, p. 218, note 9.

(I, 48, note 2.) The editor of the *Pesikta* seems to have also incorporated here older material. Thus at the bottom of p. 158^b we read a statement אמר רבי בר חנינא זכות של אילו מצמתת אותם ואנו הרהרנו אחריהם. It is difficult to ascertain whether this Rabbi actually made his remark with reference to 'the mourners for Zion'. He may have originally made it in quite a different connexion but the editor of the *Pesikta* inserted it here for his purpose. Moreover, the very name of Rabbi b. Ḥaninah is unknown. Bacher, *Pal. Amoräer*, I, 431, note 4, suggests the reading of R. Jose b. Ḥaninah (thus the misprint there אמר ר' בר יוסי חנינא is to be corrected).

(I, 54.) In a more recent paper (in *Schwarz Festschrift*, 1917), which has been inaccessible to me while the first volume was printed, Dr. Poznański modifies some of his former views on the beginnings of the Palestinian Gaonate. Owing to new material he dates the establishment of the Gaonate backwards from 942, the year of Sa'adya's demise, to about 918. But even the latter date is now untenable by reason of our remarks in vol. I, 49 ff. Other points arising from Dr. Poznański's article are dealt with in A. A. 15 and 22 (above, pp. 54 ff. and 73, note 1).

(I, 71.) Between Samuel Hakkohen and Joshiyah we have to place the Gaon Shema'ya, whose descendants lived in Egypt towards the end of the eleventh century (see A. C. 28, above, p. 232, and cp. also Pozn., *Babyl. Geon.*, 110). The Dayan Abraham b. Shema'ya the Ḥaber was a great-grandson of Shema'ya Gaon (Shema'ya the Ḥaber being styled נין שמעיהו נאון). Thus these four generations comprise the whole of the eleventh century. Indeed T.-S. 12. 427 (paper, square writing, right-hand side torn off) mentions Shema'ya Gaon as already departed this life but his Ab Ḥananya Hakkohen as still alive. Now the latter we have found occupying the same position under Joshiyah Gaon (vol. I, 73; above, pp. 73-4). The fragment reads as follows:

... ברורה שרירה וקיימת כי אנהנו יודעים (2) ... [ס]עדיה
 זכרנו לברכה ידעוהו מקודם לכן (3) ... [ע]נין השחיטה ערום מבין תלמיד
 חכמים (4) ... הטובים ולא מצרכי הציבור כי היה (5) ... ולא האכיל
 טרפות ולא ספיקות מפני שהיה (6) ... מ ... לא זולתו ויתנהג באילו
 האומניות בכך עד (7) ... בפניו שר שלום ומנוח הכהנים לעמוד בחזנות
 (8) ... וה במקצת חניות להתפרש מהם בשתי כרעים או (9) ... בה
 וערקה¹ ולא כל ישראל שבמצרים (10) ... ידם עול במלאכה זאת והם

¹ Probably meaning 'and its veins' referring to a certain part of the animal.

בכללינו בבתי בני[ס]ות (11) . . . [עמ]דו מקצת אנשים והרכילות אצל
 רבנא ומרנא (12) [ראש הישיבה מ]ר שמעיה זל ואצל רבנא חנניה הכהן
 אב בית דינו (13) [ושלה? גאון] ארץ ישראל אגרת והחרים בה על כל מי
 שיאכל (14) . . . ים כי הם אינם יודעים לשחוט ולא קראו הילכות
 (15) [שחיטה וטרפה ויהי] כראותנו כי המרכיל לא כן דבר ועמד על דם אלה
 (16) [האנשים וקפח] מחיתם חסנו עליהם וראינו לנקות השחיטה (מזה)²
 (17) . . . המרכילים שקר דברו והתל והבל נשאו אבל כי (18) . . . [ומ]ר
 שלמה החון וראש בלא יודעים השחיטה (19) . . . [ולא] נמצא עליהם עלה³
 במלאכה זאת ולא האכילו (20) . . . [ע]ד המתן ולא ביהו' בטרפות בלתי
 על מנהגם (21) . . . מותרים אין בהם לא תרמית ולא מרמה ולא עולה
 (22) . . . מ בפנינו בבית שלא יעמדו בפני חכם ולא (23) [בפני מרנא
 זרבנא יאשיה] ראש הישיבה ואב בית דין נטרין רחמנא (24) . . . הם
 ומציתים לדכריהם ולא שבים מאחריהם (25) . . . בדבר זולתי דרכם ולאחר
 שידענו דבר זה מהם (26) . . . [כת]ב[נו] וחתמנו בכך וכך בשבת בכך וכך
 לחדש (27) . . . [מ]ני[נא] דרגיל[נ]ין למני[נא] בפסמאט דעל נילום.

Verso contains liturgical compositions and scribbling. The fragment is a copy of a document drawn up at Fustāt and dealing with certain Shoḥetīm who were accused of incompetency before the late Gaon Shema'ya and before his Ab Ḥananya Hakkohen. As a result, an epistle was issued by the Palestinian academy prohibiting the meat of animal slaughtered by these men. However, in Fustāt, the Bet-Din testified to their integrity and qualification. The Gaon and Ab mentioned on l. 23 and both referred to as still *living* (נטרינן רחמנא) are very likely identical with Josiah Gaon and Ḥananya Ab. It is difficult to explain why the latter, already Ab under Shema'ya, did not succeed him to the dignity on his demise. There must have been a special reason for the advancement of Josiah in preference to the Ab who remained in his station.

¹ = נטריה רחמנא.

² To be deleted. Angular brackets indicate that the words enclosed are crossed through in the manuscript.

³ 'Falsehood, fault.'

⁴ בָּהָא means 'to be astonished, appalled', see Ben-Jehuda, *Thesaurus*, s. v. But this gives here no proper meaning. Read perhaps בִּיעוּ, a verb formed from בִּיעוּץ 'an abscess', especially in the lungs, which makes the animal טרפה. Here the meaning would be 'they have not declared such cases כשר except in accordance with their general custom'.

II (to Vol. I, Chapter II).

(I. 87 ff.) Another fragment dealing with Jewish captives who were brought to Alexandria is T.-S. 13 J 34³ of which top and bottom are torn off. It is an epistle from the two Rabbinite communities at Alexandria (i. e. Palestinian and Babylonian) sent to a certain scholar who is complimented as הרב המובהק (l. 3). Perhaps Elhanan b. Shemarya is meant as he is thus styled in the letter from Fustāt (above, p. 341). The writers report the arrival of five Jewish young men from אספרבילו (evidently a Byzantine locality which however I am unable to identify) who have fallen captive into the hands of cruel masters. After great exertions the local Jews ransomed them for 100 dinārs. Subsequently these youths became ill. Here the fragment breaks off.

It reads as follows:

(recto)

.
 נאספו.
 ומעוז לבני ישראל נצח . . . הרב המובהק שלום עצום ורב.
 מאת אלהים¹ חורב. וממנו בני הקהלות הקדושות. אשר בנא אמן²
 מאוששות³
 ובשתי בנים [יוחי]ה מתבנשות⁴ לצורם מקדישות. ומעבודתו [לא פור]שות.
 5 [ו]מייחרו⁵ לא משות. ואם בכל עת הצרים מתרגשים. ואלהם. . . [ש]ים.
 עיניהם מעשישים ורותתם מבקשים. ומהונם למו מרשישים. ואל המזבחות
 לשחוט מגישים. ולולי הנערץ בסוד קדושים. הנקדש במקלות תרשישים.
 אזי היו נואשים. ומחיים פורשים. כד⁶ לולי יי שהיה לנו וג' אזי חיים
 בלענו [וג']⁷
 [ומפני זה] תמיד אנו שואלים מלפני אלהינו. להשפיר נ[חל]תנו. בחיי רבנא
 הרב. ולפאר
 10 [מקדשנו]. . . יראה זרע יאריך ימים וחפץ יי אלהינו ב[ירו]
 יצלח⁸ והו[א]

¹ Read אלהי 'the God of Horeb' (Sinai).

² No Amon is identified with Alexandria already in Targum to Nahum 3. 8, cp. Gen. R. 1¹. See also the History of the Alexandrian Patriarchs of the Coptic Church (in *Patrologia Orientalis*, I, 105 bottom), 'a quarter of Alexandria which is called in the Hebrew language the city of Amon'.

³ 'Established, settled.'

⁴ From the Aram. כְּנִשׁ to suit the rhyme. The Hebrew would of course be מתכנסות.

⁵ Read ומיחרורו.

⁶ = ברכתב.

⁷ Ps. 124. 1 ff.

⁸ Cp. Isa. 53. 10.

יען¹ המשאל בחסדו ואמונתו² מגמת שורים³ אלה להרר כבודו הורדי[ע³ ענין]
 שאירע באילו הימים מביאת חמשה שבויים אלינו מארץ אססרבילו והם עדיין
 נערים ונפלו בידי אכזרים אַלמים הנג... והציקו את רוחותינו עד שהגיעו את
 נפשנו עד מות ונתעזרנו עליהם בשליט המדינה ולא הועיל עד ששיחדנו[ם]
 15 ברבית מאה זהובים וקבצ[נו] בענינ⁴ מאנשים ונשים ונערים ובתולות
 מן[הב וכסף]

ונחשת ופשתים חי וטווי וכרים וכסתות וזולתם עד ש[נ]כלל
 ובל הננים תומהים ממנו ואומרים אשרי העם שככה לו אשרי העם שיי
 [אלהיו⁵ כי]

נתבטלו מעסקיהם ושקרו לילה ויומם עד שהצילו אילו השבויים מידי אכז[רים]
 ועזר אלהינו כשראה עוצם תאותינו בהצלתם והעלינום א[ל] שכונתנו ב[שמח]ה
 20 ולא נשלמה שמחתנו בהם כי נפלו רובם בחולי קשה האלהים ישל[ח] ב[ר]ך
 וירפאם⁶

. ועתה א

(I. 88.) Yeshu'a Hakkohen b. Joseph, the Ḥaber of the Palestinian community in Alexandria, had at the beginning of his career to meet with a certain amount of opposition. Complaints against him were submitted to the Gaon of Palestine (probably Solomon Hakkohen, the predecessor of Solomon b. Yehuda) a fragment of whose reply is preserved in T.-S. 12. 328 (both top and bottom of which are torn off). The first six lines preserved contain greetings. From l. 6 ff. the fragment continues as follows: נעה⁷ אגרתכם החקוקה בכסלו קובלים על מז רב ישועה הכהן הסמוך בחבורה מפי רבי החבורה כאשר נתאמת אצלם כי ראוי הוא וכי הגון הוא ולא נשמע דבר רע⁸ מעודו מכל הבאים מאצלכם בן מקהלותיכם בן מן האורחים הבאים כולם פה אחד יאשרוהו יתר מאביוהו ויאמר הוא גדל מא[ביו] ועל דבריהם סמכו בני החבורה וסמכוהו בשם חבר לט[רוח] בענוה ולשאת טורח משא והנה לא מיינו אותו ל[ת]לות... על כורחם ואתם החתומים רוב הכתובים בכיר כותב האגרת⁹ ומי יאמר שזה ברצונם כבר נאמר כי רבים מכם נוטים אליו ועל דברי אגרתכם הראשונה כתבנו והוכחנוהו וכמו כן כתבנו אל אביו: ולא נעלם ממנו ומכם כי כִּנֵּק לִדְיוֹסֵף הכהן הדיין מא... וליכּה מניד ומצטער... עד לקהלות... ומתחנן...

¹ = יענה and may He (God) answer the request⁷.

² Read שורות or טורים. ³ להוריע.

⁴ = בְּעִנְיָנָם 'in their affair', i. e. on their behalf.

⁵ Ps. 144. 15.

⁶ Cp. Ps. 107. 20.

⁷ הגיעה.

⁸ עליו Supply.

⁹ I. e. most of the signatures are in the handwriting of the writer of the epistle.

No more of the epistle is preserved. The Dayyan Joseph Hakkohen is evidently Yeshu'a's father then still alive.

(I, 90.) Surri, the Teacher, b. Hayyim is a signatory to a document, dated 1033 c.e. at Alexandria, together with Aaron b. Yehuda the Reader, and Menuḥa Hakkohen b. Joseph (T.-S. 13 J 17).¹

(I, 99.) The statement that Yehuda Hakkohen Rosh Hasseder was a son of Joseph Ab, the brother of Elijah Gaon, as the data discussed above (p. 101, note 2) rendered it probable, is now to be modified by T.-S. 8 K 22⁸ which mentions Yehuda's grandfather by the name of El'azar. Hence Yehuda must have belonged to another branch of the priestly family of the Ab Yehoseph Hakkohen. It seems that the latter had two sons, one Solomon Gaon, the father of Elijah Gaon and Joseph Ab, and another El'azar,² the father of Joseph, who in his turn gave birth to our Yehuda Rosh Hasseder. The latter held his degree not from the Palestinian school but from the Babylonian Exilarch Hezekiah. Yehudah was evidently connected with the Babylonian community in Fustāt. He is therefore included in the Memorial List of the men prominent in this congregation (above, pp. 100-1).

T.-S. 8 K 22⁸, which furnishes the new information concerning our Yehuda, contains three paper leaves, damaged and torn. Fol. 1^a is blank; verso consists of three lines beginning with 'יסיר מחלה מקרבנו וכו'. Fol. 2^a has the following colophon:

לתמים הכהן ב' יעקב ב' יעיש נע
והי בכט מרינו ורבנו אדונינו יהודה
הכהן בן יוסף בן אלעזר³ רבי קדישא
מבהקא דמתקרי מן בית דין הגדול
5 של אדוננו יחזקיהו [בן] דוד ראש [גלויות]
[בל] ישראל⁴ הרב [ה] גדול ראש הסוד [ר]
זקל
. . . ואנבאת ומה רבי

Fol. 2^b ff. contains a list of liturgical compositions. It cannot be ascertained whether Yehuda was their author or merely copied them.

¹ See about this document vol. I, p. 89, note 1.

² This name occurs again in the family, viz. as a son of Solomon Hakkohen b. Joseph Ab (above, p. 63, C).

³ From here Yehuda is referred to.

⁴ The following titles again go back to Yehuda.

III (to Vol. I, Chapter III).

(I, 112-113.) The letter from Jerusalem to the Nasi David b. Hezekiah, the Exilarch of Babylon, is by Elijah Hakkohen b. Solomon Gaon, because T.-S. 6 J 9², a fragment of an epistle from him to David, is in the same handwriting. Only the left-hand side of the heading is preserved. On recto we read יקר החן ועל שפתיו הוצק חן . . . בעל המשרה . . . דויד

הו[ד] ות[פארה] נור [עטרה] . . . אדונינו מרינו חזקיהו הנשיא . . . נר אלהים בן אדונינו יחזקיהו . . . [עומד] בפרץ עמוד ה[ארץ] זרע הפורץ . . . On the top margin we have the signature of the writer אהבו כלבבו אליהו הכהן השלישי בחב³ בן נאון וצל

The address on verso reads:

מושב של אדונינו
ברית
הנשיא תפארת בית דויד⁴
מו"שה
בן אדונינו יחזקיהו ראש הנולה יחי לעד

We know that Elijah was 'Fourth' in the academy still in 1045 (above, p. 65). Hence this epistle must have been written some time later when he had already advanced to the dignity of 'Third' (see vol. I, pp. 185-6). It is obscure where David then resided. From the address it would seem that Hezekiah was then still alive, though יחי לעד can also be taken to refer only to his son David.

(I, 114 ff.) The dissensions in Fustāt between the two Ḥaberim as well as the affair of the prisoners in Jerusalem are further dealt with in two more epistles from Solomon b. Yehuda, given here as I and II. In the first there is again a slighting allusion to Elḥanan b. Shemarya and also to a letter that arrived from the head of the Bagdād school, i. e. Hai Gaon (l. 8 ff.). Solomon b. Yehuda describes how the people in the Holy City accused him of refusing to help the prisoners though able to bring about their release. Owing to these annoyances he had to return to Ramlah after a stay in Jerusalem of less than a fortnight. The second letter is addressed to Ephraim b. Shemarya. Two consignments of donations from a certain Shemarya b. X. the Ḥaber are referred to (recto, l. 5 f.). He is perhaps identical with Shemarya b. Yefet (above, p. 130,

¹ The mistake חזקיהו is corrected on top.

² Cp. Mic. 2. 13. Evidently הפורץ there is taken by Elijah to mean the Messiah (cp. also Rashi a. l.), hence a descendant of David. See also Ḳimhi a. l.

³ = בחבורה.

⁴ 'David' is to be understood twice, for the founder of the family, King David, and for his descendant and namesake, our Nasi David.

l. 20, and p. 163, l. 32). Then there are mentioned the 19½ d. (l. 8) for which the Nasi stood surety (see vol. I, p. 114 and above, p. 125, top). We hear of the Nasi's son-in-law Aaron (l. 9), perhaps identical with the person mentioned, *ibid.*, l. 17. Then there follows a long description of a certain building erected in Jerusalem either at the expense of Mebasser, the Babylonian, b. Hillel, or at that of a certain Mauhub Hakkohen and 'Obadya (l. 15 ff.). Solomon b. Yehuda alludes to an epistle he sent to Joseph b. Jacob Alluf (i. e. b. 'Aubal, see *J. Q. R.*, N. S., VIII, 357-8) to thank him for some favour (l. 29). Then we hear again (l. 29 ff.) of the scholar who gave up his Palestinian diploma of Ḥaber in exchange for the title Alluf-Resh Kallah. In conclusion the Gaon greets Ephraim's brother-in-law Joseph. On the other hand we hear of a Joseph who was Ephraim's son-in-law (above, p. 110, bottom) and whose death took place in 1035 (see vol. I, p. 94).

I

[T.-S. 10 J 27², paper, square writing, verso blank; top torn, while bottom was stuck on to another leaf being its continuation, but now missing. The handwriting is that of Solomon b. Yehuda.]

(recto)

.
ושלום
עד

הים ידרוש בעם והק[הל][?]
וב בספרים ב ולהיות כמ ולהעיר
העוזרים איש את אחיהו לרדוף 5

האנשים כאסירים אשר הם שבויים וכבר
[ב]טחו להם על דברי שקר לאמר הנה הודית
ו אלחנ[ן] [יוד]ע את האיש ואת דרכיו ונ[ם] מכתב אשר מאת
ראש ישיבת בבל לא נכחד מיקר' כי [לא] בחנם בא ולו [היה] רואה בעירו
או שמה

10 היה מו זול[ת] זאת וזה הרבר גלוי הוא ויש יום ליי אינו על כל
נעלם² ואם אני

איני אצלך דרכי לא נכחדים מכל מבינים כי לא להנאת עוקם כתבתי
כי אם מכאב

לב ומשבר רוח ומינגנות ומדברי העם האומרים אלי עלך הדבר הזה עד להרגיש
עלי כל בני העיר עד ל[שלח] אלי מבית הכלא מחר נכתוב פיתקין ונשליכם
בכל העיר

¹ Read מיקר.² Cp. Eccles. 12. 14.

ונאמר פלו¹ יש בידו [לעזור ל]נו [ו]עוזב אותנו עד אשר בעסתי ונומיתי
לשליח בשמתא
15 תהיה אם לא תשיבם לא כי זכו והשלי²[כו]² שוב נועצו עם גוים לאמר
פלוני³ יעיד כי
הממון על היהודים אשר בירוש'⁴ ואמרו להם אם יעיד בדבר הוא נאמן בדבר
הזה [ונש⁵]לח מי שניתן בבית הבלוא הוא ויהי כשמעי הדבר אז השבמתי
וארד אל רמלה לא הניחוני לשבת בירוש' אפלו⁵ שני שבועות כי עליתי למען
להתפלל . . . שמתי בנפשי שאפלו אהיה ראש יום

II

[T.-S. 13 J 34¹, paper, square writing, right-hand side torn.]

(Address, verso)

. . . [מרנא] ורב⁶ אפרים החבר בסנהדרי גדולה
ויהי בעזרו משגבנו⁷ ישע רב

(recto)

. . . חיות וטובות נחיות והצלחות חביות וישועות
. . . ות המנויות תאננה תבואנה תהיינה ליקר פאר
. . . [אפרים החב]ר בסנ' נדו⁷ הזריו הזהיר בשירות עמו הממלא מקומו
. . . [ברכ]ות שניים ינעומו ב' שמדיהו יניחהו אל בבית עולמו
5 קר וברובין בו דיוקנאות שנים מאת מר רב שמר[י]ה ישמ'
[צו⁸ בר'] . . . החבר נע הניעו אלי ואני בעיר הקודש ביום אחד בשבת
. . . אל הכתובים אליהם ובטוח אני בחסדי צור כי יקבלום
. . . או שלשה מכתבים בעד ההשעה עשר זהובים וחצי
. . . ינו לשלשתם בדיוקני אל מר רב אהרן חתן נשיאנו יחי
10 אתך כגלל[ם] מה נעשה . . . אמרת כתוב דיוקני
מו וכתבתי על ידי מר רב אהרן הפקיד זה ולא באתה
. . . הנשארים מן החוב אשר ערב נשיאנו בעד האסורים
. . . תמיד ישאלני בעדם ואתמול נכללתי עמו ושאלני בעדם
. . . [פ]עם ושתים ועתה הנחיצם עד להגיעם אליו והייתי סבור
15 בכלל הנכתב לרב מזהוב הכהן ש[צ] ולרב עובדיה וזולתם אל נא
. . . אנרת אל מר רב מבשר ה[בב]לי ש[צ] בן הלל נז בעשרים
. . . [ה]בדלתי לשמו ולשם אחיו שני תאים ל[מ]עלה לקחם הבונה

¹ = פלוני, i. e. the Gaon Solomon b. Yehuda.

² A contemptuous remark to the effect that they are profligates.

³ i. e. the Gaon.

⁴ = בירושלים.

⁵ = אפילו.

⁶ = ורבנא.

⁷ = בסנהדרין גדולה.

⁸ = ישמרהו צורו.

והובים להיות האבנים והשיר וה השלח צ[ר] יכים ער^{??}
 לה ער להשיח¹ גנו ואתמול ביום אחד ישב אברהם בני
 שמו ושם אחיו מפותח בכתב בול[ט] והחובים האלה אשר 20
 ישמ אל² הייתי מקוה בי יהיו כי המלאכה גדולה ורבנא
 אזרח נז הוא יודע כל זאת ואם יגזור רחום ויבוא מי שיבוא
 ההוצאה אשר נצרכה כי נתח[ד] שה[ה] המ[ע]רה ולטובתה היה
 א אשר הצריך לסתור הנשאר אשר אורך כללו קרוב לששים
 [קר] יב לעשרים אמה על רוחב עובי [ה] כותל שה . א . אמה 25
 ויצרכו לשנים וששים קורות ו . מאות נסרים ופסי ת[?]
 אשר אראה אתמה איך עזר האל ולולי אחינו בני צור אשר עזרו^{???}
 והובים לא עלתה ארוכה למלאכה כת[ב] נא אל רב עובדיה
 יהי אל עזרו
 כתבתי אל מר רב יוסף שצ בר יע[ק]ב אלוף להחזיק לו טובה
 ועל אודות
 ת אל ידע לך אם ירצה להגדיע את שמו מחבורת צבי הרשות 30
 בידו וגם אתה
 ו הניחחו במקומו הוא ובנו ואתה במקומך אין יכלת בעת הזאת
 להכריח איש
 ועל אודות האמונה אשר הוא חוב עליו כי כאש[ר] יגדל
 נעשה רשותו

(verso)

ראו כי הזכיר החברים ולא הזכיר ראש כלה [ה] כי כתבי כאשר
 להזכיר את הבן במקום האב על כן לא הזכרתי את חמודו
 הנה גם הוא
 [ב] שוק [ה] טבחים דבר קצת הכי נכתב אליך מדוע ולמה אני
 אין עיני ולבי
 ע כי ישראל היום כחולה אנוש ואינם באמונת יש³ כי אם
 בשם בלבד
 הסעפים המקום ימול את הלבבות לעשות הטוב והישר עשה את 5
 את אינו⁴ כי אז תצליח את דרכיך [ואז ת]שכיל⁵ ועל אודות בן צכנה
 לך מלתת לו דבר מ . שרי ההרשאות אשר בידו ועשית כחבמתך
 ושלומך ושלום רבי⁶ יוסף בן חמיק ירבי שלמה הצ ראש
 הישיבה ברבי ל

¹ Read להמית 'to plaster up'.² ישמרו אלהים.³ ישראל.⁴ אלהינו.⁵ Cp. Josh. i. 8.⁶ רבינו.

In this connexion the fragment edited in *R. É. J.*, LXX, 55 ff. (see my remarks, *ibid.*, LXXI, 98-9) should be discussed. It is evidently a letter to a Gaon as the writer assures his correspondent of preferring nothing but his honour and that of the 'holy academy' (p. 56, l. 26 כבוד וכבוד הישיבה (הקדושה)). As the same manuscript contains liturgical compositions with the acrostic 'Ephraim the Ḥaber' (p. 63 ff.), one is tempted to identify him with the writer of the four epistles to be found on the same leaf. They are drafts of letters he dispatched to several people. This suggestion is strengthened by the fact that the first letter (p. 46) is explicitly stated to emanate from the Bet-Dīn of Fustāt, as I have shown (*ibid.*, p. 98). Moreover, the persons referred to in the third letter (p. 55 ff.), with which we deal here, were all the contemporaries of our Fustāt Ḥaber. The Gaon, no doubt Solomon b. Yehuda, reprimanded Ephraim about certain actions of his as they had been reported to Solomon. And our fragment is Ephraim's reply in defence. In l. 4 there is a reference to the Palestinians (in Fustāt). Ben Shekhanya is identical with the Reader of this community whose full name was Yefet b. David b. Shekhanya (see above, p. 97, note 1). Solomon b. Yehuda resented the correspondence between Ephraim, a Ḥaber owing allegiance to the Palestinian school, and the Babylonian Exilarch as well as Hai Gaon (l. 7 ff.). But Ephraim pointed out that in the first instance the Exilarch had been the first to write to him expressing the desire to continue their acquaintance by means of letters (ll. 10-11). The cause of the Ḥaber's correspondence with Hai Gaon was due to an epistle from Samuel b. al-Taherti whom we have found having connexions with Hai, Solomon b. Yehuda, and Ephraim (see vol. I, pp. 117, 119, 123-4, and *J. Q. R.*, N. S., VIII, 357). Ephraim adds that a reply reached him from Hai wherein the Gaon Solomon is honourably referred to (l. 14). The Ḥaber Abraham (l. 19) is probably identical with Abraham b. Sahlān who was on very good terms with Ephraim. A certain Ḥasan started an opposition against our Ḥaber, endeavouring to prevent him from acting as judge in Fustāt, or, if this prove impossible, from being the Ḥaber (of the Palestinians) (ll. 19-20). Ḥasan was aided by a certain b. al-Raḡḡi and also by b. Ṭalion. The latter is identical with Samuel Hakkohen b. (Ab)Ṭalion, the Rosh Haḡḡahal of the Palestinian community in Fustāt. We have found that his relations with Ephraim were not friendly and that a certain section nominated him as Dayyan in opposition to Ephraim (see vol. I, pp. 95-6, 110). This Ḥasan was probably an influential elder of the community and not a high Muslim official (as is stated in *R. É. J.*, l. c., 58, note 1). But his identity cannot as yet be ascertained.

(I, 141 ff.) A letter from a certain Shemarya b. Maṣliaḥ to the Nagid throws more light on the conflict between the two rival Geonim, Solomon b. Yehuda and Nathan b. Abraham. Shemarya, who was evidently a Ḥaber in a certain community in Palestine and a loyal adherent of Solomon, protests against the doings of Nathan and his followers. Nathan apparently claimed to have the support of the Nagid who had sent two epistles to a certain influential elder Abū'l-Ḳasam b. al-Advat recommending Nathan to the authorities (recto, l. 3 ff., see verso, l. 7). Nathan's partisans prevented Shemarya from mentioning Solomon's name in the prayers recited at the synagogue in accordance with the then usual custom of publicly acknowledging the authority of the Gaon (cp. vol. I, pp. 237 and 240). Shemarya therefore appeals to the Nagid to put a stop to the raging conflict by authoritatively upholding the position of the old Gaon Solomon against the usurper Nathan. The Nagid is no doubt identical with Yehoseph b. Samuel (b. Palṭiel) who was still in office during the Gaonate of Daniel b. 'Azarya (vol. I, p. 184).

The epistle reads as follows:

[T.-S. 18 J 4¹⁶, paper, square writing with a turn to cursive.]

(recto)

.
 נתן בר [אברהם]

 1 קפץ על אדונינו הנאון נט רח עם שמיצה
 2 במליצה
 3 נם הודענו כי בל זאת באחנו משתי
 [אנ]רות קצ[י]צה . מאדירינו הנגיד אצל הזקן בן אלאדוה
 5 לעזרו באמצה . אצל המלכות הנרצה . וכה נשען ויצא
 לעשוק זקן וראש דור במרוצה . וכן גם כי ממערב³ יצא לו
 בזאת העצה . וחם ושלום כזאת מכשרים יעוצה . והנה
 נהייתה שמצה . והכל נגלה לאדנינו הנגיד פנימי וחוצה .
 מכתבי אדנינו הנאון נט רח מקצה . מענייני חרותינו
 10 המבארינו כי נפשנו קצה . ולא נעלם ממנו שמצ⁴ לימוד
 חב' זב' לב' 6 בל מי שבירו למחות ואינו למחי⁶ וכול⁷
 ומכמה פנים דבר זה נתלה בו כי בעזרת שדי בירו למחות

¹ For rhyme's sake, really 'שמצה' 'suspicion, libel'.

² The N on top is superfluous.

³ I. e. Egypt, cp. vol. I, p. 30, note 1.

⁴ = שמרה צורו.

⁵ See Sabb. 54^b.

⁶ Read מוחה .

⁷ = ובוליה .

מכל צד ופנה אם בכתביו אל קהלות יש¹ תהלה לקיים
 החוק הידוע² והמנהג הקבוע³ כמו לימדנו רבות⁴ זכ' לבר⁵
 15 ואל ישנה אדם מפני המחלוקת ואם כן בדברים קלים⁶
 חמורים על אחת כמה וכמה וכמו הורנו זכ' לב⁷
 מחלוקת בית דין חורבן עולם ואם יכשר לכתוב אל
 האיש הקופץ לנחלה⁸ מהאל לרחלה⁹ בלי להסיג נבולה¹⁰
 לשוב מלעשות עולה¹¹ למציא¹² מחילה¹³ אם יחברם . . . לה¹⁴
 20 בלי היותה אמולה¹⁵ זכויות לגלגלה¹⁶ כמו נאמר¹⁷ מגלגלין
 זכויות על ידי זכאי ואנו מזכ¹⁸[י]רים¹⁹ ועתה ארנינו הנניד
 יעלם אל (תעלם)²⁰ ממנו עין²¹ כי מפניע זולתו אין²² ועליו הדבר
 להתעשת אל המלכות לתקן דבר לחוק האמת במליצתו²³
 להרחיק זולתו²⁴ אכן תשקוט הארץ²⁵ בעשותו משפט וצדקה
 בארץ²⁶ לגדור הפרץ²⁷ להשבית קורצי קרץ²⁸ ואמנם עיני
 כל יש²⁹ על ארנינו הנניד שמצו³⁰ כי אנו בצרה וצוקה³¹
 מהמחלוקת המעוקה³² ולמאד סבלנו מדבת צרינו³³
 ורכילות פרוצינו³⁴ ועינינו אל אינו³⁵ נם אל נגיד עמינו³⁶ ישמרו
 קדושתנו יוננו מעונו³⁷ ולו הנדנו קצת כל הקורות אותנו
 30 מקרובי האיש מר³⁸ נתן אשר ריחינו הבאיש לא יכילם
 ספר³⁹ לפי שגדלו מספר⁴⁰ שיאמר בעל הרחמים בחסדו

¹ ישראל =

² Pes. 4. 1.

³ I. e. 'in light matters'.

⁴ אבא שאול אומר מחלוקת בתי דינין חורבן העולם, See Derekh Eres Zuta, 9.

⁵ 'To fear', from דחל.

⁶ A fem. of נבול, to suit the rhyme.

⁷ Read למצא 'to find'.

⁸ I. e. by the Rabbis, Sifre, Num., § 133.

⁹ The writer politely says, 'we are only reminding you (of this), but we are not warning you'. Supply לא כמוהירם. See for the same phrase, above p. 324, l. 13, and *infra*, p. 356.

¹⁰ Angular brackets indicate that the word enclosed is crossed through in the manuscript. It is corrected on margin so as to avoid addressing the Nagid in the second person.

¹¹ 'By his recommendation.'

¹² 'Slanderers'. See Levy, s. v. קורצא.

¹³ ישראל =

¹⁴ שמהרה צורו =

¹⁵ אלהינו =

להחזיר הדבר לישרו להשבית המצות והתחרות להשית
 שלום ואהב[ה] ורעות בעצת אדירינו הנגיד ותפלתו לחום על
 עמו ונחלתו להושיבם כאח בחמלתו כהבטחת¹ וישב עמי
 35 . . . 2 בונה שלום ונו' ושלום אבירינו הנגיד וכלל קהלותיו
 ועוזריו ואוהביו והסמוכים [אליו] יועצם
 [ושל]ום נצח

(verso)

(1) . . . תצל סרע . . . (2) אליה [The first six lines are mutilated
 ור[פ]ע צדר אלדי נחן פיה . . . (3) ואנפדהא יסהל אן ינתנז נסכה ד . . .
 (4) אלי אלשיך אבו אלקסם באן כל מא זאדו . . . (5) ועיתנא מארה
 עלי אל יריק ווצול מא סא . . . (6) מן תוברהא ענא עלי כל חאל
 . . . [פעלמת . . .]

7 ויתפצל יכתב בשכר אלשיכי אבו אלקסם בן אלאדוה עלי . . .
 יולינא מן אלגמיל וכתב סידנא ראם אלמתיבה קד וצלת . . .
 נסכתין אלי סידנא אלנגיד אדאם אללה עזה וללמעה חרסה
 10 אללה ואנפדנאהא מע אלקאפלה ואלנסכה אללהאניה פי אל
 מראכב ונחן פושי לא יעלם עלמה אלא אללה מן אלמחלוקת
 ואלשרוד ואסתטאלו האולאי אלקום עלינא במאלהם ענר
 צאחב אלשרטה ומנעונא אן [נ]צלי על ריסנא ואן נדכרה
 פי כנסתנא ולולא כופנא על אל רגל מן אלסלטאן לוקפנא
 15 ואסתנתנא פיה לאן קד זאד עלינא אלאמר קד מציא חמוה
 ואצהארה אלי קאצי אלקצאה אדאם אללה עזה וסאלוה אן יק . . .
 אחבאם אלכנאים ואלאקראם לינטר פיהא רגל מן קבלה
 וכדאלך סאלוה אן תכון אחכאם ישר'³ עלי ידה ואן לא יחכם
 עליהם אחד מן ישר' ולם ימכנהם מן דאלך ונתן כאיפין מן
 20 אמר יגרי ואעוד באללה מן אלסלטאן געלנא אללה ואיאכם פ[י]
 חיו אלסלאמה ושלום אדונינו הנגיד ושלום חמודיו
 ואחיו וכל סיעתו ירבה לערי ער ולנצח נצחים
 שמריה בר מצליח נע

¹ Isa. 32. 18.² Here as well as in the next line there are some faded letters on the right-hand side margin.³ = ישראל.

IV (to Vol. I, Chapter IV).

(I. 155.) As regards the community of Ramlah, a document, dated 1060, should be cited here. T.-S. 10 J 26⁴ begins as follows:

זכרון עדות שהיתה בפנינו . . . בחדש אלול . . . בשנת [ארבעת] אלפים
ושמונה מאות וע[ש]רים [ליצירה] . . . [ברמ]לה סמוכת לוד נהלת בני יהודה
כך היה כי הבה אל[מ]צרי אבן אסראיל אלאערנ¹ בא לפנינו לבית דין ואמר
מוד[יע] [אני] לכם כי אני² קורת רוח ולא טובת נפש ביניכם כי אני מופרד
מאשתי כי היא בארץ מצרים ואני ברמלה ולא אוכל לידר אליה למצרים ואני
חפץ שתבן[א] אלי אל מדינת רמלה כי לא אוכל לצאת אל מצרים להביאה
אלי לרמלה ועתה יש הננה ברמל[ה] איש צנוע והולך ב[תו]ם אברהם בן דויד
אלכפרמן[די] כי האמנתי אותו להיות לי א . . . לילך אל מצרים להביא את
אשתי אלחסנה בת סהלאן אלמערופ באבן אונא³ . . .

Bodl. 2878⁴ contains the names of the same people. The document was probably drawn up also at Ramlah.

(I, 159 ff.) A document of the Bet-Din of Tyre, dated 1011 C.E. should be added here. T.-S. 13 J 33⁵, recto, begins:

מה שהיה לפנינו אנו בית דין והוקנים החתומה עידותינו בסוף שטר זה
בחמישי בשבת בשמונה עשרים לחוד[ש] שבט בשנה הרביעית לשבוע [בשנת]
ארבעת אלפים ושבע מאות ושבעים ואחד ליצירה במדינת צור היושבת על חוף
הים מבוא השמש כך היה שבא אלינו כלף בן משה בן אהרן פקיד הסוחרים
בצור הירוע בן א[ב]י קודה ואמר לנו וכו'

Khalaf made his father-in-law Solomon b. Rabi' in Fustāt attorney with regard to all the claims he had there on a certain person. The document is signed by Ḥabish Hakkohen b. Joseph, Solomon Hakkohen b. Aaron, Jacob Hakkohen b. Na'man, Joseph Hakkohen b. Jacob Hassofer, and Elḥanan b. Moses the Ḥaber. See Bodl. 2873³⁷, being a letter from Tyre to Aleppo, dated Marḥeshvan, 4789 A.M. (= 1028 C.E.), wherein the name Jacob Hakkohen b. Na'man recurs. Samuel b. Moses the Ḥaber mentioned is probably a brother of Elḥanan b. Moses the Ḥaber of our document. Aaron Hakkohen b. Solomon in Bodl. is perhaps the son of Solomon Hakkohen b. Aaron. Finally the Ḥaber Joseph Hakkohen b. Jacob, who signs last the letter of 1028, is probably identical with Joseph Hakkohen b. Jacob Hassofer (this title referring to Jacob). This Ḥaber was very likely the recipient of the epistle from Ephraim b. Shemarya (published in *R. E. J.*, LXX, 1920, pp. 59 ff., cp. above, p. 351).

¹ 'The lame.'

² Supply לי.

³ 'The glazier.'

(I, 167.) A letter from Hillel the Ḥaber b. Yeshu'ah the Ḥazzan to Ephraim b. Shemarya deals with the case of the Tiberias sick, whose messenger, by name Khalaf of Aleppo, went to Egypt to collect donations for them and died while engaged on his mission. He is very likely identical with Khalaf b. Yeshu'a who made his last will in Fustāt in 1034 C.E. (above, p. 192). Now another messenger has been despatched to take over what Khalaf had collected and to complete the task he had to relinquish. Ephraim is requested to help him for the sake of the unfortunate sufferers. The writer, Hillel, was evidently Ḥaber in Tiberias, having as his colleague Nathan Hakkohen b. Isaiah (above, p. 195). Hillel sends greetings in the name of his son Sheerit.

The epistle continues from l. 16 ff. as follows:

[Westminster College, Cambridge, Fragmenta Hebraica Cairensia, Miscellanea.]

(l. 16 ff.) . . . מנמת שני [טורים] אל[ה] אל החבר היקר בקוצר תחילה להתודע שלומי ו[להודיע] כי באו אלי אחינו הצעירים¹ בוכים וצועקים עבור שלוחם כי מקרוב לתשע חדשים חסר ויתר שלחו אל מצרים שלוח שמו כלף הצובי מיוסר ועמו אחר בריא [וב] ימים האלו באת² שמיעתו כי נפטר לבית עולמו וחיי שבק לרבי ולכל ישראל וכי פסיקת אחינו נתקבץ חצייה ומת והיא תחת ידו והם מובטחים כי החבר היקר עומד בצרכי עם יי כי בחסידותו וביראתו לא נעלם מבכורו מיתת זה השליח שלהם וכבר שאלו לכתוב להם עם שליח אחר כתב אנטילר³ לקבץ כל הנשאר ולהביא אשר הניח ובי הם עניים מרודים דלים מחבקים אשפתות מטת חרב⁴ מקומם נשארו ברחובות ועתה אדוני החבר היקר מצוה עליך לעשות עם הכל טובה וביותר עם אילו ואתה ידוע בחסידות ובמעשים טובים על⁵ כל עובר ושב חזן אותם ורחם עליהם והאריך לשלוחים אפיים וצוה בכבודך לחזנים להכריז ולקבץ את אשר נשאר מן המת ותמצית הפסיקה ולתתו לשליחם והחבר היקר מוזהר מן השמים ואינו⁶ לו כמזהיר אבל כמוזכיר לפי שהוא מוזהר מ . . . ושלומי ושלום קהלו ירבה כמנין ארבה . אהבך הלל החבר ביר' ישועה החזן ול תלמידך שארית חמודי מעצים שלומי . . .

T.-S. 13 J 33², brownish paper, contains a letter of appeal, signed by Nathan Hakkohen the Ḥaber b. Isaiah, on behalf of the Tiberias poor who took the cure. The epistle is addressed to Jacob b. David, probably of Fustāt.

¹ From צער 'pain'.

² Read באה.

³ Letter of attorney. See Levy, s. v. אנטילר. The same expression is found in several Genizah documents of the Bet-Din.

⁴ חרב 'dryness'

⁵ = אל.

⁶ Read ואינו.

(I, 171.) To the Galilean places wherein we have found Jews residing should be added Sepphoris. T.-S. 8 K 13⁴, fol. 2^a, contains the following colophon :

פיהא מא יכתין | בבית הקברות | צדוק דין והספר | כתבתי אני יפת החזן בר
עמרם | הממחה בר משה החזן והממחה | גוחם¹ ערן גן אלהים הנודע בן |
אלגאופני² דממדינת תרצה | הנברת צפורה³ מקום רבנו הקדוש זכר קדוש
לברכה ולתחייה | לאדירנו ונכבדינו בן מר | . . . [הזקן] ה[י]ק[ר] ישמרתו
צור | ישראל ויהיה בעזרו דממדינת | . . . בן ישועה הזקן | היקר יובר באלף
ברכות וסופיה . . . ב יזכה.

(I, 174-6.) T.-S. 8 K 22⁵ contains the following genealogy of Nesiim.

	בית אלמתפי ⁴
	דניאל רב הנ ⁵
	עוריה ר הנ ⁶
	יוסף הנ ⁷
	5 זכי הנ
	דוד ר הנ ⁸
	חמודיו
	דניאל
	וחסדי
	10 ועוריה
	ושלמה
ר הנ ⁹	
נחמיה ר הנ	
יושיאיו הנ	
שלמה הנ	
5 יחזקיהו הנ	
הודיהו וישי הנ	
וישי	

This list is obscure. Some of the persons mentioned are styled Exilarchs, hence holding office in Babylon ; the others are called Patriarchs, a title given to those descendants of King David who lived in Palestine, Egypt, Damascus, Mosul, and elsewhere. Have we here a list of descendants from son to father or vice versa ? From l. 7 of col. 1 four names are enumerated, seemingly those of the sons of David (l. 6). How then the persons enumerated in col. 2 are to be connected with those in col. 1 is again obscure. However, one may venture to suggest

¹ The plural suffix refers to 'Amram and Moses.

² The last two letters can also be read as *y*.

³ Spelt here after its Arabic name Ṣaffūriyah (see Le Strange, *l. c.*, 525, bottom). Evidently Sepphoris was then taken by the Jews to have been identical with the ancient Tirsah, which was really a Samaritan stronghold, the capital of the northern kingdom till the seventh year of 'Omri's reign (1 Kings 16. 23-4).

⁴ Read אלמתופי.

⁵ רבנו הגאון.

⁶ ראש הגולה.

⁷ הגשיא.

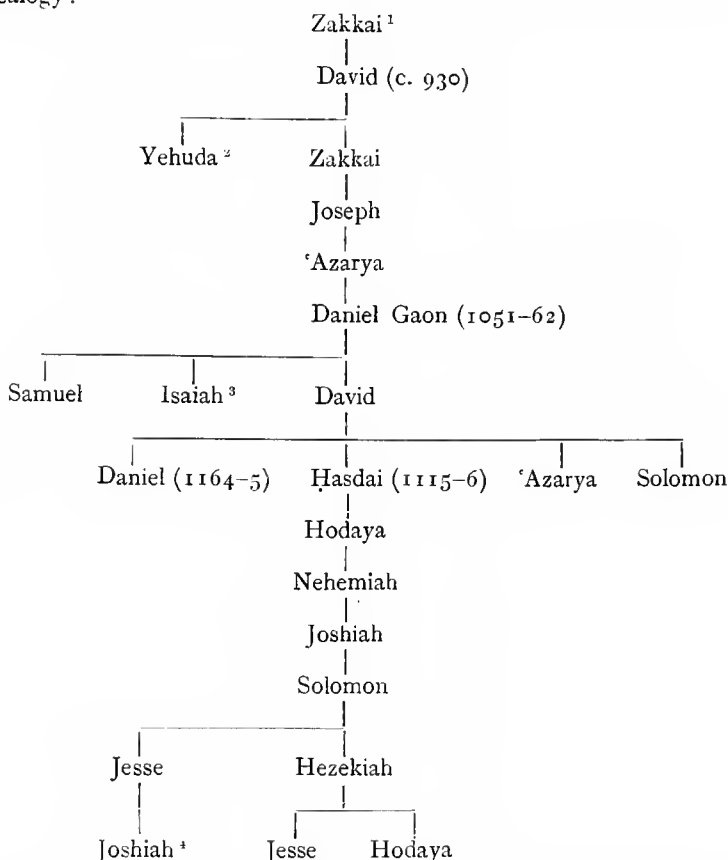
that the dead person (l. 1), whose genealogy is given here, is none else but David Hannasi b. Daniel Gaon. Hence David's father is styled in l. 2 Daniel דניאל הנאסי. The genealogy of David's ancestors is continued for four generations (ll. 3-6). The Exilarch David (l. 6) could be identical with the famous David b. Zakkai, the opponent of Sa'adya Gaon, since a son of his also goes by the name Zakkai (l. 5).¹ Accordingly Daniel b. 'Azarya was a descendant of David b. Zakkai. The period of 930-1060, about 130 years for five generations, would chronologically be quite suitable. Then the dead person's (i. e. David b. Daniel) four sons are enumerated (ll. 8-11), viz. Daniel, Ḥasdai, 'Azarya, and Solomon. Of these the first may be identical with the Nasi Daniel whom we have found in Fustāt in 1164-5 (vol. I, p. 175). Also Ḥasdai, the Damascus Nasi of 1114-15 (ibid.), could have been David's second son and not that of Samuel, David's brother, as was suggested there.

As regards col. 2 of the list, Hadaya (l. 1) should be taken as a son of one of the four sons of David b. Daniel. Indeed Ḥarizi found in Damascus a Nasi Joshiah b. Jeṣse b. Solomon b. Joshiah b. Nehemiah b. Hodaya. Our list leads down to Solomon (l. 4). A son of his was Hezekiah (l. 5). In l. 6 ישי הנ seems to have been added so as to indicate Solomon's second son Jesse. Hodaya and Jesse (ll. 6-7) are no longer styled Nesiim. They seem to have been the sons of Hezekiah b. Solomon. But Jesse, the brother of Hezekiah, had a son by name Joshiah Hannasi whom Ḥarizi met in Damascus.² Thus our list is brought into accord with the information supplied by Harizi. The fact of the residence of Joshiah b. Jesse in Damascus where we found a Ḥasdai Nasi in 1114-15 suggests that Hodaya (col. 2, l. 1) was the latter's son and strengthens our suggestion that this Ḥasdai was the second son of David b. Daniel. There remains only the difficulty of the difference of titles. Why, e. g., are Hodaya and Nehemiah (col. 2, ll. 1-2) styled Exilarchs but Joshiah (l. 3), &c., Nesiim? We must await further information to elucidate this point, unless we assume this distinction to have been only verbal and of no real significance in reality.

¹ David's other son, Yehuda, figures in the scene when Sa'adya refused to sign certain documents submitted to him by the Exilarchs and which was the cause of the unfortunate conflict (see Neub., *Med. Jew. Chronicles*, II, 81). After David's death Yehudah succeeded him for seven months, whereupon he was also gathered to his fathers. His small boy, twelve years of age, was then looked after by Sa'adya (ibid., 82, ll. 4-1 from bottom). This boy's name was evidently Hezekiah, who in his turn gave birth to a son David the father of Hezekiah, who became during the time of Hai Gaon Exilarch of Babylon (see the heading of his letter, dated 1020, in *R. E. J.*, LV, 51, and cp. also Pozn., *Babyl. Geon.*, 1-2).

² About the later descendants of this family, see Pozn., *Babyl. Geonim*, 123-4.

If our reasoning be correct, we may draw up the following genealogy:

¹ The ancestors of Zakkai need not be traced here as this appertains to the history of Babylonian Exilarchate.

² See p. 358, note 1. Yehuda's descendants in order were Hezekiah—David—Hezekiah (the Babylonian Exilarch in the time of Hai)—David (the Nasi whom we found in Jerusalem during the period of Solomon b. Yehuda, vol. I, pp. 112-13). A son of David was probably Hezekiah the Exilarch, mentioned in the letter of Ebyatar Gaon (above, p. 228, cp. vol. I, p. 193).

³ See vol. I, p. 185; above, p. 221.

⁴ A descendant of Josiah was the Nasi Jesse b. Hezekiah of Damascus, who issued a ban in 1286 which decreed that all the writings against Maimonides be handed over to David Maimuni or to one of his sons (see Pozn., *Babyl. Geon.*, p. 123; cp. p. 124, note 1: the date תמוז המז' לציירה probably means 5046 A.M. = 1286 C.E. and not 1291, as Halberstam thinks). T.-S. 16. 377 contains a document, dated Ab 21st, 1564 Sel. (1253 C.E.), which probably emanates from this Nasi. Ther ein

(I, 178 ff.) T.-S. 16. 128 contains the end of a letter of introduction for a certain elder. It is in Daniel b. 'Azarya's handwriting and concludes ושלומכם ירבה לעד נכתב בחשרי שנת אלף ושלוש מאות וארבעים ושלש ישועה. The ending ישועה is a further proof that the epistle emanates from Daniel (see vol. I, p. 179). The date Tishri, 1343 Sel. (= 1031 c. E.) takes us back twenty years before he assumed the Gaonate. Where did Daniel live then? On l. 2 there is a reference to the districts of Palestine and Egypt (בנוהחי אלשאם ומצר). Perhaps there is a mistake in the date which should read 1363 Sel., i. e. Tishri, 1051, the very year when he succeeded Solomon b. Yehuda as Gaon of Jerusalem.

We give here three more letters from Daniel. They are all addressed to his faithful friend 'Ali b. 'Amram, the Ḥaber of Fustāt. In no. 1 Daniel assures his correspondent of his constant interest in his welfare, though the Gaon's letters are not frequent by reason of the pressure of communal duties (l. 7 ff.). A certain elder of Fustāt, Moses b. X., visited the Holy City and highly commended 'Ali for his loyalty to the Nasi-Gaon (l. 13 ff.). Daniel flatters the Ḥaber by stating that he has in him more confidence than in all the other Ḥaberim in Palestine and the neighbouring countries (ll. 24-5). In the second epistle Daniel asked 'Ali to hand over to the bearer, X. b. Moses, the amount that has been collected (in Fustāt, very likely for the school) during the third of the year, from Elul to Kislev (l. 6 ff.). The amount of the collection has already been quoted by the secretary of the Gaon, Ṣemaḥ, who seems to have visited Fustāt for a certain purpose (ll. 9-10). This Ṣemaḥ is identical with Ṣemaḥ b. El'azar who is a co-signatory to documents issued by Daniel b. 'Azarya and his Bet-Dīn (see vol. I, p. 182; above, p. 219). The third epistle deals with a certain lawsuit. The title החבר המעולה (l. 3), by which the correspondent is addressed, makes it certain that the epistle was sent to 'Ali b. 'Amram.

... ת אשר בבקעת הלבנון ותחת הר חרמון מותבה רשותיה [דאדונינו] נשיאנו נסיכנו מלכנו [ישי הנשיא הנדול] נשיא גליות כל ישראל נזר הנשיאים ונכר המלכים והנביאים ראש בני ארץ העזבי ירום [אלהינו כב] ודו חמוד ארוננו נשיאנו נסיכנו מלכנו יחוקיהו הנשיא הנדול נשיא גליות כל ישראל נבתיא. This Nasi was styled 'head of the men of Palestine' just as the Gaon of Damascus was 'head of the academy of Palestine' (above, p. 295).

(1) [Westminster College, Cambridge, Fragmenta Hebraica Cairensia, Miscellanea.]

(recto)

בשמך רחמ' ¹

שלום נבברנו וחשובנו. והנסגל עדינו. כב נק מר עלי החבר המעולה
בחבורת האמת והצדק יהי צור עורו. וצל סתרו. לשמרו לנצרו. ביר
עמרם זכ לב ² ירבה לעד. ישא נבברנו החבר המעולה

ישמרהו נורא תהלות עושה פלא ברכה מאת יי. ³ וצדקה מאלהי הישע
5 את חוסן רוב השלום מאדנן השלום וממנו ומן[שלשת] חנן[שיא]ם

חמודינו ומאיתני ישיבתנו ומכל א[והבינו] ⁴. . . בי אני והמה שלום
מודים לאל על כל ב[ל תנמ] ולוהי ⁴ ואם הכתבים נעדרים

ממנו אין זה כי אם לרוב עסקינו ואשר אנו מסתבכים בו מצורכי
ישראל ועם כל זאת איננו חדלים מלשאול שלומהו. ומלשחור

10 טובתיהו. ⁵ ושוש נשיש בשמע שלום נפשו ואם אנו יורעים

שהוא מטריח על עצמו בכל [נפשו] ומאודו בורא [העולם]

יעז[רהו] על דבר בבור שמו.

שלום ושקט ובימים האלה על[ה] לעי[ר] הקודש

זקיננו וחביבנו מו משה הזקן היקר ביר.

15 ותינה אשרהו. ויפה ⁶ כו[ח]הו. ואישר טוב מעשיו [וסיפר]

לנו מה שהוא מאמת ⁷ ומבורר אצלינו מרוב אהבתו

וזהירותו בחובתנו. ועשית חפצינו. ואי[ני] צריך לכך

לפי שהדבר מפורסם עדינו. וגלוי לפנינו. וגלוי לאל כי

חפצינו בביבורו ויקורו לפי שהדבר הזה מוסגל בנו והוא

20 שלנו ועוד פירסם לנו זקיננו מו משה דנן פרטי הדברים

אשר בשפיר ⁸ וכלליהם והננו. נו מטיבי טעם

וחושבי עצת צדק כאשר ייעשה. במה שיומן

הקבה ויורנו לעשותו תיטב נפשו ויגל [לבו בדב]ר הזה

וייעזר בשם מלך עולמים ו[י]דע כי יחנו ⁹ משימים כל עליו

25 ביותר מכל הבריו אשר בצבי וסביבותיה ויי' יפיקהו

לרצון. ויברכהו פנימה וחיצון. ושלום שלום ישא. מהאל רם ונשא.

ישועה

¹ רחמנא =

² זכרו לברכה =

³ The three dots are instead of יי, i.e. the Divine name. For the phrase, cp. Ps. 24. 5.

⁴ Cp. Ps. 116. 12.

⁵ Cp. Prov. 11. 27.

⁶ Piel.

⁷ מאמת.

⁸ I. e. Fustāṭ.

⁹ אנחנו = נחנו =

Address (verso)

לנכבדנו וחשובנו כִּנֶּק מִן עָלֵי הַחֲבֵר בִּיד עֶמְרֵם זֶל יִשׁוּעָה
הַמַּעֲוֵלָה בַּחֲבוּרָה יִבְרַכְהוּ אִיוֹם וְנוֹרָא

[There follow selections from Talmud in different handwriting.]

(2) [T.-S. 12. 44, top as well as right-hand side torn.]

(verso)

וַיִּנְצְרֵהוּ וַיַּעֲוֹדֵהוּ בִּיד עֶמְרֵם זָכֹר
[לְבִרְכָּה] ר נִתְאַהֲרוּ כֹתְבֵי נִכְבְּדוּ הַחֲבֵר הַמַּעֲוֵלָה
[ק] דָּם וְלֹא עוֹד אֵילָא שְׁאֵנו שְׂוָאִילִים
[בְּשִׁלּוּמָהוּ וְדוֹר] שִׁים ב[ש] קִטְהוּ . וְכִשְׁמַע הַשְּׁלוֹם הַנִּתְחַדֵּשׁ לוֹ בְּזִמָּן
5 [רָא] וַי לוֹ לְהוֹדִיעֵנוּ [כ] דִּי שְׁתוּסִיף שְׁמַחְתָּנוּ עִמּוֹ ו . יתמיד
[שְׁלוֹמוֹ] וּמִכְתָּבָנוּ הַלֹּזֶה יֵנִיעַ עֲדִיהוּ מִיד נִכְבְּדוּ וְח[שׁוֹב] נֵנוּ
ה הַזֶּקֶן הַחֲשׁוֹב יִבְרַכְנוּ מִשְׁגָּבָנוּ בִּיד מֹשֶׁה זֶל כִּבֵּר כֹּתְבָנוּ
שְׁפָרִיר בַּעֲמָדוֹ עֲלֵיו יִשְׁלִים אֵלָיו כֹּל מַה שְׁנִקְבֵּץ
[בְּשִׁלּוּשׁ] שְׁנָה מֵרָאשׁ אֵלּוּל עַד תְּכִלִּית כִּסְלוֹ כִּי כֵן יַעֲלֶה הַחֲשֹׁבֹן
10 ת שֵׁשׁ מִ צִמָּה סְפָרָא דִּילְנָא אַח רַח¹ מִצּוֹעֵן וַיִּכְתּוֹב
[מַע] לְלֵוִי וַיִּתְדִיר כֹּתְבֵיו בְּוֹסְתָהּ הַטּוֹבָה וְהַיִּשְׁרָה כּוֹזֵר
שְׁלֹמֹה וְצִרְיֹנוּ וְצִרְיֹנוּ וְשְׁלֹמֹה יִרְבֶּה לַעֲד
דִּנְיָאֵל הַנְּשִׂיא רֹאשׁ יִשִּׁיבָת נָאֹן יַעֲקֹב יִשׁוּעָה

[Recto contains, in different handwriting, a liturgical composition].

(3) [T.-S. 10 J 35⁵, paper, square writing, very damaged.]

(recto)

(1) בְּשִׁנִּין עַל נֶהֱר נִילֹם וְזוֹלָתָם (2) עַל בְּנֵי אָדָם
מֵתָק לִיו וּמֵאֲחֵרִים בִּשְׁלֹמָהוּ^{??} (3) ל[נב] בְּדָנוּ הַחֲבֵר הַמַּעֲוֵלָה
[שִׁצֵּ] לְהַתּוֹדֵעַ בְּמ[צִדִּים][?] (4) נֵנוּ וְאֵם יִרְצָה לְהַזְמִינָם לְדִין זִמְיָנָם לְאַלְתֵּר
(5) יִהְיֶה מ בַּעֲרִים יִכְתּוֹב אֵלָיו זִמְיָן לְהַכְנִס (6) [לִשׁ] פְּרִיר לְדִין
וְלַעֲיִין בְּכָל אֲדוֹתָיו וַיִּשִּׁים כָּל עֲלִיו (7) [בְּמַע] שֶׁה שׁוֹרֵת הַדִּין וְקוֹ הַמִּשְׁפָּט
וְאוֹרָחַ הַצֶּדֶק (8) וְאֵל יַעֲלִים עֵין [מ] כָּל אִשֶּׁר יִתְבָּרַר ו . י (9) בְּרֹב
רַחֲמֵיו יִפְיָקֵהוּ לְרִצּוֹן וַיִּנְלָל עַל יָדוֹ כָּל זִכּוּיָת (10) וְשְׁלוֹם שְׁלוֹם יִשָּׂא מֵהָאֵל
רָם וְנִשָּׂא . נִצַּח סִלְהָ (11) דִּנְיָאֵל הַנְּשִׂיא יִשׁוּעָה

Verso contains a letter in another handwriting, of which beginning and end are missing. The writer sent three letters with a certain
רַב אַבְרָהָם בֶּר רַב

= 'may God make him rejoice' אַחֲרֵיהּ רַחֲמָנָא

(I, 195.) As to when Ebyatar Hakkohen departed this life, it should be added that in a fragment of a document (T.-S. 10 J 23¹), drawn up at Fustāṭ, there figures the Gaon's attendant Mukhtar. Ebyatar is referred to as 'late'. But the document is unfinished, being only a draft and the date is not given. The following lines from the beginning are cited here:

מעשה שהיה לפנינו אנו שני הריינים הקבועים בפסטאט מצרים ומן רחמים
עימנא לתחתא בן הוה חצר אלינא אלי מושב בית דין מכתאר המשותדר אלוי
באן גלאם אדוננו אביתר הכהן נאון זל ואחצר בידה וכאלה מכתבה בדמשק אלי
מרור אלעזר הכהן יש צי' בר מרור ישועה הכהן נע מן סת אלכהא ב[ת] נק
מרור עלי הזקן הנכבד איש המדות נעז בזמסה דינ' כאנת לאכתהא וכו'

V (to Vol. I, Chapter V).

(I, 202.) 'Ali b. 'Amram is a signatory of a document dated already 1055 c. E. (viz. Adar II (1)366 Sel., T.-S. 10 J 26⁹). The other signatory is Abraham b. Solomon b. 'Ezra.

As to the title השליח³, a strip of paper (T.-S. 8 J 27⁹), being the top of an epistle, has on recto the following address:

[ל]אדירנו ויקירנו ונבירנו כק מר[ור] בן כק מרור פרח[יה] ש[היה חסיד]
נחמיה השליח המצליח ישמרו צור ברורו הנצח' דמסיס
ישראל

This letter was sent either to or from Damsis in Egypt (see above, p. 290, note 4).

(I, 204.) Nahrai b. Nissim's connexion with the Babylonian congregation in Fustāṭ is further proved by a document, dated 1391 Sel. (1080 c. E.) and drawn up at their synagogue, with a testatum signed by Nahrai the Ḥaber נרול הישיבה b. Nissim (T.-S. 13 J 33¹¹).

(I, 207 ff.) Another letter dealing with Byzantine captives in Egypt is preserved in T.-S. 10 J 27⁸. It is addressed to Yehuda b. Sa'adya and seems to have been written by the captives themselves who described their sad experiences. They had evidently been captured by pirates amid sea (recto, l. 2, הפילוטס) and brought to Egypt (probably to Alexandria) where they were illegally sold to Muslims and Christians. But the Jewish communal leaders intervened with the authorities with the result that after five days the buyers had to return their purchased slaves to their captors (l. 5 ff.). This greatly enraged the latter who gave vent to their feelings by maltreating their unfortunate victims. The communal leaders found themselves compelled to stand surety for their enslaved

co-religionists and thus have them released for a certain time till the full amount for their ransom be collected. The captives appeal to Yehuda to help them in their distress, as the local community can hardly maintain them, not to speak of being able to pay the full ransom. The pirates are anxious to dispose of these Jews because they are making preparations for another raid into Byzantium and do not want to be encumbered with captives. They therefore threaten that if these Jews be not ransomed within the time agreed upon, they will either be sold as slaves to Muslims and Christians or be beheaded. It can hardly be doubted that the Nagid did his best to forward the amount due for the release of these unfortunate Jews.

[T.-S. 10 J 27^s, paper, square hand, top torn.]

Address (verso)

יובל הכתב הזה לכבוד גִּזְק מִזְרֵי יְהוּדָה רֹאשׁ ה בֶּרֶב . . . שְׁלִים
 בְּלֵהִי וְנִגִּיד עִם סִנְלָה¹
 בֶּן כְּבוֹד גִּזְק מִזְרֵי סַעְדִּיָּה תִּנְצֵלָה עֲשִׂשְׁצִבְשִׁי¹ אֵלֶיהָ וּר
 גִּרְשֵׁם הוֹטֵר בֶּרֶי יִשְׂרָאֵל [אֵל]

(recto)

הָאֵה
 הַפִּילָנוֹס² לָנוּ
 אֶת כּוֹלָנוּ בְּאֵלִי
 נִשְׁוֹתִיחִם כִּי לֹא הִיָּה בָהֶם כַּח
 5 וּבִאֲשֶׁר רָאוּ שׁוֹבֵינוּ וְתוֹלָלֵינוּ כִּי לֹא הָיוּ [י] בּוֹלִי[ם] אִזּוּ נִפְרָץ הַגֶּדֶר
 הָרֶאשׁוֹן וְהַבִּיאוֹנוּ
 בִּשְׁקֹק וְנִמְכְּרָנוּ בְּאַרְבַּעִים וְהוֹבִים וּבַחֲמִשִּׁים וּבִשְׁבַעִים וּבִשְׁמוֹנִים וּשְׁבַעַה וּבִמְאֵה
 לִישְׁמַעְיָאֵלִים
 וְלַע[רְלִים] וְהָיִינוּ בִיד קוֹנֵינוּ כַּחֲמִשָּׁה יָמִים וְאַחֵר כֶּךָ הִלְכּוּ רֹאשֵׁי הַקְּהֵל
 בְּבִכְיָה מְרָה וְהִתְחַ[נְנוּ]
 לִפְנֵי [רֹאשֵׁי] הָעִיר וְעוֹרֵם הָאֵל הָעוֹזֵר וְהַחֲזִירוֹנוּ בִיד הַשּׁוֹדְדִים בְּעַל כּוֹרֶחַם
 וְהַשּׁוֹדְדִים מְרֹב
 כַּעַם אֲמָרוּ לְהוֹרִינוּ וְקָמוּ עָלֵינוּ בְּאִכְזָרִים וְאָסְרוּ יָדֵינוּ לְאַחֵר בְּדוּחַק עַד
 צֵאת הָדָם מִן
 10 וְרוּעוֹתֵינוּ וְחִבְשׁוּ רַגְלֵינוּ בְּצִינּוּקִים וְחִבְּנוּ בְּלִי חֲמֵלָה וּבָאוּ רֹאשֵׁי הַקְּהֵל וּלְקַחוּ
 אוֹתָנוּ עַל

¹ This abbreviation, evidently connected with בצרור תהי נפשו צרורה בצרור, is not clear to me.

² Πέλαγος 'sea'.

מנת כן שאם לא יתנו הממון עד זמן פל¹ שיחזירונו בידם ועתה רבותינו
 שאו עיניכם להקבה
 ורחמו עלינו ותצילו את נפשותינו מן החרב כי השודדים שתפשונו אינן
 יכולים ליקח אותנו
 למוכרנו במקום אחר כי יש להם חבורה מוכנת ללכת לשלול בארץ יון וכבר
 כשל כח הקהל הזה
 ואינם יכולים אפילו לפ[רנ]סינו והשודדים נשבעו כי בהניע הזמן או יתיו²
 את ראשינו לפני
 15. הקהל או ימכרונו לערלים ולישמעאלים ולכן אכן רבותינו השתדלו בכל כוחם
 עלינו וכזכרתכם
 הטובה למען הקבה שלא נמות ושלא תופרין הנדר ואל תתרשלו בנו אלא
 תנחצו [את סי]עתנו³

(right-hand margin)

כי אין עוזר | ואין סומך | כי אם הקבה | ואתם והמקום | שאינו מקפת |
 שבר כל עושה³

(I, 213 ff.) T.-S. 16. 352, recto, contains a liturgical poem by Yehuda Hallevi (אהבה ליהודה הלוי ש"ל, hence he was then still alive). On verso we have a poem in honour of Yakin 'head of the congregations'. There is an introductory strophe which serves as a refrain after each subsequent strophe. It reads, מהלל || חמדה || מאלף ונביר ביהודה פז¹ יכין ראש תעורה. Yakin is greatly eulogized for his great services to his co-religionists. In the fifth strophe we read, הוא ראש קהלות ושרם ונזרם. ופארם וכתרם. רומים הורם והדרם. יפם ויאים ותארם. נילם ומשושם ושירם. נם שמחתם בו אנודה. פז אזכיר². The acrostic of the poem is יהודה חזק. It is very doubtful whether the famous poet made his muse sing in honour of our Yakin b. Netaneel. It is unlikely that Yehuda Hallevi met him in Cairo when he visited Egypt after 1040 (see vol. I, p. 229), since Yakin must have flourished in the twenties of the twelfth century. But it is possible that his fame spread to Spain, so that Yehuda Hallevi found himself induced to honour him with a poem.

¹ פלוני =² Read יתיון.³ Here the manuscript breaks off.

(I, 218-19.) Graetz, *Mischr.*, XXXVI, 304, could explain the connexion of Isaac b. Benveniste with Samuel b. Jacob ibn Jama' only by the assumption of the latter having visited Narbonne. Now that we know of Isaac's travels it is more likely that he visited North Africa on his journeys either to or from Egypt.

(I, 222, note 1.) As to Jacob Hakkohen b. Joseph, it should be added that the minutes of the Bet-Din, dated Elul, (1)473 Sel. (1162 c.E.), and dealing with a charity collection at the Fustāt synagogue of the Palestinians, are signed by our Jacob together with Menahem b. Berakot (T.-S. 8 J 33¹⁰).

(I, 224 ff.) Nathan b. Samuel was still alive in Kislev, 1463 Sel. (1151 c.E.) when he signed a statement of evidence together with Ephraim b. Meshullam (see vol. I, p. 222, note 1) and Hillel b. Šadoḳ Ab (T.-S. 8 J 33²).

(I, 226.) An interesting epistle to the Fustāt Dayyan Nathan Hakkohen b. Solomon is preserved in T.-S. 20. 173, dated beginning of Tishri, 1445 Sel. (1133 c.E.) at אלגיוהומא near Aden.¹ The writer, Jacob b. Salim, acknowledges the receipt of Nathan's letter wherefrom he gathered that Nathan was a native of Palestine (having probably emigrated to Egypt owing to the Crusaders). Jacob would have liked to be able to induce his co-religionists in Aden to be generous towards Nathan who evidently asked in his epistle for monetary help. But there was serious friction between Jacob and his countrymen owing to his disapproval of their method of jurisdiction. He was forced to leave Aden and settle in a place of three days' distance (i.e. אלגיוהומא). Only during one month in the year did he come together with the people of Aden. Here we have a glimpse of conditions in Yemen in the first half of the twelfth century. Jacob must have been a scholarly person, perhaps acting as Dayyan, but had to relinquish his position owing to dissensions.

[T.-S. 20. 173; after a long exordium up to l. 15 it continues.]

כב גז | קד הז² יקרת אדוני ואור עיני השר הנכבר הדיין המשכיל | מר
ורבנ נתן הכהן החכם והנבון נטר רחמ³ ואחינה | בר כב גז קד מרז ורבנ
שלמה הכהן תוצרר בערור | החיים נשמתו ותחת עין החיים חיותו ישא

¹ About the commercial travels of Jews from Malabar to Ceylon and also to Aden see the Genizah fragment published by Mr. E. N. Adler in the *Jewish Chronicle*, June 1, 1906, p. 34, and cp. Bacher's translation, *ibid.*, p. 35, column 1.

² = כבוד גדלת קרשת הדרת.

³ = ואחינה 'may God protect him and be gracious unto him'; נטריה רחמנא is evidently an Afel from הִנֵּן.

אדוניי | שמי וספרוני צרבי¹ וראש תחבמוני שלום מפי שלום² | וממלאכי
 השלום ואחר כך מדורש שלומך . . . | . . . תלמידך הזוטר יעקב בן סלים
 ר'ח³ | הגיעה איגרת מרז ורבנ . . . (l. 33) . . . וכשהיבנתי בכתבך רבנו | כי
 מבני ארץ הצבי אתה כבר נתוספה חיבתי | ואהבתי כך עד מאד ושאלתי מלפני
 יוצר הכל | לתת לך שאלתך ולהחזירך לאדמתך שהיא חביבה | מכל הארצות
 ואשריו מי ששוכן בה ומי שהוא | גר בה ומי שנקבר בה כי בן הבטיה
 הכתוב⁴ | וכפר אדמתו עמו וגם הבטיה⁵ וכל יאמר שכן | חליתי העם היושב
 בה נשוא עון כי יהי רצון להחליק לנו ולך נורל נעים וחלק יפה עם שוכניה |
 והררים בה וכבר ידוע ידעתי כי אתה צורבא | רבא והיה ראוי להתנרב לך
 ולסנגר⁶ בערך בראוי | לכבודך עם הררים במדינת עדן כי הם חייבים | לפתוח
 פסת ידיהם ולהרחיב מתנותיהם אצל | חכם ורב גדול שבמותך ומה אעשה ולא |
 זכיתי לקיים זאת המצוה החמורה לפי שנפלה | מריבה ביני וביניהם על עיני
 הדין ועל עיות | הדין ועל המורים בתורה שלא כהלכה⁷ ולא אוכל | לפתוח פה
 אליהם מרוב השנאה ששניאוני וגם | אני נתרחקתי מהם ושכנתי בעיר אחרת
 מהלך | שלשת ימים] ולא אפגע בהם וזולתי חרש אחר | בשנה ואני לבדי והם
 לבדם יעשה רבנו חסד גדול | ואל יאשימני על זאת וידיני לכף זכות . . . |
 לו דברי האמת והנה בשמים עדי⁸ | ושלומך רבנו | ושלום תורתך הקדושה יגדל
 לעדי עד נצח סלה (right-hand margin) גם הנלוים עליך ונספחך יגדל שלומם
 נצח ישע | רבי ראש תשרי אחמה לשטר⁹ | מעיר אלינוהומא¹⁰

(I, 227, note 1, end.) Tobias Hakkohen b. 'Ali signs a document, dated Iyyar, 1459 Sel. (1148 c.E.) at the Nile, together with Shelah b. Yefet (T.-S. 8 J 32⁹). Tobias corresponded with a certain El'azar the brother of a prominent scholar Sa'adel b. Joseph. T.-S. 8 J 33⁶ contains the address of an epistle the address of which reads :

הדרת בנק מרנא ורבנא	ת[למי]רו טוביהו
אלעזר החכם והנבון אחי	ה[כהן] ב[י]ר עלי המעולה ¹¹
רבנו סעדאל הרב הגדול יהי שמו לעולם	זל
בן יוסף החסיד זקל	

¹ Cp. צורבא מרבנן.

² Sc. אלהי שלום.

³ רוח יי תניחנו =

⁴ Deut. 32. 43. Cp. Ketubot, 111^a.

⁵ Isa. 33. 24.

⁶ 'To plead', from סניגור.

⁷ See Abot 5. 11.

⁸ Cp. Job 16. 19.

⁹ = לשטרות.

¹⁰ This town is not mentioned in Neubauer's list of places in Yemen occupied by Jews (*J. Q. R.*, XI, 361-4).

¹¹ For המעולה.

T.-S. 10 J 25⁴, the top of which is missing, is evidently addressed to our Tobias because where the letter begins we read the name of his late father 'Ali Hakkohen (ול[ה בסנהדרין]). (גדולה יקום עליו קרא דכתיב יעלו חסידים בבכור ירננו על משכבותם אודות הטורים אל הדרתו תושמר מכל צר כי הקדמתי אליו The letter continues חור אלי תשובה² אות אחת ונטרד לבי ואודיע הדרתו בי שנרתי אל הדרת השר הנכבד סעדאל³ בן דודינו ונם על³ הזקן היקר יתר הלוי ואלי הנבירה בת דודינו ולו¹ שגרו אלי תשובה תודיעם אחיו⁴ דורש שלומי שומר בריתו ונשק עיניו ויעצים שלום . . . [ש]לום השמים יפרוס . . . וכל הנלויים

To the same Sa'adel there is addressed another epistle (T.-S. 10 J 27¹) of which on recto only the greetings are preserved. The address on verso reads:

יובל בשמחות וניל לכנֶךְ
מרנא ורב סעדאל השר הנכבד חמדת הזקן היק⁵ החסיד נבע
ישראל ישועה

It is doubtful whether this dignitary is identical with the above scholar Sa'adel b. Joseph because in the last two fragments no reference is made to his scholarship but only to his importance as a dignitary, probably holding a government office.

(I, 229.) Two leaves in T.-S. 10 H 3 contain poems in honour of Samuel Hannagid and his son Moses, styled 'Nagid designate' (see vol. I, 254). The first three strophes of I yield the acrostic 'Moses'. Either the poet was named thus or more likely the poem was composed chiefly to celebrate a special turning-point in the career of the Nagid's son, Moses. Indeed he is alluded to as already occupying a high position at the Court (ll. 7-9). The 'heads of the schools' bestowed upon both Samuel and Moses honorific titles (l. 11 ff.). On a certain Sabbath the community of Fustāt betook itself to their residence to offer them congratulations (l. 16 ff.). Yet with every prospect of a successful career, Moses did not become Nagid after his father's demise. This was due to the intrigues of Zuṭa (see vol. I, 234 ff.).

¹ Read ולא.

² Supply אף.

³ = אל.

⁴ In the meaning of friend.

⁵ = היקר.

[T.-S. 10 H 3, fols. 11 and 12, contain poetic compositions. Fol. 11, recto, has *אהבה לחתן*; verso reads.]

I

(— — — | — — — — —)

וממא קיל פי אדוננו הנגיד

ואדוננו משה המעותד לנגידות ישמרם
יוצרים

לחנות בכבוד נשיה ¹	ירדו שרפי עליה
על שמואל בן חנניה	5 השכינה השרויה
משחו השר שמואל	מלאכי המערכות
להיות מושל בעם אל	נם למשה ² הברכות
בא ומתהלך בעוז אל	בחצר בית הליכות ³
כהיות משה לבתיה ⁴	כי כבן הוא למלכות
פז' ⁵ השכינה השרויה ונ'	10
מעלתם החשובות ⁶	שמעו ראשי ישיבות
לשמוחם העריבות	שלחו שמות נקובות
הם לכל בנים ואבות	כי כמו נשם נדבות
כי שלחם צור למחיה	האמינו הלבבות
פז' השכינה ונ'	15
בקרו היום למשחם	הן עדת צוען לפתחם
בכנסה יום מנוחם	לקחו שמנם ורקחם
בעמוד זכם ופחם ⁷	ואהי היום שלוחם
מרשות דוד וחייא ⁸	אפרים קם מ. . חם ⁸
פז' השכינה השרויה ונ'	20

¹ A poetical designation of the earth. The expression originally (cp. Ps. 88. 13 *בארץ נשיה*) stood for *hades* (שואל).

² I. e. the Nagid's son.

³ I. e. the Court which is visited by many people.

⁴ Pharaoh's daughter (see 1 Chron. 4. 18).

⁵ = פזמון, i. e. the second line of the introductory strophe serves as a refrain.

⁶ For *החשובה*, to suit the rhyme.

⁷ ופחם is for זכם (he) that bestows merits on them and their dignitary. *זכם* is for *מזכר*, to suit the metre (cp. *המזכר את הרבים*); *פחם* is evidently = *פחה* + suffix (see Neh. 5. 14).

⁸ This hemistich is obscure.

⁹ Probably meaning that Samuel Nagid and his son Moses are honoured by authority of the Nasi (a descendant of David) and the leading Rabbi (R. Hyya being a prominent representative of Rabbinic learning).

(fol. 12, recto)

עלתה שמחה רננה ער לגבעת הלבונה¹
 האמינו כל מדינה כי עלי ביתם שכינה
 עוז לאברהם למקנה² ולכל איש הם לצנה
 ואני לי הם למנה בס תהי בوسی רוייה³
 פו' השכינה השרוייה וג' 25

II

נירה עלי אסמא
 אדונינו הנגידים זל'⁴
 זל' לעם כלתה נפשי נ'⁵
 אזכרנו ותחי נפשי

פו' 30⁷

אם נסיכי⁸ לא הקים אלי עמר משה ושמואל

[There follow three more strophes which end on verso with the following colophon stating that this pamphlet belongs to Abū 'Ali b. Sakkani (the cutler?).]

הרה אלכראסה לאבעולי
 בן סכאני רצי אללה ענה

(I, 240, note 1.) Another settlement of Jewish pilgrims from France existed in 'Akko in the first half of the thirteenth century. Joseph b. Gershon, whose correspondence with Abraham Maimuni with regard to his conflict with the Nasi Hodaya has been referred to in vol. I, p. 175, belonged to the group of French scholars who emigrated to Palestine and settled in 'Akko. Joseph was for a time Dayyan at Alexandria as is

¹ Cp. Cant. 4. 6, taken by Targum and Gen. R. c. 55. 7 to refer to Mount Moriah. Evidently our poet alludes here to the same locality, viz. the joy at the advancement and honour of the Nagid and his son extended to Palestine.

² Cp. Gen. 23. 18. Here by Abraham his descendants, the Jewish people, are meant.

³ Cp. Ps. 23. 5.

⁴ יחיו לעד =

⁵ This seems to be a repetition of the preceding word. Read perhaps 'ל' (לחן) 'tune', i. e. the following poem is to be recited after the melody of a well-known hymn beginning לעם וכו'.

⁶ Is this = גומר, i. e. &c., the whole line not being quoted?

⁷ פזמון =

⁸ 'My prince', i. e. the Messiah has not yet come but there are leaders of the type of the Nagid and his son.

evident from his letter to the Nagid Abraham Maimuni.¹ On the other hand a responsum in support of Abraham's decision in this very dispute between Joseph and the Nasi Hodaya b. Jesse, signed by the scholars of Akko,² includes the name of our Joseph who must have by then left Alexandria and rejoined his countrymen. He afterwards seems to have set out on a journey to Babylon and died on the way. The poet El'azar Habbabli lamented his demise in an elegy.³ A letter of his, written to an elder Tahir, has been preserved which shows how unhappy he was while occupying the post of Dayyan (in a certain community, probably Alexandria). There were three judges authorized by the Nagid, viz. our Joseph, Elijah, and a third one referred to anonymously. While the first two acted in harmony, the last person is accused by Joseph of very grave improprieties. The writer complains that the Nagid left his letters unanswered. Why was he invited by the communal leaders to come and join this person as a colleague? (recto, l. 17 ff.). It seems that Joseph was asked by the Nagid and his co-workers to come over from 'Akko to Egypt and to take up the duties of Dayyan. Joseph suggests a *modus vivendi*, viz. that he and Elijah should administer justice for two months and the other person for a month (verso, ll. 10-12). He threatens to resign if his demand be not fulfilled (l. 15). Joseph's father, Gershon, is referred to as a 'martyr' (l. 16); he was probably killed in France during the Crusades. The bitter experiences of our Joseph, first with the Nasi and then with his third colleague,⁴ made his stay in Egypt wellnigh intolerable. He therefore returned to 'Akko. But his restlessness drove him on to seek new scope in Babylon, which country he was not destined to reach for death overtook him on the way.

¹ See *Guttmann Festschrift*, p. 220, ll. 11-12, (last line) ואחרי שנחמנינו על פי אדוננו נגידנו הרב רבנו אברהם להיות ביד אני וחברי; על החרם שהתירתי אני וחברי הממונים בנא אמן.

² See Bodl. 2670⁸ (and cp. *l. c.*, 218): eleven persons including Joseph b. Gershon are the signatories who are designated as ראשי בני קהל עכו. A strip of paper in T.-S. Box K 15 contains the following passage: היום בעכו יסמרו צורם הרב ר' יוסף ב' מתתיה והרב ר' יהודה והרב ר' שמואל שבורעים ונופלים על פניהם ולא לצדדין ולא אצלויי אלא על ברכיהם ופניהם בקרקע ומה יראה על הכריעה הזאת והעיד בי יש מהם משעה שמתחיל (= b. Joseph) and Samuel (= Hakkohen b. Eli'ezer) are among the signatories of the above responsum.

³ See Pozn., *Babyl. Geon.*, pp. 41, 47, and 64, poem 9.

⁴ It is possible that this anonymous person is identical with the Nasi. Our letter thus would give us the antecedents of the bitter enmity between them.

[T.-S. 13 J 34², brownish paper, square writing.]

(Recto)

. מלך השוכן בערבות
 וישיתו בארץ תלאובות
 יישירו ביוש¹ ר לבבות כל פעל יי למענהו
 לנגה כאור בקר לא עבות באהלו לשלום יביאהו
 יבנהו וכאישון עין ינצרהו 5 ומכל חלי ומדוה ירפאהו
 ופניו בשמחה יחדהו כי הוא טרף יך ויחבשהו
 נם בטרם יקרא יענהו יקיים עליו מקרא שבח²
 ובמשכנות מבטחים ישכנהו וישב עמִי בנוה שלום וְנֹו
 וְשִׁיעֵנִי וְאִישָׁה וְנֹו 2 רָפְאֵנִי יְיָ וְאִרְפָּא
 לילות וימים³ לילות וימים³ שלומים עצומים ושנים נעימים
 10 כטיפי ימים מאת שוכן מרומים לנביר לאמים נדיב עמים ידידנו נדיבנו ועזרנו ותמכנו הנדיב הנכבד ר
 טהור זקן העדה ייִשלים [יוצ] רפואתו וישיבהו לשלום לביתו בחשק המניד להדרתו כי שלחתי אגרת שלומים
 אל הנגיד הגדול נגיד עמים ולא נליתי לו מן הדברים אשר זה
 15 בכתבי סדורים מהם ומעניין המדינה מאומה כי אמרתי על מה ועל מה אשגלש דבריי גם אשנה ומדוע קראתי
 לו ואין עונה ומה אשיב אך הגה שלחתם אחריי וסרתי אל[כם]
 למשמעתכם יוצרכם ימחול לכם הלהרנני הבאתם אות[י]
 כי טוב המות והדבר מהיות לאיש מישחית חבר⁴ כי . . .
 (right-hand margin)

אמרי מרי | חכמתא חברין | כחברי איוב | או מיתותא⁶ |
 20 נם הנגיד | בידי נתנני | וביד כל ריק | ופוחז הסגירני | יוצרי
 מידם | יצילני

(verso)

כי כל אשר יחטא ואנעיר בו יבא הוא ויחזיק ידו בשתיקה
 יאמר לי החוטא אין אתה כי אם אחר מן הדיינים לא אקבל ממך
 עד אשר תסכימו כולכם ולא אוכל אני לענות מאומה אף כי גדול[י]
 העדה עמי ויש בי כה לנדותם יראתי פן ילשנו עלי למשנה או

¹ Isa. 32. 18.² Jer. 17. 14.³ Masc., to suit the rhyme.⁴ = Arabic Tahīr.⁵ Cp. Prov. 28. 24.⁶ B. Batra 16^b

5 לִשְׁפֹּט וַיֹּאמְרוּ זֶה עֶבֶר עַל מִצּוֹת הַנִּגִּיד שֶׁלֹּא הִרְשֵׁהוּ לַעֲשׂוֹת
 כִּי אִם בַּהֲסַכְמַת הַשְּׁלֵשָׁה וַאֲנִי מְכִיר רִשְׁעָתָה זֶה הָאִישׁ שִׁיאֲמַר
 מִרְכִּילוֹת וְאִם לֹא יֹאמַר בִּפְנֵי יֹאמַר אוֹתוֹ אַחֲרָיִי וַיִּשְׁבַּע
 שֶׁלֹּא אֲמַר וְעַתָּה אִם הַנִּגִּיד יִצְוֶה בְּאֻזְנֵי הָעַם וּבִכְתָּב הַגּוֹיִם שִׁיקְבְּלוּ
 דְּבָרָיִי וְעָלִי לְכַתּוּב לֹו כֹל מִה שֶׁאֲעֲשֶׂה לְכֹל מִי שֶׁאֲרוֹן לֹו בְּדִין
 10 מִמֶּנּוּ אוֹ עֵבֶרִיהָ אֲרִי־חִילוֹל הַשֵּׁם וְאֶקְיִים מִצּוֹתַי אוֹ אֶשְׁתּוֹק הָרִי
 מוֹטֵב אֵיךְ יִדּוֹן הוּא חֹדֶשׁ עַל כָּל עֲנִיִּינֵי הַמְדִּינָה וַאֲנִי שְׁנֵי
 חֹדָשִׁים בַּעֲבוּרִי וּבַעֲבוּר הַדִּיִּין הַנִּכְבָּד וְ אֵלֶיהָ וְאִם לֹא יִרְשֵׁנִי
 לִישֵׁב בְּבֵיתִי כֹאֲשֶׁר אֲנִי עַתָּה כִּי נִשְׁבַּעְתִּי שֶׁלֹּא אֵיכָנֶס בְּעֲנִיִּינֵי
 הַמְדִּינָה חֹדֶשׁ כִּסְלוֹ כֹּלֹו וַיִּדְעוּ מִי הוּא הָעוֹשֶׂה עֲנִיִּינִיהֶם
 15 וּלְכַשְׁיוֹמֵן יוֹצֵאִי אֶלךְ לְדַרְכֵּי שְׁלוֹמֹו וּשְׁלוֹמֶךָ יִגְדֵּל כַּחֲשֶׁק
 יְהוֹסֵף בֶּן רַבְּנֹו הָרַב וְ נִרְשָׁם הוּד¹ וְדוֹד בְּנֵי שִׁיחִיהָ וּשְׁלוֹמֹו
 וְהַכְּתָב שִׁיעֲשֶׂה הַנִּגִּיד יִהְיֶה בִּידֶךָ עַד עַתָּה הַצּוֹרֶךְ לִפְנֵי נֹוִים וְלֹא בִידִי
 כִּי אֵין לִי צוֹרֶךְ בּוֹ כִּי אִם שֶׁלֹּא אֵיחַפֵּשׁ בְּקוֹ² צֶדֶק לִפְנֵי הַגּוֹיִם וּשְׁלוֹמֹו עַל כָּל
 וְלֹוִלִי אֶהֱבֵת הַדִּיִּין הַנִּכְבָּד וְ אֵלֶיהָ וּשְׁתַּדְּלוּ⁴ עִמִּי לֹא יִשְׁבַּתִּי עִמּוֹ
 20 עַד עַתָּה כִּי כִמָּה פַּעֲמִים הוֹכִיחָה אוֹתוֹ לִמְעַן יֵלֶךְ בְּדֶרֶךְ
 טוֹבִים וְלֹא יִדַּע עוֹוֹל בִּשְׁת⁵ וְנִתְקִיִּים עָלָיו תַּחַת נַעֲרָה בַּמִּבֵּין וְגו'⁶ גַּם הַמּוֹכִיחַ נִלְאָה
 עַד כִּי לֹא נִשְׁאָר דְּבַר וְקִצַּת הַדְּבָרִים כִּכְר הַגִּיד בְּכַתְּבוֹ אֶל הַנִּגִּיד הַגְּדוֹל וּשְׁלוֹמֹו

VI (to Vol. I, Chapter VI).

(I, 259.) A Parnās would be complimented as בחִיר־הַפְּרָנָסִים. Thus a liturgical composition in T.-S. Box H 12 has a colophon which states that the manuscript belonged to Solomon b. Nissim בַּחִיר־הַפְּרָנָסִים who is perhaps identical with the signatory to a document, dated 1189 c. E. at Fustāt (Bodl. 2805⁹). To the titles of eminence in the community should be added those of סְגוּלַת הַקְּהָל and הַפֶּאֶרֶת הַקְּהָל. In the minutes of the Bet-Dīn, dated 1134 c. E. and signed by Nathan b. Samuel the Ḥaber, there are mentioned Moses Ḥazzan מֹשֶׁה הַחֲזָנִים and Meborak מֵבֹרָק הַחֲזָנִים b. Yefet (the latter bears the same titles, T.-S. 10 J 5⁸). A document, dated Marḥeshvan, 1485 Sel. (1173 c. E.) at Fustāt, mentions the banker 'Amram סְגוּלַת הַקְּהָל (Genizah fragment belonging to the Cambridge University Library).

¹ Read השם ינקום דמו = הוֹדִי.² Read בקו.³ = יִשְׂרָאֵל.⁴ Read והשתדלו.⁵ Cp. Zeph. 3. 5.⁶ Prov. 17. 10.

(I, 272, note 2.) Nathan the 'Seventh' and his son Abraham are mentioned in a Memorial List (edited by Margoliouth, *Catalogue*, III, 559 b). Nathan had another son called אברה (see *J.Q.R.*, IX, 120). T.-S. 13 J 19⁴ contains a letter from Moses b. Abraham to the Sheikh Abū Naṣr הנכבד אשר הישיבה¹ b. Nathan the 'Seventh' (see also T.-S. 12. 81 for another epistle addressed to him). His brother Abraham seems to have been more prominent. Solomon b. Ḥayyim (probably identical with Solomon b. Ḥayyim the 'Seventh', vol. I, p. 192, note 1) addresses Abraham as אשר הנכבד המעולה המדת הישיבה and continues in the course of his epistle (T.-S. 18 J 4²), evidently written during Ḥanukah, ומי שעשה נסים לאבותינו בימים האלו ובזמן הזה על ידי השמוני ובניו יעשה עמך ועם אדונינו אשר הגדול רבינו מבורך נגיד עם יי' צבאות ועלי ולדה מולאי אבי אלביאן (i.e. Moses Nagid, above, p. 249) ועלי נמיע. Abraham b. Nathan was thus intimately connected with the Nagid Meborak and his family.

(I, 275.) As to הצלע האלה, cp. also the Apocalypse of Zerubabel, edited by M. Israel Lévi, *R.É.J.*, LXVIII, 140, l. 2 f. הצלע האלה ויקצו כולם בצלע האלה. l. 8, בצלע האלה (i.e. third battle) והשלישי.

(I, 278-9.) The names of a few more persons who held titles connected with the schools should be added here. T.-S. 10 J 26⁷ (damaged) begins, נקול [נחן אלב] תאבתין כטוטנא תחת הזה אלאסטר אן אלחזאן אבוסהל הלוי ולד אלאהוב² צלא פי כנסת אלשאמיין אלעמורה בבקא ישראל כחצרנא פי אלסבת ואלהל ואלעיד ואכרנן ספר תורה ושאהרנא צלאתה עלי אלקאנן. This Reader Abū Sahl Hallevi is perhaps identical with the recipient of a letter addressed to him as well as to his brother Moses the Reader and their father Abū 'Imrān (Bodl. 2878⁴⁵). Finally, a certain Daniel b. Tobias asks his correspondent in an epistle, dated Kislev 9th, (1)479 Sel. (1167 c.e.), to convey his regards to אלשיך אלאגל סלימאן אלסנ³, אלשיך אב[ו] . . . אליסור⁴, אלשיך אמין אלדולה מסלם⁵ and אלשיך אבנ⁶ עלי אלחמרת⁷ אבן סברי (T.-S. 10 J 33¹⁰).

¹ רבנא.

² אהוב הישיבה.

³ סנן הישיבה.

⁴ יסוד הישיבה.

⁵ A Muslim.

⁶ Read אבו.

⁷ חמדת הישיבה.

⁸ In the book-list (*R.É.J.*, XL, 61 top) אלמשיוש does not mean 'the distraught', as Bacher thought, but stands for משיוש הישיבה.

ADDENDA

[The volumes are indicated by I and II respectively.]

(I, 15.) To the learned Jews in Egypt and in Palestine prior to the Fāṭimid period should be added Abū Kathir Yahya b. Zakariya, a scribe of Tiberias, of whom Mas'udi¹ reports that he was the teacher of Sa'adya. He died about 932/3 C.E., Mas'udi mentions that he had many theological disputes with this Abū Kathir. In Raqqah (in Egypt) he met a scholar Yehudah b. Joseph known as Ibn Abū'l Thina, a disciple of the Ṣabeian philosopher and physician Thabit b. Qurra. In that city he also conversed with another Jewish scholar Sa'id b. 'Ali known as Ibn Ashlamiya. From Mas'udi's statement it appears that where he resided (in Egypt), he also came into contact with a scholar from Bagdād, Abraham al-Tustari (hence a native of Tustar), whom he regarded as the most subtle dialectician and as most experienced in controversy among the later Jewish savants.

(I, 33, note 2.) About the synagogue of Jaudariyya see Maḳrizi (cited by Gottheil, *J.Q.R.* XIX, 509).

(I, 36, note 1.) As regards the synagogue of the Palestinians in Fustāt, Maḳrizi writes that 'over its door there is a Hebrew script and engraven upon wood [an inscription to the effect] that it was built in the year 336 Seleucid Era: before the second destruction of Jerusalem by Titus about 45 years and before the Hijrah about 600 years'.² It goes without saying that from 'before' to '600 years' was not in the inscription but is Maḳrizi's addition in his endeavour to synchronize the date 336 Sel. with those of other eras. He misunderstood the date שלוש לשיטות (as must have been in the inscription) to mean actually 336 Sel., whereas it really stood for (1)336 Sel. = 1025 C.E.! It was the usual custom in those days to leave out the first thousand.³ But Sambari correctly understood the date and thus gave the corresponding year of Creation as (4)785.

¹ In *Bibliotheca Geogr. Arabicorum*, ed. De Goeje, VIII, pp. 112-13. For a Hebrew translation of this passage, see Harkavy, *Luah Alhasaf*, II, pp. 279-80.

² See the passage cited by Gottheil, *ibid.*, p. 507, top.

³ See, e.g., the end of the Gaonic responsa (ed. Harkavy, no. 67, p. 32) שנת שבו = (1)327 Sel., no. 350 (p. 179) שנת שב = (1)302 Sel.; *J.Q.R.*, XIX, pp. 254 and 256, שנת שם and שנת שמו = (1)340 and (1)346 Sel. respectively (cp. also above,

(I, 40, note 1.) About Asaph Rosh Hasseder see now *J.Q.R.*, N. S., XI, pp. 421 and 436, note 2.

(I, 43, note 2 end, and 44, note 3 end.) The Ḳaraite commentary on Daniel is to appear in *J.Q.R.*, N. S., XII (April no.).

(I, 52, note 2.) The difficulty pointed out there is now explained by Bornstein (התקופה, IX, p. 228, note 1) that there was a difference of one year between Babylon and Palestine as regards the calculation of A. M. and hence 4595 A. M. in the former country corresponded to 4596 A. M. according to our reckoning.

(I, 61, 62, note 1.) The tract of the early Ḳaraite settler in Jerusalem is now published in *J.Q.R.*, N. S., XII, p. 257 ff.

(I, 67.) About the power of Ibn Abitur's ancestor in Spain see also *J.Q.R.*, N. S., XI, pp. 456-7.

(I, 76 ff., and II, p. 73, note 1.) The question whether the influential Abū Sa'ad (Abraham) b. Sahl al-Tustari and his brother Abū Naṣr (Ḥesed) were Rabbinites, as has been my assumption, or Ḳaraites, as still maintained by Poznański,¹ has become now more complicated by reason of a Ḳaraite Memorial List² wherein the former of these two brothers is greatly eulogized. The passage reads (p. 41, ll. 17 ff) וירחם יי אלהינו על משפחת הישרים החכמים הנכונים האצילים הקרואים אלדסאתרה בראשם כִּנֶּק מר' ור' ישר בן חסד בן ישר אשר קנה את היורה והנדיל חסדו על עם יי צבאות והיה ביתו פתוח לתורה ולמקרא ולרוחה והיה עושה כמה חסדים וכמה טובות ומפזר מתנותיו לעניים ולאבינונים בגלוי ובסתר ירחמנו אלהינו ועל כלל בניו ובני בניו כנק מר' (as above) אברהם אשר היה משנה למלך והנדיל חסדו וכו'. It should be remarked that the same list contains the names of Ḳaraite Nesiim who have lived long after this powerful dignitary Abraham (see *infra*, p. 380f.). There was evidently an old custom in the Ḳaraite synagogue at Fustat (wherefrom our fragment most probably emanates³) to bless the memory of these prominent persons, Yashar b. Ḥesed b. Yashar and Abraham, the former because he bought 'the field' (i. e. the cemetery) and practised other acts of charity, and the latter for similar deeds. Now the cemetery probably belonged in common to both Rabbinites and Ḳaraites. The cleavage between the two sects was not then so pronounced, as is evident from the several cases of intermarriage that are reported. Even a Nasi and son of the former Gaon of Jerusalem, David b. Daniel, did not

vol. 1, p. 94, note 1; *J.Q.R.*, N. S., VIII, p. 366, שנת שט"ו = (1)315 Sel. and cp. further *ibid.*, XI, pp. 410, 412-13, 441, 445, 451, 465, note 1.

¹ *Mtschr.*, 1921, p. 135, note 1; *R.É.J.*, LXXII, p. 205, note 1. Alas that this eminent scholar is no more!

² Published by Ginsburger, *R.É.J.*, LXXII, pp. 40 ff.

³ Cp. also *ibid.*, p. 45.

shrink from marrying a Ḳaraite lady.¹ The close relations between Rabbinites and Ḳaraites are also apparent from the interference of the latter in the making and unmaking of the heads of the Palestinian academy.² It is therefore quite in accordance with the trend of those times to find our Abraham, though himself belonging to the Rabbinites, bestowing his generosity to both sections of Fustāt Jewry where he occupied such an exalted position.

Moreover we have clear proof that Abraham's paternal uncle was a Rabbinite. Minutes of evidence concerning a woman who claimed from her brother a share in her father's inheritance are signed among others by Joseph b. Israel al-Tustari (vol. II, 173-4). The woman, not being able to carry through her lawsuit at the Bet-Dīn, took it to the Muslim courts. The Gaon (either Nathan b. Abraham or Hai) is informed of her procedure. Now it seems that the reason this woman appealed to the non-Jewish court was because according to Rabbinic law a daughter did not share the inheritance with a son, as is the natural meaning of Num. 27. 8. However, early Ḳaraite authorities maintained that both had equal rights, while Daniel al-Ḳumisi limited a daughter's portion to a third.³ Besides this point involving a legal point of difference between Rabbinites and Ḳaraites, our document clearly emanated from a Bet-Dīn of the former which submitted its findings to 'the head of the school'. One of the co-signatories, Peraḥ b. Muammil, is found on another document together with the prominent Jacob b. Joseph Bet Dīn, who later on became the spiritual leader of the Aleppo community (see vols. I, 150; II, 174, note 1). There is therefore no doubt that Joseph b. Israel al-Tustari, who signed our fragment, was a Rabbinite.

That he was a brother of Sahl al-Tustari is evident not only from the agreement of time and place but still more from the data discussed in vol. I, p. 112, note 1 (cp. vol. II, p. 140, ll. 30-31). Their father was Israel, who had three sons, Shelah, Sa'adya, and Joseph. The second son is referred to in the poem (vol. II, p. 76) as זקן תורה ופרושים ודינים, which again points to Rabbinic knowledge and education. Shelah's Arabic name was Sahl, but it seems that he also was given the name of Yashar. It may be that his father Israel also went by the name of Hesed, though we have no evidence for it except that in the above

¹ Cp. vol. I, pp. 162, note 1, 177, 187, note 2, 188; vol. II, pp. 211-12.

² See vol. I, pp. 143, 150; vol. II, 69. Cp. further vol. I, p. 125, and especially p. 138.

³ See *Gan 'Eden*, 166^a, top, אבל ראיתי לר' דוד בן בועז הנשיא שספר בי י"ש אנשים רבים היה זה דתם. Cp. further on the subject Revel, *J.Q.R.*, N. S., III, p. 339.

Ḳaraite Memorial List there is mentioned first Yashar b. Ḥesed b. Yashar and then Abraham, apparently as his son. But the phrase *וּעַל כָּלֵל בְּנָיו וּבְנֵי בְנָיו* is vague, and Poznański himself (*R. E. J.*, LXXII, 204) has to assume that Yashar was not Abraham's father, but nephew, the son of his brother Ḥesed (Abū Naṣr). This very fact alone does not tend to enhance the veracity of this Memorial List. To sum up, the existence of a prominent Ḳaraite author in the second half of the eleventh century with the name of Yashar b. Ḥesed b. Yashar al-Tustari should not lead us to transfer the above family of Fustāt grandees to the fold of Ḳaraism. Apparently these names were in vogue among the Persian Jews hailing from Tustar. By the by, Mas'udi in the first half of the tenth century came into contact in Egypt with an Abraham al-Tustari (above, p. 375).

(I, 179; II, 216-17, 361-2.) The conclusion *ישועה* 'salvation', at the end of a letter was already used by Sa'adya.¹ By misunderstanding this phrase Sa'adya was given by recent writers a new title *אלוף ישועה*.² See also above, p. 368.

(I, 182, bottom.) The reference to *J. Q. R.*, N. S., is now to vol. XI, 416 ff.

(I, 186; II, 223-4.) About the connexions maintained by R. Meshullam of Mayence with the school of Jerusalem see also the work *מעשה רוקח* by R. Eli'ezer b. Yehuda b. Ḳalonymos of Mayence (edited by Hirschsprung and printed in Sanok, Galicia, 1912), p. 27, *והנאונים במנצא הנהיגו בהרם*,

וכן הנהיג רבינו משולם ממנצא ששלח לעיר הקודש והשיבוהו שמברכין עליו

(I, 221-2.) The practice of reciting the Pentateuch in the synagogue in an Annual Cycle side by side of the official Triennial Cycle seems to have been in vogue already in Palestine, and not only in the Palestinian synagogue at Fustāt. An item in the collection of differences of customs between the Holy Land and Babylon (*חלוק מנהגים*, ed. Müller, no. 47) reads according to one version *אנשי מזרח קורין בפרשה ש"ן והעם, ובני אי" קורא העם פרשה וסדרים באי" קורין העם הפרשה וש"ן*. Another reading is *סדרים בני בבל קורא הש"ן הפרשה והעם יעמרו וישמעו מלה במלה*. The text is not free from corruption, but the second version is to be preferred. Müller's explanation is entirely forced. But bearing the above practice in mind it is evident that the passage means to denote that in Palestine

¹ See the fragment of Sa'adya's epistle (*J. Q. R.*, XIV, p. 41, bottom) which ends *יט. . . חמוז שנת אלף דלז' לסמשלה חבטים* (i.e. Sel. = 922 c. E.) *סעדיה בן יוסף אלוף ישועה*.

² See *R. E. J.*, LXXIII, pp. 107 f.

the worshippers as a whole read from ordinary copies the whole *Parasha* of the corresponding week while the Reader recited from the Scroll only the corresponding *Seder* (the first being the technical term of the weekly portion according to the Annual Cycle, while the second according to the Triennial one).¹ But in Babylon the Reader recited the *Parasha*, so that there was no need for the people to do it by themselves, but only to pay attention to קריאת התורה. It seems that the people were to stand during the reading. This is against the custom known to Sar Shalom Gaon (see 'Amram's *Siddur*, I, 28^a).

The wording of the text reflects already the time when the Reader, and not the people 'called up to the Law', recited the weekly portion. This was a later practice. 'Amram Gaon still knows only the recital of the קרואים לתורה.² Very likely the original text underwent modifications in the process of time.

(I, 250; II, 338.) A letter to Yehuda Hakkohen b. El'azar is also found in a manuscript belonging to the Hungarian Academy of Sciences (see Goldziher, *Kitab ma'āni al-nafs*, p. 10, note 3). But he is wrongly styled there as Nagid.

(I, 251-2.) About Sambari's account of the origin of the office of Nagid in Egypt, see also Rosanes (דברי ימי ישראל בתורמה, I, p. 123, note 35) who points out that in the Paris MS. of the Chronicle the reading is 4748 A.M. = 988 C.E.³ Rosanes' attempt at vindicating the veracity of Sambari's story is proved futile by the very fact that the Caliph al-Mu'izz, whom Rosanes identifies with עזר אלדולה in Sambari, died in 975, thirteen years before his supposed marrying the daughter of the Caliph of Bagdād!

(II, 14, poem II, l. 1; 19, l. 15, and 21, l. 6.) About the poetic phrase of 'being ransom for somebody', see Goldziher, *J.Q.R.*, XIV, p. 721.

(II, 15, l. 15.) For תענה probaby תַעֲנֶה (instead of the more usual תַעֲנֶה for sake of metre) should be read. Thereby the meaning of the line is made intelligible. Sa'adya in his polemic against Hiwi al-Balkhi (ed. Davidson, p. 60, § 40) quotes an Arabic proverb about the ostrich denoting its uselessness. באשר יאמר משל ההנריאים 'היענים לא מן הראים. ולא מן הנושאים'. For הראים read הראים⁴ (from דאה 'to fly'), i.e. the ostrich belongs neither to the birds nor to the animals of burden, corresponding to the Arabic proverb cited by Damiri (see *ibid.*, note 188) that 'the ostrich is neither bird nor camel'. Accordingly our poet depreciates

¹ See vol. I, p. 221, note 1, and the document edited there, p. 222, note 2.

² See *Siddur*, I, 28^b, 29^a, and cp. Elbogen, *Gesch. des Jüd. Gottesdienstes*, 170-1.

³ Also noted by Neubauer, *J.Q.R.*, VIII, 552, top.

⁴ This correction Dr. Davidson also suggested in a letter to me.

himself in comparison to his friend, 'You are as you are (viz. the person thus eulogized) but I am like the ostrich in the proverb' (viz. I am useless).

(II, p. 20, poem XV, l. 5.) Dr. Davidson suggests a plausible reading לֹא מִלֵּל instead of אֶתְמִלֵּל, the meaning being, 'What can one think in a day of woe (or trouble) in front of a cheese' (instead of substantial relief such as our poet hoped to obtain from his patron). The expression יוֹם צָר would have been more usual than יוֹם אֵחָ (אֵחָ 'alas', really being an exclamation when in pain or trouble), but our poet skilfully uses the same word in two different meanings in ll. 3 and 5.

(II, 104-5.) A liturgical poem by Sahlān is also cited in *J. Q. R.*, N. S., I, 102.

(II, 155, no. 58.) The fragment has in the meanwhile been found and bears now the class-mark T.-S. 13 J 33¹².

(II, 204, note 2.) About an inscription on the door of an old ruined synagogue at Alme, see Klein, *Jüd.-pal. Corpus Inscriptionum*, 1920, pp. 77-8.

(II, 208.) As to the Nasi Sar Shalom and his son Joshiiah, a fragment (T.-S. 12. 728, cited by Schechter, *J. Q. R.*, XIV, 453, note 3) seems to report of the ordination as Nasi of the latter by the former, his father. It is very faded and probably therefore appeared to Schechter 'very ancient'. But it evidently dates from the fourteenth century when our Sar Shalom and his son flourished. It reads ת . . . (l. 3 of Hebrew) ראש גליות צרפת וספרד ואשכנז ומדי (4) ופרס ויון הרשום בראש הישמן (?) לאר נש' מר' שש (= לארוננו נשיאנו מרנא שר שלום) שסמך יאשיה רבנו וידיו לראש (5) גליות כל . . . אי . . . וישראל . . . (7) יאשיהו המכונן (המכונה r.) מסח . . . (9) ומעיד אני על אר' נש' (= ארוננו נשיאנו) נב' (= נטרוהי) מרו (רחמ' = רחמנא) . . . ה וסמך לבנו יחידו וידיו יאשיהו (10) . . . והמורד על רבר' המלכות חולק על ראש הגלות. The fragment is only a copy from an original document, as is clear from the last line given by Schechter . . . (י ונכתב r.) אלו השורות בח' פ' (= בחדש פלוני) ש' ז' וב' (ש' פ' וב' r. = שנה פלונית ופלונית) ליצי' וכת' הע' (= ליצירה וכתב העבר the usual ending). This Nasi was not lacking in ambition when extending his nomination as Nasi to the diasporas of France, Spain, Germany, Media, Persia, and Byzantium! What militates against the above identification is the fact that Joshiiah is styled here 'an only son' (l. 9) whereas we know that Sar Shalom had three sons beside him (see vol. I, p. 174).

(II, 213-15.) More Karaite Nesīm are enumerated in the Memorial List published by Ginsburger¹ (discussed in part above, p. 376 ff.) Whereas

¹ See further Poznański's remarks, *R. E. J.*, LXXII, 202-4.

our list seems to preserve a genealogical order (p. 215) this is certainly not the case with the former one. The first Nasi mentioned there, David, who is stated to have died a martyr, is either identical with David IV or V (nos. 12 or 21 in our list). Poznański (l. c., p. 203) identifies him with David b. Solomon b. 'Obadya, but the existence of this 'Obadya is not beyond doubt (see Pozn., *Babyl. Geon.*, p. 130). The next Nasi, Eli'ezer Šemah corresponds to no. 18 in our list. Then follows a Nasi Yeshu'a, whose name is not mentioned elsewhere.¹ Joshiah, who comes next, is either III (no. 17) or IV (no. 20). The next one, Ḥananya Abraham, styled 'head of the physicians', is the last one in our list (no. 28).² Ginsburger's list adds another one, by name Sar Shalom (no. 17 in *Babyl. Geon.*, p. 131).

The dates of the 27 descendants of 'Anan enumerated in vol. II, p. 215, may approximately be fixed from Ḥasday (no. 9), who lived in 1109, and onwards by assigning four generations to a century, thus nos. 9-12 to the twelfth century, nos. 13-16 to the thirteenth, and so on till in nos. 25-28 we reach the seventeenth century.

(II, 259, note 7, end.) The Palestinian custom of returning half of a deceased woman's dowry to her father's relatives in case she died childless, is also mentioned in the Ketuba of 1082, issued on the occasion of the marriage of David b. Daniel with a Karaite lady (*J.Q.R.*, XIII, p. 220 bottom, cp. also vol. I, p. 187, note 2), נמי על נפשיה נשיאנו דויד . . . דגן דאם חס ושלום תתפטר נאשיה דא בלא ולד . . . פלגו נדוניא דין לבית אביהא כמנהגא רבני ארין ישראל. See also the formula of a 'Jerusalem Ketuba' (cited above, vol. II, p. 96, note 2) wherein we read, וכך התנו ביניהן שאם נזר, המקום ליתן להם בנים הם יירשו אותם ואם נפטרת זאת פלג' קוירם לזה פל' בלא בנים יהא פל' זה בעלה נוטל מכל מה שהביאה בביתו מזהה והשאר יחזור ליורשי אביה.

(II, 260-3.) The poems in honour of Yakin b. Netaneel are really four extensive stanzas of one long poem. The first letters of the stanzas form the acrostic Isaac, indicating the name of the poet, whom however I am unable to identify. But he must have lived in Egypt since he knew all the details of the conflict with and the subsequent triumph over the dangerous enemy of Egyptian Jewry.

¹ See also Pozn., l. c., p. 203 f., who, however, laboured under the erroneous assumption that Yeshu'a was a son of Eliczer Šemah, whereas this list most likely did not intend to give a genealogical sequence.

² He cannot have been identical with the physician Ḥananya (mentioned in *R.É.J.*, LXVI, 72, l. 11, as Ginsburger thinks) since this Ḥananya was the father of the famous Nagid Samuel, the contemporary of Yehuda Hallevi (see above, vol. II, p. 281 ff.). Pozn. (l. c., p. 204) also rightly pointed out that this Ḥananya was a Rabbinite without, however, identifying him any further.

(II, 260, note 4.) The abbreviation גמ' = גמור is a technical term used in Hebrew prosody to indicate that the last lines of all the stanzas have the same rhyme though each having a different one. I owe this explanation to Dr. Davidson who is dealing with this point in full in *J.Q.R.*, N.S., XII, pp. 391-2.

(II, 274 ff.) More Genizah fragments concerning Maṣliḥ Gaon are now published by Weiss (הצופה לחכמת ישראל, V, p. 4 ff.). The first (pp. 6-7) is a letter from the Gaon, dated Fuṣṭāṭ, Iyyar 1443 Sel (= 1132 c. E.), to Aaron b. Netaneel. Herein is mentioned a certain Yefet Hallevi, a representative of the Gaon. The second fragment (pp. 7-8) is the beginning of a circular letter which Maṣliḥ sent to the provincial communities in Egypt (ערי אלריף 'the cities of the country'). Weiss (p. 5) erroneously takes al-rif to denote Morocco. For the same expression see above, vol. II, p. 264, referring to Abū'l Munajja's stay in the provinces supervising his works (in connexion with his duties as administrator of the eastern Delta-province, cp. vol. I, p. 216). We further read of a collection made in the provincial communities in Egypt for the ransom of prisoners (vol. II, 289 ff.), where again the expression אלריף is used. A circular letter to the provincial congregations (הדרים בכל ערי אלריף), similar to the one by Maṣliḥ, has been preserved in parts from Maimonides (vol. II, 317). Cp. further the epistle from the Nagid Samuel b. Ḥananya to a certain provincial community in Egypt (פי גמיע אלריף), vol. II, p. 287, j). Finally, Weiss edited (ibid., pp. 8-9) a poem in honour of Maṣliḥ Gaon.

(II, 296, no. 8.) About the translation of סגולי see now the various views cited by Pozn., *R.É.J.*, LXXII, 120, no. 5.

(II, 297, note 1, end.) About Alfasi's disciple, Joseph b. יונתן, the commentator Jehuda b. Eliezer Hakkohen very likely copied the whole passage from R. Zerahya Hallevi's מאור (to Pesahim, c. 2). See further Reifmann, "תולדות ריה", p. 61, note 91, and Michael, *Or ha-Chajim*, p. 482, no. 1047.

(II, 312.) A Bokharian MS. belonging to Mr. E. N. Adler (*J.Q.R.*, X, 588, B 9) contains a legal question sent to אדונינו מנהיג דורינו. חכם זמנינו מרב יעקב ראש בי רבנן בר ר' עלי זל.

(II, 327.) In the periodical (*Green Bag*, Boston, July, 1901, vol. XII) Amram gave a facsimile of a document from his own Genizah collection, dated Fuṣṭāṭ, Iyyar 1543 Sel (= 1232) under the authority of Abraham Maimuni, and signed by Netaneel b. Sa'adya and Elijah b. Zekarya, wherein it is set forth that the Bet-Din and the elders had resolved upon the prohibition, under threat of the ban, to give the synagogue utensils (כלי הקדש) in pledge for a period of twenty years.

(II, 331.) Also Eppenstein, *Abraham Maimuni* (in *Jahresbericht des Rabbinerseminars*, Berlin, 1914), pp. 30-31, assigned without further ado all the compositions, edited by Neubauer, to Abraham Maimuni, the untenability of which has been demonstrated above.

(II, 370-1.) The French Jews who settled in 'Akko and in other places in Palestine seem to have been prosperous, and thus R. Yeḥiel of Paris, who maintained a school of 300 disciples, sent a representative to the Holy Land to collect there donations for his institution. See the extract from a manuscript in the Sorbonne in Zotenberg, *Catalogue de MSS. Heb. de Bibliothèque Nationale*, p. 42^a, אלו סימני כתבי הקברות אשר הביאם ר' יעקב שלית נאמן מהרב רבינו יחיאל מפרישי אשר יש לו בשיבתו שלש מאות תלמידים והלך בא בכל גליל ארץ ישראל ובעכו ובכל שאר גליות להוליך נדבה נדולה למדרש הגדול דפרישי.

Finally, with regard to phrase כבוד גדולת קדושת, in addressing people recurring so frequently in the Genizah letters of our period, it should be remarked that קדשת is already used in the Yerushalmi (Sanh. I, 19^a, l. 9) in connexion with the story of the attempt of Ḥananya, the nephew of R. Joshu'a b. Ḥananya, to fix a leap-year outside Palestine (see also Ber. 63^b). A letter dispatched to him from the scholars of Palestine began חנניה לקדשת. I owe this reference to Prof. Louis Ginzberg.

CONCORDANCE OF MANUSCRIPTS

[The volumes are indicated by I and II respectively.]

I. CAMBRIDGE.

a) *Taylor-Schechter Collection* (= *T.-S.*).

- T.-S. Arabic Box*, leaf in, II, 101, note 2
T.-S. Arabic Box: Poetry and Liturgy,
 colophon in, I, 99, note 2
T.-S. Box C 7, leaves in, II, 169, note 1
T.-S. Box F 3, leaves in, II, 259, note 7,
 297
T.-S. Box G 1, leaves in, II, 101, note 2,
 210
T.-S. Box H 2, leaves in, I, 98, note 2
T.-S. Box H 5, leaves in, II, 25, 225,
 326
T.-S. Box H 6, leaves in, II, 169, note 1
T.-S. Box H 11, leaves in, II, 276
T.-S. Box H 12, colophon in, II, 373
T.-S. Box H 15, leaves in, II, 25, 225
T.-S. Box J 2, leaves in, II, 248, note 1,
 323
T.-S. Box K 3, fragment in, I, 259,
 note 1
T.-S. Box K 6, leaves in, I, 31, note 1;
 II, 25, 58, 105, note 2, 210, 224, 276,
 311, note 1, 314, 336, note 2, 339-40
T.-S. Box K 8, leaves in, II, 21, 101,
 note 2
T.-S. Box K 15, leaves in, II, 247, 270
T.-S. Box K 16, fragment in, I, 21,
 note 1
T.-S. Box K 27, leaf in, II, 224-5
T.-S. 12. 6, II, 71
T.-S. 12. 17, II, 338
T.-S. 12. 44, II, 362
T.-S. 12. 59, II, 203
T.-S. 12. 80, II, 117
T.-S. 12. 81, II, 374
T.-S. 12. 109, II, 218-9
T.-S. 12. 133, I, 122, note 1
T.-S. 12. 153, II, 341
T.-S. 12. 214, II, 222
T.-S. 12. 217, II, 145-6
T.-S. 12. 238, II, 317
T.-S. 12. 247, II, 118
T.-S. 12. 256, II, 72
T.-S. 12. 328, II, 345
T.-S. 12. 330, II, 251
T.-S. 12. 338, II, 240-42
T.-S. 12. 341, II, 252
T.-S. 12. 358, I, 55, note 1
T.-S. 12. 427, II, 342-3
T.-S. 12. 703, II, 275
T.-S. 12. 722, II, 52
T.-S. 12. 728, II, 380
T.-S. 12. 775, II, 62
T.-S. 12. 826, II, 312
T.-S. 12. 857, II, 111
T.-S. 16. 14, II, 24, note 8
T.-S. 16. 18, II, 196-7
T.-S. 16. 22, II, 282
T.-S. 16. 45, II, 101
T.-S. 16. 49, I, 97, note 3 (where cor-
 rect *T.-S.* accordingly)
T.-S. 16. 68, II, 23-4
T.-S. 16. 128, II, 360
T.-S. 16. 251, II, 92-3
T.-S. 16. 267, II, 336
T.-S. 16. 275, II, 141-2
T.-S. 16. 284, II, 193
T.-S. 16. 352, II, 365
T.-S. 16. 374, II, 94-6
T.-S. 16. 375, II, 96, note 2
T.-S. 16. 377, II, 359, note 4
T.-S. 20. 6, II, 103
T.-S. 20. 7, II, 245
T.-S. 20. 81, II, 127-8
T.-S. 20. 94, II, 205-6
T.-S. 20. 97, II, 73, note 3
T.-S. 20. 106, II, 225-7
T.-S. 20. 114, II, 271-3
T.-S. 20. 141, II, 235-6
T.-S. 20. 173, II, 366-7
T.-S. 20. 178, II, 136
T.-S. 20. 179, II, 212
T.-S. 24. 10, II, 240
T.-S. 24. 63, II, 329-30
T.-S. 28. 2, II, 174, note 1
T.-S. 28. 6, II, 55-6
T.-S. 32. 8, II, 257-9
T.-S. 6 H⁶, I, 187, note 1
T.-S. 6 H⁸¹, II, 104, note 6
T.-S. 6 J¹²⁶, II, 231
T.-S. 6 J¹²⁸, II, 209
T.-S. 6 J²¹⁰, II, 338
T.-S. 6 J²¹², II, 101, note 2
T.-S. 6 J³¹¹, II, 217, note 3

- T.-S. 6 J 4¹⁶, II, 209
 T.-S. 6 J 4²⁹, II, 305
 T.-S. 6 J 6², II, 347
 T.-S. 8 F 3¹, II, 312
 T.-S. 8 H 16¹⁸, II, 105
 T.-S. 8 H 23⁶, II, 105-6
 T.-S. 8 J a 2¹, II, 102-3
 T.-S. 8 J 4¹, II, 98
 T.-S. 8 J 4², II, 97
 T.-S. 8 J 4³, II, 98
 T.-S. 8 J 4⁴, II, 240, § (2), where correct 8 J 44 accordingly
 T.-S. 8 J 4¹², II, 231
 T.-S. 8 J 4¹³, II, 247
 T.-S. 8 J 5¹, II, 232
 T.-S. 8 J 5¹⁶, II, 287
 T.-S. 8 J 5¹⁹, II, 290, note 7
 T.-S. 8 J 5²¹, II, 293
 T.-S. 8 J 5²², II, 293
 T.-S. 8 J 6^{2.3}, II, 327
 T.-S. 8 J 6⁶, II, 327
 T.-S. 8 J 6¹⁸, II, 97-8
 T.-S. 8 J 7¹, II, 41-2
 T.-S. 8 J 8¹, II, 304
 T.-S. 8 J 8⁶, II, 54
 T.-S. 8 J 8¹⁵, II, 295
 T.-S. 8 J 10⁶, II, 209
 T.-S. 8 J 14²⁴, II, 54
 T.-S. 8 J 17¹⁸, II, 289-91
 T.-S. 8 J 18^{18.32}, II, 203
 T.-S. 8 J 18¹⁷, I, 213, note 1
 T.-S. 8 J 20¹, II, 169-70
 T.-S. 8 J 21², I, 260, note 1
 T.-S. 8 J 21⁶, II, 109-10
 T.-S. 8 J 22³, II, 276
 T.-S. 8 J 27⁹, II, 363
 T.-S. 8 J 30⁴, II, 327
 T.-S. 8 J 31¹⁰, II, 28-9
 T.-S. 8 J 32², II, 293
 T.-S. 8 J 32⁶, II, 327
 T.-S. 8 J 32⁷, II, 327, (e), (g)
 T.-S. 8 J 32⁸, II, 97
 T.-S. 8 J 32⁹, II, 367
 T.-S. 8 J 33¹, II, 41 (where correct 8 J 33⁶ accordingly)
 T.-S. 8 J 33², II, 366
 T.-S. 8 J 33⁴, II, 304-5 (where correct 8 J 33¹ accordingly)
 T.-S. 8 J 33⁸, II, 174, note 3
 T.-S. 8 J 33⁶, II, 367
 T.-S. 8 J 33¹⁰, II, 366
 T.-S. 8 J 34³, II, 34-5
 T.-S. 8 K 1², II, 35-7
 T.-S. 8 K 13⁴, II, 357
 T.-S. 8 K 20¹, II, 98
 T.-S. 8 K 20³, II, 52
 T.-S. 8 K 22¹, II, 320
 T.-S. 8 K 22², II, 210-11
 T.-S. 8 K 22⁸, II, 213-14.
 T.-S. 8 K 22¹, II, 213, note 3
 T.-S. 8 K 22⁶, II, 357-9
 T.-S. 8 K 22⁶, II, 318-20
 T.-S. 8 K 22⁸, II, 346
 T.-S. 8 K 22⁹, II, 312
 T.-S. 8 K 22¹⁰, II, 52, note 1
 T.-S. 10 H 3^{11.12}, II, 368-70
 T.-S. 10 J 2³, II, 25
 T.-S. 10 J 5¹, II, 373
 T.-S. 10 J 5¹¹, II, 97
 T.-S. 10 J 9¹⁴, II, 288-9
 T.-S. 10 J 9²⁶, II, 170-1
 T.-S. 10 J 10⁶, II, 184, note
 T.-S. 10 J 10⁹, II, 111
 T.-S. 10 J 10²⁰, II, 203
 T.-S. 10 J 10²², II, 155
 T.-S. 10 J 12¹⁷, II, 128-9
 T.-S. 10 J 14¹, II, 304
 T.-S. 10 J 14⁹, II, 254-5
 T.-S. 10 J 15⁸, II, 101, note 2
 T.-S. 10 J 15¹⁰, II, 168-9
 T.-S. 10 J 20²¹, I, 234, note 3
 T.-S. 10 J 22⁸, II, 209
 T.-S. 10 J 23¹, II, 363
 T.-S. 10 J 23², I, 220, note 1
 T.-S. 10 J 24¹, II, 228-9
 T.-S. 10 J 24⁶, II, 287
 T.-S. 10 J 25¹, II, 368
 T.-S. 10 J 26¹, II, 355
 T.-S. 10 J 26³, II, 275
 T.-S. 10 J 26^{4.13}, II, 294
 T.-S. 10 J 26⁶, II, 327
 T.-S. 10 J 26⁸, II, 55
 T.-S. 10 J 26⁷, II, 374
 T.-S. 10 J 26⁸, II, 55
 T.-S. 10 J 26⁹, II, 363
 T.-S. 10 J 26¹⁰, II, 286
 T.-S. 10 J 26¹¹, II, 275
 T.-S. 10 J 26¹², II, 327
 T.-S. 10 J 27¹, II, 368
 T.-S. 10 J 27², II, 348-9
 T.-S. 10 J 27³, II, 259, note 7
 T.-S. 10 J 27⁴, II, 338, note 1
 T.-S. 10 J 27⁵, II, 252, note 3
 T.-S. 10 J 27⁷, II, 79, note 1
 T.-S. 10 J 27⁸, II, 363-5
 T.-S. 10 J 33¹⁰, II, 374
 T.-S. 10 J 35⁴, II, 362
 T.-S. 10 K 18⁰, II, 247-8
 T.-S. 10 K 20¹, II, 291-2
 T.-S. 10 K 20⁶, II, 104-5
 T.-S. 13 J 1¹, II, 99 (where correct 13 J 1² (§ (6) end) accordingly)
 T.-S. 13 J 1², II, 49
 T.-S. 13 J 1⁴, II, 250
 T.-S. 13 J 1⁷, I, 89, note 1; II, 346
 T.-S. 13 J 1⁸, II, 192
 T.-S. 13 J 1⁹, II, 99
 T.-S. 13 J 1¹⁰, I, 97, note 1
 T.-S. 13 J 1¹⁴, II, 219
 T.-S. 13 J 2¹, I, 187, note 2
 T.-S. 13 J 2⁵, II, 251
 T.-S. 13 J 2¹³, II, 249, note 1

- T.-S. 13 J 2¹⁴, I, 217, note 1
 T.-S. 13 J 2^{21,25}, II, 232
 T.-S. 13 J 2²³, II, 275
 T.-S. 13 J 3^{1,3,4,6}, II, 286
 T.-S. 13 J 3⁷, II, 284, note 1
 T.-S. 13 J 3⁹, II, 287
 T.-S. 13 J 3^{14,15}, II, 294
 T.-S. 13 J 3²², II, 327 (b)
 T.-S. 13 J 3²⁵, II, 327 (d)
 T.-S. 13 J 4¹, II, 329
 T.-S. 13 J 4^{1,2,3,4}, II, 327
 T.-S. 13 J 4⁷, II, 209
 T.-S. 13 J 4^{11,13}, II, 329
 T.-S. 13 J 4¹⁶, I, 184, note 2
 T.-S. 13 J 5¹, I, 192, note 1; II, 98
 T.-S. 13 J 5²², II, 293
 T.-S. 13 J 6³¹, II, 99
 T.-S. 13 J 7¹², II, 294
 T.-S. 13 J 7¹⁷, II, 287
 T.-S. 13 J 8³, II, 287
 T.-S. 13 J 8¹⁶, II, 251
 T.-S. 13 J 9², II, 119-22
 T.-S. 13 J 9⁶, I, 224, note 1
 T.-S. 13 J 9⁸, II, 286
 T.-S. 13 J 9⁹, II, 324
 T.-S. 13 J 9¹², II, 329
 T.-S. 13 J 10⁰, I, 259, note 2
 T.-S. 13 J 10¹¹, II, 208
 T.-S. 13 J 10¹², II, 75-7
 T.-S. 13 J 11¹, II, 209
 T.-S. 13 J 11², II, 239-40
 T.-S. 13 J 11³, II, 213
 T.-S. 13 J 11⁴, II, 306-7
 T.-S. 13 J 11⁵, II, 186
 T.-S. 13 J 11⁷, II, 40-1
 T.-S. 13 J 11⁹, II, 119
 T.-S. 13 J 13¹, II, 111
 T.-S. 13 J 13², II, 240
 T.-S. 13 J 13³, II, 201
 T.-S. 13 J 13⁴, I, 227, note 1
 T.-S. 13 J 13¹⁰, II, 288
 T.-S. 13 J 13¹¹, II, 209
 T.-S. 13 J 13¹², II, 293
 T.-S. 13 J 13¹³, II, 219
 T.-S. 13 J 13¹⁴, II, 132-4
 T.-S. 13 J 13¹⁷, II, 188
 T.-S. 13 J 13²⁰, II, 259, note 7
 T.-S. 13 J 13²¹, II, 80
 T.-S. 13 J 13²⁸, II, 152-5
 T.-S. 13 J 14⁶, II, 83
 T.-S. 13 J 14⁸, II, 165-6
 T.-S. 13 J 14¹⁰, II, 65-8
 T.-S. 13 J 14¹⁴, II, 249
 T.-S. 13 J 14¹⁶, II, 116
 T.-S. 13 J 14¹⁸, II, 125-6
 T.-S. 13 J 14²⁰, II, 87
 T.-S. 13 J 14²³, II, 113
 T.-S. 13 J 15¹, II, 124-5
 T.-S. 13 J 15⁴, II, 254
 T.-S. 13 J 15¹¹, II, 166-7
 T.-S. 13 J 15¹², II, 100
 T.-S. 13 J 15¹³, II, 103, note 2
 T.-S. 13 J 15¹⁴, II, 83-4
 T.-S. 13 J 15²³, II, 222-3
 T.-S. 13 J 16⁴, II, 248
 T.-S. 13 J 16¹⁴, II, 129-32
 T.-S. 13 J 16¹⁵, I, 141, note 1
 T.-S. 13 J 16¹⁶, II, 53-4
 T.-S. 13 J 16¹⁷, II, 236-7
 T.-S. 13 J 16¹⁸, II, 199-200
 T.-S. 13 J 16²¹, II, 290, note 6
 T.-S. 13 J 17⁴, II, 109
 T.-S. 13 J 17¹⁷, II, 122
 T.-S. 13 J 18¹, II, 77-9
 T.-S. 13 J 18⁹, II, 314, note 1
 T.-S. 13 J 18¹⁶, I, 278, note 4
 T.-S. 13 J 18²⁶, II, 287
 T.-S. 13 J 18²⁸, II, 108
 T.-S. 13 J 19³, II, 86
 T.-S. 13 J 19⁴, II, 374
 T.-S. 13 J 19¹⁶, II, 198-9
 T.-S. 13 J 19¹⁶, I, 141, note 1
 T.-S. 13 J 19¹⁸, II, 86
 T.-S. 13 J 19¹⁹, II, 197
 T.-S. 13 J 20¹, II, 25
 T.-S. 13 J 20³, II, 301-3
 T.-S. 13 J 20⁸, II, 338
 T.-S. 13 J 20⁹, II, 307-8
 T.-S. 13 J 20¹³, II, 108-9
 T.-S. 13 J 20¹⁸, II, 300-1
 T.-S. 13 J 20²⁶, II, 88
 T.-S. 13 J 21¹⁰, II, 309
 T.-S. 13 J 21¹⁹, II, 110
 T.-S. 13 J 21²¹, II, 204
 T.-S. 13 J 21²⁴, II, 209
 T.-S. 13 J 22², I, 225, note 1
 T.-S. 13 J 22¹⁰, II, 232
 T.-S. 13 J 22²¹, II, 41
 T.-S. 13 J 23¹, II, 161-2
 T.-S. 13 J 23⁷, II, 201
 T.-S. 13 J 23⁹, II, 115
 T.-S. 13 J 23¹¹, II, 136-8
 T.-S. 13 J 23¹², II, 81-2
 T.-S. 13 J 23¹³, II, 193-5
 T.-S. 13 J 23¹⁹, II, 159-61
 T.-S. 13 J 24¹¹, II, 91
 T.-S. 13 J 25²¹, II, 207-8
 T.-S. 13 J 26¹, II, 187
 T.-S. 13 J 26³, II, 195-6
 T.-S. 13 J 26¹¹, II, 175-6
 T.-S. 13 J 26¹⁶, II, 69-70
 T.-S. 13 J 26²¹, II, 339
 T.-S. 13 J 26²³, II, 149-50
 T.-S. 13 J 28¹⁴, II, 209
 T.-S. 13 J 30³, II, 173-4
 T.-S. 13 J 31¹, II, 167-8
 T.-S. 13 J 31², II, 294
 T.-S. 13 J 31³, II, 299
 T.-S. 13 J 31⁶, II, 84-5
 T.-S. 13 J 31⁷, II, 150-51
 T.-S. 13 J 31⁸, II, 80-1
 T.-S. 13 J 33¹, I, 229, note 1

- T.-S. 13 J 33², II, 356
 T.-S. 13 J 33⁶, II, 355
 T.-S. 13 J 33⁶, II, 186
 T.-S. 13 J 33⁹, II, 283, col. I, note 6
 T.-S. 13 J 33¹¹, II, 363
 T.-S. 13 J 33¹², II, 155-7 (no. 58, see Addenda, above, p. 380)
 T.-S. 13 J 34¹, II, 349-50
 T.-S. 13 J 34², II, 372-3
 T.-S. 13 J 34³, II, 344-5
 T.-S. 13 K 7³, II, 336
 T.-S. 18 J 1⁸, II, 107
 T.-S. 18 J 1¹⁸, II, 232
 T.-S. 18 J 1²², II, 294, note 10
 T.-S. 18 J 1²⁶, II, 293
 T.-S. 18 J 1³³, II, 227
 T.-S. 18 J 2¹⁶, I, 41, note 1
 T.-S. 18 J 3⁹, II, 176-8
 T.-S. 18 J 4², II, 374
 T.-S. 18 J 4⁶, II, 39-40
 T.-S. 18 J 4¹⁶, II, 116
 T.-S. 18 J 4¹⁶, II, 352-4
 T.-S. 18 J 4¹⁷, II, 135-6
 T.-S. 18 J 4²⁰, II, 321-2
 T.-S. 18 J 4²⁰, II, 116
 T.-S. 18 J 4²⁸, II, 139-41

(b) *University Library Collection.*

Fragments from, II, 25, 203, 233, 247, note 7, 294, 327, 373, bottom

(c) *Westminster College Collection.*

II, 210, 356, 361

II. LONDON.

(a) *Collection of Mr. Elkan N. Adler (= MS. Adler).*

Fragments not marked, II, 58, 72, 72-3, 73-4, 91-2, 102, 104, 113-15, 180-82, 182-4, 184-5, 189, 294, 305, 325

MS. Adler 223, II, 60-61

" " 2592, II, 100-1, 101, note 2, 313

MS. Adler 2738, II, 302, note 10

" " 2747, II, 69, note 1
 " " 2804, fol. 1, II, 115
 " " 2804, fol. 2, II, 112
 " " 2804, fol. 3, II, 146-8
 " " 2804, fol. 4, II, 163-5
 " " 2804, fol. 5, II, 135, note 2
 " " 2804, fol. 6, II, 192
 " " 2804, fol. 8, II, 142-5
 " " 2804, loose leaves in, II, 75, note 1, 88-9, 106-8, 151-2, 179-80, 192, 274-5

MS. Adler 2806, fols. 1, 12, II, 276

" " 2806, fols. 3, 4, 2, II, 234-5

" " 2806, fol. 5, II, 202

" " 2806, fol. 6, II, 275

" " 2806, fols. 8, 11, 13, II, 275

MS. Adler 2806, fol. 9, II, 277-9
 " " 2806, loose leaves in, II, 276
 " " 2952, II, 50-51
 " " 3011, fol. 1, II, 64-5
 " " 3363, fols. 1-2, II, 337
 " " 3765, fol. 1, II, 215-6
 " " 3765, fol. 3, II, 216-7
 " " 4009, II, 59
 " " 4010, II, 200-1
 " " 4020, leaves in, II, 172-3, 208, 270, 298

(b) *British Museum, Oriental Department Collection (= Or.).*

Or. 2558, II, 328-9
 Or. 2561, I, 79, note 1
 Or. 5346, II, 122-4
 Or. 5529, II, 107
 Or. 5532, II, 212
 Or. 5533, II, 317
 Or. 5535, I, II, 233-4
 Or. 5542², I, 187, note 2
 Or. 5542³, II, 293
 Or. 5542¹³, II, 339
 Or. 5542²³, II, 293
 Or. 5542²⁸, I, 272, note 1
 Or. 5549², II, 285, note
 Or. 5549, III, II, 328
 Or. 5550, I, 99, note 2
 Or. 5551, II, 287
 Or. 5554, A, fol. 18, II, 312-3
 Or. 5554, A, fol. 55, II, 312
 Or. 5557, A, fols. 47-51, II, 101-2
 Or. 5557, F, fol. 1, II, 339
 Or. 5557, K, fol. 8, II, 220
 Or. 5557, N, fol. 13, II, 229-31
 Or. 5557, P, fols. 55-6, II, 27-9
 Or. 5560, A, fol. 1, II, 26
 Or. 5560, A, fols. 5-6, II, 32-4
 Or. 5561, B, fol. II, 209
 Or. 5563, D, fol. 11, II, 327-8
 Or. 5563, I, fols. 1, 2, II, 248
 Or. 5566, B, fol. 7, II, 220
 Or. 5566, B, fol. 29, II, 99
 Or. 5856, II, 339
 Or. 6197¹⁰, II, 25

III. OXFORD.

Bodleian Collection.

[The catalogued fragments are cited according to the numbers in Neubauer-Cowley, *Catalogue of Hebrew MSS.*, vols. I-II (= Bodl.), whereas of the fragments not yet catalogued the respective class-marks are given.]

Bodl. 438¹, II, 296-7

Bodl. 438², II, 297, note 1

Bodl. 480¹, II, 297, note 1

Bodl. 628, II, 330

- Bodl. 858, II, 330-31
 Bodl. 1315, II, 331-6
 Bodl. 2624¹⁷, fol. 83, recto, II, 310
 Bodl. 2667¹⁶, I, 186; II, 223-4
 Bodl. 2729⁶, I, 75, note 1
 Bodl. 2732, II, 174
 Bodl. 2776³, II, 14-21
 Bodl. 2787²⁷, II, 293-4
 Bodl. 2805^{3,a,b}, II, 69, note 1
 Bodl. 2805⁴, II, 99
 Bodl. 2805⁹, II, 294
 Bodl. 2805¹⁶, II, 337-8
 Bodl. 2806⁶, II, 327
 Bodl. 2807¹⁴, II, 198
 Bodl. 2807¹⁶, II, 242-5
 Bodl. 2821^{16,h,1}, II, 294
 Bodl. 2821³⁶, II, 281-3
 Bodl. 2834²⁰, II, 338
 Bodl. 2834²¹, II, 294
 Bodl. 2834²², I, 222, note 2
 Bodl. 2834²³, II, 99
 Bodl. 2834²⁵, II, 330
 Bodl. 2836¹⁶, II, 260-3
 Bodl. 2855⁸, II, 281-3
 Bodl. 2862²⁰, II, 255-7
 Bodl. 2862²¹, fol. 59, II, 43
 Bodl. 2862²⁶, II, 192
 Bodl. 2873², II, 251-2
 Bodl. 2873³, II, 148, additional note
 Bodl. 2873¹⁷, II, 86
 Bodl. 2873²¹, II, 38-9
 Bodl. 2873²², II, 268-9
 Bodl. 2873²⁴, II, 210
 Bodl. 2873³⁶, II, 297, note 1
 Bodl. 2873³⁷, II, 355
 Bodl. 2873⁴², II, 212
 Bodl. 2873⁴³, II, 221-2
 Bodl. 2874^{1,a}, II, 86-7
 Bodl. 2874^{8,a}, II, 29-30
 Bodl. 2874²⁷, II, 165, note 2
 Bodl. 2875³², II, 294
 Bodl. 2876⁶, II, 245-6
 Bodl. 2876⁹, II, 158
 Bodl. 2876¹⁰, II, 315-16
 Bodl. 2876¹⁴, II, 293
 Bodl. 2876¹⁶, II, 297-80
 Bodl. 2876^{26a}, II, 340
 Bodl. 2876³⁶, II, 273-4
 Bodl. 2876⁴¹, II, 252-3
 Bodl. 2876⁶², II, 183, note 10
 Bodl. 2876⁷⁰, II, 254
 Bodl. 2877¹⁰, II, 97-85
 Bodl. 2878⁶, II, 134-5
 Bodl. 2878³⁴, II, 338
 Bodl. 2878^{40,50}, II, 211-12
 Bodl. 2878⁶⁹, II, 173
 Bodl. 2878⁹⁴, II, 294
 MS. Heb. c. 50²¹, II, 62-3
 MS. Heb. d. 74³⁷, II, 274
 MS. Heb. d. 75¹¹, II, 221
 MS. Heb. d. 75¹³, II, 202-3
 MS. Heb. d. 75¹⁶, II, 21-3
 MS. Heb. d. 75¹⁸, II, 219-20
 MS. Heb. d. 75²⁴, II, 217, note 3
 MS. Heb. d. 76⁵³, II, 326
 MS. Heb. d. 76⁶⁶, II, 113, note 3
 MS. Heb. d. 77¹², II, 100
 MS. Heb. d. 79³⁴, II, 217-8
 MS. Heb. e. 95⁵⁴, II, 31-2
 MS. Heb. e. 98⁶⁰, II, 201
 MS. Heb. e. 101¹³, II, 208
 MS. Heb. g. 12⁵⁴, II, 104

GENERAL INDEX

[The volumes are indicated by I and II respectively.]

- Aaron, staff of, I, 256, note 1.
 Aaron Ab b. Joshiah Gaon, I, 186.
 Aaron b. Ephraim, II, 103.
 Aaron b. Joshiah Ab, II, 52-3, 57.
 Aaron b. Moses, II, 103.
 Aaron b. Moses, Massorite, II, 44 ff.
 Aaron b. Netaneel, II, 382.
 Aaron b. Sarjada, Gaon, II, 310.
 Aaron b. Solomon Hakkohen, II, 355.
 Aaron b. Tobias the 'Third', II, 245.
 Aaron b. Yehuda, Reader in Alexandria, II, 92, 346.
 Aaron (Ben Šion, Abū'l-Ḥasan) b. Jeshua al-'Ammāni, I, 241; II, 275, 286, 305-6.
 Aaron b. Šadaḳah Hakkohen, II, 318.
 Aaron Gaon, I, 71; II, 50 ff.
 Aaron Hakkohen, 'The Fourth', I, 66; II, 58.
 Aaron Hallelevi, Katib, II, 317.
 Aaron, Karaite grandee, I, 176 f; II, 211.
 Aaron 'Irāḳi, I, 174, note 2.
 Aaron, son-in-law of Nasi in Jerusalem, II, 125, 348.
 Aaron, the official, II, 349.
 Aaron, the Reader, b. Ephraim, II, 41, 103, note 3.
 Aaron, uncle of Samuel, I, 55, note 1.
 'Abd-al-Malik, 'Omeyyad Caliph, I, 170.
 Abdimi b. Nehemiah, I, 58.
 Abraham al-Ḳuṣṭānī, II, 276.
 Abraham al-Tustari, scholar, II, 375, 378.
 Abraham b. Aaron Hakkohen, II, 97.
 Abraham b. Aaron of Baṣrah, I, 109; II, 119.
 Abraham b. Abraham al-Baṣri the physician, II, 149, note.
 Abraham b. Adonim, II, 318, note 4.
 Abraham b. 'Alān, II, 92.
 Abraham b. 'Aṭa, Nagid of Ḳairowan, I, 252.
 Abraham b. ʾAbīšā, II, 97.
 Abraham b. David אברהם בן דוד, II, 355.
 Abraham b. David Maimuni, I, 248; II, 328, 329.
 Abraham b. El'azar, I, 250; II, 339.
 Abraham b. Ḥaggai Hakkohen, I, 102, 104-5, 111, 116, note 1; II, 113-15.
 Abraham b. Ḥananya, brother of Samuel Hannagid, I, 230; II, 281 ff.
 Abraham b. ha-Taḥvi, Samaritan dignitary, I, 18.
 Abraham (Abū Ishāḳ al-Abzari) b. Hillel, I, 234-5; II, 303-4, 327, 328.
 Abraham b. Isaac, II, 219.
 Abraham b. Isaac Hakkohen (b. Furāt), court physician, I, 28, 83 ff., 95, 100-1, 129, 133, 143, 180, 183, 259; II, 26, 54 ff., 81 ff., 97, 142, 151 f., 219, 223.
 Abraham b. Isaac אברהם בן יצחק, II, 245.
 Abraham, b. Jacob, II, 15.
 Abraham b. Jair, II, 55.
 Abraham b. Joseph, II, 318.
 Abraham b. Joseph Hakkohen Gaon, I, 66; II, 60-1.
 Abraham b. Mašliah, II, 103, 245.
 Abraham b. Mazhir, Gaon, I, 223 ff.; II, 277 ff.
 Abraham (Abū Ishāḳ Abū Sa'īd), b. Mebasser, I, 96, 146, 260; II, 98 ff., 100, 167, 184, note, end.
 Abraham b. Meir of Andalusia, II, 115.
 Abraham b. Moses, II, 271.
 Abraham b. Nathan Ab, I, 194, 267; II, 201, 202, 231-2, 252, 277.
 Abraham b. Nathan Gaon, II, 174.
 Abraham b. Nathan the 'Seventh', I, 278, note 6; II, 374.
 Abraham (Abū'l-'Afīf) b. Netaneel, II, 319, note 5.
 Abraham b. Nuṣair Hallelevi, II, 252, note 3.
 Abraham b. Peraḥ, I, 205; II, 244, top.
 Abraham b. Rīḳāt, II, 44 ff.
 Abraham b. Sa'adya of Hebron, II, 203.
 Abraham b. Sa'adya of Galilee, II, 204.
 Abraham b. Sabbatai, Ḥaber of Minyat Zifta, I, 212-13; II, 257-9.
 Abraham b. Šadaḳah, II, 201.
 Abraham b. Sahl, *see* Abū Sa'ad (Abraham) b. Sahl.

- Abraham b. Sahlān, I, 40, 90, 94, 96 ff., 118 ff., 129 ff., 145; II, 65, note 2, 97 ff., 351.
- Abraham b. Samuel Hallelevi, II, 199.
- Abraham b. Samuel the 'Third', I, 28; II, 25-6, 80, note 6.
- Abraham b. Semah, II, 283-4.
- Abraham b. Shelah, I, 148; II, 171.
- Abraham b. Shema'ya, I, 206; II, 231-2, 233, 246, 247, 342.
- Abraham b. Solomon Gaon (b. Yehuda), I, 96, 105, 107-8, 120, 186, note 1; II, 26, 58, 115-16, 133, 319, 350, 1. 19.
- Abraham b. Solomon b. Ezra, II, 363.
- Abraham b. Solomon the official, I, 105; II, 115.
- Abraham b. Tobias Hallelevi, II, 220.
- Abraham b. X., II, 362, bottom.
- Abraham Dayyan, II, 58.
- Abraham Gaon, II, 50 ff.
- Abraham Haber, I, 185, 187.
- Abraham Haber b. Halfon, II, 320.
- Abraham Haber b. X., II, 275.
- Abraham הַחֲסִיד (= Abraham b. Hillel), II, 327, note.
- Abraham Hakkohen of Magreb, I, 248; II, 325.
- Abraham Ḥazzan of Bagdād, II, 246.
- Abraham Ḥazzan of Damascus, I, 39; II, 40.
- Abraham, Karaite leader, I, 177; II, 211.
- Abraham Maimuni, I, 175, 236, 241, 248-9, 255; II, 297, 305, 319, note 8, 326 ff., 370-1, 382.
- Abraham of Aleppo, II, 322.
- Abraham, Patriarch of the Copts, I, 17.
- Abtalion b. Samuel Meyuḥas, I, 95, note 1.
- Abū Aaron, I, 55, note 3, 56.
- Abū Abdallah, governor of Ramlah, I, 18.
- Abūalbis, community of, II, 203.
- Abū 'Ali, I, 233; II, 292.
- Abū 'Ali the perfumer, *see* Yefet (Abū 'Ali the perfumer) b. Tiḳvah.
- Abū 'Ali אֱלִיפַנְתָּא, II, 83.
- Abū 'Ali al-Ḥasan b. Abū Sa'ad (b. Sahl), Wezīr, I, 78, note 2.
- Abū 'Ali b. Faḍlān of Bagdād, I, 86; II, 86.
- Abū 'Ali b. Nathan, *see* Moses (Abū 'Ali) b. Nathan.
- Abū 'Ali b. Ṣadaḳah, I, 233; II, 292.
- Abū 'Ali b. סַנְאִי, II, 370.
- Abū 'Ali b. סַכְרִי, II, 374.
- Abū 'Ali Ḥasan, I, 104; II, 115.
- Abū 'Alī Ḥasan אֱלִיפַנְתָּא, I, 193; II, 229.
- Abū 'Alī Ḥasan b. al-Ṭayyib, I, 111; II, 122.
- Abū 'Alī (Yefet) Parnās b. Shemarya, II, 286.
- Abū Ḥarīz, I, 169; II, 199.
- Abū Ḥarū', Governor of Ashkelon, I, 169; II, 199.
- Abū Ishāq al-Abzari, *see* Abraham (Abū Ishāq al-Abzari) b. Hillel.
- Abū Ishāq b. Mebasser, *see* Abraham (Abū Ishāq) b. Mebasser.
- Abū Kathir (Yaḥya) b. Zakariya, II, 375.
- Abū Khair, *see* Ephraim (Abū Khair).
- Abū'l 'Afif b. Netaneel, *see* Abraham (Abū'l 'Alif) b. Netaneel.
- Abū'l 'Alī Ḥasan b. Surūr (b. 'Ali) = Yefet b. Sason, I, 272, note 1.
- Abū'l Baḳa b. 'Abbās al-Magribi, *see* Yehuda b. Abūn of Fas.
- Abū'l Barakāt b. al-Lebdī, II, 286.
- Abū'l Barakāt (Netaneel) b. Meborak Nagid, *see* Netaneel (Abū'l Barakāt) b. Meborak Nagid.
- Abū'l Barakāt b. Joseph Hakkohen, *see* Ṣadoḳ (Abū'l Barakāt) b. Joseph Hakkohen.
- Abū'l Barakāt (Yehuda) b. El'azar Hakkohen, *see* Yehuda (Abū'l Barakāt) b. El'azar Hakkohen.
- Abū'l Bayyān, I, 233; II, 292.
- Abū'l Bayyān, a young man, I, 240; II, 302.
- Abū'l Bayyān, a Reader, I, 242; II, 308.
- Abū'l Bayyān (Moses) Nagid, *see* Moses (Abū'l Bayyān) Nagid b. Meborak Nagid.
- Abū'l Faḍail, I, 196; II, 233.
- Abū'l Faḍl b. 'Alī, *see* Meborak (Abū'l Faḍl) b. 'Alī.
- Abū'l Faḍl b. al-Usḳuf, I, 212.
- Abū'l Faḍl (Yakin) b. Netaneel, *see* Yakin (Abū'l Faḍl) b. Netaneel.
- Abū'l Faḍl (Joseph) b. Peraḥya, *see* Joseph (Abū'l Faḍl) b. Peraḥya.
- Abū'l Faḍl b. Solomon Hallelevi, II, 327.
- Abū'l Fakr (Sa'adya) b. Abraham, *see* Sa'adya (Abū'l Fakr) b. Abraham.
- Abū'l Faraj אֱלִישָׁע, *see* Menaḥem (Abū'l Faraj אֱלִישָׁע) b. Shemarya Hallelevi.
- Abū'l Faraj b. Abū Zakari, Dayyam al-Yahūd, I, 266, note 2.
- Abū'l Faraj b. al-Rais (perhaps = b. Abū Zakari), I, 262, note 2.
- Abū'l Fuḍail (Yeḳutieli) b. Moses, *see* Yeḳutieli (Abū'l Fuḍail) b. Moses.

- Abū'l Futuḥ, a governor, I, 85; II, 83.
 Abū'l Hajaj Yusuf, *see* Yehoseph b. Nathan.
 Abū'l Ḥasan, II, 305.
 Abū'l Ḥasan Abū Sa'ad, I, 233; II, 292.
 Abū'l Ḥasan b. Ḥashūsh, I, 233; II, 292.
 Abū'l Ḥasan (Adonim) b. Mufaḍḍal, II, 318.
 Abū'l Ḥasan (Aaron) b. Yeshu'a, *see* Aaron (Ben Ṣion, Abū'l Ḥasan) b. Yeshu'a al-'Ammani.
 Abū'l Ḥasan אֲשֶׁל of Ashkelon, II, 201.
 Abū'l Ḥayy b. Ḥakim, I, 73-4; II, 73-4.
 Abū'l Ḳassam b. al-Advat, II, 352, 354.
 Abū'l Khair b. יִנְנִי the Parnās, I, 220, note 1.
 Abū'l Khair Ṣadaḳah, I, 233; II, 292.
 Abū'l Ma'ālī (Samuel) b. Abū'l Ḥasan (Yehuda), I, 232; II, 287, 289, 290.
 Abū'l Ma'ālī, II, 41.
 Abū'l Ma'ālī ('Uzzeli) b. Abū'l Muḥāsīn (Mishael) Halleṽi, brother-in-law of Maimonides, II, 319, note 13, 328.
 Abū Maṅṣur Ṣadaḳah b. Yūsuf al-Fellāḥi, renegade Wezīr, I, 77.
 Abū'l Mu'amr, a Reader, I, 192; II, 228.
 Abū'l Mufaḍḍal, I, 233; II, 292.
 Abū'l Muna, II, 291.
 Abū'l Muna, a Karaite, II, 158.
 Abū'l Munajja (Solomon) b. Sha'ya, Wezīr, I, 215-17; II, 264-9, 382.
 Abū'l Najm (Hilāl), I, 233; II, 292.
 Abū'l Ridha, I, 233; II, 292.
 Abū'l Ridha b. (?) 'Obadya Nagid, II, 320.
 Abū'l Ridha b. 'Ulah, *see* 'Obadya (Abū'l Ridha) b. 'Ulah.
 Abū'l Ridha Parnās, I, 192; II, 228.
 Abū'l Sahl b. Abū 'Imrān, II, 374.
 Abū'l Siyād, a Kāḍī, I, 154; II, 175.
 Abū'l Surri (Joseph) b. (?) 'Obadya Nagid, *see* Joseph b. 'Obadya Nagid.
 Abū'l Surūr b. Ṣalāmah, II, 287.
 Abū'l Surūr b. Ṭarīf, I, 232; II, 289, 291.
 Abū'l Ṭār (Elijah) b. Mishael, *see* Elijah (Abū'l Ṭār) b. Mishael.
 Abū'l Ṭayyib, a Reader, I, 168; II, 197.
 Abū'l טַפְּאֵל b. Solomon, *see* Yefet (Abū'l טַפְּאֵל) b. Solomon.
 Abū'l 'Umaiṭar, *see* Aḥiyahu Hakkohen.
 Abū'l Yāman, Wezīr, I, 212.
 Abū'l Zahaḳ of Damascus, I, 246; II, 322.
 Abū Maṅṣur (Dosa) b. Mishael, *see* Dosa (Abū Maṅṣur) b. Mishael.
 Abū Maṅṣur (Samuel) b. Ḥananya, *see* Samuel b. Ḥananya, Nagid.
 Abū Maṅṣur of Damietta, II, 291.
 Abū Maṅṣūr (Ṣemaḥ) b. Yefet, II, 286.
 Abū Naṣr, II, 58.
 Abū Naṣr b. Ephraim, II, 184, note.
 Abū Naṣr b. al-כַּנְמִי, II, 247.
 Abū Naṣr ב. שַׁעֲנִי, I, 189.
 Abū Naṣr Ghalib b. Musa, II, 108.
 Abū Naṣr (Ḥesed) b. Sahl al-Tustari, I, 38, note 1, 73, 76 ff., 81, 108, 112, 121, 138 f., 140, 260; II, 72-3, 76, 79 ff., 145, 376 ff.
 Abū Naṣr (Netaneel) b. Joseph Hakkohen, II, 318.
 Abū Naṣr Ṣalāma b. Ṣa'id (probably identical with Solomon b. Sa'adya), II, 195, note 14.
 Abū Sa'ad, I, 232; II, 290, 291.
 Abū Sa'ad b. Abraham, *see* Jacob (Abū Sa'ad) b. Abraham.
 Abū Sa'ad b. אֲבִינָה, I, 189.
 Abū Sa'ad (Abraham) b. Sahl al-Tustari, I, 38, note 1, 73, 76 ff., 92, 112, 113, 119, 121, 128, 260; II, 54 ff., 75 ff., 251, 376 ff.
 Abū Sa'ad b. Solomon (b. Nathan), II, 174, note 3.
 Abū Sa'ad (Ṣabyān) b. Sa'adya Hakkohen, *see* Ṣabyān (Abū Sa'ad) b. Sa'adya Hakkohen.
 Abū Sa'ad of 'Okbara, II, 246.
 Abū Sa'ad, the blind, II, 246-7.
 Abū Sa'ad, the 'Sixth', I, 272, note 2; II, 337.
 Abū Sahl Halleṽi, a Reader, II, 374.
 Abū Sa'id, II, 247.
 Abū Sa'id b. Abū'l Maṅṣur, II, 327.
 Abū Sa'id b. Mebasser, *see* Abraham (Abū Ishāḳ, Abū Sa'id) b. Mebasser.
 Abū Sa'id (Joshu'a) b. Dosa, *see* Joshu'a (Abū Sa'id) b. Dosa.
 Abū Sa'id (Halfon) b. Netaneel Halleṽi, *see* Halfon b. Netaneel Halleṽi.
 Abū Sa'id, brother of Maliḥa, I, 241; II, 306.
 Abū Slūṭum, *see* Ṣemaḥ b. Ṣayyara.
 Abū Sulaiman, I, 22, 24, 25; II, 16-7, 18-9.
 Abū Sulaiman (Daūd) b. Abū'l Naṣīb (David b. דָּוִד), r. perhaps 'Ezra), II, 287.
 Abū Ṭahir, I, 193; II, 229.
 Abū Ṭayyib 'Alvan b. Sahl, I, 162; II, 185.

- Abū Thinna, II, 302, note 10.
 Abū X. אבִי־סִימֹן, II, 374.
 Abū Ya'kub, II, 41.
 Abū Ya'kub Ibrahim, Samaritan Wezīr, I, 228.
 Abū Zakaraya b. Sada, court physician, I, 18.
 Academy, organization of the Babylonian, I, 272-3; of the Palestinian, I, 272 ff.
 'Adayah ('Adi) b. Menasse the Wezīr, I, 20, 22, 136 f.; II, 11 ff., 153.
 Aden, Jews of, II, 366-7.
 'Adi b. Menasse, *see* 'Adayah ('Adi) b. Menasse the Wezīr.
 al-'Aḍīd, last Fāṭimid Caliph, I, 16, 235, 251, note 2.
 Adonim b. Mufaḍḍal, *see* Abū'l Ḥasan (Adonim) b. Mufaḍḍal.
 al-Afdal, Wezīr, I, 207 ff., 209, 211 ff., 215, 218-9; II, 270, 273.
 Ahima'aš the elder, I, 48, 55 ff., 73.
 Ahima'aš, the Chronicle of, I, 16, 252.
 Ahiyahu Hakkohen, Massorite, II, 44 ff.
 Ahmad, Amir of Sicily, I, 203.
 Ahmad ibn Ṭālib, viceroy of Egypt, I, 14, 16, 62-3.
 'Akko (in Palestine), I, 42, 150, 189; II, 172, 246, 247, 328-9, 370, 371, 383.
 Aleppo (in Syria), I, 20, 25 f., 37, 129, 158 f., 167, 173; II, 61, 117, 118, 247, 304, 322, 331-2, 355.
 Alexandria (in Egypt), I, 13, 14, 26, 32, 36, note 1, 87 ff., 91, 93, 105, 108, 188, 189, 204 ff., 219, note 1, 230 f., 249; II, 116, 251, 274, 275, 286, 287, note 2, 288, 289, 294, 305, 306, 307, note 2, 316, 325, 336, 344, 345, 346, 363, 370, 371; Jewish state official in, I, 219; Jews of, I, 204 ff.; port of, I, 219; scholarship in A. in time of Maimonides, II, 317; trade of, I, 219, note 1.
 Alexius, Byzantine Emperor, I, 212.
 'Ali b. Abraham Hakkohen, Ḥaber of Dan (Baniyas), II, 202-3.
 'Ali b. Amram, Ḥaber of Fustāt, I, 82, 85-6, 95, 96, 167, 180 ff., 202 ff.; II, 80, 85, 193, 195, 221, 239-40, 360 ff., 363.
 'Ali b. Ezekiel Hakkohen, I, 186; II, 222-3.
 'Ali ibn Ja'far ibn Fellah, General, I, 21.
 'Ali b. Joshu'a, II, 270-1.
 'Ali b. Mebasser, II, 240.
 'Ali b. Ridhwan, II, 339.
 'Ali b. Solomon, Karaite, I, 79, note 1.
 'Ali b. Yaḥya Hakkohen, I, 192, note 1; II, 228.
 'Ali b. Ya'ish Hakkohen, II, 240.
 'Ali b. Yefet, II, 270-1.
 'Ali b. Yefet Hallevi of Damascus, I, 104; II, 114.
 'Ali of Fustāt, I, 245; II, 322.
 'Ali of Kalneh (Raḳḳāh), I, 246; II, 322.
 'Ali Rosh Haḳḳahal, father of Jacob Rosh bē Rabbanan, II, 312.
 'Ali, son-in-law of Aaron, I, 55, note 1.
 אֶלְנִי־וְהוֹמָה, a place three days' journey from Aden, II, 366-7.
 Alluf, the title, I, 114 ff., 249, 277, 278; II, 124 ff., 348, 350.
 'Alvan b. Abraham, a poet, I, 22-3.
 'Alvan b. Ḥiyya, the Parnās, I, 210; II, 254.
 Alme (in Galilee), I, 171; II, 204; old synagogue at, II, 380.
 al-'Aluya (near Gischala, in Galilee), I, 171; II, 204.
 al-'Amīd, family of, II, 319, note 4.
 'Amīd ad-Daula, I, 220, note 1.
 Amīn ad-Daulah, title, I, 217, note 1; II, 374.
 Amīn al-Mulk, title, I, 227, note 1, 257.
 'Amman (in Transjordan), I, 118; II, 130, 305.
 al-'Ammani, II, 273.
 'Amr ibn al-'Āsi, I, 13.
 al-Amīr, Caliph, I, 207, 228.
 'Amram, II, 144.
 'Amram b. Berakot, II, 283-4.
 'Amram b. Isaac, II, 337.
 'Amram b. Moses, 357.
 'Amram b. Šemah, II, 283-4.
 'Amram b. Sheerit Hakkohen, II, 78, note 7.
 'Amram, Dayyan of Damietta, I, 71; II, 70.
 'Amram, head of the Bet-Dīn of Damietta, I, 71; II, 69.
 'Amram Hakkohen, son-in-law of Eb-yatar Gaon, I, 193; II, 229.
 'Amram, Karaite leader, I, 177; II, 211.
 'Amram, the banker, II, 373.
 'Amram, the teacher, I, 100; II, 108.
 Amašya b. Jehoshafat, Karaite Nasi, II, 214, 215.
 Amašya Joseph b. 'Azarya, Karaite Nasi, II, 214, 215.
 'Anan, founder of Karaism, I, 59, 176, 177, 200, note 1; II, 213, 215; descendants of, I, 176 ff.; II, 215, 381; synagogue of A. in Jerusalem, I, 200, note 1.
 'Anan b. Bo'az, Karaite Nasi, II, 214, 215.
 Anatoli b. Joseph, Dayyan of Alexandria, I, 231, 247, 267; II, 87, 317, 324-6.
 Andalusia (Spain), II, 247, 248.
 Animals, slaughtering of, *see* Sheḥiṭa.

- Annual Cycle, of the Reading of the Law, I, 221-3; II, 378-9.
- Anushtegin ad-Dizbiri, General, I, 136, 159 ff.
- Arabs and Jews, I, 153-5; II, 175-6; A. prohibiting slaughtering of animals according to Jewish law, *see* Sheḥiṭa; shutting off the water supply to Jews, I, 154; II, 175-6.
- Arab conquest of Palestine, I, 42 ff.; II, 190.
- Araḥ b. Nathan the 'Seventh', II, 374.
- Ark, hiding of the, I, 256, note 1; II, 333, note 1.
- Asa, Karaite, Nasi, I, 178; II, 211.
- Asaph Rosh Hasseder, of Bagdād, I, 40, note 1; II, 376.
- Asher the elder (b. Nehemiah), Massorite, I, 58; II, 44 ff.
- Asher b. Nehemiah, Massorite, II, 44 ff.
- Ashkelon ('Aṣḳalān, in Palestine), I, 42, 169 ff., 188, 191; II, 198 ff., 287; Jews of A. in Jerusalem, I, 240, note 1; whether belonged to Palestine, I, 191; II, 225 ff.
- 'Asluj, I, 17.
- אסטרביל, a place in Byzantium, II, 344, 345.
- Ayyub (Yeshu'a), father of Aaron (Pen-Sion), II, 305, note 4.
- 'Azarya 'Anan b. Konyah Moses, Karaite Nasi, II, 214, 215.
- 'Azarya b. 'Ali, II, 98.
- 'Azarya b. David, II, 201.
- 'Azarya b. David (b. Daniel), II, 357-9.
- 'Azarya b. Joseph, Exilarch, II, 359.
- 'Azarya b. Yehalelel, Nasi, I, 174; II, 208.
- 'Azarya ('Ezra?), Gaon of Damascus, I, 238, note 1; II, 295.
- 'Azarya Hakkohen, Gaon of Sura, I, 182 f.
- al-'Aziz, Caliph, I, 16, 17, 19, 33.
- Baalbec, I, 246, note 1; II, 323, note 5.
- Babylonian section in Fuṣṭāṭ, I, 79, 96 ff.; II, 100 ff., 249, note 1, 346, 363.
- Babylonians in Palestine, I, 148, 171.
- Badr al-Jamali, Wezīr, I, 188, 207 ff.
- Bagdad, I, 15, 17, 18, 40, 61, 62, 63, note 2, 174; II, 133, 147, 246; academy of, I, 193, 238, note 1; II, 223, note 1, 331 ff., 335, 347, 348.
- Bahr Abū'l Munajja (in Egypt), I, 215.
- Bairūt (in Syria), I, 188.
- al-Baḳa (Eli'ezer) b. Ebyatar, II, 327.
- Baldwin, king of Latin kingdom of Jerusalem, I, 199-200.
- Ban, announced on Mondays and Thursdays, I, 131; II, 148-9; on ninth of Ab, I, 109; II, 119.
- Baniyas (Fort Dan, in Palestine), I, 157, 171; II, 202-3.
- Bari (in Italy), I, 73, note 2.
- Barkah (on North-African coast), I, 91; II, 88.
- Baruk, a dignitary, I, 227; II, 279.
- Baruk b. Isaac, I, 198-9; II, 235-6.
- Basileos, Byzantine Emperor, I, 48.
- Bathing in Shiloah prohibited, I, 241, note 1; II, 304.
- Ben Bābol, I, 45, note 2, 280.
- Ben Berakeel, Bible commentator, II, 311.
- Benhē (Binhāt) al 'Asal (in Egypt), I, 230 f., 232, 242; II, 288, note 3, 290, note 9, 308, 1. 25.
- Benjamin, II, 329.
- Benjamin b. Jacob, II, 322, 335.
- Benjamin Nahawendi, I, 60.
- Benjamin of Tudela, I, 233, 240.
- Ben-Meir (probably = b. Meir Rosh Hasseder), I, 149; II, 172.
- Ben-Meir, Gaon, I, 50 ff., 60, 70, 80, 134; II, 53 ff.; family of, I, 65-6; II, 49 ff.
- Ben Sha'ya, an official, I, 101; II, 107, note 10.
- Beraka b. Revah, I, 149; II, 172.
- Berakeel (*see* Ben Berakeel), Bible commentator, I, 243; II, 310-11.
- Berakya, grandfather of Solomon b. Yehuda, I, 75, note 1.
- Berakot, commentary on, I, 246; II, 322.
- Berakot b. 'Amram, II, 283-4.
- Berakot b. El'azar, II, 283-4.
- Bibles, presented to synagogues, II, 308, note 4.
- Bible Difficulties, the so-called collection of, discussed, I, 274-7.
- Bilbais (in Egypt), II, 259, note 7, 317, 327, 329.
- Biriat (near Safed in Galilee), I, 171; II, 204.
- Bishr b. Ghalib, I, 164; II, 189.
- Bishr b. Ḥasan, II, 79.
- Bo'az b. David, Karaite Nasi, II, 214-15.
- Bo'az b. Yehoshafat, Karaite Nasi, II, 214-15.
- Bohemund, Prince, I, 212.
- Brigands, infesting the roads from Damascus to Palestine, I, 34, 103; II, 39, 111.
- Bustanai, Exilarch, II, 68.
- Byzantines, the, I, 14, 42 f., 46-7.
- Byzantium (Rūm, Rumania, Edom), I, 87 ff., 173; II, 241, 248, 273, 363-5.
- 'By authority of' (מִרְשׁוֹת), I, 237, 240; II, 295-6, 303.
- Caesarea (in Palestine), I, 159, 188.
- Cairo (capital of Egypt), I, 17 and

- passim*; II, 232, 246, 251, 286, 287, 294, 304; Dayyanim of Cairo in time of Maimonides, II, 317.
- Calendar, I, 232-3; II, 291-2; difference in calculation between Babylon and Palestine, II, 376; dispute between Ben-Meir and Sa'adya, I, 50 ff., 65; Palestinian prerogative of fixing the, I, 50 ff., 273; II, 41-2.
- Captives, from Byzantium, I, 87 ff., 204-5, 232, 244; II, 87 ff., 241, 289-91, 316-17, 344-5, 363-5.
- Ceylon, II, 366, note 1.
- Charity, of Egyptian Jewry, I, 87 ff., 105, 204-5, 232.
- Cherub, used as metaphor, II, 333, note 1.
- Chorister, the, I, 270.
- Christians and Jews, in the Fātimid Court, I, 211 ff.
- Circumcision, authorization to perform, I, 237-8; II, 300-1.
- Commentary on Berakot, *see* Berakot; on Ecclesiastes, *see* Ecclesiastes.
- Communal Organization, I, 251 ff.; titles, 252 ff.
- Constable, the, I, 270.
- Constantine, Emperor, I, 43, note 2.
- Constantinople, I, 195, 211; II, 248.
- Court (Bet-Din), the Nagid's chief, I, 266 ff.
- Crusades (Crusaders), the, I, 45, note 1, 169 f., 195, 198-200, 236, note 1; II, 305; and Karaites, I, 199-200.
- Damanhur (in Egypt), II, 317, note 1.
- Damascus (capital of Syria), I, 19, 20, 25, 28, 34, 38, 39, 41, 71, 150, 171, 176, 188, 234; II, 39, 111, 118, 148, 153, 154, 172, 184, 208, 220, 221, 235, 280, 296, 322, 323, 330, 363; Nasi of, II, 359, note 4; Gaon of, II, 295, 359, note 4; school of, I, 238, note 1; II, 295, 296, 297; synagogue (large) at, II, 220-1; Palestinian synagogue in, I, 150, 171; II, 172.
- Damietta (in Egypt), I, 14, 89, 91, 147, 232; II, 69-70, 109, 170, 273, 288, 290, note 10, 291.
- Damiga (= Damira?), I, 187.
- Damira (in Egypt), I, 187, 232, 244; II, 290, note 7, 317.
- Damsis (in Egypt), I, 232, 244; II, 259, note 7, 290, note 4, 317, 363.
- Dan, Fort, *see* Baniyas (Fort Dan).
- Daniel al-Kūmisi, on a daughter's inheritance, II, 377.
- Daniel b. Abraham (Abū'l 'Afīf), II, 319.
- Daniel b. 'Azarya, Nasi and Gaon, I, 44, 55, note 1, 85, 86, 94, 95, 104, 111, 113, 140, 146, 161, 164, 170, 172, 175, 178 ff., 200, note 1; II, 66, 85, 189, 215 ff., 218 ff., 222, 251, 252, 357-9, 360 ff.
- Daniel b. Isaiah Hallevi, II, 270, 319.
- Daniel b. Isaiah ה"חסיד, II, 270, 319.
- Daniel b. Isaiah Rosh Hasseder, II, 270, 319.
- Daniel b. Joseph, of Alexandria, II, 317.
- Daniel b. Tobias, II, 374.
- Daniel, Nasi in Fustāt (probably b. David b. 'Azarya), I, 175, 233; II, 209, 357-9.
- Daniel the Babylonian, II, 330.
- al-Dasatir ('the noblemen'), II, 140, note 5.
- Dastarians, *see* Tustarians.
- Daughter, inheritance of a, II, 377.
- David b. Aaron, I, 120; II, 135-6.
- David b. Aaron Hallevi, II, 97.
- David b. Abraham Maimuni, I, 248; II, 319, note 8, 328-9, 359, note 4.
- David b. al-Rak'ī, II, 184, note 9.
- David b. 'Amram, I, 82; II, 80.
- David b. Bo'az, Karaite Nasi and author, I, 145, note 1, 178; II, 68, 377, note 3.
- David b. Daniel Gaon, I, 138, 175, 177, 182, 183, 185 ff., 213; II, 220-1, 224-5, 251, 357-9, 376, 381.
- David b. Hasdai, Karaite Nasi, I, 200, note 1; II, 212, 214-15.
- David b. Hezekiah Exilarch, I, 112-13, 113, 172, 193; II, 100, 122-4, 347, 358, note 1, 359, note 2.
- David b. Hodaya, Nasi, I, 176.
- David b. Isaac Hallevi, I, 88, 90, 91-2, 121, 146, note 1, 260; II, 87, 90, 140.
- David b. Joshiah, Karaite Nasi, II, 213, 214-15.
- David (V) b. Joshiah, Karaite Nasi, II, 214-15.
- David b. Maimon, brother of Moses Maimonides, II, 319.
- David b. Meshullam, II, 204.
- David b. Solomon, a judge, II, 319.
- David b. Solomon, Karaite Nasi, II, 214-15.
- David b. Yehuda, Babylonian Exilarch, I, 53.
- David b. Zakkai, Exilarch, I, 63, note 2; II, 68, 357-9.
- David ב"רע"ה (r. probably 'Ezra), *see* Abū Sulaiman (Daūd) b. Abū'l Naṣīb.
- David IV or V, Karaite Nasi, II, 381.
- David Hakkohen, II, 144.
- David Nagid b. Joshu'a, I, 249; II, 330-1.
- Dayyan al-Yahūd, the, I, 266 ff.
- Dayyan, the, I, 264 ff.

- Dead, of Bagdad removed to Nehardea for interment, II, 335.
- Dhaliah (perhaps corruption for R. Elijah), I, 247; II, 324, note 2.
- Diaspora and Palestine, I, 189-90.
- Dimyāt, *see* Damietta.
- Diplomas, Palestinian *versus* Babylonian, I, 114 ff.; II, 124 ff., 348, 350.
- Disciple (Talmid), title, I, 54, note 2.
- Donna Sarah, I, 242; II, 309.
- Dosa (Abū Maṣṣūr) b. Mishael, II, 319, note 13.
- Dosa b. 'Ali, II, 270-1.
- Dosa (II) b. Joshua (II), II, 270-1.
- Dosa (III) b. Joshua (IV), II, 270-1.
- Dosa (IV), b. Jacob, II, 270-1.
- Dowry, Palestinian custom concerning, II, 259, note 7, 381.
- Dunāsh b. Laḥrāt, poet, I, 22, 27; II, 21-3.
- Dunāsh b. Yehuda Rosh Hasseder, II, 107, note 10.
- Earthquakes in Palestine, I, 155 ff.; II, 176 ff.
- Ebyatar Hakkohen, Gaon, I, 50, 58, 70, 185 ff., 195; II, 62 ff., 222-3, 224, 228-9, 247, 275, 359, note 2, 363.
- Ecclesiastes, commentary on, belonging to a Nasi, I, 144-5; II, 164.
- Edom, *see* Byzantium.
- Egypt, *passim*; and Palestine, I, 190-1; Arab conquest of, I, 13; communal life in, I, 230-1; communities in E. in time of Maimonides, II, 317; Jews in, I, 13 ff., and *passim*; Gaonate in, I, 197, 220 ff., 238-9; learning in E. in time of Sa'adya, I, 14-15; II, 375.
- Egyptian Scroll of 1012, I, 30 ff.; II, 31 ff.
- El'azar, b. 'Amram, II, 283-4.
- El'azar b. Hiyya, II, 204.
- El'azar b. Isaiah, II, 204.
- El'azar b. Jacob the Babylonian, poet, II, 335, 371.
- El'azar b. Joseph, II, 367.
- El'azar b. Joseph Hallevi, II, 336, note 2.
- El'azar (Ibn Maṣṣūr Ghalib), I, 227; II, 280.
- El'azar b. Netaneel, II, 283-4.
- El'azar b. Perahya, II, 314, note 1.
- El'azar b. Samuel, II, 285, note.
- El'azar b. Šemaḥ Josiah, Ḳaraite Nasi, II, 214-15.
- El'azar b. Shemarya, I, 229, note 1.
- El'azar b. Solomon Hakkohen, I, 187, note 1; II, 63, 346, note 2.
- El'azar b. Yehoseph Ab, II, 346.
- El'azar b. Yehuda Hakkohen, I, 220, note 1, 250; II, 338, 363.
- El'azar, Dayyan of Damietta, I, 71; II, 70, top.
- El'azar Hallevi, II, 58-9.
- El'azar, the dignitary II, 285, note.
- Elegies, on Jacob Ab, II, 332-6; on Meborak's wife, I, 210; II, 255-7; on Moses and Abraham, II, 328; on Nissim the 'Third', II, 336-7; on (probably) Shemarya b. Elhanan, I, 29-30; II, 27-9; on Solomon b. Yehuda, I, 75, note 1; on the brothers Abū Sa'ad and Abū Naṣr the sons of Saḥl al-Tustari, I, 82; II, 79-80.
- Elhanan the elder, I, 26.
- Elhanan b. Hushiel of Ḳairowān, I, 27, 49, note 2, 204.
- Elhanan b. Moses, II, 355.
- Elhanan b. Shemarya, I, 28, 34 ff., 71, 110-11, 146, 205; II, 38 ff., 121, 341, 344, 347, 348.
- El'ezer b. Ebyatar, *see* al-Bal'a (El'ezer) b. Ebyatar.
- El'ezer b. Halfon of Alexandria, II, 317.
- El'ezer b. Hillel, I, 259, note 1.
- El'ezer Šemaḥ, Ḳaraite Nasi, II, 381.
- Elijah, II, 324, note 2.
- Elijah, a physician, father of Levi, I, 250; II, 339.
- Elijah b. Aaron (b. Josiah Ab), II, 52-3, 57.
- Elijah b. Abraham Hakkohen, I, 37, note 1.
- Elijah b. Ebyatar Gaon, I, 170, 193, 194, 195, 196; II, 62, 63, 202, 229-30.
- Elijah b. Kaleb (b. Leon), I, 230 f.; II, 288-9.
- Elijah b. Menahem (?), II, 251.
- Elijah (Abū'l Ṭār) b. Mishael, II, 319.
- Elijah b. Solomon Hakkohen, Gaon, I, 84, 94, 100-1, 131, 134, 149, 178 ff., 180, 185 ff.; II, 82, 107, 162 ff., 223-4, 251, 347.
- Elijah b. X. Hakkohen of Hebron, II, 204.
- Elijah b. Zekarya, II, 382.
- Elijah Dayyan, II, 371, 373.
- Elijah Gaon, II, 62 ff.
- Elijah Hakkohen of Damascus, II, 220.
- Elijah, a physician, I, 250; II, 339.
- Elijah Yakin b. Amašya, Ḳaraite Nasi, II, 214-15.
- Elijah Yakin b. 'Anan, Ḳaraite Nasi, II, 214-15.
- Elyakim b. Yehiel, II, 302, 320.
- 'Eminent of power', the, a dignitary, I, 154; II, 175.
- Ephraim (Abū Khair), I, 191; II, 225.
- Ephraim b. Abraham Hakkohen, Dayyan in Cairo, I, 41, note 1, 116, 118, 125, 131, 137, 181-2, 267; II, 127, 131, 132, 134, 143, 148, 150, 155, 218.

- Ephraim b. Abū 'Alī Ḥasan I, 104; II, 115.
 Ephraim b. al-Zafan, physician II, 339.
 Ephraim b. Halfon, II, 320, note 9.
 Ephraim b. Meshullam, I, 222, note 1; II, 366.
 Ephraim b. Šadoḳ, I, 99, note 1.
 Ephraim b. Shemarya, I, 36, 75, 81, 86, 88 ff., 94-5, 99, 114 ff., 156, 160, 161, 163, 164, 180, 181 f., 202; II, 65, note 2, 77, 88 ff., 97 ff., 106 ff., 119 ff., 124 ff., 145, 146 ff., 150, 161 ff., 179, 182 ff., 186, 188, 192, 218, 220, 347 ff., 351, 355.
 Ephraim b. Yefet, physician, I, 250; II, 339.
 Ephraim, the Ḥaber, II, 100.
 Ephraim of Damascus, I, 39; II, 40.
 Ephraim of Tyre, II, 316, 325, note 7.
 Epistles, concluding phrases of, I, 179.
 Eudokia b. Kaleb, Byzantine lady, I, 93; II, 94.
 Exilarchs, Babylonian, I, 23, 52-3, 65, 271; II, 357-9.
 Ezekiel b. 'Alī Hakkohen, I, 97, note 4; II, 223.
 Ezekiel, b. Yefet, Dayyan, II, 320.
 Ezekiel Hakkohen of Galilee, II, 204.
 'Ezra ('Azarya), Gaon of Damascus, *see* 'Azarya ('Ezra) Gaon of Damascus.
 'Ezra Gaon b. Shemarya Gaon, II, 295, note 1.
 Faḍl b. Daniel, I, 130; II, 146.
 al-Faīz, Caliph, I, 235.
 Faṭimid Court, Jews and Christians in the, I, 211 ff.
 Fayyūm, I, 15; II, 251.
 Fez (Fās, capital of Morocco), I, 132; II, 150.
 Filastin, province of, I, 212.
 French Jews, in 'Akko, II, 370, 383; in Jerusalem, I, 240, note 1.
 Fuṣṭāṭ, (Šo'an, Shafrīr, Mišr, in Egypt), *passim*; = Šo'an, I, 29, note 1; Babylonian section in, *see* Babylonian section in Fuṣṭāṭ; composition of F. Jewry, I, 206; dissensions between the Ḥaberim of, I, 114 ff.; II, 125 ff., 347 ff.; Karaites in, *see* Karaites; Palestinian section in, *see* Palestinian section in Fuṣṭāṭ.
 Gabal (in Syria), I, 188.
 Galilee, Jews in, I, 171; II, 204, 357.
 Gaon, the title, I, 54, note 2.
 Gaonate, in Egypt, I, 182, 190-1; in Palestine, I, 49 ff., 178 ff., 198; II, 342.
 Geoffrey of Bouillon, I, 200, note 1.
 Geonim, the Babylonian, I, 15, 39; the Palestinian, I, 21, 39, 40; list of Palestinian G., I, 70-71, 197; list of Egyptian G., I, 238.
 Gershon, famous Rabbi, abolishing the levirate, I, 206.
 Gershon, father of Joseph, French martyr, II, 371.
 Ghalib b. Moses Hakkohen, II, 135, note 2, 240.
 Gischala (al-Jush, in Galilee), I, 171; II, 204, 246.
 Government supporting schools in Palestine and in Egypt, I, 71-2.
 Greece, II, 307, note 2.
 Gurya b. Mar Zutrā, I, 58.
 Ḥaber, the title, I, 54, note 2, 264 ff., 277-8; II, 348, 350.
 Ḥabib b. Pipim, II, 44 ff.
 Ḥabish b. Joseph Hakkohen of Tyre, II, 355.
 Ḥadrak (in Syria), I, 170, 189, 193, 224; II, 234, 277; school at, I, 196; II, 202, note 1.
 Hadrian, Emperor, I, 43.
 al-Ḥāfiḡ, Caliph, I, 228-9.
 Haggai Hakkohen, I, 102; II, 109.
 Hai Gaon, I, 27, 30, 40, 67, 68, 69, 95, 96, 107, 115, 193, 200, note 1, 204; II, 41, 100, 126, 133, 223, note 1, 347, 351, 358, note 1.
 Haidara, a governor, I, 154; II, 175.
 Ḥaifa (in Palestine), I, 42, 188, 189, 191; II, 203, 227.
 al-Ḥakam, Caliph, I, 68.
 al-Ḥakim, Caliph, I, 20, 21, 30 ff., 38, 64, 72-3, 76, 134, note 1; II, 31 ff.
 al-Ḥakīr al-Naḥī', court physician, I, 33, note 1.
 Halfon Hakkohen b. El'azar, II, 201.
 Halfon b. Ghalib, II, 232.
 Halfon b. Isaac, I, 249-50, 260; II, 337-8.
 Halfon b. Isaac, II, 313-5, 320.
 Halfon b. Menasse Hallevi, I, 250; II, 357-8.
 Halfon b. Menasse Hallevi, II, 232, 275, 276.
 Halfon b. Moses, I, 81; II, 79.
 Halfon b. Netaneel Hallevi, I, 250; II, 337-8.
 Halfon b. Ta'lib, II, 78, 79, note 1.
 Halfon b. 'Ulah, II, 313-5.
 Halfon b. 'Ulah, Dayyan of Damanhur, II, 317.
 Halfon b. Yefet Hallevi, I, 81; II, 78.
 Halfon b. Yefet Dayyan, II, 320.
 Halfon Ḥaber, II, 320.
 Halfon of Fuṣṭāṭ, II, 322.
 Halfon Rosh Haḳḳahal, I, 181; II, 217, note 3.

- Hananel b. Hushiel, I, 26.
 Hananel b. Samuel, I, 195, note 2.
 Hananya Abraham, physician and
 Karaite Nasi, II, 381.
 Hananya Abraham b. Amašya Joseph,
 Karaite Nasi, II, 214, 215, 381.
 Hananya b. Ezekiel Hakkohen of Galilee,
 II, 204.
 Hananya b. Netaneel, father of Samuel
 Nagid, I, 230; II, 281 ff., 381, note 2.
 Hananya b. Samuel Nagid, II, 282 ff.
 Hananya b. Solomon, Karaite Nasi,
 II, 215, note 1.
 Hananya b. Yehuda, I, 240; II, 304.
 Hananya Hakkohen Ab, I, 22, 66; II,
 69, 73-4, 342-3.
 Hananya, nephew of R. Joshua b.
 Hananya, II, 383.
 Hanina b. Shema'ya, I, 58.
 Hanok b. Moses, I, 26; II, 67 ff.
 Harizi, I, 240, note 1, 247, note 1.
 Hasan b. 'Alan, I, 147; II, 170.
 Hasan, Arab chieftain, I, 158-9.
 Hasan, opponent of Ephraim b.
 Shemarya, II, 351.
 Hasdai b. David (b. Daniel), I, 185;
 II, 357-9.
 Hasdai b. Hezekiah, Karaite Nasi, I,
 177; II, 212-13, 214-15.
 Hasdai b. Ayyūb, II, 59.
 Hasdai b. Shaprut, I, 68.
 Hasdai, Exilarch of Babylon, I, 193.
 Hasdai Hallevi of Alexandria, II, 317.
 Hasdai, Karaite Nasi, II, 381.
 Hasdai Nasi, I, 253.
 Hasdai, Nasi of Damascus, I, 175; II,
 208.
 Hasnat b. Sahlan, II, 355.
 Hašor (in Palestine), I, 169 f.; II,
 199 f.
 Hašor (= Shaizar, in Syria), II, 200.
 Hayy b. Joseph, II, 247, note 7.
 Hayyim, II, 329.
 Hayyim b. Moses, II, 245.
 Hayyim b. Solomon, II, 115.
 Hayyim b. Solomon, I, 183 (where
 correct accordingly), 192, note 1;
 II, 219.
 Hazzan, the, I, 268-9; II, 119, note 2.
 'Head of the congregation' (Rosh
 Haḥkahal), the, I, 257-8.
 Hebron (in Palestine), I, 171, 248; II,
 203-4, 329-30.
 Hefeš b. Yašliaḥ, I, 98.
 Heraclius, Emperor, I, 42, 45.
 Hesed b. Sahl. *see* Abū Na (Hesed) b.
 Sahl al-Tustari.
 Hezekiah b. David Nasi, II, 359, note 2.
 Hezekiah b. Solomon, Karaite Nasi, I,
 177, 178, note 1; II, 212-13, 214-15.
 Hezekiah b. Solomon, Nasi, II, 357-9.
 Hezekiah b. Yehuda (b. David b.
 Zakkai), II, 358, note 1, 359, note 2.
 Hezekiah Exilarch, I, 100, 113, 129,
 145, 193; II, 228, 346, 347, 358, note
 1, 359, note 2.
 Hezekiah Exilarch (grandson of above),
 I, 193; II, 228.
 Hibat b. Israil, II, 355.
 Hilāl (Abū'l Najm), *see* Abū'l Najm
 (Hilāl).
 Hillel, II, 247.
 Hillel b. al-Ḍimī, I, 189.
 Hillel b. 'Ali, II, 247, note 7.
 Hillel b. 'Ali, Haber, II, 208.
 Hillel b. Joseph the Babylonian, II,
 287.
 Hillel b. Moses, Nagid of Palestine, I,
 257; II, 314.
 Hillel b. Šadoḡ Ab, II, 287, 293, 366.
 Hillel b. Sa'adya the physician, II,
 249, 250.
 Hillel b. Sahl, II, 99.
 Hillel b. Yeshu'a, Haber of Tiberias, II,
 356.
 Hillel of family of al-ḡabbī, II, 320.
 Hiyya, I, 222, note 1.
 Hodaya b. Hasdai Nasi, II, 357-9.
 Hodaya b. Hezekiah Nasi, II, 357-9.
 Hodaya b. Jesse Nasi, I, 175-6; II,
 370-1.
 Hodaya b. Joshiah Ab, I, 187, note 1.
 Hodaya Nasi, I, 176; II, 210.
 Hoshana, father of Samuel the 'Third',
 II, 201.
 Husain b. Yehnda, II, 70, note.
 Hnshiel of Kairowān, I, 26, 27.
 Ibn Abū'l Damm al-Yahudi, Wezīr, I,
 228.
 Ibn Abū'l Thina (Yehuda b. Joseph),
 II, 375.
 Ibn al-Anbāri, Wezīr, I, 77.
 Ibn al-Baṭā'ihī, Wezīr, I, 213, 228.
 Ibn al-ḡabbī, II, 320.
 Ibn Ashlamiyya (Sa'id b. 'Ali), II, 375.
 Ibn Ezra, liturgy by, II, 326.
 Ibn Faḍl, II, 255.
 Ibn Haḡḡ, II, 318.
 Ibn Hujairah, I, 14.
 Ibn Killis, *see* Jacob b. Killis.
 Ibn Kirfa, court physician, I, 229.
 Ibn Maṣṣur Ghalib, II, 280.
 Ibn Thimma, I, 203.
 Ibrahim the constable (אלשומר), II,
 247.
 Ibrahim b. Barūn, I, 25.
 Inheritance of a daughter, II, 377.
 Inter-marriage between Rabbinites and
 Karaites, II, 376.
 Interpreter, the, I, 270-1.

- 'Isa b. Nestorius, Wezîr, I, 19, 21.
 Isaac, I, 144; II, 163.
 Isaac Ab, perhaps brother of Ben-Meir, I, 65, 71; II, 57.
 Isaac Alfasi, II, 297, note 1, 382.
 Isaac al-Kinzi, *see* Isaac b. Samuel the Spaniard.
 Isaac b. Abraham, II, 201.
 Isaac b. Abraham, II, 103, 251, 253.
 Isaac b. Baruk, I, 242; II, 308.
 Isaac b. Benveniste of Narbonne, I, 218-19, 231; II, 271 ff., 366.
 Isaac b. Berakhya, II, 234.
 Isaac b. David, II, 245, 251, 253.
 Isaac b. David Maimuni, II, 329.
 Isaac b. Haggai Hakkohen, I, 104; II, 99, 115.
 Isaac b. Hasdai, II, 204.
 Isaac b. Furât Hakkohen, I, 83 ff., 133, 259; II, 151 f.
 Isaac b. Joseph, I, 220, note 1.
 Isaac b. Joseph (perhaps identical with above), II, 275.
 Isaac b. Joseph, ancestor of Maimonides, II, 319.
 Isaac b. Menaḥem, II, 319.
 Isaac b. Moses, II, 271.
 Isaac b. Samuel the Spaniard, I, 192, 206; II, 203, 228, 231-3, 247, 311, note 1, 330.
 Isaac b. Sason, I, 222, 236, note 1, 268; II, 317, 319; family of, II, 318, note 11.
 Isaac, father of Halfon, II, 314-15.
 Isaac, friend of Ephraim b. Shenarya, I, 102; II, 110.
 Isaac, Gaon of Sura, I, 53.
 Isaac b. Shuweiḥ, II, 331.
 Isaac b. X. al-Fāsi, I, 104; II, 113.
 Isaac Israeli, I, 15.
 Isaac of Wādī'l Kura', I, 118; II, 130.
 Isaac, poet, II, 381.
 Isaac Sijilmasi, II, 337.
 Isaac the Spaniard (perhaps identical with Isaac b. Samuel the Spaniard), I, 97, note 4.
 Isaac the 'Third' b. Abraham Gaon, II, 52 ff.
 Isaiah b. Berakot, II, 284.
 Isaiah (?) b. Daniel (b. 'Azarya), I, 185; II, 221, 357-9.
 Isaiah b. Daniel, II, 270, 319.
 Isaiah b. Mishael Hallevi, I, 226; II, 270, 278, 319.
 Isaiah (Abū Naṣr) b. Mishael, II, 319.
 Isaiah b. Nissim (b. Nahrāi), II, 248.
 Isaiah b. Samuel, II, 282 ff., 285, note.
 Isaiah de Trani, on Jews of Greece, II, 307, note 2.
 Isaiah Rosh Hasseder, II, 270, 319.
 Ishāk b. Musa, court physician, I, 18.
- עקאל זיתון (near Safed, in Galilee), II, 204.
 Isma'il al-Tulaṭuli, I, 240; II, 302.
 Isma'il b. Musa, court physician, I, 18.
 Israel, I, 145; II, 164.
 Israel b. Nathan, II, 248.
 Israel b. Samuel (b. Ḥofni), I, 182-3; II, 65, note 2.
 Israel b. Simḥah of Baṣrah, I, 178, note 1.
 Israel b. Tobias, II, 275.
 Israel, father of Sahl al-Tustari, I, 122, note 1; II, 377.
 Israel Iskandri b. Daniel, Ḳaraite author, I, 255, note 1.
 Italy and Palestine. I, 64, 73.
- Jabarah b. Mukhtar, a pirate, I, 90, 91; II, 87.
 Jacob, I, 137; II, 155.
 Jacob, Ab of the Bagdād school, II, 332 ff.
 Jacob b. Abraham Dayyan, II, 58.
 Jacob (Abū Sa'ad) b. Abraham, II, 318.
 Jacob b. 'Amram, Nagid of Ḳairowān, I, 124, 144, 252; II, 163.
 Jacob b. 'Aubal, I, 25, 26.
 Jacob b. David, II, 356.
 Jacob b. David Maimuni, II, 329.
 Jacob b. Dosa, II, 270-1.
 Jacob b. Dunāsh, II, 107, note 10, end.
 Jacob b. Isaac, a chorister, I, 248; II, 329-30.
 Jacob b. Ishāk (b. Musa), court physician, I, 18.
 Jacob b. Jama', II, 366.
 Jacob b. Joseph, Ḥaber of Aleppo, I, 37, 150, 173; II, 174, note 1, 250, 377.
 Jacob b. Joseph Hakkohen, I, 222, note 1; II, 293, 366.
 Jacob b. Joseph Dayyan, II, 339.
 Jacob b. Killis, Wezîr, I, 17, 18, 19.
 Jacob b. כיראן, II, 49.
 Jacob b. Mar Zuṭra, I, 58.
 Jacob b. Mebasser, II, 99, 100.
 Jacob b. Meshullam (or vice versa), I, 74, note.
 Jacob b. Moses, II, 271.
 Jacob b. Moses Hakkohen, II, 275.
 Jacob b. Na'man Hakkohen, of Tyre, II, 355.
 Jacob b. Netaneel (b. al-Fayyūmi), I, 244; II, 316.
 Jacob b. 'Obadya Hakkohen, II, 204.
 Jacob b. Salim, II, 366-7.
 Jacob b. Samuel, II, 103.
 Jacob b. Sheerit, II, 285, note.
 Jacob b. Ya'ish Hakkohen, II, 346.
 Jacob Ḥaber, I, 173; II, 206.

- Jacob Hakkohen, Parnās of Jerusalem, I, 164; II, 189.
- Jacob Rosh bē Rabbānan b. 'Ali, I, 243; II, 310-12, 382.
- Jacob, representative of Yeḥiel of Paris, II, 383.
- Jacob Tam, II, 332.
- Ja'far b. Fellah, General, I, 41.
- al-Jarjarāi, Wezīr, I, 77.
- al-Jaudariyya, district in Cairo, I, 33, 36; II, 375.
- Jauhar, famous general, I, 13, 16.
- Jaujār (in Egypt), I, 244; II, 317.
- Jerome, on the Jewish annual visits to Jerusalem, I, 43.
- Jerusalem, *passim* and especially I, 43 ff., 159 ff., 192, 198 ff., 240; various synagogues in, I, 49, note 2; occupied by Byzantines (?), II, 341; synagogue of 'Anan in, I, 200, note 1.
- Jesse Haber, I, 137; II, 154.
- Jesse b. Hezekiah Nasi, II, 357-9.
- Jesse b. Hezekiah, Nasi of Damascus, II, 359, note 4.
- Jesse b. Solomon Nasi, II, 357-9.
- Jews and Christians in the Fāṭimid court, I, 211 ff.
- Jian (in Spain), II, 297, note 1.
- Joel, II, 285, note.
- John, Patriarch of Alexandria, I, 13-14.
- Joseph b. Abitur, I, 66 ff.; II, 25, 59-60, 169, note 1.
- Joseph (Mufaddal) b. Abraham, II, 318.
- [Joseph ?] b. Abraham Hakkohen, II, 99.
- Joseph b. Abraham of 'Irāk, II, 92.
- Joseph b. Abūn the Interpreter, I, 271, note 1.
- Joseph b. 'Aḳnin, disciple of Maimonides, I, 235, 243; 245, 246-7; II, 316, 321, 323.
- Joseph b. 'Amram, II, 103.
- Joseph b. 'Azarya, II, 174.
- Joseph b. Baruk Hakkohen, Haber of Tyre, I, 167-8.
- Joseph b. Baruk of France, I, 240, note 1.
- Joseph b. Baruk (b. Isaac), I, 199; II, 235-6.
- Joseph b. Bcnjamin, I, 36; II, 99, 174, note 1.
- Joseph b. El'azar Hakkohen, II, 339.
- Joseph b. El'azar Hakkohen, father of Yehuda Rosh Hasseder, II, 346.
- Joseph b. Elijah, I, 101; II, 108.
- Joseph (Yehoseph) b. Gershon of France, I, 175-6, 231; II, 370-3.
- Joseph b. Hezekiah Nasi, I, 129; II, 145, note 7.
- Joseph b. Hiyya the scribe, I, 74, note.
- Joseph b. יוֹסֵף, disciple of Isaac Alfasi, II, 297, note 1, 382.
- Joseph b. Isaac, II, 319.
- Joseph b. Isaac Dayyan II, 339-40.
- Joseph b. Israel al-Tustari, I, 38, note 1, 81, 122, note 1, 150; II, 73, 76, 140, 174, 377.
- Joseph b. Jacob, II, 339.
- Joseph b. Jacob, II, 305, note 4.
- Joseph b. Jacob al-Lebdi, I, 23, note 1.
- Joseph b. Jacob (b. 'Aubal), I, 25, 26, 167; II, 193, 348, 350.
- Joseph b. Jacob (b. Joseph), II, 203.
- Joseph b. Jacob Hakkohen, II, 355.
- Joseph b. Joshiah, I, 210; II, 254, 255, 320, note 3.
- Joseph b. Khalāf, I, 89, note 1.
- Joseph b. Maṣṣur Halleṭvi, II, 99.
- Joseph b. Mattitya, II, 371, note 2.
- Joseph b. Migāsh, II, 297, note 1.
- Joseph b. Nathan Hakkohen, *see* Yehoseph b. Nathan Hakkohen.
- Joseph b. Nathan, II, 320, note 3.
- Joseph b. Netanel Hakkohen, II, 318.
- Joseph b. 'Obadya, I, 118; II, 131.
- Joseph b. 'Obadya, ancestor of Maimonides, II, 319.
- Joseph (Abū'l Surri ?) b. 'Obadya Nagid, I, 243, note 1; II, 320, note 2.
- Joseph b. al-Plat, I, 238, note 1.
- Joseph b. Paltoi (Plat), II, 296-7.
- Joseph (Abū'l Fadl) b. Peraḥya, I, 209, 210; II, 252, 253.
- Joseph b. Sa'adya, II, 98.
- Joseph b. Sa'adya, II, 282.
- Joseph b. Sa'id of Alexandria, II, 92.
- Joseph b. Salim, II, 30.
- Joseph b. Samuel, I, 192, note 1.
- Joseph b. Samuel (perhaps identical with above), I, 198-9; II, 235-6.
- Joseph b. Samuel, II, 304.
- Joseph b. Samuel Halleṭvi (ibn Nagdela), I, 184, note 1.
- Joseph b. Tanḥum Yerushalmi, a poet, II, 328-9.
- Joseph b. Ye'et, a Reader, I, 163, 182; II, 187, 219.
- Joseph b. Yehuda, II, 287.
- Joseph b. Yehuda, a goldsmith, II, 286.
- Joseph b. Yeshu'a, I, 92; II, 90.
- Joseph b. Yeshu'a, II, 115.
- Joseph b. Yeshu'a Parnās, II, 99.
- Joseph b. Zekarya of Alexandria, II, 317.
- Joseph b. Zakkai Exilarch, II, 357-9.
- Joseph, brother-in-law of Ephraim b. Shemarya, II, 348, 350.
- Joseph Dayyan b. Shemarya, II, 339.
- Joseph Hakkohen, Dayyan of Alexandria, II, 345-6.
- Joseph Hakkohen, of Fustāt, II, 247.

- Joseph Hakkohen Ab, father of Jacob, I, 37, note 1.
 Joseph Hakkohen Ab b. Solomon Gaon, I, 99, 178 ff., 183, 193; II, 62 ff., 98, 148, 229; family of, I, 187.
 Joseph Hakkohen Gaon, I, 66 ff., 70; II, 53, 58-9.
 Joseph Hakkohen b. אֶלְמֹנֶם, II, 249, note 1.
 Joseph of Byzantium (or France), II, 246, 247.
 Joseph, of house of נְאֻנִי, II, 318.
 Joseph of Rūm, II, 288.
 Joseph of the school of Damascus, I, 238, note 1.
 Joseph Rosh Hasseder b. Jacob, I, 238, 243; II, 310-13.
 Joseph, son-in-law of Ephraim b. Shemarya, I, 92, 94, 100.
 Joseph, the disciple, II, 322.
 Jonah b. Yehuda the Spaniard, I, 165; II, 191.
 Josiah Ab, I, 71; II, 52-3, 57.
 Josiah Ab b. Aaron Ab, I, 186.
 Josiah b. Aaron (b. Josiah Ab), II, 52-3, 57.
 Josiah b. 'Azarya Hakkohen Gaon, I, 182-3, 188; II, 219.
 Joshu'a (Abū'l Faraj) b. al-Ḳumudī, I, 23, 262; II, 14.
 Josiah b. Jesse Nasi, I, 176; II, 210, 357-9.
 Josiah b. Moses, II, 303.
 Josiah b. Nehemiah, liturgical poet, I, 97, 269; II, 101.
 Josiah b. Nehemiah Nasi, II, 357-9.
 Josiah b. Šadoi; Ab, II, 82, note 10.
 Josiah b. Sar Shalom Nasi, I, 174; II, 208, 380.
 Josiah b. Saul, Ḳaraite Nasi, II, 214, 215.
 Josiah b. Shema'ya, II, 232.
 Josiah b. Solomon, Ḳaraite Nasi, I, 178, note 1; II, 212, 213, 214, 215.
 Josiah III b. Solomon III, Ḳaraite Nasi, II, 214, 215.
 Josiah IV b. 'Uzziah, Ḳaraite Nasi, II, 214, 215, 381.
 Josiah Gaon, I, 23, 39, 64, 66, 70, 71 ff., 100, note 1, 146; II, 49 ff., 66 ff., 362-3.
 Joshi'ali Nasi, I, 243; II, 209, 210.
 Joshu'a b. Abraham (b. David Maimuni), Nagid, I, 248; II, 329-30.
 Joshu'a b. 'Ali, I, 169 f.; II, 80, note 6, 199-201.
 Joshu'a b. 'Ali, II, 270-1.
 Joshua b. 'Ali Hakkohen, Ḳaraite, I, 162, note 1.
 Joshu'a b. Armand, I, 82; II, 79.
 Joshu'a (Abū Sa'id) b. Dosa, I, 217-19, 220-1, 227, note 1, 230, 267; II, 270 ff., 319, note 9.
 Joshu'a II b. Dosa, I, 270-1.
 Joshu'a III b. Dosa II, II, 270-1.
 Joshu'a b. Moses, II, 270-1.
 Joshu'a, brother of Samuel Rashīd, I, 240 (where correct accordingly); II, 302.
 Joshua Haber, II, 271.
 Jubail (in Syria), Jewish community of, I, 73; II, 73, 273 (נְבִילָה ?)
 יְוֹדִיר, II, 203.
 Julian, Emperor, I, 43, note 1.
 Ḳādi of Damietta, the, I, 212, 218; II, 273.
 Ḳādi of Ḥaṣor, the, I, 169; II, 200.
 Ḳādi, the nephew of Abū'l Siyād, II, 175.
 Kāfir, governor of Egypt, I, 17.
 Kain b. 'Abd . . . , I, 185; II, 83.
 Kairōwān, I, 15, 17, 27, 38, 40; II, 163, 248; Negidim of, I, 252-3.
 Kalneh, *see* Raḳḳah (in Syria).
 Ḳalyūb (in Egypt), I, 237, 240; II, 298, note 3, 302, note 10.
 Ḳaraite congregations in Byzantium, II, 307, note 2; dignitaries in Fuṣṭāt, I, 177; laws of Sheḥiṭa and Bediḳa, I, 134 ff.; II, 154; Nesiim, I, 176 ff.; II, 210 ff., 380-1; Nesiim in Fuṣṭāt, I, 178, note 1.
 Ḳaraites, I, 49, note 2, 57, 65, 71, 79, 125, 134 ff., 143; II, 69, 154, 156, 158, 172; and the Crusaders, I, 199-200; and Massorites, II, 48-9; and Rabbinites, relations between, I, 59 ff., 134 ff., 150; II, 376-7; in Ashḳelon, I, 169, 171; in Byzantium, I, 89; in Fuṣṭāt, I, 80, 177; II, 376-7; in Jerusalem, I, 46, 59 ff., 162, note 1, 177, 199-200, 274-5; in Palestine, 42, 59 ff., 134 ff., 177.
 Karim b. Nathan, I, 167; II, 194.
 Ḳaṣr al-Shama', Jewish quarter of Fuṣṭāt, I, 14, 38; II, 248.
 al-Ḳazzāz (the silk mercer), the family of, II, 320.
 Ketubas, Ḳaraite, II, 211-12; Palestinian custom of, II, 259, note 7, 381.
 Khalaf b. Abraham, II, 29-30.
 Khalaf b. 'Alvan, I, 131; II, 148.
 Khalaf b. Israel, II, 49.
 Khalaf b. Moses of Tyre, I, 118; II, 130.
 Khalaf b. Moses b. Abraham, of Tyre, II, 355.
 Khalaf b. Sa'adya, II, 245.
 Khalaf b. Yeshu'a, I, 167; II, 192, 356.

- Khalaf, a partisan of Moses b. Hanok, I, 68-9.
 Khalaf of Tiberias (perhaps identical with Khalaf b. Yeshu'a), I, 168; II, 196.
 Khaluf b. Aaron, II, 29-30.
 Khazars, the, I, 64.
 Khurasan (in Persia), I, 275, note 2; II, 147.
 Khusrau, Persian king, I, 43, note 1; II, 68.
 Kiyym b. Meborak, II, 174.
 Kohen Šedek, II, 229.
 Kohen Šedek, Gaon of Sura, I, 63, note 1.
 Konyah b. Moses, II, 247, note 7.
 Konyah Moses b. Elijah Yakin, Karaite Nasi, II, 214, 215.
 Lebda (near Tripoli in North Africa), I, 23, note 1; II, 286.
 Leo, a captive from Mastaura (Byzantium), I, 92; II, 93.
 Leon, father of Moses (of Mastaura), I, 93; II, 96.
 Levi al-Ifranji, II, 247.
 Levi b. Elijah, I, 250; II, 339.
 Levi b. Menaḥem, I, 119, 123; II, 134, 142.
 Levi b. Namēr, II, 94, note.
 Levi b. Jacob Hallelevi, II, 97, 99.
 Levi the Reader, II, 298.
 Levirate, a case of I. in Alexandria, I, 205-6; II, 242-5.
 Library, sold at Palestinian synagogue in Fustāt, II, 327, note 1.
 Liturgical compositions, cited, anonymous, I, 75, note 1, end, 99, note 2; II, 106, top, 169, note 1, 247-8, 346, 369; by Anatoli b. Joseph, II, 326; by David Nasi (b. Daniel), II, 224-5; by Elijah Kohen, II, 220; by Ephraim b. Shemarya, I, 75, note 1; II, 111; by Ezekiel b. 'Ali, II, 223; by Ibn Ezra, II, 326; by Joseph ibn Abitur, II, 25; by Joshiah b. Nehemiah, II, 101-2; by Nehemiah b. Abraham, I, 269, note 1; by Sa'adya Gaon, I, 97, note, 98, note 2; by Sahlān the elder, I, 98, note 2; by Sahlān b. Abraham, II, 104-5; by Sanjari, I, 25; by Shemarya, II, 105; by Yehuda Rosh Hasseder, II, 101, note; by Yehuda Hallelevi, II, 365.
 Lucena (in Spain), II, 252, 297, note 2.
 Ludd (Lydda, in Palestine), I, 155; II, 355.
 Lunel (in Provence), scholars of, II, 325, note 7.
 Ma'add, *see* al-Mustanšir.
 Ma'ani, II, 300.
 Magreb, II, 162; Jews of M. in Jerusalem, I, 240, note 1.
 Maḥalla (Maḥallat al-Kubra in Egypt), I, 189, 232; II, 247, 289, 290, note 1, 293, 317.
 Maimon b. Joseph, father of Moses, II, 319.
 Maimonides, I, 30, 175, 222, 231, 236, 240, 242 ff., 267-8; II, 209, 294, 295-6, 307, note 2, 310 ff., 319, 322, 331, 332, 382; and Joseph b. Anatoli, II, 325-6; disciples of, II, 316; family of, II, 319.
 Makarim b. Salāmah, II, 287.
 Makrizi, on the Palestinian synagogue in Fustāt, II, 375.
 al-Maks, port of Cairo, I, 239; II, 301, note 7.
 Malabar, Jews of, II, 366, note 1.
 Maliḥa, a lady, I, 241; II, 306-7.
 Malik ar-Ramli, a sectarian, I, 116.
 מִמְחֶרֶץ b. Isaac of Gaza, II, 98.
 Manna, the jar of, I, 256, note 1.
 Manoaḥ Hakkohen, II, 342, bottom.
 Maṣṣūr b. Meir, II, 245.
 Maṣṣūr b. Solomon (b. Yehuda) Gaon, I, 107; II, 133.
 al-Maṣṣūr, Caliph, I, 15, note 3.
 Mar Zutra, I, 58-9.
 Mar Zutra II, I, 58.
 Marja, Muslim dignitary, I, 85; II, 83.
 Maryūt, lake of (in Egypt), I, 206; II, 245.
 Mashallah, I, 15.
 Maṣṣiah b. al-Baṣaḥ, Dayyan of Sicily, I, 204.
 Maṣṣiah b. Šemah, II, 99.
 Maṣṣiah b. Yefet, I, 187, 188.
 Maṣṣiah, Gaon, I, 70, 191, 195, note 2, 196-7, 220 ff., 256; II, 62 ff., 233, 234, 271, 394 ff., 382.
 Massorites of Tiberias, I, 55, note 2; II, 44 ff.
 Mas'udi, on learned contemporary Jews, II, 375.
 Mastaura (in Byzantium), I, 87, 92-4; II, 93 ff.
 Mattitya b. Moses, II, 275.
 Mauhub, *see* Samuel b. Moses.
 Mauhub of Fustāt, I, 39; II, 41.
 Mauhub b. Yefet, I, 146; II, 167.
 Mauhub Hakkohen, II, 348, 349.
 Mayence (in Germany), I, 74, note.
 Mebasser b. Ephraim, I, 119; II, 134.
 Mebasser b. Hillel the Babylonian, II, 348, 349.
 Mebasser b. Jesse, I, 148; II, 170-1.
 Mebasser b. Levi, I, 164; II, 188.
 Mebasser b. Yeshu'a Hallelevi, II, 232.

- Mebasser, Gaon of Pumbedita, I, 63, note 2.
 Mebasser of Fustât, I, 118; II, 131.
 Mebasser the Parnâs, II, 235.
 Meborak b. Aaron, II, 305.
 Meborak (Abû'l Faḍl) b. 'Ali, I, 137, 147; II, 153.
 Meborak b. 'Ali (b. Ezra, probably identical with above), I, 142; II, 159.
 Meborak (Mubarak) b. Israel, II, 103.
 Meborak b. Menasse Hallevis, II, 58.
 Meborak b. Moses, II, 313-15.
 Meborak b. Moses Nagid, II, 249, 250, 258.
 Meborak b. Nathan, Dayyan of Fustât, I, 222, note 1, 227, note 1; II, 280, 293, 314.
 Meborak b. Nathan Hakkohen, Dayyan of Ashkelon, II, 202.
 Meborak b. Şemaḥ, II, 115.
 Meborak, 'head of the congregations', I, 146 f.; II, 169.
 Meborak Nagid, I, 80, 169, 184, 188 ff., 207 ff., 222, 254, 267; II, 199 f., 222, 235, 249 ff., 374; the wife of, I, 210; II, 255-7.
 Meborak, son-in-law of Şadoḳ b. Elijah Gaon, I, 101; II, 107, note 1.
 Meborak, grandfather of Meborak Nagid, II, 249-50.
 Megas b. Ḥanina, I, 58.
 Meir b. Baruk, I, 240, note 1.
 Meir b. Menahem Hakkohen, I, 37, note 1.
 Meir b. 'Obadya, II, 283-5.
 Meir Gaon, son of Ben-Meir, I, 65; II, 50 ff.
 Meir, father of Ben-Meir, I, 57, 60, 65; II, 53 ff.
 Meir, a dignitary, II, 303, note.
 Meir Rosh Hasseder, II, 52 ff., 56-7.
 Menahem b. Berakot, II, 276, 277.
 Menahem b. Berakot of Fustât, II, 366.
 Menahem b. Isaac (b. Sason), I, 247, note 1; II, 319, note 2.
 Menahem b. Saruḳ, I, 27.
 Menahem b. Samuel, II, 276, 277.
 Menahem (Abû'l Faraj מנחם) b. Shemarya Hallevis, II, 287.
 Me[na]hem? Dayyan, father of Elijah, II, 251.
 Menahem Dayyam, II, 339.
 Menahem, correspondent of Anatoli b. Joseph, I, 247; II, 324.
 Menahem Gaon (?), II, 62 ff.
 Menahem מנחם, I, 178, note 1.
 Menahem of Fustât, I, 245; II, 322.
 Menasse b. Abraham (Ibrahîm) al-Ḳazzâz, Wezîr of Damascus, I, 19 ff., 24, 26, 72, 134, note 1, 150; II, 11 ff., 16-17.
 Menasse b. David, II, 245.
 Menasse b. El'azar Hallevis, II, 58.
 Menasse b. Hayyim, II, 104.
 Menasse b. Joseph, Dayyan of Cairo, II, 317.
 Menasse b. X., I, 227; II, 280.
 Menasseh b. X. (descendant of Shem-a'ya), I, 249; II, 336.
 Menasse b. Yehuda (perhaps identical with above), II, 336, note 2.
 Menasse Hakkohen, brother of Ephraim b. Abraham Hakkohen, I, 116, 118, 125, 130, f., 159; II, 148.
 Menasse Hallevis, II, 58-9.
 Menuḥa Hakkohen b. Joseph of Alexandria, II, 346.
 Merwân II, last 'Omeyyad Caliph, I, 45, note 2.
 Merwân Hakkohen, I, 169; II, 198.
 Meshullam, ancestor of Isaac b. Sason, II, 318.
 Meshullam b. Jacob, *see* Jacob b. Meshullam.
 Meshullam b. Menasse, II, 233.
 Meshullam b. Moses of Mayence, I, 186; II, 223-4, 378.
 Meshullam b. משה of Damascus, II, 220.
 Meshullam b. Yefet of Damascus, I, 104; II, 114.
 Michael, Coptic Patriarch, I, 14.
 Milij (in Egypt), I, 103, 232; II, 111, 290, note 6.
 Minyat Ishna (in Egypt), II, 287, 367.
 Minyat Zifta (in Egypt), I, 232, 239; II, 257-9, 287, 290, note 2, 301, note 8.
 Misa (Moses) b. Megas, I, 58.
 Mishaël b. Daniel, a physician, II, 270, 319.
 Mishaël b. Isaiah Hallevis, II, 270, 319, note 8.
 Mishaël b. 'Obadya, II, 318.
 Mishaël b. 'Uzziel, I, 245; II, 322.
 Miṣr, *see* Egypt, Fustât.
 Mohelim in Egypt, I, 237-8.
 al-Mo'izz, Caliph, I, 16, 17, 18, 20; II, 379.
 Mordecai Gaon (?), II, 62 ff.
 'Mordecai Nagid', non-existent, II, 287, note 2.
 Mordecai, the elder, II, 217, note 3.
 Moses of Fustât, II, 247.
 Moses b. Aaron Hakkohen, Ḳaraite grandee, I, 176, 177, 187, note 2, 188; II, 211.
 Moses b. Abraham, II, 275.
 Moses b. Abraham Nagid, I, 248; II, 329.
 Moses b. Abû 'Imrân, II, 374.

- Moses b. Abū'l Hayy, II, 220.
 Moses b. Benjamin, the Spaniard, I, 220, note 1.
 Moses b. Asher, Massorite, II, 44 ff.
 Moses b. Dosa, II, 271.
 Moses b. Elijah Hallevi, I, 237 f.; II, 301.
 Moses b. Elyakim, II, 320.
 Moses b. Ḥalfon Hakkohen, I, 237; II, 299.
 Moses b. Ḥalfon, II, 320.
 Moses b. Ḥanok, Rabbi of Cordova, I, 26, 68.
 Moses b. Hesed, Karaite, I, 79, note 1.
 Moses b. Isaac, II, 53 ff.
 Moses b. Isaac Hakkohen, II, 174, note 1.
 Moses b. Joseph the Spaniard, I, 202 ff.; II, 239.
 Moses b. Joseph Hakkohen, II, 318.
 Moses b. Joshu'a, II, 270-1.
 Moses b. Leon of Mastaura, II, 96.
 Moses b. Levi (?), I, 237; II, 298.
 Moses (Abū'l Bayyan), b. Meborak Nagid, I, 111, 207 ff., 212 ff., 229; II, 203, 249, 250, 256, note 10, 257-9, 374.
 Moses b. Meshullam (b. Moses) of Mayence, II, 224.
 Moses (Abū 'Alī) b. Nathan, II, 320.
 Moses b. Netaneel Hallevi, Gaon, I, 226, 234, note 3; II, 294 ff.
 Moses b. Peraḥya, II, 313-15.
 Moses b. Sabbatai of Mastaura, II, 96.
 Moses (Yahya) b. Samuel Hannagid (b. Ḥananya), I, 254; II, 282 ff., 285, note, 368-70.
 Moses b. Šemaḥ, II, 283-4.
 Moses b. Yefet, I, 258.
 Moses b. Yefet of Milij, II, 111.
 Moses b. Yefet Dayyan, II, 320.
 Moses b. Yehiel, II, 302, note 2.
 Moses b. X., II, 360, 361.
 Moses, friend of Jacob ibn Killis, I, 17-18.
 Moses, grandfather of Ben-Meir, I, 57, 60, 65, 66; II, 53 ff.
 Moses Hakkohen, a Reader, II, 203.
 Moses the Reader, II, 373.
 Moses Moḥa, Massorite, II, 44 ff.
 Moses of Gaza, Massorite, II, 44 ff.
 Moses, son-in-law of Solomon the scribe, II, 309.
 Mosul (in Mesopotamia), I, 175.
 Mount Olivet (in Jerusalem), I, 44, 50, 63, note 1.
 'Mourners for Zion', the, I, 47 ff., 162, 165.
 Mu'amr, II, 291.
 Mufarraḥ b. Yefet Hallevi of Damascus, I, 104; II, 114.
 Muḥassan b. Ḥusain, I, 82; II, 30, 78, note 7.
 Mukhtar, attendant of Ebyatar Gaon, II, 363.
 Mukhtar, a private, I, 89 ff.; II, 88.
 Mukhtar, I, 168, bottom; II, 198.
 Musa, ancestor of Ben-Meir, I, 57, 60, 65.
 Musa b. al-Razzan, court physician, I, 18.
 Musa b. Ya'kūb, court physician, I, 39, note 1, 83-4.
 Musa Ghalib b. Ezra, II, 30 (where correct accordingly).
 Musafar the Reader, II, 247.
 al-Musta'li, Caliph, I, 207.
 al-Mustansir, Caliph, I, 76 ff., 207.
 Muwaḳḳi' 'Ala ad-Din, author of commentary on Maimonides' *Mishnē Torah*, II, 331, note 1.
 Nadib b. Yiftaḥ, II, 320.
 Nafis, the wine-merchant, II, 320.
 Nagi, the family of, II, 318.
 Nagid, the dignity of, I, 251 ff.; beginning of, I, 251-2; II, 379; Nagid designate, I, 251; N. of Palestine, I, 247, 257.
 Nahrai b. Nissim, I, 204 ff.; II, 101, 240 ff., 303.
 Naḥshon, Gaon of Sura, I, 53-4.
 Naḥum b. 'Ezra, II, 275.
 Namēr b. Elḳanah of Mastaura, I, 93; II, 94.
 Names, Jews having Arabic names besides Hebrew ones, I, 168, note 1.
 Narbonne (in Provence), II, 248, 366.
 Nasi, the dignity of, I, 271-2, 274; a bogus N., I, 172 ff.; II, 205 f.
 Nathan of Fustāt, II, 247.
 Nathan Ab b. Abraham, I, 151, 193-4; II, 230-1.
 Nathan b. Hillel, II, 320.
 Nathan b. Isaiah Hakkohen, I, 167, 169; II, 195, 356.
 Nathan b. Meborak Hakkohen, I, 170; II, 202.
 Nathan b. Nisan Hallevi, I, 162, note 1.
 Nathan b. Samuel, I, 224 ff.; II, 275, 277 ff., 286, 366, 373.
 Nathan b. Solomon Hakkohen, I, 226; II, 203, 275, 276, 278, 366-7.
 Nathan b. Sason, II, 245, 251, 253.
 Nathan b. Yeshu'a of Jerusalem, II, 184, note.
 Nathan b. Yeshu'a, a Ḥaber, II, 219.
 Nathan b. Yeshu'a Hallevi, II, 220, 245.
 Nathan b. Yeshu'a, a Reader, II, 115.
 Nathan Gaon b. Abraham, rival of Solomon b. Yehuda, I, 21, 27, 141 ff., 146 ff., 186, 193; II, 24, 27, 159 ff., 167 ff., 352 ff., .
 Nathan, Ḥaber in Fustāt, I, 127 f.
 Nathan Hakkohen, probably of Damietta, I, 91; II, 88.

- Nathan Hakkohen, probably identical with Nathan Hakkohen b. Isaiah, I, 169; II, 198.
- Nathan, the banker, II, 219.
- Nathan the 'Seventh' b. Abraham, II, 374.
- Nehardea (in Babylon), burial at, II, 332, 333, note 8, 335.
- Nehemiah b. Abraham (b. Sahlān), I, 80, 97, 269; II, 101.
- Nehemiah b. Asher the elder, Massorite, I, 80; II, 44 ff.
- Nehemiah b. Hodaya Nasi, II, 357-9.
- Nehemiah b. Misa, I, 58.
- Nehemiah b. Perahya, II, 363.
- Nehemiah, Gaon of Pumbedita, I, 15, 26.
- Nesim, I, 21, 23, 25, 111, 171 ff., 252, 253-4; II, 208 ff., 357-9; in Palestine and in Egypt, II, 68; Karaite, I, 60, 62, 176 ff.; II, 210 ff., 380-1.
- Nesiut, titles connected with, I, 272; II, 217, note 3.
- Netaneel, a physician, II, 327.
- Netaneel, of family of Samuel Hannagid, II, 282 ff.
- Netaneel b. Aaron, the banker, I, 72; II, 72.
- Netaneel b. Abraham, II, 319.
- Netaneel b. al-Fayyūmī, I, 244.
- Netaneel b. Berakot, II, 283-4.
- Netaneel (Abū'l Fakar) b. El'azar Hakkohen of Alexandria, I, 88 ff., 137, 204, 260; II, 87, 92, 153.
- Netaneel b. Ḥalfon Hallevi, I, 105, 137; II, 116.
- Netaneel b. Joseph Hakkohen, II, 294, bottom.
- Netaneel b. Joseph Hakkohen (perhaps identical with above), *see* Abū Naṣr (Netaneel) b. Joseph Hakkohen.
- Netaneel (Abūl Barakāt) b. Meborak Nagid, II, 249, 250, 257.
- Netaneel b. Perahya, II, 313-5, 320.
- Netaneel b. Revaḥ Hallevi, I, 146, 147; II, 167 ff.
- Netaneel b. Sa'adya, II, 283-4.
- Netaneel b. Šadoḳ Hakkohen, II, 318, note 8.
- Netaneel b. Moses Hallevi the 'Sixth', I, 234, note 3.
- Netaneel b. Shemarya the 'Sixth', II, 282 ff.
- Netaneel b. Sedaḳah, II, 201.
- Netaneel Hallevi Gaon, I, 226, 233, 234, 237; II, 292 ff.
- Netanya b. (?) Yeḥiel, II, 320.
- Netanya, brother or son of Nadib, II, 320, note 11.
- Netira b. Tobias Hakkohen of Nisibis, II, 70, note.
- Nicephorus Phocas, Emperor, I, 47; II, 341.
- Nisibis (in Mesopotamia), II, 70, note.
- Nissim, I, 25; II, 18.
- Nissim b. Abraham, II, 275.
- Nissim b. Jacob of Ẕairovan, I, 246; II, 297, note 1.
- Nissim b. Nahrai, I, 206-8; II, 245 ff.
- Nissim b. Shelah, II, 283-5.
- Nissim, disciple of Maimonides, II, 316.
- Nissim, father of Nahrai b. Nissim, II, 247, 248.
- Nissim the 'Third', II, 336-7.
- Nissim b. Bishr, II, 99.
- 'Obadya, II, 348, 349, 350.
- 'Obadya, a Karaite, I, 177; II, 211.
- 'Obadya, ancestor of Maimonides, II, 319.
- 'Obadya b. Abraham Nagid, I, 248; II, 329-30.
- 'Obadya b. Jonah of Mareddin, II, 208.
- 'Obadya b. Raṣon, II, 283, 285.
- 'Obadya b. Sa'adya, II, 204.
- 'Obadya b. Solomon, II, 97.
- 'Obadya b. Solomon, ancestor of Maimonides, II, 319.
- 'Obadya (Abū'l Ridha) b. 'Ulah, Nagid of Palestine, I, 243, 257; II, 313-15, 320.
- 'Obadya, grandfather of Mufaḍḍal, II, 318, note 5.
- Obadya (?), Karaite Nasi, II, 381.
- 'Obadya of Fustāt, I, 118; II, 137.
- 'Obadya of Tiberias, I, 168; II, 196.
- 'Obadya the proselyte, I, 198; II, 236.
- Official of the merchants, the, I, 81 f., 261; II, 29-30, 78, note 7.
- 'Omar, Caliph, I, 42 ff.
- 'Omar b. 'Abd 'l-'Azīz, I, 14.
- Omen, consulting a Pentateuch for a, II, 307, note 1.
- Ostrich, proverb about the, II, 379-80.
- Palestine, *passim*; Gaonate in, *see* Gaonate in Palestine; learning in, II, 375; the academy of, I, 195, 198; the academy of P. *versus* Babylon, I, 114; *versus* Egypt, I, 190; the coastal cities of, I, 191 f.; the annual and triennial cycles of the reading of the Law in, I, 221 ff.; II, 378-9.
- Palestinian community in Fustāt, the, I, 94 ff.; II, 97 ff., 341, 351; the P. synagogue in F., I, 221 ff.; II, 184, note 218, 249, note 1, 275, 308, note 4, 327, note 1, 360, 375; the P. synagogue or community in Alexandria, I, 88, 89, note 1; in Damascus, I, 150, 171; II, 172; in Ramlah, I,

- 148-9, 171; II, 171; in Tiberias, I, 167, 171; II, 194.
 Palmyra (Tadmor), I, 37, note 1; II, 341.
 Paltiel, first Nagid of Egypt, I, 16, 19, 49, 64, 72, 134, note 1, 184, 252.
 Paltiel b. Ephraim, a Reader, I, 99; II, 100.
 Paris, the school at Yehiel of, II, 383.
 Parnās, the, I, 259: titles of the, II, 273.
 Perah (Perahya) b. Mu'ammil, Rosh Hasseder, I, 150, 269; II, 173-4, 377.
 Perahya b. Halfon, II, 313-15.
 Perahya b. Joel, II, 285 note.
 Perahya b. Joseph, II, 209.
 Perahya b. Nissim, I, 248, note 1; II, 296-7.
 Perahya b. Tarpon Hakkohen, II, 169, note 1.
 Perahya b. Yose, Dayyan of Maḥalla, II, 317.
 Perahya, dignitary of the academy, II, 314, note 1.
 Peroz Shabur = Nehardea, II, 335, note 7, end.
 Petahya b. 'Obadya Hakkohen, I, 227-8; II, 279-80.
 Pilgrims, Jewish p. to Palestine, I, 138, 161 ff.
 Pinḥas b. Abdimi, I, 58.
 Pinḥas b. Ephraim, II, 99.
 Pinḥas b. Meshullam, II, 204.
 Pinḥas b. Meshullam, Dayyan of Alexandria, II, 307, note 2, 316, 317.
 Pinḥas the Massorite, I, 58; II, 44 ff.
 Pishon, synonym for Nile, II, 39, note 3, 211, 212.
 Plague in Jerusalem, I, 106; II, 117.
 Poems (*see also* Elegies), edited, by 'Ali b. Amram, I, 85-6; II, 84-5; by Dunāsh b. Labrāṭ, I, 27; II, 21-3; by Joseph ibn Abitur, I, 69-70; II, 59-60; by X. b. Kalima (?), I, 70; II, 60; by Zakkai b. Yedidyah Hannasi, I, 85; II, 83-4; eighteen p. from an old Diwān, I, 22-6; II, 14-21; in honour of Abraham Hakkohen b. Isaac, I, 86; II, 86; in honour of Abū'l Munajja b. Sha'ya, I, 215-17; II, 264-9; in honour of Abū Sa'ad b. Sahl al-Tustari, I, 81-2; II, 75-7; in honour of 'Adayah b. Menasse the Wezir, I, 20-3; II, 11-13; in honour of Masliāh Gaon, II, 276; in honour of Sar Shalom Nasi, I, 174; II, 207; in honour of Ṣedaqa b. Joseph, I, 259, note 2; in honour of Samuel Hannagid and his son Moses, II, 368-70; in honour of Yakin b. Netaneel, I, 213, note 1, 213-15; II, 260-3, 365; *ḳaṣida* by Elijah Hakkohen of Damascus, II, 220; strophe in honour of Sar Shalom Gaon, II, 300; strophe in letter from Raḳḳah, II, 321; strophe by Yehoseph b. Gershon, II, 372; strophe by Sar Shalom Gaon, II, 299.
 Poems, discussed, in honour of Masliāh Gaon, I, 197; by Solomon Hakkohen b. Joseph, I, 207-8; cited, by Harizi, I, 224, note 1, 247, note 1; by Yehuda Hallevi, I, 225, note, 234, note 3; II, 285.
 Prisoners, *see* Captives, from Byzantium.
 Pumbedita, mentioned by Ebyatar Gaon, II, 228.
 Punba (in Egypt), II, 286.
 Puṭiel, a Reader, I, 32; II, 36.
 Rabbinites in Jerusalem, I, 61 ff., 134 ff., 160; II, 155, 179.
 Rachel b. Solomon, II, 308, note 4.
 Rachel b. Solomon the scribe, II, 309.
 Raḳḳah (in Egypt), I, 72; II, 71.
 Raīs, the title, I, 262.
 Raīs al-Yahūd = Nagid.
 Raīs b. Meir, II, 246.
 Raja b. 'Ali, I, 130; II, 147.
 Raḳḳah (Kalne, in Syria), I, 173, 201, 245 f.; II, 206, 237, 321-2.
 Raḳḳah (in Egypt), II, 375.
 Ramada (on the North-African coast), I, 90; II, 87.
 Ramlah (in Palestine, capital of province of Filastin), I, 17, 18, 20, 28, 41, note 1, 42, 61, 63, 65, 72, 90, 105, 107, 108, 110, 116, 125, 126, 133, 136, 145, 148 f., 155 ff., 183; II, 25, 29, 49, 112, 118, 127, 142 f., 145, 148, 154, 167, 171, 172, 177, 179, 181, 185, 200 f., 219, 223, 231, 347, 355; the governor of, I, 138, 145, 148; II, 167, 171.
 Ransoming prisoners, the mode of, I, 87-8.
 Raṣon, II, 283, 285.
 Raṣon b. Solomon, II, 283, 285.
 Reading of the Law, in annual and triennial cycles, I, 221 ff.; II, 378-9.
 Rebecca, daughter of Solomon the scribe, II, 309.
 Reeds from Lake Maryūt, I, 206; II, 245.
 Resh Kallah, the title, *see* Alluf.
 Reuben b. Isaac of France, I, 165; II, 191.
 Revah b. Ephraim, I, 99; II, 100.
 Revah b. Pinḥas Hakkohen, a Reader from Babylon, I, 161; II, 183.
 Revolt in Palestine, 1024-9 c.e., I, 103, 110, 131, 158 ff.; II, 179 ff.
 Reynah, daughter of Solomon the scribe, II, 309.
 Rhodez (in France), I, 165; II, 191.

- Rikāt, a Massorite, II, 44 ff.
 Rosh bē Rabbānan, the title, I, 279-80.
 Rosh Haḳḳahal, *see* 'Head of the congregation'.
 Rosh Happerēḳ, the title, I, 269-70.
 Rosh Hasseder, the title, I, 279-80.
 Russia, I, 165; II, 192.
- רשע, an enemy of Egyptian Jewry, I, 212-13; II, 257-9.
 Sa'adel b. Joseph, II, 367, 368.
 Sa'adel b. Netaneel, II, 282 ff.
 Sa'adel b. X., II, 368.
 Sa'adya (Abū'l Fakr) b. Abraham, II, 293.
 Sa'adya b. Berakhya, disciple of Mai-onides, II, 316.
 Sa'adya b. David, II, 204.
 Sa'adya b. Ephraim, uncle of Sahlān b. Abraham, I, 99, 118, 130, 144; II, 100, 103, 104, 113, 129, 146, 164-5, 187, note 3.
 Sa'adya b. Hillel Hakkohen, I, 258; II, 203.
 Sa'adya b. Israel al-Tustari, I, 81, 82, 122, note 1; II, 76, 140, 377.
 Sa'adya b. Israel of Jerusalem, I, 112.
 Sa'adya b. Meborak, II, 98, 249, 250.
 Sa'adya b. Meborak, II, 286.
 Sa'adya b. Moses of Seville, I, 102; II, 109.
 Sa'adya b. Nathan, I, 227; II, 280.
 Sa'adya b. Nathan, II, 320.
 Sa'adya b. Netanya, II, 320.
 Sa'adya b. 'Obadya, II, 204.
 Sa'adya b. Solomon, II, 204.
 Sa'adya b. Yehuda Nagid, II, 100, 249, 251.
 Sa'adya, father of Netaneel, II, 283-4.
 Sa'adya Gaon, I, 15, 22, 50, 222; II, 310-11, 358, note 1, 375, 379, liturgical composition of, I, 97 note, 98, note 2.
 Sa'adya, the late, II, 342.
 Sa'adya of Ashkelon, I, 240, note 1.
 Sa'adya the teacher of Alexandria, II, 317.
 Sabā'u, the official in Ramlah, II, 21.
 Sabbatai b. Abraham of Minyat Zifta, II, 259, note 7.
 Sabbatai b. Elyakim, II, 320.
 Sabbatai b. Kaleb, II, 100.
 Sabbatai b. Moses, II, 314, note 1.
 Sabbatai b. Netaneel of Anatolia, I, 92; II, 91.
 Šabyān (Abū Sa'ad) b. Sa'adya Hakkohen, I, 97, note 1, 209-10; II, 103, 252-3.
 Šadaḳa, Wezir, I, 82.
 Šadok, I, 200-1; II, 236-7.
 Šadok b. Aaron, II, 305.
 Šadok b. Ebyatar Gaon, I, 193; II, 229.
 Šadok b. Elijah Gaon, I, 101, 187; II, 107, note 10.
 Šadok (Abū'l Barakāt) b. Joseph Hakkohen, II, 318, note 10.
 Šadok Ab b. Josiah Ab, I, 66, 186, 189, 193, 200; II, 50 ff.
 Šadok b. Meborak, II, 169, note 1.
 Šadok b. X., II, 275.
 Šadok, Gaon, II, 295-6.
 Šadok, Gaon of Sura, I, 53.
 Šadok Hakkohen, of house of Ibn Ḥafṣ II, 318.
 Šadok b. Levi Hallevi, I, 161-2; 186; II, 183.
 Šadok the Third, II, 232.
 Šafed (in Galilee), I, 171; II, 204, 295-6.
 Saffuriyah (Sepphoris, in Galilee), II, 357, note 3.
 Sahl b. Aaron, I, 162; II, 185.
 Sahl b. Faḍl, Karaite author, *see* Yashar (Sahl) b. Hesed (Faḍl) b. Yashar.
 Sahl (Shelah, Yashar) b. Israel al-Tustari, I, 38, note 1, 81, 122, note 1, 125; II, 72, 75, 78, 79, 140, 143, 376-7.
 Sahl b. Maṣliḥ, Karaite author, I, 61.
 Sahl b. Yehuda, II, 70, note.
 Sahlān b. Abraham, I, 79, 82-3, 97, 98, 99, 104, 111, 112, 113, 114, 128, 136, 142, 144 f., 156, 163, 202, 204; II, 80-1, 102 ff., 115, 145 f., 152 ff., 159, 164-5, 186-7, 220, 252, note 3.
 Sahlān the elder b. Abraham, I, 97-8; II, 102.
 Šahragt (in Egypt), I, 89, 102, 103, 249; II, 108, 111, 259, note 7, 336.
 al-Sa'id, a Sheikh, II, 176.
 Said b. 'Alī ibn Ashlamiya, II, 375.
 Sa'id b. David of Aden, II, 331, note 1.
 Saladin, I, 229, 235-6, 240, 257.
 Salih, Arab chieftain, I, 158.
 Salim the scribe, II, 246-7.
 Salonica, I, 165-6; II, 192.
 Samad, governor of Alexandria, I, 13.
 Samaritans, the, I, 14, 18.
 Sambast (in Egypt), II, 259, note 7.
 Sambuṣṭiah (in Egypt), I, 232; II, 290, note 3.
 Samjud (? in Egypt), I, 232; II, 290.
 Sammanūd (in Egypt), I, 242, 244; II, 290, note 5, 308, 317.
 Šamšām ad-Daula, king of Sicily, I, 202 ff.; II, 239.
 Samuel, I, 55, note 1.
 Samuel, II, 285, note.
 Samuel b. Aaron, I, 193; II, 229.
 Samuel b. Aaron, II, 305.
 Samuel b. Abraham Hakkohen, II, 275.
 Samuel b. Abraham of Tahort, I, 117, 119, 124, 182; II, 128, 132 ff., 218, 351.

- Samuel b. Abtalion Hakkohen, I, 36, note 2, 84, 94, 95-6, 103-4, 110, 112, 117, 121, 137, 146, 159, 258; II, 97 ff., 128, 154, 167, 351.
- Samuel b. 'Ali Hallevi, Gaon of Bagdād, II, 140, note 5, 295, 332.
- Samuel b. al-Lebdi, I, 23; II, 14-15.
- Samuel b. Daniel (b. 'Azarya), I, 175, 185; II, 221, 358-9.
- Samuel b. El'azar, II, 285 note.
- Samuel b. Halfon Haber, II, 320.
- Samuel b. Hananya, Nagid, I, 213, 218, 222, 225, 228 ff., 252, 254, 257; II, 249, 271, 281 ff., 289 ff., 368-70, 381, note 2.
- Samuel b. Hananya, grandson of the above Nagid, II, 282 ff.
- Samuel b. Hofni, Gaon of Sura, I, 40, note 1, end, 183; II, 65, note 2, end, 310, 311, note 1.
- Samuel b. Hoshana, the 'Third' of the academy, I, 27 ff., 141 f., 170; II, 23 ff., 31, 201.
- Samuel b. Isaiah Iskandri, Karaite Nagid (?), I, 255, note 1.
- Samuel b. Joseph al-Baṣri, II, 149, note.
- Samuel b. Joseph Hakkohen Gaon, I, 37, 66 ff., 100, note 1; II, 58-9, 342.
- Samuel b. Joshu'a the Haber, II, 201.
- Samuel (Mauhub) b. Moses of Tyre, I, 167-8; II, 196, 355.
- Samuel b. Moses, I, 227, note 1.
- Samuel b. Netaneel, II, 314-15.
- Samuel b. Paltiel Nagid, I, 49, 56, note 2, 113, note 1, 140, 184.
- Samuel b. Netaneel, a physician, I, 260, note 1.
- Samuel b. Sa'adya Hallevi, I, 195, note 2; II, 232, 314.
- Samuel b. Sa'adya, Dayyan of Cairo (perhaps identical with above), II, 317.
- Samuel b. Sahl of Kairowān, I, 102; II, 109.
- Samuel b. Šemaḥ, I, 72; II, 49, 71.
- Samuel b. Shemarya Hallevi (b. Ri'akub), I, 168; II, 196.
- Samuel b. Abraham of Lucena, II, 252.
- Samuel b. X., I, 162; II, 185.
- Samuel b. Yahya, a physician, II, 285, note 5.
- Samuel b. Yehoseph, I, 248, note 1; II, 330.
- Samuel b. Yehuda, *see* Abū'l Ma'ālī (Samuel) b. Abū'l Ḥasan (Yehuda).
- Samuel b. Shelah, II, 283, 284, note 2.
- Samuel Haber, ancestor of Samuel b. Hananya, I, 230; II, 281 ff.
- Samuel Hakkohen of Damascus, I, 39; II, 40.
- Samuel of Aleppo, I, 246; II, 322.
- Samuel Rashid, I, 240; II, 302.
- Samuel, relative of Netanya, II, 320.
- Sar Shalom, *see* Zuta (Yahya, Sar Shalom).
- Sar Shalom Ab, I, 238, note 1.
- Sar Shalom Alluf, I, 249; II, 336-7.
- Sar Shalom b. Shemarya Hakkohen, II, 318.
- Sar Shalom Hallevi Gaon, I, 226, 234-5, 237 f.; II, 292 ff.
- Sar Shalom Nasi b. Pinḥas, I, 174; II, 207-8, 380.
- Sar Shalom Hakkohen, II, 342, bottom.
- Sar Shalom, Karaite Nasi, II, 381.
- Sarah b. Yehuda, II, 201.
- Saracen pirates, I, 87 ff.
- Sason b. El'azar, a Reader, II, 204.
- Sason b. El'azar, II, 285, note, end.
- Sason b. Menahem, II, 319.
- Sason b. Meshullam, II, 287.
- Sason, grandson of Meshullam and father of Isaac, II, 318, note 12.
- Saul b. 'Anan, Karaite Nasi, II, 214-15.
- 'Scrolls', historical accounts in the form of, II, 30.
- Šedaḳa, II, 330.
- Šedaḳa b. Ezra, I, 81; II, 78, 79, note 1.
- Šedaḳa b. Joseph, I, 259, note 2.
- Šedaḳa b. Menahem, I, 119 f.; II, 134, 136.
- Šedaḳa b. Netaneel, II, 282 ff.
- Šedaḳa b. Netaneel, a Reader, II, 287, top.
- Šedaḳa b. Sa'adya, II, 249, 250.
- Šedaḳa b. Šadoḳ Hakkohen, II, 318.
- Šedaḳa b. Yahya, II, 97.
- Šedaḳa b. Yehuda, I, 210; II, 257.
- Šedaḳa the Haber (very likely identical with above), I, 210; II, 254.
- Šedaḳa the Haber, II, 235, top.
- Šedaḳa, dignitary of the school, II, 276.
- Šedaḳa the Parnās, II, 235.
- Šelim, Sultan, I, 174, note 1.
- Seljuks, the, I, 164, 168, 188, 192; II, 251.
- Šemaḥ b. Abū Shaiba, Massorite, II, 44 ff.
- Šemaḥ b. Asa, Karaite Nasi, I, 24, 176, 178; II, 210, 211.
- Šemaḥ b. El'azar, I, 182; II, 219, 360, 362.
- Šemaḥ b. Halfon, II, 115.
- Šemaḥ b. Netaneel, II, 283-4.
- Šemaḥ b. Šayyara, Massorite, II, 44 ff.
- Šemaḥ b. Yefet, *see* Abū Maṣṣūr (Šemaḥ) b. Yefet.
- Šemaḥ Nasi, I, 24, 172; II, 17.
- Šephoris (in Galilee), II, 357.
- Severus, a prelate, I, 18.
- Shafyetib, ancient synagogue at Nehardea, II, 333, note 8, 335.

- Shaizar (= Ḥaṣor, in Syria), II, 200.
 Sha'yon b. Isaac, II, 99.
 Sheerit b. Hillel, Ḥaber of Tiberias, II, 356.
 Sheerit b. Meir, II, 285, note.
 Sheerit b. Shemarya, a Reader, II, 293.
 Sheḥem (in Palestine), I, 157; II, 177.
 Sheḥiṭa, Arabs prohibiting, I, 154; II, 175-6; prohibition of Sh. in Fustāt, I, 214; II, 262, top; Ḳaraite laws of, I, 134 ff.; II, 154; works on Sh., by Jacob Rosh bē Rabbanan, II, 312; by Joseph b. Hezekiah Nasi, I, 129; II, 145, note 7.
 Shelah b. Naḥum, 'Sixth' of the school, I, 191; II, 225 ff.
 Shelah b. Israel al-Tustari, *see* Sahl (Shela, Yashar) b. Israel al-Tustari.
 Shelah, II, 283-4.
 Shelah, a dignitary, II, 201.
 Shelah, a Reader, II, 203.
 Shelah, a Karaite, I, 177; II, 211.
 Shelaḥya b. Joseph of Mastaura, I, 93; II, 96.
 Shem Tob, a bogus Nasi, I, 172; II, 206.
 Shema'ya b. Jacob, I, 58.
 Shema'ya Gaon, I, 249; II, 73, note 3, 232, 336, note 2, 342-3.
 Shemarya b. Abraham of Alexandria, II, 317.
 Shemarya b. David, Nagid, I, 250; II, 338.
 Shemarya b. Elḥanan I, 26 ff., 39, 40, 68, 110, note 1, 142, 190, 267; II, 21 ff., 26 ff., 232.
 Shemarya b. Maṣliḥ, II, 352 ff.
 Shemarya b. Menahem, II, 339.
 Shemarya b. Meshullam, I, 210; II, 254.
 Shemarya b. Ṣadoḳ Hakkohen, II, 318.
 Shemarya b. X. the Ḥaber (perhaps identical with), II, 347, 349.
 Shemarya b. Yefet, I, 118, 144; II, 130, 163, 347 f.
 Shemarya, a disciple of Maimonides, II, 316.
 Shemarya the 'Sixth' b. Samuel, I, 230; II, 281 ff.
 Sherira Gaon, I, 26, 27, 30, 67.
 Shiloah (in Jerusalem), Jews prohibited to bathe in, I, 241, note, end; II, 304.
 Sicily, I, 73-4, 204; II, 73-4, 238, 326.
 Sick, the, seeking cure in Tiberias, I, 166 ff.; II, 192 ff., 356.
 Sidon (in Palestine), I, 20.
 Silanus of Venosa (in Italy), I, 56-7.
 Simḥa, I, 119; II, 135, note 2.
 Simḥa b. Mebasser, II, 293.
 Simḥa b. Solomon Hakkohen of Alexandria, II, 317.
 Sinān b. 'Alyān, Arab chieftain, I, 159.
 סני'ן (in Egypt), II, 259, note 7.
 Siracusa (in Sicily), II, 336.
 סירא ב. אלי b. Ali, II, 363.
 'Sixth', the, of the school, in Fustāt, I, 108; in Ramlah, I, 149; II, 171.
 Social life, pictures of, I, 108-9, 205-6, 209-10, 239-42.
 Solomon, II, 198.
 Solomon b. Aaron Hakkohen of Tyre, II, 355.
 Solomon b. Abraham, II, 319.
 Solomon b. Alvān, II, 174, note 1.
 Solomon b. David Hakkohen, a Ḳaraite, I, 161, note 1.
 Solomon b. David, Ḳaraite Nasi, II, 212, 214, 215.
 Solomon b. David (b. Daniel), II, 357-9.
 Solomon b. David the judge, II, 319.
 Solomon b. David Maimuni, II, 328, 329.
 Solomon b. Elijah, a copyist, II, 314.
 Solomon b. Elijah Hakkohen Gaon, I, 170, 186 ff., 189, 193, 196; II, 62 ff., 202, note 1, 233, 234-5.
 Solomon b. Elijah Yakin, Ḳaraite Nasi, II, 214, 215.
 Solomon b. Joseph Hakkohen Ab, I, 187, 207-8; II, 62-3, 231-2.
 Solomon b. (?) Ḥadid, II, 285, note.
 Solomon b. Ḥakim, II, 97, 99.
 Solomon b. Ḥalfon of Aleppo, II, 174.
 Solomon b. Hasdai, II, 204.
 Solomon b. Ḥayyim the 'Seventh', I, 183, 192, note 1; II, 374.
 Solomon b. Isaac the Ḥaber, II, 55 ff.
 Solomon b. Jesse, Nasi, I, 174, 175-6; II, 209-10.
 Solomon b. Joshiah, Nasi, II, 357-9.
 Solomon b. Meir, II, 285, note.
 Solomon b. Meir, I, 133; II, 151.
 Solomon b. Meir Rosh Hasseder (probably identical with above), II, 54 ff., 135, note 4.
 Solomon b. Moses, Reader in Alexandria, I, 105; II, 116.
 Solomon b. Mordecai Hakkohen, II, 115.
 Solomon b. Nagi the Parnās, II, 286.
 Solomon b. Nathan, II, 103.
 Solomon b. Nathan (perhaps identical with above), II, 174, note 3.
 Solomon b. Nissim, II, 373.
 Solomon b. Netaneel, II, 99.
 Solomon b. Netaneel, the banker (perhaps identical with above), I, 162; II, 184, note, end.
 Solomon b. 'Obadya, II, 283-5.
 Solomon b. 'Obadya, ancestor of Maimonides, II, 319.
 Solomon b. Rabi', II, 355.

- Solomon b. Sa'adya, I, 96, 119, 123, 125, 168; II, 97, 134, 144, 195, 196.
 Solomon b. Sa'adya of Rafah, II, 71.
 Solomon b. Samuel Petit, of Akko, I, 175.
 Solomon b. Šemaš the perfumer, II, 115.
 Solomon b. Sha'ya, *see* Abū'l Munajja (Solomon) b. Sha'ya.
 Solomon b. Shelah, II, 203.
 Solomon b. Tobias the 'Third', II, 245.
 Solomon b. Yehuda, Gaon of Palestine, I, 20, 21, 22, 27-8, 41, 50, 55, note 1, 61, 66, 70, 71, 75 ff., 81-2, 100, note 1, 156, 180, 182, 183; II, 58-9, 64 ff., 81, 83, 86-7, 112, 115 ff., 124 ff., 159 ff., 186, 188, 341, 346, 347 ff., 351, 352, 359, note 2, 360.
 Solomon b. Zakkai, II, 294, bottom.
 Solomon b. Zakkai, of Alexandria, II, 317.
 Solomon, brother of Maliḥa, I, 241; II, 305.
 Solomon Hakkohen, disciple of Maimonides, II, 316.
 Solomon Hakkohen Gaon, I, 70, 84, 131, 183; II, 62 ff.
 Solomon Hallevi, II, 327.
 Solomon, a Karaite, I, 177; II, 211.
 Solomon, Karaite Nasi, I, 199-200.
 Solomon of house of al-'Amīd, II, 319.
 Solomon, Reader and Resh Kallah, II, 343.
 Solomon Sabik, a Reader, I, 108-9.
 Solomon the elder, II, 217, note 3.
 Solomon the judge of Šahragt, II, 108.
 Solomon the official, I, 145; II, 164.
 Solomon the physician, I, 242; II, 309.
 Solomon the scribe, I, 242; II, 309.
 Spain, Jewish position in, compared to that in Egypt, I, 220; power of Jewish authorities in, I, 69.
 Sulaiman, dignitary of the academy, II, 374.
 Sunbāt (in Egypt), I, 96, note 1, 244; II, 102, 317.
 Superintendent of the merchants, the, I, 261.
 Sura (Maḥseya), II, 219, 228.
 Surri b. Ḥayyim, I, 70; II, 346.
 Synagogues, destruction of, in Egypt and Palestine, I, 33 ff., 72-3, 89, note 1; II, 39, 72-3.
 Syria, I, 16, 19, 21, 23, 25-6, 36, 41, 153 ff., 173, 174, 200; II, 216, 234, 236 ff.
 תנארכה, a lady, II, 173.
 Tahir, an elder, II, 371-3.
 al-Tai, Caliph of Bagdād, I, 251.
 ha-Takvi b. Isaac, Samaritan official, I, 18.
 Tamin, II, 236.
 Tamin, II, 302, note 10.
 Tamim b. Jacob Hakkohen, II, 346.
 Tanḥum Yerushalmi, II, 311.
 Tarābulus (Tripoli) (in Syria), 72-3, 81, 195, 218; II, 55, 72-3, 273.
 Tarsūs (in Asia Minor), II, 203.
 Taxation, problems of, 19, 31-2, 102, 103, 107, 120, 131, 154-5, 160-1, 162 ff., 239, 242; II, 31, 110, 111, 148, 175-6, 179-82, 185 ff., 301, bottom, 309.
 Ten Commandments, recital of, in Palestinian synagogue of Fuṣṭāt, I, 223.
 Thabit b. Qurra, a philosopher, II, 375.
 Thabit b. Tobias Hakkohen, I, 89, note 1.
 Tiberias (in Galilee), I, 42, 58, 157, 166 ff., 171; II, 61, 73, note 3, 177, 192 ff., 206, 336, 375; the hot springs of, I, 166; the Massorites of, II, 43 ff.; the school of, I, 55.
 Tiḳvah b. Simḥa, II, 293.
 Timām b. Abraham the banker, II, 174.
 Timām b. Joseph, II, 174, note 2.
 Timām of Fuṣṭāt (perhaps identical with T. b. Abraham), II, 247.
 Timoteos, Katholikos, I, 45, note 2.
 Tinnis (in Egypt), I, 89, 232; II, 290, note 8.
 Tiṣṣah, Biblical = Sepphoris, II, 357.
 Titles, in connexion with the academy, I, 278-9; with the Nesiut, I, 272, top; other t., I, 254 ff.
 Tobias b. 'Ali Hakkohen, I, 227, note 1; II, 202-3, 367-8.
 Tobias 'lord of the community', I, 130; II, 147.
 Tribute, people of the, I, 13.
 Triennial Cycle, the, of the Reading of the Law, I, 221-3; II, 378-9.
 Tripoli (in Syria), *see* Tarābulus.
 Tripolis (in North Africa), II, 174, note 2.
 Tomei (Tumai, in Egypt), I, 109, note 1, II, 119, 254.
 תומי (= Tomei, Tumai?), I, 109; II, 119, 254.
 Turkey, I, 218, 242; II, 273, 309.
 Turkomans, the, defeat of the T. before Cairo, I, 208; II, 251.
 Tustar (in Persia), I, 76, 79, 122, note 1; II, 375, 378.
 Tustarians (Dastarians), the, Karaite sect, I, 79.
 Tyre (in Palestine), I, 20, 42, 118, 159, 161, 167-8, 188, 189, 193, 195; II, 130, 183, 184, 247, 249, 355; Palestine school situated at, I, 193, 195; scholars of, disciples of R. Ephraim, II, 316.

- 'Ulah b. Berakot, II, 283-4.
 'Ulah b. Joseph Hallelevi, I, 196; II, 233.
 'Ulah b. Perahya, II, 313-15, 320.
 'Uzziah b. El'azar Scmah, Karaite Nasi, II, 214, 215.
 'Uzziel, I, 247; II, 323.
 'Uzziel (Abū'l Ma'ālī) b. Mishael, *see* Abū'l Maālī ('Uzziel) b. Abū'l Muḥāsini Hallelevi.
- Venosa (in Italy), I, 55 ff.
- Wādīl Ḳura' (in Arabia), I, 118; II, 130.
 Walida, the (queen mother), of al-Mustansir, I, 76 ff.
 Water supply, Arabs shutting off the, to Jews, I, 154; II, 175-6.
- X. Ab, under Solomon b. Yehuda, I, 126, 128, 129, 132, 142, 143; II, 145, 149-50, 159, 160, 161.
 X. al-Fayyūmī b. Saadya, I, 244; II, 316.
 X. al-Barkī, II, 246, 247.
 X. b. al-Ḳaṭṭānī, II, 246, 247.
 X. b. al-Ḳaṭṭānī, II, 247.
 X. b. al-Raḳḳī, opponent of Ephraim b. Shemarya, II, 351.
 X. b. 'Alī the Haber, II, 246, 247.
 X. b. 'Eriṣṣat, II, 246-7.
 X. b. Azhar, II, 350.
 X. b. 'Aubal, I, 25; II, 19-20.
 X. b. Jacob Alluf (probably identical with Joseph b. Jacob b. 'Aubal), I, 163; II, 193.
 X. b. Kalima (?), I, 70; II, 60.
 X. b. Moses, II, 360, 362.
 X. b. Naṣṣān, II, 246.
 X. b. Sa'adya (b. Yehuda Nagid), II, 101, 249, 250.
 X. b. Šadok, I, 249; II, 336.
 X. b. Ṣaḥḥān, II, 350.
 X. b. Seraya, II, 62.
 X. b. Yahya, II, 246.
 X. b. Yehuda, II, 357.
 X. b. Ḳabirah, I, 131; II, 148.
 X. Hallelevi, a great dignitary, I, 250; II, 240.
- יִבְקִי b. Abū Razīn, a pirate, I, 89, 90, 91; II, 88.
 Yahya, *see* Zuṭa (Yahya, Sar Shalom).
 Yahya (perhaps identical with Y. b. Solomon b. Yehuda), I, 102; II, 109.
 Yahya b. Abraham, II, 319.
 Yahya b. Abraham (Abū'l Afīf), II, 319.
 Yahya b. Maṣṣur, I, 98.
 Yahya b. 'Omar, I, 196, note 2.
- Yahya b. Samuel Nagid, *see* Moses b. Samuel Nagid.
 Yahya b. Solomon Gaon (b. Yehuda), I, 102, 107-8, 115; II, 118, 133.
 Ya'ish b. Sahl of Nahrwan, I, 104; II, 115.
 Ya'ish Hakkohen, II, 346.
 Yakin b. David, II, 62.
 Yakin (Abū'l Faḍl) b. Netaneel, I, 192, note 1, 213-15, 258; II, 249, note 1, 260-3, 365, 381.
 Ya'kub b. Ishak, court physician, I, 83.
 Yashar al-Tustari, *see* Sahl (Shelah, Yashar) b. Israel al-Tustari.
 Yashar (Sahl) b. Hesed (Faḍl) b. Yashar, Karaite author, I, 79; II, 73, note 1, 378.
 Yaṣṣīah b. Joseph, II, 103.
 al-Yazūri, Wezir, I, 207.
 Yedaya of Narbonne, II, 248.
 Yedidya, Karaite Nasi, I, 85, note 1, 176; II, 212.
 Yefet b. al-Šayrī, II, 236.
 Yefet b. 'Amram, a Reader, II, 357.
 Yefet b. David (b. Shekhanaya), a Reader, I, 96; II, 97 ff., 246, 247, 351.
 Yefet b. Ḥalfon, II, 320.
 Yefet Dayyan b. Ḥalfon the Haber, II, 320.
 Yefet b. Hillel, II, 99.
 Yefet b. Joseph Hakkohen, I, 82; II, 79.
 Yefet b. Mebasser, I, 81; II, 79.
 Yefet b. Sa'adya the physician, II, 249-50.
 Yefet b. Salama, II, 220.
 Yefet b. Sason, *see* Abū'l 'Alī Ḥasan b. Surtūr (b. 'Alī).
 Yefet b. Šemah, II, 283-4.
 Yefet (Abū'l Ṭaḥṭal) b. Solomon, I, 237; II, 300-1.
 Yefet b. Tiḳvah, II, 201.
 Yefet (Abū 'Alī the perfumer) b. Tiḳvah, II, 286, 287.
 Yefet b. Tobias Hallelevi, I, 99; II, 98, 103.
 Yefet b. Yeshu'a, Dayyan of Ashkelon, I, 170; II, 202.
 Yefet Hallelevi, representative of Maṣṣīah Gaon, II, 382.
 Yefet, a Karaite, I, 177; II, 211.
 Yefet, Karaite Nasi, I, 176; II, 210.
 Yefet Rosh Haḳkahal (probably identical with Yefet b. Tobias Hallelevi), I, 137; II, 155.
 Yefet, an important dignitary, II, 270-1.
 Yefet, the teacher, I, 239; II, 301.
 Yehiel b. Elyakim, I, 237, 239-41, 267; II, 301 ff., 320, note 12.
 Yehiel b. Isaac, I, 241, note, end; II, 304.

- Yehiel Hakkohen, II, 320.
 Yehiel of Paris, II, 383.
 Yehoshaphat b. David, Karaite Nasi, II, 214-15.
 Yehoshaphat b. Josiah, Karaite Nasi, II, 214-15.
 Yehoseph, I, 246; II, 323.
 Yehoseph b. Gershon, *see* Joseph (Yehoseph) b. Gershon of France.
 Yehoseph b. Nathan, I, 220, note 1, 227, note 1, 267; II, 280.
 Yehoseph b. Samuel the Babylonian, I, 247; II, 325.
 Yehoseph b. Samuel (b. Paltiel) Nagid, I, 113, note 1, 140, 184, 221-2; II, 251, 352.
 Yehoseph Hakkohen, Ab, I, 70; II, 62 ff., 101, note 2, 346.
 Yehoseph Rosh be Rabbānan b. Isaac, II, 311, note 1.
 Yehuda b. Aaron, I, 241; II, 305.
 Yehuda b. 'Alan, Gaon (?), I, 59.
 Yehuda b. David Exilarch (b. Zakkai), II, 358, note 1, 359.
 Yehuda (Abū'l Barakāt) b. El'azar Hakkohen, I, 220, note 1; 250; II, 338, 379.
 Yehuda b. Eli'ezer Hakkohen, II, 297, note 1.
 Yehuda b. Ḥadid, I, 36; II, 99.
 Yehuda b. Ḥuṣṣit the Ḥaber, I, 182; II, 219.
 Yehuda b. Jacob Hakkohen, I, 225, note 1.
 Yehuda b. Joseph (Ibn Abū'l Thina), II, 375.
 Yehuda b. Josiah Nasi, I, 175, 252; II, 209.
 Yehuda b. Maṣṣūr, I, 103; II, 112.
 Yehuda b. Moses Nagid; II, 249-50, 259.
 Yehuda b. Peraḥya, a Ḥaber, II, 313-15.
 Yehuda b. Sa'adya, Nagid, I, 184, 206, 207 ff., 254; II, 200, 223, 245, 249 ff., 363-5.
 Yehuda b. Meir Gaon, *see* Ben-Meir Gaon.
 Yehuda b. Semah, II, 283-4.
 Yehuda b. Solomon, II, 204.
 Yehuda b. Tobias Hakkohen, I, 227, note 1.
 Yehuda Alluf of Kairowān, I, 40.
 Yehuda, a French scholar in 'Akko, II, 371.
 Yehuda Hakkohen, II, 339.
 Yehuda Hakkohen Rosh Hasseder, I, 99, 101, 187; II, 101, 107, note 10, 346.
 Yehuda Hakkohen, Dayyan of Bilbais, II, 317.
 Yehuda Hallevi, the famous poet, I, 25, 217, 225, 226, 227, note 1, 229, 230, 234, note 3, 241; II, 270-1, 275, 285-6, 305, 365.
 Yehuda Rosh Hasseder of Kairowān, II, 107, note 10, end.
 Yehudai Gaon, I, 57, 280; II, 224.
 Yeḳutieli b. Moses the physician, II, 338, note 1.
 Yeḳutieli b. Moses, 'the superintendent of the merchants', II, 78, note 7.
 Yeḳutieli the physician b. Moses, I, 250; II, 338.
 Yemen, II, 316; Nesiiḥ of, I, 271.
 Yeshu'a, II, 198.
 Yeshu'a, brother of Joel, II, 285, note, end.
 Yeshu'a (Ayyub), *see* Ayyub (Yeshu'a).
 Yeshu'a b. Aaron, I, 55, note 1.
 Yeshu'a b. Aaron (Ben-Sion), II, 305.
 Yeshu'a b. Abraham Hallevi, II, 99.
 Yeshu'a b. Joseph Hakkohen, Ḥaber of Alexandria, I, 72, 88, 90, 204 ff.; II, 91, 240 ff., 345, 346.
 Yeshu'a b. Joseph Nagid, I, 184, note 1.
 Yeshu'a b. Josiah (b. Shema'ya), II, 232.
 Yeshu'a b. Menaḥem, II, 330.
 Yeshu'a b. Netaneel, II, 319, note 5.
 Yeshu'a b. Netanya, II, 320.
 Yeshu'a b. Šadoḳ, II, 99.
 Yeshu'a b. Šedaḳa, II, 97.
 Yeshu'a b. Solomon Hakkohen, II, 115.
 Yeshu'a b. Solomon Hallevi, II, 99.
 Yeshu'a b. Yefet, Dayyan of Ashkelon, I, 170; II, 202.
 Yeshu'a, Karaite Nasi, II, 381.
 Yeshu'a of Damietta, II, 70.
 Yeter Hallevi, II, 368.
 Yiftah, relative of Netanya, II, 320.
 Yoṣe Hakkohen Gaon, I, 66, 70, note 1; II, 58-9.
 Yuḥanna ibn Abū'l Laith, Wezīr, I, 211 ff.
 Zadokite Fragments, the so-called, II, 68-9.
 az-Zahīr, Caliph, I, 41, 76; revolt against, I, 103, 110, 158 ff.
 Zakkai Exilarch, II, 357-9.
 Zakkai b. 'Azarya Nasi, I, 175; II, 208.
 Zakkai b. Yedidyah Nasi, I, 85, 172; II, 83-4.
 Zakkai Dayyan, I, 217, note 2.
 Zekarya b. Elijah, I, 250; II, 339.
 Zekarya Hallevi, II, 62.
 Zoi, daughter of Maliḥa, I, 241; II, 306.
 Zuṭa (Yahya, Sar Shalom), I, 234 ff., 249; II, 368, bottom; 'the scroll of Z.', author of, II, 327.

HEBREW INDEX AND GLOSSARY

[The volumes are indicated by I and II respectively. The General Index is frequently referred to by the indication *see* followed by the respective item in English letters. Wherever *see* is followed by a Hebrew word then the respective item in the Hebrew Index is meant. The Glossary contains many words not commented upon in the text. The reader is therefore requested to consult the Glossary whenever the occasion arises.]

- אב בית דין, I, 265-6, 272; אב בית
שלכל ישראל, I, 267.
אב החכמה, title, I, 261.
אב הישיבה שלנולה, I, 262.
אבות, dignity of אב בית דין, I, 40,
note 1.
טפאל אבו אלטפאל *see* Yefet (Abū' l Khair)
b. Solomon.
נאני אבו אלכיר *see* Abū' l Khair b. the
Parnās, Ephraim (Abū Khair) and
Abū' l Khair Ṣedaḳah.
אבו אלנמ *see* Abū' l Najm (Hilāl).
אבוקרה, II, 79, l. 24.
משונות אבי (probably = משובש
(הישיבה), I, 144, 278, note 10;
II, 163, l. 26.
א' בית העולמים; אבילי ציון,
I, 49, note 2; א' זבול תפארתו,
I, 49, note 1.
אבן אלחאביה *see* Nathan b. Samuel.
אבן חפץ *see* Ibn Ḥafṣ.
אבן שטנאש *see* Joseph b. Abitur.
אבר, Hithpa'el, to take shelter, II,
120, note 1.
אדום (Byzantium or any other
Christian country), I, 43, note 2;
II, 272, l. 41.
אדור, adornment, II, 79, note 1,
l. 7.
אָהב, love, II, 126, l. 19, 316, l. 29.
אהרונים, Aaronites (i.e. priests),
II, 276; אהרונים, I, 21, note 1.
אהוב הישיבה = אלאהוב, I, 278,
note 2; II, 374, note 2.
אוליסאנה, Lucena (in Spain), II,
252.
אוסתנא, a woman, II, 308, l. 17.
אור = אורִי, light, II, 230, note 2.
אורכתא, legal document, II, 234,
note 1.
אושיא = אושיא, I, 15, note 4,
end.
אח, calamity; יום אח, II, 380.
אחה, Kal. passive ptc. אחוי, II, 66,
l. 9; Niph'al נאחים, united,
II, 160, l. 8; 198, note 3.
אחזה, brotherhood, friendship, II,
279, no. 16, ll. 24, 28, 316, top.
אחי מוכר, a fellow of culture, II,
18, note 10, 256, l. 15.
אחי צר, a foe, II, 262, note 8.
אָטום, dead person, II, 85, note 10.
אָטון, a cord, rope, II, 164, verso,
l. 7.

טרבלום *see* אטראבלס.

חנף and חנף, names for Damietta (in Egypt), I, 188, note 1; II, 69, note 1.

חַיִל, Piel, to strengthen, II, 230, top, 265, note 17.

חַיָּמָה, authority, II, 79, note 2, 216, no. 23, l. 11, 231, l. 18.

חַיִּסְלִיָּאָה, Sicily, I, 204, note 1.

חִצָּה, urging, II, 141, no. 48, l. 6.

חֲסַנְדְּרִיָּה *see* Alexandria.

חַל = אלה, II, 15, note 4.

חַלְיוֹסְנָה, Lucena (in Spain), II, 297, note 2.

חַלְבַּסְנְדְּרִיָּה, אלכסנדריאה, *see* Alexandria.

חַלּוֹף הַיְּבוֹת, title, I, 278; II, 58, 59, 250, bottom.

חַלּוֹף יִשְׁבָּה, א' שתי ישיבות, I, 278.

חַמּוֹד, wealthy, II, 325, l. 16.

חַמִּיד, wealthy, I, 263, note, end; II, 82, note 3, 323, l. 4.

חַמִּין אֶלְדּוּלָה, title, II, 374.

חַמִּין אֶלְמֶלֶךְ, title, I, 227, note 1.

חַמְצָה, strength, II, 352, l. 5.

חַמְצַת זְמַן עָרִיץ, tyrannical time's might, II, 266, note 16.

חַמַּת, Pu'al ptc., מאמת, verified, II, 361, note 7.

חֲנָחָה = אָנַח, sighing, II, 12, l. 10, 230, l. 12.

חַתְּבַת אֲנַטְלָר, letter of attorney, II, 356, note 3.

חֲזָנָה = אָנָה, lamentation, II, 12, l. 10.

חַסֵּף *see* Asaph Rosh Hasseder.

חַפְרִינִין, Franks, I, 211, note 2.

חַצֵּל, to emanate, to dangle, to reach, II, 16, note 14, 239, note 3.

חַצֵּל, to, II, 331, no. 2; from, II, 332, no. 4.

חַצֵּל, title, I, 261.

חַרָּה *see* Arah b. Nathan the 'Seventh'.

חַרָּה, Niph'al נִחְרַחִים, to take the road, II, 17, VII, l. 8.

חַרִּירָה, curse, ban, II, 127, note 6.

חַרַּע, Af'el of רָעַע, to harm, II, 83, note 4.

חַרִּין יִשְׁמַעֲלָה, Turkey, II, 273.

חַרִּין צָבִי, אֶרֶץ צָבִי, Palestine, II, 229, top, and l. 5, 235, no. 31, l. 3, 360, note, 367, l. 4.

חַשִּׁים = נָשִׁים, women, II, 15, top.

חָת, newcomer, II, 78, note 4, 195, note 8.

חַלּוֹת = בָּא ל... בָּא, to arrive at (a place), II, 326, l. 3, בִּיאָתָךְ (cp. I, 56, note 2).

חַלְדוּוֹאִין, Baldwin, I, 200, note 1.

חֲבֻלָּה = בְּחֻלָּה, confusion, II, 31, verso, l. 7, 133, l. 24.

חֲבֻרָה הַמְעוּלָה, play upon title הַמְעוּלָה, I, 182, note 1.

חֲבִיר הַפְּרִנְסִים, title, II, 373.

חֲבִיר הַיִּשְׁבָּה, title, I, 278, note 3.

חֲבִירָה, II, 343, note 4.

חֲבִירָה = בִּינָה, understanding, II, 80, last line of text, 276.

חֲבִירָה, verb formed from בּוּעָה, an abscess, II, 343, note 4.

חֲבִירָה *see* Biriāt (near Safed).

חֲבִירָה רַבָּה, בית דִּין הַגְּדוֹל, I, 266, 267.

חֲבִירָה רַ' ה' = בית דִּין הַגָּדוֹל, II, 232.

חֲבִירָה יָמִים, vicissitudes of time, II, 267, note 2^a.

חֲבִירָה *see* Baalbec (in Syria).

חֲבִירָה, II, 222, note 2, reaping of grapes (probably read חֲבִירָה).

- ברכות *see* Berakot b. 'Amram, B. b. El'azar and 'Ulah b. B.
- בְּתָאִי = בתים, householders, II, 104, note 1.
- גאון החבורה, I, 54, note 2.
- גאון צבי, I, 40, note 1.
- גביר הגבירים, one of Nagid's titles, I, 256.
- גביר החסדים, title, I, 260.
- גביר החשובים, title, II, 327.
- גבלא, Jubail ? , II, 273.
- גביר = גביר, II, 130, l. 9.
- גדול הישיבה, title, I, 278, note 4 ; II, 248.
- אלגודרייא *see* al-Jaudariyya.
- גוגר *see* Jaujar (in Egypt).
- גודיר, a name, II, 203.
- גוף, Creator, II, 67, note 2, 82, note 2.
- גורן ענולה, synonym for Sanhedrin and then for academy, I, 276, note 2 ; II, 252, note 2 (where it can also mean a king's Privy Council).
- גושן, in neighbourhood of Bilbais (in Egypt), II, 327, 329.
- גוע, Hiph'il, to cause one to have children, II, 76, l. 8.
- גוחן, Hiph'il (formed from גָּחַן), II, 84, note 4.
- גיאן (in Spain), II, 297, note 1.
- גיה, shining, light, II, 258, note 4.
- גיל, בן גיל, contemporary, II, 146, l. 20. 235, no. 31, l. 32, 239, l. 13, 277, l. 9.
- גירוס מגומר, literally 'striped study', i. e. superficial skipping over the difficult passages, I, 40, note 1.
- גומר, technical term in Hebrew prosody, II, 382, top.
- הגיע = גע, II, 79, note 1, l. 9, 124, note 7, 163, l. 32, 183, l. 20, 188, note 2, 195, ll. 12, 13, 218, note 3, 222, l. 35, 345, note 7 ; Hoph'al etc., מונע, II, 231, l. 18.
- הגיע, arrival, II, 183, note 1.
- דגל הדיגים, title, I, 268 ; II, 318.
- דגל היהודים ומעוז ומשוע תפארתם, title, I, 187, note 2.
- דגל הישיבה, title, I, 278, note 5.
- דגל הנשיאות, title, I, 252, 272.
- דגל הרבנים, title, I, 223, note, 268.
- דורים, contemporaries, II, 131, note 5.
- לרחל, to fear, II, 333, note 5.
- דיאסתררה, I, 121 ; II, 140, note 5, *see* דסאתיר.
- דיגול, adornment, II, 24, note 6.
- דיוקני, consignment of money, II, 125, note 2, 143, l. 37, 144, l. 4, 146, l. 5, 195, l. 12, 349, ll. 5, 9, 10.
- דייר, dwelling, II, 230, verso (reversed), l. 6.
- דיין, the office of, I, 265 ; דינא, I, 266, 273.
- דל, II, 231, l. 12, מודלי, means either 'from my lips' = שפתי (cp. Ps. 141. 3) or דלות = poverty, affliction.
- דמיאת, דמיאת *see* Damiatta (in Egypt).
- דמירה *see* Damirah (in Egypt).
- דמסים *see* Damsis (in Egypt).
- אלרסאתרה, I, 139, 261 ; II, 155, l. 10, *see* דסאתיר.
- דסאתיר, noblemen, II, 140, note 5.
- דעה = דע, knowledge, II, 109, note 9.
- דרכי חצים, slanderers, II, 126, note 3.

דרבמונים בונבייא, I, 162; II, 185,
l. 12.

דרשן, the office of, preacher, I, 238,
note 1, 268; II, 119, note 2.

הנעה, arrival, II, 229, l. 11.

הנרי, לשון הנרי, Arabic, II, 127,
note 2.

הרומים, plur. הרומים, II, 306, l. 1;
fem. plur. הרומות, II, 235, no. 31,
l. 15.

הדר הנדיבים, title, I, 260.

הדר התלמידים, title, I, 279; II,
337.

הוד הדור, title, I, 178, note 1.

הוד הוקנים, title, I, 259.

הוד החברים, title, I, 277; II, no. 31,
l. 10.

הוד החונים, title, II, 293.

הוד הלויים, title, I, 260; II, 327.

הוד הנדיבים, title, I, 260.

הועלה, תועלת = העלה, profit, benefit,
II, 122, note 1, 147, note 5,
237, ll. 21, 41.

הורה = אם, mother, II, 133, l. 23,
הורתה.

הוריתא = הוריתא, Torah, II, 124,
note 10.

הורית הקורא, (ספר), I, 73, note 2.

היכל, Ark of the Law (in the
Synagogue), I, 89, note 1.

הכרזת הר הזתים, I, 50, note 2, 63,
note 1.

הלכות שחיטה, by Jacob Rosh b's
Rabbānan, II, 312; by Joseph
b. Hezekiah Nasi, II, 145, note 7.

הלקי (?), II, 245, note 4.

הקה ברכה, to please somebody by
bestowing upon him a blessing,
II, 258, ll. 32-3.

הר הזתים see Mount Olivet.

התדרה, prolongation, constancy, II,
79, note 1, l. 6. See s. v. תדר.

נחורה, Nithpa'el נחורה, became certain,
II, 237, l. 17.

ולדה, pregnant, II, 154, note 1.

ולי, (Arabic), his friend, II,
54, note 7.

וושט, וושט, וושט, custom, habit,
I, 123, note 1, l. 18; II, 127,
note 2, 135, l. 23, 136, l. 1, 149,
note, l. 33, 336, l. 10, 362, l. 11,
365, l. 15.

ויעור, ויעור, meeting together, II,
235, no. 31, l. 19, 278, v.,
l. 3.

זוטרא = הוטר, the insignificant one,
II, 364, Address, l. 3, 367, l. 2
from top.

זחל, fear, II, 183, note 10, bottom.

זכם = זכם, II, 369, note 7.

זקן = al-Sheikh, I, 259.

זקן בית ישראל, title, I, 260.

זקן הדור, title, I, 260.

זקן ההוד, title, I, 208.

זקן הקהלות, title, I, 259.

אלחאבם באמר אללה, I, 31, note 1,
see al-Hakim, Caliph.

להחבא = להחפות, Niph'al Infin. חבה,
to hide oneself, II, 200, l. 15.

חבורה, college of scholars, I, 54,
note 2; הרביעי בח', השלישי בח',
השביעי בח', הששי בח', החמישי בח',
titles of officials in the Palestinian
academy, I, 272.

חבורת ארץ ישראל, I, 50, note 2;
ח' הצדק, I, 276, note 2.

בן חבורה, II, 148.

חבר, title of graduate of Palestinian

- academy, החבר בסנהדרין גדולה, I, 272; הח' המנהיג, I, 264; הח' המעולה, I, 182, note 1, 277.
- חבריים, חברי'א, I, 54, note 2.
- חדות הנשיאות, title, I, 225, note 1, 272, top.
- חרד see Solomon b. Ḥadīd.
- חולה synonym for Ramlah (in Palestine), I, 139, note 1.
- חומש, donation for academy, I, 274, note 1; II, 126, note 6.
- חונה, grief, II, 323, note 4.
- חטב, Niph'al, נחטבו, II, 164, v., l. 7, must mean according to the sense 'were spread out' or 'fastened' with a rope (see s.v. אטון). But the meaning can also be 'in the load they (the books) were covered with a carpet (במשא נחטבו באטון)', cp. Prov. 7. 16.
- חיסה, mercy, II, 217, no. 23^a, l. 4.
- חכם הישיבה, title, I, 278, note 7; II, 250, bottom.
- חכים see Solomon b. Ḥakim.
- חכמי = חכם, II, 272, l. 19.
- הלל, Hiph'il, to slay, II, 108, note 4.
- הלץ sing. of חלצים, II, 242, note 1.
- חלקי?, II, 245, note 4.
- חמר אשכול, Paṭānic expression for אשכול נחמד, II, 23, note 6.
- חמרת הישיבה = אלחמרת, title, I, 278, note 6; II, 233, second line from bottom, 374, note 7.
- חמרת הנשיאות, title, I, 272, top.
- חמרת הקהלות, title, I, 260.
- חמרת השרים, title, I, 261.
- חמוד, son, II, 54, l. 8, 58, and throughout the volume.
- חמש, Pi'el, to prepare, make ready, II, 242, note 1.
- חבורה see החמשי בחבורה.
- חנן, Af'el אחינה, II, 366, note 3.
- חנין, supplication, II, 256, note 4.
- חנס, Damietta, II, 170; see אי חנס.
- חָסִין, mighty, II, 265, note 5.
- חצר בית הליכות, the Court, II, 369, note 3.
- חקר = חוקר, II, 130, l. 8.
- חרוט, a letter (from חרט), II, 183, l. 3.
- חרות, plur. חרות, II, 230, l. 24, חרותיו = מכתביו, his letters; 352, l. 9, מכתבינו = חרותינו.
- חריקה, writing, II, 325, l. 13.
- חשחאות, necessity, II, 108, note 2.
- חשהח, need, II, 245, note 3.
- חתיכה, a certain coin, II, 322, note 1.
- חתך, to shorten the (bad) time, II, 216, no. 23, l. 2.
- יושבי הטבור, I, 199, note 1, inhabitants of Palestine (see Ezek. 38. 12 and Qimḥi a.l.).
- טהור = Tahir, a name, II, 371-3.
- טורים, lines (of writing), II, 315, l. 11; טורותים, II, 325, l. 6, טורותיך, l. 10.
- טורקיה, Turkey, II, 309, l. 16.
- טראבלס, טראבלס אלשאם, טראבלס, Tarābulus (in Syria), II, 55, 73, l. 17, 273.
- יאת, Hithpa'el, יתיאת, to behave, II, 236, l. 13, 237, l. 27, 238, l. 8.
- יגע, labour, II, 159, note 1, 160, l. 25, 164, l. 4, 169, l. 9.
- יגר = מגור, fear, II, 137, note 3.
- ידיד הישיבה = אלידיד, I, 278, note 8.

- ידיד החזנים, title, II, 373.
 ידיד הישיבה, title, I, 278, note 8 ;
 II, 293.
 ידיד הנשיאות, title, I, 272, top.
 ידע, Hoph'al ptc. מודע, news, I,
 123, note 1, l. 12.
 יוחנא, Yuhanna, I, 211, note 1.
 יון, Byzantium, II, 93.
 יושב בשבת = יושב תחכמוני
 synonym for Gaon, I, 115 ; II,
 126, note 1.
 יומם = יומן, II, 237, l. 17.
 יחדות, being together, II, 316, top.
 יחידה, soul, I, 208 ; II, 24, note 7,
 85, note 6, 132, note 8, 196,
 l. 28, 256, note 3.
 יחידה, synonym for Israel, II, 256,
 note 3.
 יכין *see* Yakin b. Netaneel.
 ימין המלכות, ימין המלוכה
 title, I, 257.
 יסוד ישיבה = אליסוד
 I, 278, note 9 ;
 II, 254 (no. 1), l. 7, 277, l. 15,
 374, note 4.
 יסוד המשרה, title, I, 267, note 2.
 יסור, suffering, II, 132, l. 4.
 יָפֵע, beauty, II, 195, l. 11.
 יפתח, *see* Yiftah.
 יציב, establishment, II, 36, fol. 4,
 v., l. 10.
 יצליח *see* Yaṣliḥ b. Joseph.
 ישועה, concluding phrase of a letter,
 I, 146, 179 ; II, 360, 368, 378.
 ישע רב, ישע יקרב, concluding phrases
 of letters, I, 146, 179.
 ישר *see* Sahl (Yashar) b. Israel
 al-Tustari.
 יתר *see* Yeter Hallevi.
 כאמכי *see* X. b. al-amki.
 כארם אלכניפה, title, I, 260 ; II,
 246, col. 2, l. 6.
 כבוד גדלת קדשת = כנ"ק
 origin of
 expression, II, 383.
 כטיר אלמלך, 'eminent of power',
 title, II, 175, l. 14.
 כיר, signature, II, 107, note 10,
 l. 11, 147, note 1, 150, bottom,
 l. 25, 336, l. 11, 345, l. 4 from
 bottom of text.
 כיראיואן, Kairowān (in North-
 Africa), II, 109, no. 24.
 כליל היופי, title, I, 261 ; II, 233,
 second line from bottom.
 כלל, Niph'al, to assemble, to come
 together, II, 81, l. 19, 119, l. 12,
 171, l. 15, 218, l. 10, 349, l. 13 ;
 Hiph'il, to include, II, 194, l. 26,
 237, l. 37, 334, note 5.
 כָּלַל = בל (poetic usage), II, 12,
 l. 10.
 כָּלַל or כָּלֵל, assembly, בכללנו, II,
 343, top.
 כלל, Hiph'il, to crown, II, 241,
 note 1.
 כלנה *see* Raḳḳah.
 כלפון *see* Ṣemaḥ b. Halfon.
 כמו = כאשר, II, 252, l. 5.
 כניסה = הכנסת, בית, II, 111, l. 11,
 114, l. 20.
 כִּסְף, desire, II, 241, note 3.
 כסיפה, desire, II, 322, l. 33.
 כפל, Pi'el, to double, II, 107,
 note 10, ll. 15-16.
 חכם = שמת = כרוב נגנו, חכם
 II, 333, note 1.
 כרכמין = כרכוניים, saffron (poetic
 usage), II, 22, note 4.
 כת הצלעה, כת הצולעה, synonym for
 sect of Karaites, I, 275, 276,
 note 2 ; II, 69.
 כתר, Hiph'il, to adorn, II, 127,
 l. 9.

- לאון *see* Moses b. Leon.
 אללברי, from Lebda, I, 23, note 2.
 להקה = קהלה, II, 34, note 6, 87,
 l. 11.
 לוניל, Lunel (in the Provence), II,
 325, note 7.
 לחצון = לחץ, oppression, II, 306,
 l. 7.
 ליו, Leo (of Mastaura), II, 93.
 לילה, taken as feminine, hence con-
 struct לילת, II, 99 (no. 6), l. 1.
 לשון אלשרה, Arabic, I, 34, note.
 מאלקה, Malaga (in Spain), I, 25,
 note 2.
 מבארך *see* Meborak b. Israel.
 מבין = בוכה, weeping, II, 54,
 note 3.
 מנמה, purpose, II, 71, l. 24, 78,
 l. 11, 83, l. 5, 89, l. 15, 199,
 l. 12, 206, l. 35, 345, top, 356,
 first line of Hebrew.
 מורע התבונה, title, I, 261.
 מולא, lord (Arabic), II, 171,
 note 1.
 מומל *see* Perah (Perahya) Rosh-
 Hasseder b. Muammil.
 מוסר, culture, *see* מוסר.
 מופלא, distinguished member of
 the court, I, 267.
 מושב, habitation, school (cp. Arabic
 majlis), II, 71, 117, l. 5, 170,
 note 2, 193, Address, 219, l. 6
 from bottom, 228, Address, 254,
 no. 1, l. 3, 273.
 מורה, plur. = ארצות המורה, II, 33,
 r., l. 6, 36, fol. 6, r., l. 7.
 מחל = מחלה, sickness, II, 37, fol. 2,
 r., l. 2.
 מחלה, אלמחלה *see* Mahalla (in
 Egypt).
 מהסן בן חוסין *see* Muḥasan b. Ḥusain.
 מפן = מפה, II, 130, top.
 מפר, P'el, to rain, II, 19,
 note 5.
 מכבס, Maks (port of Cairo), II, 301,
 note 7.
 מליג *see* Milij (in Egypt).
 מליצה, recommendation, II, 353,
 note 11.
 במטי, במטי, II, 325, l. 8, read במטו,
 (I pray) as a favour.
 מיוחס, proper name, I, 95, note 1.
 מ' הארמון or מלכות הארמון, synonym
 for Latin kingdom of Jerusalem,
 I, 236, note 1.
 מלמד, teacher, I, 270.
 ממה, title, I, 269; מ' בית דין,
 I, 266.
 מלמול = העבר, II, 330, note 1.
 ממתעין, of Gaza, II, 98.
 מניה אשנה *see* Minyat Ishna (in
 Egypt).
 מניה זפתה *see* Minyat Zifta
 (in Egypt).
 מסאפר, a Reader, II, 247.
 מסמר, reliance, II, 139, l. 13.
 מסרף, maternal uncle, II, 115,
 note 1, 154, l. 33, 161, l. 10,
 162, note 4, 187, note 3.
 מעאני, proper name, II, 300.
 מעפד = עבודה, II, 134, l. 15,
 24, l. 11.
 מעולה בחבורה, title, I, 277.
 מעותר, candidate, II, 291, note 1;
 מעותר לנניות, candidate for
 dignity of Nagid, I, 254.
 אלמעז, al-Mo'izz (Caliph), I, 18,
 note 2.
 מבריה = מעזיה, Tiberias, , 43,
 note 2, 58; II, 44, l. 5 and
 bottom.

- מעטירה, synonym for Damascus, I, 228, note 1; II, 280, l. 4.
- מעלות הישיבות, titles of the academies, I, 85; II, 84, l. 11.
- מעלה = מעלן, II, 130, top.
- ממנה = מעמד, appointed, II, 19, note 2.
- מעמר, Mu'amr, II, 291.
- מערב, plur. = ארצות המערב, II, 33, recto, l. 7, 36, fol. 6, r., l. 8.
- מערה, quality, II, 161, l. 8.
- מעש, deed, II, 106, bottom, 240, Address.
- מפרג see Mufarraj b. Yefet Hallevi of Damascus.
- מצר, Miṣr = Fustāt, I, 31, note 1; II, 172, 222, 329.
- מצרים = מצרות, pangs, II, 15, l. 5.
- מקהלה = מקהל, congregation, II, 12, l. 24, 85, l. 23.
- מקום, position, attitude, II, 83, note 5, 156, l. 14, 216, no. 23, l. 6.
- מקל תפארה, title, I, 256.
- מרגא see Marja.
- מורדבי הזמן, title, I, 223, note, 256; II, 258, l. 18, 287, note 2, 329, note 1.
- מריוט, Lake Maryūt (in Egypt), II, 245.
- משאל, request, II, 81, top and l. 20, 83, l. 6, 110, no. 26, l. 1 and *passim*.
- משורר, chorister, I, 270.
- משוש הישיבה = אלמשוש, title, I, 278, note 10; II, 162, 219, 374, note 8.
- משך, Khurasān, I, 275, note 2; II, 147, note 4.
- משכיל, not always a specifically Karaitic term, I, 49, note, 141, note 1, 276.
- המשנה, the Wezīr, II, 167, 171.
- משנה למלך, title, I, 257.
- מתן, sing. of מתנים, II, 242, note 1.
- מתקנן = מתקנן, II, 230, l. 16.
- אלמתרנם, the interpreter, I, 270.
- נא אמן, Alexandria, I, 88, note 1; II, 287, note 2, 294, 325, 344, 371, note 1.
- נאגי, Nagi, name, II, 318.
- נאם, Niph'al נאמאות, II, 340, note 4; Hiph'il הנאים, to utter, speak, 242, note 3.
- נאמן בית דין, title, I, 196, note 2, 268, note 1.
- נאמן הישיבה, title, I, 278, note 11.
- נגר, Pī'el pt. מנגר, to act as Nagid, I, 252, note 1.
- נגיד ארץ ישראל ויהודה, I, 257; נ' הגולה, I, 229, note 1, 256; נ' המחנות, commander-in-chief, I, 138; נ' הנגידים, I, 138; נ' עם אל, ויהודה, I, 256.
- נריב הקהלות, title, I, 260.
- נהל = נדר, way, II, 54, l. 4.
- נואי = נוי, beauty, II, 54, l. 8.
- נוה, Hiph'il, to adorn, II, 129, note 6.
- נוה צדק = חכם, II, 333, note 2.
- נופטר־ארבי, Neo-Patriarch, I, 211, note 1.
- נוסם (from נָסַם), to show a miracle, II, 35.
- נוער = נעורים, youth, II, 280, l. 8.
- נור, Hiph'il, to separate, II, 139, note 7.
- נור החברים = אלנור, title, I, 225, note 1, 277.

- נזר החזנים, title, I, 269.
 נזר הישיבה, title, I, 278, note 12;
 נ' ה' שלנולה, I, 262.
 נזר הכהנים, title, I, 260; ה' נ' ומעוז, I, 225, note 1.
 נזר הלויים, title, I, 260.
 נזר המשכילים, title, I, 223, note.
 נזר הנשיאות, title, I, 272, top.
 נזר השרים = אלזר, note 1, 261.
 נחץ, haste, II, 108, l. 12, 109, l. 17.
 נחץ, *Kāl*, תנחצו, *Pi'el*, Hiph'il, הנחצתיו, to hasten, to urge, II, 244, bottom of text, 365, l. 16, 235, no. 31, l. 37.
 נן = בן, son, II, 58, 222, note 25, ll. 6 and 8.
 נן, *Kāl* or Hiph'il, ינינם, II, 210, note 3.
 נכח, front, presence, II, 194, l. 14.
 נמצל, II, 16, note 14, נמצלות.
 נמר, name, *see* Namer b. Elkanah.
 נמר, *Pu'al* ptc. מנומר, patchy, striped, *see* גירוס מנומר.
 נפס, *Nafis*, name, II, 320.
 נפש, structure, II, 324, note 3.
 נפש משיבה synonym for תורה, II, 230, note 5.
 נציב, station, garrison (?), II, 34, fol. 6, v., l. 9.
 נציבין, *Nisibis*, II, 70, note.
 נר מערבי, title, I, 30, note 1, 223, note.
 נשא, Hiph'il + שלום, to send regards, II, 91, l. 27 (probably read ותשיא for ותשים), 92, l. 40, 322, l. 45, 336, l. 17.
 נשבות = העולם = נשבות, II, 240, note 4.
 נשואין, marriage, used in singular בנשוא, II, 322, l. 32.
 נשיה = ארץ, II, 369, note 1.
 נשתון, letter, II, 321, l. 4, 336, l. 16.
 סבאע, an official in Ramlah, II, 21.
 סבל עול = סבל לעול (poetic usage), II, 333, note 10.
 בעל סברא = סבר, I, 56, note 1; II, 130, note 1.
 סבר, hope *see* שבר.
 סגולת הישיבה = אלסגול, title, I, 278, note 13; סגולת ישיבת צבי, I, 278, note 1; II, 127, l. 1.
 סגולת הנשיאות, title, I, 272, top.
 סגולת, title, II, 373; סגולת קהל צוען, I, 259-60; סגולת קהל, II, 291, note 2.
 סגידה, bowing, II, 320.
 סגן הישיבה = אלסגן, title, I, 278, note 14; II, 232, 374, note 3.
 סגן הכהנים, title, I, 260.
 סגן הלויים, title, I, 260, note 1.
 סגן הנגידות, title, I, 257.
 סדר רבתי = תוספתא, II, 334, note 10.
 סוד הישיבה, title, I, 238, note 1, 278, note 15.
 סונבאט *see* Sunbāt (in Egypt).
 סופר, scribe, I, 270.
 סופר הישיבה, scribe of the school, I, 225, note 1.
 סופר המלכות, *Katib*, I, 270.
 סוריא *see* Syria.
 סותח, סותח, to intercede, II, 105, note 4.
 סיגלי, II, 382.
 סיר = Arabic Sayyid, lord (שר), 260; סירנא, our lord, II, 169, l. 8.

- אלאהל = סיד העדה, I, 259; II, 327.
- סיומים, completion, supplement of, I, 208.
- סילנו *see* Silanus of Venosa.
- סיעה, help, II, 365, l. 16.
- סיעוף = מחלוקת, strife, II, 224.
- סלוניקי, Salonica, II, 192.
- סנהדרין גדולה, I, 265.
- סנהדרא רבא, II, 250, bottom.
- סלסל, to magnify, I, 23, note 8.
- ספֿר, leader, II, 140, note 4.
- סמבוטיה *see* Sambutiah (in Egypt).
- סמבסט (in Egypt), II, 259, note 7.
- סמגוד, Samjud ? (in Egypt), II, 290.
- ספֿגֿר, to plead, excuse, II, 85, note 12, 187, note 2, 367, note 6.
- סני אלדולה, title, I, 216, top; סני אלדולה ואמינה, I, 207, note 1.
- סנית (in Egypt), II, 259, note 7.
- ספֿן, to pay attention, I, 276, note 2.
- סקליה, II, 74, l. 11, 326.
- סר = שר, II, 84, note 1, 86, l. 3 from bottom.
- סרקסטה, corruption for Siracusa (in Sicily), II, 326.
- סח אלכהא, name of a lady, II, 363.
- ערב, to draw a lot, II, 107, note 10, l. 20.
- עדן, Aden, II, 367.
- עיר, מעורך, since your existence, I, 123, note 1, l. 18; בעורו, when he was still (alive), I, 271, note 1, end; II, 233, Address and r., l. 8, 279, no. 16, l. 22, 282, col. 2, note 5, 319, note 11.
- עוה, sin, II, 231, l. 17.
- עוז הישיבה, title, I, 279, note 1.
- עוז החעודה, title, I, 261.
- עוזב, repairer, II, 252, note 1.
- עון יהיה בצד, one's sin will be at somebody's side, i.e. fall upon him, II, 244, note 4.
- עזבוש = ירושה, II, 24, l. 18, 70, note, l. 3, 79, l. 2, 179, l. 7.
- עזה, Gaza, I, 43, note 2; העזתי, אלגוי, I, 110, note.
- עזר הישיבה, title, I, 279, note 2.
- עזר הנשיאות, title, I, 252, 270, top, 272; II, 232.
- עזרה, synonym for Mount Olivet?, I, 60.
- אלעטאר, the performer, II, 115.
- עטרת החכמה, title, I, 261.
- עטרת השרים, title for Nagid designate, I, 253, 254, 257.
- עין העדה, communal leader, II, 218, note 9, 340, note 3.
- עין זמן, leader of the epoch, generation, II, 334, note 1.
- עניי, proper name, II, 308, l. 4.
- עכה, 'Akko, II, 172, 329.
- עלה, fault, II, 343, note 3.
- ... ל = עלה (direction to a place), I, 49, note 2, 56, note 2; *see* ... בא.
- עלי מלִּתְּחָה (אשר), Keeper of the Robes, II, 267, note 14.
- עלצון, rejoicing, II, 306, l. 7.
- עמר על ראשו, I, 40, note 1.
- עמר + accus., II, 279, note 5.
- עמיר אלדולה, title, I, 220, note 1.
- עמידה, standing (in prayer), II, 118, l. 7.
- עמם, Hoph'al, II, 237, l. 21;
- השורה יועמה, taken in meaning of perverting (cf. Talmudic עמעם).

- עמח, to add (cp. עמית, associate), II, 141, note 8.
- ענודה, crown, II, 85, note 1.
- ענין, affair, II, 345, note 4; fem. plur. ענינות, 336, l. 12.
- עסבי, name of a Muslim, II, 305.
- עפל, II, 194, l. 14, העפלה מנבחינו, according to sense must be 'which is dark (obscure) from our presence'. Probably read הערפלה or האפלה (from ערפל).
- עצבון מוון, hard struggle for a livelihood, II, 241, note 4.
- עקאליתון (near Safed in Galilee), II, 204.
- עקב, reward, II, 128, note 2, 132, l. 17, 135, l. 26, 148, l. 18, 155, l. 3 from bottom.
- אלעראקין, the Babylonians (in Fustāt), I, 36, note 1, 97, note 1.
- עריסת, proper name, II, 246, 247.
- ערין, Niph'al, praised, declared awful, II, 220, l. 14, 344, l. 7.
- ערין, praise, II, 139, note 1.
- עריקים, veins, II, 342, note 1.
- עֶתֶר = עתירה, prayer, I, 160, note; II, 15, l. 14, 222, l. 40.
- פאסון, פאסטון, Filastin, I, 18, note 2.
- פאר החברים, title, I, 238, note 1, 277.
- פאר החונים, title, I, 269; II, 293, 373.
- פאר הישיבה, title, I, 279, note 3.
- פאר הכהנים, title, I, 260.
- פאר הלויים, title, I, 260.
- פאר הרופאים, title, I, 260, note 1.
- פאר התלמידים, title, I, 279.
- פאר שתי הפאות, title, I, 260.
- פונבא, Punba (in Egypt), II, 286.
- פורך, taskmaster, II, 93, note 1.
- פורין synonym for Messiah, II, 347, note 2.
- פוש, Hiph'il ptc. מופיש, to give rest, II, 299, note 3.
- פחה, title, I, 260.
- פרה see Perah (Perahya) Rosh Hasseder.
- פטיש החוק, title, I, 223, note.
- הפטישה, not Patishah, but probably corruption for בפסמאט, II, 326-7.
- פילנוס, sea, II, 364, note 2.
- פיסת יר, II, 192, l. 7 of Hebrew, abundance of hand, i.e. generous donation.
- פישון, Nile, II, 39, note 3, 150, note 2, 211 (no. 2), l. 14, 212 (no. 5), l. 3.
- פיתקא = פיתקא, a piece of paper, a letter, II, 153, ll. 9, 12, 184, note, l. 34, 186, l. 20, 348, bottom.
- פלילית, jurisdiction, II, 36, fol. 5, r., l. 3.
- פניים, plur. of פנאי, leisure (poetic usage), II, 22, note 10.
- פסמאט see Fustāt.
- פקיר הסוחרים, official over the merchants, I, 261.
- פרוסטטין, I, 15, note 4.
- פרוסים = שמים, II, 152, note 3.
- פרו, open part, I, 88, note 1.
- פרנס, the office of, I, 258; הפרנס השמש, I, 259, note 1.
- פרנסה = פרנסה, maintenance, II, 241, note 5.
- פשט see Soloman b. פשט.
- פשט עור, to submit to punishment, II, 253, note 3.

צבי = ארץ הצבי, Palestine, I, 40, note 1, end; II, 126, top, 127, l. 1, 128, l. 11, 216, l. 10, 361, l. 25; הר צבי, II, 304, l. 5 from bottom.

צביאן *see* Šabyān (Abū Sa'ad) b. Sa'adya Hakkohen.

צהרנת *see* Šahrūt (in Egypt).

צוה, Hiph'il used as Qal, II, 129, note 8.

צובה *see* Aleppo.

צולעה *see* הצולעה.

צוען = Fustāt, II, 117, 256, 277, 280, 293, 305.

צורבא מרבנן, title, I, 279.

צחצה, to describe in pure (choice) language, II, 90, note 1.

צינוק, chain, II, 364, l. 10.

צירפא, banker, I, 96.

צכנה, בן צכנה, II, 350.

צלע האלף, quarter in Jerusalem, I, 275; II, 374.

צמצאם אלדולה *see* Šamšam ad-Daula.

צנצנח המן, title, I, 256, note 1.

צער, Šo'ar (in Palestine), I, 43, note 2.

צָעִיר, צָעִיר, a person in pains, II, 197, no. 7, l. 2, 356, note 1.

צפריה, צפוריה, Šaffuriyah (Sephoris in Galilee), I, 18, note 2; II, 357, note 3.

צקליה, Sicily, II, 239.

צרבי = צורבא מרבנן, II, 367, top.

צרבן = צורבא מרבנן, II, 130, note 2.

אלקאהרה, Cairo, II, 201, 294.

קו צדק = שורת הדין, II, 375, l. 18.

קובה, II, 124, l. 3, *see also* J.Q.R.,

N.S., VIII, 135, bottom, literally a vault, seems in both places to refer to the Ark of the Law in the synagogue (evidently because the place was shaped like a vault).

קורצי קרין, slanderers, II, 353, note 12.

אלקואז, the silk mercer, I, 20, note 5; II, 16, poem VI, 172, 320, note 6.

קיאם, proper name, II, 174.

קידה, bowing, I, 208.

קירואן, Kairowān (in North-Africa), II, 163, l. 27.

קירט, Qirāt, II, 195, l. 13.

קלויב *see* Kalyub (in Egypt).

בן קלימא (?), II, 60, l. 10.

קלפים, coins, II, 322, note 1.

קנת, מדינת קנת, Bagdad, I, 18, note 2.

בן אלקצאע, אלקצאע, II, 247.

אלקצמנטינה, Constantinople, II, 248, l. 4 from bottom.

קצין צבאות, commander-in-chief, I, 208, note 2.

קצר אלשמע, quarter of Fustāt, I, 36, note 1; II, 248.

קריבות, relationship, II, 129, note 9.

קרן ועירה, synonym for Muslim rule, I, 43, note 2.

קשטיליא, Castille, I, 69, note 1.

אלריים, אלריים, titles, I, 262.

ראש בי רבנן, title, I, 262, 279-80.

ראש החברים, title, I, 277.

ראש הישיבה שלגולה, ראש, I, 262; ישיבה שלגולה, I, '239, note 1; II, 294.

ראש הכנסת, I, 15, note 4, 258.

ראש המרבנים, title, II, 327.

- ראש המדרש, ראש אלמדרסה, title, I, 280; II, 312.
- ראש הנדיבים, title, I, 260.
- ראש הסדר, title, I, 262, 279-80; שלבל ישראל, ר' ה', I, 39, 280.
- ראש הסנהדרין = Gaon, I, 54, note 2.
- ראש הפרק, title, I, 262, 269-70.
- ראש הקהל, ראש הקהלות, I, 258.
- ראש ישיבת ארץ צבי, ר' א' הצבי, ראש ישיבת ארץ צבי, I, 23, note 1; II, 294-6.
- ראש ישיבת גאון יעקב, I, 54, note 2, 239, note 1; II, 295.
- ראש ישיבתה שלתורה, I, 238, 248; II, 329-31.
- ראש כל הדינים, title, I, 268; II, 319.
- ראש בלה, title, I, 262.
- ה' ה' ה' בישראל, ה' הגדול, הרב, המובהק, titles, I, 279.
- חבורה הרביעי בחבורה, see חבורה.
- רנא b. 'Ali, II, 147.
- רגל, Hiph'il, to cause to come, II, 152, l. 8.
- רָגֵל, policeman, II, 173, bottom, l. 3.
- רָנַע, quiet, ease, II, 195, l. 10.
- רגש, Hiph'il, to throng, II, 31, l. 6.
- רדום, Rhodéz (in France), II, 191.
- רואות = עינים, II, 19, note 2, 21, l. 2.
- רום, אלרום, רומה, see Byzantium.
- רוסיאה, Russia, II, 192.
- רחבה = תורה, I, 55, note 3 (cp. *J.Q.R.*, N.S., XI, 450, bottom).
- ריאסת, office of Nagid, II, 328.
- ריענוב, proper name, II, 196, top.
- אלריף, the provinces (of Egypt), II, 264, 287, 289, 317; not Morocco, II, 382.
- ריש מתיבתא = Gaon, I, 54, note 2.
- ריש פירקא = ראש הפרק, I, 97.
- רמאדה, a place, II, 87.
- רננה = רָנָן, song, I, 160, note; II, 12, l. 10.
- רפח see Rafah (in Egypt).
- רצוי הישיבה, title, I, 279, note 4; II, 337.
- רצוי הנשיאות, title, I, 272, top.
- רצוי קהל, title, I, 259-60.
- רצוי שתי ישיבות, title, I, 279, note 5.
- רקת, Tiberias (in Galilee), II, 193, l. 17, 195, l. 30, 197, l. 11, 198, l. 11.
- רשות, מרשות, 'by authority of', I, 237, 240; II, 295-6, 303.
- רשיר see Samuel Rashid.
- שאל, request, II, 78, l. 7.
- אלשאמיין, the Palestinians (in Fustāt), I, 36, note 1, 89, note 1.
- שאנו, ease, tranquility, II, 195, l. 9.
- שבוש, upheaval, II, 39, l. 23, 323, l. 8.
- חבורה השביעי בחבורה, see חבורה.
- שָׁבֵר, שֶׁבֶר, hope, II, 54, note 5, 83, note 1, 120, l. 4, 150, l. 19, 162, l. 5, 231, top.
- שד' = שדן, II, 130, top.
- שומר, the, I, 270.
- שופט, the, I, 265.
- שוק היהודים, the Jewish bazaar, I, 261.
- שורה = שור, line, II, 145, l. 4.
- שורה, dual pl., II, 225, no. 26, l. 1, שירותיים, read שירותיים as in 288, l. 6.
- אלשושנים, שושנים, name for Kara-ites, I, 160, note 3.

- שִׁי, gift, plur. שִׁים (poetic usage), II, 22, note 5.
- שי (Arabic), affair, II, 71, note 4, 149, note, l. 30.
- שיאות, carrying, II, 192, l. 1 of Hebrew.
- שיביליה, Seville (in Spain), II, 109, no. 24, l. 8.
- אלשינרי, Yefet b. אלשינרי, II, 236.
- שילוח, Shiloah, II, 304.
- שיפן, name of an enemy of Egyptian Jewry, I, 212-13; II, 257-9.
- שִׁישׁ = ששון, II, 129, Address, l. 1.
- שכם (in Palestine), II, 177.
- חבורה השלישי בחבורה *see* חבורה.
- שם, rumour (?), II, 120, note 6.
- שמוט, legal document, II, 231, note 1.
- שְׂמחה = שמחה, rejoicing, II, 13, l. 48.
- שמין, Hiph'il, to speak evil of (somebody), II, 120, l. 16, 121, l. 45; Hoph'al, הושמעה אזני, my ear heard an (evil) report, II, 225, no. 26, l. 5.
- שמיצה = שמצה, suspicion, II, 352, note 1.
- שִׁמְשָׁה = שמש, sun, I, 100, note; II, 106, note 9.
- שנער, Babylon or Bagdad, I, 235, note.
- שעין b. Isaac, II, 99.
- שער הישיבה, I, 266; שער = שער, הישיבה, I, 72, note 1.
- שף יתיב, ancient synagogue in Nehardea, II, 333, note 8.
- שְׁפֹךְ, pouring out, II, 15, l. 13.
- שְׁפָר = שפר, נותן אמרי שפר, II, 38, note 3.
- שפריר, synonym for Fustāt, II, 361, l. 21, 362, no. 2, l. 8, no. 3, l. 6.
- שר, titles connected with, I, 260.
- שר הלויים, title, I, 260.
- שר העדה, title, I, 259; II, 147, 151.
- שר שרי ישרון, Nagid's title, I, 216, 256.
- שר יקום תבל, שר כל היקום, titles, I, 216.
- שר מנחה, title, I, 260-1; II, 167.
- שר קהלת הימיני, II, 270-1.
- שָׁרָף (cp. Jer. 2. 23), here in the meaning of ease, leisure, II, 195, l. 9.
- הששי בחבורה = אלששי, II, 234, note 3; *see* חבורה.
- שָׁחַח, bowing, II, 245, note 5.
- פֶּאֶב, desire, II, 124, note 5.
- תאבת, *see* Thabit b. Tobias Hakohen.
- תאם, Niph'al, נתאמים, joined, II, 202, l. 4, Hoph'al ptc. מותאמים, II, 230, verso reversed, l. 1.
- תבארבה, name of a lady, II, 173.
- תדר, Hiph'il (cp. התדרה), to prolong, to make content, II, 136, top, 195, l. 10, 217, l. 17; Hiph'il ptc. מתדיר, II, 230, v., l. 1; Hoph. ptc. מותדירים, II, 343, l. 21, 'are constantly used to'.
- תדיר = תדיר, constant, II, 235, no. 31, l. 28.
- תרמור, Palmyra, I, 37, note 1; II, 341.
- תהלה = תהל, praise, II, 230, l. 10.
- תובל, identified with Slavonia, I, 275, note 2, end.

- תוה, Hiph'il, to mark out, to write, II, 129, note 7, 325, l. 13.
- תוספת = תוסף, addition, II, 134, l. 13.
- תותרת, remainder, II, 75, note 1, 125, l. 16, 193, l. 4.
- תחכמוני = תחכמן, II, 129, l. 5.
- תחכמונים, scholars, II, 276.
- תחנה = תחן, II, 201, note 1.
- תטאי (in Egypt), I, 109; II, 254.
- תכלית = תכל, end, II, 195, l. 6.
- תל, ruin, fem. plur. תלות, II, 183, note 10, l. 16.
- תלל, Hiph'il, to make high, II, 78, note 1.
- תלמיד, תלמידים, student, scholar (shortened from תלמיד חכם), I, 54, note 2, end, 279.
- תמר, Niph'al יתמר, II, 199, l. 29, to be constant; Hiph'il, II, 126, l. 2, 136, top, 140, l. 19, 201, l. 25, 234, no. 30, l. 6, 235, top; Hoph'al מותמר, II, 230, last line of text.
- תמאם, see Timām.
- תמם, Hiph'il, to perfect, II, 242, no. 2, ll. 2 and 4.
- תנני, enumeration, II, 216, no. 23, l. 12.
- תניס see Tinnis (in Egypt).
- תעדוד, strengthening, II, 78, note 2.
- תעלה, healing cure, II, 196, l. 19.
- תפארת בית ישראל, title, I, 260.
- תפארת הדינים, I, 268; II, 232.
- תפארת הישיבה = אלתפארת, title, I, 267, note 2, 279, note 6; II, 233.
- תפארת המשבילים, title, II, 235, no. 31, l. 10.
- תפארת הקהל, title, II, 373.
- תפארת השרים, title, I, 261.
- תפארת התלמידים, title, I, 279.
- תפארת חצי גורן עגולה, I, 222, note 2.
- תלמפלפל read אלמפלפל, I, 82.
- תתקני b. Isaac, Samaritan official, I, 18.
- תקוה see Tikvah b. Simḥah.
- תתרגמן, the interpreter, I, 271, note 1.
- תרעלה = תרעל, II, 131, note 3.
- תרשישים, angels or the heavenly animals, II, 344, l. 7.
- תשיש, old, frail, II, 181, note 1.
- תשר, Hiph'il, to present one with something (cp. תשורה, a present), II, 179, l. 3.

CORRIGENDA

[Exclusive of those given in vol. I, p. 8. The volumes are indicated by I and II respectively.]

- I, 20, l. 11. *For* 'Adiyyah *read* 'Adayah ;
l. 17, *for* 57 *read* 56 (= vol. II,
p. 153).
- I, 21, l. 32. *For* 72 *read* 70 (= vol. II,
p. 172).
- I, 24, l. 3 from bottom. *For* 21, 1 *read*
21, 2.
- I, 27, l. 7 from bottom. After Gaon
delete 'and'.
- I, 28, l. 15. *For* 1022 *read* 1026.
- I, 35, note 1, l. 2 from bottom. *For*
100-820 *read* 1008-20.
- I, 40, note 1, l. 6. *For* קבע קבע *read* קבע.
- I, 50, l. 18. *For* Jew *read* Jews.
- I, 57, l. 16. *For* ne *read* new.
- I, 68, note 1, bottom. *For* לנריו *read*
לנריו.
- I, 79, l. 19. *For* ישראל דסתרי *read*
ישראל אלדסתרי ; note 1, l. 2, *for* Bo'aš's
read Bo'az's.
- I, 82, l. 3. *For* note 3 *read* note 7
(= vol. II, p. 78, note 7).
- I, 89, l. 12. *For* 233¹ *read* 233².
- I, 97, l. 6. *For* II, 4 *read* II, 5.
- I, 99, l. 16. *For* note 3 *read* note 2
(= vol. II, p. 101, note 2).
- I, 101, l. 3. *For* note 1 *read* note 10
(= vol. II, p. 107, note 10).
- I, 104, l. 11. *For* note 2 *read* note 3
(= vol. II, p. 113, note 3) ; l. 9 from
bottom, *for* Ja'ish *read* Ya'ish.
- I, 112, l. 22. *For* Sa'ud *read* Sa'ad.
- I, 119, l. 3 from bottom. *For* note 5
read note 2 (= vol. II, 135, note 2).
- I, 122, l. 10. *For* Thence *read* Hence.
- I, 125, l. 18. *For* 13-14 *read* 14-15 ;
l. 19, *for* 16 *read* 17 ; l. 22, *for* 26-7
read 27-8 ; l. 31, *for* 32-5 *read* 34-6.
- I, 129, l. 10 from bottom. *For* note 1
read note 7 (= vol. II, p. 145, note 7).
- I, 134, note 1, l. 4. *For* Kzāz *read*
Kazzāz.
- I, 141, note 1, l. 6 from bottom. *For*
אמרו *read* אמרו.
- I, 145, note 1, l. 2. *For* Bo'aš *read*
Bo'az.
- I, 146, l. 13. *For* Parnes *read* Parnās.
- I, 161, l. 16, and 162, l. 3. *For* note 9
read note 10 (= vol. II, p. 183, note
10).
- I, 164, l. 18. *For* Jalab *read* Ghalib.
- I, 172, l. 16. *For* Yedidyah Hannasi
b. Zakkai *read* Zakkai b. Yedidyah
Hannasi ; l. 8 from bottom, *delete* (see
note 11).
- I, 174, l. 28. *For* מפ'אפי *read* מפ'אפי.
- I, 175, l. 6. *For* 1085 *read* 1084.
- I, 178, ll. 2 and 7. *For* Bo'aš *read* Bo'az.
- I, 180, l. 3, and 181, l. 11. *For* note 4
read note 3 (= vol. II, p. 217,
note 3).
- I, 183, l. 1. *For* 1034 *read* 1033 ; l. 20,
for Solomon b. Hayyim *read* Hayyim
the 'Seventh' b. Solomon (cp. 192,
note 1).
- I, 194, l. 20. *For* האב *read* האב.
- I, 198, l. 14 from bottom. *For* Parnes
read Parnās.
- I, 208, l. 22. *For* note 8 *read* note 6
(= vol. II, p. 85, note 6).
- I, 210, ll. 6 and 8. *For* Parnas *read*
Parnās ; l. 11, *for* Meshullam *read*
Shemarya.
- I, 213, note 1, l. 4. *For* הנכבדים *read*
הנכבדים.
- I, 218, l. 5. *For* readers *read* leaders.

- I, 220, l. 19. For A. D. 11, 1 read A. D. 11, 2 and for A. A. 15 read A. A. 17.
- I, 223, note, l. 2. For הקדוש read הקדוש.
- I, 225, l. 1. For 1143 read 1453.
- I, 227, note 1, l. 1. For Meborah read Meborak.
- I, 229, l. 12. For 1868 read 1168; l. 26, for 1142-50 read 1142-59.
- I, 234, ll. 6-7. Delete 'see also A. D. 19^b'.
- I, 240, l. 12. For a certain Joshu'a and his brother read Joshu'a, his brother; l. 15, for note 1 read note 10 (= vol. II, p. 302, note 10).
- I, 241, l. 12. For (5) read (6).
- I, 243, l. 12 from bottom. For A. C. 20, 3 read A. C. 20, 4.
- I, 244, l. 10 from bottom. For 29, 4 read 29, 5; note 2, l. 2, for Livine read Levine.
- I, 245, l. 8. For son-in-law read sons-in-law; l. 17, for where he was read were he; l. 27, for Mishnah read Mishnē.
- I, 247, l. 8. For note 6 read note 7 (= vol. II, p. 325, note 7).
- I, 248, note 1, l. 5. For 20, 7 read 20, 8.
- I, 249, l. 20. For 28. 1-2 read 28, 1-4 (= vol. II, pp. 231-2).
- I, 250, l. 15. For note 3 read note 7 (= vol. II, p. 78, note 7).
- I, 252, l. 8 from bottom. For Sumnites read Sunnites.
- I, 255, note 1, l. 3 from bottom. For אסכנדרר read אסכנדרר.
- I, 256, note, l. 1. For Negidat read Negidut.
- I, 258, l. 12. For 16, 1 read 16, 1, 2-3 (= vol. II, pp. 58-9); l. 16, for Sa'adael read Sa'adel.
- I, 260, l. 2, and 263, l. 26. For Parnes read Parnās.
- I, 261, note 2. For 3-4 read 3 (= vol. II, p. 338).
- I, 262, l. 10. For note 1 read note 3 (= vol. II, p. 73, note 3); l. 13, for K̄mūdi read K̄mūdi.
- I, 265, note 1, l. 1. For 35, 8 read 35, 7 (= vol. II, pp. 339-40).
- I, 266, note 2, l. 1. For A. D. 35, 4 read Above, p. 228, note, l. 2.
- I, 267, note 1. For note 9 read note 10 (= vol. II, p. 183, note 10).
- I, 269, l. 7. For Hazzan read Ḥazzan.
- I, 272, note 1, l. 1. For note 4 read note 3 (= vol. II, p. 217, note 3).
- II, 26, l. 14. For הרמים read הרמים.
- II, 30, l. 13. For Jalāb read Ghalib.
- II, 41, l. 10. For 33⁸ read 33¹.
- II, 74, l. 9. For לִי read לִי.
- II, 76, l. 7. For נִים read נִים.
- II, 83, l. 13. For הנניד read הנניד.
- II, 92, l. 29. For אדירני read אדירני.
- II, 97, note 1, last line. For p. 424 read p. 351.
- II, 98, l. 26. For אברהם read אברהם.
- II, 99, notes 2 and 3 should change places.
- II, 106, l. 7. For בנִיא בנִיא read בנִיא בנִיא, 'bon Dieu, bon Dieu'.
- II, 117, l. 3. For וִית read וִית.
- II, 125, Address, col. 2. For אפרים read שמריה.
- II, 146, l. 20. For שניהם read שניהם.
- II, 151, l. 6. For ידו read ידו; l. 15, for מיר read מיר; note 7, for Exod. read Eccl.
- II, 164, l. 12. For יוליבני read יוליבני.
- II, 166, bottom of text. For לִי read לִי.
- II, 171, l. 16. For רשומים read רשומים; l. 19, for המדינה read המדינה; l. 22, for שיאבה more correct would be יאבה, 'who will not consent'.
- II, 177, l. 7. For יי read יי.
- II, 191, l. 18. For חמלִנו read חמלִנו.
- II, 193, l. 16. For תחינה read תחינה.
- II, 194, l. 3. For חמעולה read חמעולה.
- II, 200, l. 13. For איני read איני.
- II, 213, note 3, l. 2. For 224 read 224.
- II, 215, l. 3 after the list. For 1030 read 1036.

- II, 228, Address, col. 2, l. 3. *For* ועץ read ועץ.
 II, 232, l. 18. *For* דיין read דיין.
 II, 233, Address, col. 1, l. 3. *For* ב[עו]די read ב[עו]די.
 II, 235, l. 40. *For* אני read אני.
 II, 237, l. 21. *For* נחוצה read נחוצה.
 II, 244, verso, l. 5. *For* הנשרים read הנשרים.
 II, 257, recto, l. 3. *For* ורץ read ורץ.
 II, 259, note 7, l. 11. *For* וינחילהן read וינחילהו.
 II, 265, recto, l. 7. *For* אַת read אַת; note 17, *for* אַיל read אַיל.
 II, 267, l. 16. *For* ימים read ימים.
 II, 269, l. 16. *For* פֶּח read פֶּח.
 II, 287, l. 9. *For* Askelon read Ashkelon.
 II, 301, l. 24 (top). *For* אבן read אבן.
 II, 306, l. 1, and 342, l. 22. *For* Dayan read Dayyan.
 II, 328, l. 36. With *Ov.* there begins a new sentence.
 II, 345, l. 17. *For* שיי read שיי.
 II, 347, note 2, l. 2. *For* Kimhi read Kimhi.
 II, 350, verso, l. 4. *For* באמונת read באמונת.
 II, 358, l. 24. *For* Harizi read Harizi.
 II, 375, l. 6. With *Mas'udi* there begins a new sentence.
 II, 378, l. 30. *For* א"י read א"י; l. 31, *for* בא"י read בא"י.
 II, 382, l. 12 from bottom. *For* רזה" read רז"ה.
 II, 384, col. 1. *Add* T.-S. 12. 43, II, 30.
 II, 407, col. 2, bottom. *Add* Seville (in Spain), I, 102; II, 109.
 II, 414, col. 1. *Add* אנדרלוס, Andalusia, II, 58, III, l. 3.

